

cum lacrymis in orationem dedit orans sanctum Arnolfum ut se sanaret. Cumque diutius illa Dominum deprecata fuisset, suffragantibus meritis beati pontificis, contracti digiti resolvuntur, et optata remedia celerrime subsequuntur. Per idem quoque tempus homuncio quidam nomine Cero, ita contractos habens pedes, ut ex utroque latere sustentatus baculis, miserabilem pedetentim regeret gressum, sanatus est ad viri Dei sepulcrum: et revertitur ad domicilium suum solidatis plantis naturalibus, qui illuc venerat

non innatis sibi pedibus. Hæc pauca de plurimis hujus beati pontificis miraculorum exhibitionibus scriptis, utcumque potuimus, indidimus: cæterum si omnia quæ egit, stylo prosequente chartis inserere stavissemus, enorme volumen et nimis fastidiosum composuissemus. Nunc interim ista sufficiant benevolo lectori, qui pro beneficiis circa multorum salutem per merita sancti præsulis exhibitis benedictæ nomen Domini nostri Jesu Christi, cui est potestas et imperium in sæcula sæculorum, Amen

HISTORIA MISCELLA

AB INCERTO AUCTORE CONSARCINATA,

COMPLECTENS

EUTROPII HISTORIAM,

QUAM

PAULUS DIACONUS

MULTIS ADDITIS. ROGATU ADELBERGÆ [AL., ADHILBERGÆ] BENEVENTANÆ DUCIS.

A VALENTINIANI IMPERII USQUE AD TEMPORA JUSTINIANI DEDUXIT.

ET LANDULPHUS SAGAX,

SEU QUISQUAM ALIUS CONTINUAUIT USQUE AD ANNUM CHRISTI 816.

(Ex Muratorio Rerum Ital. Script., tom. I.)

PRÆFATIO MURATORII.

Primum locum in Collectione nostra dare mihi placuit Historiæ quæ vulgo Miscella dicitur. Cum enim consilium meum fuerit eos aggregare scriptores qui ab anno ferme quingentesimo post Christum natum Italicam historiam sunt persecuti, scriptor hic visus est viam reliquis, ut ita dicam, sternere posse, quando usque ab Urbe condita res gestas in Italia enarrare pergit, easque ad finem usque sæculi æræ Christianæ octavi deducit. Ita lectores conjuncta habebunt cum veteri Romanorum historiam subsequentium sæculorum gesta, eaque ab antiquo scriptore collecta, quo et rerum series ordinatior evadet, uno nempe narrationis filo comprehensa, et a vetustis temporibus ad recentiora facilius, atque amœnior fiet legentium progressio. Miscellam autem Historiam ideo appellarunt eruditi, quod decerpta sit e variis auctoribus, mixtis eorum narrationibus in unum corpus. Sed quis istius Miscellæ auctor fuit? Vossium audiamus lib. II, cap. 30, de Histor. Latin. « Primi, inquit ille, undecim libri iidem sunt ac decem libri Eutropii, nisi quod aliqua subinde de suo addat Paulus (nempe diaconus) quod ab eo jussu factum est Adelbergæ, sive Adhilbergæ Beneventi ductrice, cui maritus erat Arichis, pater Desiderius ultimus Longobardorum rex. Exinde Eutropium continuat Paulus, cujus sunt quinque libri sequentes. Cæteri, nempe septimus decimus, et qui consequuntur, a Landulpho Sagace additi sunt, in primis ex Theophane, sive Anastasio Bibliothecario, qui Theophanem vertit. » Paria Caveus habet. Dupinius vero in Biblioth. Auctor. Ecclesiasticæ, tom. VI, de Paulo diacono agens, hæc scribit: « Ei quoque, sed perperam, tribuitur compendium Historiæ Romanæ deductæ e pluribus scriptoribus; quamvis enim is additionem fecerit ad Breviarium Historiæ Romanæ ab Eutropio compositum, auctor tamen non est hujus Collectionis, quæ potius Anastasium Bibliothecarium auctorem habuit. » Contra magnus Annalium parens Baronius, ad ann. 719, citat « Annales Græcorum, Auctore Theophane, qui Græce scripsit Historiam illam quæ inscribitur Miscella, et sub titulo Pauli Diaconi errore circumfertur. »

Verum cautius aut accuratius procedendum erat tantis viris in investigando auctore Miscellæ. Primo siquidem a veritate longe abiit Baronius, qui Miscellam integræ Theophani tribuit. Eum quidem ab hujusmodi opinione absolvere nititur Vossius, inquiens, ipsum Baronium, post Frontonem Ducæum, non hoc de tota Historia Miscella Theophani, vel Anastasio tribuenda sensisse, sed « de postremis duntaxat libris. » Sed aperta sunt Baronii verba ad annum 719 quæ supra citavimus. Exstat autem Theophanis Chronographia Græca, ac ejus versio, simulque Historia Ecclesiastica e Græco per Anastasium conversâ; et luce

meridiana clarius elucet Miscellam in postremis quidem potissimum libris ex eodem Theophano atque Anastasio coaluisse, simul vero superiores libros aliunde fuisse consarcinatos. Quod vero Dupinius ejusce Collectionis auctorem potius arbitretur Anastasium, id quoque sine tabulis affirmatum video. Nam ut ex Historia quam de Græco in Latinum vertit Anastasius posteriores Miscellæ libri sint, et plerumque de verbo ad verbum deducti, attamen scriptorem neminem vetustum nullumque Codicem habemus testantem Anastasii Bibliothecarii studio Miscellam Historiam deberi. Sed nunquid dicendus ejusdem auctor Paulus Diaconus, quod sensere non pauci? Ne hoc quidem, si de integro opere sit sermo, sustineri potest. Perducitur enim Historia illa ad annum usque 815, nempe ad annum I Leonis Armeni imperatoris, non autem ad 806, ut Canisius scripsit, minime animadvertens septem annis æram Dionysianam ab Alexandrina, qua usus est Theophanes, discordare. At Paulus Diaconus circiter annum Ch. 799 a vivis excessisse creditur, ac proinde recentiori auctori tribuendam esse intelligimus Miscellæ structuram. Accedit quod a libro XVII ad XXIV omnia sæpe desumpta sunt ex translatione Græcæ Historiæ quæ extra omnem dubitationem ab Anastasio Bibliothecario concinnata est, hoc est ab auctore qui post mortem Pauli Diaconi ultra sesquisæculum vixit et scripsit. Qui ergo totius Miscellæ consarcinationem Paulo tribuas? Parum dixi. Et in his libris qui eruditorum consensu parentem habuisse Paulum creduntur, nempe XII et sequentibus, uti ex collatione didici, multa occurrunt ex laudata versione Anastasii desumpta. Ergo ne illa quidem portio Miscellæ, quam eruditi appendicem ad Eutropium appellant, et Paulo Diacono inscribunt, ejus nominis, et curæ attribuenda videtur.

Inter hasce difficultates opinionem quæ mihi magis probatur eruditi accipiant. Statuendum primo est negari nequaquam posse quin Paulus Warnefridi, sive diaconus, nonnulla additamenta ad Breviarium Eutropii contulerit. Hac de re dubitare nos vix sinit Leo Marsicanus episcopus Ostiensis, scriptor plane antiquus, atque eruditus. Ita vero scribit ille, lib. 1, cap. 15, Chron. Cassin., de Paulo Diacono agens: « Eiusdem Adelpergæ (quam filiam Desiderii regis supra appellaverat) rogatu in Historia Romana, quam Eutropius breviter composuerat, plurima hinc inde de Historiis Ecclesiasticis addidit. Ad ultimum vero duos libellos a tempore Juliani Apostatæ, in quem ipsam Historiam Eutropius terminaverat, usque ad tempora primi Justiniani imperatoris eidem annexuit. » Secundo cum et in iisdem libris, quos Eutropio Paulus adjecisse de suo penu dicitur, occurrant nonnullæ facinoræ ex Anastasiana versione desumptæ, certum mihi videtur Miscellam hanc Historiam compactam fuisse non a Paulo Diacono, non ab Anastasio Bibliothecario, sed quidem ab aliquo, vetustissimo sane, posteriore tamen scriptore, qui et Eutropii, et Pauli, et Anastasii laboribus, aliisque antiquis libris defloratis, compagem totius Miscellæ perfecit. Inq, liceat mihi dicere, miror, cur nondum eruditi animadverterint a libris quos Eutropio Paulus addidit nimium discedere vulgatos Miscellæ libros. Habeo Eutropii Breviarium integritati suæ restitutum per Eliam Vinetum, atque editum Amstelodami anno 1625, una cum aliis Romanæ Historiæ Breviatoribus. Ibi post decem Eutropii libros, a quibus absunt multa quæ contra in Miscella leguntur, sequitur Pauli Diaconi de gestis Romanorum ad Eutropii Historiam additus liber XI. Procedit autem Paulus usque ad librum XVII, quem ita concludit: « Quia vero restant adhuc quæ de Justiniani Augusti felicitate dicantur, in sequenti, Deo præsule, libello præmenda sunt. » Liber XVIII subsequens narratione ad Leonem usque Isauricum pertingit; sed nihil affert quod in Historia Langobardica non occurrat huc illuc sparsum, ut dubitari possit utrum Paulus hæc a se scripta in Historiam quoque Langobardicam intulerit, an alius quisquam ex illinc decerptis librum XVIII Miscellæ confecerit. Attamen cum in antiquissimo Codice ms. Bibliothecæ Ambrosianæ in fine libri XVII legantur verba quæ antea retuli, indicantia nempe librum subsequendum, quanquam is in eodem Codice desideretur, conjici potest a Paulo compositus, isque esse qui a Vineto est editus, quem postea aut ipse Paulus, aut quisquam alius, per frustra divisum in Langobardorum Historia rursus exhibuerit. Itaque in Editione Vineti continetur germana ac primigenia Pauli appendix ad Eutropium, quam subinde Miscellæ auctor aliis additis pinguiorem effecit. Ac proinde maxima diversitas quæ inter appendicis Paulinæ Editionem a Vineto procuratam et Miscellæ libros ab eruditis Paulo diacono inscriptos intercedit, jam tandem evincit ne ullam quidem Miscellæ ejusdem portionem uni Paulo Diacono posse tribui. Ad hujus etiam rei certiorum indaginem consulendum curavi laudatum Codicem Ambrosianum per doctissimum Saxium bibliothecæ præfectum, qui ad me scripsit, cum Vineti Editione quidem, non autem cum Editis Miscellæ libris concordare ibi additamenta ad Eutropium, librumque XI ita incipere: « Anno ab Urbe condita millesimo centesimo octavo decimo (Vinetus habet 1119) Valentinianus tricesimus octavus et Pannonia Cibalensi editus, etc. »

Postremo itaque loco tanquam verosimilius statuendum puto, Miscellam Historiam, aliquo curante, post Anastasii Bibliothecarii tempora ex diversis auctoribus coaluisse, nempe ex Eutropii, Flori, Suetonii, Victoris, Eusebii, Rufini, Orosii, Jordanis, aliorumque libris, ac potissimum ex Historia ecclesiastica quam e Græco conversam ad posteros emisit supra laudatus Anastasius. Collectorem autem istum fuisse Landolphum cognomento Sagacem, sunt qui scribant, alicujus fortasse ms. Codicis auctoritate freti. Ciacconius contra, in Vitis Romanorum pontificum auctorem Miscellæ vocat Paulum, vel potius Joannem Diaconum. Sed quicumque is fuerit, sive Landolphus Sagax, sive Joannes Diaconus, nihil de hujusmodi auctore dicendum restat, cum præter nudum illius nomen nil aliud de ipso veterum monumenta nobis reliquerint. Id solum monere juvat, temporibus supra memorati Anastasii, hoc est circiter ann. 875, floruisse Joannem Ecclesiæ Romanæ Diaconum, inter scriptores ecclesiasticos recensitum, ejus studio habemus sancti Gregorii Magni Vitam IV libris comprehensam, ac sæpe recusam. Is potuit esse auctor Miscellæ; sed num fuerit, incertum puto. Ac proinde meliori fortasse consilio utemur in posterum, si cum occasio se tulerit adhibendæ hujus Historiæ, prætermisso nomine, tantummodo auctorem Miscellæ citabimus. Ambrosiana bibliotheca, ut supra inujimus, ms. Codicem membranaceum possidet, magni sane faciendum, ut pote qui, si mea me conjectura fallit, ante octingentos annos, aut saltem septingentos, scriptus fuisse videtur, minutis ac rotundis characteribus. Ibi primo occurrit Historia Anglorum auctore Beda presbytero; tum Dictis Cretensis de bello Trojano, absque epistola illa ad Rufinum, quæ in Editis habetur. Deinde sequitur Historiæ Romanæ liber primus: « Primus in Italia, ut quibusdam placet, regnavit Janus, etc. » Hæc ad Eutropium minime ibi nominatum spectant. Subinde annectuntur libri a Paulo Diacono additi, et a Miscellæ textu diversi, ipsius etiam Pauli nomine omissi. Porro ex his conjunctis conficiuntur libri XVI, desinentes in mortem Justiniani I Augusti, post quem Paulus se locaturum pollicetur de imperio Justiniani I Augusti; sed hic liber ibi desideratur. Post hæc ejusdem Pauli Historia Langobardorum legitur, desinens in cap. 55 lib. VI; tum pergit prologus Historiæ Gothorum, sed tacito Jordanis, sive Jornandis nomine, quod tamen recenti manu Puvretilius vir cf. addidit. In fine habentur præter fictas Senecæ epistolas ad Paulum apostolum Gesta

Apollonii Tyrii, Romanensibus fabulis accensenda. Hæ autem non eadem manu, ac superiora, atque adeo minus antiqua, scripta fuerunt.

Cæterum Miscellæ Historiæ dignitatem atque utilitatem nihil attinet pluribus commendare. Habet ibi eruditorum respublica universalis historiæ, et Romanæ in primis, atque Italicæ continuatam seriem, collectaque in unum, quæ ex aliis auctoribus cum labore, et frustra interdum, petantur. Neque enim ideo parvi faciendæ est Collectio ista, quod auctorem habeat a florente Romanorum republica remotum nimis. Nam et vetustissimus est ipse consarcinator, iisque temporibus scripsit quibus complures historiæ supererant, quarum irreparabilem interitum nos serius nati inani querela dolemus. Excidere profecto tot Livii, Taciti, Trogi Pompeii, aliorumque chronographorum libri; at fortasse non exciderant omnes, cum ad Miscellam concinnandam scriptor iste se contulit. Sicubi ergo nos deficiunt egregia veterum monumenta, ad illos confugere juvat, qui quanquam nonnullis post sæculis florere, veterum tamen libros feliciter quam nos terere manibus potuerunt. Itaque Miscellæ quoque suus honor futurus est, eamque, ubi vetustiores historiæ aut silent, aut inter se dissentiunt, advocare testem, atque illius ope uti, eruditi simulque prudentis critici. Edita autem hæc Historia fuit Parisiis anno 1531, tum Basileæ anno 1569. Prodit deinde Ingolstadii Henrici Canisii cura cum variantibus lectionibus anno 1603, et cum emendationibus et notis Jani Gruteri Hanoviæ anno 1611. Illata quoque est in tomum XIII Bibliothecæ Patrum Lugdunensis anno 1077

LECTORI MONITUM.

Quanta sint Historiæ huic, quam Miscellam appellavere, decursu temporum superaddita nunquam melius didicimus, quam cum paranda fuit nova isthæc Editio: quinque nos enim Codices pergamenos antiquæ notæ in refertissima bibliotheca Ambrosiana servatos ad manus habuimus, omnesque diligenter perlustratos, uno ferme contextu exaratos invenimus, quin immensam illam rerum seriem e Græcis potissimum auctoribus decerptam contineant, quæ in Editis ut plurimum occurrit. Ea de causa collationi nostræ vetustiorē selegimus probatissimum Codicem a doctiss. Muratorio in præfatione ad hanc Historiam laudatum, et eruditorum gratiam inire credidimus, integram illius lectionem exhibentes, ut uno ferme ictu oculi lector dignosceret quidquid subsequenter temporibus Miscellæ huic accesserit. Id vero ita ordinavimus, ut quod in nostro Codice legitur, antiquo, ut vocant, communi characterē, reliquæ Italice, vulgo cursivo, imprimerentur. Si quid autem in Editis omissum est, et in nostro legebatur, id omne adjectis in calce cujuscunque pagellæ notis una cum variis lectionibus, ubique inseruimus. Atque ita factum est ut integer Ambros. Codex editus sit continuata per notas nostras et antiquam characterum formam illius lectione. Quoniam vero in altero ex Codicibus Ambrosianis reperimus partem eam quæ Landulpho Sagaci tribuitur, atque omnino diversam ab impressa observavimus, ideo ad calcem Historiæ dare placuit, ne lectores longo notarum numero fatigarentur. Hoc minime silentio prætereundum Landulphum Sagacem, vel quemquam alium in hujusmodi additamento nihil aliud egisse, quam Pauli Diaconi Historiam compendiario repetere, illius ut plurimum verbis.

Litteræ initiales, quæ notas antecedunt hoc ordine distributæ sunt, ut littera A Codicem Ambrosianum designet, B Bongarsii Bodryæi varias lectiones. H Hersfeldense Ms. a Canisio editum, cujus præfatiunculam in suis variis lectiones hic describimus:

« Varias lectiones in Miscellam notavit cl. Jacobus Bongarsius Bodryæus ex Ms. Paulo Diacono, item ex Ms. Pithæi, et aliorum. Quas varias lectiones nacti sumus. Et quia etiam Pauli Diaconi membranas Ms. monasterii Hersfeldensis habui, ideo illas etiam contuli. Ut autem quis videre possit quid ultimus auctor Miscellæ addiderit, ideo notamus in variis lectionibus quomodo differat Eutropius, et Paulus Diaconus, et nostra Miscella; et hoc potissimum quousque finit Eutropius. Nam cæteri libri Pauli Diaconi quibus Eutropium continuat, ibique sunt obvia. Nam Paulus Diaconus primus est qui Historiam Miscellam collegit, et Eutropium pene descripsit, additis subinde quibusdam ex aliis auctoribus, deinde Landulphus Sagax auxit. Ms. Hersfeld. de P. Diacono hæc habet: « Hic Paulus monachus erat montis Cassini ordinis sancti Benedicti, qui etiam contexit Vitam sancti Gregorii papæ, ut idem dicit in libro de Longobard. Composuit etiam idem hymnum *Ut queant laxis*, et quædam alia non inutilia. »

^a HISTORIA MISCELLA.

LIBER PRIMUS.

Primus in Italia, ut quibusdam placet, regnavit **D** in speluncis, aut frondibus virgultisque contextis caulis habitarent. Ipse etiam eis nummos æreos primus instituit. Pro quibus meritis ^b ab *incolarum* ^c rustica multitudine deus appellatus est. Post hunc Picus ejus filius, de quo sæbulose dicitur, quod a quadam famosissima maga, Circe nomine, ob contemptum ejus amorem in avem sui nominis sit mutatus. Post hunc ejus filius Faunus, qui fuit pater Latini cujus mater Carmentis Nicostrata creditur Latinas litteras reperisse. Quibus regnantibus cen-

^a Codex Ambrosianus ita inscribitur: *Eutropii Breviarium Historiæ Romanæ.*

^b In A. et H. leg. *ab indocili, et rust. B., ad indo-*

cili inc.

^c Hæc verba usque ad illa: *Post hunc ejus filius Faunus*, desunt in Ms. Paulo Diacono Hersfeld.

tum quinquaginta anni referuntur evoluti. Regnante tamen Latino, qui Latinam linguam correxit, et Latinos de suo nomine appellavit, Troja a Græcis capta est, cum apud Hebræos Labdon tertium sui principatus annum ageret, et apud Assyrios ^a Teutanes, apud Ægyptios ^b Thoos regnaret, expletis a mundi principio annis quatuor millibus, et decem et novem, ^c a diluvio mille septingentis septuaginta septem, ^d a nativitate Abrahamæ, tertio anno Nini regis Assyriorum, anno octingentesimo quinto, a nativitate Moysi annis quadringentis decem, ante Urbem autem conditam annis quadringentis quatuor, ante primam quoque Olympiadem annis quadringentis sex. Capta igitur Troja, Æneas Veneris et Anchisæ filius ad Italiam venit anno tertio post Trojæ excidium, cum Turno Dauni Tuscorum regis filio dimicans eum interemit, ejusque sponsam Laviniam regis Latini filiam in conjugium accepit, de cujus etiam nomine Lavinium oppidum, quod construxerat, appellavit. Regnavit igitur Æneas Latinis annis tribus.

Quo vita decedente regnum suscepit Ascanius, qui et Iulus, ejusdem filius, quem apud Trojam ex Creusa conjuge ^e filia Priami regis genuerat, et secum in Italiam veniens adduxerat. Qui Ascanius, relicto novercæ suæ Laviniae regno, Albam Longam condidit, et Silvium Posthumum fratrem suum, qui post eum regnavit, Æneæ ex Lavinia filium summa pietate educavit, ^f deosque Penates patris sui Æneæ ex Lavinio in Albam longam transtulit. Simulacra vero Lavinium sponte redierunt. Rursus transducta in Albam Longam, iterum repetivere antiquiora delubra. Ascanius ^g Iulum filium procreavit, a quo familia Juliorum exorta est ^h parvulum, et, qui necdum regendis civilibus curis idoneus erat. Cum autem ⁱ triginta et octo annis regnasset Ascanius, Silvium Posthumum fratrem suum regni reliquit hæredem.

Silvius ergo Posthumus regnavit ann. ^j xxix, qui Posthumus inde appellatus, quia post mortem patris est natus; Silvius, quia ruri fuerat educatus, a quo omnes Albanorum reges Silvii vocati sunt. Post quem regnavit Æneas Silvius annis triginta uno. Deinde Latinus Silvius regnavit annis L, quo etiam tempore apud Hebræos David regnabat. Post cujus obitum Alba Silvius ^k regnavit annis xxxix. Post hunc Ægyptus, sive Atvs, ejus filius, annis xxiv. Deinde Capis Silvius

superioris regis filius annis xxviii, qui Capuam in Campania condidit. Item ^l Capetus Silvius Capis filius, annis xiii. Post Tiberinus Capeti filius annis ix. Ab hujus nomine Tiberinus fluvius dictus est, eo quod in eum decidens exstinctus est, qui prius Albula dictus est. Successit huic Agrippa Silvius regnans annis xl, cujus temporibus Homerus fuisse in Græcia perhibetur. Dehinc Remus Silvius Agrippæ superioris regis filius regnavit annis xix. Iste præsidium Albanorum inter montes, ubi nunc Roma est, posuit, qui ob impietatem fulmine ictus interiit. Post hunc regnavit Aventinus Silvius annis xxxvii, qui fuit ^m Remi superioris regis filius, qui in eo monte, qui nunc pars urbis est, mortuus ac sepultus æternum loco vocabulum dedit. Successor hujus exstitit Procas Silvius, ejusdem ⁿ Aventini filius, qui regnavit annis xxii. Quo regnante ^o Phidon Argivus mensuras et pondera reperit, cum apud Hebræos ^p Aza in Judæa et Jerusalem regnaret. Et dum Procas obisset, testamentum suum duobus filiis suis Amulio et Numitori reliquit, ut unus pecuniam protinus, alter regnum susciperet. Amulius vero fratri suo Numitori electionem dedit, ut quod desideraret acciperet; Numitor vero pecuniam tulit, Amulius autem regnum obtinuit, in quo regnavit annos xliii. Et dum regnum obtineret, consuluit deos, responsumque est ei quod a stirpe fratris sui occideretur, et regnum perderet. Statimque eum de regno expulit. Numitor autem abiens, in agro suo vixit. Erant autem ei duo filii, Sergestus, et Rhea, quæ et Ilia dicta est. Metuens ergo Amulius rex responsum, ^q Sergestum secum ad venationem duxit, et eum in silva occidit. Rheam vero, quæ et Ilia, adimendi partus gratia, virginem vestalem fecit. Quæ cum septimo patris anno geminos edidisset infantes, juxta legem in terra viva defossa est. Verum parvulos prope ripam ^r Tiberis expositos, Faustulus regii pastor armenti ad Accam Laurentiam uxorem suam detulit, ^s quæ ob pulchritudinem et rapacitatem corporis quæstuosi lupa a vicinis appellata est. Unde et ad nostram usque memoriam meretricum cellulæ lupanaria dicuntur. Pueri cum adolevisent, collecta pastorum et latronum manu, ^t interfectoque apud Albam Amulio, avum Numitorem in regnum restituit.

^u Romanum igitur imperium, quo neque ab exordio ullum fere minus, neque incrementis toto orbe

^a A., B. et H., Tautanes.
^b B. et H., Thous.
^c H., a diluvio annis MDCCLXXXII.
^d A. et H., a nativitate Abraham et quadragesimo tertio anno Nini regis Assyriorum annis DCCCXXXV.
^e Non leg. in citatis Ms. A., B. et H.
^f Item hæc omnia diverso caractere notata.
^g B., Julium suum.
^h A., parvulus, et qui necdum regendis civibus idoneus erat. B. et H., Parvulus, quia necdum regendis civibus idoneus erat. Ascanius cum xxxviii annis.
ⁱ A., xxxix.
^j A., xxxix. item B. et H.
^k Regnavit. Ita corrigo ex B. et H. Ms. cum vulg., vitiose, regnum suscepit CANIS.
^l A., B. et H., Carpentus.
^m A. et B., Aremuli. H., Remuli.

^D ⁿ A., xxiii. B., Adventini fil. qui regn. an. xxiii. H. cum A.
^o B., Sidon. H., Fidon.
^p In A., B. et H., Azarias in Juda, et Jeroboam in Israel [Al., Jerusal.] regnarent. Isti quoque Amulius succedens ejus junior filius regnavit annis xliii. Numitor Procæ regis major filius a fratre Amulio regno pulsus in agro suo vixit. Filia ejus, adimendi partus gratia, virgo vestalis electa est, etc.
^q A., fluminis.
^r A., Qui ob pulchritudinem et rapacitatem corporis lupi a vicinis appellabantur. B., lupica vicinis appellabatur.
^s A., interfecto Albu Amulio.
^t Ab his verbis incipit Historiam Eutropius major. Unde patet præcedentia a Paulo Diacono addita. Canisius.

amplius humana potest memoria recordari, a Romulo habet exordium, qui Rheæ Silvæ vestalis virginis, ut præmissum est, filius, et, quantum putatus est, Martis, cum Remo fratre uno partu editus est. Is cum inter pastores latrocinaretur xviii annos natus, urbem exiguam in Palatino monte constituit x Kalendas Maias, Olympiadis sextæ anno quarto^a, post Trojæ excidium 419, sive, ut placet Orosio, 404, ante sex annos quam decem tribus Israel a Sennacherib rege Chaldæorum transferrentur in montes Medorum. Conditâ ergo civitate, quam ex nomine suo Romam vocavit, a qua et Romanis nomen inditum est, hæc fere egit. Condito templo quod Asylum appellavit, pollicitus erat cunctis ad eum confugientibus impunitatem. Quam ob causam multitudinem finitimorum qui aliquam apud suos cives offensam contraxerant, ad se confugientem in civitatem recepit.^b Latini denique, Tuscique pastores, etiam transmarini Phryges, qui sub Ænea, et Arcades, qui sub Evandro duce, venerant, influxerunt. Ita ex variis quasi elementis congregavit corpus unum, populumque Romanum effecit. Centum ex senioribus elegit, quorum consilio omnia ageret, quos senatores propter senectutem, patres ob similitudinem curæ nominavit. Mille etiam pugnatores elegit, quos a numero milites appellavit. Tum, cum uxores ipse et populus ejus non haberent, invitavit ad spectaculum ludorum vicinas urbis Romæ nationes, atque virgines earum rapuit anno ab Urbe condita^c quarto. Tunc virginum pulcherrima, cunctorum acclamatione rapientium, Thalassio duci Romuli decernitur. Unde in nuptiarum^d adhuc solemnitatibus Thalassio vulgo clamitant, quod scilicet talis nupta sit, quod Thalassium habere mereatur. Commotis bellis propter raptarum injuriam, ^e Ceninenses vicit, Antemnates, Crustumilos, Sabinos, ^f Fidenates. Hæc omnia oppida urbem cingunt. Tunc etiam Tarpela virgo Sabinorum clypeis in monte obruta est, qui ab ejus nomine Tarpeius est appellatus, in quo postea Capitolium est constructum. Pepligere tamen Romani cum Sabinis, quorum filias raperunt, amicitias, adeo ut Sabinorum rex Titus Tatius senex ^g regnaret pariter cum Romulo,

^a Ms. codex Pithœi habet ita ut vulgo editum est. Ms. vero Fr. Fabr. legit ccccxiv. Ms. A. B. et H., conveniunt etiam cum vulgata Editione, nisi quod vocem quarto non habeant. Eutropius Merulæ ita legit: XI Kalendas Maii, Olympiadis sextæ anno tertio, post Trojæ excidium, ut qui plurimum minimumque tradunt, 394.

^b In H. non legitur. A. habet: Latinos denique, Tuscosque pastores, etiam transmarinos Phryges, qui sub Ænea, Arcades, qui sub Evandro duce influxerant, ita ex variis quasi elementis congregavit corpus, ut unum pop. Rom. efficeret.

^c H., tertio. Dionysius, lib. II, ait hoc contigisse anno quarto Romuli, numerumque fuisse dclxxxiii virginum. Canis.

^d In Ms. B. et H. hæc vox abest.

^e In A., Ceninenses.

^f B. et H., Fidenates, Bidentes. Item A. poster. Canis. leg. Veientes, sicut et Eutropius.

^g A. legit: regnaret cum Romulo; Sabinique, etc. B. et H., regnaret, pariter cum Romulo, Sabinique, etc.

quem mox, ut in societatem regni ejus assumpsit, occidit; Sabini quoque, et Romani unus populus efficerentur. Quo tempore Romani ad confirmandam conjunctionem nomina illorum suis præponebant nominibus, et invicem Sabini Romanorum. Et ex illo consuetudo tenuit, ut nemo Romanus sit absque prænomine. Propter hanc etiam societatem, cum Sabinorum more Romulus hastam longam ferret, quæ eorum lingua^h quiris appellatur, Quirinus est dictus. Romani vero sive a quiribus, id est hastis longis, sive a Quirino, Quirites nominari cœperunt. Remus denique a Fabioⁱ duce Romuli fratris sui, ejusdem, ut fertur, voluntate, rutro pastoralis extinctus est. Causa autem interitus ejus hæc fuit, quod ad tutelam novæ urbis vallum, ^j quem fecerant, non posse sufficere increpaverat, ejusque angustias saltu transilierat. Cum Veientibus populis adhuc prælium parvo nomine, sed magnis viribus agitatum, Ceninensium captum ac dirutum oppidum: assumptis semel armis nunquam quies, quippe quibus egestas turpis atque obscena famæ domi timerentur, si unquam acquiescissent paci, aut fœderi.^k Romulus vero, cum vii Kalendas Augusti apud paludem Capræ fulmine ictus nusquam comparuisset, anno regni 39 ad deos transisse creditus est, et Quirini nomine consecratus. Deinde Romæ per quinos dies senatores imperaverunt, et his regnantibus annus unus expletus est.

Postea Numa Pompilius rex creatus est, cum apud Hebræos Ezechias regnaret. Qui bellum quidem nullum gessit, sed non minus civitati quam Romulus profuit. Nam^l et cultus deorum, et leges Romanis moresque constituit, qui consuetudine præliorum jam latrones, et semibarbari videbantur; et annum^m descripsit in decem menses prius sine aliqua supputatione confusum, et infinita Romæ sacra ac templa constituit. Morbo decessit xii imperii anno. Regnante Numa Glaucus primus ferri inter se glutinum excogitavit.

Huic successit Tullus Hostilius, qui primus Romanorum purpura et fascibus usus est, Manasse in Judæa regnante. Hic bellaⁿ reparavit, fiducia bene exercitæ juventutis, et Anis bellum, qui nunc Albani

^h A., Ciris, et Cirinus. B. et H., Cyris appellabatur, Quirinus. B. tamen habet Cirinus.

ⁱ A. et B., dubium an fratris voluntate, rutro, etc. ^j Hæc duo verba absunt in B. H. et A., sicut et sequentia cum Veientibus usque Romulus vero.

^k B. et H.: Romulus vero, cum apud Paludem Capræ nusquam comparuisset. Vide Dionysium, lib. II, et Valerium, lib. V, cap. 3.

^l Hæc non sunt in cit. Mss.

^m Vitiosa hujus loci interpunctio Vieto imposuit hoc loco, eam tamen agnoscit Ma. Bongarsii. Sed H. ita: Descripsit in decem menses. Prius sine aliqua supputatione confusus erat, et infinita, etc. Eutropius, et ex hoc Paulus Numæ tribuit, quod omnes Romulo. Nam Romulus divisit annum in x menses. Numa duos adiecit. Vide Maerab., I Saturnal., cap. 1.

ⁿ In A. et H. post verbum reparavit legitur, Albanos vicit, qui ab urbe Roma xii milliario sunt, Veientes, et Fidenates, quorum alii vii milliario absunt ab urbe Roma, alii xviii, bello superavit. Urbem amplavit, etc. B. habet pro Veientes, Vagantes.

dicuntur, et qui ab urbe XII milliario sunt, intulit, eosque vicit sexta congressione, pessima clade, Veientes, et Fidenates, quorum alii sex milliaria ab urbe Roma absunt, alii XVIII, bello superavit. ^a Rursum pace dirupta, Metius Suffetius Fidenate bello meditatus dolum, dum contracta temporali pace ascitus fuerat a Romanis, ita eos deseruit ac decepit infidus, ut in medio certamine cum exercitu suo in proximo colle consideret. Tum ingenio usua est rex Romanus Tullus Hostilius, ut diceret suo eum secessisse consilio, ob hoc ut dato signo hostilibus superveniret agminibus. Sic erectis suorum animis, qui jamjam desperaverant, separatione subsidii, et Albania territis, vicit Fidenates. Metium vero Suffetium curribus illigatum, pro animi infidelitate divisit, Hic Urbem ampliavit adjecto Coelio monte. Cum vero XXXII annis regnasset, fulmine ictus cum domo sua arsit. His temporibus Byzantium civitas condita ^b est a Pausania rege Spartanorum, quæ postea Constantinopolis appellata est.

Post hunc Ancus Martius Numæ ex filia nepos, suscepit imperium, quo etiam tempore Josias regnabat apud Hebræos. Hic contra Latinos dimicavit, et vicit omnes finitimos, et potentes tunc Tusciæ XII populos innumeris concidens conflictibus. Aventinum montem civitati adjecit, et Janiculum. ^c Hostiam civitatem supra mare XVI milliario ab urbe Roma condidit. Vigesimo quarto anno imperii morbo periiit. Hoc etiam regnante ^d Epidamnus est condita, quæ postea Dyrrachium est appellata.

Deinde regnum Priscus Tarquinius accepit. Hic numerum senatorum duplicavit, Circum Romæ edificavit. ^e Ludos Romanos instituit, qui ad nostram usque memoriam permanent. Vicit idem etiam Sabinos, et non parum agrorum sublatum t idem Romæ urbis territorio junxit, primusque triumphans Romanam intravit. Muros fecit, et cloacas, Capitolium inchoavit. Trigesimo septimo imperii anno per Ancus filios occisus est, regis ejus, cui ipse successerat. Regnante Tarquinio Arion Methymæus a Delphino ^f in Tænarum dicitur transportatus. Tunc etiam Massilia condita est. Eo tempore Jerusalem a Nabuchodonosor rege Chaldæorum subversa est.

Post hunc Servius Tullius suscepit imperium, genitus ex nobili femina, captiva tamen et ancilla, regnavitque annos XXXIV. ^h Huic Tarquini Prisci gre-

^a In B. et H. sicut et in Eutropio hæc non sunt usque ad urbem ampliavit

^b Hæc absunt in A., B. et H., sicut et illa paulo post: vicit omnes finitimos usque Aventinum.

^c B. et H., apud Hostiam civitatem supra mare XVI milliario ab urbe Roma condidit. Anno 23. A., pariter 23.

^d B.: Epidaurus est condita, quæ postea Diratium est nominata. H.: Epidamnus est condita quæ postea Dyrracium est nominata. A., Duratium.

^e Sunt verba Eutropii.

^f B., H. et Eutropius, *lisdem*.

^g A., inter marium. B., in thermarium. H., inter-

^h Reliqua non leguntur in A. et cit. Mss.

ⁱ B., Caldæus. A., Chaldaeus.

^j B.: Sabinos subegit, montes tres Quirinalem Vi-

mino dormienti, caput ardere visum est. Quod prodigium cum Tanaquil uxor regis vidisset, eum inter liberos educavit, pro qua re ad regnum pervenit. Quo regnante Balthassar imperabat ⁱ Chaldæis; sub quo Daniel scripturam mysticam in pariete legit, et interpretatus est. Hic quoque ^j Sabinos subegit, Velentes pro-

no victos, nec domitos fregit, montes Quirinalem, Viminalem, Esquilinum Urbi adjunxit; fossas circummurum duxit: primus omnium censum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub eo Roma omnibus in censum delatis, habuit capita LXXXIV millia civium Romanorum cum his qui in agris erant. Occisus est scelere generi sui Tarquinii Superbi, filii ejus regis, cui ipse successerat, et filia, quam Tarquinius habebat uxorem. ^k Eodem tempore

^l Claudia quinta virgo vestalis ob crimen stupri accusata est. At illa sese purgare dedignata humaniter in vado Tiberis adiit navim, eamque ascendit. Ligavit zonula proram, et ait: Si virgo sum, sequere me. Moxque navis mota, ingressaque est Romam.

Lucius deinde Tarquinius Superbus septimus atque ultimus invasit imperium. Quo tempore ad relaxationem Cyri regis Persarum reversi sunt ^l Jerusalem XLII millia quadringenti. Iste excogitavit primus vincula, taureas, fustes et ^m laminas, compedes, catenas, exsilia, metalla, carceres. Volscos, quæ geus ad Campaniam euntibus non longe ab Urbe est ⁿ vicit: oppida valida in Latia, id est, Ocriculum; Gabios, Suessamque, Pometiampque subegit. Cum Tuscis pacem fecit, ac templum Jovi in Capitolio edificavit. Postea Ardeam oppugnans in XVIII milliario ab urbe Roma positam civitatem, imperium perdidit. Nam, cum ^o filius ejus Sextus Tarquinius nocte armatus nobilissimam Lucretiam Lucretii Tricipitini filiam, Collatini uxorem per vim stuprasset, ea de injuria maritum, patrem, et amicos accidit e castris, vimque, quam oppressa pertulerat, stens ac pudibunda conquesta est. Solantibus illis non pertinere ad pudicitiam illatæ violentiæ crimen extraneum, non enim animum honestæ, sed corpus tantum fuisse corruptum: Nulla, inquit, impudica exin Lucretiæ se defendet exemplo. Tum ferrum, quod veste celabat, subito visceribus immersit. Propter quam causam Brutus parens etiam ipsius Tarquini populum concitavit, et Tarquinio ademit imperium. ^p Mox exercitus eum quoque reliquit, qui civitatem Ardeam cum ipso rege

minalem, Erçulinum. H.: Sab. subegit, montes tres Quir. Hum. Escul. A., pro Esculinum, Culinum, et mox, pro circ., citra.

^k Reliqua non leg. in Ms. et Eutropio.

^l A., Jerosolymam Judæi XLIIII, etc.

^m A., B. et H., pro laminas, lautumias

ⁿ A. habet post: Vicit. Gabiorum civitates et Suessam et Pometiamp subegit. Similiter H.

^o A., B., H., et Eutropius: Filia ejus, et ipse Tarquinius junior nobilissimam Collatini uxorem stuprasset, eaque de injuria marito, et patri, et amicis, questa fuisset, in omnium conspectu se occidit, propter quam causam Brutus parens et ipse Tarquini, etc. A., semper, Collat.

^p A.: Mox exercitus quoque eum, qui civitatem Ardeam cum ipso rege oppugnabat, reliquit. H., oppugnavit.

impugnabat, veniensque ad urbem rex portis clausis exclusus est. Cumque imperasset annis xxxv, cum uxore et liberis fugit. Ita Romæ regnatum est per vii reges annis ccxliii, cum adhuc Roma, ubi plurimum, vix usque ad xv milliariū possideret. Tarquinii sane temporibus, castissima Judith Holophernem peremit. His etiam temporibus Pythagoras philosophus claruit, qui Samo oriundus ^a Crotonæ deguit, novissime Metapontum adiit, ibique sepultus est. Sed Romani quanta mala per ccxliii annos continua illa regum dominatione pertulerint, non solum unius regis expulsio, verum etiam abjuratio regii nominis et potestatis ostendit. Nam si unius tantum superbia fuisset in culpa, ipsum solum oportuisset expelli, servata dignitate melioribus.

Igitur regibus Urbe propulsis, Romani consulendum sibi, quam cuiquam suæ libertati dominandum rati, consules creaverunt. Pro uno rege duo hac causa creati, ut si unus malus esse voluisset, alter eum, habens potestatem similem, coerceret. Et placuit ne imperium longius quam annum haberent, ne per diuturnitatem potestatis insolentiores redderentur, sed civiles semper essent, qui se post annum scirent esse ^b privandos. Fuerunt ergo primo anno expulsis ^c regibus L. Junius Brutus, qui maxime egerat, ut Tarquinius pelleretur: et Luc. Tarquinius Collatinus maritus Lucretiæ. Sed Tarquinio Collatino statim sublata est dignitas. Placuerat enim ne quisquam prorsus in urbe maneret qui Tarquinius vocaretur. Ergo accepto omni patrimonio suo, ex urbe migravit, et in loco ipsius factus est ^e P. Valerius Publicola consul. Commovit tamen bellum urbi Romæ rex Tarquinius, qui fuerat expulsus: et collectis multis gentibus maxime Etruscorum et Veientum, ut in regnum posset restitui, dimicavit. In prima pugna Brutus consul et Aruns Tarquinii filius invicem se occiderunt: Romani tamen ^e ex ea pugna taliter victores recesserunt. Uno plus Etrusco cadente Romanus victor abivit. Brutum Romanæ matronæ defensorem pudicitiae suæ quasi communem patrem per annum luxerunt. Valerius Publicola Sp. Lucretium Tricipitinum collegam sibi fecit; Lucretiæ patrem. Quo morbo mortuo, iterum Horatium Pulvillum collegam sibi sumpsit. Ita primus annus v consules habuit, cum Tarquinius Collatinus propter nomen Urbe cessisset, Brutus in prælio periisset, Sp. Lucretius morbo mortuus esset. Secundo quoque anno, iterum Tarquinius, ut regnum reciperet, bellum Romanis

intulit, auxilium ei ferente ^f Porsenna Etruriæ rege, tribusque continuis annis trepidam urbem terruit, conclusit, obsedit; et nisi hostem, vel Mutius, qui ad feriendum Porsennam ad ejus castra atque tentorium descenderat, et subregulum ejus stipendia dividendum habitu purpurato occidit, regem arbitratus, captusque illico, locutus est cur venisset, dextram denique, quæ erraverat, igni qui in ara erat urendam superposuit; vel virgo Clælia, quæ post exiguum temporis intervalum ruptis vinculis admirabili transmeatu Tiberis fluminis, audacia permovissent, profecto Romani perpulsi forent perpeti, aut captivitatem hoste insistente superati, aut servitutem recepto rege subjecti. Eadem Clælia obses fuerat Porsennæ data, quæ vigiles sefellit, et consensu equo per Tiberim Romam rediit. Statua ei equestris ex senatusconsulto data est. Quadam die cum Etrusci in urbem Romam irruerent per pontem sublicium Tiberis, quidam Horatius Cocles in pontis fronte eis obstitit solus, donec dissoluto ponte pars ejus dirueretur; et statim cum armis se in Tiberim dedit, ac pariter et hostium victor, et fluminis, superjecta Etruscorum tela vitavit. Tertio anno post reges exactos, Tarquinius, cum suscipi non posset in regnum, neque ei Porsenna, qui pacem cum Romanis fecerat, præstaret auxilium, Tusculum se contulit, quæ civitas non longe ab Urbe est, atque ibi per xiv annos privatus cum uxore consenuit. Quarto anno post reges exactos, ^g Sabini undique corrasis copiis magno apparatu belli Romam contendunt; quo metu consternati Romani bellum paraverunt, et de his triumphatum est. Quinto anno post reges exactos P. Valerius ille Bruti collega, et quater Cos. fataliter mortuus est adeo pauper, ut collectis a populo nummis sumptum habuerit sepulturæ. Quem matronæ, sicuti Brutum, per annum luxerunt. Nono anno post reges exactos, cum gener Tarquinii ad injuriam soceri vindicandam ingentem collegisset exercitum, nova dignitas Romæ creata est, quæ Dictatura appellatur, major quam consulatus. Eodem anno etiam magister equitum factus est, qui dictatori obsequeretur. Nec quidquam similis potest dici quam dictatura antiqua huic imperiali potestati, quam nunc tranquillitas ^h vestra habet, maxime cum Augustus quoque Octavius, de quo postea dicemus, et ante eum C. Cæsar sub dictaturæ nomine et honore imperaverint. Dictator autem Romæ ⁱ primus fuit M. Valerius; magister equitum primus Sp. Cassius. Sexto decimo anno post reges exactos, ⁱ sequitur

^a A., B.: Et Crotone deguit, novissime Metapontum adiit, ibique sepultus est. Hinc consules cœpere pro uno rege duo hac causa creari.

^b H. et Eutropius, privatos.

^c A. post regibus leg. consules.

^d A., B. et H., Lucius Valerius.

^e A., B., H. et Eutropius: Ex ea pugna victores recesserunt. Brutum Rom.

^f A., B., H., et Eutropius: Porsenna rege Tusciæ, et Romam pene cepit, verum tum quoque victus est. Tertio anno post reges exactos, Tarquinius, etc. Cætera enim, quæ interjecta sunt, absunt.

^g A., H. et Eutropius: Cum Sabini Romanis bel-

lum intulissent, victi sunt, et de his triumphatum est. Quinto anno Lucius Valerius ille.

^h Ita ex B. et H., et ex Eut., corrigo; vulgo vitiose legebatur nostra (ut in A.). Valentem imperatorem intelligit Eutropius major, ex quo hæc Paulus Diaconus. Canis.

ⁱ A., H. et B., primus fuit Largus, Eutropius, Largius.

^j A. habet seditionem populus Romæ fecit; cumque a Senatu atque a cons. opprimeretur, tum et ipse tribunos plebis. B. et H. concordant, mutato cumque in tanquam.

discessio plebis a patribus, cum, M. Valerio dictatore delectum militum agente, variis populis stimulatus injuriis, tanquam a senatu atque coss. premeretur, Sacrum montem insedit armatus. Qua pernicio, quid atrocius? cum corpus a capite defectum perditionem ejus per quod spirabat meditabatur. Tum populus sibi tribunos plebis quasi proprios judices et defensores creavit, per quos contra senatum et coss. tutus esse posset. Eodem tempore Nehemias, concedente Xerxe Persarum rege, Judæam venit, muros, urbemque restituit. Sequenti anno Volsci contra Romanos bellum^a præparaverunt, et victi acie etiam Coriolos civitatem perdidit, quam habuerunt optimam. Anno 18 postquam reges ejecti erant, b expulsus ab urbe Romanus dux C. Martius, qui Coriolos ceperat Volscorum civitatem, ad ipsos Volscos contendit iratus, et auxilia contra Romanos accepit. Romanos sæpe vicit, usque ad quintum milliarium Urbis accessit, oppugnaturus etiam patriam suam, legatis, qui pacem petebant repudiatis, nisi ad eum mater Veturia et uxor Volumnia ex Urbe venissent. Quorum etiam c precatone removit exercitum, quem submovere armis Roma non poterat. Atque hic secundus post Tarquinium fuit, qui dux contra patriam suam esset. In loco autem ubi oraverant, a marito suo ara facta est Fortunæ Muliebri. T. Geganio et P. Minutio coss. duo vel maxima omnium malorum abominamenta fames, et pestilentia fessam Urbem corripere. Cessatum est paulisper a præliis, sed tamen a mortibus non est. Veientes, et Etrusci graves hostes, adjunctis sibi finitimorum copiis in bella surgentes, obvii M. Fabio, et Cn. Man. coss. excipiuntur. Ubi post sacramentum jurationis, quo se Romani devoverant, nonnisi post victoriam ad castra redituros, adeo atrox certamen fuit, et victis, victoribusque par fortuna, ut amisso plurimo exercitu, occisoque in pugna Manlio consule, M. Fabius consul oblatum sibi a senatu triumphum suscipere recusaret, eo quod frater suus fortiter faciens in illa prælii tempestate cecidisset, inquiens: Quia tantis reip. detrimentis luctus potius debetur, quam triumphus. C. Fabio et L. Virginio coss. gloriosissima illa numero et viribus Fabiorum familia Veientanum sortita certamen, quantam reip. orbitatem casu suo intulerit, infamibus usque adhuc vocabulis testes sunt fluvius Cremera, qui perdidit, et porta quæ misit. Nam cum CCCVI Fabii vere clarissima

A Romani status lumina, speciale sibi adversus hostes Veientes decennii bellum expetivissent, promittentes senatui et populo per se omne certamen implendum, ita sunt profecti omnes nobiles, et qui singuli magnorum exercituum duces esse deberent. Dehinc deducti in insidias circumventique ab hostibus omnes ibidem trucidati sunt, uno tantum ad denuntiandam cladem reservato, qui propter ætatem puerilem duci non poterat ad pugnam. Post hæc census in Urbe habitus, et d inventa per censum sunt ibi centum et decem et septem millia trecenti XVIII. Eodem tempore Porphyria virgo vestalis ob stupri crimen viva defossa est. Romæ ergo post Urbem conditam an. 359, suspensio ad modicum bello, gravis pestilentia, quæ semper ibi inducias, aut factas intercepit, aut ut fierent coegit, per universam civitatem incanduit violenter, ut merito præcedente immani prodigio cælum ardere visum sit, quando caput gentium tanto morborum igne flagravat. Nam eo anno Ebulium et Servilium ambos coss. pestilentia consumpsit, militares copias plurima ex parte confecit, multos nobiles, præcipueque plebem, sæda tæbe delevit, quamvis jam etiam superiore quarto anno oborta lues eundem populum depopulata sit. Proximo dehinc anno cives exsules, servique fugitivi, duce Herdonio viro Sabino, Romam invaserunt, incenderuntque Capitolium. Ubi fortissime quidem Valerio consule et imperatore obstitere juniores, sed adeo atrox et grave discrimen prælii fuit, ut ipse quoque consul Valerius ibi fuerit occisus, et indignam de servis victoriam insuper etiam sua morte sædaverit. Sequitur annus in quo cum victo exercitu consul obsessus est. Nam Minutium coss. congressi prælio populi Equi Volscique superarunt, et fugientem in Algido monte, qui ab Urbe XII ferme milliario abest, fame ferroque cinxerunt: actumque infeliciter foret, ni Quintius Cincinnatus, præcipuus ille dictator, arctatam obsidionem, oppresso hoste, solvisset. Qui repertus in rure, quatuor jugerum agrum possidens manibus suis colebat. Is cum in opere et arans esset inventus, sudore deterso, ab aratro accersitus ad fasces, togam^e prætextam accepit. Mox sumpto honore, instructoque exercitu, cæsis hostibus victor effectus liberavit exercitum, jugumque boum equis imposuit, victoriamque quasi stivam tenens, subjugatos hostes præ se primus egit. Anno qui proximus trecentesimo ab Urbe condita fuit, dum legati ab Atheniensibus propter Solonis leges deferendas missi ex-

^a A., reparaverunt.

^b A., H. et Eutropius: Expulsus ex Urbe. Q. Martius dux Romanus, qui Coriolos ceperat Volscorum, etc.

^c A. habet: deprecatione superatus, ut Hersfeld. Cætera desiderantur in utroque, usque ad C. Flavio et L. Virginio coss. Inde sequuntur trecenti nobiles homines, qui ex Fabia familia erant contra Veientes bellum susceperunt soli, promittentes senatui et populo per se omne certamen implendum; ita sunt profecti omnes nobiles, et qui singuli magnorum exercituum duces esse deberent, in prælio conciderunt. Unus omnino superavit ex tanta familia, qui propter ætatem puerilem duci non poterat ad pugnam. Simile quid de Leonida Lacedæmoniorum rege Herodotus, lib. VII, ubi nota bene quod auctor sequitur hic Livium, quem tamen refutat Dionysius, lib. IX.

^d A. legit: Inventa sunt civium CXXVIII., CCCXIX. Sequenti tamen anno, cum in Algido monte ab Urbe XII sere milliario Romanus obsideretur exercitus, L. Q. Cincinnatus Dictator est factus, qui agrum 4 jug. possidens manibus suis colebat. H. vero centum et decem et septem millia trecenti XIX. In reliquis cum Ambros.

^e H. habet prætextatam, et sequitur cum A.: Accipit, et cæsis hostibus liberavit exercitum, jugumque boum equis imposuit, victoriamque quasi stivam tenens subjugatos hostes præ se primus egit. Anno trecentesimo et altero ab Urbe condita imperium consulare cessavit, et pro duobus coss. decem facti sunt, qui summam potestatem haberent, ac decemviri nominati sunt. H. habet viri, pro Xviri. Sed cum primo anno bene egissent.

spectantur, arma Romana famas, pestilentiaque com-
pescuit.

Ipsa autem trecentesimo et altero anno ab Urbe
condita imperium consulare cessavit, et pro duobus
consulibus decem facti sunt, qui summam potestatem
haberent constituendarum legum Atticarum gratia, qui
a numero decemviri sunt nominati, quod magnam
reip. perniciem iniecit. Nam primus ex Decemviris,
cedentibus cæteris, solus Ap. Claudius sibi continuavit
imperium. Statimque aliorum conjuratio subsequuta est,
ut more contempto, quo insigne imperii penes unum,
potestas autem communis erat omnibus, omnia propriis
Abidinibus agerent. Itaque inter cætera, quæ inso-
lentissime cuncti præsumebant, repente singuli cum
duodenis fascibus, cæterisque imperatoriis insignibus
processerunt. Et novo improbæ ordinationis incepto,
a Megala legatione consulum emicuit agmen tyrannorum,
duabus tabulis legum ad decem priores additis, agentes
insolentissimo fastu plurima. Et die quo deponere ma-
gistratus mos erat, cum iisdem insignibus processerunt.
Secundo anno ex his Ap. Claudius a Virginii ejus-
dam, qui honestis jam stipendiis contra Latinos in
monte Algido militabat, filiam virginem nomine Vir-
giniam b stupravit. Quam ob rem adactus Virginus
pater dolore libertatis et pudore dedecoris, protractam
ad servitutem filiam, in conspectu populi, pius parrici-
da prostravit. Qua populus necessitatis atrocitate per-
motus, et periculo libertatis admonitus, montem Aven-
tinum occupavit armatus, nec tueri armis libertatem
desistit, nisi postquam a decemviris potestas ablata
est, ipsique damnati sunt. c Anno ab Urbe condita
315 per totum serè annum tam crebri tamque etiam
graves in Italia terræmotus fuerunt, ut de innumeris
quassationibus ac ruinis villarum oppidorumque assi-
duis Roma nuntiis fatigaretur. Dehinc ita jugis et
torrida siccitas fuit, ut præsentis tunc futurique anni
spem gignendis terræ fructibus abnegarit. Et his deni-
que temporibus Fidenates contra Romanos rebella-
verunt maximorum auxillorum manu stipante. Auxi-
lium his præstabant Veientes et rex Veientium To-
lumnus. Quæ ambæ civitates tam vicinæ Urbi sunt,
ut Fidenæ et Veientium xviii milliario ab Urbe ab-
sint. Conjunxeruntque se his et Volsci. Sed a M.
Æmilio dictatore, et L. Quintio Cincinnato magistro
equitum victi, etiam regem perdiderunt. Fidenæ

A captæ, et excisæ. d Tanta in ipsis Fidenis erat malè-
rum animorumque contentio, ut vel domesticas clades
superfusa forinsecus bella oblitterarent, vel post damna
bellorum inducias relaxatas diversæ pestes cælo terra-
que exardecentes incessabili infestatione corrumpen-
rent. His denique temporibus gravissimo terræmotu
concussa Sicilia insula, exæstantibus Ætnæ montis
ignibus, favillisque validis, cum detrimento plurimo
agrorum, villarumque vastata est. Tunc etiam Atlante
civitas Locridis adhærens terræ, continuo repentino
maris impetu abscissa, atque in insulam desolata est.
Atheniensium quoque civitatem misera pestis invasit,
diuque depopulata est. Post xx annos lidem Veientium
rebellaverunt. Dictator contra illos missus est Fu-
rius Camillus, qui primum eos vicit acie: mox etiam
B civitatem diu obsidens, cuniculis clam cepit, anti-
quissimam Italiæ, atque ditissimam. Inventamque ibi
statuam Junonis Monetæ jussit Romam transferri.
Unus autem e militibus per jocum interrogavit simula-
crum an vellet ire Romam. Respondit: volo. Postea
cepit et Faliscos non minus nobilem civitatem, sed
commota est ei domi invidia, quasi prædam male di-
visisset, damnatusque ob eam causam e expulsus est
ex civitate.

Dehinc irruptio Belgicorum Gallorum, et incendium
Urbis insequitur. Cui cladi audeat quispiam si potest
motus hujus temporis comparare, quamvis non æque
pendeat præteriti mali fabula, et præsentis injuria.
Igitur Galli Senones, duce Brenno, exercitu copioso
freti, et robusto nimis, cum urbem Clusium obside-
rent, obsidione dimissa, totis viribus Romam contem-
dunt. Hos ita dire irruentes Fabius cum exercitu con-
sul excepit, nec tamen obstiit; imo potius hostis ille
impetus Romanos quasi aridas segetes succidit, stra-
vit et transivit. Testatur hanc Fabii cladem fluvius
Allia, sicut Cremera Fabiorum. Non enim facile
aliquis similem Romanæ militiæ ruinam recenseret,
etiamsi Roma insuper incensa non esset. Patentem Ur-
bem Galli penetrant, trucidant rigentes simulacrorum
modo in suis sedibus senatores, eosque incendio domo-
rum crematos lapsu culminum suorum sepeliunt uni-
versos. Cumque jam humanæ vires eis omnino resistere
non possent, Apollinem Delphicum consuluerunt. Re-
spondit deos secum et candidas puellas Gallis pugna-
D turas. Tunc in Alpibus nivibus oppressus Brenno cum

a H., pro Virginii, habet viri.

b A. et H., pro stupravit, corrumpere voluit, et
omiss. cæter. seq.: Quam pater occidit, ne stuprum ad
decemviro sustineret, et egressus ad milites movit tu-
multum. Sublata est igitur decemviris, etc.

c In A. et H. intermedia non leguntur usque ad
Fidenates, et habent: Anno ab U. C. 312, Fidenates,
etc., usque ad Tolumnus. Ita etiam pene ad verbum
Eutropius, ut iade facile conjicere sit Miscellam
merito dici, ubi tam multa hic inserta et immista.
CANIS.

d Hinc non leg. cætera in A., H., B., et in Eutro-
pio, usque ad: Post xx.

e B. et H. ad verbum convenit cum Eutropio: Ex-
pulsus est ex civitate. Statim Galli Senones ad Urbem
venerunt, et victos Romanos xi milliario a Roma apud
flumen Alliam secuti, etiam urbem occupaverunt, ne-

que defendi quidquam nisi Capitolium potuit. Quod
cum diu obsedissent, et jam Romani fame laborarent,
a Camillo, qui in vicina civitate exulabat, Gallis su-
perventum, gravissimeque victi sunt. Postea tamen ac-
cepto etiam auro mille librarum, ne Capitolium obside-
rent, recesserunt, sed secutus est eos Camillus, ita ce-
cidit, ut aurum quod his datum fuerat, et omnia quæ
ceperant militaria signa revocaret. Ita tertio triumphans
Urbem impressus est, et appellatus secundus Romulus,
quasi et ipse patriæ conditor. Circa hæc tempora Es-
ther putatur historia conscripta. Plato quoque philoso-
phus his temporibus fuisse perhibetur. Eutropius tamen
finit primum lib. his verbis: patriæ conditor. Cætera
non habet. CANIS.

Ambros. cum iisdem concord. Manuscriptis.
In Hersfeld.: Explicit lib. primus de Histor.
man.

omni sub exercitu deletus est. Igitur reliquam juventutem, quam constat viæ mille hominum tunc fuisse, in arce Capitolini montis latitantem obsidione concludunt, ibique infelices reliquias fame et peste, desperatione et formidine, terunt. Captumque illico Capitolium fuerat, nisi clamore anseris excitatus Manlius restitisset. Qui cum diu eos obsiderent, et jam Romani fame laborarent, fragmenta panum pro lapidibus Galli projecerunt. Quamobrem, accepto auro mille librarum, ne Capitolium obsiderent, ex Urbe recesserunt, sed secutus eos Camillus ita cecidit, ut et aurum, quod his

A datum fuerat, et omnia quæ ceperant militaria signa revocaret, quamvis pridem eos gravissime cecidisset. Ita tertio Camillus triumphans Urbem Ingressus est, et appellatus est secundus Romulus, quasi et ipse patriæ conditor. Igitur cum tidem Galli Capitolium obsiderent, C. Fabius Dorsuo flamen Quirinalis solemnem die Gabinatus sacra perferens, per hostium tentoria ad Quirinatem montem contendit, et celebrato sacrificio rediit. Circa hæc tempora Esdræ putatur historia scripta. Plato quoque philosophus his temporibus fuisse perhibetur.

LIBER SECUNDUS.

Anno ab Urbe condita 365^a sævissimo terræmotu Achaia universa commota est, et duæ tunc civitates, ^b Bura, et Helice abruptis locorum devoratae. Igitur post captam Urbem primo dignitates mutatae sunt, et pro duobus consulibus facti tribuni militares consulari potestate. Hinc jam coepit Romana res crescere. Nam Camillus eo anno Volscorum civitatem, quæ per LXX annos bellum gesserat, vicit, et Equorum urbem, et Sutrinorum, atque omnes deletis earumdem exercitiis occupavit, et tres simul triumphos egit. Titus etiam Quintius Cincinnatus Prænestinos, qui usque ad Urbis Romæ portas cum bello venerant, persecutus ad flumen Alliam vicit: octo civitates, quæ sub ipsis agebant, Romanis adjunxit, ipsam Prænestem aggressus in deditionem accepit. Quæ omnia ab eo gesta sunt viginti diebus: triumphus ipsi decretus est. Verum dignitas tribunorum militarium non diu perseveravit. Nam post aliquantum nullos placuit fieri, et quadriennium in Urbe ita fluxit, ut potestates ibi majores non essent. Præsumpserunt tamen tribuni militares consulari potestate iterum dignitatem, et triennio perseverarunt: Rursus coss. facti. L. Genutio et Q. Servilio consulibus mortuus est Camillus, honorque ei secundus post Romulum ^c delatus est. Anno ab urbe condita 384. His temporibus ingens universam Romam pestilentia corripuit: non, ut asolet, plus minusve solito tempore turbata temperies, hoc est, aut intempestiva hiemis siccitas, aut repentinus calor veris, aut incongruus humor æstatis, vel autumnii divitis pinguis et indigesta illecebra, insuper etiam expirata de Calabriae saltibus aura corrumpens, et repentinus acularum infirmitatum afferre solita transcursus; sed gravis diuturna que, et in nullo dispar sexu, in nulla ætate dissimilis, generali cunctos per biennium

B jugiter tabe confecit, ut etiam quos non egit in mortem, turpi macie exinanitos afflictosque dimiserit. Sequenti anno secutum est satis triste prodigium. Siquidem in medio Urbis ^d foro terra dissiluit, vastoque prærupto, hiantia subito inferna patuere. Quod dum diutius ita maneret, cunctisque terrorem inferret, tandem interpretantibus ^e aruspibus claudi barathri amplitudinem posse, si in eo quod esset Romæ pretiosissimum mitteretur, voluntarie diu jactatis inaniter monilibus matronarum, M. Curtius eques Romanus, domo clarus, militiæ insignibus sumptis, cum equo se in id barathrum præcipitavit, sicque ^f conclusum est. Post eum sacrificantes in eundem locum jecere fruges, et mox terra in suam naturam rediit. Anno ab Urbe condita 388 iterum Gallorum terribilis inundatio juxta Anienem fluvium ad quartum ab Urbe lapidem consedit, facile sine dubio, et pondere multitudinis, et alacritate virtutis, perturbatam occupatura civitatem, nisi otio et lenitudine sui (sic) torpuisset. Ubi atrocissimam pugnam singulariter inchoavit. L. Manlius juvenis nobilissimus de senatoribus, provocantem Gallum ad singulare certamen progressus occidit, et sublata torque aurea, colloque suo imposita, in perpetuum Torquati, et sibi, et posteris cognomen obtinuit. Statimque eos Quintius dictator, cruentissima congressione confecit. Fugati ex hoc prælio plurimi Galli, instauratis iterum copiis in bellum ruentes, a C. Sulpicio dictatore superati sunt. Post paululum quoque Tuscorum pugna sub C. Martio consecuta est, ubi conjici datur quantum hominum cæsum sit, quando VIII millia capta sunt Tuscorum. Censûs iterum habitus est. Tertio anno, in iisdem diebus, Galli se in prædam per maritima loca, subjectosque campos ab Albanis montibus diffuderunt. Et cum Latini, qui a Romanis subacti erant, milites

^a A. et H. omnino cum Eutropio convenit: Anno 365 ab U. C., post captam autem primo, dignitates mutatae sunt, pro duobus coss., etc. Vide Livium, lib. vi.

^b Al., Hebra.

^c A., B. et H.: Delatus est. His temporibus immensa per continuum biennium Romanos pestis afflixit, sequentique anno secutum est satis triste prodigium, etc. Nam cætera absunt.

^d In A. non legitur foro.

^e A., H. et B.: Aruspibus, quod vivi hominis se-

pulturam expeteret, M. Curtius eques Romanus se in barathrum armatus injecit, sicque, etc.

^f In iisdem post conclusum est, ita legitur: Interea T. Quintius dictator adversus Gallos, qui in Italiam venerant, missus est. Hi ab Urbe quarto milliario trans Anienem fluvium consederunt. Ibi nobilissimus de senatoribus juvenis L. Manlius provocantem, etc. et mox cognomen accepit. Galli fugati sunt, mox per C. Sulpicium dictatorem victi. Non multo post a C. Marcio Tusci victi sunt: et octo millia captivorum ex his in triumphum ducta.

præstare nollent, ^a a Romanis novo militum delectu *habito*, tirones electi sunt. Factæque legiones x, qui modus *LX*, vel amplius, armatorum millia efficiebat, *adversus eos processerunt*; parvis adhuc Romanis rebus, ^b tanta tamen in re militari virtus erat. Quæ cum profectæ essent adversus Gallos, duce L. Furio, quidam ex Gallis unum ex Romanis, qui esset optimus provocabat. Tunc se M. Valerius tribunus militum obtulit, et cum processisset armatus, corvus ei supra dexterum brachium sedit. Mox commissa adversus Gallum pugna, idem corvus alis et unguibus Galli oculos verberavit, ne rectum posset aspicere. Ita a tribuno Valerio interfectus, non solum victoriam ei, sed etiam nomen dedit. Nam postea idem Corvinus est dictus, ac propter hoc meritum annorum ^c *xiii* consul est factus. *Occiso enim provocatore Gallo, alii omnes territi, sparsimque fugientes, graviter trucidati sunt.* Tunc siquidem dilata nox usque ad plurimam partem diei tendi visa est. Tunc etiam ^d saxa grandini mista nubibus cecidere. Eodemque tempore Magnus Alexander, *magnus vero ille gurges miseriarum atque atrocissimus turbo totius Orientis, natus est.* Anno ab Urbe condita 409 Latini, qui noluerant milites dare, hoc quoque a Romanis exigere cœperunt, ut unus consul ex eorum, alter ex Romanorum populo crearetur. Quod cum esset negatum, bellum ^e contra eos intulerunt, *Manlio Torquato, et Decio Mure consulibus, in quo bello unus consul interfectus est, alter exstitit impie parricida. Manlius enim Torquatus filium suum juvenem victorem, interfectorem Decii Tusculani nobilis equitis, et præcipue provocantis, atque insultantis hostis occidit. Alius vero consul, cum, iterato conflictu, illud cornu cui præerat, cædi atque affligi videret, inter confertissimos hostes sponte prolapsus occubuit. Manlius quamvis victor, occursum tamen nobilium juvenum Romanorum, qui legitime exhiberi solet in triumphis, parricida non meruit.* Statuæ consulibus ob meritum victoriæ in rostris positæ sunt. Eo anno etiam Alexandria ab Alexandro Macedone condita est. ^f Anno autem post hunc sequente, *Minutia virgo vestalis ob admissum incestum damnata est, vivaque obruta in campo qui nunc Sceleratus dicitur. At vero exin tempore interjecto, horresco referre quod gestum est. Nam Claudio Marcello et Valerio Flacco coss., incredibili rabie et amore scelerum Romanæ matronæ exarserunt. Erat vero sæ-*

aus ille ac pestilens annus, infectæ jam undique catervatim strages mortuorum egerebantur. Et adhuc tamen penes omnes de corrupto aere simplex credulitas erat, cum existente quadam ancilla indice, et convincente, primum multæ matronæ ut biberent venena quæ coxerant compulsæ, dein simul quæ hausere consumptæ sunt. Tanta autem multitudo fuit matronarum in his facinoribus consciarum, ut trecentæ septuaginta damnatæ ex illis simul fuisse referantur. Anno ab Urbe condita 442, Alexander rex Epirotarum Alexandri illius Magni avunculus, transjectis in Italiam copiis, cum bellum adversus Romanos pararet, et circa finitimas Romæ urbes firmaret vires exercitus sui, auxiliaque vel sibi acquirere, vel hostibus subtrahere studens bellis exerceretur, a Samnitibus, qui Lucanæ genti suffragabantur, maximo bello in Lucania victus et occisus est.

Anno ab Urbe condita 426, jam Romani potentes esse cœperant. Bellum enim in *cxxx* fere milliario ab Urbe gerebatur apud Samnitas, qui medii sunt inter Picenum, Campaniam, et Apuliam gentem, si opulentiam eorum quæras, aureis atque argenteis armis, et discolori veste, usque ad ambitum ornatos; si insidiarum fallaciam, saltibus fere, et montium fraude grassantes; si rabiem atque furorem, sacrilégis, humanisque hostiis in exitium ^g Urbis agitato; si pertinaciam, sexies rupto fœdere ipsis hostibus ^h animosiores. Romani ergo adversus Samnitas pro Campanis et Sidicinis bellum suscepere. Omnium siquidem, non modo Italiæ tantum, sed pene toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est.

ⁱ *Nullum hospitalius navibus mare.* Hic illi nobiles portus, *Cajeta, Misenus, Lucrinus, et Avernus, quædam maris ostia.* Hic ^k *amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, et pulcherrimus cunctorum Vesuvius.* Urbes ad mare, *Formiæ, Cumæ, Puteoli, Herculaneum, Pompeii, et ipsa caput urbium Capua, quondam inter tres maximas Romam, Carthaginemque nominata.* Pro hac urbe, ⁿ et pro his regionibus populus Romanus Samnitas invadit. L. Papyrius Cursor cum honore dictatoris ad bellum id profectus est. Qui cum Romam redisset, Q. Fabio Maximo magistro equitum, quem apud exercitum reliquerat, præcepit, ne se absente pugnaret. Ille occasione reperta feliciss. ^o dimicavit, et viginti millia Samnitarum delevit. Ob quam rem a dictatore capite damnatus, quod se vetante pugnasset, ingenti favore

bellum adversus Romanos parabat, Lucanis suffragium ferentes, maximo bello in Lucania vicere. In quo et ipse Alexander Epirota exstinctus est. Romani igitur adversus Samn., etc.

A. concordat cum H. usque ad *in Italiam copiis, bellum; hinc sequitur in Lucania vicere, in quo, etc.*

ⁱ A., B. et H., *Nihil hospitalius mari.*

^j In omnibus l.: *Misenus, tepentes fontibus Bajæ, Lucr., etc.*

^k A., pro *amicti, amici.*

^l A., *Caurus.* B. et H., *Laurus.*

^m *Hyrcolanum.* B. et H., *Hircolanium.*

ⁿ Hæc duo verba non sunt in B. et H.

^o A., B., H., et Eutropius, *dimicavit et Samnitas delevit.*

^a A., B. et H., post *Romanis tantum tirones, etc.*

^b Ita nimirum Paulus Diaconus Ms. semper magis Eutropii verba retinet. Canis:

^c A. 23, ita B. et H.

^d A., *saxa de nubibus, etc.*

^e A. habet, *contra eos susceptum est, et ingenti pugna superati sunt, ac de his perdomitis triumphatum est: Stat., etc.* Concordant B. et H., præterquam in voce *his*, cujus loco habent *suis perdom., etc.*

^f Hinc inserta omnia usque ad verba, *Jam Romani;* in Mss. enim non leguntur, neque in Eutropio:

^g A., *Orbis.*

^h H. hic insigni accessione auctior est: *Animosiores: denique priusquam cum Romanis confligerent, Alexandrum regem Epirotarum, germanum Olympiæ matris Alexandri Magni, qui trajectis in Italiam copiis,*

militum et populi liberatus est, tanta Papyrio seditione commota, ut pene ipse interficeretur. ^a Post hæc Samnites circumspectiore cura, ac majore apparatu instructo, apud Caudinas Furculas consederunt, T. Veturio, et Sp. Posthumio *cos.*, omnesque copias Romanorum ibidem angustiis locorum, armisque conclusas ingenti dedecore vicerunt. Quorum dux Pontius in tantum abusus est victoriæ securitate, ut Herennium patrem consulendum putaret, utrum clausos occideret, an parceret subjugatis, ut vivos tamen dedecori servaret, elegit. ^b Romanos enim ante sæpissime vinci et occidi, nunquam autem capi, aut ad delitionem cogi potuisse constabat. Itaque Samnites victoria potiti, universum Romanum exercitum turpiter captum, armis, vestimentisque nudatum, tantum singulis vilioribus operimentis ob verecundiam corporum legendam concessis, sub jugo missum, servioque subjectum, longum agere pompæ ordinem præceperunt. Sexcentis autem equitibus Romanis in obsidatum receptis, oneratos ignominia, cæteris rebus vacuos consules remiserunt, sub tali tamen conditione pacis, qualis facienda Samnitibus placuit. Sed si fidem foederis, quam sibi Romani servari a subjectis volunt, ipsi subjecti Samnitibus servassent, nodie, aut omnino non essent, aut Samnio dominante servirent. *Posteriore siquidem anno jubente Senatu* ^c *infringunt Romani firmatam cum Samnitibus pactionem, eosque in bellum cogunt. Quod Papyrio* *cos. insistente commissum magnas strages utriusque populi dedit, cum hinc ira recentis infamiæ, inde gloria proximæ victoriæ pugnantes instimularent. Tandem Romani pertinaciter moriendo vicerunt, nec cædi pariter, nec cædere destiterunt, nisi posteaquam victis Samnitibus, et capto duce eorum cum septem millibus jugum reposuerunt. Deinde Papyrius Satricum, expulso præsidio Samnitico, expugnavit, et cepit. Hic Papyrius adeo tunc apud Romanos bellicosissimus ac strenuissimus habebatur, ut cum Alexander Magnus disponere diceretur, ab Oriente descendens, obtinere viribus Africam, atque inde in Italiam transvehi, Romani inter cæteros duces, tunc in publica re sua optimos, hunc præcipuum fore, qui Alexandri imperium sustinere posset, meditentur. Eo tempore Appius Claudius Censor ingens aquam Claudiam induxit, et viam Appiam stravit. Circa hæc tempora Joaddus apud Hierosolimam pontifex exstitit, cujus frater Manasses templum in monte Garizim construxit* ^d.

Anno ab Urbe condita 450, Fabio Maximo V, Decio Mure III, *cos.*, quatuor florentissimi, fortissimique Italiæ populi in unum agmen foedusque se collegerunt. Namque Etrusci, Umbri, Samnites et Galli uno agmine

^a Postea Samnites Romanos T. Veturio et Sp. Posthumio *cos.* apud Caudinas Furculas angustiis locorum conclusos ingenti, etc.

^b A., B. et H., omiss. cæt. seq., nam universum.

^c Post jubente Senatu omnes habent pax cum Samnitibus firmata soluta est. Luciusque Papius consul adversus eos directus est. Qui adeo tunc apud Romanos bellicosissimus habebatur, ut cum diceretur Alexander in Italiam transgredi, Romani inter cæteros duces hunc præcipue eligerent, qui Alexandri impetum sustineret.

^A *conspirantes, Romanos delere conati sunt. Tremefacti hoc bello Romanorum animi, et labefactata fiducia est, nec ausi sibi totum sperare de viribus, dolo divisere hostes, tutius rati pluribus se bellis implicare, quam gravibus. Itaque, cum quibusdam suis ad depopulandos hostiles agros, in Umbriam, Etruriamque præmissis, Umbrorum, Etruscorumque exercitum redire ad tuitionem suorum coegissent, cum Samnitibus, et Gallis bellum inire properarunt. In quo bello, cum Gallorum impetu Romani premerentur, Decius *cos.* occisus est, Fabius tamen post magnam Decianæ partis stragem, tandem vicit. Eo prælio XI millia Samnitum, sive Gallorum cæsa, Romanorum vero VII millia ex Decii tantummodo parte, qui occisus est, extincta referuntur. Fuisse autem absque Etruscis, et Umbris, quos astu Romani bello avocaverant, Gallorum et Samnitum perditum CXL millia CCCXXX, equitum vero XLVII millia Livius refert, et carpentarios mille in armis contra aciem stersisse Romanam. Sed, ut sæpe dictum est, semper Romanorum, aut domesticam quietem extraneis bellis interruptam, aut extraneos proventus morbis interioribus aggravatos, tantum ut omnimodis ingentes animi undecunque premerentur: hanc cruentam, tristemque victoriam pestilentia civitatis oneravit, et triumphales pompas obviæ mortuorum exsequiæ polluerunt: nec erat cui de triumpho gaudium suaderetur, cum tota civitas, aut ægris suspiraret, aut mortuis. Sequitur annus, quo instaurato a Samnitibus prælio victi sunt, atque in castra fugerunt. Postea vero Samnites novum animum, habitumque sumentes, hoc est, deargentatis armis, et vestibus, paratoque animo, nisi vincant, mori, bello sese offerunt. Adversum quos Papyrius *Cos.* cum exercitu missus, cum a præliariis auguribus conjectantibus, congregari prohiberetur, irridens eos tam feliciter, quam constanter arripuit bellum, confecitque. Nam in hoc prælio XII millia hostium cæsa, tria millia capta referuntur. Sed hanc quoque istius vere laudandam victoriam, quam aruspices impedire non potuerunt, oborti subito corrupere morbi. Nam tanta ac tam intolerabilis pestilentia per triennium tunc corripuit civitatem, ut propter eam quacunque ratione sedandam libros Sibyllinos consulerent, quibus jubebatur ut ab Epidauro Æsculapius exhiberetur. Missi sunt legati ad urbem Græcam, quos libenter Epidaurii, atque humaniter susceperunt. Ibidem se legatis serpens ostendit, raro ab incolis nisi feliciter visus. Cumque per triduum familiariter apparuisset, cunctis inspectantibus subiit in triremem Romanam et in tabernaculo legati Q. Burgonii collectus quievit. Urbe profecti Romani sunt, anguis in navi semper apparuit: Antium ventum est, descendit serpens ad li-*

Congressi itaque Samnites cum Papius superati sunt, quorum septem mil. sub jugo missis. B. et H., sub jugum, Papius de Samnitibus triumphavit. Eo tempore Appius Claudius Censor aquam Claud., etc.

^d Hinc Mss., omiss. cæt. usque ad verba P. Cornelius, Rufinus, sequuntur cum Eutrop. Samnites reparato bello Q. Fabium Max. vicerunt, tribus mil. hominum occisis. Postea cum pater ei Fabius Max. legatus datus fuisset, et Samnitas vicit, et plurima ipsorum oppida cepit. Deinde Pub. Cornelius, etc.

men templi Æsculapii, et triduo inter myrtos latuit, nec ad solitos cibos processit. Dehinc rediit ad navem. Cumque ventum esset ad Tyberim, enatavit in insulam, in qua illi templum est constitutum, et mox sanitas Romanis data est. Præterea altero abhinc anno Fabius Curges cos. male adversum Samnites pugnavit. Namque amisso exercitu, tribusque millibus perditis, victus in Urbem refugit. Itaque cum senatus de summovendo eo deliberaret, pater ejus Fabius Maximus ignominiam filii deprecatus, legatum se filio iturum ultro obtulit, si illi depellendæ ignominia, et gerendi iterum belli facultas daretur. Qua impetrata, prælioque conserto, cum subito pugnarem filium cos., insistentem Pontio Samnitarum duce, et infestis hostium telis conclusum videret, in medium se agmen pius senex equo vectus ingressus. Quo facto permoti Romani, tota ibi incubuere acie, donec ipsum ducem Pontium deleto hostili exercitu victum, oppressumque ceperunt. Cæsa sunt in eo prælio xx millia, capta autem iv millia cum rege suo, plurimaque oppida. Deinde P. Cornelius Rufinus, M. Curius Dentatus ambo coss. contra Samnitas missi, ingentibus præliis eos confecere, ita ruinas ipsas urbium diruentes, ut hodie Samnium in ipso Samnio requiratur, nec inveniri facile possit. Tum bellum cum Samnitibus per an. XLIX^a multa Romanorum clade actum, capti ducis destitutione^b finitum est, neque ullus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigaverit^c. Anno subsequente cum Sabinis a consule bellum gestum est, ubi quot millia hominum interfecta sint, quot capta, ipse consul ostendit. Qui cum in senatu magnitudinem acquisiti agri Sabini, et multitudinem captivorum referre vellet, numerum explicare non potuit. Anno ab Urbe condita CCCCLXIII Dolabella, et Domitio coss. Lucani, Brutii, Samnites quoque cum Etruscis, et Senonibus Gallis facta societate, cum redivivum contra Romanos bellum molirentur, Romani ad exorandos Gallos misere legatos. Quos cum Galli interfecissent, Cæcilius Prætor ob ulciscendam legatorum necem, et comprimendum tumultum hostium cum exercitu missus, ab Etruscis Gallisque oppressus interiit. Septem præterea tribuni militum in ea pugna occisi sunt, multi nobiles ibidem trucidati, xiv etiam millia militum Romanorum illo bello prostrata sunt.

Anno ab Urbe condita 464, Tarentini, qui in Italia ultimi sunt, Romanam classem forte prætereuntem e

^a Ab hoc loco ms. Hersfel. ad verbum convenit cum Eutropio, quem Merula edidit, usque ad illa verba in Eutropio fol. 20, v. 7, armis occupaverunt, obtineret, post quæ verba paulum variat Ms. Sic: obtineret. Cyneas legatus, postera die quam ingressus Romanam fuerat, et equestrem ordinem, et senatum propriis nominibus salutavit. Pax tamen, quam offerebat, displicuit. Remandatam porro est a senatu, eum cum Romanis, nisi ex Italia decessisset, etc. Nam sequentia ad verbum item Eutropii sunt in Ms., usque ad illa verba in Eutropiana Merulæ editione fol. 21, versu 15, Argos Græciæ civitatem occisus est. Post quæ verba ms. H. subdit: Apud Judæos hoc tempore pontifex max., Simeon, Oniæ filius, claruit, cui cognomentum Justus fuit. Dehinc Tarentini Pyrrhi morte comperta, etc. CANES.

A spectaculo theatri prospectam hostiliter invaserunt, quinque tantum navibus vix per fugam elapsis: cætera retracta in portum classis, et profligata est, præfecti navium trucidati, omnes bello utiles cæsi, reliqui pretio venditi sunt. Continuo missi Tarentum a Romanis legati, ut de illatis quererentur injuriis, pulsati ab hisdem auctas injurias insuper retulerunt. His causis ingens bellum exortum est. Romanos, qui quantique hostes circumstreperent permetientes, ultima adegit necessitas, proletarios quoque in arma cogere, hoc est eos, qui in Urbe semper sufficiens prolis causa vacabant, militiae ascribere, quippe cum frustra de prole cura est, nisi rebus præsentibus consulatur. Itaque irruit in universos Tarentinorum fines cum Emilio cos. Romanus exercitus, igne, ferroque vastat omnia, plurima expugnat oppida, injuriam insolenter acceptam crudeliter vindicat. Continuo Tarentinos plurimis finitimum præsidium sultos, maxime Pyrrhus auxit Epiri rex, qui ex genere Achillis originem trahebat, qui etiam in se ob magnitudinem virium, consiliorumque summam belli, nomenque transduxit. Nam Tarentum, utpote ex Lacedæmoniis conditam, cognatamque Græciæ civitatem vindicaturus, totas vires Epiri, Thessaliæ et Macedoniæ, elephantos etiam usque in id tempus invisos Romanis numero xx in Italiam primus invexit, terra, mari, viris, equis, armis, belluis, ad postremum viribus suis, dolisque terribilis; nisi quod Delphici illius spiritus, quem magnum ipsi vatem serunt, responso circumventus, ambiguum exitum ejus fecit, qui non consulisset. Tumque primum Romani cum transmarino hoste dimicant. Missus est contra eum cos. P. Valerius Levinus. Qui cum exploratores Pyrrhi cepisset, jussit eos per castra duci et ostendi omnem exercitum, tumque dimitti, ut renuntiarent Pyrrho, quæ cum Romanis agerentur^d. Itaque apud Heracliam Lucaniæ urbem fluviumque Urim prima inter Pyrrhum regem, et Levinum Cos. pugna commissa est. Consumpta est gravissimo certamine dies, utrinque omnibus mori intentis, fugere nesciis. Introductos autem inter currentia agmina elephantos, forma truces, odore graves, mole terribiles, ut videre Romani, novo pugnandi genere circumventi, et territi, equis maxime pavitantibus diffugerunt. Sed postquam Minutius centurio quartæ legionis primus hastatus protentum in se tam ferocis belluæ uncum, quam manum vocant, gladio desecuit, et conturbatam dolore vulneris averti bello, atque in

^b A. pro finitum, sublatum.

^c A. Sequitur Interjectis aliquot annis iterum se Gallorum copiarum contra Romanos Tusci Samnitibus junxerunt; sed cum Romam tenderent Gneo Cornelio Labella cons. deleti sunt, eodem tempore Tarentinis, qui jam in ultima Italia sunt, bellum indictum est, quia legatis Romanorum injuriam fecissent. Hi Pirrum Epiri regem contra Romanos auxilio poposcerunt, quia ex genere Achillis originem trahebat. Is mox ad Italiam venit, tumque, etc.

^d A. post agerentur. Commissa mox pugna, cum jam Pirrus fugeret, elephantorum auxilio vicit, quos incognitos Romani expaverunt; sed nox prælio em dedit. Levinus tamen per noctem fugit. Pirrus nos mccc cepit, et eos.

suos acriter sœvire compulsi, ejusque immoderato discursu perturbari atque permisceri cœpere, finis pugnae etiam de beneficio noctis impositus. Levinus tamen per noctem fugit. Romanos victos fuisse turpis fuga perdidit, quorum tunc cecidisse referuntur peditum XIV millia octingenti viginti, equites autem cæsi ducenti quadraginta sex, capti septingenti XII, signa amissa XXII. Pyrrhus Romanos, quos ceperat, summo honore tractavit, occisos sepelivit. Quos cum adverso vulnere et truci vultu etiam mortuos jacere vidisset, tulisse ad cœlum manus fertur, cum hac voce: Se totius orbis dominum esse potuisse, si tales sibi milites contigissent. Nam quantus e diverso numerus sociorum Pyrrhi fuerit extinctus, memoriæ traditum non est, maxime quia scriptorum omnium veterum mos est ex ea parte, quæ vicerat, occisorum non commendare numerum, ne victoriæ gloriam maculent damna victoris: nisi forte cum adeo pauci cadunt, ut admirationem, erroremque virtutis augeat paucitas perditorum: sicut in prima congressione Persici belli apud Alexandrum Magnum fuit, cum inter quadringenta ferme millia hostium interfecta centum viginti equites, et novem tantummodo pedites in ejus exercitu defuisse referuntur. Sed Pyrrhus atrocitatem cladis, quam hoc bello exceperat, diis suis omnibus testatus est, affigens titulum in templo Tarentini Jovis, in quo hæc scripsit:

Qui invicti ante fuere viri, pater optime Olympi,
Hos et ego in pugna vici, victasque sum ab hisdem.

Et cum a sociis increparetur, cur se victum diceret qui vicisset, respondisse fertur: Næ ego, si iterum eodem modo vicero, sine ullo milite Epirum revertar. Interea Romanus exercitus postquam victus clam fugit de castris, miserabilem belli cladem gravioribus monstris auctam, accumulataque persensit. Nam pabulatores forte digressos, velut hostilis quædam suborta tempestas, cum horribili fragore cœli correptos diris fulminibus exussit. Quippe triginta quatuor eorum idem turbo prostravit, duo et viginti semineces relictos, jumenta exanimata, et capta quam plurima, ut merito contigisse non in signum vastationis futuræ, sed ipsa vastatio referatur. Post id Pyrrhus conjunctis sibi Samnitibus, Lucanis, Brutisque, Romam perrexit: omnia ferro, ignique vastavit; Campaniam depopulatus est, atque Præneste venit, milliario ab Urbe XVIII. Mox terrore exercitus, qui eum cum eos. sequebatur, in Campaniam se recepit. Legati de redimendis captis ad Pyrrhum missi: Pyrrhus Lyconem et Molossum obviam eis exire jussit. Ipse autem cum exornatis militibus processit ad portam, et ita ab eo honorifice susceptis, captivos sine pretio Romam misit. Unum ex legatis Romanorum Fabricium sic admiratus, cum eum pauperem esse cognovisset, ut quarta parte regni promissa sollicitare voluerit, ut ad se transiret, contemptusque est a Fabricio. ^a Hincque cum Pyr-

^a A., ob quæ cum Pirrus Rom. ingenti admirat. teneretur, legatum misit, etc.

^b A., verum.

^c A. omiss. cæt. habet. Missi sunt contra Pirrum duces Pub. Sulpicius, et Decius cons., certamine commisso Pirrus vulneratus est, elephantis interfecti,

A rhus propter legatos Romanorum ingenti admiratione teneretur, legatum eum eis misit, qui pacem æquis conditionibus peteret, præcipuum virum Cyneam nomine: ita ut Pyrrhus partem Italiæ, quam jam suis armis occupaverat, obtineret. Cyneas legatus postero die quam ingressus fuerat Romam, et equestrem ordinem, et senatum propriis nominibus salutavit, pax tamen quam offerebat displicuit. Remandatum est Pyrrho a senatu, eum cum Romanis nisi ex Italia recessisset, pacem non posse habere. Tum Romani jusserunt captivos omnes, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi eo quod armati capi potuissent, nec ante eos ad ^b veterem statum reversuros, quam sibi notbrum hostium occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrhi reversus est. A quo cum quæreret Pyrrhus, qualem Romam comperisset, Cyneas dixit, regum se patriam vidisse: scilicet tales illic fere omnes esse, qualis unus Pyrrhus apud Epirum et reliquam Græciam putaretur. ^c Secunda inter Pyrrhum et Romanos, P. Sulpicio et Decio cons., pugna in Apulie finibus fuit, ubi clades belli ad utrosque, sed maxime ad Pyrrhum, victoria ad Romanos concederet. Nam cum diu, cunctis obnixè in mutuam cædem ruentibus, anceps belli penderet eventus, Pyrrhus transfixo brachio saucius prior cessit e prælio. Sed et Fabricius legatus tunc vulneratus est. Elephantis prima pugna sauciati, atque in fugam cogi posse deprehensi, deinde subjectis inter posteriora et mollia ignibus exagitati, insuper ardentes machinas furore trepido circumferentes exitio suis fuere. Cæsa sunt in ea pugna quinque millia Romanorum: de exercitu vero Pyrrhi viginti millia prostrata sunt: regis signa ablata sunt quinquaginta tria: Romanorum undecim amissa sunt. Pyrrhus Tarentum fugatus est. Interjecto anno contra Pyrrhum Fabricius est missus, qui prius inter legatos sollicitari non poterat quarta parte regni promissa. Tunc cum vicina castra ipse, et rex haberent, medicus Pyrrhi nocte ad eum venit, promittens veneno se Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur. Quem Fabricius vinetum reduci jussit ad propriam domum, Pyrrhoque dici, quæ contra caput ejus medicus spondisset. Tunc rex admiratus eum dixisse fertur: ^d Iste est Fabricius, qui difficilior honestate, quam sol a cursu suo averti ^e potest. Pyrrhus vero fractus bello, Agathocle rege Syracusano mortuo, ad Siciliæ accersitus imperium Syracusa concessit. Fabricius, victis Lucanis et Samnitibus, triumphavit. Sed Romanorum miseriam nullis cessat induciis. Consumitur morborum malis intercapedo bellorum: et cum foris cessatur a prælio, agitur introrsus ira de cælo. Nam Fabio Gurgite iterum, C. Genutio Clepsina cons., pestilentia gravis Urbem ac fines ejus invasit. Quæ cum omnes, cum præcipue mulieres, pecudesque corripiens, necatis in utero fœtibus futura prole vacuabat, et im-

XXII cæsa hostium, et ex Romanis tantum VIII. Pirrus Taren., etc.

^d A., Ille pro Iste.

^e A., potest. Tunc rex ad Siciliam profectus est. Fabricius vic., etc.

maturis partibus cum periculo matrum extorti abortus projiciebantur : adeo ut defutura successio, et defuturum animantium genus, adempto vitalis partus legitimo ordine crederetur. Consules deinde Curius Dentatus, et Cornelius Lentulus adversus Pyrrhum ^a missi sunt. Interea reversum ex Sicilia Pyrrhum Curius Dentatus cos. excepit, tertiumque bellum contra Epirotas apud Lucaniam in Arusinis campis gestum est. Itaque primo concursu cum Pyrrhi milites Romanorum impressione trepidarent, et circumspectantes fugam bello cedere molirentur, Pyrrhus elephantas ex subsidiis jussit induci. Romani assueti jam pugnare cum belluis, cum malleolos stuppa involutos, ac pice oblitos, uncis insuper aculeis tenaces præparavissent, eosque flammatos in terga belluarum, turresque vibrarent, non difficile furentes, ardentesque belluas in eorum excidia, quibus subsidia fuerant, retorserunt. Octoginta millia peditem in illo prælio habere regem dicunt, equitum vero sex millia. Ex his cæsa referuntur viginti tria millia, capti autem sunt quadringenti. Ipse a Tarento fugatus, castra ejus capta sunt. Curius in consulatu triumphavit, primusque Romæ elephantos quatuor induxit. ^b Pyrrhus xv anno quam venerat ab Italia, victus aufugit, qui post multa, gravissimaque bella, quæ gessit in Græcia, apud Argos Achaicæ florentissimam urbem, Spartani regni aviditate seductus, saxo ictus occubuit. Cujus pollex de dextero pede remedio erat, si cujus renes tumentes eo tetigisset. Qui cum ab Antigono victore jussus esset exuri, sic arsit, ut idem pollex igni inveniretur intactus. Qui digitus aureo loculo inclusus est, et antiquissimo templo Dodonæi Jovis conditus est. Hoc tempore apud Judæos pontifex maximus Simon Oniæ filius claruit, cui cognomentum ^c Justus fuit. Tum quoque apud Romanos Sextilia virgo vestalis convicta, damnataque incesti, ad portam Collinam viva defossa est. Anno ab Urbe condita 470, Tarentini, Pyrrhi morte comperta, iterum nova adversus Romanos arma sollicitant. Carthaginensiumque auxilia per legatos poscunt, et ^d accipiunt. Conserto prælio vicere Romani. Ibi jam tunc Carthaginenses quamvis nondum hostes adjudicati, vinci tamen a Romanis se posse senserunt. ^e Sequenti anno, magnani viscerum suorum partem severitas Romana concidit. Nam, adventante dudum Pyrrho, octava legio diffidens Romanæ spei, novum scelus ausa, Reginenses omnes, quibus tunc subsidio præerat, interfecit, prædam sibi omnem, atque ipsum oppidum vindicavit. Hoc facinus in tam sceleratos defectores puniendum Genutio cos. jussum est. Qui obsessa Reginorum urbe, captisque omnibus, ipse quidem in reliquos persugas et latrones exercuit

^a A. omiss. cæt. Ita : missi sunt. Curius contra eum pugnavit, exercitum ejus cecidit, ipsum Tarentum fugavit, castra cepit. Ea die cæsa hostium xxiiii. Cur., etc.

^b A., Pirrus etiam a Tarento mox recessit, et apud Argos Græciæ civitatem occisus est. Apud Judæos hoc temp., etc.

^c A., Justus fuit. Dehinc Tarentini, etc.

^d A., post accipiunt : Carthaginenses a Rom. vincuntur, quamvis, etc.

^e Reliqua usque ad C. Fab. non sunt in A., neque

A digna supplicia, Romanos vero milites integræ legionis Romam misit, qui jussu populi in medio foro virgis cæsi sunt, securique percussi. Tunc sibi visa est Roma vincere, cum legionem suam integram occidit, quæ profecto sine dubio victa fuisset, si eam hostili gladio perdidisset. C. Fabricio Luscino, C. Claudio Canina coss. legati Alexandrini a Ptolomæo missi Romam venere, et a Romanis amicitiam, quam petierant, obtinuerunt. Anno ab Urbe condita 471, obscæna et dira prodigia, vel visa Romæ, vel nuntiata sunt. Ac ædes Salutis ictu fulminis dissoluta, pars muri sub eodem loco de cælo, ut dicunt, tacta est. Lupi tres ante lucem ingressi Urbem semesum cadaver intulerunt, sparsumque membratim in foro ipsi strepitu hominum exterriti reliquerunt. Apud Formiam multis ictibus fulminum mœnia undique ambusta et dissoluta sunt. ^B Apud agrum Calenum repente flamma scisso hiatus terræ eructata, tribus diebus, tribusque noctibus terribiliter exæstuans, quinque agri jugera exhausto penitus ubertatis succo in cinerem extorruit, ita ut non solum fruges, sed et arbores cum imis stirpibus absumpsisse referatur. Sequenti abhinc anno, Quintio Gulone, et Fabio Pictore coss. Picentes bellum ^f commovere. Consules P. Sempronius et Appius Claudius adversum Picentes duxerunt exercitum, et cum directæ intra jactum teli utræque acies constitissent, repente ita immaniter cum nimio et horrendo fragore terra tremuit, ut stupore miraculi utrumque pavescitum agmen hebesceret. Diu attoniti utriusque populi hæsitavere, præjudicata incæpti conscientia. Tandem procursu concitato iniere certamen. Triste adeo istud bellum fuit, ut merito dicatur tantum humanum sanguinem susceptura, etiam cum gemitu horrisono tunc terra tremuisse. Romani autem pauci admodum eo prælio, qui evasere, vicerunt, et de his triumphatum est. Conditæ a Romanis civitates Ariminum in Gallia, et Beneventum in Samnio. Tunc etiam a Romanis ^g Croton invaditur. Anno ab Urbe condita 467, inter multa prodigia sanguis e terra, lac visum est manare de cælo. Nam et plurimis scaturiens e fontibus. cruor effluxit, et de nubibus guttatim in speciem pluvie lacte dimisso diri, ut ipsis visum est, terras imbres irrigaverunt. M. Attilio Regulo, L. Julio Libone coss. Salentinis in Apulia bellum indictum est, captique sunt cum civitate simul Brundusini, et de his triumphatum est.

^D ^h Cum jam clarum urbis Romæ nomen esset, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. Ut ergo cognosceretur quæ copiarum Romanorum essent, census est habitus. Tum inventa sunt capita civium ducenta ⁱ nonaginta millia trecenta triginta quatuor, quan-

in duobus aliis mss. B. et H., A. tamen pro vinci habet superari.

^f A. et H., commovere, et ab insequentibus coss. Pul. Sempronio, Appio Claudio victi sunt, et de his triumph., etc.

^g Uterque pro Croton habet Cothrona invaditur. E tempore pluribus locis e fontibus cruor fluxit, et de nubibus in specie pluvie lac descendit. Marc., etc.

^h A. B., H., et Eutropius : Anno cccclxx jam cl., etc.

ⁱ A. habet xcii.

quam a condita Urbe nunquam bella cessassent. ^a *Eo tempore Carthaginenses dato adversum Romanos auxilio Tarentinis, cum per legatos a senatu arguerentur, turpissimam rupti fœderis labem præsumpto accumulavere perjurio. Tunc etiam Vulsienses Etruscorum florentissimi luxuriæ pœna perierunt. Nam cum licentia in consuetudine prærogata servos suos passim liberos facerent, conviviis allegarent, conjugii honestarent, libertini in partem potestatis recepti, plenitudinem per scelus usurpare meditati sunt: et liberati servitutis iugo, ambitu dominationis exarserunt: et quos dominos subditi æquanimiter dilexerunt, eos jam liberi, quos dominos fuisse meminerant, execrati sunt. Itaque conspirantes in facinus libertini, quorum tanta manus fuit, ut sine controversia superiores essent, correptam suo tantummodo generi urbem vendicant, patrimonia, conjugia dominorum sibi per scelus usurpant, extorres dominos procul abigunt. Qui miseri exsules, egentesque Romam deferuntur. Ubi ostentata miseria, querelæ defleta, per Romanorum severitatem, et vindicati sunt, et restituti. Anno ab Urbe condita 481, pestilentia ingens apud Romam conflagravit, cujus atrocitatem significare contentus sum, quia verbis explicare non possum. Si enim spatium temporis, quo mansit, inquiritur, ultra biennium vastando porrecta est: si depopulatio quam egerit, census indictus est, qui non quantum hominum deperisset, sed quantum superfuisset, inquireret: si violentia, qua affecerit, Sibyllini libri testes sunt, qui eam cœlesti ira impositam responderunt. Sed ne quemquam quasi tempestate cavillationis offendat, quod Sibylla quasi iratos deos dixerit, nos iram cœlestem dixisse videamur: et audiat, et intelligat, quia hæc, et si plerumque per aerius potestates fiunt, tamen sine arbitrio omnipotentis Dei omnino non fiunt. Eodem tempore Caparronia virgo vestalis incesti rea suspendio periit; corruptor ejus, consciique servi suppliciis affecti sunt. Anno ab urbe condita 483, Appio Claudio, Quinto Fulvio consulibus, Mamertinis, quorum Messana nobilis Siciliæ civitas erat, et auxilia contra Hieronem Syracusanum regem, et Pœnorum copias Hieroni junctas petierant, Appium Claudium cos. cum exercitu misere Romani: pugnaque commissa, Appius Claudius de Pœnis et rege Siciliæ triumphavit Hierone. Insequenti anno M. Valerio, et T. Otacilio cos. in Sicilia a Romanis res magnæ gestæ sunt.*

^a A. post cessassent habet, et contra Afros bellum susceptum est. Primum Appio Claudio, Q. Fluvio cos. in Sicilia contra eos pugnatum est, et Appius, etc.

Ms. B., et H. ad verbum in sequentibus conveniunt cum Eutropio editionis Merulæ, nisi quod hæc pauculæ variæ lectiones sint. Ms. H. Duillum vocat, quem Eutropius Duillum. H., primam clipeam Africæ civitatis. Eutropius, primam Clypeam Africæ civitatem. Cætera omnia sunt Eutropiana usque ad illa verba: septuaginta quatuor civitates in fidem accepit, quæ in Eutropiana edit. Merulæ sunt fol. 23, vers. 17, post quæ verba in ms. B., et H. hæc sequuntur: Inter hæc apud fluvium Bagrada Regulus serpentem miræ magnitudinis occidit, cujus corium centum viginti pedum longitudinem habuit, Romamque delatum, aliquandiu cunctis miraculo fuit. Tunc victi Carthaginen-

A Taurominitani, Catinenses, et præterea quinquaginta civitates in fidem acceptæ. Tertio anno in Sicilia contra Hieronem Sicularum regem et Pœnos bellum paratum est, ab Appio Claudio cos., qui tam celeriter Syracusanos Pœnosque superavit, ut ipse quoque rex rerum magnitudine perterritus, ante se victum quam congressum fuisse prodiderit. Qui exin fractis viribus, amissaque fiducia, cum omni nobilitate Syracusanorum pacem a Romanis suppliciter rogavit, jussuque consulum dedit argenti ducenta ^b talenta. Consules accepto argento, Agrigentum adierunt Siciliæ civitatem, ibique præsidia Pœnorum operibus valloque cinxerunt. Cumque inclusus ea obsidione senior Annibal imperator Pœnorum ad summam egestatem redactus esset, Hanno dux novus Carthaginensium cum equitibus mille ^B quingentis, et triginta millibus peditum, triginta etiam elephantis ex improvise intercessit, expugnationemque civitatis paulisper distulit, sed continuo civitas capta est. Pœni maximo bello victi, et profligati, undecim elephantis in potestatem redacti, Agrigentini sub corona omnes venditi sunt, et de his secundo Romæ triumphatum est. Annibal senior exinde facta eruptione cum paucis diffugit. Quinto anno Punici belli, quod contra Afros gerebatur. ^c Cn. Cornelio Asina, C. Duillio cos. cum Annibal senior oram Italiæ maritimam instructa septuaginta navium classe vastaret, Romani et ipsi classem fabricari atque instrui præceperunt. Quod Duilius cos. celeriter implevit. Nam intra sexaginta dies quam arbores ætatis essent, centum triginta navium classis deducta in anchoris stetit. Cornelius Asinus alter ^C cos. cum sedecim navibus rostratis, quas liburnas vocant, Liparen insulam petit: ubi ab Annibale, quasi ad colloquium pacis evocatus, punica fraude captus, atque in vinculis necatus est. Quod ubi mox Duilius alter cos. audivit, et ipse cum triginta navibus rostratis, quas Liburnas vocant, adversus Annibalem profectus est. Commissoque navali prælio, Annibal amissa navi, qua vehebatur, scapha subductus aufugit. Triginta et una naves ejus captæ, tredecim mersæ, tria millia hominum occisa, septem millia capta referuntur. Neque ulla victoria Romanis gratior fuit, quod invicti terra, jam etiam mari plurimum possent. Postea Carthaginenses C. Aquilio Floro, L. Cornelio Scipione cos. Hannonem in locum Annibalis subrogatum pro Sardis et Corsis defensandis navali prælio præfecerunt. Qui a ^D

ses pacem a Romanis petiverunt: quam cum Regulus nollet nisi durissimis conditionibus dare, Afri auxilium a Lacedæmoniis petiverunt, et a duce Xantippo, qui a Lacedæmoniis missus fuerat Romanorum dux Regulus victus est ultima pernicie. Nam duo tantum ex omni Rom. exercitu refugerunt, quingenti cum imp. Regulo capti sunt: triginta millia occisa. Regulus ipse in catenas conjectus. Hac tempestate Ptolomæus Philadelphus, etc.

^b A. omis. cæt. post talenta: Afri in Sicilia victi sunt, et de his triumphatum est: Quinto, etc.

^c A. hinc legit: Primo Romani Gaius Duillio, et Gneo Cornelio Asina cos. in mari dimicaverunt paratis navibus rostratis, quas Liburnas vocant. Consul Cornelius deceptus est, Duilius commisso prælio Carthaginensium ducem vicit, xxxi naves cepit, xiv mersit, viii hostium cepit, unum occidit. Neque, etc.

Scipione Cos. victus, amisso exercitu ipse confertiss. hostibus se immiscuit, ibique interfectus est. Scipio Corsicam et Sardiniam vastavit, multaque millia inde captivorum abduxit, triumphum egit. Eodem anno tria millia servorum, et tria millia navalium sociorum in urbis Romae excidium conjuraverunt, et nisi maturata proditio consillium praevenisset, destituta praesidio civitas servili manu perisset. Anno ab hoc proximo Calatinus Cos. Camerinam Siciliae urbem petens, temere in angustias deduxit exercitum, quas Pœnorum copiae jamdudum praestruxerant. Cui cum omnino nulla, vel obsistendi, vel evadendi facultas esset, Calphurnii Flammæ virtute et opera liberatus est. Qui tecta trecentorum virorum manu insessum ab hostibus tumultum occupavit, et in se Pœnos omnes pugnando convertit, donec Romanus exercitus obsessas angustias hoste non urgente transiret. Cæsi sunt in eo bello omnes, solus Calphurnius, quamvis confossus vulneribus, et cadaveribus oblectus, evasit. Annibal senior a Carthaginensibus iterum classi praepositus, infeliciter cum Romanis navali praetio congressus et victus, ab exercitu seditione orta, etiam lapidibus coopertus interiit. L. Manlio Vulso, M. Attilio Regulo coss. bellum in Africam translatum est contra Amilcarem Carthag. ducem. ^a Attilius cos. Liparen, Melitamque insulas Siciliae nobiles pervagatus evertit. Coss. in Africam bellum jussi transferre, cum trecentis triginta navibus Siciliam petierunt. Quibus Amilcar Pœnorum dux, et Hanno classi praefectus occurrit. Conserto navali praetio, Carthaginenses in fugam versi, sexaginta et quatuor naves perdiderunt: Romani viginti duas amiserrunt. Victores coss. in Africam transvecti sunt, primaque omnium Clypeam urbem in deditionem receperunt. Inde Carthaginem petentes, trecenta, aut eo amplius castella depopulati sunt, infesta Carthagini signa circumtulerunt. ^b Manlius cos. Africa cum victrice classe discedens, viginti et septem millia captivorum cum ingentibus spoliis Romam revexit. Attilius Regulus cos. in Africa ^c remansit, bellum Carthaginensibus instruxit, contra tres Carthaginensium duces dimicans, id est, Asdrubales duos et accitum ex Sicilia Amilcarem, atrocissimum cum eis bellum gessit, in quo caesa sunt Carthaginensium decem et octo millia, captivavit quinque millia, decem et octo elephantem cepit, octoginta et duas civitates in deditionem accepit. Iter cum exercitu faciens, haud procul a flumine Bagrada castra posuit: ubi cum plurimos militum aquandi necessitate ad flumen descendentes serpens

^a A. hinc sequitur in mari pugnavit, victusque est; nam perditis LXIV navibus retro se recepit.

^b A. Manlius victor Romam rediit, et XXVIII captivorum reduxit. Attil., etc.

^c A. post remansit. Is contra Afros aciem instruxit, contra tres Carthaginensium duces dimicans victor fuit, XVIII hostium caecidit, V cum XVIII elephantem cepit, LXXIV civitates in fidem accepit. Inter haec apud fluvium Bagradam Regulus serpentem mirae magnitudinis occidit, cuius corium CXX pedum longitudinem habuit, Romamque delatum aliquandiu, etc.

^d A. pro Regulo Romanis petiverunt. Quam cum Regulus nollet nisi durissimis conditionibus dare, Afri auxilium a Lacedaemoniis petiverunt. Et duce Xan-

tippo magnitudinis devoraret. Regulus ad expugnandam bestiam cum exercitu profectus est. Sed nihil in tergo ejus proficientibus jaculis, atque omni telorum jactu irritum, quæ per horrendam squamarum cratem quasi per obliquam scutorum testitudinem laquebantur, mirumque in modum, ne corpus laederent, ipso corpore pellebantur, cum insuper magnam multitudinem morsuum comminui impetu, propter anhelitum etiam pestiferum exanimari videret, balistas deferri imperavit, per quas murate saxum spinæ ejus incussum, compagem totius corporis solvit, ac max circumventa telis facile oppressa est. Corium autem ejus Romam devectum, quod fuisse centum viginti pedum spatio ferunt, aliquandiu cunctis miraculum fuit. Igitur Carthaginenses fracti bellis et cladibus exinaniti, pacem a

^d Regulo poposcerunt. Sed eum intolerabiles, et duras pacis conditiones audissent, tutius rati sese armatos mori, quam miseros vivere, pretio non solum Hispanorum, vel Gallorum auxilia, quæ jamdudum plurima habebant, sed etiam Græcorum comparanda duxerunt. Itaque Xantippum Lacedaemoniorum regem cum auxiliis acceratum, ducem bello praefecerunt. Xantippus, inspectis Pœnorum copiis, atque in campum deductis, longe in melius mutato apparatu, pugnam cum Romanis conseruit. Ingens ibi Romanorum virorum multitudo fuit. Nam triginta millia Romanorum militum in illa tunc congressione prostrata sunt. Regulus ille dux nobilitis cum quingentis viris captus est, et in catenis coniectus. Decimo demum anno Punici belli, nobilem Carthaginensibus triumphum praebuit. Xantippus

^c tam audacis facti conscius, rerum instabilium mutationem timens, illico ex Africa migravit in Græciam. Ha tempestate Ptolemæus Philadelphus Judæos, qui in Ægypto erant, liberos esse permisit, et vasa Eleazaro pontifici Jerosolymorum votiva transmittens divinas Scripturas in Græcam vocem ex Hebræa lingua per LIX interpretes transferri curavit, quas in Alexandrina bibliotheca habuit, quam sibi ex omnigenere litteraturæ comparaverat. Igitur ^e M. Æmilium Paulus, Servius Fulvius Nobilior coss. audita captivitate Reguli, et clade exercitus Romani, transire in Africam cum classe trecentarum navium jussi, Clypeam petunt. Eo confestim Carthaginenses cum pa classe venerunt, nec differri potuit navale certamen. Æmilius cos. centum et quatuor naves Carthagini dimersit, triginta cum pugnatoribus cepit praeterea triginta et quinque millia hostium, a occidit, aut cepit, milites suos ingenti præda ditavi

tippo, qui a Lacedaemoniis missus fuerat, Romam dux Regulus victus est ultima pernicie. Nam tantum ex omni Romano exercitu refugerunt, qui genti cum imp. Regulo capti sunt, XXX M occisa. Regulus ipse in catenas coniectus. Hac temp., etc.

^e Hersfeldensis codex, M. Æmilio, Paulo Servio Fulvio Nobiliore coss. ambo Romani coss. Africam profecti, et cætera, in quibus ad verbum cum Eutropio convenit, nisi quod Ms. legit ex quadraginta sexaginta navibus, ubi Eutropius 464. Item Eutropius, et H. legit quindecim millia hostium, occidit, aut cepit, Bongarsii codex Ms. : n decimum hostium. A. pariter cum G. No particula praeterea.

Romanorum autem novem navibus depressis, mille A centum perire milites. Consules apud Clypeam castra posuerunt. Duo Hannones Pœnorum duces, eo rursus cum magno exercitu venerunt: prælioque commisso novem millia perdiderunt, et subacta Africa tunc fuisset, nisi quod tanta fames erat, ut diutius exercitus exspectare non posset. Consules et victrices classes, cum ad Italiam prædis onusti remearent, Infandum naufragium circa Siciliam passi sunt. Nam de quadringentis sexaginta navibus, octoginta vix abjectis oneribus servari potuerunt, neque ullo tempore tanta maritima tempestas audita est. Romani tamen statim ducentas naves reparaverunt, neque in aliquo animus his ^a infractor clade fuit. Hoc tempore nummus argenteus primus in Urbe ^b signatus est. Deinde Amilcar dux Pœnorum cum exercitu in ^D Numidiam, Mauritaniamque missus, postquam hostiliter, cruentè in universos egit, quod Regulum libenter suscepisse dicerentur, mille argenti talentis, et viginti millibus boum reliquos condemnavit: principes omnium populorum patibulo affixit. Tertio anno, sicut semper indonitus furor cito periculorum obliviscitur, Servilius Cepio, et Sempronius Blesus coss. cum ducentis sexaginta ^c navibus in Africam transvecti, universam oram maritimam, quæ circa Syrtes jacet, depopulati sunt, atque in superiora progressi, captis everisq; civitatibus plurimis, ingentem prædam ad classem duxerunt. Idem cum ad Italiam redirent, circa Palinuri promontorium, quod a Lucanis montibus in altum excurrit, illisi scopulis centum quinquaginta ^G naves onerarias, nobilemque prædam crudeliter acquisitam, infeliciter perdiderunt. Itaque cum continuè calamitates Romanis displicerent, decrevit senatus ut a ^d maritimis recederetur, et tantum sexaginta naves ad præsidium Italiæ salvæ essent. Quod quidem decretum continuo adacti indomita cupiditate ruperunt. Præterea Cotta Consul in Siciliam transgressus, plurimis præliis adversum Pœnos, et Siculos terra marique pugnavit, et per totam Siciliam partim hostium, partim etiam sociorum inhumatas strages reliquit. L. Cæcilia Metello, ^e C. Furio Placido consulibus, (Asdrubal dux ^e Carthaginiensium cum elephantis centum et triginta, equitum peditumque amplius triginta millibus Lilybæum venit ex Africa, et continuo cum Metello Cos. apud Panormum pugnam conservit. ^D Sed Metellus vim magnam belluarum timens, prius eas magno usus consilio, vel in fugam, vel in mortem egit,

^a A. pro infractor, infractus.

^b Idem pro signatus est figuratus est, et omiss. cæl. Servilius, etc. Ita pariter in B. et H., omnesque conveniunt cum Eutropio.

^c A. post navibus habet ad Africam profecti naufragium passi sunt. Itaque, etc.

^d A., maritimis præliis rec., etc.

^e Eutrop., C. Furio Pacillo. A. et H., C. Furio Placido.

^f A. Hinc legit Metellus in Siciliam Afrorum ducem cum cxxx elephantis, et magnis copiis venientem superavit xx m hostium, cecidit vi, et xx elephantos cepit, reliquos errantes per Numidas, quas in auxilium habebat collegit, et Romam deduxit ingenti pompa, cum cxxx elephantorum numerus itinera omnia compleret.

et sic facile, quamvis magnam vim hostium superavit. Viginti millia Carthaginiensium in eo prælio cæsa sunt, elephantum quoque viginti et sex interfecti sunt: centum quatuor per Numidas errantes, quos in auxilium habebat, cepit, et per Italiam duxit, qui maximum Italicis populis spectaculum præbuerunt. Asdrubal cum paucis Lilybæum profugit, atque absens a Pœnis capite damnatus est. Post hæc fessi tot molis Carthaginienses, petendam esse a Romanis pacem, et permutationem captivorum decreverunt. Ad quam rem Attilium Regulum ante ducem Romanorum, quem jam per quinque annos captivum detinebant, inter cæteros legatos sub sacramento præcipue mittendum putaverunt. Ille Romam cum venisset, inductus in senatum, nihil quasi Romanus egit: dixitque se ex illa die, qua in potestatem Afrorum venisset, esse Romanum desiisse. Itaque et uxorem a complexu suo removit, et senatui persuasit, ne pax cum Pœnis fieret, illos enim fractos tot casibus spem nullam habere, tanti non esse, ut tot millia captivorum propter unum se et senem, et paucos qui ex Romanis capti erant, redderent, itaque obtinuit. Nam Afros pacem petentes nullus admisit. Ipse Carthaginem rediit, offerentibusque Romanis ut eum Romæ tenerent, negavit se in ea urbe mansurum, in qua postquam Afris servierat, dignitatem honesti civis ultra habere non posset. ⁸ Igitur regressum ad Africam, resecatis palpebris, ut usque ad mortem cruciatu intolerabili, ac dolore vigilaret, atque ut staret semper radium solis intuens, illigatum in machina necaverunt. Alter deinde Attilius ^G Regulus, et Manlius Volso, ambo bis coss. cum classe ducentarum navium et quatuor legionibus Lilybæum profecti sunt, quod oppidum in promontorio situm Romani obsidere conati, superveniente Hannibale, qui Hamilcaris filius fuit, victi, majore exercitus sui parte perdita, ipsi ægre evaserunt. Post hos Claudius cos. cum classe cxxx navium ad Drepani portum contra hostem profectus est. Ubi mox exceptus classe Pœnorum, dum contra auspicia dimicasset, statim superatus est. Et ipse quidem cum triginta navibus Lilybæum in castra confugit: reliquæ omnes, hoc est, lxxx cum pugnatoribus captæ sunt, cætera demersæ: novem millia militum cæsa, viginti millia capta referuntur. C. quoque Junius cos. collega Claudii Pulchri universam classem naufragio amisit, exercitum tamen salvum habuit, quia vicina littora erant. Anno etiam sequenti classis Punica in Italiam transiit, ejuoque

Post hæc mala Carthaginienses Regulum ducem, quem ceperant petiverunt, ut Romam proficisceretur, et pacem a Rom. obtineret, ac permutationem captivorum faceret. Ille, etc.

⁸ A. et H., Regressus igitur ad Africam, circumcis palpebris, ut usque ad mortem cruciatu intolerabili ac dolore vigilaret, demum omnibus suppliciis extinctus est. Post Claudio Pulchro, Gaio Junio coss. (H. tamen non habet C.) Claudius contra auspicia pugnavit, et a Carthaginiensibus victus est. Nam ex ccxx navibus cum xxx fugit, xc cum pugnatoribus captæ demersæ sunt. Alius quoque Consul naufragio classem amisit, exercitum tamen salvum habuit, quia vicina littora erant. Atque, etc.

plurimas partes longe lateque vastavit. Dum hæc agerentur, apud Judæam pontificatum post Eleazarum suscepit Manasses avunculus ejus. ^a Interea Lutacius Catulus cum classe trecentarum navium in Siciliam transvectus est, et ibi dum apud supradictam Drepanum civitatem pugna conseritur, dum inter primores pugnat, transfixo femore ægerrime, cum jam obrueretur ereptus est. Porro autem Pœni cum quadringentis navibus magnisque copiis ad Siciliam duce Hannone concurrunt. Nec Lutacius segnior, imo consilia Pœnorum mira celeritate prævenit. Postquam proximæ sibi utrorumque classes apud Ægades insulas contra Lilybæum civitatem Siciliæ per totam noctem, intertextis prope modum anchoris steterunt, orta luce prior Lutacius signum bello dedit. Crudescente pugna victus Hanno navem avertit, et dux fugæ primus fuit. Aliquanta cum eo pars exercitus sui Africam petiit, alii confugere Lilybæum: septuaginta et tres naves Punicæ captæ sunt: centum triginta demersæ: triginta et duo millia hostium capta, cæsa quatuordecim millia fuerunt. Nunquam in mari tantis copiis pugnatum est. Infinitum auri, et argenti prædæ in potestatem Romanorum redactæ. Ex classe autem Romana duodecim naves mersæ. Pugnatum est vi Idus Martii. Lutacius deinde ad Erycinam civitatem, quam Pœni tenebant, venit: ibique duo millia Carthaginensium conserta pugna interfecit. Tunc Carthaginenses præcipiti festinatione ad Lutacium cos., ac deinde Romam mittunt, orant pacem, quam illico consequuntur. Captivi Romanorum, qui tenebantur a Carthaginensibus, redditi sunt. Etiam Carthaginenses petivere, ut redimi eorum captivos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus jussit sine pretio eos dari, qui in publica custodia essent: qui autem in privatis tenerentur, ut pretio dominis reddito Carthaginem redirent, atque id pretium ex fisco magis, quam a Carthaginensibus solveretur. Carthaginenses sane sub hac conditione cum Romanis pa-

^a A. Hinc sequitur, Gaio Lutatio Catulo, Aulo Postumio Allino *cos.* anno 12 belli Punici a Catulo bellum contra Afros commissum est. Profectus est cum ccc navibus in Siciliam, Afri contra ipsum cccc naves paraverunt: nunquam in mari tantis copiis pugnatum. Lutacius Catulus navem æger ascendit, vulneratus enim in pugna superiore fuerat. Contra Lilybæum civitatem Siciliæ pugnatum est ingenti virtute Romanorum. Nam lxxiii Carthaginensium naves captæ sunt, xxv demersæ, xxxiiii hostium capta, xiiii occisa, infinitum auri, argenti, prædæ in potestatem Romanorum redactum. Ex classe Rom. xii naves submersæ. Pugnatum est vi id. Mart. Statimque Carthaginenses petiverunt, tributaque est his pax. Captivi, etc. H. concordat cum Ambro-

siaco, et uterque cum Eutropio, ut notavit Canisius, præterquam in numero navium demersarum et hostium occisorum. ^b A. et H., post habebatur. Tunc etiam Q. Ennius poeta Tarenti nascitur; qui post Romæ docuit, contentus unius ancillæ ministerio. Q. Lutatius, A. Mallius *cos.* creati sunt, bellum Faliscis intulerunt (quæ civitas Italiæ opulenta quondam fuit) quod ambo consules intra sex dies, quam venerant transegerunt, xviii hostium cæsis, cæteris pace concessa, agro tamen ex medietate sublato. Quibus verbis etiam finit Eutrop. lib. ii. ^c In edit. Canis. vitiose, triumphans.

cem fecerunt, ut Sicilia, Sardiniaque decederent, et per continuos viginti annos eis persolverent puri argenti tria millia talentorum. His diebus Judæorum pontifex Onias Simonis Justi filius clarus habebatur. ^b Anno ab Urbe condita 507, repentina subversio ipsius Romæ prævenit triumphum Romanorum. Neque enim temere dixerim, quam non vel modicam lætitiæ Romæ superveniens repente quando gravissimus luctus oppressit. Siquidem Q. Lutacio Catulo, A. Manlio *cos.* diversæ ignium, aquarumque elades pene absumpsere Urbem. Nam Tiberis insolitis auctus imbribus, et ultra opinionem, et diuturnitate, et magnitudine redundans, omnia Romæ ædificia in plano posita delevit. Diversæ qualitates locorum ad unam convenere perniciem: quoniam, et quod segnior redundatio tenuit, madefacta dissolvit: et quæ cursus torrentis invenit, impulsa deiecit. Aquarum gravissimam cladem, gravior ignis secuta vastatio est. Qui ignis (incertum unde surrexit) plurimas civitatis partes pervagatus, cum hominum, domorumque miserabilem stragem fecit, tum etiam tantum opum uno consumpsit incendio, quantum plurimæ et peregrinæ victoriæ conferre non possunt. Dehinc, cum omnia in circuitu fori depopularet, ædem Vestæ corripuit, unde etiam Metellus cum arsuos deos eripit, vix brachio semiustulatus aufugit. T. Sempronio Graccho, C. Valerio Falcone *cos.* bellum Faliscis intulerunt. Quæ civitas Italiæ opulenta quondam fuit, quam ambo *cos.* intra sex dies, quam venerant, transierunt, xv millibus hostium cæsis, pace concessa, agro tamen ex medietate sublato. Eodem anno etiam Galli Alpini novi Romani extitere hostes, adversus quos sorte varia bellatum est. Nam in primo conflictu Valerio *cos.* tria millia cecidere Romanorum: secundo xiv millia Gallorum cæsa, duo millia capta sunt. Sed ob priorem cladem ^c triumphus consuli denegatus est.

siano, et uterque cum Eutropio, ut notavit Canisius, præterquam in numero navium demersarum et hostium occisorum.

^b A. et H., post habebatur. Tunc etiam Q. Ennius poeta Tarenti nascitur; qui post Romæ docuit, contentus unius ancillæ ministerio. Q. Lutatius, A. Mallius *cos.* creati sunt, bellum Faliscis intulerunt (quæ civitas Italiæ opulenta quondam fuit) quod ambo consules intra sex dies, quam venerant transegerunt, xviii hostium cæsis, cæteris pace concessa, agro tamen ex medietate sublato. Quibus verbis etiam finit Eutrop. lib. ii.

^c In edit. Canis. vitiose, triumphans.

LIBER TERTIUS.

Finito igitur Punico bello, ^a quod viginti tres annos tractum est, jam Romani clarissima gloria noti, L. Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco *cos.* legatos ad Ptolomæum regem Ægypti miserunt, auxilia pro-

^a A. et H., quæ per xxii annos transactum est, Romani jam clarissima gloria noti, legatos ad Ptolomæum, etc. Eutropius etiam habet annos xxii.

mittentes, quia rex Syriæ Antiochus ei bellum intulerat. Ille Romanis gratias egit, auxilia non accepit jam enim fuerat illa pugna transacta. Eodem temporis potentissimus rex Siciliæ Hiero Romam venit a

ludos, et ducenta millia modiorum tritici populo dono^a dedit. T. Manlio Torquato, C. Attilio Balbo *co.* Sardinia rebellavit auctoribus Pœnis : unde mox Sardi subacti, et oppressi sunt : Carthaginensibus autem violatoribus pacis, quam ipsi poposcissent, inferri bellum decretum est. E contra Carthaginenses pacem suppliciter poposcere : et cum bis missis legatis nihil profecissent, post etiam eorum decem principibus bis æque supplicantibus nil impetrarent, novissime Hannontis minimi hominis inter legatos oratione meruerunt. Hoc anno porta Jani Gemini clausa est, quia nusquam eo anno bellum erat : quod sub Numa Pompilio rege provenerat. Anno ab Urbe condita 517, Amilcar dux Carthaginensium ab Hispanis in bello, cum aliud bellum adversum Ro. clam pararet, occisus est. L. Postumius Albinus, Cn. Fulvius Centimalus *co.* bellum contra Illyricos sequenti^b gesserunt anno, eo quod legati Romanorum ab Illyriis interfecti sunt. Post cum ipsis Illyriis atrocissimum bellum gestum est, in quo multis oppidis, oppidulisque deletis, reliqui se Fulvio, Postumioque *co.* dederunt : ac tum primum ex Illyriis triumphatum est. Tertio deinceps anno miseram civitatem sacrilegis sacrificiis male petentes funestavere Pontifices. Nam decemviri consuetudinem priscae superstitionis egressi, Gallum virum, et Gallam feminam, cum muliere simul Græca, in foro Boario vivos defoderunt. Sed obligamentum hoc magicum in contrarium continuo versum est. Namque diras illas, quas fecerant externorum mortes, fœdissimis suorum cædibus expiavere. Siquidem L. Emilio Paulo, C. Attilio Regulo *co.* magna formidine consternatus est senatus defectione Cisalpinæ Galliæ, cum etiam ex ulteriore Gallia ingens adventare exercitus nuntiaretur, maxime Gesatorum, quod nomen non gentis, sed mercenariorum Gallorum est. Itaque permoti *co.* totius Italiæ ad præsidium imperii contraxere vires. Quo facto, in utriusque *co.* exercitu octingenta millia armatorum fuisse feruntur, sicut Fabius historicus, qui huic bello interfuit, scripsit. Ex quibus Romanorum et Campanorum fuerunt peditum CCCXLVIII millia ducenti : equitum vero viginti sex millia sexcenti : cætera multitudo sociorum fuit. Commisso prælio apud Aretium Attilius *co.* occisus est. Octingenta millia Romanorum, nec saltem tanta, quanta eos terrere debuit, cæsa sui parte,

fugerunt. Nam tria millia eorum tunc interfecta historici tradunt. Quod ideo ignominiosius turpiusque est, tam paucis amissis tanta agmina diffugisse, quod se in aliis victoriis non viribus animorum pervaluisset, sed bellorum proventibus prodiderunt. Quisnam enim, rogo, in exercitu Romanorum crederet numerum istum fuisse saltem, non dico fugisse? Post hæc secundum cum Gallis prælium gestum est, in quo plane XL millia Gallorum trucidata sunt, et triumphus Æmilio decretus est. Gallorum quidem animi feroces, corpora plusquam humana erant : sed experimento deprehensum est, quod virtus eorum, sicut primo impetu major quam virorum est, ita sequens minor quam feminarum. Alpina enim corpora humecto cœlo educata habent quiddam simile nivibus suis : cum mox calore exarserint pugnae, statim in sudorem eunt, et levi motu quasi sole laxantur. Hi Brittomaro duce non prius posituros se baltea juraverunt, quam Capitolium Romæ^c ascendissent. Quod et factum est. Nam victos eos Æmilius in Capitolio discinxit. Et quia dux eorum de Romano milite Marti suo torquem auream devotasset, de ipsius^d Ariobistonis, reliquorumque Gallorum torquibus aureum trophæum Jovi erexit^e. Sequenti anno Mantius Torquatus et Fulvius Flaccus *co.* contra Ligures primum trans Padum Romanas duxere legiones. Pugnatum est ibi cum Insubribus Gallis, quorum interfecta sunt viginti tria m. ; quinque millia capta sunt. Eo deinde anno, qui huic proximus fuit, dira Urbem terruere prodigia. Namque in Piceno flumine sanguis effluxit : apud Faliscos cœlum visum est ardere : et Arimini noctem multa luce claram effulsisse : ac tres lunas distantibus cœli regionibus exortas apparuisse : et Romæ Cn. Domitii bos locutus est, dicens : Cave tibi, Roma. Carnes etiam e cœlo lapsæ sunt, quarum pars ab avibus intercepta est, pars incorrupta diu jacuit. Tunc quoque magno terræ motu Caria et Rhodus insulæ adeo concussæ sunt, ut labentibus vulgo tectis ingens quoque ille colossus rueret. Eodem anno Flaminius *co.* contemptis auspiciis, quibus pugnare prohibebatur, adversus Gallos conflavit, et vicit. In quo bello novem millia Gallorum cæsa, septem et decem millia capta sunt. Post hoc M. Claudius Marcellus, Cn. Cornelius Scipio, contra Gallos pugnaverunt. Marcellus *co.* deinde

^a A. pro dedit, exhibuit. Hinc Lucio Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco *co.*, quibus Iliero Romam venerat, etiam contra Ligures intra Italiam bellum gestum est. Nam iidem *co.* primi trans Padum Romanas duxere legiones. Pugnatum est ibi cum Insubribus et Liguribus, quorum interfecta sunt viginti tria millia, quinque millia capta, et de his triumphatum est. Sequenti anno in Piceno flumine sanguis effluxit, et apud Tuscos cœlum ardere visum est, et Arimini nocte multa luce fulgente tres simul lunæ apparuerunt. Carthaginenses tamen bellum reparare tentabant, Sardinienses, qui ex conditione pacis Romanis parere debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen Romam legatio Carthaginensium, et pacem impetravit T. Manlio Torquato, Caio Attilio vulgo *co.* de Sardis triumphatum est, et pace omnibus locis facta, Romani nullum bellum habuerunt : quod his post Romam conditam semel tantum Numa Pompilio rege contigerat. L. Postum., etc.

^b H. concordat cum Ambros. paucis exceptis, nam pro CCM habet CC etiam contra Ligures, legit etiam Ligures. In Piceno flumine ; in Piceno flumen, etc.

^c A., et multis civitatibus captis etiam reges in dedicationem acceperunt : ac tum primum de his triumphatum est. Æmilio *co.* ingentes Gallorum copiæ Alpes transierunt, traditumque est a Fabio historico, qui eo bello interfuit DCCM. hominum parata ad id bellum fuisse. Sed res per *co.* tantum prospere gesta XLII, etc.

^d H. pro DCCM habet LXXM in cæteris cum nostro.

^e A. et H., incendissent.

^f A., Aurio bistonis.

^g A. continuat : Aliquot deinde annis post contra Gallos in Italia pugnatum est. Finitoque bello M. Claudio Marcello Cn. Corn. Scipione *co.* Marcellus, deinde cum impru. etc. H., pugnatum est, finitumque bello.

cum imprudens in manus Gallorum incidisset, omniaque infesta vidisset, nec evadere posset, in medium hostium irrupit. Quibus inopinata audacia percussis, regem quoque eorum ^a *Viridomarium* nomine occidit. Atque ubi spes salutis vix fuerat, inde opima detulit spolia. Postea cum collega ingentes copias Gallorum peremit, et inter multa Insubrium, quos ad deditionem coegerat, oppida, Mediolanum quoque urbem florentissimam expugnavit, et cepit. Grandem prædam Romam pertulit, ac triumphans Marcellus spolia ^b Gallici regis stipiti imposita humeris suis vexit. Minutio Rufo, P. Cornelio cons. Histris bellum illatum est, quia latrocinati naves Romanorum fuerant, quæ frumenta exhibebant, ac multo Romanorum sanguine fuso perempti sunt. Hac tempestate Judæorum pontifex Simen Oniæ filius exstitit. ^c *Emergit hic paululum antiquus ille Romanorum improbae laudis etiam de præsumptis parricidiis appetitus. Nam Fabius Censorius Fabium Buteonem filium suum furti insimulatum interfecit: dignum scilicet facinus, quod pater vel parricidio plectendum duceret, quod ne leges quidem insimulatum pecuniæ, aut summi exsilii circa quemlibet hominum scelus censuerunt.*

Anno ab urbe condita 554 bellum Punicum secundum Romanis illatum est per Annibalem Carthaginensium ducem, qui jamdudum Hamilcari patri ad aras juraverat, cum adhuc novem esset annorum, se, ut primum posset, adversum Romanos pugnaturum: qui idem tamen hoc somnium præviderat: juvenem humana forma augustiorem, qui se hortaretur in excidium Italiæ, auctore Jove, secuturum. Deinde post tergum respiciens, intueri sibi visus est serpentem vastum cuncta populantem, audire etiam cæli fragorem, necnon et nimbos cum maligna luce cæli visere: interrogavitque juvenem præeuntem quid subsequatur? Ille ad hæc: *Vides, inquit, excidium Italiæ, cætera permitte satis.* Annibal ergo Saguntum florentissimam Hispaniæ civitatem Romanis amicam oppugnare aggressus est, annum ætatis agens ^d vicesimum. Huic Romani per legatos denuntiavere, uti bello abstineret. ^e *Is Legatos Romanorum ad se missos injuriosissime a conspectu suo etiam abstinuit.* Romani etiam Carthaginem miserunt, ut mandaretur Annibali, ne bellum contra socios Romani populi gereret. Dura responsa a Carthaginensibus data sunt. Saguntini interea fame victi sunt, et octavo demum mense capti ab Annibale ultimis poenis afficiuntur. Quibus hoc ante portenderat triste prodigium. Nam cum pene mulier enixa esset, in uterum regressus infans civitatis excidium significavit. Hujus tantæ cladis Annibal auctor poscitur. Tergiversantibus Pœnis, dux

^A legationis Fabius: *Quæ, inquit, mora est? In hoc ego sinu bellum, pacemque porto, utrum eligitis? Suelamantibus: Bellum. Igitur, inquit, accipite. Et excusso in media Curia togæ gremio, non sine horrore, quasi plane sinu bellum ferret, effudit.* Tum P. Cornelius Scipio cum exercitu profectus est in Hispaniam, Tib. Sempronius in ^f Siciliam. Annibal, relicto in Hispania fratre Asdrubale, Pyrenæos montes transivit ^g, inter ferocissimas Gallorum gentes ferro viam aperuit, et nono post demum die a Pyrenæo ad Alpes pervenit. Ubi dum montanos Gallos repellere eum ab ascensu obnitentes bello superat atque invias rupes igni, aceto, ferroque rescindit, quatrimum commoratus, quinto demum die cum maximo labore ad plana pervenit. Traditur ad Italiam cum centum millibus peditum et xx millibus equitum, xxxvii simul elephantos adduxisse. Interea multi Ligures et Galli Annibali se junxerunt. Sempronius Gracchus, cognito ad Italiam Annibalis adventu, ex Sicilia exercitum Ariminum trajecit. P. Cornelius Scipio Annibali apud Ticinum primus occurrit, commissoque prælio, fugatis suis, et pene omnibus extinctis, ipse a filio Scipione admodum prætextato, qui post Africanus cognominatus est, qui vix egressus pueritiam fuerat, ab ipsa morte liberatus est: saucius tamen in castra rediit. Pugnatum est deinde eodem Cos. ad Trebiam fluvium, iterumque Romani pari clade superati sunt. Sempronius Gracchus et ipse apud eundem amnem cum Annibale confligit, amissoque exercitu pene solus evasit. In eo tamen bello etiam Annibal sauciatus est. Tunc se Annibali multi Itali dedere: qui posteaquam in Etruriam ^h primo transiret, in summo Apennino tempestate correptus biduo mansit, et continuo immobiliter nivibus cum exercitu conclusus est. Ubi magnus hominum numerus, jumenta quam plurima, elephanti pene omnes frigore perierunt. Diris tunc etiam Romani prodigiis territi sunt. Nam et solis orbis minui visus est, et apud Arpos ⁱ palmæ in cælo visæ. Sol quoque pugnassee cum Luna. Apud Capenas interdum duas lunas ortas. Imbre saxatili Picena regio verberata. In Gallia iisdem temporibus lupus e vagina gladium sustulit vigili. In Sardinia sanguinem duo scuta sudarunt. Faliscis scindi cælum velut magno hiatu visum est. Apud Antium quoque metentibus messoribus cruentas spicas in corbem decidisse visum est, et pluviæ deciderunt cruentæ. Igitur Annibal ad Thusciam ^k veniens, sciens Flaminium Cos. solum in castris esse, quo celerius imparatum obrueret, primo vere progressus arripuit propiorem, sed palustrem viam: et tum forte Sarnus fluvius luto redun-

^a A. et H., Vitrodomarum.

^b A., Galli Stipici. H. Galli Stipiti.

^c Hinc A. et H.. Eodem anno bellum Punic., etc.

^d A. et H. post vicesimum, habent copiis congregatis CLM. Huic, etc.

^e Ambo, Hic legatos admittere noluit. Rom.

^f Post Siciliam uterque habet bellum Carthaginensibus indictum est. Annibal, etc.

^g Iidem post transivit: Alpes adhuc tum ea parte

invias sibi patefecit. Traditur ad Italiam LXXXIII peditum, XM equitum, septem et trig., etc.

^h A., primo vere.

ⁱ A. et H., palmæ.

^j Utrique duæ lunæ ortæ sunt. In Sard., etc.

^k Post, veniens leg. in A. et H., Flaminio Cos. occurrit, ipsum Flaminium interemit, Romanorum XXVM cæsa sunt, cæteri diffugerunt. Missus, etc.

danis, pendulos et dissolutos campos reliquerat, de quibus dictum est :

Et quæ rigat æquora Sarnus.

In quos cum exercitu progressus Annibal, nebulis maxime, quæ de palude exhalabantur, prospectum aufertibus, magnam partem sociorum, jumentorumque perdidit. Ipse autem uni elephanto, qui solus superfuerat, supersidens, vix difficultatem evasit. Sed oculum qua jamdudum in Alpibus æger erat violentia frigoris, vigiliæque ac laboris amisit. Ubi vero proximus castris Flamini consulis fuit, vastatione circumjacentium locorum Flamini in bellum excitavit. Hæc pugna ad Trasimenum lacum facta est, ubi exercitus Romanus infelicissima arte Annibalis circumventus, funditus trucidatus est : ipse quoque Cos. occisus, viginti quinque millia Romanorum in eo prælio cæsa sunt, sex millia capti referuntur, et cæteri diffugerunt. De exercitu Annibalis duo millia ceciderunt, tanta clade Romana : maxime cum ita ad pugnandum intentus ardor exstiterit, ut gravissimum terræ motum, qui tunc forte tam vehemens factus est, ut urbes diruisse, montes transtulisse, discidisse rupes, et flumina retrorsum coegisse referatur, pugnaque omnia non senserint. Quo quidam miles Romanus ita vulneratus est, ut uti manibus non valeret, cui cum quidam Numida detrahere spolia vellet, cervicem hostis invasit ulnis, eique nares atque aures morsu detruncavit. Interea missus adversus Annibalem postea a Romanis Q. Fabius Maximus, is eum, differendo pugnam, ab impetu fregit. Nam per summa montium juga, et abditos nemorum saltus castra ponens, Annibalis fervorem elusit. Cumque in prælium eum evacare Annibal non posset, vastatis agris Italiae, Maximi cunctataris villæ pepercit, ut vel sic prodicionis suspicionem Romanis de eo afferret. Sed bene nota Fabii fides calliditatem, Annibalis irritam dedit Romanis. Interea Maximus, inventa occasione, pugnavit et vicit. Victus quoque Annibal, fertur de Fabio dixisse suis ita : Nunquid non dixi vobis, quod montana hæc nubes maxima nos in campo vi tempestatis obrueret ? Anno ab Urbe condita 540, L. Æmilius Paulus, P. Terentius Varro Coss. contra Annibalem mittuntur, Fabioque succedunt. Qui Fabius ambos consules monuit, ut Annibalem callidum et impatientem ducem non aliter vincerent quam prælium differendo. Verum cum impatientia rerum Varronis consulis, contradicente altero consule, id est Æmilio Paulo, apud vicum, qui Cannæ appellatur, in Apulia pugnatum esset, ambo Coss. ab Annibale vincuntur. Nam cum comperisset Annibal Aufidum amnem ingentes auras proflare mane, quæ arenarum et pulveris vertices agerent, sic direxit aciem, ut tota vis a tergo suis, Romanis in ora et oculos incideret. Eaque de causa Romanorum exercitum stravit. Nam in ea pugna quadraginta

^a A. et H., post elusit, moxque inventa occasione vicit. Victus, etc.

^b A., Fidem.

^c A. et H. inde continuant. In ea pugna tria millia Afrorum pereunt, magna pars de exercitu Annibalis sauciatur. Nullo tamen, etc. H., Nulla.

^d H., nobiles viri ccc, militum xlm.

^e A., Venesum.

quatuor millia Romanorum interfecta sunt. De exercitu vero Annibalis tria millia cæsa sunt, et magna pars sauciata. Nullo tamen Punico bello Romani adeo ad extrema internecionis addicti sunt. Perit in eo Cos. Æmilius Paulus : qui dum saucius in quodam saxo resedisset, offerente ei Lentulo equum, quo fugeret, ut cladi superesset, noluit : atque ibi persedit donec ab hostibus peremptus est. Perierunt autem ibi consulares, aut prætorii viginti, senatores capti, aut occisi triginta, nobiliores viri trecenti, pedestrium militum quadraginta millia, equitum tria millia quingenti. Varro Cos. cum quinquaginta equitibus Venesum fugit. Nec dubium est ultimum illum diem Romani status futurum fuisse, si Annibal mox ad pervadendam Urbem contendisset. Sed sic successum belli elatus est, ut neminem civium suorum in castra sua admitteret, sed responsa eis per interpretes daret. Macharbaelem quoque Lacedæmonium, et ipsum sæpe contemneret, qui ei creberrime pollicebatur brevi se in Capitolio cœnaturum, si dispositio sua omnimodis audiretur. Interea Varro Romam rediit, gratiæque ei a Senatu et populo actæ sunt, quod Remp. non desperaret. Non autem vitæ cupiditate, sed Reip. amore se superfuisse, reliquo ætatis suæ tempore approbavit. Nam barbam, capillumque submisit, et postea nunquam recubans cibum cepit. Honores quoque, cum ei a populo deferrentur, renuntiavit, dicens : felicioribus magistratibus Reip. opus esse. Annibal igitur Romanis obtulit, ut captivos redimerent : responsumque est ei a Senatu, eos cives non necessarios, qui cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea variis suppliciis interfecit. Idem quibusdam ima pedum amputavit, alios in castris binos inter seipsums dimicare compulit, maxime fratres aut consanguineos : nec prius spectaculum fiebat, quam unus cædibus superfuisset, sed et ipse jugulandus, et pro testimonio victoriæ suæ tres modios annulorum aureorum Carthaginem misit, quos ex manibus intersectorum Romanorum equitum, senatorumque et militum detraxerat. Usque adeo autem ultima desperatio Reip. apud residuos Romanos fuit, ut senatores de relinquenda Italia, sedibusque querendis consilium ineundum putarent. Quod auctore Cæcilio Metello confirmatum fuisset, nisi Cornelius Scipio tribunus tunc militum, idem qui post Africanus est dictus, districto gladio, deterruisset, singulis mortem inferre minitans : ac potius pro patriæ defensione in sua verba omnes jurare coegit. Romani vero ad spem vitæ, quasi ab inferis respirare ausi, dictatorem Decium Junium creant, qui, delectu habito, ab annis decem et septem immaturæ inordinatæque militiæ quatuor legiones undecunque contraxit. Tunc etiam servos spectati roboris ac voluntatis, vel oblatos, vel, si ita

^f A. et H., desperasset, et mox, pro honores, honoribus.

^g A. et H., post opus esse, legunt : In omnibus his tamen malis nemo Romanorum pacis mentionem habere dignatus est. Servis, quod nunquam ante, manumissis, et milites factis. Post eam pugnam multæ Italiae civitates, quæ Rom. paruerunt, se ad Annib. transtulerunt : Annib. Rom., etc.

opus fuit, publico pretio emptos, sub titulo libertatis sacramento militiæ adegit. Arma quæ deerant, templis detraxerunt, egenti ærario privatæ opes refusæ sunt. Itaque equester ordo, ita plebs trepida, oblita studiorum, in commune consuluit. Junius quoque dictator antiquum Romanæ miseriæ factum recolens, pro supplemento exercitus, edicto velut asylo patefacto, homines, quicunque sceleribus ac debitis obnoxii essent, impunitate promissa, militiæ mancipavit, quorum numerus ad sex m. virorum fuit. Campania vero, vel potius omnis Italia ad Annibalem, desperata penitus Romani status reparatione, defecit. Post hoc L. Postumius prætor adversum Gallos pugnare missus, cum exercitu cæsus est. Deinde Sempronio Graccho, Q. Fabio Max. coss. Claudius Marcellus ex prætore proconsul designatus, Annibalis exercitum prælio fudit primus. Qui post tantas Reip. ruinas, spem fecit Annibalem posse superari. Interea in Hispania, ubi Asdrubal frater Annibalis remanserat cum magno exercitu, ut eam totam Afris subjiceret, a duobus germanis Scipionibus Romanis ducibus vincitur. Perdit in ea pugna triginta quinque m. hominum, ex his capiuntur decem millia, occiduntur xxv millia. Mittuntur ei a Carthaginensibus ad reparandas vires copiarum^a xxii millia peditum, et ivm equitum, elephantum xx. Celtiberos milites, quam primam externam manum Romani in castris habere cæperunt, pretio sollicitatos, ab hostium societate in sua castra duæerunt. Sempronius Gracchus proconsul ab hospite suo Lucano quodam in insidias inductus occisus est. Centenius Penula centurio sibi ultro bellum adversus Annibalem petiit. A quo cum octo millibus militum, quos in aciem deduxerat, cæsus est. Post hæc Cn. Fulvius prætor ab Annibale victus, amisso exercitu, vix evasit. Annibal multas civitates Romanorum per Apuliam, Calabriam, Brutiamque occupavit. Quo tempore etiam rex Macedoniæ Philippus ad eum legatos misit, promittens auxilia contra Romanos, sub hac conditione, ut, deletis Romanis, ipse quoque contra Græcos ab Annibale auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi, et re cognita, Romani in Macedoniam M. Valerium Levinum ire jusserunt, T. Manlium Torquatum proconsulem in Sardiniam. Nam etiam ea sollicitata ab Annibale Romanos deseruerat. Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur: in Italia contra Annibalem, in Hispania contra fratrem ejus Asdrubalem, in Macedonia contra Philippum, in Sardinia contra Sardos, et alterum Asdrubalem Carthag. Is a T. Manlio proconsule, qui ad Sardiniam missus fuerat, vivus captus est, occisa cum eo xii millia, capti mille quingenti; et sic a Romanis Sardinia subacta est. Manlius victor Asdrubalem,

^a A. H., et E., xiiii.

^b H., Centurius Penula cent. decerni sibi ultro bellum. A., Centerius, etc.

^c Hinc cætera desiderantur in Ms. H. usque ad illa verba dimisit Hispanos. A. vero sequitur: Anno 4, postquam ad Italiam Annibal venit Cn. Ful. proconsulem, xi præterea tribunos, et xviii militum interfecit. Marcellus consul cum Annibale apud Nolam triduum continuum dimicavit. Primo die pari pugna

et captivos Romam reportavit. Interea etiam Philippus a Levino in Macedonia vincitur, et in Hispania a Scipionibus. Asdrubal, et Mago tertius frater Annibalis. Pudet recordationis. Quid enim dicam? improbitatem magis, an miseriam Romanorum? imo verius vel improbam miseriam, vel miseram improbitatem. Quis credat eo tempore, quo ærarium populi Romani egenam stipem privata collatione poscebat, miles in castris non nisi aut puer, aut servus, aut sceleratus, aut debitor, ne sic quidem numero idoneus erat, senatus in curia omnis novitius pene videbatur, postremo cum ita imminutis fractisque omnibus rebus desperabatur, ut consilium de relinquenda Italia subiretur, eo tempore cum unum domesticum, ut diximus, bellum ferri nullo modo posset, insuper tria bella transmarina fuisse suscepta, unum in Macedonia contra Philippum potentissimum Macedoniæ regem, alterum in Hispania contra Asdrubalem Annibalis fratrem, tertium in Sardinia contra Sardos et alterum Asdrubalem Carthaginensium ducem, extra hoc quartum Annibalis, quo in Italia premebantur? Et tamen fortis in alterutrum desperatio in meliora profecit. Nam in his omnibus desperando pugnarunt, pugnando vicerunt. Ex quo evidenter ostenditur non tempora tunc fuisse tranquilliora otii, sed homines miseri fortiores. Anno ab Urbe condita 543, Claudius Marcellus Syracusam opulentissimam Urbem Siciliæ secunda oppugnatione vix cepit. Quam cum jam pridem obsedisset, Archimedis Syracusani civis, mirabili ingenio præditi, machinis repulsus expugnare non potuit. Decimo anno postquam Annibal in Italiam venerat, Cn. Fulvio, P. Sulpitio coss., Annibal de Campania movit exercitum, et cum ingenti clade omnium per Sedecinum, Suesanumque agrum via Latina profectus, ad Anienem fluvium tribus millibus ab Urbe consedit, incredibili totius civitatis metu, cum, senatu populoque diversis curis trepido, matronæ quoque amentes pavore, per propugnacula currebant, et convehere in muros saxa, primæque pro muris pugnare gestirent. Ipse autem cum expeditis equitibus usque ad portam Collinam infestus accessit, deinde omnes copias in aciem direxit. Sed et coss., Fulviusque procos. non detrectare pugnam. At ubi expositæ utrinque acies constituerunt in conspectu Romæ, præmium victoriæ futuræ, tantus imber se subito e nubibus grandine mistus effudit, ut turbata agmina vix armis retentis in sua se castra colligerent. Deinde cum, serenitate reddita, in campum copiæ atque in aciem rediissent, rursus violentior fusa tempestas, majore mortalium metu, audaciam coercuit, territosque exercitus refugere in tentoria coegit. Tunc conversus in religionem Annibal dixisse fertur: Potiundæ sibi Romæ, immodo voluntadiscensum est, sequenti victus consul, tertio victor xviii hostium interfecit, ipsum Annibalem cum reliquis fugere in castra compulit. Annibal, etc.

^d A., Fulvio Sulpicio, Cneo Fulvio coss.

^e A., post Latina legit: Ad iv milliarium Urbi accessit, equites ejus usque ad portam; mox consul cum exercitu venientum metu Annibal ad Campiniam se recepit. In Hispania a fratre, etc.

^f A., in regionem.

tem non dari, modo vero deesse potestatem. At vero in Hispania a fratre ^a Asdrubale ambo Scipiones fratres, qui per multos annos victores fuerant, interficiuntur, exercitus tamen integer mansit. Casu enim magis erant quam virtute decepti. In Campania Capua capta est a Q. Fulvio proconsule. Principes Campanorum veneno sibi mortem consciverant. Senatum omnem Capuæ, etiam prohibente senatu Romano, Fulvius suppliciiis pecavit. Duæ autem femine e Campanis partib., id est Vescia Oppia materfamilias, et Clivia ^b Facula meretrix, benignæ fuere pro statu Romano. Quippe una pro salute populi Romani semper deos precata est, altera militibus Romanis captivis alimenta præbuit. Pro quibus meritis, et libertatem in excidio Capuæ, et rem propriam retentarunt, et optandi præmii privilegia assecutæ sunt. Quo tempore etiam cos. Marcello Siciliæ magna pars capta est, quam tenere Afri cœperant, et nobilissima, ut dixi, urbs Syracusana. Præda vero ingens Romam perlata est. Levinus in Macedonia cum Philippo, et multis Græciæ populis, et rege Asiæ Attalo amicitiam fecit, et ad Siciliam profectus est. In qua Hannonem quemdam Afrorum ducem apud Agrigentum civitatem cum ipso oppido cepit, eumque Romam cum captivis nobilissimis misit: quadraginta civitates in deditioem accepit, viginti sex expugnavit. Ita omni Sicilia recepta, Macedonia fracta, ingenti gloria Romam regressus est. Annibal itaque in Italia Cn. Fulvium cosubito aggressus, cum ix millibus hominum interfecit. Interea, interfectis in Hispania duobus ^c Scipionibus fratribus, et omnibus incusso pavore cunctantibus, Scipio se admodum adolescens ultro obtulit, et cum in ærario penuria esset pecuniæ, Claudio Marcello, et Valerio Levino auctoribus, qui tum coss. erant, aurum, et argentum signatum ad Quæstores palam omnes senatores in publicum contulerunt, ita ut nihil præter annulos, bullasque, sibi, et filiis, ac deinde per filias, uxoresque suas singulas tantum auri uncias et argenti non amplius quam singulas libras relinquerent. Scipio annos natus viginti quatuor, vir Roma-

^a A., Asdrubalis.

^b Al., Falcula.

^c A.: Interea ad Hispanias, ubi occisis duobus Scipionibus Mallius Rom. dux erat, P. Cornelius Scipio mittitur, fil. P. Scipionis, qui ibidem bellum gesserat annos natus, etc.

^d A.: Deliberarent, cum Trib. militum esset, districto, etc. Idem post: Vetuit, primusque jurans ut patriæ defensor existeret, universos similiter jurare coegit, Romanosque ad spem vitæ, quasi ab inferis, reduxit. Is Carthaginem Hispaniæ capit, in qua omne aurum, argentum, et belli apparatus Afri habebant. Nobilissimos quoque obsides, quos ab Hispanis acceperat, Magonem etiam fratrem Annibalis ibidem capit, quem Romam cum aliis mittit. Rom., etc.

^e Hinc sequitur A.: Interea in Italia cos. Pub. Fabius Max. Tarentum recepit, in qua ingentes copiæ Annibalis erant, et ibi etiam ducem Carthalonem occidit. Trig., etc.

^f H.: Anno 4 postquam ad Italiam Annibal venit, Cn. Fulvium, etc.

^g Hersfeldensis habet in castra compulit. Annibal multas civitates Rom. per Apuliam, etc., quæ ad verbum conveniunt cum Eutrop. Merulæ f. 31, usque f.

norum omnium et sua ætate, et posteriore fere primus. Iste est ille qui, dum senatores ob metum Annibalis, ut dixi, Italiam relinquere ^d deliberarent, districto gladio id fieri vetuit. Is imperium in Hispania proconsulare sortitus, ultionem præcipue patris et patris animo intendens, Pyrenæum transgressus, primo impetu Carthaginem novam Hispaniæ cepit, ubi stipendia maxima, præsidia valida, copiæ auri argenti que magnæ Pœnarum habebantur, et nobilissimi obsides, quos ab Hispanis acceperant. Ibi etiam Magonem fratrem Annibalis captum cum cæteris Romam misit. Romæ ingens lætitia post hoc fuit. Scipio Hispanorum obsides parentibus reddidit. Denique dum quædam adulto flore virgo pulcherrima ab eo comprehensa fuisset, eam paterna pietate servavit, concedens parentibus ut eam redimerent. Ad se etiam puellæ sponsum nobilissimi generis virum venire persuadens, ei ipsam quasi pius in matrimonio genitor tradidit, dotisque nomine puellæ pretium, quod a parentibus ejus acceperat, condonavit. Pro quibus factis maxime annitente puellæ sponso, ejusque parentibus omnes fere Hispaniæ ad eum transierunt. Post quæ Asdrubalem fratrem Annibalis victum fugat, et prædam maximam capit. ^e Præterea octoginta civitates, aut deditioem, aut bello, in potestatem redegit, Afrisque sub corona venditis, sine pretio dimisit Hispanos. ^f Annibal in Italia Cn. Fulvium procos., undecim præterea tribunos, et xvii millia hominum interfecit, Marcellus cos. cum Annibale apud Nolam triduo continuo dimicavit, primo die pari pugna discesum est, sequenti victus cos., tertio victor octo millia hostium interfecit. Ipsum Annibalem cum reliquis fugerè ^g in castra compulit. ^h Interea cos. Q. Fabius Maximus Tarentum, quod a Romanis desciverat, iterum expugnavit, et cepit, ibique ingentes copiæ Annibalis cum ipso duce ejus Carthalone delevit, ⁱ triginta millia hominum captivorum vendidit, prædam militibus dispertivit, pecuniam hominum venditorum ad fiscum retulit. Tum multæ civitates, quæ ad Annibalem transierant, rursus se Fabio Maximo ^j subdide-

33, parentibus reddidit, nisi quod ubi legit Eut. P. Sulpitio Cn. Ful. consulibus Annibal usque ad iv milliarium Urbis. Ms. H. copiosius ita habet: Cn. Ful. coss. Annibal de Camp. movit exercitum, et cum ingenti clade omnium, Parsedecinum, Suëssanumque agrum via Latina usque ad iv milliarium Urbis accessit, equites ejus usque ad portam, etc. Et paulo post Eut. f. 33, legit: Posteriori tempore fere primus. Is Carth. Hisp. capit, in qua omne aurum, etc., et hic Ms. H. copiosior est, et ita legit: fere. 1. Iste etenim, dum senatores ob metum Annibalis Italiam relinquere deliberarent, cum tribunus mil. esset, districto gladio id fieri vetuit; primusque jurans ut patriæ defensor existeret, universos similiter jurare coegit, Romanosque ad spem vitæ quasi ab inferis reduxit. Is Carthag. Hispaniæ capit, in qua omne aurum, etc.

^h H., Interea in Ital. cos., etc., a quibus verbis Ms. ad verbum cum Eutropio convenit usque strenue pugnans occisus est, nisi quod ubi Eutropius, fol. 34, apud Senam Piceni civitatem, Ms. legit cum Miscella apud Metaurum fluvium.

ⁱ A., xxxv.

^j Subdiderunt. A., dediderunt, et omiss. cæt. le-

runt. Annibal utrumque consulem Marcellum et Crispinum insidiis circumventos cum exercitu interfecit. Tertio anno postquam Scipio ad Hispaniam profectus fuerat, rursus res inclitas gessit. Regem Hispanorum magno prælio victum in amicitiam accepit, et primus omnium a victo hoste obsides non poposcit. Deinde desperans Annibal Hispanias contra Scipionem diu-
 uis posse retineri, fratrem suum Asdrubalem ad Italiam cum omnibus copiis evocavit. ^a Is Ap. Claudio Nerone, et M. Livio Salinatore cons. ex Hispaniis per Gallias ad Italiam veniens, magna secum auxilia Hispanorum Gallorumque sumpta deduxit. Et cum maturato adventu descendisse jam ex Alpib. consulib. proditus fuisset, ab exercitu Romano, ignorante Annibale, apud Metaurum fluvium in insidias compositas incidit, strenue tamen pugnavit ^b occisus est. Diu quidem incertus belli eventus, elephantis maxime Romanam infestantibus aciem: qui a militibus Romanis, quos a velitando velites vocant, quod genus militiæ paulo ante repertum fuerat, ut lecti agilitate juvenes cum armis suis post terga equitum sederent, et mox cum ad hostem ventum esset, equis desilirent, et continuo pedites ipsi, ex alia parte equitibus, per quos ad-
 vecti fuerant, dimicantibus, hostem proturbarent. Ab his ergo velitibus elephantis retro acti, cum regi jam a suis non possent, ferro sabrili, id est, scalpro inter aures adacto necabantur, id genus occidendæ, cum opus esset, belluæ idem dux Asdrubal primus invenerat. Fuit hoc prælium penes Metaurum fluvium, ubi Asdrubal victus est, ut Trasumenus lacus, ubi exercitus Romanus, ut Cesena Piceni civitas, ut vicus ille Can-
 nensis. Nam quinquaginta et novem millia de exercitu Asdrubalis ibi grandi strage occisa sunt. Capta quinque millia quadringenti. Quatuor autem millia civium Romanorum inter eos reperta, atque revocata sunt, quod victoribus consulibus solatio fuit. Nam, et de exercitu eorum ^c octo millia ceciderunt. Magnum pondus auri atque argenti Romam relatum est. Annibali caput fratris sui Asdrubalis ante castra projectum est. Quo viso, et simul clade Pœnorum cognita, anno tertio decimo, quam in Italiam venerat, refugit in ^d Brutios. Post hæc anno continuo inter Annibalem et Romanos quies a tumultu bellorum intercessisse visa est, quia inquietudo morborum in castris erat, et gravissima pestilentia uterque exercitus agebatur. Post hæc Annibal
 disfidere jam de belli cœpit eventu, Romanis autem

git: In sequenti anno Scipio in Hispanias egregias res egit, et per se, et per fratrem suum Lucium Scipionem, LXX civitates receperunt: in Italia tamen male pugnavit. Nam Claudius Marcus consul ab Annibale occisus est. Tertio anno postquam Scipio ad Hispanias profectus fuerat, rursus res inclitas gerit. Regem Hispanorum magno prælio victum in amicitiam accepit, et primus omnium a victo obsides non poposcit. Desperans, etc.

^a A., Is veniens a consulibus Appio Claudio Nerone, et M. Livio Salinatore apud, etc.

^b Post occisus est, A. habet: LVIII de ejus exercitu perempta, VI capta sunt, XLIV civium Romanorum inter eos reperta et revocata sunt. Magnum pondus auri et argenti Romam delatum est. Anno etc.

ingenens animus accessit. Itaque et ipsi evocaverunt ex Hispania P. Cornellum et Scipionem, qui jam universam Hispaniam a Pyrenæo, usque Oceanum in provincie formam redegerat. Igitur Romam cum ingenti gloria venit. Per idem tempus Jerosolymis pontifex Max. Onias filius Simonis fuit. Q. Cæcilio, L. Valerio cōs. omnes civitates quæ in Brutis ab Annibale tenebantur, Romanis se tradiderunt. Anno 14, posteaquam in Italiam Annibal venerat, Scipio, qui multa bene in Hispania egerat, cōs. et cum Licinio Crasso creatus, et in Africam missus est: cui viro divitum quiddam inesse existimabatur; adeo ut putaretur etiam cum hominibus habere sermonem. Et revera, neque publica, neque privata negotia prius unquam attigit, quam in cella Jovis Capitolini diutissime moraretur antequam videretur a quoquam. Is in Africa contra Hannonem Hamilearis filium ducem Pœnorum pugnavit, eumque interfecit; exercitum ejus partim cæde, partim captivitate disperdidit; castra ejus cepit. Nam in eo prælio, cum quatuor millibus et quingentis militibus undecim millia Pœnorum occidit. ^e Sempronius cōs. cum Annibale congressus et victus Romam refugit. Scipio in Africa aggressus hiberna Pœnorum, atque alia Numidarum, quæ utraque haud procul ab Utica erant, noctu concubina fecit incendi. Pœni trepidi, cum casu ignem accidisse putarent, inermes ad extinguendum concurrunt. Quæ re facile ab armatis oppressi sunt. In utrisque castris quadraginta millia hominum de Carthaginensibus et Numidis igni ferroque consumpta sunt, capta quinque milia; duces ipsi miserabiliter ambrusti sunt; et tegre fugerunt. Asdrubal dux Carthaginem profugus venit. Itaque Syphax, et Asdrubal mox plurimum reparavere exercitum, atque iterum cum Scipione congressi sunt, utique fugerunt. Syphacem fugientem Lælius et Massinissa ceperunt. Porro cetera multitudo ad Cirtam refugit, quam Massinissa oppugnatam in deditionem accepit, Syphacem ad Scipionem calenis vinctum dedit. Quem Scipio cum ingentibus spoliis, plurimisque captivis perducendum Romam Lælio tradidit. Qui, cum Tiburi in custodia defecisset, sumptu publico jussit senatus honorifice sepeliri. Qua re audita omnis ferè Italia Annibalem deseruit: ipse a Carthaginensibus redire in Africam jubetur, quam Scipio vastabat. Ita anno septimo decimo Italia ab Annibale liberata est, quam flens dicitur reliquisse, omnibus Ita-

^e H.: Quinquaginta et octo millia de ejus exercitu capta sunt, cccclv civium Romanorum inter eos reperta et revocata sunt. Magnum pondus auri, atque argenti, etc., quæ ad verbum conveniunt cum Eutropio, usque ad finem, nisi quod sub finem libri tertii legit Eutropius pondo ccm, Ms. vero pondus xxv, et linea ultima Eutropius: post annum 17, Ms. post annum 19.

^d A., pro Brutios Britiam, et, omis. ext.: Post hæc An.

^e A., post Scipionem: Is Rom., etc.

^f A., cōs. est factus: cui viro, etc.

^g A., sequitur: Syphacem Numidiæ regem, qui se Afris conjunxerat cepit, et castra ejus invadit. Syphacem cum nobilibus Numidis et infinitis spoliis Romam Scipione mittitur. Qua re, etc.

lici generis militibus, qui sequi nolent interfectis. Legati Carthaginensium pacem a Scipione petierunt: ab eo ad senatum Romam missi sunt, et quadraginta quinque diebus his induciæ datæ sunt, quousque ire Romam et regredi possent, et triginta millia pondo argenti ab his accepta sunt. Senatus ex arbitrio Scipionis pacem jussit cum Carthaginensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit, ne amplius quam triginta naves haberent, et quinquaginta millia pondo argenti darent, captivos et perfugas^a redderent. Interea Annibal ad Africanum litus propinquans jussit cuidam e nauticis ascendere in arborem navis, atque speculari inde quam regionem tenerent. Sepulcrum dictum se prospexisse respondit. Abominatus dictum Annibal, deflexo cursu, ad Leptim oppidum copias exposuit. Qui continuo resecta multitudine Carthaginem venit, et pax turbata est, multaque hostilia ab Afris facta sunt. Legati tamen eorum ex Urbe venientes a Romanis capti, et jubente Scipione dimissi sunt. Annibal quoque frequentibus præliis a Scipione victus petere et ipse jam cœpit^b pacem, et colloquium Scipionis. Ubi cum se diu attoniti admiratione mutua duo clarissimi duces torvè suspexissent, et colloquium inter utrosque esset, Carthaginensibus conditiones displicuerunt, eo quod hisdem conditionibus, quibus prius, addita sunt quingentis millibus pondo argenti centum millia librarum propter novam perfidiam: jusseruntque Annibalem pugnare. * Annibal tres exploratores ad castra Scipionis misit, quos captos Scipio circumduci per castra jussit, ostenditque eis totam exercitum, nihil de hostibus percontatus. Mox etiam prandium dari jussit, eisque resectis, ac recreatis equis redire permisit, ut renuntiarent Annibali, quæ apud Romanos vidissent. Interea prælium ab utroque duce^d consertum est, quod diu magnis

A ducum artibus dispositum, magnis copiarum molibus gestum, quale vix ulla memoria fuit, cum peritissimi viri, ut diximus, copias suas ad bellum educerent. Scipio victor^b rediit, octoginta elephantibus ibi vel capti, vel occisi sunt. Carthaginensium militum interfecti sunt viginti millia quingenti. Annibal omnia, et ante prælium, et in prælio exspertus, primum cum multis equitibus, deinde cum viginti, postremo vix cum quatuor, inter tumultum elapsus Adrumentum confugit. Postea Carthaginem post sex et triginta annos, quam parvus exierat, venit. Inventa in castris Annibalis argenti pondo viginti millia, aurum octoginta: cætera^c suppellectilis copiosa. Jactet se licet Romæ victoriis, Annibalem tamen Campaniæ latorum immorantem provincia delictosa superavit. Dum aquis innatat, dum piscibus, atque ostreis passim inficitur, dum olet, dum potat, dum dormit, aquarum resolutio mollivit Punicam feritatem: et quem alia duraverant, Seplasia Campaniæ oppidum unguentis odoratis labefactavit, et solvit. Igitur post id certamen Carthaginenses nullam esse residuam spem, nisi in petenda pace persuasi, ut pax daretur denuo supplicaverunt. C. Cornelio Lentulo, P. Ælio Pæto cons. Carthaginensibus pax per Scipionem, voluntate senatus, populique concessa est. Nam etiam plusquam quingentæ naves in altum productæ in conspectu civitatis incensæ sunt. Scipio jam tunc cognomento Africanus cum ingenti gloria triumphans Urbem ingressus est. Quem Terentius, qui postea comicus, ex nobilibus Carthaginensium subactorum civibus captus, pileatus, quod insigne indultæ libertatis fuit, post currum triumphantem secutus est. Anno ab Urbe condita quingentesimo quadragesimo quinto bellum Punicum secundum finitum est, post annum nonum decimum, quam cœperat.

^a A., post redderent: Interim Annibale veniente ad Africam pax, etc.

^b A. post verb. pacem, cum ventum esset ad colloquium hisdem conditionibus data est, quibus prius, additis quingentis mil. ponderibus argenti centum millia libr. propter novam perfidiam. Carthaginensibus conditiones displicuerunt, jusseruntque, etc.

^c Hinc A., Infertur a Scipione, et Massinissa rege alio Numidarum, qui amicitiam cum eo fecerat Carthagini bellum. Annibal, etc.

^d A., instructum, quale vix, etc.

^e A., pro rediit, recedit, et sequitur pene ipso Annibale capto, qui primum cum multis equitibus, deinde cum xx, postremo cum iv, evasit. Inventa, etc.

^f A., supellex copiosa, inde legit, Post id certamen pax cum Carthaginensibus facta est. Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphavit, et Africanus ex eo vocari cœptus est. Finem accepit secundum Punicum bellum post annum xix quam cœperat.

LIBER QUARTUS.

Transacto igitur Punico bello, secutum est Macedonicum contra regem Philippum. Quingentesimo et quinquagesimo primo anno ab Urbe condita T. Quintius Flaminus^a adversus Philippum Macedonum regem missus est. Qui post multa, et gravissima prælia, quibus Macedones vicit, pacem Philippo dedit, his legibus, ne Græciæ civitatibus, quas Romani contra

D eum defenderant, bellum inferret, ut captivos et transfugas redderet, L solas naves haberet, reliquas Romanis daret: per annos x quaterna M pondo argenti præstaret, et obsidem filium suum Demetrium^b daret. Deinde cum Lacedæmoniis pugnavit: victoque Nabide duce eorum, et quibus voluit conditionibus in fidem accepit, et ingenti gloria triumphavit. Duxit

^a H. et Eutrôpius, adversus Philippum regem prospere gessit, et pax ei data est his legibus, etc.

A. post missus est, continuat, et pax ei data est his leg., etc.

^b A. post daret. Titus Quinctius etiam Lacedæmoniis intulit bellum, ducem eorum itidem vicit, et quibus, etc.

ante currum nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filium, et Armenem Nabidis Ro. captivi. Qui sub Annibale per Græciam venditi fuerant, universi recepti, capitibus rasis ob detersam servitutem, currum triumphantis secuti sunt. Eodem tempore ^a Insubres, et Boii, a quibus Ticinum condita est, atque Cenomani, contractis in unum viribus, Amilcare Pœnorum duce, qui in Italia remanserat, Cremonam urbem, Placentiamque vastantes, difficillimo bello a L. Fulvio prætore superati sunt. Consul Marcellus in Etruria a Boiis oppressus magnam partem exercitus perdidit. Cui postea Furius alter cos. auxilio accessit, atque ita universam Boiorum gentem igni ferroque vastantes propemodum usque ad nihilum deleverunt. ^b Postea Flaminius procos. Philippum regem, et cum eo Thracas, Macedonas, Illyrios præterea, ^B multasque gentes, quæ in auxilium ei venerant, bello subegit. Victi Macedones castra amiserunt. Octo millia hostium eo die cæsa, quinque millia capta Polybius scribit. Valerius dicit quadraginta millia trucidata: Claudius vero triginta duo millia interfecta commemorat. Sed hæc varietas scriptorum utique fallacia est. Fallaciæ autem causa profecto adulatio est, dum victoris laudes accumulare, virtutemque patriæ extollere, vel præsentibus, vel posteris student. Alioquin, si inquisitus non fuisset numerus, nec qualiscunque fuisset expressus. Quod si gloriosum est duci et patriæ plurimos hostium peremisse, quanto magis lætum patriæ, et ducibus beatum potest videri, suorum, vel nullos, vel paucissimos perdidisse? Ita lucidissima repatet, quia simili impudentia mentiendi, qua occisorum hostium numero adjicitur, sociorum quoque amissorum damna minuuntur, vel etiam omnino reticentur. Igitur Sempronius Tuditanus in Hispania citeriore bello oppressus, cum omni exercitu Romano interfectus est.

Transacto bello Macedonico secutum est Syriacum: ^c L. Valerio Flacco, et M. Portio Catone cos. Antiochus rex Syriæ bellum contra populum Romanum struens in Europam transiit ex Asia. Tunc etiam Annibal propter excitandi belli rumores, qui de eo apud Romanos ferebantur, exhiberi Romanis a senatu iussus, clam ex Africa metu profectus, ne Romanis traderetur, ad Antiochum migravit. Quem, cum apud Ephesum cunctantem invenisset, mox in bellum impulit. Tunc etiam lex, quæ ab Oppio tribuno plebis prolata fuerat, ^D ne qua mulier plusquam semiunciam auri haberet, neve versicolori vestimento, nec vehiculo per Urbem, nec foras uteretur plusquam mille passibus, nisi sacrorum causa exegisset, post xx annos abrogata est. Sublato hoc

^a H., Insubres Boii.

^b Hinc cætera non leg. in A., neque in H. usque ad transacto bello.

^c H. et Eutropius lib. iv: P. Cornelio Scipione, M. Attilio Glabrione Coss. Huic Antiocho Annibal se junxerat, Carthaginem patriam suam; ne Romanis traderetur, relinquens, etc., in quibus ms. codex H. ad verbum convenit cum Eutropio, nisi quod ubi legit Eutropius sol. 38. xxxm peditum, ivm equitum eo certamine ex parte regis occisa sunt legit. Ms H. lm peditum iiii equitum. Item Scipionem, quem Eutrop. vocat Asiaticum, H. vocat Asiagenem.

^A edicto in quantam licentiam matronæ venerint, quid attinet dicere, cum sicut et viri luxuriarentur? P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione coss. Antiochus, quamvis Thermopylas occupasset, quarum munimine tutior propter dubios belli eventus fieret, tamen commisso bello a cos. Glabrione in Achaia superatus. Castra ejus nocturna pugna sunt capta, ipse dux vix cum paucis fugit e prælio, Ephesumque pervenit. Is habuisse fertur armatorum lx millia, e quibus xl millia cæsa, plusquam v millia fugisse referuntur. Alter cos. Scipio cum Boiorum gente confligit, in quo prælio viginti millia interfecit. Philippo, quia contra Antiochum Romanis fuisset auxilio, filius Demetrius redditus est. Deinde P. Scipione Africano iterum, T. Sempronio Longo coss. apud Mediolanum x millia Gallorum cæsa sunt. Sequenti autem prælio xi millia Gallorum cæsa: Romanorum vero quinque millia occisa sunt. Minutius a Liguribus in extremum periculi adductus, et insidiis hostium circumventus, vix Numidarum equitum industria ^d liberatus est. Post hæc Digitus prætor Celtiberos cum proximis gentibus vicit, regemque eorum cepit. In utraque Hispania per Flaminius, Fulviumque prætores bella multum horrida cruentaque utrisque populis gesta sunt. L. Cornelio Scipione, et C. Lælio coss. Scipio Africanus fratri suo L. Cor. Scipioni cos. legatus contra Antiochum profectus est, ^e qui cum Annibale colloquium familiare habuit. Sed infecto pacis negotio ab Antiocho discessit. Sequenti anno Scipio Africanus Annibalem, qui cum Antiocho erat, navali prælio vicit. Ipse postea Antiochus circa Sipulum Magnesiam Asiæ civitatem a L. Cornelio Scipione cos. ingenti prælio prostratus est. Auxilio fuit in ea pugna Romanis Eumenes, Attali regis frater, qui Eumeniam in Phrygia condidit. Quinquaginta m peditum, et tria m equitum in eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tum rex pacem petiit, filiumque Africani, quem utrum explorantem, an in prælio cepisset, incertum est, ultro remisit. Pax autem iisdem conditionibus data est a senatu, quamquam victo, quibus antea offerebatur, ut ex Europa et Asia recederet, atque intra Taurum se contineret: xm talentorum, et xx obsides præberet: Annibalem concionatorem belli traderet. Eumeni regi donatæ sunt a senatu omnes Asiæ civitates, quas Antiochus bello perdidit, et Rhodiis, qui auxilium Romanis contra Antiochum regem tulerant, multas concesserunt. Scipio Romam rediit, et ingenti gloria triumphavit. Nomen et ipse, ad imitationem fratris, ^f Asiatici accepit, quia Asiam vicerat, sicut frater ipsius pro-

A. etiam cum Hersfel. Nos vero notamus hic variam lectionem C. nostri post verbum relinquens, ne cum Canisio lectores ad alterum laborem remittamus, relinquens. Aulius Glabrio in Achaia bene pugnavit, castra regis Antigoni pugna nocturna capta sunt, ipse fugatus. Philippo quia, etc.

^d A. post liberatus est. L. Corn., etc.

^e A. inde sequitur: Annibal, qui cum Antigono erat navale prælio victus est. Ipse, etc. Post verbum petiit omiss. cæt. iisdem condit., etc.

^f A. etiam, Asiagenis.

pter Africam Africanus appellatur. ^a Interea in Hispaniæ provincia ulteriore L. Æmilius procos. a Lusitanis cum omni exercitu cæsus interiit. Deinde L. Bebius in Hispaniam proficiscens, a Liguribus circumventus, cum universo exercitu occisus est: unde adeo ne nuntium quidem superfuisse constat, ut internecionem ipsam Romæ Massilienses nuntiare curaverint. ^b Fulvius cos. de Græcia in Gallogræciam, quæ nunc est Galatia, transvectus, ad Olympum montem pervenit, ad quem universi Gallogræci cum conjugibus et liberis confugerant, ibique acerbissimum bellum gessit. Namque de superioribus locis, sagittis, grandibus saxis, cæterisque telis Romani graviter contriti, tandem usque ad congressum hostium proruperunt. Quadraginta millia Gallogræcorum eo prælio interfecta referuntur. ^c Marcius cos. adversus Ligures profectus, superatusque quatuor milia militum amisit, et nisi victus celeriter refugisset in castra, eandem internecionis cladem, quam Bebius dudum ab iisdem hostibus acceperat, pertulisset. M. Claudio Marcello cos. Philippus rex, qui legatos populi Romani interfecerat, propter Demetrii filii sui, quem legatum miserat, verecundissimas preces veniam meruerat: eundem continuo velut Romanis amicum, sui que proditorem, fratrem quoque ipsius parricidium patris ministro patente, nihil de utroque miserum mali suspicantem veneno necavit. Sp. Postumio Albino, Q. Marcio Philippo cos., M. Fulvius de Ætolis triumphavit. Eisdem etiam diebus Annibal, victo a Romanis Antiocho, ad Prusiam Bithyniæ regem fugit, ne Romanis tradere-tur. Repetitus autem ab eo est per Q. Flaminium: et cum tradendus esset Romanis venenum bibit, et apud Lybissam in finib. Nicomediensium sepultus est. ^e Philopœmenes dux Achivorum a Messanis captus, et occisus est. Eodem anno Scipio Africanus ab ingrata sibi Urbe diu exsulans, apud Liternum oppidum morbo periit, ^f jussitque sepulcro suo inscribi: *Ingrata patria, ne ossa quidem mea habes. In Sicilia tunc Vulcani insula, quæ ante non fuerat, repente mari edita, cum miraculo omnium usque ad nunc permanet. His quoque diebus actum est, quod de Heliodoro in libro Machabæorum narrat historia* &. Q. Ful-

^a Ab hoc verbo usque ad *Deinde L. Bebius*, absunt in H., a quo loco Ms. H. cum Miscella convenit usque ad *curaverint*.

^b Ab hoc verbo usque ad *Martius cos.* omnia absunt in H. et A.

^c H., *Martius Cos. adversus Ligures profectus, superatusque quatuor millia militum amisit. Spurio Postumio Albino, Marco Philippo cos., Marcus Philippus de Ætolis triumphavit*, et sequentia, in quibus cum Eutropio convenit usque ad *sepultus est. A. pro Albino, Alvino*.

^d A., *triumphavit. Annibal, qui, victo Antiocho, ne Romanis traderetur, ad Prusiam Bithyniæ regem fugerat. Repetit, etc.*

^e Reliqua usque ad *eodem anno* absunt in A. et H.

^f A., post *periit* continuat: *Tunc Vulcani. H.: Amitemnum oppidum morbo periit. Tunc Vulcani insula, quæ ante non fuerat, repente mari est edita. His quoque diebus actum est, quod de Heliodoro in lib. Machab. narrat historia. Philippo rege Macedoniæ mortuo, qui et adversus Rom. bellum gesserat, et postea*

Avius Flaccus prætor in citeriore Hispania maximo prælio xxiiii hominum fudit, ivm captivavit. Tiberius Sempronius Gracchus in Hispania ulteriore centum quinque oppida vacuata et quassata bellis ad deditioem coegit. Eadem tempestate L. Postumius in citeriore Hispania xlm hostium bello fudit: Gracchus prætor ibidem iterum ducenta oppida expugnavit et cepit.

Igitur Philippo regē Macedoniæ mortuo, qui adversum Romanos bellum gesserat, et postea Romanis contra Antiochum auxilium præbuit, filius ejus Perseus in Macedonia rebellavit ingentibus copiis ^h adunatis. Gens enim Basternarum ferocissima, Lepido et Mutio cos., spe prædarum sollicitata, et trans-eundi Istri fluminis facultate, sine ulla pugna deleta est. Nam tunc forte Danubius, qui et Ister, crassa glacie superstratus pedestrem facile transitum patiebatur. Itaque, cum improvide toto et maximo simul agmine inæstimabilis multitudo hominum et jumentorum transirent, enormitate ponderis et concussionem gradientium concrepans gelu, et glacialis crusta dissilivit, et universum agmen, quod diu sustinuerat, mediis gurgitibus victa tandem, et comminuta destituit, atque eadem rursus fragmentis impredientibus superducta submersit: pauci ex omni populo per utramque ripam concisis visceribus vix evaserunt. P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino cos., Macedonicum bellum gestum est, merito inter maxima bella referendum. Nam in auxilio Romanorum tota prius Italia: deinde Ptolemæus rex Ægypti, et Ariarates Cappadociæ, Eumenes Asiæ rex, Massinissa Numidiæ fuerunt. Prusias autem Bithyniæ rex, quanquam Persei sororem haberet, utrisque tamen se æquum ⁱ præbuit. Itaque adveniēti Licinio Crasso cos. Perseus cum ^j Cotye rege Thraciæ et rege Illyrici Gentio nomine, quos in auxilio habebat, occurrit, commissoque prælio miserabiliter victi fugere Romani. Sequenti pugna pari clade partis utriusque in hyberna discessum. Deinde Perseus, profligato multis præliis exercitu Romano, in Illyricum transgressus, ^k Huscanium oppidum defensum a præsidiis Romanis pugnando cepit. Ubi magnam Ro. præsidum multitudinem captam partim occidit, partim sub corona vendidit, partim

Romanis contra Antiochum auxilium tulerat, filius ejus Perseus in Macedonia rebellavit ingentibus copiis ad bellum paratis. Nam adjutores, etc. In quibus cum Eutropio convenit ad verbum usque *Nicomedem senatu commendavit*, ubi confer quæ in Miscel. sint hinc inde immista et addita. CANTS.

^h A., ommiss. cæt. post verbum *historia* sequitur: *Igitur Philip.*, etc.

ⁱ A., *adunatis. Nam adjutores habebat istum Thraciæ regem, et regem Illyrici Gentium nomine. Romanis autem in auxilium erat Eumenes Asiæ rex, Ariaratus Cappadociæ, Antiochus Syriæ, Ptolemæus Ægypti, Massinissa Numidiæ. Prusias autem, etc.*

^j A., post verbum *præbuit* legit: *Dux Romanorum Publius Licinus cos. contra eum missus est, et a rege gravi prælio victus; neque tamen Romani, quanquam superati, regi petenti pacem præstare voluerunt, nisi his conditionibus, ut se et suos senatui et populo Rom. dederet.*

^k A., Cotto.

^k A., Sultatum.

secum in Macedoniam duxit. Mox missus est contra eum L. Æmilius Paulus cos., et in Illyricum a C. Anicius prætor contra Gentium. Sed Gentius facile uno prælio victus, mox se dedit. Mater ejus, et uxor, et duo filii, frater quoque simul in potestatem Romanorum venerunt. Bello intra triginta dies peracto, ante cognitum est Gentium victum, quam bellum coeptum nuntiaretur. Cum Perseo autem Æmilius Paulus cos. tertio Nonas Septemb. dimicavit, vicitque eum. Viginti millibus peditum ejus occisis, equitatus cum rege interfugit. Romanorum exercitus a milites amiserat: Macedones vero Romanis se dederunt. Ipse rex, cum desereretur ab amicis, venit in Pauli potestatem. Sed honorem ei Æmilius Paulus cos., non quasi victo præbuit. Nam, et volentem sibi cadere ad pedes non permisit, et juxta se in sella collocavit. *Quin P. Vacienus ad urbem Romam nocte vadens, vidit duos juvenes albis equis sedentes, qui jusserunt ut die sequenti senatui nuntiaret, Perseum regem Macedonum a Paulo esse captum. Vacienus quidem læta exsecutus est, sed jussu senatus missus est in carcerem, tanquam temerarius incertorum locutor. Mox litteris Pauli de die, victoriaque certa res patuit. Vacienus statim de custodia solutus agrum dono accepit. Et Vacieno iidem gemini visi ad lacum postea Juturnæ sudorem suum, equorumque abluentes. Interea Macedoniis et Illyriis a Ro. hæc leges datæ, ut liberi essent, et dimidium eorum tributorum præstarent, quæ regibus præstitissent, ut appareret populum Ro. pro æquitate magis, quam pro avaritia pugnare. Itaque in conventu finitimorum populorum Paulus hoc pronuntiavit, et legationes multarum gentium, quæ ad eum venerant, magnificentissimo convivio pavit, dicens ejusdem hominis esse debere, et bello vincere, et in convivii apparatu elegantem esse. Mox LXX civitates Epiri, quæ contra se rebellaverant, cepit, prædam militibus distribuit, Romam ingenti pompa rediit, in nave Persei, quæ nimis inusitatae magnitudinis fuisse traditur, adeo ut XVI ordines remorum habuisse dicatur: triumphavit autem magnificentissime in curru aureo cum duobus filiis utroque latere astantibus. Ducti sunt ante currum duo filii regis, et ipse rex Perseus XLV annos natus: ^b et postea apud Albam in custodia, defecit. Senatus quæstorem misit ad ejus exequias, qui eum impensa populi Ro. regis sepeliret. Filius ejus junior fabricam æariam ob tolerandam inopiam Romæ didicit, ibique consumptus est. Post eum etiam Anicius de Illyriis triumphavit: Gentius rex cum fratre suo, et filiis ante currum ejus ductus. Ad hoc spectaculum reges multarum gentium Romam venerunt, inter quos etiam Attalus atque Eumenes reges Asiæ: et Prusias Bithyniæ*

A gratulatum venit, et magno honore excepti sunt. Prusiæ autem senatus quæstorem P. Corneliū Scipionem Capuæ jussit occurrere, hospitiumque Romæ, et largissimum præbuit sumptum, ut alii armis subditi, alii capti moribus desererent. Igitur, permittente senatu, dona, quæ reges attulerunt, in Capitolio posuerunt. Prusias etiam filium suum Nicomedem senatui commendavit. *Plurima præterea, et satis diversis præventibus bella multarum ubique gentium gesta sunt, quæ brevitatis causa prætermisi. Anno ab Urbe 600, ^d Lucinio Lucullo, A. Postumio Albino coss., cum omnes Romanos ingens metus Celtiberorum invasisset, et ex omnibus non esset, qui in Hispaniam vel miles, vel legatus ire auderet, P. Scipio, qui ^e posterior Africanus erit, ultro se militaturum in Hispaniam obtulit, cum jam in Macedoniam sorte deputatus esset. Itaque profectus in Hispaniam magnam stragem gentium dedit, sæpius etiam militis quam ducis usus officio. Nam et barbarum se provocantem singulariter congressus occidit. Sergius autem Galba prætor a Lusitanis magno prælio victus est, universoque exercitu amisso, ipse cum paucis vix elapsus evasit. In sequenti anno L. Minutius in Lusitania bene pugnavit. Marcellus eos. postea ibidem res prospere gessit. Eodem tempore Messala censor primus theatrum in Urbe constitui censuit. Quod ne tunc fieret, Scipio dictus Nasica gravissima oratione obstitit, dicens, inimicissimum hoc fore bellatori populo ad nutriendam desidiam, lasciviamque commentum: adeoque movit senatum, ut non solum omnia theatro comparata tolli jusserit, sed etiam subsellia ludis prohibuerit poni, ut neque urbani, neque qui a foris mille passibus abessent, sedentes ludos spectarent, ne fortitudo illorum mollesceret. Igitur in Hispania Sergius Galba prætor Lusitanos citra Tagum flumen habitantes, cum voluntarios in deditioem recepisset, per scelus interfecit. Simulans enim de commodis se acturum fore, ac circumpositis militibus cunctos inermes et incautos interfecit. Quæ res postea universæ Hispaniæ propter Romanorum perfidiam causa maximi tumultus fuit. Eodem tempore Tucia virgo Vestæ arguebatur incesti. At illa, argumentis purgare se dignata mortalibus, ad Tyberim cribrum detulit, ibique submersit, prece addita: O Vesta, inquit, si pia et casta sum, hanc e Tiberi aquam ad templum tuum perferam: et pertulit.*

Anno ab Urbe condita 602, L. Manlio Censorino et M. Manlio coss., tertium Punicum bellum exortum est. Igitur cum senatus defendendam Carthaginem censuisset, profecti in Africam coss., et Scipio, tunc tribunus militum, prope Uticam majoris Africani castra tenuerunt. Ibi Carthaginensibus evocatis, jussisque ut arma et naves ^h traderent, nec moratis, tanta copia armorum

^a H., Gafonicus.

^b Hinc cætera non leg. in A. usque ad verba Postumum.

^c A., pro excepti legit, suscepti sunt, et permittente, etc.

^d H.: Lucio Licinio Lucullo, Postumio Albinio coss. A., Postumio Alino.

^e H., post.

^f A. et H., post gessit: Tertium deinde bellum contra Carthaginem suscipitur sexcentesimo, et altero anno ab V. C., Lucio Mallio Censorino, et M. Mallio coss. anno 51 postquam secundum Punicum transactum. Hi profecti sunt Carthaginem. Carthaginensibus, etc.

^g In editione Canisiana, afforis.

^h A. et H., post traderent: Tanta vis armorum re

repente tradita est, ut facile tota ex his Africa potuisset armari. Sed Carthaginenses, postquam arma tradiderunt, et derelicta urbe; recedere procul a mari x millibus passuum jussi sunt, dolorem ad desperationem contulerunt, aut defendere civitatem; aut cum ipsa per ipsam sepelire. Mox Asdrubales duos duces creaverunt, armaque facere aggressi, postquam aes, ferrumque defecit, aurea, argenteaque fecerunt. Coss. cum aliquantam muri partem machinis diruisset, tamen a Carthaginensibus victi sunt, atque ^d oppressi. Quos fugientes Scipio tunc tribunus militum, repulso intra muros hoste, defendit. ^b Phanea dux aliis equitibus Carthaginensium praeerat. Igitur Scipio tunc Scipionis Africani nepos, tribunus, ut dictum est, militum ibi militabat. ^c Huic apud omnes gentes metus et reverentia erat. Nam et paratissimus ad dimicandum, et consultissimus habebatur. Itaque per eum multa a consulibus gesta sunt, nec quidquam magis vel Phanea, vel Asdrubal vitabant, quam contra eam partem Romanorum committere, ubi Scipio dimicaret. Per idem tempus Massinissa rex Numidarum per annos lx fere amicus populi Ro. anno vitae nonagesimo septimo ^d mortuus est, valentissimo corpore semper perseverans. Hic est vir, qui nunquam in ^e imbre, vel maximo, caput texit, aut frigore. Tandiu in uno vestigio stetit, ut prius juvenes lassitudine cederent, quam ille loco, in quo steterat moveretur. Si stetisset, nec membrum quidem tota die movebat: si iter fuerat ingressus eques, non descendebat pedes, pedes non ascendebat. Solebatque equitans nocti saepissime diem jungere, et sui custodiam tutelamque saevissimis canibus committebat. Post annum 86 filium genuit, cui nomen Mechinia fuit, nihil quod juvenis fecerat, aevi ultimo praetermisit. Igitur Massinissa mortuo, 44 filiis relictis, Scipionem inter filios suos divisorem esse jussit. Scipio postquam Massinissae filii Numidiae regnum divisit, Carthaginem est reversus. Manlius Thegalam urbem expugnavit atque diripuit, xiiii ibi Afrorum caesa, sex m capta sunt. Asdrubal Paenorum dux Massinissae nepos subelliorum fragmentis in curia a suis propter Scipionis proditorem occisus est. Anno ab Urbe cond. 606, id est, anno li post bellum Punicum secundum, Cn. Lentulo Cornelio, L. Memmio coss. Cum igitur clarum

pente tradita est, ut facile ex ea tota Africa potuisset armari. Qui postquam arma Rom. tradiderunt, relicta urbe, recedere procul a mari xm passuum jussi sunt. Carthaginenses dolorem ad desperationem contulerunt, etc.

^a H., oppressi atque repulsi. A., victi sunt atque repulsi.

^b A., Famea pro Phanea. Ita in H. et Entrop.

^c A., Hujus apud omnes ingens metus, etc.

^d A. et H., mortuus XLIII fil. relictis, etc., et post verbum jussit, omiss. caet. legunt: Cum igitur clar., etc.

^e In editione Canisiana, ymbri.

^f Utrique post v., factus, et contra Carthaginem est missus: contra quam dum sex diebus noctibusque pugnasset.

^g Suppote. Locus vitiosus et mutilus, forte legendum sub noctem, CANIS.

^h A. et H.: Ac primum agmen mulierum satis mi-

A Scipionis nomen esset, juvenis adhuc cob. ^f factus, et delere Carthaginem ^g suppocte molitus, Cottinem ingreditur, ubi cum sex diebus noctibusque pugnaret, ultima Carthaginenses desperatio ad deditionem traxit, petentes ut quos belli clades reliquos fecit, saltem servire liceret. ^h Primum igitur agmen mulierum satis miserabile, post virorum magis deforme descendit. Nam fuisse mulierum triginta quinque m, virorum triginta m, memoriae traditum est. Rex Asdrubal se ultro ⁱ dedit, suam tantum salutem obtinuit. Transfugae, qui Aesculapii templum occupaverunt, voluntario praecipitio dati, igne ^j consumpti sunt. Quosquos habere potuit Romanos transfugas, Scipio crucibus afflixit, Latinos securi percussit. Uxor Asdrubalis cum ardentem Carthaginem aspexisset, occurrit viro suo una cum duobus liberis, eique dixit: Vive tu, qui superstes esse Carthaginis potis es. Nam frustra pro nobis rogasti. Et tum cum volentibus filiis, virili dolore, furore femineo, in medium se jecit incendium, eundem nunc mortis exitum faciens novissima regina Carthaginis, quem quondam prima fecisset, ipsa autem civitas xvii continuis diebus arsit, miserumque spectaculum de varietate conditionis humanae victoribus suis ^k praebuit. Diruta est autem Carthago omni ^l murali lapide in pulverem comminuto, cujus fuisse situs hujusmodi dicitur. Viginti duo m passuum amplexa muro, tota pene mari cingebatur, absque faucibus, ^m quae a tribus millibus passuum aperiebantur. Is locus thurum xxx pedes latum habuit, saxo quadrato, in altitudine cubitorum ⁿ xl. Arx cui ^C Byrsae nomen erat, paulo amplius quam duo m passuum tenebat. Ex una parte murus fuerat communis urbis, et Byrsae, imminens mari. Quod mare stagnum dicitur, quoniam objectu protentae linguae ^o tranquilatur. Spolia ibi inventa, quae variarum civitatum excidiis Carthago collegerat, et ornamenta urbium civitatibus Siciliae, Italiae, Africae reddidit, quae sua recognoscebant. Ita Carthago dcc annis postquam condita erat deleta est ^p. Multitudo omnis captivorum, exceptis paucis principibus, venundata est. In quarto, quam coeptum fuit, anno, bellum Punicum tertium terminatum est. Scipio nomen, quod avus ejus acceperat, meruit, scilicet ut propter virtutem etiam ipse Africanus ^q minor ^r vocaretur. Igitur a Ro. Car-

D serabile, post virorum descendit. Nam fuisse mulierum xxviii, etc.

ⁱ A., dedit. Transfugae, etc.

^j A. et H.: consumpti sunt. Uxor Asdrubalis se suosque filios secum femineo furore in medium jecit incendium. Ipsa autem civitas xvi diebus continuis arsit, etc.

^k Post verbum praebuit ambo leg.: Multitudo omnis captivorum, exceptis paucis principibus, venundata est. Diruta, etc.

^l H., mirabili.

^m H., quae tribus. Item A. noster.

ⁿ A., post xl, A., Saxo, cui nomen Byrsae erat.

^o A., strangulatur.

^p A. Hinc legit: Ita quarto quam coeptum fuit bellum tertium, etc.

^q A., junior.

^r A. et H., post vocaretur, omiss. caet., statim subdunt: Interim, etc.

thagine capta, spoliatus est a quibusdam Apollo veste aurea. Postea inventæ sunt cum crustis tunicæ manus eorum qui abstulerant.

Interim in Macedonia quidam Pseudophilippus arma movit, et Ro. prætorem Pub. Juventium contra se missum ad internecionem vicit. Post eum Q. Cecilius Metellus dux a Romanis contra Pseudophilippum missus est, et ^a viginti millibus occisis, Macedoniam recepit: ipsum etiam Pseudophilippum in potestatem suam redegit.

Anno ab Urbe condita 606, ^b hoc est, eodem anno quo Carthago deleta est, Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummius coss., ruinam Carthaginis eversio Corinthi subsecuta est: duarumque potentissimarum urbium parvo unius temporis intervallo per diversas partes mundi miserabile colluxit incendium. Nam cum Metellus Prætor Achæos, Bæotiosque convictos duobus bellis, hoc est, primo apud Thermopylas, iterum postea in Phocide vicisset, eorum priore bello occisa esse viginti millia, secundo VII millia cæsa Claudius historicus refert. Valerius etiam Antias in Achaia pugnatum, et viginti millia Achæorum cum duce suo Dieuco cecidisse confirmat. At vero Polybius Achivus, quamvis in Africa cum Scipione fuerit, tamen quia domesticam cladem ignorare non potuit, semel in Achaia pugnatum Critolao duce asserit. Dieucum vero adducentem ex Arcadia milites ab eodem Metello oppressum cum exercitu docet. Sed de varietate discordantium historicorum aliquanta jam diximus, quorum sufficiat detecta hæc, et male nota mendaciorum nota, quia parum credendum in cæteris evidenter ostendunt, qui in his quoque, quæ ipsi videre, diversi sunt. Igitur post extincta totius Achaicæ præsidia destitutarum eversionem urbium Metello prætore meditante, Cos. Mummius repentinus cum paucis venit in castra. Qui, dimisso statim Metello, Corinthum nobilissimam civitatem Græciæ propter injuriam legatorum Romanorum sine mora expugnavit, toto tunc orbe longe clariss. Omnium enim artificum atque artificiorum officina, et emporium commune Asiæ, atque Europæ, per multa retro sæcula fuit. Permissa igitur crudeliter est captivos prædandi licentia: sicque omnia cædibus, ignibusque consumpta sunt, ut de murorum ambitu, quasi e camino in unum apicem coarctatum exundaret incendium. Itaque plurima parte populi ferro, flammisque consumpta, reliqua sub corona vendita est. Urbe incensa, muri funditus diruti sunt, muralis lapis in pulverem redactus: præda vero ingens erepta est. Sane, cum propter multitudinem et varietatem statuarum, simulacrorumque in illo civitatis incendio permixta in unum auri, argenti, atque æris, omniaque simul metalla fluxissent, novum genus metalli factum est. Unde usque in ho-

^a A. pro xxv habet xxv.

^b Hæc absunt in A. et H. qui breviter habent post verbum redegit: Corinthiis quoque bellum indictum est nobilissimæ Græciæ civitati propter injuriam legatorum Rom. Hanc Mummius consul cepit et diruit. Tres igitur Romæ simul celebr., etc.

^c A., Andaristus. H., Andariscus.

^d A., Pseudoperses.

^e A. et H., post verbum superatus est, omiss. cæt.,

diernum diem, sive ex ipso, sive ex imitatione ejus, æs Corinthium, sicut memoriale traditum est, et Corinthia vasa dicuntur. Eodem tempore simul tres Romæ celeberrimi triumphi fuerunt: Africani ex Africa, et ante currum ejus ductus est Asdrubal: Metelli ex Macedonia, cujus currum præcessit ^e Andriscus, idem qui et Pseudophilippus: Mummii vero ex Corintho, ante quem signa ænea, et pictæ tabulæ, et alia urbis clariss. ornamenta prælata sunt. Iterum in Macedonia ^d Pseudoperseus, qui se Persei filium esse dicebat, collectis servis rebellavit, et cum jam xviii armatorum haberet, a Tremellio quæstore ^e superatus est. Interea Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummius coss., Viriatus in Hispania, genere Lusitanus, homo pastoralis, et latro, primum infestando vias, deinde vastando provincias, postremo exercitus prætorum, et coss. Romanorum vincendo, fugando, subigendo, maximo terrori Romanis omnibus fuit. Si quidem Hiberum, et Tagum, maxima, et diversissimorum locorum flumina, late transgredienti, et pervaganti C. Vetelius prætor occurrit. Qui continuo ad internecionem pene omni exercitu suo deleto, vix ipse prætor cum paucis fuga lapsus evasit. Deinde C. Plancium prætorem idem Viriatus multis præliis fractum fugavit. Post etiam Claudius Unimanus cum magno instructu belli contra Viriatum missus, quasi pro abolenda superiore macula, turpiorem ipse auxit infamiam. Nam congressus cum Viriato, universas, quas secum deduxerat copias, maximasque vires Ro. exercitus amisit. Viriatus trabeas, fasces, cæteraque insignia Romana, in montibus trophæum præfixit. Eodem tempore trecenti Lusitani cum mille Romanis in quodam saltu contraxere pugnam, in qua lxx Lusitanos, Romanos autem trecentos viginti interfectos Claudius refert. Cum victores Lusitani sparsi ac securi abirent, unus ex his longe a cæteris segregatus, cum, circumfusus equitibus pedes ipse deprehensus, unius eorum equo lancea perfosso, ipsius gladio ad unum ictum caput desecuisset, ita omnes metu perculit, ut prospectantibus cunctis, ipse liber atque otiosus abscederet. Appio Claudio, Q. Cæcilio Metello coss., Ap. Claudius adversus Salassos Gallos congressus, et victus v millia militum perdidit: sequenti pugna v millia hostium occidit. Sed cum juxta legem, qua constitutum erat, ut quisquis v millia hostium peremisset, triumphandi potestatem haberet; iste quoque triumphum expetisset, propter superior vero damna non impetrasset, infami imprudentia atque ambitione usus, e suis privatis sumptibus triumphavit. L. Cæcilio Metello, Q. Fabio Maximo Serviliano coss., inter cætera prodigia Androgynus Romæ visus jussu haruspicum in mare mersus est. ^f Se nihil impiæ expiationis procuratio profecit. Nam tant

statim legunt: His diebus Androgynus, etc.

^f A. et H. hinc legunt: Eodem tempore Metellus in Celtiberiam missus apud Hispanos res egregias gessit, successit ei Q. Pompeius, nec multo post quoque Cæpio ad idem bellum missus est, quod quid Viriatus contra Rom. in Lusitania gerebat, ^g me Viriatus a suis interfectus est, cum xiv annis ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jh} ^{ji} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} sm ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} tm ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xx} ^{xy} ^{xz} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{yx} ^{yy} ^{yz} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{zx} ^{zy} ^{zz}

subito pestilentia orta est, ut ministri quoque faciendorum funerum primum non sufficerent, deinde non essent. Jamque etiam magnæ domus vacuæ vivis, plenæ mortuis remanserunt: largissimæ introrsum hæreditates, et nulli penitus hæredes. Denique jam non solum in Urbe vivendi, sed etiam appropinquandi ad Urbem negabatur facultas: tam sævi per totam Urbem tabescentium sub tectis, atque in stratis suis cadaverum putores exhalabantur. Expiatio illa crudelis, et viam mortis hominum, mortem hominis instruens, tandem Romanis inter miseras suas erubescens quam misera et vana esset innotuit. Ante enim in suffragium præveniendæ cladis est habita, et sic pestilentia consecuta est: quæ tamen sine ullis sacrificiorum satisfactionibus tantummodo secundum mensuram arcani iudicii expleta correptione sedata est. Quam si artifices illi circumventionum aruspices sub ipsa, ut assolet, declinatione morborum forte celebrassent, procul dubio sibi, diis, et ritibus suis reductæ sanitatis gloriam vendicassent. Igitur Metellus cos. in Celtiberia contra Lusitanos et Viriatum dimicans, Bacciam oppidum, quod Viriatus obsidebat, depulsis hostibus, liberavit, et in deditionem cum pluribus aliis castellis recepit. Fecit autem facinus, etiam ultimis barbaris Scythiæ, non dicam Romanæ fidei et moderationi, execrabile. Quingentis enim principibus eorum, quos societate invitatos deditionis jure susceperat, manus præcidit.

Q. Pompeius cos. sequentis anni, fines Numantium ingressus, accepta maxima clade discessit, non solum exercitu pene profligato, verum etiam plurimis nobilium, qui ejus militiæ aderant interemptis. Viriatus autem cum per XIII annos Romanos duces atque exercitum protrivisset, insidiis suorum interfectus est: in hoc solo Romanis circa eum fortiter agentibus, quod percussores ejus indignos præmio judicaverunt, dicentes, Romanis nunquam placuisse a suis militibus interfici imperatores. ^a At ego non modo nunc, verum etiam sæpe intextere Orientis illa inextricabilia bella poteram, quæ raro unquam nisi sceleribus aut incipiunt, aut etiam terminantur, sed Romanorum, cum quibus nobis actio est, tanta sunt, ut jure fastidiantur aliena. Mithridates tunc siquidem rex Parthorum sextus ab Arsace, victo Demetrii præfecto, Babylonem urbem, finesque ejus universos victor invasit. Omnes præterea

los concitavit, ut assertor contra Romanos Hispaniæ putaretur. Huic namque primum Sex. Vetilius H., Vetilius prætor occurrit, qui, toto exercitu cæso, viæ fuga lapsus evasit, deinde Gaium Plautium prætorem idem Viriatus fractum fugavit. Post hæc Claudium Unimannum, H., Unimammium, alii Unimanum, cum omni exercitu superavit. Denique cum interfectores ejus præmium a Cæpione (Eutropio Scipione) cos. peterent, responsum est, nunquam Romanis placuisse imperatores a suis militibus interfici. Hæc ad verbum pene cum Eutropio conveniunt, nisi quod plura Mss. habeant inserta, ut vides, quam Eutropius. CANT.

^a Reliqua, usque ad verba Romæ puer, absunt in H. et A.

^b Hæc quæ sequuntur usque ad verba, Tunc Scipio Tyresium longe aliter, et brevius habent Codices Mss. H. et A. his verbis: *Eo tempore Romæ puer ex ancilla natus est, quadrupes, quadrimanus, oculis*

A gentes, quæ inter Hydaspem fluvium, et Indum jacent, subegit. Ad Indiam quoque cruentum extendit imperium. Demetrium ipsum secundo sibi bello occurrentem vicit et cepit. Quo capto, Diodotus quidam cum Alexandro filio regnum ejus et regium nomen usurpavit. Qui postea ipsum Alexandrum filium, quem participem periculi in pervadendo regno habuerat, ne in obtinendo consortem haberet, occidit. M. Æmilio Lepido, C. Hostilio Mancino Coss., prodigia apparere diversa, et quantum in ipsis fuit, ex more curata sunt: sed non semper aucupatoribus eventuum, et structoribus fallaciarum aruspices opportuni casus suffragantur. Namque Mancinus cos., postquam a Pompeio apud Numantiam suscepit exercitum, adeo infeliciter prælia cuncta gessit, atque in id supra desperatione perductus est, ut turpissimum fœdus cum Numantinis facere cogeretur: quumvis et Pompeius aliud æque infame fœdus cum eisdem Numantinis paulo ante pepigisset, senatus dissolvi fœdus, et Mancinum dedi Numantinis præcepit. Qui, nudato corpore, manibusque post tergum revinctis, ante portas Numantinorum expositus, ibique usque ad noctem permanens a suis desertus, ab hostibus autem non susceptus, lacrymabile utrisque spectaculum præbuit. Is contra Numantinos bellum acturus, Laviniique sacrificaturus cum esset, emisit cavea pullarius pullos, qui in sylvam evolaverunt, nec reperti sunt diu, multumque quæsi. Navigaturus idem e portu Herculis, sine auctore vocis audivit: Mancine mane. Cumque scapham conscendisset, immensum anguem illic exhorruit. Tribus prodigiis nuntiata sunt infelicia tria, pugna, fœdus, deditio. Interea Brutus in ulteriore Hispania LXX Gallæcorum, qui Lusitanis auxilio venerant, asperrimo bello, et difficili, quamvis incautos circumvenisset, oppressit. Quorum in eo prælio XL millia occisa, sex M capta referuntur, pauci fuga evaserunt. In citeriore Hispania Lepidus procos. Vacceos innoxiam gentem, et supplicem, etiam senatu prohibente, pertinaciter expugnare tentavit, sed mox accepta clade gravissima, improbæ pertinaciæ, pœnas luit. Sex mil. quippe Ro. in hoc injusto bello prius invictiss. cæsa sunt; reliqui, exustis castris, armis etiam perditis, evaserunt. Nec minus turpis hæc sub Metello clades, quam sub Mancino fuit. Ser. Fulvio Flacco, Q. Caphurnio Pisone coss., Romæ puer ^b ex

D quatuor, auribus totidem, naturam virilem duplicem habens. In Bononiensi agro fruges in arboribus natæ sunt. Q. Pomp. deinde cos. a Numantinis, quæ Hispaniæ civitas fuit opulentissima, superatus, pacem ignobilem fecit. Post eum C. Hostilius Mancinus cos. iterum cum Numantinis pacem fecit infamem, quam populus, et senatus jussit infringi, atque ipsum Mancinum hostibus tradi, ut in illo, quasi auctorem fœderis vindicarent. Cumque per continuos annos XIV cos. IV (H. cum solis IV millibus) XL millia Rom. protrivissent, post tantam igitur ignominiam, qua a Numantinis bis Romani exercitus fuerant subjugati, Publius Scipio Africanus sec. consul factus est, et ad Numantiam missus est. Is primum militem vitiosum et ignavum, exercendo magis quam puniendo, sine aliqua acerbitate correxit. Mox pugna cum Numantinis commissa, exercitus Rom., etc.

ancilla natus, quadripes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, natura virili duplex. In Sicilia mons *Ætna* vastos ignes eructavit, ac fudit, qui torrentum modo per prona præcipites, proxima quæque corripientibus exussere flammis: longiniqua autem favillis calidis cum vapore gravi late volitantibus torruerunt. Quod Siciliæ semper vernaculum genus monstri, non portendere malum assolet, sed inferre. In Bononiensi agro fruges in arboribus natæ sunt. Igitur in Sicilia bellum servile ortum est, quod adeo atrox, et grave multitudine servorum instructum, magnitudine copiarum, et virium fuit, ut non dicam prætores Romanos, quos penitus prostigavit, sed consules quoque terruerit; nam septuaginta millia servorum tunc in arma conspirantium fuisse referuntur, excepta urbe *Messana*, quæ servos liberaliter habitos in pace continuit. Cæterum in hoc solo Sicilia miserior, quia insula, et nunquam erga pactum sui juris idonea, nunc tyrannis subjecta, nunc servis: vel illis dominatu improbo exigentibus servitutem, vel istis præsumptione perversa commutantibus libertatem, maxime quia clausa undique mari, egerere foras non facile potest. Quæ intestinum malum viperinam quoque conceptionem perditionis suæ aluit, sua libidine auctam, sua morte victuram. In hoc autem servilis tumultus excitatio, quanto rarior exstat cæteris, tanto truculentior est, quia qua intentione commovetur libera multitudo, ut patriam augeat, ea servilis ut perdat. Anno ab Urbe condita 620, cum major pene infamia facta de sædere apud Numantiam facta, quam apud *Caudinas* quondam furculas, pudorem Romanæ frontis oneraret, *Scipio Africanus* consensu omnium tribuum secundo consul creatus, atque ad oppugnandam Numantiam cum exercitu missus est. Numantia autem citerioris Hispaniæ haud procul a *Vacceis* et *Cantabris* in capite *Gallitiæ* sita, ultima *Celliberorum* fuit. Hæc per annos quatuordecim cum solis quatuor millibus suorum, quadraginta millia Romanorum, non solum sustinuit, sed etiam vicit, pudendisque sæderibus affectit. Post tantam igitur ignominiam, qua a Numantinis Romani exercitus bis fuerant subjugati, *P. Scipio Africanus* ad expugnandam, ut diximus, Numantiam missus est. In Hispaniam ingressus, non se illico ingessit hostibus, ut quasi incautos circumveniret, sciens nunquam id genus hominum adeo in otio torpere, atque animo resolutum, ut non ipsa qualitate habitudinis suæ apparatus aliorum præcelleret. Sed aliquandiu militem suum vitiosum, et ignavum exercendo magis quam puniendo sine aliqua acerbitate, in castris velut in scholis exercuit. Deinde omnia quæ voluptatis causa haberentur in castris, se-

vero submoveri jussit edicto. Denique scortorum duo millia cum lixis e procinctu loci ejus ejecta sunt. Tantumque subito sub districto duce profecit exercitus, ut Numantiam diu perniciosissimam Romani brevi solo exæquarent. Igitur cum partem æstatis, totamque hyemem, ne adepta quidem pugna transegisset, sic quoque parum propemodum hæc profecit industria. Namque ubi copia pugnandi facta est, exercitus Romanus oppressus impetu Numantinorum, terga convertit. Sed increpatione et minis objectantis se consulis, manumque retinentis, tandem indignatus in hostem rediit, et quem fugiebat, fugere^a compulit. Difficilis tunc in relatu fides, Numantinos fugere, et fugientes videre Romani. Unde quamvis *Scipio*, quia præter spem acciderat, lætatus et gloriatus esset, tamen ultra bellum adversus eos audendum non esse professus est. Itaque urbem obsidione^b conclusit, fossa etiam circumdedit, cujus latitudo pedibus decem, altitudo viginti pedum fuit. Ipsum deinde vallum sudibus præstructum, crebris turribus communit. Numantia autem in tumulo sita, haud procul e flumine *Durio*, tria millia passuum ambitu muri amplexabatur, quamvis aliqui asserant eam et parvo situ, et sine muro fuisse. Unde credibile est, quia hoc spatium cura alendorum, custodiendorumque pecorum, vel etiam exercendi ruris commodo, cum Romano bello premerentur, incluserint, ipsi arcem parvam natura munitam obtinentes: alioquin paucitatem hominum, tam amplum muri spatium non munire magis quam prodere potius videbatur. Igitur conclusione diu Numantini, et fame trucidati, deditio-^c nem sui obtulerunt, si tolerabilia juberentur. Sæpe enim orantes justæ pugnæ facultatem, ut tanquam viris mori liceret, ultimo omnes subito duabus portis erumpunt, larga prius portione usi, non vini, cujus ferax is locus non est, sed succo tritici per artem confecto, quem succum a calefaciendo cæliam vocant. Suscitatur enim ignea vis illa germinis madefactæ frugis, ac deinde siccatur, et post in farinam redacta molli succo admiscetur, quo fermento sapor austeritatis, et calor ebrietatis adjicitur. Hac igitur portione post longam famem recalescentes, bello sese obtulerunt. Atrox diu certamen, et usque ad periculum Romanorum fuit. Iterumque Romam, pugnare se adversum Numantinos fugiendo probavissent, nisi sub *Scipione* pugnasent. Numantini, interfectis suorum fortissimis, bello^d recedunt, compositis tamen ordinibus, nec sicut fugientes in urbem revertuntur. Corpora interfectorum ad sepulturam oblata accipere^e noluerunt. Novissima spe desperationis in mortem omnes destinati, clausam urbem ipsi introrsum succenderunt, cunctique pariter ferro, veneno, atque igne consumpti sunt. ^a Re-

^a Post compulsi. In cit. Mss. A. et H., Unde quamvis, etc., omissæ cæt., quæ diverso caractere notavimus.

^b Post conclusit iidem legunt, vallo circumdedit. Cumque diu conclusi fame laborarent, pugnaeque facultatem exposcerent, ut mori eis quasi viris liceret, novissime larga prius portione calefactis, quæ madefactis frugibus confici solet, subito super Romanos irrupere. Atrox diu, etc.

^c A., cedunt.

^d Post noluerunt uterque Codex, clausaque urbe, cuncti pariter, etc.

^e Romani ex his nihil aliud quam securitatem adepti sunt, seque magis evasisse Numantinos, quam visisse dixerunt. Unum Numantinum victoris catena non tenuit, quidquid, etc. Confer hæc, lector, cum *Eutropio*, et videbis quid *Paulus Diaconus* *Eutropio*, et quid auctor *Miscellæ Paulo Diacono* addiderit. *Canis*.

mani nihil ex his penitus habuere victis, præter securitatem suam. Neque eversa Numantia, vicisse se magis Numantinos quam evasisse dixere. Unum Numantinum victoris catena non tenuit, unde triumphum viderit Roma, quidquid suppellectilis fuit, ignis absumpsit. Igitur ea tempestate, cum hæc apud Numantiam gesta sunt, apud Romam Gracchorum seditiones agitabantur. Tunc Scipio Tyresium quemdam Celticum principem consultiuit, qua de causa Numantia prius invicta durasset, et post eversa fuisset. Tyresius respondit: Concordia victoriam, discordia excidium præbuit. Quod Romani tanquam sibi, ac de se dictum exempli loco acceperunt. Quippe quibus de seditionibus discordantis totius Urbis nuntiabatur. Hæc tempestate apud Judæos, occiso Juda Machabæo, frater ejus Jonathas pontifex habetur. Tunc etiam claruit apud Brundisium Pacuvius trægœdiarum scriptor. Igitur Scipio multas Hispaniæ civitates, partim cepit, partim in deditionem accepit. Numantiam a solo everit, reliquam provinciam in fidem accepit. Eodem tempore Attalus rex^a Syriæ, frater Eumenis mortuus est, hæredemque populum Romanum reliquit. Ita Romano imperio per testamentum Asia accessit. ^b Igitur Carthagine, Numantiaque deleta, oritur apud Romanos utilis de provisione collatio, et oritur infamis de ambitione contentio. Gracchus trib. pleb. iratus nobilitati, cur inter auctores Numantini fœderis notatus esset, agrum a privatis eatenus possessum, populo dividi statuit. Octavio trib. pleb. obsistente ademit imperium, et successorem Minutium dedit. His causis senatum ira, populum superbia invasit. Gracchus gratiam populi pretio appetens, invidiam legem tulit, ut pecunia, quæ fuisset Attali, populo distribueretur. Obsistente Nasica, etiam Pompeius spondit se Gracchum, cum primum magistratu abisset, accusaturum. Gracchus, cum niteretur, ut ipse trib. pleb. subsequenti anno permaneret, pullarium domi consuluit, et ab eo ire in campum prohibitus est. Sed cum pertinaciter pergeret, sic illisit mox extra januam pedem, ut ejus excideretur articulus. Deinde prodeunti ei tres corvi cum vocibus adversis involaverunt, et compugnantes tegulam ante pedes ejus dejecerunt. Cumque in Capitolio consuleret, similia auspicia audivit. Et cum comitorum die seditiones populi accenderet, auctore Nasica inflammata nobilitas, fragmentis subselliorum plebem fugavit. Gracchus, per gradus, qui sunt super Calphurnium fornicem, detracto amiculo fugiens, ictus fragmento subsellii corruit: rursusque assurgens, alio ictu clavi cerebro impacti exanimatus est. Ducenti

præterea in ea seditione interfecti, eorumque corpora in Tiberim projecta sunt. Ipsius quoque Gracchi inhumatum cadaver extabuit. Interea orta in Sicilia belli servilis contagio, multas late infecit provincias. Nam et Minturnis quadringenti quinquaginta servi in crucem acti: et Sinuessæ ad septem millia servorum a Q. Metello, et Cn. Servilio Cepione oppressi sunt. In Metallis quoque Atheniensium idem tumultus servilis ab Heracleito prætore discussus est. Apud Delon etiam servi novo motu intumescens, oppidanis prævenientibus, pressi sunt: absque illo primo Siciliensis mali fomite, a quo istæ velut scintillæ micantes, diversa hæc incendia seminaverunt. In Sicilia enim post Fulvium consulem Piso consul Mamertium oppidum expugnavit, ubi octo millia fugitivorum interfecit, quos autem capere potuit, patibulo affixit. Cui cum Rutilius Cos. successisset, idem quoque Taurominium, et Ennam, firmissima fugitivorum refugia, bello recepit: amplius quam viginti millia tunc servorum trucidata referuntur. Misera profecto talis belli, et inextricabilis causa pereundi utique dominis erat, nisi insolescentibus servis ferro obviam iretur. Sed tamen in ipsis quoque infelicissimis damnis pugnæ, et infelicioribus lucris victoriæ, quanti periere victi, tantum perdidere victores. Anno ab Urbe condita 622. Motum interim in Asia bellum est ab Aristonico Eumenis filio, qui ex concubina susceptus fuerat. Ipse^c Eumentes frater Attali fuerat. ^d Missus est adversus eum cum instructissimo exercitu P. Licinius Crassus cos. et pontifex max., habens insuper infinita regum auxilia. Nam et Bithyniæ rex Nicomedes Romanos juvit, et^e Mithridates, rex Ponti et Armeniæ, cum quo bellum postea gravissimum fuit, et Ariarates Cappadox, et Pylemenes^f Paphlagon, eorumque maximis copiis adjutus, conserto tamen bello^g victus est Crassus, et cum exercitu post plurimam cædem in fugam acto, ipse ab hostibus captus est: qui magis mori eligens, quam a barbaro abduci, virgam, qua equum agitabat, in oculum se tenentis^h injecit. Barbarus autem, cum ira et dolore exarsisset, latus Crassi gladio transverberavit. Ita ille, excogitato genere mortis, effugit cum dedecore servitatem. Caput ejus ab Aristonico sublatum, corpus Smyrnæ sepultum estⁱ. Iste tam cito Græce in castrensibus expeditionibus studuit, ut sociis Aristonici Græce omni parte illius linguæ sine interprete responderet. Postea Perpenna cos. Romanus, qui Crasso successor veniebat, audita belli fortuna ad Asiam^j properavit. Aristonicum recenti victoria feriatum, improvisa bello adortus, nudatumque omnibus copiis

^a Ambrosianus, Asiæ.

^b Ambros. et Hersfeld. hinc legunt: Mox etiam Decius Junius Brutus de Callicis et Lusitanis magna gloria triumphavit, et post Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphum egit anno 14 postquam de Africa egerat. Interea in Sicilia bellum servile exortum, ac per Fulvium, et Rutilium amplius quam xx millia tunc servorum trucidata sunt. Minturnis ccccl servi in cruce suspensi sunt. Apud Sinuessam vero iv millia servorum a Q. Metello et Cneo Servilio oppressa narrantur. Motum interim, etc.

^c Ambros. legit, Eumenis.

^d Idem, Missus est post Crassum habens infinita, etc.

^e A., Mithridates Ponticus, cum quo, etc.

^f Ambros., Hersfeld. et Eutropius habent, Polemenes.

^g A. brevius victus tamen Crassus, et ab, etc.

^h A. post injecit, moxque ab eo confossus est.

ⁱ Reliqua diverso caractere notata non leguntur in Ambros. et Hersf.

^j A., acceleravit, et acie victum Aristonicum apud Stratonicensium civitatem, quo sugerat, fame ad deditionem compulit. Aristonicus, etc.

in fugam convertit. Cumque Stratonice urbem, ad quam ille confugerat, obsidione cinxisset, trucidatum fame ad deditionem coegit. Aristonicus jussu senatus in carcere strangulatus est. Triumphari enim de eo non poterat, quia Perpenna eos. apud Pergamum Romam rediens diem obierat. ^a Eodem anno Ptolemæi Alexandrinorum regis misera vita miserioem vitæ exitum dedit. Is enim sororem suam stupro cognitam, ac deinde in matrimonium assumptam, novissime turpius quam duxit, abjecit. Privignam vero suam, hoc est, filiam sororis, et conjugis, conjugem ascivit: filium suum, quem ex sorore susceperat, necnon et filiam fratris occidit. Quam ob rem tantis incestis, parricidiisque execrabilis, ab Alexandrinis regno pulsus est. Iisdem temporibus Antiochus non contentus Babylonia, atque Egathana, totiusque Mediæ imperio, adversus Phra-

B hatem Parthorum regem congressus et victus est: qui cum in exercitu suo centum millia armatorum habere videretur, ducenta millia amplius calonum atque lixarum immixta scortis et histrionibus trahebat. Itaque facile cum universo exercitu suo Parthorum viribus oppressus interiit. C. Sempronio Tuditano, et M. Acilio *co.*, P. Scipionem Africanum pridie pro concione de periculo salutis suæ contestatum, quod sibi pro patria laboranti ab improbis et ingratis denuntiari cognovisset, alio die mane exanimem in cubiculo suo reperi- tum, non temere inter maxima Romanorum mala re- consuerim, præsertim cum tantum in ea urbe Africani vigor et modestia valeret, ut facile vivo eo, neque sociale neque civile bellum posse existere crederetur. Hunc qui- dam uxoris suæ Sempronix, Gracchorum autem sororis, **C** dolo necatum ferunt, ne scelerata, ut credo, familia, ad perniciem patriæ suæ nata, inter impias seditiones virorum, non etiam facinoribus mulierum esset immanior. Causa autem interitus ejus hæc fuit: C. Carbo trib. pleb. cupiens necem vindicare Gracchorum, et excitare seditionem sopitam, P. Scipionem Africanum eruta Numantia, revertentem in concione interrogavit quid de Gracchi morte sentiret? Cui Africanus, jure cæsum videri dixit. M. Æmilio, L. Oreste *co.*, Ætna vasto tremore concussa exundavit igneis globis. Rursus- que alia die Lipare insula, et vicinum circa eam mare in tantum efferbuit, ut adustas quoque rupes dissolverit, tabulata navium liquefactis ceris extorrerit, exanima- tos pisces, supernatantesque excoxerit. Homines quoque

^a Ambros. et Hersf. hinc legunt: His diebus tanta per totam Africam locustarum multitudo convaluit, ut simul fruges, herbas, arborum folia, corticesque corroderent, quæ, repentino vento sublata, in Africano sunt pelago demersæ. Sed cum earum acervos fructus per extensa littora pertulissent, pestiferum odorem putrefacta congeries exhalavit. Unde omnium animantium, avium, pecudumque ac bestiarum pestis existens vitium corruptionis ampliavit, qua pestilentia in Numidia vccc millia hominum, circa Carthaginem vero plusquam cc millia perierunt. Romanorum vero militum, qui ibi ad præsidium erant xxx millia extincta sunt. Lucio Metello Cæcilio et T. Q. Flaminio *co.* (H. L. Cæcilio Metello).

^b A. et Hersfeld. paucis admodum inter se discordantes habent: Carthago jussu senatus reparata est, quæ manet (Hersf., nunc manet) annis duobus, et xx evolutis, postquam a Scipione fuerat eversa. Deduci

nisi qui longius potuere diffugere, reciproco anhelitu calidi aeris, adustis introrsum vitalibus, suffocabat. M. Plautio Hypseo, M. Fulvio Flacco *co.*, vix dum Africa a bellorum excidiis quiescente, horribilis et inusitata perditio consecuta est. Nam cum per totam Africam immensæ locustarum multitudines convaluis- sent, et non modo jam cunctam spem frugum abrais- sent, herbasque omnes cum parte radicum, folia arborum cum teneritudine ramorum consumpsissent, verum etiam amaras cortices, atque arida ligna præroderent, repentino arreptæ vento, atque in globos coactæ, portatæque diu per aerem, Africano pelago immersæ sunt. Harum cum immensos acervos, longe undis urgentibus, fluctus per extensa late littora propulissent, tetrum nimis atque ultra opinionem pestiferum odorem tabida, et putrefacta congeries exhalavit. Unde omnium pariter animantium tanta pestilentia consecuta est, ut avium, pecudum, ac bestiarum corruptione aeris dissolutarum, putrefacta passim cadavera, vitium corruptionis auge- rent. At vero quanta fuerit hominum lues, ego ipse dum refero, toto corpore perhorresco. Siquidem in Numi- dia, in qua tunc Micipsa rex erat, octingenta millia hominum: circa oram vero maritimam, quæ maxime Carthaginensi atque Uticensi littori adjacet, plusquam ducenta millia periisse traditum est. Apud ipsam vero Uticam civitatem triginta millia Romanorum militum, quæ ad præsidium totius Africæ ordinata fuerant, extincta atque abrasa sunt. Quæ clades tam repen- tina ac tam violenta institit, ut tunc apud ipsam Uti- cam sub una die per unam portam ex illis junioribus plusquam mille quingentos mortuos elatos fuisse narretur. Verumtamen pace, et gratia omnipotentis Dei dixe- rim, de cujus misericordia, et in cujus fiducia hæc lo- quor, quamvis et temporibus nostris exoriantur aliquan- do, et hoc diversis terræ partibus locustæ, et plerumque etiam, sed tolerabiliter lædant, nunquam tamen tem- poribus Christianis tanta vis inextricabilis mali accidit, ut perniciēs locustarum, quæ nullō modo ferri viva po- tuisset, mortua plus noceret: et qua diu vivente per- itura erant omnia, ea perditā, pereuntibus magis omni- bus, optandum fuerit ne periret. Anno ab Urbe condita 627, L. Æmilio Cæcilio Metello, et T. Quintio Fla- minio *co.* Carthago in Africa ^b restitui jussa, vige- simo secundo demum anno, quam fuerat eversa, de- ductis civium Romanorum familiis, quæ eam incole-

D sunt cives Romani. Anno 627 ab U. C., Caius Cassius Longinus, et Sex. Domitius Calvinus *co.* (H., Calvi) Gallis transalpinis bellum intulerunt, et Arbenorum (H., Arbennorum) tunc nobilissimæ civitati, atque eorum duci Vituito, infinitamque multitudinem juxta Rodanum fluvium interfecerunt. Denique cum Vituitus paucitatem Romanorum vix ad escam canibus, quos in agmine habebat, sufficere posse jactaret, et ipse CLXXX millia armatorum haberet, conserta pugna a Romanis superatus est, ex cujus exercitu partim in bello, partim submersi (H., submersa) cum ponte, quem sibi junctis navibus supra Rodanum exstruxerant, CL millia perierunt. Præda ex torquibus Gallorum ingens Romam per- lata est. Vituitus se Domitio dedit (H., dedit) at ab eo Romam deductus est, magnaue gloria *co.* amb triumphaverunt. M. Portio Catone, et Q. Marcio (H., Martio) *co.* anno 633 ab U. C. N. Gallia colonia deducta est, annoque post a

rent, restituta et repleta est, magno ante prodigio præcedente. Nam cum mensores ad limitandum Carthaginensem agrum missi, stipites terminorum indices fixos nocte a lupis revulsos mordicus, corrososque reperissent, aliquandiu hæsitatum est utrum Romanæ paci expediret Carthaginem reformari. Eodem anno Caius Gracchus, Gracchi filius, qui jam occisus in seditione fuerat, frater, tribunus pleb. per tumultum creatus, magna Reip. pernicies fuit. Nam cum sæpe populum Romanum largitionibus, promissisque nimis in acerbissimas seditiones excitavisset, maxime legis agrariæ causa, pro qua etiam frater ejus Gracchus fuerat occisus, tandem a tribunatu, Minutio successore, decessit. Minutius tribunus plebis, cum maxima ex parte decessoris sui Gracchi statuta convulsisset, legesque abrogasset, Gracchus cum Fulvio Flacco ingenti stipatus agmine, Capitolium, ubi concio agitabatur, ascendit. Ibi maximo tumultu excitato, quidam præco a Gracchianis interfectus, velut signum belli fuit. Flaccus duobus filiis armatis cinctus, comitante etiam Graccho togato, brevemque gladium sub sinistra occultante, quamvis et præconem frustra præmisisset, qui servos ad libertatem vocaret, Dianium, tanquam arcem, occupavit. E contra Decius Brutus, vir consularis, cum C. Publio, cum ingenti certamine irruit, ibique Flaccus diu obstinatissime dimicavit. Gracchus vero postquam in templum Minervæ secesserat, gladio incumbere volens, interventu Letorii retentus est. Itaque cum diu anceps bellum ageretur, tandem sagittarii ab Opimio missi, confertam multitudinem disturbaverunt. Duo Flacci pater filiusque, cum ex æde Lunæ in privatam quamdam domum desiluisent, foresque objecissent, rescisso craticeo pariete confossi sunt. Gracchus, diu pro se amicis pugnantibus, ac pereuntibus, ægre ad pontem Sublitium pervenit, ibique ne vivus caperetur, cervicem servo suo præbuit. Caput Gracchi excisum consuli allatum est, corpus ad Corneliam matrem, Misenum oppidum, devectum est. Hæc autem Cornelia Africani majoris filia, Misenum, ut dixi, prioris filii morte secesserat. Bona Gracchi publicata sunt. Flaccus adolescens in robore necatus est. Ex factione Gracchi ducenti quinquaginta in Aventino monte cæsi fuisse referuntur. Opimius cos., sicut in bello fortis fuit, ita in quæstione crudelis. Nam amplius quam tria millia hominum supplicii necavit, ex quibus plurimi, nec dicta quidem causa, innocentes interfecti sunt. Iisdem temporibus Metellus Baleares insulas

tello, et Q. Mutio Scævola cos. de Dalmatia triumphatum est. Anno 655 ab U. C., C. Cato, etc., ubi H. iterum convenit cum Miscella per pauculas tantum lineas; convenit vero omnino ad verbum cum Eutropio, usque ad finem libri IV, quem his verbis conclusit: ductus est catenatus: post quæ verba hæc codex Ms. II. subjungit: et mox jussu Consulis in carcere strangulatus est. His apud Hierosolymam diebus Joannes dux Judæorum, et pontifex existit, qui ab eo, quod Hircanos bello vicerat, Hircani nomen accepit. Per id etiam tempus Cicero Arpmis nascitur, matre Elvia nomine, patre equestris ordinis ex regio Vulscorum genere. Eodemque tempore quædam virgo Romana in Apuliam pergens, ictu fulminis exanimata est, omnis sine scissura aliqua vestimentis ademptis, ac pudoris pedumque vinculis dissolutis, monilibus etiam annu-

A bello pervagatus edomuit, et piraticam infestationem, quæ ab eisdem tunc exoriebatur, plurima incolarum cæde compressit. Cn. quoque Domitius procos. Allobrogas Gallos juxta oppidum Vindalium gravissimo bello vicit, maxime cum elephantorum nova forma equi hostium hostesque conterriti diffugissent. Viginti millia ibi Allobrogum cæsa referuntur, tria millia capta sunt. Eodem tempore Ætna mons ultra solitum exarsit, et torrentibus igneis superfusus, latequæ circumfluentibus, Catinam urbem, finesque ejus oppressit, ita ut tecta ædium calidis cineribus præusta, et prægravata corruerent: cujus levandæ cladis causa senatus decem annorum vectigalia Catinensibus remisit. Anno ab Urbe condita 628, Fabius Cos. Bituito regi Arvernorum Galliarum civitatis bellum maximo instructu comparanti, B adeo cum parvo exercitu occurrit, ut Bituitus paucitatem Romanorum vix ad escam canibus, quos in agmine habebat, sufficere posse jactaret. Qui cum sibi ad transferendas copias unum pontem Rhodani fluminis parum esse intelligeret, alium compactis lintribus catenisque connexum, superstratis confixisque tabulis instruxit. Conserta pugna, et diu graviter agitata victi Galli, conversique in fugam, dum sibi quisque timet, coacervatis inconsulte agminibus, præpropere transitu pontis vincula ruperunt, ac mox cum ipsis lintribus mersi sunt. Centum quinquaginta octo millia armatorum in exercitu Bituiti fuisse traduntur, ex quibus centum quinquaginta millia, vel cæsa, vel mersa sunt. Q. Marcius cos. Gallorum gentem sub radice Alpium sitam, bello aggressus est. Qui cum se Romanis copiis circumseptos viderent, C belloque impares fore intelligerent, occisis conjugibus ac liberis, in flammam sese projecerunt. Qui vero, præoccupantibus Romanis, peragendæ tunc mortis suæ copiam non habuerant, captique fuerant, alii ferro, alii suspendio, alii abnegato sibi cibo sese consumpserunt, nullusque omnino, vel parvulus supervit, qui conditionem servitutis vitæ amore toleraret, et Narbone colonia deducta est Romana, et de his triumphatum est. Anno ab Urbe condita 635, C. Cato cos. a Scordiscis bellum intulit, ignominioseque pugnavit, C. Cæcilio Metello et Cn. Carbone coss. duo Metelli fratres eodem die, unum ex Thracia, alterum ex Sardinia, triumphum egerunt b.

Publio Scipione Nasica, et L. Calpurnio Bestia coss. Jugurthæ Numidarum regi c bellum consensu populi Ro. senatus indixit. Igitur Jugurtha Micipsæ

lisque discussis, illæsa corpore, nuda jacuit, equus quoque ejus pari modo frenis et vinculis peremptus jacuit dissolutis. Hæc de suo Hersfeld. codice Canisius, quæ conveniunt etiam cum Ambrosiano. Nos vero lectionem nostri continuamus, ne lectoribus ad Eutropium remissis incommodi simus.

^a A., Cordiscis.

^b A., post egerunt, nuntiatumque Romæ est Cimbrose Gallia in Italiam transisse. Post Scipione Nasica, etc.

^c Idem post bellum illatum est, quod Adherbalem et Hiemsalam Micipsæ filios fratres suos reges, et pop. Rom. amicos interemisset. Missus adversus eum cos. Calpurnius Bestia, corruptus regis pecunia, pacem cum eo flagitiosissimam fecit, et a senatu improbata est. Postea contra eundem in sequenti anno Sp. Postumius

Numidarum regis adoptivus hæres inter naturales ejus filios factus, primum cohæredes suos Hiempsalem occidit, Adherbalem bello victum ab Africa expulit : deinde Calphurnium Bestiam cons. adversum se missum pecunia corrupit, atque ad turpissimas conditiones pacis adduxit, quæ a senatu improbata est. Præterea cum ipse Romam venisset, omnibus pecunia corruptis, aut attentatis, ad seditiones dissensionesque male permiscuit. Quam cum egrederetur, infami salis notavit elogio dicens, O URBEM VENALEM, et mature perituram, si emptorem inveniret. In sequenti anno Sp. Postumium Albinum Postumii alterius cos. fratrem, quem is quadraginta millium armatorum exercitui præsecerat, apud Calamam urbem thesauris regis ibi conditis inhiantem bello oppressit. Cui victo ignominiosum fœdus exegit, et universam pene Africam a Romanis deficientem regno suo junxit. Postea missus Q. Cæcilius Metellus cos. Is exercitum ingenti severitate et moderatione correctum, cum nihil in quemquam cruentum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Jugurtham a duobus præliis vicit, elephantes ejus occidit, vel cepit, multas civitates ejus everit. Et cum jam vidit se præsentem vastari Numidiam suam, et non posse defendi, ab eo ad deditorem coactus, trecentos obsides dedit : insuper frumentum, atque alios comæatus persolutorum se spondit. tria millia amplius persugurum reddidit. Exin cum incertus in pace improbos non prohiberet excursum, C. Marius cos., qui non minore pene quam ipse præditus erat astutia, Romanisque viribus fractus est, maxime postquam Marius urbem Capam ab Hercule Phœnice, ut ferunt, conditam, regis thesauris confertissimam, dolo circumvenit, et cepit. Diffidens deinde propriis rebus et viribus, Jugurtham societatem cum Boccho Maurorum rege fecit, cujus equitatu in immensum auctus Marianum exercitum creberrimis incursionibus fatigavit. Postremo apud Cirtam urbem antiquam Masinissæ regiam adversum Romanos expugnationem ejus parantes, sexaginta millibus equitum instructus occurrit. Nunquam ultra Romano militi tumultuosior pugna et terribilior fuit, adeo ut discursu et fremitu circumcursantium, et impetentium equitum suscitatus pulvis cælum obtexerit, diem ademerit, noctemque obduzerit : tantus autem telorum nimbus ingruerit, ut nulla pars corporis ab ictu tuta esset. Quippe quibus, et visus ad prospiciendum impedimento caliginis, et expedito ad cavendum compressione multitudinis deerat. Nec laborabat eques Maurus, ac Numida, ut bene collocatum hostem opportuno teli impetu rimaretur, sed potius in insartum tela mittebant, certi quod vulnera incerta non essent : ita coacti in unum Romani equites, in unum pedites densabantur. Intercapedinem

Albinus profectus est. Is quoque per fratrem ignominiose contra Numidas pugnavit. Tertio missus est Q. Cæcilius Metellus Cons. Is., etc.

^a A., variis.

^b Noster legit, multas civitates ipsius cepit, et cum jam finem bello positurus esset, successum est ei a Caio Mario. Is Jugurtham et Bocchum Mauritaniam regem, qui auxilium Jugurthæ ferre cœperat, pariter superavit, 30 millia armatorum ad internecionem occidit, quinque et ipse oppida Numidiæ cepit, belloque termi-

tanti periculi nox interveniens prælium diremit. Eadem postera die, et belli periculi facie erupere in hostem, quamvis stricto miles gladio ferire non valebat, eminus jaculo repellebatur, fugere non poterat; undique enim velocior ad persequendum eques incluserat. Jam tertia dies, et nullum undecunque suffragium, dira undique mortis factes objiciebatur. Tandem Marius eos. forti desperatione spei viam fecit, universò simul agmine prorupit e vallo, campoque se simul et prælio dedit. Et cum iterum circumfusi hostes, non solum agminis extremam laniarent, verum etiam media excussis telis procul cæderent, turbatosque Romanos, insuper etiam æstus solis, intolerantia altis, mortis circumstantia, usque ad extremum desperationis defatigaret, subito notum illud Romanorum adversus Afros tempestatum imbriumque suffragium cælo missum insperatæ salutis fuit; siquidem repentina pluvia sistentibus Romanis, et æstuantibus refrigerium potumque præbuit. Porro autem Numidis hastilia telorum, quæ manu intorquere sine amentis solent, lubrica ac per hoc inutilia reddidit. Scuta etiam, quæ elephantum corlo extente, atque durate habilia, et tuta gestabant, cujus ea natura est, ut acceptum imbrem tanquam spongia ebibat, ac per hoc intractabile repentino pondere fiat, quia circumferri non poterant, defendere nequiverunt. Ita ex insperato conturbatis, destitutisque Mauris ac Numidis, Bocchus et Jugurtha fugerunt. Post hoc nonaginta millia armatorum novissimo bello ab iisdem regibus sunt objecta. Hæc quoque usque ad internecionem vincens Romanis cæsa referuntur. Ex hoc Bocchus spem belli abiiciens, pacem petivit, atque in pretium pacis Jugurtham dolo captum, catenisque obrutum per Cornelium Syllam quæstorem legatum Marii, misit ad Marium. Interea nuntiatum est Romæ Cimbrorum e Gallia in Italiam transire meditari, qui a M. Junio Syllano cos. collega Q. Metelli, in Gallia victi sunt. Ipso eodemque rursus tempore etiam a Minutio Rufo in Macedonia Scordisci, et Triballi, et a Servilio Cepione in Hispania Lusitani victi sunt, et duo triumphi de Jugurtha, primus per Metellum, secundus per Marium, acti sunt. Ante currum tamen Marii in triumphum Jugurtha cum duobus filiis ductus est catenatus, et mox jussu eos. in carcere strangulatus est. His diebus apud Jerusalem Joannes dux Judæorum et pontifex existit, qui ab eo quod Hircanos bello vicerat, Hircani nomen accepit. Per id etiam tempus Cicero Arpini nascitur ex matre Elvia, patre equestris ordinis ex regio Volscorum genere. ^c Eodemque tempore obsæcunum prodigium ac triste visum est. L. Cluvius eques Romanus cum uxore et filia de Roma in Apuliam rediens, tempestate correptus, cum filiam consternatum

num posuit, capto Jugurtha per Quæstorem suum Cornelium Syllam, ingentem virum, tradente Boccho, Jugurtham, qui pro eo ante pugnaverat. A M. Junio Syllano collega Q. Metelli Cimbrum in Gallia victi sunt, et a Minutio Rufo, etc.

^c A. prosequitur: Eodemque tempore quedam visio, etc., ut notavit Canis. in Herfeldensi supra pag. 29. n. 70, iisdemque verbis explicit in codice nostro lib. iv.

videret, ut citius propioribus telis succederet, relictis vehiculis, arreptisque equis, filiam virginem equo insidentem in medium agmen accepit. Puella continuo ictu fulminis exanimata est: sed omnibus sine scissura aliquo vestimentis ademptis, ac pectoris pedumque vinculis dissolutis, monilibus etiam, annulisque discussis, ipso quoque corpore illæso, nisi quod obscænum in modum nyda, et lingua paululum exerta jacuit. Equus quoque ipse quo rehebatur, straturis, frenis, et cingulis dissolutis, phaleris quoque scissis passim, ac dispersis, exanimus procul jacuit. Parvoque post temporis intercessu, L. Veturius eques Romanus Æmiliam virginem vestalem furtivo stupro polluit. Duas præterea virgines vestales eadem Æmilia ad participationem incesti sollicitatas contubernalibus sui corruptioris exposuit, ac tradidit. Indicio per servum facto supplicium de omnibus sumptum est. Iisdem præterea Jugurthini belli tem-

poribus L. Cassius cos. in Gallia Tygurinos usque Oceanum persecutus est. Rursusque ab eisdem insidiis circumventus, occisus est. L. quoque Piso legatus Cassij cos., vir consularis, occisus est. C. Publius alter legatus, ne residua exercitus portio, quæ in castra confugerat, deleteretur, obsides et dimidiam partem omnium rerum Tygurinis firmissimo fœdere dedit. Qui Romam reversus, a Cælio tribuno pleb. die dicta, eo quod Tygurinis obsides dederat, in exilium profugit. Cæpio procos. e capta urbe Gallorum, cui nomen est Tholosa, centum millia pondus auri, et argenti centum decem millia e templo Apollinis sustulit. Quod cum ad Massiliam quicquam populi Romani urbem cum præsidiis misisset, interfectis clam, sicut quidam contestantur, quibus ea custodienda et pervehenda commiserat, cuncta per scelus furatus fuisse narratur: unde etiam magna quæstio post Romæ acta est.

LIBER QUINTUS.

Dum^a bellum in Numidia contra Jugurtham geritur, anno ab Urbe condita 642, M. Manlius cos. et Q. Cæpio proconsul, adversum Cimbros, et Teutonas, et Tygurinos, et Ambronas, Gallorum, Germanorumque gentes, quæ tum imperium Romanorum extinguere conspiraverant, missi, provincias sibi Rhodano flumine medio dividerunt. Ubi dum inter se gravissima invidia et contentione discordant, cum magna ignominia, et periculo Romani nominis victi sunt. Siquidem in ea pugna M. Manlius cos. captus atque interfectus est, duoque filii ejus cæsi: octoginta millia Romanorum, sociorumque ea tempestate trucidata, quadraginta millia colorum atque lizarum interfecta Antias scribit. Ita ex omni penitus exercitu decem tantum homines, qui miserum nuntium ad augendas miseras reportarent, superfuisse referuntur. Hostes binis castris atque ingenti præda positi, nova quadam, atque insolita execratione, cuncta quæ ceperant pessumdederunt. Vestes scissæ, aurum argentumque in flumen abjectum, lorice virorum concisæ, phaleræ equorum dispersæ, equi ipsi gurgibus immersi, homines laqueis in collo inditis ex arboribus suspensi sunt: ita ut nihil prædæ victor, nihil misericordiæ victus, cognosceret. Maximus tunc Romæ non solum luctus, verum etiam metus fuit, quantus vix Annibalis tempore Punicis bellis, ne confestim Cimbri Alpes transgrederentur, Italiamque deleterent. Iisdem temporibus Q. Fabius Maximus filium suum adolescentem rure relegatum cum duobus servis parricidii ministris interfecit, ipsosque continuo servos

in pretium sceleris manumisit. Die dicta, Cn. Pompeio accusante damnatus est. Igitur Marius post victoriam Jugurthinam, secundo eos. est factus, bellumque ei contra Cimbros et Teutones decretum est. Tertio quoque ei et quarto delatus est consulatus, quia bellum Cimbricum protraheretur. Sed in quarto consulatu collegam habuit Q. Lutacium^c Catulum, et cum juxta Isare Rhodanique flumina, ubi in sese confluent, castra posuissent Teutones, Cimbri, et Tygurini, et Ambronæ, postquam continuo triduo circa Romanorum castra pugnarunt, si quo pacto eos excuterent vallo, atque in æquor effunderent, tribus agminibus Italiam petere destinarunt. Marius post digressum hostium castra movit, et collem occupavit, qui campo, et fluvio, ubi hostes sese diffuderant, imminuebat. Cumque exercitui ejus aquæ ad potandum deessent, querelisque omnium coargueretur, aquam quidem in conspectu esse respondit, sed eam ferro vindicandam. Primis itaque calonibus cum clamore in pugnam ruentibus, subsecutus exercitus; mox justo certamine compositis ordinibus bellum gestum est; et vicere Romani. Quarto die rursus productæ utrinque acies in campum, usque ad meridiem pene simili pugnare discrimine. Post ubi, incalescente die, fluxa Gallorum corpora, in modum nivium tabuerunt, usque in noctem cædes potius quam pugna protracta est. Ducenta millia armatorum Gallorum in eo bello interfecta sunt, octoginta millia capta, vix tria millia fugisse referuntur. Dux quoque eorum Theutobodus occisus est. Mulieres eorum constantiore

^a In H., libri v initium ad verbum convenit cum Eutropio, usque ad Catuli exercitus xxi. A. noster quibusdam in locis variam habet lectionem ab utroque, unde notamus. Post agitur: Romani consules M. Manlius, et Q. Cæpio a Cimbri; a Teutonis, et Tygurinis, et Ambronibus, qui erant Germanorum et Gallorum gentes, victi sunt juxta flumen Rodani, et ingenti internecione etiam castra sua, et magnam partem exercitus perdiderunt. Timor Romæ grandis fuit, quantus vix, etc.

^b A., et Eutropio Merulæ: ne iterum Galli Romam

^c venirent. Ergo Marius post victoriam, etc.

^e Post Catulum: Cum Cimbri itaque confligit, et duobus præliis cc m. hostium cecidit, lxxx m. cepit, et ducentum eorum Teutomodum perpulit. Propter quod meritum absens consul est factus. Interea Cimbri, et Teutones, quorum copia adhuc infinita erat ad Italiam transierunt. Iterum a Caio Mario, et Q. Catulo contra eos dimicatum est, sed a Catuli parte feliciter, nam prælio, quod simul ambo gesserunt, cxi m. aut in pugna, aut in fuga cæsa sunt, lx m. capta. Romani, etc.

animo, quam si vicissent, consulere coss., ut si inviolata castitate virginibus, sacrisque diis servandum esset, vitam sibi reservarent. Itaque cum petita non impetravissent, parvulis suis ad saxa collis cunctæ sese ferro ac suspendio premerunt. Hæc de Tygurinis et Ambronibus gesta sunt. Teutones autem, et Cimbri integris copiis Alpium nives emensi, Italiæ plana pervaserunt: quorum adeo feritas erat, læti perire in bello, in morbo cum lamentis, amisso duce vivere illicitum eis videbatur. Igitur cum plana Italiæ pervasissent, et ibi cum rigidum genus diu blandioribus auris, poculis, cibis ac lavacris emolliretur, Marius v. cos. et Q. Catulus adversus eos missi sunt. Die ad pugnam, et campo dato, Annibalis secuti ingenium, in nebula disposuere pugnam, in sole pugnarunt. Prima siquidem perturbatio Gallorum fuit, quod Romanam aciem prius offendere dispositam, quam adesse senserint: cumque illico vulnerati equites retro in suos cogerentur, totamque multitudinem indisposite adhuc adventantem conturbarent, et sol cum vento ortus emicuisset, ex adverso visus eorum pulvis opplevit, et splendor hebetavit. Ita factum est, ut tanta, ac tam terribilis multitudo, minima Romanorum clade, sua autem ultima internecione cæderetur; cXL millia eorum tunc in bello cæsa, XI millia capta dicuntur. Romani milites ex utroque exercitu trecenti periere. Tria et triginta Cimbris signa sublata sunt, ex his exercitus Marii duo reportavit, Catuli exercitus ^a xxxi. Sed ab eorum mulieribus graviolem pene quam ab ipsis pugnam, Romani experti sunt. Hæ etenim plaustri ^b in modum castrorum dispositis, ipsæ desuper pugnantes, diu obstitero Romanis. Sed cum ab eis novo cædis genere terrerentur: abscissis enim cum crine ^c verticibus, inhonesto satis vulnere turpes relinquebantur, ferum, quod in hostes sumpserant, in se suosque vertere. Namque, ^d quædam concursu mutuo jugulatæ, aliæ apprehensis invicem ^e faucibus strangulatæ; aliæ ^f funibus per equorum crura consertis, ipsisque continuo equis exstimulatis, postquam suas iisdem funibus, quibus equorum crura nexuerant indidere cervices, protractæ atque exanimatæ sunt; aliæ laqueo de subrectis plaustorum temonibus pependere. ^g Inventa est etiam quædam, quæ duos filios, trajectis per colla eorum laqueis, ad suos pedes vinxerit, et cum seipsa suspendio moritura dimisisset, secum traxerit occidendos. Inter hæc multa et miserabilia mortis genera, Reguli quoque duo strictis in se gladiis concurrisse referuntur. Lucius et Bojorix reges in acie ceciderunt. Clondicus et Cesorix capti sunt. Ita in his duobus præliis cccxL millia Gallorum cæsa, et cXL millia capta sunt, absque innumera multitudine mu-

lierum, quæ se, suosque parvulos femineo furore, vi autem virili, necaverunt. ^h His bellis hic fuit finis: triumphus utrique decretus est. ⁱ Igitur post talem Marii triumphum Romanamque victoriam, incredibile facinus et nunquam antea auditum vel cognitum Romæ perpetratum est, quod versum in horrorem, gaudium in tota Urbe funestavit. P. Malleolus quidam, servis annitentibus, matrem suam interfecit, damnatusque parricidii, insutusque in culeum, in mare projectus est. Impleveruntque Romani et facinus, et pœnam: unde et Solon Atheniensis decernere non ausus fuerat, dum fieri posse non credidit: et Romani, qui se ortos a Romulo scirent, etiam hoc fieri posse intelligentes, supplicium singulare sanxerunt. Anno post Urbem conditam 645, post Cimbricum et Teutonicum bellum, et quintum Marii consulatum quo status imperii Romani jure conservatus judicatur, sexto consulatu ejusdem C. Marii ita labefactatus est, ut pene usque ad extremum intestina clade conciderit. Evolvere ac percurrere discordiarum ambages, et inextricabiles seditionum causas incommodum simul, ac longum videtur. Sane breviter me dixisse sufficiat; quia primus L. Apuleius Saturninus excitati tumultus auctor extiterit, Q. Metello Numidico, viro sane primario, acerrimus inimicus, qui eum censorem creatum, protractum domo atque in Capitolium fugientem, armata multitudine obsedit. Unde Romanorum equitum indignatione dejectus est, plurima ante Capitolium cæde facta. A. Numium deinde competitorum suum Saturninus et Glaucia fraude C. Marii cos. occidere. Subsequenti anno Marius vi cos., et Glaucia prætor, et Saturninus trib. pleb. conspiraverunt Metellum Numidicum in exilium quacumque vi agere. Die dicta, suppositis eidem iudicibus per scelus innocens Metellus damnatus, in exilium cum totius urbis dolore discessit. Idem Saturninus Memmium virum acrem et integrum fieri cos. timens, orta subito seditione fugientem per P. Metium satellitem informi stipite comminutum interfecit. Fremente pro tantis Reip. malis senatu populoque Ro., Marius cos. accommodato ad tempus ingenio, consensui bonorum sese immiscuit, commotamque plebem leni oratione sedavit. Saturninus infamibus ausibus concionem domi suæ habuit, ibique ab aliis rex, ab aliis imperator est appellatus. Marius manipulatim plebe conscripta alium cos. cum præsidiis in colle disposuit, ipse portas communiavit, in foro prælium commissum. Saturninus a Marianis foro pulsus, in Capitolium confugit. Marius fistulas, quibus eo aqua deducebatur, incidit. Bellum deinde in atrio Capitolii horrendum satis actum est. Multi circa Sausejum et Saturninum cæsi. Saturninus pulam clamitans Marium esse auctorem omnium molitionum suarum contestatus est. Cum autem ipse Saturninus, et

^a A. xxxvi m.

^b Hæc sunt etiam in Ms. Hersfeldensi.

^c A. et Eutrop., cervicibus.

^d A., aliæ.

A. et Eutrop., faciebus.

^e A., funibus ad suum collum ligatis, equorumque cruribus protractæ interierunt.

^f A., pependerit. Quædam dum se suspenderet, duos filios, trajectis per colla eorum laqueis, ad suos

pedes vinxit. Ita, etc.

^h A. brevius, Is belli finis fuit.

ⁱ A. hinc legit: Sex. Julio Cæsare, et Lucio Marcio Philippo coss. anno 659 ab Urbe condita, etc. Hæc absunt in H. usque ad verba, Anno ab U. C. 649. Sex. Julio, a quo loco convenit H. cum Eutropio, nisi quod, ubi legit Eutropius, Quin'io demum anno. H. legit, quintodecimo anno finem accepit.

Saufejus, et Labienus, cogente Mario in curiam confugissent, per equites Romanos effractis foribus occisi sunt. C. Glaucia extractus de domo Claudii trucidatus est. Furius tribunus pleb. bona omnium publicanda decrevit. Cn. Dolabella Saturnini frater per forum olitorium fugiens cum L. Geganio interfectus est. Itaque auctoribus tantæ seditionis occisis, quies populo fuit. Tunc Cato, atque Pompeius rogationem de reditu Metelli Numidici totius Urbis gaudio promulgarunt, quæ ne perficeretur, Marii cos. et Furii tribuni pleb. factionibus intercessum est. Rutilius vir integerrimus adeo fidei atque innocentiae constantia usus, ut die sibi ab accusatoribus dicta, usque ad cognitionem, neque capillum, barbamve demiserit, neque sordida veste humilive habitu suffragatores conciliarit, inimicos permulserit, iudices tentaverit, orationem quoque a prælore concessam, nihilo submissiore animo habuerit, cum evidenti oppugnaretur calumnia, et opinione bonorum omnium jure absolvendus putaretur, perjurio judicum condemnatus est. Qui Smyrnæ commigrans, litterarum studiis contentus consenuit.

Anno ab Urbe condita 649, Sex. Julio Cæsare et L. Martio Philippo cos., cum prope alia omnia bella cessarent, intestinis causis sociale bellum totam commovit Italiam. Qui cum annis numerosis jam populo Romano obedirent, tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt, perniciosum admodum hoc bellum fuit. Rutilius cos. in eo occisus est, et Cepio nobilis juvenis, ac Portius Cato alius cos. ^b Interea Livius trib. pl. Latinos omnes spe libertatis illectos, cum placitum explere non posset, in arma excitavit. ^c Eo accessit, ut mœstam urbem prodigia dira terrerent. Nam sub ortu solis globus igneus a regione Septentrionis cum maximo fragore cœli emicuit. Apud Aretinos, cum panes in convivio frangerentur, cruor e mediis panibus, quasi e vulneribus corporum fluxit. Præterea per septem continuos dies grando lapidum, immistis etiam testarum fragmentis terram latissime verberavit. In Samnitibus vastissimo terræ hiatus flamma prorupit, et usque in cœlum extendi ^d visa est. Complures præterea in itinere videre Romani globum coloris aurei de cœlo ad terram devolvi, majoremque factum, rursus a terra oriente sole in sublime ferri, ac magnitudine sua ipsum solem obtexisse. Drusus tantis malis anxius domi suæ, incerto quidem auctore, interfectus est. Igitur Picentes, Vestini, Marsi, Peligni, Marsucini, Samnites, Lucani, cum adhuc occultam defectionem meditarentur, C. Servium prætorem legatum ad se missum apud Asculum occiderunt, statimque

^a A. et Eutrop.: Cessarent, in Italia gravissimum bellum Picentes, Marsi, Pelignique moverunt. Qui cum, etc.

^b A. post consul: Duces autem adversus Rom. ex Picentibus et Marsis fuerunt Titus Vectius, Hierius, Asianus, Titus Legennius, Albus Duentius. A Romanis contra eos bene pugnatum est. A Caio Mario, qui sex cos. fuerat, et a Cneo Pompeio, maxime tamen a Lucio Cornelio Sylla, qui inter alia egregia, ita Duentium hostium ducem cum magnis copiis sudit, ut ex suis unum amitteret. Quadriennio cum gravi tamen calamitate hoc bellum tractum est, quintodecimo anno finem

A clausa civitate. omnes Romanos cives in dicta cæde jugularunt. Continuo atrocissimam perniciem infandissima præcessere prodigia. Namque omnium generum animalia, quæ manus hominum blande perpeti atque inter homines vivere solita erant, relictis stabulis, pascuisque, cum balatu, hinnitu, mugituque miserabili, ad silvas montesque fugerunt. Canes quoque, quorum natura est extra homines esse non posse, lacrymosis ululatibus vagi luporum ritu oberrarunt. Nec mora, post hæc tam gravia prodigia, civilia bella secuta sunt. Ea tempestate apud Judæos primus Aristobulus ^e rex et pontifex pariter diadematis sumpsit ^f insigne. Igitur Cn. Pompeius prætor cum Picentibus jussu senatus bellum gessit, et victus est. Post quæ sibi Samnites Papium Mutilium ducem præfecerant. Marsi autem Agamemnonem archipiratam præoptaverant, Julius Cæsar Samnitium pugna victus cæso fugit exercitu. Rutilius cos. Marium propinquum suum legatum sibi elegit, quem assidue submonentem moram bello utilem fore, paulisper in castris exerceri militem oportere tironem, dolo id agere ratus, contempsit, seseque in insidias Marsorum cum universo agmine exercitus sui incautus injecit, ubi ipse cos. occisus est, et multi nobiles interfecti, et octo millia militum Romanorum cæsa sunt. Arma et corpora intersectorum in conspectu Marii legati Telonus fluvius pertulit, atque in testimonium cladis evexit. Marius, raptis continuo copiis, victores insperatus oppressit, octo millia et ipse Marsorum interfecit. Cepio autem a Vestinis et Marsis deductus in insidias, cum exercitu trucidatus est. L. vero Julius Cæsar, postquam apud Eserniam victus aufugerat, contractis undique copiis, adversum Samnitas et Lucanos dimicans, multa millia hostium interfecit. Cumque ab exercitu imperator esset appellatus, Romamque nuntios de victoria misisset, senatus saga, hoc est, vestem mœroris, quam exorto sociali bello sumpserat, hac spe arridente deposuit, atque antiquum togæ decorem recuperavit. Marius deinde vi millia Marsorum occidit, septem millia armis exuit. Idem Marius Syram mulierem in castris habebat sacricolam, ex cujus auctoritate asserebat se omnia aggredi. Interea L. Cornelius Sylla prætor cum viginti quatuor cohortibus Eserniam missus, ubi arctissima obsidione Romani cives, militesque premebantur, maximo bello, et plurima cæde hostium, urbem sociosque servavit. Cn. Pompeius Picentes gravi prælio sudit, qua victoria senatus laticlavia et cætera dignitatis insignia recepit, cum togas tantummodo victoria Cæsaris primo respirante sumpsisset. Portius Cato prætor Etruscos, Plotius legatus Umbros,

accepit per Lucium Cornelium Syllam cos. cum antea in eodem bello ipse multa strenue, sed prætor gessisset. Ipso in tempore dira prodigia visa sunt. Nam sub, etc.

^e H.: Ipso in tempore dira prodigia visa sunt. Nam sub ortu solis, etc.

^d A. et H., post visa est, omiss. cæt., habent: Tunc etiam omnium generum anim., etc.

^e A., rex pariter et pont. diadem., etc.

^f A. et H., post insigne, continuant: Anno U. C. 662, primuni Romæ.

plurimo sanguine impenso, et difficillimo labore vice-
rant. Sylla præliatus simulacrum Apollinis Delphis
ablatum suppliciter orabat in conspectu militum, ut
proutissima præstaret, et videbatur fretus inire bellum.
Igitur Cn. Pompeio, L. Portio Catone cons. Pompeius
diu obsedit Asculum civitatem, nec tamen expugnasset,
nisi populum in campum prorumpentem gravissima op-
pressione vicisset. Decem et octo millia Marsorum in
ea pugna cum Franco duce suo cæsa sunt, capta tria
millia. Quatuor autem millia Italici viri ex ea cæde
profugæ jugum montis, coacti in unum agmine, forte
conscenderant: ubi examinati, oppressique viribus mi-
serabili morte rigerunt. Namque ut ætoniti timore ho-
stium steterant, alii stipitibus vel saxis reclusis, alii
armis suis inuitentes, patentibus cunctis oculis, denti-
busque nudatis, obventiam in modum visebantur. Nec
ullum erat procul intuentibus mortis indicium, nisi
diuturna immobilitas, quam nullo modo humanæ vitæ
vegetatio diu perpeti potest. Eodem die Picentes con-
gressi et victi sunt, quorum dux Judacilius, convocatis
duribus suis, post magnificas epulas, largaque pocula,
cunctos ad exemplum sui provocans, hausto veneno
absumptus est, cunctis factum ejus laudantibus, sed
nemine subsequente. Anno ab Urbe condita 664, cum
ad obsidendos Pompeios Romanus exercitus esset, et
Postumius Albinus vir consularis, tunc L. Syllæ legatus,
intolerabili superbia omnium in se militans odia susci-
tasset; lapidibus occisus est. Sylla cos. civilem cruorem
non nisi hostili sanguine expiari posse testatus est. Cujus
rei conscientia motus exercitus, ita pugnam adorsus
est, ut sibi unusquisque pericundum videret, nisi vicis-
set. Decem et octo millia Samnitum in illo prælio cæsa
sunt. Inventum quoque Italicum ducem, et magnam
ipsius populum persecutus occidit. Portius Cato cos.
copias Marianas habens, cum atiquante strenue gessis-
set, gloriatus est non majora C. Marium fecisse; et ob
hoc, cum ad lacum Fucinum contra Marsos bellum
gereret, a filio C. Marii in tumultu belli, quasi ab in-
certo auctore prostratus est. C. Gabinius legatus in ex-
pugnatione hostilium castrorum interfectus est. Maru-
cini Vestique, Sulpicio legato Pompeii persequente,
vastati sunt. Propedius et Obsidius Italici imperatores
ab eodem Sulpicio apud flumen Theanum horribili præ-
lio oppressi et occisi sunt. Pompeius Asculum ingressus
præfectos, centuriones, cunctosque principes eorum
virgis cecidit, securique percussit, servos prædamque
omnem sub hasta vendidit: reliquos liberos quidem, sed
nudos et egentes, abire præcepit; et cum de hac præda
opitulationem aliquam in usum stipendii publici senatus
fore speraret, nihil tamen Pompeius ex ea egentibus teratario
contulit. Namque eodem tempore, cum penitus exhaus-
tum esset ærarium, et ad stipendium frumenti deesset
expensa, loca publica quæ in circuitu Capitolii pontifi-

cibus, auguribus, decemviris, et flaminibus in posses-
sionem tradita erant, cogente inopia, vendita sunt, et
sufficiens pecuniæ modus, qui ad tempus inopiæ subsidio
esset, acceptus est. Et quidem tunc in sinum ipsius ci-
vitatatis eversarum omnium urbium nudatarumque terra-
rum abrasæ undique opes congregabantur, cum ipsa
Roma turpi adigente inopia præcipuas suas partes au-
ctionabatur. Quam ob rem consideret tunc tempora sua,
cum quasi inexplebilis venter cuncta consumens, et
semper esuriens, cunctis urbibus, quas miseris faciebat,
ipsa miserior, nihil relinquens, nihil habebat, et sti-
mulo domesticæ famis ad continuationem bellicæ in-
quietudinis trudebatur. Iisdem temporibus rex Sothi-
nus cum magnis Thracum auxiliis Græciam ingressus,
cunctos fines Macedoniæ depopulatus est, tandemque a
C. Sentio prælore superatus redire in regnum suum
coactus est.

Anno ab Urbe condita 662, nondum finito sociali
bello, quod per quinque annos gestum est, Romæ pri-
mum civile bellum^a commotum est. Eodem anno
etiam Mithridaticum. Causam bello civili C. Marius
b sexta consulatu dedit. Nam cum Sylla cos. contra
Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam et Achaiam
occupaverat, mitteretur: isque cum exercitum in Cam-
pania paulisper teneret, ut belli socialis, de quo dixi-
mus, quod intra Italiam gestum fuerat, reliquiæ
tollerentur, Marius affectavit septimum consulatum,
et ut ipse ad bellum Mithridaticum^c mitteretur. Quo
Sylla cognito impatiens revera, et pertinax, intempe-
rataque ira percitus, cum quatuor legionibus, primum
ante Urbem consedit, ibi Gratidium Marii legatum
quasi primam victimam belli civilis occidit. Mox Urbem
cum exercitu irrupit, fasces ad inflammandam Urbem
poposcit, omnibus metu abditis per sacram viam citato
agmine in forum venit. Marius cum permovere nobili-
tatem, inflammare plebem, equestrem denique ordinem
perarmare frustra attentasset, postremo servis spe liber-
tatis et prædæ ad arma sollicitatis, nequaquam pugnare
ausus, tamen in Capitolium concessit. Sed cum in eum
Syllanæ cohortes irruissent, magna suorum cæde diffu-
git. Ibi tunc Sulpicius Marii collega servo suo pro-
dente prostratus est. Servum vero ipsum, quod hostem
indicaverat, manumitti, quod dominum vero prodiderat,
saxo Tarpeio dejici cons. decreverunt. Marius fugiens,
cum persequentium insania circumseptus esset, in Min-
tarnensium paludibus sese obdidit. E quibus infeliciter
luto oblitus, ignominioseque extractus, turpi autem spe-
taculo Minturnas deductus, retrususque in carcerem,
percussorem ad se missum solo vultu exterruit. Deinde
lapsus è vinculis in Africam transfugit, sollicitatoque
ex Ulica filio, ubi in custodia observabatur, continuo
Romam regressus, Cornelio Cinnæ cos. societate scele-
rum conjunctus est. Igitur Sylla ad Asiam profectus

Cinna, ad Asiam profectus est. Hærsfeldensis ad hoc
loco non cum Miscella, sed cum Eutropio ad verbum
convenit usque ad illa verba, contra Marium Junio-
rem, ubi H. legit, contra Marium Junio-rem dimicavit, et
xviii ejus occisis, cccc de suis perdidit, et cætera us-
que ad finem, Hærsfeld. est copiosior Eutropio, sed
contractior tamen quam Miscella.

^a A., post commotum est, addit: Exortum est eo-
dem, etc.

^b A., Sextus cos.

^c A., post mitteretur: Quare Sylla commotus, cum
exercitu ad Urbem venit, illic contra Marium et Sul-
picium dimicavit. Prius in Urbe armatus ingressus
est; Sulpicium interfecit, Marium fugavit, atque ordi-
natis cons. in futurum annum Gneio Octavio et Cornelio

est. Mithridates, qui Ponti rex erat, atque Armeniam minorem, et totum Ponticum mare in circuitu ^a cum Bosphoro tenebat, primo Nicomedem amicum populi Romani Bithynia voluit expellere, senatuique mandavit, et populo Romano, bellum se ei propter injurias, quas passus fuerat, illaturum. A senatu responsum Mithridati est, si id faceret, quod bellum a Romanis et ipse patiretur. Quare Iratus Cappadociam statim occupavit, et ex ea Ariobarzanem regem et amicum populi Romani fugavit. Mox etiam Bithyniam invasit, et Paphlagoniam, pulsas ex ea regibus antielis populi Romani Pylamem et Nicomedem. Inde in Ephesum contendit, et per omnem Asiam litteras misit, ut ubicunque inventi essent cives Romani, uno die occiderentur. Quod et factum est. Nam octoginta milia civium Romanorum per omne regnum irrorantium sub una die interfecta sunt. Quis interor plurimarum provinciarum, quis gemitus occidentorum pariter atque occidentium fuerat, cum singuli quique, aut prodere innocentes hospites, et amicos, aut ipsi periclitari praeter hospitum cogentur? Interea etiam ^b Methone civitas Achaiae ab Aristone Atheniense Mithridati tradita est. Miserat enim iam ad Achaiam Mithridates Archelaum duce suum eum ^c centum et triginta milibus equitum ac pedum, per quem etiam Achaiae et reliqua Graecia occupata est. Sylla, qui post consulatum Mithridaticum bellum obvenerat, Archelaum apud ^d Piraeum Atheniensium portum septemplexi muro communitum die obsedit, ipsam Atheniensem urbem vicepit. Postea iusto praelio cum Archelao conflictavit. Gentium decem milia de exercitu Archelai interfecta, vix decem milia supervivisse referuntur. Ex Syllae exercitu, res nura, tredecim tantum homines interficiuntur. Comperita clade Mithridates lectissima septuaginta milia militum Archelao in subsidium misit ex Asia. Secundo praelio quinquaginta milia ex his interfecta sunt, ibique Diogenes Archelai filius trucidatus est. Tertio bello omnes copiae, quas Archelaus habebat, extinctae sunt. Nam viginti milia militum ejus in paludem pulsa, cum Syllae fidem implorarent, insatiabili victoris ira interfecta sunt, totidemque alia in flumen coacta ac necata, reliqui miserorum passim tractati sunt. Porro autem Mithridates in Asia novissimarum urbium principes occidere, bonaque eorum publicare animo intenderat. Cumque iam mille sexcentos ita interfecisset, Ephesii exemplum verentes, excluso praesidio ejus, portum objecerunt. Similiter Smyrnaei, Sardii, Colophonii, Trallianique fecerunt. Perturbatus Mithridates jussit cum Sylla de pace agi. Interim eo tempore Sylla etiam Dardanos, Scordiscos, Dalmatas,

^a A., in.

^b A., Methone.

^c A., cxx m.

^d A.: Piraeum, non longe ab Athenis obsedit, et ipsam cepit. Postea, etc.

^e A.: Cepit. Postea commisso praelio contra Archelaum, ita eum vicit, ut ex cxx m. vix x Archelao supervivissent. Ex Syllae exercitu xiv tantum homines interficerentur. Hac pugna Mithridates cognita, lxx m. electissima ex Asia Archelao misit. Contra quem Sylla iterum commisit. Primo praelio xv m. hostium interfecta sunt, et filius Archelai Diogenes; secundo omnes Mi-

thridatis copiae extinctae sunt; Archelaus ipse nudus in paludibus latuit. Hac re audita Mithridates jussit, etc.

^f A.: Haberet. Nam dum Sylla in Achaia atque Asia Mithridatem vicit, Marius, qui fugatus erat, et Cornelius Cinna unus ex eorum bellum in Italia repa- raverunt, et ingressi urbem Romam, nobiliss., etc.

^g A., et viros coss.

^h A.: Compuerunt. Univerfus reliquus senatus ex Urbe fugiens ad Syllam in Graeciam venit, orans ut patriae subveniret. Ille, etc.

A et Mæsos, partim vici, partim in fidem recepit. Sed cum legati a rege Mithridate, qui pacem petebant, venissent, non aliter se daturum Sylla esse respon- dit, nisi rex, relictis his quas occupaverat civitatibus, ad regnum suum redisset. Postea tamen ad collo- quium ambo venerunt: pax inter eos ordinata est, ut Sylla ad bellum civile festinans a tergo periculum non haberet. Igitur Marius et Cinna, dum Sylla decertans in Asia Mithridatem vicit, ad profligandam universam remp. exercitum sibi in quatuor partes divi- serunt. Tres siquidem legiones Mario datae: partem copiarum Cn. Carbo praepositus est; partem Sertorius accepit; ille scilicet Sertorius iam hic civilis belli in- centur, et participes, qui etiam, hoc facto, aliam partem in Hispania bellum excitavit; quod per multos annos maximis Romanorum studiis traxit. Caetera vero exercitus postea Cinnae secuta est. Porro natem Cn. Pompeius, qui a senatu cum exercitu accessus erat, ut reip. opitularetur, et sua sese novarum rerum au- cupatione suspenderat, contemptus a Mario vel Cinna; ad Cn. Octavianum alterum eos. sese contulit, et mox cum Sertorio conflictavit. Infestam pugnam interventus noctis difemil. Sexcenti ex utraque parte milites truci- dati sunt. Postera die cum permixta corpora ad sepul- turam discernerentur, milites Pompeianus fratris sui, quem ipse interfecerat, corpus dum spoliis, cognovit. Dicitis in deos evocatis corpus rapuit, et sub Pompeia- nis castris rogo indidit, illic pedes gladio transver- berans; simulque lacrymas et sanguinem fundens, super fratrem sese cadaver igni adiecit. Igitur Marius Colo- niam Ostentem vi ingressus omnia ibi genera libidinis, avaritiae et crudelitatis exercuit. Pompeius fulmine as- flatus interit; exercitus vero ejus pestilentia correptus, pene totus sumptus est. Nam undecim milia vir- ram de castris Pompeii mortua, sex milia autem de parte Octavii desiderata sunt. Marius Antium et Ar- diam civitates hostiliter irrupit, cunctosque in his praeter proditores interfecit, bona suis diripienda permisit. Post Cinna eos. cum legionibus et Marius cum fugitivis Urbem ingressi, nobilissimos quosque ^g et plurimos e senatu viros consulares interfecerunt, multos pro- scripserunt, ipsius Syllae domo eversa, filios et uxorem ad fugam ^h compulerunt. Igitur Marius cum in- tersectorum civium capita illata convivis, oblata Ca- pitoliis, collata rostris, ad spectaculum ornatumque congereret, maxime caput M. Antonii eximii oratoris abscissum, cum inde sanies manaret, in ipso convivio manum pertractavit, insultans insuper, illudensque con- vicis, complexusque P. Annianum, qui caput illud eruen- tus attulerat. Ac idem cum septimo consulatum cum

Cinna tertio cos. pervasisset, in exoratio consularis imperii sera tandem morte præreptus est. Quis non jure miretur septem ejus consulatus et duos triumphos? Quis non in eum merito stupeat amplissimum testimonium Scipionis? Namque Scipio interrogatus in cœna si quid de ipso Scipione fataliter actum fuisset, quem magnum imperatorem resp. habitura esset, cum circumtulisset oculos: Vel hic, inquit. Ad Marium enim tota animositate respexerat. Interea Cinna bonorum neces malorum cæde supplevit. Nam cum introducta primarium fugitivorum manus insatiabilis prædandi esset, nullamque partem auctoribus prædæ consulibus ministraret, in forum quasi stipendii causa sollicitata, militibusque circumdata inermis extincta est. Cæsa sunt in illa die in foro Urbis octo millia fugitivorum, idemque Cinna quarto cos. ab exercitu suo interfectus est. Igitur residui senatorum, qui potentiam Cinnæ, sævitiam Marii, insaniam Fimbriæ, Sertorii audaciam fugam evaserant, transvecti in Græciam coegerunt precibus Syllam, ut periclitanti, imo jam pene perditæ patriæ opem ferret. Ille in Italiam trajecit, bellum civile gesturus adversus Norbanum et Scipionem coss. Mox ut Campanum littus attigit, primo prælio contra Norbanum dimicavit, non longe a Capua. ^a Tunc septem millia Romanorum Romani interfecerunt, sex eorundem ab hisdem capti sunt. Centum viginti quatuor suorum amisit. Inde etiam ad Scipionem se convertit, et ante prælium totum ejus exercitum sine sanguine in deditionem accepit. Sed cum Romæ mutati essent coss., et Marius Marii filius, ac Papius Carbo consulatum ^b accepissent, Syllæ duces plura prælia adversus Marianas partes infelicissima felicitate gesserunt. Nam et Q. Metellus Carrinatis copias cecidit, et castra pervasit, et Cn. Pompeius Carbonis equitatum graviter trucidavit. Damasippus prætor, incentore Mario cos., Q. Scævola, C. Carbonem, L. Domitium, P. Antistium in curiam quasi ad consulendum vocatos crudelissime occidit. Corpora intersectorum per carnifices unco tracta atque in Tiberim missa sunt. Sylla deinde contra Marium Juniolem dimicavit. In quo prælio de exercitu Marii cæsa sunt viginti quinque millia, sicut Claudius scribit, et ex parte Syllæ quadringenti perierunt. Pompeius Carbonem etiam castris exiit, fugientemque insecutus, nunc cædendo, nunc ad deditionem cogendo, plurima exercitus ejus parte privavit. Metellus Norbani agmen oppressit, ubi novem millia Marianæ partis occisi sunt. Lucullus cum a Quintio obsideretur, erupit, et repentina pagina obsessorem delevit exercitum. Nam plusquam

A acem millia ibi tunc cæsa referuntur. Fabius vero Arianus, cui imperium pro prætore erat, regnum Africæ manu servorum affectans, a dominis eorum apud Uticam conjectis sarmentis cum omni familia vivus incensus est. Sylla deinde, cum Lamponio Samnitum duce et Carrinatis reliquis copiis, ante ipsam Urbem portamque Collinam ad horam diei nonam signa contulit, gravissimoque prælio tandem vicit. Octoginta millia hominum ibi fusa dicuntur, duodecim millia sese dedidere, reliquam multitudinem in fugam versam insatiabilis victorum civium ira consumpsit. Sylla mox, ut Urbem victor intravit, tria millia hominum, qui se per legatos dediderant, contra fas et fidem datam, inermes securosque interfecit. Plurimi tunc quoque, ut non dicam innocentes, sed etiam ipsius Syllanæ partis occisi sunt, quos fuisse plusquam novem millia ferunt. Ita liberæ per urbem cædes, percussoribus passim vagantibus, Q. Catulus palam Syllæ dixit: Cum quibus tandem victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus? Tunc L. Sylla, auctore Furfidio primipilari, primus infamem illam tabulam proscriptionis induxit. Prima siquidem proscriptio octoginta hominum fuit, in quibus quatuor consulares erant, Carbo, Marius, Norbanus et Scipio, et inter eos Sertorius tunc maxime pertimescendus. Item alia cum quingentis hominibus proposita est. Quam cum Lolius, quippe securus, nihilque sibi conscius, legeret, ubi suum repente nomen offendit, dum se trepidus adaperto capite foro subtrahit, interfectus est. Sed ne ipsis quidem tabulis fides, ac finis malorum videbantur. Namque ^C alios, quos proscripserant, jugulabant, alios autem postquam jugulaverant, proscribent: nec ipsius mortis erat via simplex, aut una conditio, ut in nece civium saltem jus hostium servaretur, qui nihil a victis præter vitam exigunt. Marcius Marium siquidem de caprili casa extractum vinciri Sylla jussit, ductumque trans Tiberim ad Lutaciorum sepulcrum, effossis oculis, membrisque minutatim confractis, trucidari. Post hunc P. Letorius senator, et Venuleius triumvir occisi sunt. M. Marii caput Præneste missum. Quo viso C. Marius ultima desperatione correptus, ubi a Lucretio obsidebatur, ne in manus inimicorum incideret, cum Telesino mutua morte concurrat. Cumque violentius ipse in concurrentem manus adigit, circa suum vulnus manus percutientis hebetavit. Ita eo interfecto ipse leviter vulneratus cervicem servo suo præbuit. Carrinatem prætorem Sylla jugulavit. Inde Præneste profectus omnes Marianæ militiæ principes, hoc est, legatos, quæstores, præfectos, et tribunos jussit occidi. Rursus pugnam

^a A.: Tum vi m. ejus occidit, sex cepit, xxiv suos amisit. Inde, etc.

^b A.: Accepissent. Sylla contra Marium Juniolem dimicavit, et xv m. ejus occisis ccc de suis perdidit. Sylla deinde cum Campaniæ duce, et reliquis copiis ad portam Collinam signa contulit, lxxx m. hominum occidit. Mox etiam Urbem ingressus, iii m. hominum contra fidem datam inermes peremit. Cumque magna crudelitate adversus fontes insontesque sævirent, Q. Catulus palam Syllæ dixit: Cum quibus tandem victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus? Sylla dehinc Marco Marium de caprili casa extractum vincire jussit, ductumque trans Tiberim, effossis

oculis, membris minutatim exsectis vel fractis, trucidare. Marium Marii filium Præneste persecutus obsedit, et ad mortem compulit. Rursus pugnam gravissimam habuit contra Lamponium et Carrinatem, duces partis Marianæ ad portam Collinam lxx m. hostium in eo prælio contra Syllam fuisse dicuntur, xii m. se Syllæ dediderunt, cæteri insatiabili ira victoris consumpti sunt. Gaius quoque Carbo cos. alter ab Arimino in Siciliam fugit, et ibi per Gneum Pompeium interfectus est. Quem adolescentem Sylla, atque annos unum et viginti natum, cognita ejus industria, tantis exercitiis præfecit eum, ut, etc.

gravissimam habuit contra Lamponium et Carrinatem A duces partis Marianæ ad portam collinam. Septuaginta millia hostium in eo prælio contra Syllam stetit dicuntur. Duodecim millia se Syllæ dederunt; cæteri in acie, in castris, in fuga, insatiabili ira victoris consumpti sunt. Cn. Pompeius Carbonem alterum consulem fugientem ab Arimino, et ad Cossuram insulam fugere conantem cepit, et in Siciliam retractum, compluresque cum eo socios ejus occidit; Sylla, cognita Pompeii adolescentis industria, annos viginti et unum nati, tantis exercitibus præfecit eum, ut secundus a Sylla haberetur. Occiso ergo Carbone, Siciliam Pompeius a recepit, et in Africam transgressus, eruptione facta circa Uticam, decem et octo millia hominum interfecit. Quo bello Domitius dux Marianus, dum inter primores pugnat, occisus est. Idemque Pompeius Jarbam Numidiæ regem persecutus fugientem a Bogude Bocchi Maurorum regis filio spoliari omnibus copiis fecit. Quem continuo Bullam reversum, tradito sibi oppido, interfecit. Post hæc Sylla de Mithridate ingenti gloria triumphavit. Cn. etiam Pompeius, quod nulli Romanorum tributum erat, quartum et vigesimum annum agens de Africa b triumphavit. Sylla dictator creatus est, ut dominationis et crudelitatis libido, honesti et præcipui nominis reverentia, et

^a A., post recepit : Transgressus inde ad Africam Domicium Marianæ partis ducem, et Jerdam regem Mauritanicæ, qui Domicio auxilium ferebat, occidit.

^b A., post triumphavit : Hunc finem habuerunt duo, etc.

^c A : Italicum, quod et Sociale dictum est, et Civile, quæ ambo tracta sunt per annos x.

armaretur, et velaretur, visus est tandem privatus. Creatis itaque P. Servilio et Appio Claudio coss., hoc sine conclusa sunt duo bella funestissima, c sociale Italicum, et civile Syllanum. Hæc per annos decem tracta sunt. Consumpserunt autem ultra centum quinquaginta millia d Romanorum, viros consulares e triginta tres, prætorios septem, ædilitios sexaginta, senatores f ducentos, absque innumeris Italiæ totius populis, qui sine consideratione deleti sunt. Post hæc tamen, Sylla mortuo, Lepidus Marianæ partis assertor adversus Catulum Syllanum ducem s surgens, redivivos bellorum cineres suscitavit. Bis tunc acie concertatum est, plurimi h Romanorum ipsa jam paucitate miserorum, et adhuc illo furore insanientium cæsi sunt. Albanorum civitas, pro eo quod illuc B Scipio Lepidi filius confugisset, obsidione i oppugnata est, atque excruciatam fame, ultima miserabilium reliquiarum deditio servata est. Brutus in Cisalpinam Galliam fugiens, persequente Pompeio, apud Regium interfectus est. Ita hoc bellum civile non magis clementia Catuli quam tædio Syllanæ crudelitatis, ut ignis in stipula, eadem celeritate qua exortum est evanuit. Hoc tempore Jerosolymis Alexandra uxor Alexandri regnabat, ex cujus ætate Judæos rerum confusio et variæ oppressere clades.

d A., hominum.

e A., xxiii.

f A., fere.

s A., consurgens bellum reparavit.

h A., Rom. extincti.

i A., expugnata, et capta est.

C

LIBER SEXTUS.

^a Marco Æmilio Lepido, Q. Catulo b coss., anno ab Urbe condita 673, sonantibus undique novis bellorum fragoribus, quorum unum in Hispania erat, aliud in Pamphylia, et Cilicia, tertium in Macedonia, quartum in Dalmatia. Nam c Sertorius, vir dolo atque audacia potens, cum partium Marianarum fuisset, timens fortunam cæterorum, qui interempti d erant, fugiens ex Africa, delapsus in Hispanias, bellicosissimas gentes Hispaniæ in arma excitavit. Adversum hunc, ut breviter definiam, duo duces missi: Q. e Cæcilius Metellus, filius ejus, qui Jugurtham regem vicit, et L. Domitius f prætor. Quorum Domitius ab Hirtuleio Sertorii duce cum exercitu oppressus est. Manlius procos. e Gallia in Hispaniam cum tribus legionibus, et mille quingentis equitibus transgressus, D iniquam cum Hirtuleio pugnam conseruit. A quo

^a Hersfeldensis ad verbum convenit cum Eutropio ab initio, usque ad fol. 38. vers. gladiatores enim: et cætera: in quibus, et a Miscella et ab Eutropio variat. Sed statim iterum redit, et cum Eutropio ad verbum convenit usque ad Danubium penetravit.

^b A., Coss. cum Silla rempublicam composuisset, bella nova exarserunt.

A., Sertorius, qui partium Marianarum fuerat.

castris, copiisque nudatus, in oppidum Hilerdam pene solus refugit. Postea cum impar pugne solus Metellus pugnaret, Cn. Pompeius ad Hispaniam missus est. Metellus multis præliis fatigatus, per devia oberrans, hostem mora fatigabat, donec Cn. Pompeii castris sociaretur. Ita duobus ducibus adversis, Sertorius fortuna varia sæpe pugnavit. Pompeius, contracto apud Palentiam exercitu, Lauronem obtinuit civitatem, quam tunc Sertorius, superato fugatoque Pompeio, captam vi cruentissime depopulatus est. Reliquum agmen Lauro-nensium, quod cædibus superfuerat, miserabili captivitate in Lusitaniam transduxit. Pompeium autem, hoc est illum Romanorum ducem a se victum fuisse gloriatus est, quem magna præditum fiducia ad hoc bellum non pro consule, sed pro consulibus Roma misisset. Fuisse tunc Pompeii triginti millia peditum, mille equites

^d A., erant, ad bellum commovit Hispanias. Missi sunt contra eum duces Q., etc.

^e A., Cæcilius, et Met., etc.

^f A., Prætor a Sertorii duce Hirtuleio dormiens occisus est. Metellus vario successu contra Sertorium dimicavit. Postea cum impar pugne solus Metellus putaretur, Cn. Pomp. ad Hispanias missus est. Ita duobus ducibus adversis Sertorius fortuna varia sæpe pugnavit Octavo decimo anno per suos occisus est, et finis, etc.

Galba scribit: Sertorium autem septuaginta millia pedatum, octo millia equitum habuisse commemorat. Postea vero Hirtuleius cum Metello congressus apud Italicam Bæticæ urbem, viginti millia militum perdidit, victusque in Lusitaniam cum paucis refugit. Pompeius Bægidam Celtiberiæ urbem cepit. Sertorius deinde cum Pompeio congressus, decem millia militum ejus interfecit, ex alio cornu, vincente Pompeio, tantumdem ipse perdidit. Nulla præterea inter eos prælia gesta sunt. Memmius Quæstor Pompeii, idemque vir sororis ejus, occisus est: Hirtulei fratres interfecit. Perpenna, qui se Sertorio junxerat comminutus est. Postremo ipse Sertorius octavo decimo anno belli inchoati, iisdem, quibus et Viriatus, suorum dolis interfectus est. Finis huic bello datur per Cn. Pompeium adolescentem, et Q. Metellum Pium, atque omnes prope Hispaniæ civitates in deditionem populi Romani^a redactæ: Romanisque victoriam sine gloria dedit. Quamvis Perpennam postea pars exercitus ejus secuta sit, qui a Pompeio victus cum universo exercitu suo interfectus est. Civitatibus vero cunctis ultro, ac sine mora per deditionem receptis, duæ tantum resistenterunt, hoc est Uxamnia, et Calaguris: quarum Uxamiam Pompeius evertit: Calagurim Afranius jugi obsidione confectam, atque ad infamem escam miseranda inopia coactam, id est, uxorum cadavera, atque liberorum facientes sibi cibus, ultima cæde, incendioque delevit. Percussores Sertorii præmium ne petendum quidem a Romanis esse duxerunt, quippe qui meminissent antea Viriati percussoribus denegatum. Interea Macedonicum bellum Appius Claudius sortitus, levia prælia habuit contra varias gentes, quæ Rodopam provinciam^b incolebant, et Macedoniam crudelissime depopulabantur: nam inter cætera dictu, audituque horrenda, quæ in captivos agebant, raptis, cum poculo opus esset, humanorum capillum ossibus cruentis, capillatisque adhuc, ac per interfectores cæventibus matre effuso cerebro oblitis utebantur: quatum cruentissimis, atque immanissimis Scordiscis erant. Has itaque, ut dixi, Claudius pellere Macedoniæ finibus bello pulavit, magnisque se molibus obfecit malorum. Unde cum animo æger, et curis circumseptus, morbo insuper correptus esset, interiit. Missus est ei successor C. Scribonius Curo post^c consulatum, qui tententarium superiorem bello gentium vim declinans, in Dardaniam arma convertit, eamque superavit, et usque ad Danubium^d penetravit, et infra

^a A., redactæ. Ad Macedoniam missus est Ap. Claudius post consulatum.

^b A., incolebant, atque ibi morbo mortuus est.

^c A., consulatum. Is Dardanos vicit, et usque, etc.

^d A., penetravit, triumphum meruit, et intra trien., etc.

^e A., post.

^f A., strenuus. Is Siciliam subegit, Liciæ urbes clarissimas oppugnavit, et cepit: in his Phaselidam, Olympum, Coracum Ciliciæ, Isauros quoque aggressus ad deditionem redegit, atque intra, etc.

Aciam, et urbes ejus obsessas, oppressasque cepit. Præterea Olympum montem pervagatus, Phaselidem exertit, Coricum diruit. Tauri quoque montis latera in Ciliciam vergentia pervagatus, Isauros bello fractos in deditionem redegit, atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium^g Romanorum per Taurum duxit exercitum, ac limitem itineris fecit. Is revertens triumphum accepit, et nomen Isaurici meruit. At in Illyricum missus est C. Cosconius pro^h consule. Is prostrata subactaque Dalmatia, Salonas urbem florantissimam post biennium tandem expugnavit, et cepit, et composito bello Romam rediit. Iisdem temporibus eos. M. Æmilius Lepidus Catuli collega civile bellum voluit commovere; intra unam tamen æstatem motus ejus oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt: Metelli de Hispania, Pompeii secundus de Hispania, Curionis ex Macedonia, Servilii ex Isauria, Anno Urbis conditæ 676, L. Licinio Lucullo, et M. Aurelio Cotta cons. mortuus est Nicomedes rex Bithyniæ, et testamento populum Romanum fecit heredem.ⁱ Interea Fimbria Marianorum sceletum satelles, homo omnium audacissimus, Flaccum consulem, cui legatus erat, apud Nicomediam occidit: ac mox, arrepto exercitu Mithridatis, filium ex Asia ad Nicopolim fugat, stationem Mithridatis invadit, ipsumque e Pergamo pellit, fugientemque insectus, apud Bithyniam obsedit. Et profecto cepisset, si L. Lucullus civilibus discordiis curam reipublicæ prætulisset, eumque mari coarctare objecta classe voluisset. Inde Fimbria Iliensibus iratus, a quibus pro Syllanæ partis studio portarum repulsus videbatur, ipsam urbem Ilium, antiquam illam Romæ parentem, funditus cæde incendioque delevit. Sed eam Sylla continuo reformavit. Idem Fimbria apud Thyatiram cum suo exercitu, Fimbriæque profugi Mithridati sese adjunxerunt, quorum hortatu Mithridates cum Sertorio per legatos in Hispaniam missos fœdus pepigit. Sertorius ad eum M. Marium firmandi fœderis causa misit quem rex apud se retentum brevi ducem fecit in locum Archelai, qui se jam ad Syllanum cum uxore et liberis contulerat. Interea Mithridates, rupta pace, Bithyniam, et Asiam rursus voluit^j invadere: Marium, et Eumachum duces suos adversum Lucullum, et Cotta cons. misit cum magno exercitu. Sed ambo consules adversus eos non unam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem victus ab^k eis acie, plurimis perditis, etiam intra oppidum coactus est, et^l obsessus. Mithridates Cizicum obsidendo fossa cinxit, ut, Cizico capto, totam Asiam invaderet^m Lucullus eum alter cos. a tergo obsedit, et nullis præliis vicit, fameque

^g A., Romanorum; in Tauro iter fecit. Is revertens, etc.

^h A.: Proconsul. Is nullam partem Dalmatiæ subegit, et Salonas cepit, et composito bello Romam post biennium rediit.

ⁱ Hinc A. omiss. cæ. sequitur Mithridates, etc.

^j A.: Invadere; adversus eum ambo cons. missi, non unam, etc.

^k A., Ea.

^l A.: obsessus. Sed eum se inde Mithridates Cizicum transtulisset, ut, etc.

^m A.: Lucullus ei alter cos. occurrit, ac dum diu Mi

consumpsit, eumque quod faciebat, pati compulit, atque ad ipsos Cizicenos, ut bono animo essent, nuntium misit, unum ex militibus nalandi peritum, qui duobus utribus suspensus, mediam ipse regulam tenens, plantisque subrentigans, septem millia passuum transievit. Mithridates, inopia laborans, classis partem copiarum instructam armis domum abire præcepit. Quam Lucullus excipiens, universam disperdidit. Nam amplius quam quindectum millia hominum tunc interfecisse narratur. Tunc etiam Fannius, qui se Mithridati junxerat, et Metraphanes regis prætor a Mamerco victi, cum duobus millibus equitum in Mesiam profugerunt, atque a via digressi in campos, collesque arenosos inciderunt: ubi, non solum montes vasti, vel saxa, quasi quadam fulgure obscurata cernuntur, verum etiam ambusto solo squallidi per quinquaginta millia passuum campi sine ullo ignis, vel fornacis incendio, ei pendulo in profundum cernere patres jacent: tribus etiam locis torridæ voragines ostenduntur, quas Græci Pisas vocant, in quibus non oberrantes, inopinatis tandem periculis exempti sunt, et clam in regis castra venerunt. Dejotarus rex Gallogræciæ præfectus regis bello trucidavit. Interea Mithridates apud Cizicum eadem hora qua obsidebat obsessus, in magnam penuriam, pestilentiamque exercitum suum coarctavit. Nam plusquam CCC m. hominum fame et morbo in eadem obsidione amisisse fertur. Ipse dum paucis, arrepta navi, clam fugit e castris. Lucullus increuitio milite spectator cladis alienæ, novum genus victoriæ adeptus est, mox Marium adortus vicit, fugavitque. In quo prælio plusquam undecim millia Marianorum militum interfecta referuntur, Lucullus postea cum eodem Mario navali prælio congressus, triginta et duas naves regias, et complures onerarias, aut cepit, aut demersit. Multi ex his quos Sylla proscripserat, ibi interempti sunt. Marius postera die de spelunca, ubi latebat, extractus, meritis hostilis animi poenas luit. Eodem vero impetu Lucullus Apamiam vastavit, et sub monte Olympo Prusiada munilissimam civitatem captam, expugnatamque diruit. Mithridates adversus Byzantium instructa classe navigans, tempestate correptus, octoginta rostratas naves perdidit. Ipse autem cum quassata navi jam mergeretur, in myoparonem Seleuci piratæ, ipso pirata juvante transilivit. Inde Sinopen, ac post Amison cum magna difficultate pervenit. Eodem anno apud Romanam Catilina incesti accusatus, quod cum Fabia vestali virgine commisisse arguebatur, Catuli gratia fultus evasit.

Anno ab Urbe condita 678, Macedoniam provinciam ^b M. Licinius Lucullus accepit, consobrinus ejus, qui contra Mithridatem bellum gesserat: et in Italia novum bellum subito commotum est. ^a Gladia-

thridates in obsidione Cyzici commoratur ipse eum a tergo, etc.

^a A.: consumpsit, et multis præliis vicit. Postremo Bizantium, quæ nunc Constantinopolis est, fugavit. Navali quoque prælio duces ejus Lucullus oppressit. Ita uno hyeme, et æstate a Lucullo a centum ferme millia regis extincta sunt. Anno, etc.

^b A., Mallius.

^c A., LXX enim, et quatuor gladiatores, ducibus Spartaco, Crixo, et Ænomio, effracto Capuæ Ludo, ugerunt.

tores enim septuaginta et quatuor Capuæ a ludo Cn. Lentuli, effracto capite, diffugere, qui continuo ducibus Crixo, et Tinomao Gallis, et Spartaco Thrace Vesuvium montem occupaverunt. Unde erumpentes, Clodii prætoris, qui eos obsidione cinxerat, castra expugnaverunt, ipsoque fugato, cuncta illius in prædâ vertentur. Inde per Consentiam et Metapontum circumducti, ingentia brevi agmina collegentur. Nam Crixo decem millium multitudo, Spartaco autem triplex numerus fuisse fertur. Tinomaus enim jam in superiore bello fuerat occisus. Hi itaque cum cædibus, incendiis, rapinis, stuprisque omnia miscerent, ^a in exsequiis captivæ matronæ, quæ se dolore violati pudoris necaverat, munus gladiatorum ex quadringentis captivis, scilicet, et quod spectandi fuerant spectaturi, utpote ^b lanistæ gladiatorum potius quam militum principes, edidere. Deinde ^c Gellius et Lentulus adversus eos cum exercitu missi: quorum Gellius Crixum acerrime pugnantem prælio oppressit, Lentulus a Spartaco duce superatus aufugit. Post etiam, collatis frustra ambo ^c coss. copiis, accepta clade fugerunt. Dehinc C. Cassium proconsulem idem Spartacus bello oppressum interfecit. Itaque, exterrita civitate, non minore propemodum metu, quàm sub Annibale circa portas fremente trepidaverat, senatus M. Licinium Crassum cum legionibus consulim, nulloque supplemento militum misit. Is mox, ut pugnam fugitivorum iniit, sex millia eorum interfecit, octo vero millia cepit. Inde priusquam ipsum Spartacum ad caput Silari fluminis castra metantem bello aggredere, Gallos auxiliares ejus, Germanosque superavit, e quibus triginta millia hominum cum ipsis ducibus occidit. Novissime ipsum Spartacum in Apulia, disposita acie congressum, maximeque cum eo fugitivorum copias percussit. Nam sexaginta millia eorum cæsa, sex millia capta referuntur, tria millia civium Romanorum recepta sunt. Cæteri qui ex hoc bello lapsi oberrabant, per complures duces frequenti indagine attriti sunt, et post multas calamitates Italiæ, tertio anno bello huic finis impositus. Anno ab Urbe cond. 681 ^e duo tantum gravia bella in imp. Romano erant, Mithridaticum, et Macedonicum. Hæc duo Luculli agebant, L. Lucullus, et M. Lucullus. L. vero Lucullus post ^f pugnam Cizicenam, ^g quia vicerat Mithridatem, et navalem, qua duces ejus oppresserat, persecutus est eum, et recepta Paphlagonia et Bithynia etiam regnum ejus invasit. Sinopen et Amison civitates Ponti nobilissimas ^h cepit. Sea Sinopen Seleucus archipirata, et Leochares spado, qui præsidii causa præerant, expilatam atque incensam reliquerunt. Lucullus miserorum hostium

^a A.: multæque se matronæ ab dolorem pudoris violati necarent, pene non levius bellum in ea, quam Annibal moverunt. Nam multis ducibus, et multis et quibus simul Romanorum coss. vicis, LX fere millium armatorum, exercitum congregaverunt. Victique sunt in Apulia a M. Licinio Crasso procos.

^c A. Sub P. Cornelio tantum gravia, etc.

^d A., fugam.

^e A., qua.

^f A., post cepit, omisa, est. : Secundo prælio, etc.

intestina clade permotus, celeri occursum immissum restinxit incendium. Ita misera civitas, versa vice hostium, sociorumque, unde defendenda, dispersa, et unde disperdenda, servata est. Præterea Lucullus transgressus Euphraten et Tigrim, secundo prælio apud ^a Gabira civitatem Tigranis, quo ingentes copias ex omni regno adduxerat ^b Mithridates, cum Mithridate et Tigrane congressus parvissima suorum manu magnum hostium numerum occidit. Nam triginta millia hominum eo bello interfecit. Mithridates vix sexcentis equitibus comitatus aufugit. Castra ejus direpta, diademate et thiara, ne agnosceretur, abjectis. Armenia quoque minor, quam tenuerat, eidem sublata est. Susceptus tamen est Mithridates post fugam a Tigrane rege Armeniæ, qui tunc ingenti gloria imperabat, et Persas sæpe vicerat, Mesopotamiam, et Syriam, et Phœnicis partem occupaverat. Ergo Lucullus repetens hostem fugatum, imminente hieme, etiam regnum Tigranis, qui Armeniis imperabat, ingressus est, Tigranocertam civitatem ^c Arzianæ nobilissimam regni Armenii cepit. Ipsum regem cum septem millibus quingentis clibanariis, et centum millibus sagittariorum et armatorum venientem, cum decem et octo millibus militum vicit, ita ut magnam partem Armeniorum deleverit. Inde Nisibin profectus, eam quoque civitatem cum regis fratre cepit. Sed hi, quos in Ponto Lucullus reliquerat cum exercitus parte, ut regiones victas Romanorum tuerentur, negligenter et avare se agentes, occasionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt. Atque ita bellum renovatum est. Lucullo paranti post captam Nisibin contra Persas expeditionem, successor est ^d missus. Eodem tempore Metellus Siciliæ prætor, cum scdissima illa C. Verris prætura Siciliam afflictam invenisset, maxime Pirganionem archipiratam nefariis cœdibus lacerantem, qui pulsa classe Romana Syracusanum portum obtinuerat, mox eum navali pedestrique prælio comminutum Sicilia decedere compulit. Alter autem ^e Lucullus, qui Curioni successerat, Bessis primus Romanorum intulit bellum, atque eos ingenti prælio in monte Hænio superavit, oppidum ^f Uscudamam quod Bessi inhabitabant, eodem die quo aggressus est vicit. Cabulen cepit, et usque ad Danubium penetravit. Expugnavit etiam gentes quæ Rhodopeis ^g montibus

erant circumfusæ, quas Claudius jam Macedonia finibus pellere putavit. Inde multas supra Pontum positas civitates aggressus est. Illic Apolloniam evertit, ^h Galatin, Parthenopolim, ⁱ Thomos, Istrum, ^l Burchaonem cepit, belloque confecto, Romam rediit. Ambo *cos.* magnifice triumphaverunt. Lucullus, qui contra Mithridatem pugnaverat, majore gloria, cum tantorum regnorum victor rediisset. Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod, recedente Lucullo, rex collectis auxiliis reparaverat, bellum Creticum ortum est. Ad id missus Cæcilius Metellus, ingentibus præliis, intra triennium ^k totam insulam cepit, ^l legesque Minois Romanis legibus permulavit, appellatusque est Creticus, atque ex insula Crete triumphavit. Quo tempore Libya quoque Romano imperio per testamentum Appionis, qui rex ejus fuerat, accessit, in qua inclytæ urbes erant, ^m Berenice, Ptolemais, et Cyrene. Dum hæc aguntur, piratæ per ⁿ omnia sparsi maria, et jam intercipientes navium comæatus, sed etiam insulas provinciasque vastantes, impunitate scelerum et cupiditate prædæ vulgo sese associantibus, in immensum augebantur. Quare id bellum Cn. Pompeio decretum est, qui id post multam vastationem, quam terra marique diu egerant, intra paucos menses ingenti felicitate et mira celeritate ^o confecit. Postea successor Luculli factus, in minore Armenia juxta montem Dastracum, castra Mithridatis obsidione conclusit. Rex cum omnibus copiis, eruptione per noctem facta, insuper etiam persequentem bello repellere statuit, sed Pompeius fugientem persequi intendit. Itaque bellum nocte commissum est. Luna tunc orta a tergo Romanis erat, et milites Mithridatis longitudine umbrarum proximitatem hostium rati, cuncta in irritum tela sudere. Romani velut inermes postea aggressi, sine labore vicerunt, castraque cepèrunt. Namque de exercitu Mithridatis quadraginta millia cæsa vel capta sunt. Romani mille vulnerati, vix autem quadraginta interfecti, et duo centuriones. Mithridates inter tumultus belli fuga lapsus, adjutus etiam beneficio sublustris noctis, evasit. Relictusque ab omnibus amicis, philosophis, scriptoribus rerum, vel carminum, ac medicis, solus per devia, equum manu trahens, atque ad omnes nocturnos strepitus trepidans, in quoddam castellum divertit, atque in Armeniam inde perrexit. Pompeius Mithridatem inse-

^a A., Gaveram. H., Gavera. Eutrop., Gabira.

^b A.: Mithridates cum xxx lætissima regis a quinque mil. Romanorum vastata essent. Mithridates fugatus, et castra ejus direpta. Armenia quoque, etc.

^c A., Arzianen. Eutrop.: Tigranocertam civitatem Armeniæ nobilissimam cepit. H.: Tigranocertam civitatem Yrzianenæ nobilissimam regni Armeni accepit, ipsum regem cum viii mil. clibanariis.

^d A., post missus, seq.: Alter, etc.

^e A., post Lucullus, qui Macedoniam administrabat, Bessis, etc.

^f Al., Muscumada.

^g A.: Montibus circumfusæ, inter cætera dictu audituque horrida, quæ in captivos agebant, raptis, cum poculo opus esset, humanorum capitum ossibus, cruentis capillatisque adhuc, ac per interiores cavernas male effosso cerebro oblitis, avide, ac sine horrore tanquam veris poculis, utebantur. Inde, etc. H. cum A., sed pro circumfusæ, habet circumfusæ.

^h A., Galathiam.

ⁱ H., Tonos.

^l A., Burziaonem. H., Burtiaonem.

^k A., omnem provinciam.

^l Cætera, usque ad verbum appellatusque, non leg in A. et H.

^m A., Vernica.

ⁿ A.: Omnia maria infestabant, ita ut Roman toto orbe victoribus, sola navigatio tuta non esset. Quare, etc.

^o A., post confecit: Mox ei delatum etiam bellum contra regem Mithridatem in Armenia minore, nocturno prælio vicit, castra diripuit, xlii mil. ejus occidit, xx tantum de exercitu suo perdidit, et duos centuriones. Mithridates cum uxore fugit, et duobus comitibus. Neq. multo post, cum in suos sæviret, et complures amicos suos, necnon Exipodram Magaremque, filios suos, cidasset, Pharnaces, etc.

cutus, inter duo flumina, quæ ab uno monte diversis A specubus exoriuntur, hoc est, Euphratem et Araxen, urbem Nicopolim senibus, lixis, et ægris volentibus, condidit. Horodis Albanorum regis exercitum, præfectosque ejus ter prælio vicit. Postea Horodis epistolas, et munera pro pace cum Albanis instauranda libenter accepit, veniamque ei et pacem dedit. Artacem regem Iberiæ prælio fudit, totamque Iberiam in deditionem accepit. Armeniam minorem Dejotaro Galatiæ regi donavit, quia socius belli Mithridatici fuit. Attalo et Pylemeni Paphlagoniam reddidit. Aristochum Colchis imposuit. Mox de Ponto promovens Parthiam Ecbatana urbem, caput Parthici regni, quinquagesimo die pervenit. In Bosphoro Mithridate Cerealia sacra celebrante, terræmotus adeo gravis repente exortus est, ut magna clades ex eo urbium atque villarum secuta narretur. Eodem tempore Castor Mithridatis præfectus, qui Phnagoriæ præerat, interfectis amicis regis, arcem occupavit, et quatuor filios Mithridatis ad præsidia Romana transmisit. Mithridates accensus ira in scelera exarsit.

^a Nam cum plures tunc amicos suos, necnon Hypodran filium suum interfecisset, cum antea jam alio Macharem parricidio trucidasset, Pharnaces alter filius ejus exemplo fratrum territus, exercitum ad persequendum se missum sibi conciliavit, et mox adversus patrem duxit. Justo judicio, quia ille adversus patrem suum de regni jure certavit. Interea Mithridates diu ex altissimo muro filium frustra precatus, ubi inexorabilem vidit, moriturus exclamasse fertur: Quoniam Pharnaces, inquit, mori jubet, vos, si estis, patrii dii, precor, ut quandoque et ipse hanc vocem a filiis suis audiat. Statimque descendens ad uxores, pellices, ac filias suas, venenum omnibus dedit. Quod cum ipse novissimus hausisset, ^b nec tamen propter remedia, quibus vitalia sua adversus noxios succos sæpe obstruxerat, veneno confici posset, frustra que quateretur, si quo tandem modo infusa pestis per venas vegetatione corporis acta discurreret, Gallum quemdam militem jam fracto muro discurrentem invitavit, eique jugulum præbuit. Hunc exitum vitæ Mithridates habuit, nobisque scientiæ suæ fortissimum argumentum reliquit,

^a H. ab illis verbis: Inde multas supra Pontum, usque ad Cum in suos sæviret, ad verbum convenit cum Eutropio, a quo jam variat, et ita legit: Cum in suos sæviret, et complures amicos suos trucidasset, Pharnaces alter filius ejus exemplo fratrum territus exercitum ad persequendum se missum sibi conciliavit, et mox adversus patrem duxit. Mithridates diu ex altissimo muro filium frustra precatus, ubi inexorabilem vidit, ita fertur exclamasse: Quoniam, inquit, Pharnaces mori jubet, vos, si estis dii patrii, precor, ut quandoque hanc vocem ipse audiat a liberis suis; statimque descendens ad uxores, pellices, ac filias suas, venenum omnibus dedit: quod cum ipse novissimus hausisset, nec tamen propter remedia, quibus se præmunierat, veneno confici posset, Gallum quemdam Vitigis militem invitavit, eique jugulum præbuit. Hunc finem habuit Mithridates. Perit autem apud Bosphorum, vir ingentis industriæ consiliique. Regnavit ann. LX. Vixit LXXII. Contra Rom. bellum habuit annis XL. Tigrani deinde Pompeius bellum intulit, etc., ubi pergit Miscella. Ambros. cum Hersfeld., ut suo quoque loco notavimus.

^b A.: Nec tamen propter remedia, quibus se præmunierat, veneno, etc.

homo omnium, ut fertur, studiosissimus: qui duarum et viginti gentium linguis, quas sub regno habuit, locutus est, ita ut nunquam legationes sub interpretibus audiret. Perit apud Bosphorum vir ingentis industriæ consiliique: regnavit annis ^c quadraginta; alii dicunt ^d triginta. Anno ab Urbe condita 689, M. Tullio Cicerone oratore et C. Antonio coss., Pompeius occisi Mithridatis nuntio accepto, Tigrani bellum intulit. Ille autem statim se ei dedit, et in castra Pompei sexto decimo milliario ab Artaxata venit, ac diadema suum, cum procubisset ad genua Pompei, in manibus ipsius collocavit. Quod ei Pompeius ^e reposuit, magnificeque eum habitum, regni tamen parte multavit et grandi pecunia. Adempta est ei ^f Syria, Cælen, Phœnices, Sophene. Sex millia præterea talentorum auri, et ^g argenti populo Romano dedit, quia bellum sine causa Romanis ^h commovisset. Mox Ituræos et Arabas vicit, urbemque eorum, quam Petram nominant, cepit; et cum venisset in Syriam, Seleuciam vicinam Antiochiæ civitatem libertate donavit, quod regem Tigranem non recepisset; Antiochensibus obsides reddidit; aliquantulum agrorum Damascensibus dedit, quo locus ipsi spatiosior fieret, delectatus loci amœnitate et aquarum abundantia. Inde ad Judæam ⁱ transgressus, quibus Aristobolus, expulso fratre Hircano, primus ex sacerdote rex præerat, atque ad Jerusalem urbem eorum Gabinium cum exercitu mittit. Ipse continuo subsequutus, et a Patribus urbe susceptus, sed a plebe muro templi expulsus, oppugnationem ejus intendit. Id non solum natura loci, verum etiam cum ingenti muro, fossaque maxima munitum, cum alias aliis legiones dies noctesque succedere juberet, sine requie, vix tertio mense expugnavit: J quatuordecim millibus Judæorum interfectis, ^k cætera multitudo se dedit; muros civitatis everti, æquarique solo imperavit, cujus circuitus quatuor millia passuum dicitur fuisse. Cumque aliquantos principes Judæorum securi percussisset, Hircano sacerdotium restituit, Aristobulum captivum Romam perduxit. Hoc bellum Orientis cum viginti et duobus regibus sese gessisse ipse Pompeius pro concione ^l narravit.

^c A., LX.

^d Ambros.: Vixit LXXII. Contra Romanos bellum habuit annis XL. Tigrani deinde Pompeius bellum, etc.

^e A., reimposuit.

^f A. et H.: Syria, Fenicis, Ofene, abest etiam verbum Cælen, in Eutrop.

^g A., argenti, quæ pop. Rom. daret.

^h A.: Commovisset. Pompeius mox etiam Albanis bellum intulit, et eorum regem prudenter vicit. Postremo per epistolas ac munera rogatus, veniam ei ac pacem dedit. Iberiæ quoque regem vicit acie, et in deditionem accepit. Armeniam minorem Dejotaro Galatiæ regi donavit, qui socius belli Mithridatici fuerat. Attalo et Polemini Paphlagoniam reddidit, Aristarchum Colchis regem imposuit. Mox Ituræos, etc. Hersfeld. etiam cum nostro hic est copiosior, et ad verbum convenit cum Eutropio, usque ad Inde ad Judæam, nisi quod ubi Eutropius Daphnensibus, H. Damacensibus.

ⁱ A.: Transgressus. Jerusalem caput gentis obsedit non solum, etc.

^j Eutrop. XIII, Hersfeld. XXIII.

^k A., cæteros in fidem accepit, etc.

^l A., post narravit: His gestis in Asiam se recevit

quadraginta millia. Ita omnes in simul fuisse rejeruntur ducenta octuaginta ^a duo millia armatorum lectissima. His igitur repente e sylvis erumpentibus, exercitus Cæsaris perturbatus, atque in fugam actus, plurimis suorum amissis, tamen hortatu ductis restitit, victoresque aggressus, usque ad internecionem pene delevit. Igitur Cæsar, magnis in Gallia rebus gestis, cum in Italiam proficisci decrevisset, Galbam cum legione duodecima ad Veragros, Sedunosque misit. Qui cum hiemandi causa in vico Veragrorum, cui nomen erat Octodorus, consedisset, mediamque oppidi, quod torrente distinguebatur, accolis concessisset, quadam die eosdem decessisse pariter per noctem, ac proximo insedisse colli videt. Quippe illi paucitatem vix mediæ legionis despectui habentes, ultroneam nullo cessuram negotio victoriam arbitrabantur, finitimosque suos in hanc cædis, et prædæ societatem vocaverant. Igitur Galba, tam præsentibus, et gravibus periculis circumsepto, ac trepido atque inter varias consultationes certi consilii incerto, repente Galli descensu montis effusi, castraque imperfecta circumdant, raros per vallum propugnatores saxis telisque onerant. Cumque jam castra irrumperentur Pacuvii primipilaris, et Voluseni tribuni consilio, cunctis Romanis portis eruperunt, incautosque subito aggressi hostes primum perturbaverunt: deinde in fugam versos miserabili strage fuderunt: nam amplius quam xxx millia barbarorum tunc cæsa referuntur. Igitur Cæsar, cum jam pacatas universas Galliarum gentes putaret, ad novum et maximum bellum retractus est. Namque cum P. Crassus adolescens cum legione septima ^b Oceano vicinus apud Andegavos hiemaret, ^c Veneti, cæterique confines repente in arma conjurarent, legatos Ro. vincunt, eosque ita demum se reddituros, si obsides suos recipiant, Romanis indicant. Socios ad id bellum ^d Osismios, Lexovios, Nannetes, Ambibaritos, Morinos, Diablintes, et Menapios adsciunt: auxilia quoque a Britannia arcessunt. Cæsar per Crassum de rebellionem deditarum gentium certior factus, quamvis intelligeret quanta ineundi belli difficultas esset, tamen rem tanti negotii non negligendam ratus est, ne cæteri exemplo hujusmodi audendi licentia laxarentur. Itaque terrestri prælio persecuti nostes frustra aggressus, quippe cum hostes per interfluvium ^e Oceana æstuarium, atque in accessos recessus, tutis terrarum finibus munitentur: naves longas ædificari in Liguri Luvio jubet, per quem in oceanum mitterentur. Quæ mox ut hostibus visæ sunt continuo ducentæ xx naves eorum paratæ, atque omni genere armorum instructissimæ progressæ portu ex adverso restiterunt. Bruto circumspicienti inoparem longe navium esse confictum, quia barbarorum naves solido robore intertextæ, saxorum modo adactos rostrorum ictus re-

A tundebant, hoc primum auxilio fuit, quod salces acutissimas non pertinaciter contis præfixas, funibus guttem subnexas paraverat, quibus cum opus esset, apprehensos eminus rudentes, subductis hastilibus, per funem salcem retrahendo succiderent. His celeriter expeditis, dirumpi hostilium antennarum argumenta præcepit: ita antennis ruentibus, complures illico naves velut captas immobiles reddidit. Alii hoc periculo territi suspensis velis, qua ventus intenderet, fugere conati sunt. Cessante vento ludibrio fuere Romanis. Itaque incensis omnibus navibus, et intersectis qui pugnaverant, Galli reliqui sese dederunt. Sed Cæsar maxime ob injuriam legatorum, et ut genti ad omnia consilia mobili, terribilis exempli notam inureret, cunctis principibus tormentis intersectis, reliquos sub corona vendidit. His diebus Titurius ^o Sabinus legatus Cæsaris, Aulercos, Eburonices, Lexoviosque, qui primates suos, cum auctores belli resuscitandi esse nollent, interfecerant, eruptione facta incredibili cæde delevit. P. vero ^f Crassus, cum in Aquitaniam pervenisset, bello exceptus est. Namque Sociates magno equitatu, pedestribusque copiis prævalidis Romanos adorsi, diu graviter perturbaverunt. Post victi, atque in oppidum Sociatum coacti, obsessique, cum se expugnari viderent, armis traditis, in deditio-nem re-epi sunt. Aquitani clade permoti undique exercitum contrahunt, de citeriori quoque Hispania auxilia accersunt. Duces eos bello præficiunt, qui cum Sertorio militaverant. Hi omnes dum obsidionem Crasso purant, in castris suis Crasso obruente deleti sunt. **C** Nam ex Aquitanis, et Cantabris, quorum quinquaginta millia tunc in auxilium venerant, triginta et octo millia cæsa referuntur. Cæsar Germanos, qui Rhenum cum immensis copiis transierant, simul et totas Gallias subjicere sibi parabant, bello adorsus, usque ad internecionem cecidit, quorum fuisse numerum ad quadringenta quadraginta millia ferunt. Tunc Cæsar in Germaniam facto ponte Rhenum transgreditur ^g Sicambros, et Ubios obsidione liberat: Suevos maximam, et ferocissimam gentem, quorum esse centum pagos, et populos multi prodidere, totamque Germaniam adventu suo terret. Mox in Galliam rescisso ponte se recepit. Domuit autem annis novem omnem Galliam, quæ inter Alpes, flumenque Rhodanum, Rhenumque, et Oceanum est, et circuitu patet ad bis tricies centena millia passuum. Inde ad Morinos venit, unde ad Britanniam proximus, et brevissimus transitus est. Navibus circiter onerariis, atque actuariis octoginta præparatis in Britanniam transvelitur, Britannisque bellum infert, quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cogitum erat. ^h Ibi acerba pugna primum fatigatus,

^a Al., LXX.

^b Al., Oceatenus. Andegavos, al. Caudicavos.

^c Al., Deditiani.

^d Al. Osismios Nannetes deditiarum.

^e Al., Albinus legatus Cæsaris Alvernos, Eburonices, Luxoviosque.

^f Al., Crassus alter Legatus ex Aquitanis, et Cantabris xxxviii m, interfecit.

^g Al., Sugam, et Vibios.

^h Hiersfeldensis ab hoc loco cum Entropio ad verbum convenit, nisi quod ubi Entropius legit: anno U. C. 699, M. Licinius Crassus, H. legit 697, et ubi Entropius Surena Orodis regis, H. Herodis; et ubi legit Entropius dimissis exercitiis ad urbem redire, propter quam injuriam ab Arimino, etc., H. copiosius ita habet: ad urbem redire, et ex Marcelli cos. auctoritate ad legiones, quæ apud Luceriam erant, Pompeius cum imperio missus est. Propter quam injuriam

Interea L. Sergius Catilina, nobilissimi generis, sed ingenii pravissimi, ad delendam patriam conjuravit cum quibusdam claris quidem, sed audacibus viris. Cujus conjuratio per eosdem dies in Urbe habita at prodita est; in Etruria vero civili bello exstincta est, sed a Cicerone Catilina Urbe expulsus est, socii ejus comprehensi, et in carcere strangulati sunt. Ab Antonio altero consule Catilina ipse in bello victus, et interfectus est. Sed hanc historiam^a agente Cicerone, et describente Sallustio satis omnibus notam, nunc a nobis fuisse perstrictam sat est. Motus etiam in Pelignis ortus a Marcellis patre, et filio, per L. Betium proditus, patefacta Catilinæ conjuratione, quasi succisa radice compressus est, et de utroque per Bibulum in Pelignis, per Ciceronem in Brutiis vindicatum. Anno ab Urbe cond. 690, D. Junio Syllano, et L. Murræna consulis, Metellus de Creta triumphavit: Pompeius de bello^b piratico Mithridatico. Nulla unquam pompa triumphi similis fuit. Ducti sunt ante currum ejus c filii Mithridatis, et filius Tigranis, et Aristobolus rex Judæorum. Prælatæ est ingens pecunia, et auri, atque argenti infinitum. Hoc tempore nullum per orbem terrarum grave bellum erat.

Anno ab Urbe condita 693, C. Julius Cæsar, qui postea imperavit, cum L. Bibulo cos. est factus. Decreta est ei Gallia transalpina, et cisalpina, et Illiricum cum legionibus d denis in quinquennium datis: Galliam comatam postea senatus adjecit. Hanc historiam Suetonius Tranquillus plenissime explicuit, cujus nos compentes portiunculas decerpimus. Helvetiorum animos fortissimos Gallorum omnium generis, ea vel maxima causa, quod perpetuo pene cum Germanis bello altercabantur, a quibus Rheno tantum flumine dirimuntur. Orgetorix quidam princeps gentis, spe totas invadendi Gallias in arma accenderat. Quo cæri optimates correpto, et ad mortem coacto, cohibere tamen animatas semel in prædam plebes nequiverunt. Qui conjuratione facta, ac die dicta exustis vicis, et domibus suis, ne quod desiderium, et spes revertendi foret, profesti sunt. Quos cum ad Rhodanum fluvium Cæsar obvios habuisset, magno difficilique bello bis vicit, viatos ad deditionem coegit. Horum fuit, cum pri-

et finem antiquissimo bello dedit. M. Tullio Cic. oratore et Cn. Antonio cos., anno U. C. 689, Lucius Sergius, etc.

^a Hæc usque ad vindicatum non sunt in H., qui cum Eutropio convenit ad verbum in sequentibus usque ad Oceanum Britannicum processit: Expugnavit namque in ea Helvetios, Tulingos, Latobojos, Rauracos, et Bojos, ex quibus XLVIM, perempta sunt, cætera diffugerunt. Dein Ariovistum regem, cui auxiliabantur Arudes, Marcomanni, Triboci, Vangiones, Nemetes, Eduses, et Suevi fugere compulit, duasque uxores ejus, totidemque filias cepit, omnemque exercitum per LX passuum insatiabiliter cecidit. Post hæc gentem Belgarum, cui adhæserant Bellovacii (aliter Bellovaqui) cum LXX armatorum, Suessiones LX stravit. Imbervi (corrigo Nervii) præterea, quorum adeo indomita feritas, ut nunquam ad se mercatores a cedere sinerent, hii nihilominus LX armatorum habentes. Atrepatæ etiam et Ambiani, Menappi, Caleti, Velocasses, Velomandi, Aduatuci, Condures, Eburones, Cerocicemani, qui uno nomine Germani vocantur, quorum omnium cum his, quos supra diximus, CCLXXIII fuisse referuntur, hi cum repente e sylvis erumpentes

num progressa est omnis multitudo, Helvetiorum, Tulingorum, Latobrigum, Rauracorum, et Bojorum, utriusque sexus, ad centum quinquaginta septem millia. Ex his quadraginta et septem millia in bello cecidere: cæteri in terras proprias remissi sunt. Postea Cæsar contra Ariovistum regem pugnavit, excitantem, invehentemque secum incredibiles Germanorum copias, quibus nuper universos Galliarum populos se subegisse jactabat, apud Sequanos fugere compulit. Cumque diu exercitus Cæsaris Germanorum multitudine, et virtute perterritus, pugnam detrectasset, Ariovistus in Germaniam arrepta navicula Rhenum transvectus aufugit. Uxores ejus duæ, totidemque filie captæ sunt. Fuerunt autem in exercitu Ariovisti, Arudes, Marcomanni, Triboci, Vangiones, Nemetes, Sebusii, et Suevi. Pugna maxime gravis ex phalange Germanorum fuit, quam coacto in unum agmine, scutisque supra capita contextis, ad irruendam Romanorum aciem tuti, undique præstruxerant. Sed postquam Romanorum aliqui militem, agilitate, audaciaque insignes, supra obductam saliere testudinem, scutisque velut squamis singillatim revulsis, desuper nudos deprehensorum detectorum humeros perfecerunt: territi hostes novo mortis periculo terribilem dissolvere compagem. Exinde in fugam versi, per quinquaginta millia passuum insatiabiliter cæsi sunt. Neque conjici nume us Germanorum potuit, vel quantus pugnae affuerit, vel quantus fuerit occisorum. Post hæc Belgarum gens, quæ tertia pars Galliarum est, adversus Cæsarem exarsit, quorum distributim copia hæc fuit. Bellovacii, qui cæteris numero et virtute præstare viderentur, habere lectissima sexaginta millia armatorum; Suessiones ex duodecim oppidiis quinquaginta millia: Nervii, quorum adeo feritas prædicabatur, ut nunquam mercatores ad se accedere sinerent, vincta, cæteraque venalia deferri, quibus inducta jucunditas torporem virtutis offerret, habere similiter quinquaginta millia: Atrebates etiam, et Ambiani decem millia: Morini viginti quinque millia: Menappi decem millia: Caleti decem millia: Velocasses, et Veromandi decem millia: Aduatici XII millia: Condures, et Eburones, atque Cerocesi, et Pemani, qui uno nomine Germani vocantur,

exercitum Cæsaris perterritum in fugam vertissent, tandem hortatu Cæsaris exercitus restitit, eosque usque ad internecionem pene delevit. Dehinc Titurius Albinus legatus Cæsaris Atrebatum, Eburonices, Litociosque incredibili cæde delevit. Pub. Crassus alter leg. ex Aquilonis, et Cantabris XXXVIII interfecit. Cæsar rursus Germanos, qui Rhenum tranierant, et totas Gallias sibi subjicere parabant, et cætera, in quibus H. cum Miscella convenit fol. 42, c. 2 B. Ex quo loco notabis, lector, varias lectiones, et ut conferre possis addam et has ex aijo ms. Codice. CANIS.

^b A., Piratico; et Mithridatico.

^c A., filius Mithrid.

^d A.: denis. Primus vicit Helvetios, qui nunc Squadi appellantur. Deinde vincendo bella gravissima usque ad oceanum Britannicum processit. Expugnavit namque Helvetios, Tulingos, Latobolos, Rauracos, et Bojos, ut in Hersf. legit Canis. supra not. num. 55.

^e Al., Edures, Eudeses. CANIS.

^f Al., Aduacii.

^g Al., Ceroceromani.

deinde adversa tempestate correptus, plurimam classis partem, et non parvum numerum militum, equitatum vero pene omnem disperdidit. Regressus in Galliam legiones in hiberna dimisit, ac de naves utriusque commodi fieri imperavit. Quibus iterum in Britanniam primo vere transvectus, dum ipse in hostem cum exercitu pergit, naves in anchoris stantes tempestate correptæ, vel collisæ inter se, vel arenis illisæ, ac dissolutæ sunt, ex quibus XL perierunt, cæteræ cum magna difficultate reparatæ sunt. Interea Sceva miles Cæsaris cum quatuor commilitonibus navicula ante transvectus est ad scopulum insulæ propinquum, atque interea recessu Oceani destitutus est: complures Britanni in paucos Romanos impetum faciunt; cæteri tamen qui perrari comites ipsius fuerant, navigio redeunt. Sceva imperterritus manet, undique telis obrutus: ac primo pilo restitit, postremo gladio rem gerit solus in plures. Cumque fessus, vulneratusque esset, et galeam ac scutum ictibus perdidisset, cum duabus loricis natavit ad castra Cæsaris, et poposcit ab imperatore veniam pro temeritate: quem Cæsar centurionatus honore subvexit. Igitur Cæsaris equitatus primo congressu a Britannis victus, ibique Labienus tribunus occisus est. Secundo prælio cum magno suorum discrimine victos Britannos in fugam vertit. Inde ad flumen Tamesim est profectus, quem uno tantum loco transmeabilem ferunt. In ulteriore ripa fluminis cum Cassobellauno duce immensa hostium multitudo considerat, ripamque fluminis, ac pene totum sub aqua vadum acutissimis sudibus præstruxerant. Quod ubi a Romanis deprehensum, ac vitatum est, barbari legionum impetum non ferentes, silvis se abdidere, unde crebris eruptionibus Romanos graviter ac sæpe lacerabant. Interea Trinovantum firmissima civitas, cum Androgorio duce, datis quadraginta obsidibus, Cæsari se dedit. Quod exemplum sæculæ urbes aliæ complures in sædus Romanorum venerunt, obsidibusque datis, stipendiariæ factæ sunt: iisdemque demonstrantibus, Cæsar oppidum Cassobellauni ducis inter duas paludes situm, obtentu silvarum munitum, omnibusque rebus confertissimum, gravi tandem pugna cepit. Exin Cæsar a Britannis reversus in Galliam, postquam legiones in hiberna misit, repentinis bellorum tumultibus undique circumventus et con-

ab Arimino, etc. Item ubi Eutropius apud Pharsalium. H. apud Paleofarsacum productis, etc. Eutrop. Equitum in sinistro cornu VII m. H.: Equites in sinistro cornu sexcentos, in dextro quingentos. Eutrop.: ingenti contentione. H. copiosius ita legit: ingenti contentione cumque diu utrinque dubia sorte cederentur, atque ex alia parte Pompeius inter hortandum diceret: Parce civibus; nec tamen faceret, ex alia vero Cæsar hoc faceret, quod urgeret dicens: Miles faciem feri, tandem universus Pompeii fugit exercitus, castraque ejus direpta, etc., in quibus iterum convenit cum Eutropio, usque ad illa verba amicitiam secutus, spadonibus missis, occidere Pompeium jussit, caput ejus, et annulum Cæsari misit. Quo conspecto Cæsar etiam lacrymas fudisse dicitur, tanti viri intuens caput, et generi quondam sui. Mox Cæsar Alexandriam venit, ipsi quoque Ptolomæus insidias paravit. Cæsar vi insistentium hostium pressus, scapham ascendit, qua mox pondere subsequenti gravata, ac mersa, per ducentos passus ad navem una manu elata qua castas (corrige

flictatus est. Namque Ambiorix cum Eburonibus, et Atuatibus conspirans, animatus Trevirorum consilio, Titurium Sabinum et Arunculeium Cottam legatos apud Eburonas cum tota funditus legione insidiis circumventos interfecit. Ambiorix hac victoria elatus Atuatibus, et Nervios, plurimosque alios raptim in arma contrahit, atque ad Ciceronem legatum, qui similiter tunc legioni præerat, in hibernis contendit. Multitudo ex hoc hostium colligi potuit, quia cum obsidione castrorum vallum circumdandum esse a captivis Romanis docerentur, et instrumenta ruralia non haberent, gladiis concidendo terram, et sagulis exportando, viz tribus horis vallum x pedum, et fossam xv pedum per millia passuum xv in circuitu perfecerunt. Præterea centum viginti turres miræ altitudinis extruxerant. Et cum jam septem dies noctesque succidui hostium cunei pugnarent, ac ventus subito exortus esset plurimus, testas ferventes intorsere fundis, flammataque socis tela, ac mox concepto igne rutilantia intra castra jecerunt. Quo facto, per culmea culmina raptim ventus insistens, sparsum animavit incendium. Sed nec sic quidem Romani, cum undique obruerentur vulneribus, laboribus, jejuniis, vigiliis, incendiisque cesserunt. Tandem Cæsari nuntiatum est unam legionem deletam esse, alteram jam pene confectam. Adventante cum duabus legionibus Cæsare, deserunt hostes obsidionem, atque in eum cuncti raptis copiis ruunt. Cæsar parvissimis se castris consulto condidit, equitibusque præmissis, ut fugam fingerent imperavit, ut ad transitum vallis, quæ media erat, sibi periculosa videbatur, hostes contemptu sui invitaret. Quibus adventantibus, insuper obstrui portas præcepit. Quo viso Galli, quasi jam vicissent, ad obducendum extrinsecus vallum conversi sunt, Cæsar totis repente portis paratum effudit exercitum, acriterque cum eis dimicans, tandem vidit unum ex militibus suis segnius præhantem, scutumque ejus rapuit, et in adversos ruit. Quo facto erubuit exercitus, versosque in fugam Gallos, vastissima cæde confecit. Nam sexaginta millia tunc fuisse referuntur, e quibus pauci per paludes invias evaserunt. Induciomarus Trevirorum princeps, magnas armatorum copias habens, postquam de consensu totius Galliæ certior redditus, Labieni castra, legionemque cui præerat, quod facile

ex Miscella fol. 46, c. 2 B chartas) tenebat, natando pervenit. Mox navali certamine, et cætera, in quibus cum Miscella fol. 46 ibidem convenit usque ad illa verba Cæsar Alexandria potitus: a quibus verbis H. convenit cum Eutropio pene ad verbum usque ad finem, nisi quod post ultimum verbum lib. vi Eutropii confossus est. Adjicit H: Vir, quo nullus unquam, etc., quæ sunt in Miscella, fol. 47, c. 2, B usque ad finem.

Hæc de suo Hersfeld. Codice Canisius, nos Ambrosianam lectionem notis perpetuis continuamus; unde post verbum cognitum erat annectimus etiam et nostram. Eos quoque victos, obsidibus acceptis, stipendiarios fecit: Galliæ autem tributi nomine annum imperavit Sestertium, Germanosque trans Renum aggressus immanissimis præliis vicit. Inter tot successus ter male pugnavit apud Avernos, semel præsens, et absens bis. Circa eadem tempora anno U. C. 697, etc.

factu arbitrabatur, delere statuit, ac deinde Eburoni-
bus, Nervisque conjunctus, ad opprimendum Cæsarem
pergere. Labienus, quibus potest artibus, timorem si-
mulat, atque ita Induciomarum negligentiore cum
insultantibus copiis pro vallo oberrantem repentina
eruptione prostravit. Hac victoria Labieni reliqui Gal-
lorum conatus repressi sunt, et Cæsar paulo quietior
reliqua parte hiemis fuit. Sed intelligens sibi majora
belli superesse negotia, maxime quia plurima exercitus
parte amissa, aliisque graviter sauciatis, ne ad susti-
nendum quidem sibi idoneus, non dicam ad compri-
mendum Gallorum impetum videretur, a Cn. Pompeio
procos. conscribi legiones, sibi que mitti in auxilium fe-
cit. Itaque ante hiemem exactam tres ad eum legiones
in castra venerunt. Igitur Cæsar priusquam in unum
hostium copiarum coirent, ineunte verno aggredi trepidos
et opprimere sparsos in suis finibus parat. Primum
itaque Nerviorum fines diripit, prædam vero, quæ co-
piosissima erat, exercitui permittit. Deinde Menapios,
qui sibi propter immensas paludes atque impeditissi-
mas silvas munitissimi videbantur, tribus agminibus in-
vadit, nimiaque cæde vulgo agitata residuos supplices
in deditioem accepit. Labienus sequenti prælio omnes
Treverorum copias interfecit, arte in bellum provoca-
tas, priusquam Germanis adventantibus jungerentur, et
continuo ipsam civitatem cepit. Cæsar, ulcisci mortem
Sabini et Cottæ legatorum volens, in Ambiorigem et
Eburones deletæ legionis auctores, postquam in Ar-
duennam silvam refugisse comperit, quæ silva totius
Galliæ maxima est, atque a ripis Rheni finibusque Tre-
virorum ad Nervios, usque pertingit, et in longitudinem
plusquam quinquaginta millibus passum patet, perme-
tiens rem suis maximi periculi fore, si per obstructas
spatiosas silvas ignoti dividerentur, hostemque loci no-
tissimum quærerent, omnem Galliam per nuntios invi-
tat, ut quisque secundum placitum suum reconditas in
Arduenna silva prædas quærant, diripiantque. Quo
facto, Gallis utrinque morientibus, maximas Romano-
rum injurias, sine cujusquam Romani discrimine vin-
dicavit. Ita hoc tutissimo vincendi genere securus in
Italiam rediit. Igitur Cæsare in Italiam reverso, rur-
sus Gallia in arma conjurat, multique simul populi
coeunt. Dux his Vercingetorix fuit, cujus consilio sta-
tim omnes Galli civitates suas ultro incenderunt, prima
a suis incensa Biturico. Inde ad Cæsarem, qui magnis
itineribus per Narbonensem provinciam clam ad exer-
citurum recurrerat, impetum faciunt. Cæsar tunc oppi-
dum nomine Cenapium obsidione concluderat, quod diu
oppugnatum tandem post multas Romanorum clades,
pluvio die, magna cum hostilium machinarum armenta,
nervi que languerent, applicitis turribus captum atque
deletum est. Quadraginta millia hominum ibi fuisse
referuntur: e quibus vix LXXX homines per fugam lapsi
ad castra proxima Gallorum venerunt. Præterea Ar-
verni, cæterique confines, sollicitatis etiam ad se Eduis,
multis adversum Cæsarem præliis bellaverunt. Qui cum
se pugnando fatigati in quoddam oppidum recepissent,
milites prædæ inhiantes ad expugnationem oppidi ani-
mum intendunt, frustra Cæsare de loci iniquitate cau-

sante. Itaque ibi Cæsar erumpentibus desuper hostibus
pressus, multa exercitus sui parte perdita victus aufu-
git. Dum hæc ad Halesiam geruntur, Vercingetorix,
quem omnes consensu pari regem præoptaverant, suadet
uti ex tota Gallia, omnes qui arma ferre possent, huic
bello præsto sint; hoc enim esse unum bellum, quo aut
perpetua libertas, aut æterna servitus, aut mors omnium
consequantur. Itaque absque eo numero, quem infinitum
ante contraxerat, equitum circiter octo millia, peditum
ducenta quinquaginta millia contracta sunt. Dehinc duos
colles sibi invicem obversos Romani, Gallique ceperunt.
Unde multis sæpe eruptionibus et variis proventibus præ-
liantes, tandem Romani præcipua Germanorum equitum,
quos sibi jamdudum amicos nunc in auxilio asciverant,
virtute vicerunt. Vercingetorix alia die congregatis
omnibus qui fuga evaserant, dixit se auctorem bona
fide defendendæ libertatis atque irrumpendi fœderis
fuisse. Et nunc, sive Romanis sese ad mortem omnes
offerant, sive se solum pro omnibus dandum paratum
animo fore. Itaque Galli voluntatem, quam pudore ali-
quandiu texerant, quasi ex consilio regis assumerent,
illico sibi veniam precantes, eum solum, velut aucto-
rem magni sceleris dediderunt. Bellovaci omnibus Gal-
lorum gentibus ipsorum opinione fortiores habebantur.
Hi Chorreo duce bellum instaurant, sibi que in hanc
suscepti belli societatem Ambianos, Aulercos, Calelos,
Bellocases, Atrebatasque conjungunt, et locum quem-
dam cinctum, atque impeditum undique paludibus ca-
piunt. Commissoque prælio, magnam Rhemorum ma-
num, quæ auxilio Romanis erat, trucidant. Deinde
cum opportunum ipsi locum insidiis provisum occupa-
vissent, atque hoc comperto Romani ad insidiarum lo-
cum instructi ordinatique venissent, commisso prælio
Romani Gallos fugientes iisdem locorum munitionibus
quibus clausi fuerant incluserunt, cunctosque ad in-
terneccionem ceciderunt. Ibi Chorreus, vel fugam, vel
deditioem detrectans, Romanos, ut vivus caperetur
instantes occidendo, ut occideretur coegit. Igitur cum
pacatam Galliam universam Cæsar, neque ausuram
fore ad aliquos aspirare motus arbitraretur, legiones
in hiberna dimisit. Ipse autem Ambiorigis fines, qui
tot bella excitaverat, hominum horrenda strage vasta-
vit. At vero C. Caninius legatus bellum apud Pictonas
invenit, ubi magna hostium multitudo impeditam iti-
nere legionem circumdedit, atque ad extremum discrimen
adduxit. Porro autem Fabius legatus, acceptis
Caninii litteris, in Pictonas proficiscitur, ibique a ca-
ptivis de opportunitate locorum certior factus inopi-
nantes hostes opprimit, magnisque stragibus factis,
plurimas prædas agit. Deinde cum Caninio signum ad-
ventus sui dedisset, Caninius totis castris subito insi-
luit, seseque iniecit hosti. Ita Fabio ex una parte, et
Caninio ex altera insistente, maximo et diuturno bello
innumeræ Gallorum copiarum trucidatæ sunt. Inde Fa-
bius in Carnutes profectus est. Sciebat enim Deonacum
ducem antiquissimum totius rebellionis incentorem ab
hoc bello elapsum, si Aremoricis gentibus adjunctus
esset, maximos iterum tumultus esse in Gallia motu-
rum. Sed eos adhuc ipsa novitate trepidantes mira vir-

tute et celeritate perdomuit. Interea Draptes unaque A
 Literius, cum adesse Caninium et legiones in finibus
 suis viderent, undique collectis copiis, oppidum Lug-
 dunum occupant. Hoc oppidum in editissima montis
 arce pendebat, duabus partibus per abrupta latera non
 parvo flumine cingebatur; medio deinde descensu lar-
 gissimo fonte securum, plurimaque introrsum copia fru-
 menti tulum, irritos procul discursus hostium despicie-
 bat. Caninius, quod solum Romana provisione potuit,
 ambos duces cum parte copiarum plurima in campum
 evocatos, maximo praelio superavit. Nam uno e duci-
 bus interfecto, alter cum paucissimis fugit, nullus in
 oppidum rediit. Sed ad id oppugnandum Cæsare opus
 fuit. Itaque certior per nuntios factus Cæsar occurrit,
 circumspectisque omnibus videt, si expugnare vi mo-
 liatur, ludo et spectaculo hostium delendum esse exer- B
 citum suum: unum solum esse praesidii, si quoquo-
 modo hostes aqua arceantur. Sed et hoc quoque, nisi
 Cæsar, non potuisset. Siquidem fons, quo ad potum
 utebantur, medio dexeri montis latere fundebatur. Cæ-
 sar ad proximam fontis admoventi vineas turrinque
 extrui jubet. Fit magnus illtco concursus ex oppido,
 quibus sine periculo praeriantibus, Romani, quamvis
 pertinaciter obsisterent, crebriusque succederent, tamen
 complures trucidantur. Igitur extruitur agger, et tur-
 ris pedum LX, cujus vertex adaequare ad fontis locum
 possit, ut vel ex æquo tela conjici queant, vel praecipita-
 tata desuper saxorum volumina non timeri. Oppidani
 autem, ubi exanimari siti non solum pecora, verum
 etiam infirmiores hominum aetates vident, cupas pice,
 saevo et scindulis repletas, ac deinde inmisso igne in C
 prona praecipitant, easque ipsi toto oppido fusi subse-
 quantur. Ardentibus machinis, cum grave praelium suis
 Cæsar ac periculosum videret, cohortes in circuitu op-
 pidi ire velociter per occultum imperat, atque undique
 subito vastum clamorem attollere. Quo facto conster-
 nati oppidani, dum recurrere ad muniendum oppidum
 volunt, ab oppugnatione turris vel demolitione aggeris
 recesserunt. Illi tamen qui ad incidendas fontis venas
 sub obtentu aggeris tui cuniculos persodiebant, reper-
 tos in abstruso aquarum meatus per multa dividendo
 tenuari in semelipsis consumique fecerunt. Oppidani,
 fonte siccato, ultima desperatione correpti, deditionem
 sui faciunt. Cæsar autem omnibus, qui arma tulerant,
 manus sustulit, et vitam reliquit, quo testator esset.
 etiam posteris poena improborum. Multum enim ad
 coercendam audaciam valet propositum punitionis
 exemplum, cum ipsa miseri praesens forma viventis,
 et ad recordationem admonet conscios, et ad sciscita-
 tionem cogit ignaros. Exhaustis itaque atque edomitis
 Gallis securus Cæsar cum legionibus in Italiam rediit,
 nullos post se Gallorum motus pertimescens, certo se

sciens, minime aliquos, qui vel moveri audeant, vel, si
 moveantur, timendi sint, reliquisse. Anno ab Urbe con-
 dita 697, M. Licinius Crassus collega Cn. Pompeii
 magni in consulatu secundo^a provinciam sortitus in
 Parthos, homo inexplebilis cupiditatis, audita in Hie-
 rosolymis templi opulentia, quam Pompeius intactam
 reliquit, in Palaestinam diverlit, Hierosolymam adiit,
 templum pervadit, opes diripit. Inde per Mesopotamiam
 tendens in Parthiam, quacunque iter habuit sociis civi-
 tatibus auxilia indixit, pretia exegit. Mox ut Euphra-
 tem transit, illico Bajesen ab Herode rege Parthorum
 ad se missum obvium habuit: a quo vehementer incre-
 patus est, cur contra foedus Luculli et Pompeii, avari-
 tia inductus, Euphratem transierit. Quamobrem sine
 mora futurum ut pro auro Parthico Serico ferro one-
 raretur. Inde cum prope Carras contra omnia et au-
 spicia ventum esset, Parthi subito ingraentes cum Su-
 rena et Sylace praefectis, sagittis oppressere Romanos.
 Cecidere ibi plurimi senatores, aliquot etiam con-
 sulares, et praetorii viri. Crassus quoque filius
 Crassi lectissimus juvenis in acie occisus est. Prae-
 terea quatuor cohortes cum Vargunteio legato me-
 diis deprehensæ campis, et interfectæ sunt. Sure-
 renas raptò equitatu Crassum persequi intendit, eum-
 que circumventum, ac frustra colloquium ejus peten-
 tem cepit, et in castra perduxit, ac postremum auro in
 os ejus infuso interfecit. Pauci noctis beneficio libe-
 rati, Carras confugere. Cogitata clade Romanorum
 multæ Orientis provinciae a societate vel fide populi
 Romani defecissent, nisi Cassius Quæstor collectis ex C
 fuga militibus paucis, intumescens Syriam egregia
 animi virtute ac moderatione pressisset: qui et Antio-
 chum copiasque ejus ingentes praelio vicit et interfecit,
 Parthos quoque ab Herode in Syriam missos, jamque
 ingressos Antiochiam bello expulit, ducemque eorum
 Hosagen interfecit. Igitur Romani status agitur sem-
 per alterna mutatio, et velut forma Oceani maris, quæ
 omni die dispar, nunc succiduis per septem dies tolli-
 tur incrementis, nunc insequentibus totidem diebus,
 naturali damno et defectu interiore subducitur. Anno
 ab Urbe condita 700, interitum unde concretus, pluri-
 mam urbis partem ignis invasit. Neque unquam antea
 tanto incendio correptam atque vastatam civitatem fe-
 runt. Nam quatuordecim vicos eum vico jugario con-
 sumptos fuisse memoriae proditum est. Hinc jam bel-
 lum civile committitur, quod magnis jam dudum
 dissensionibus ac molitionibus parabatur. Nam Cæsar
 rediens victor ex Gallia, decerni sibi absentem alterum
 consulatum^b poposcit. Contradictum est a Marcello
 consule, a^c Bibulo, a Catone, annitente Pompeio.
 Deinde decretum est a senatu, ut in Urbem Cæsar non-
 nisi dimisso exercitu veniret: et ex Marcelli cos. ad-

^a A.: Contra Parthos missus est, et cum circa Car-
 ras contra omen et auspicia dimicasset, a Surena Oro-
 dis regis duce victus ad postremum interfectus est cum
 filio, clarissimo ac praestantissimo juvene. Reliquiae
 exercitus per Cassium quaestorem servatae sunt. Qui sin-
 gulari animo perditas res tanta virtute restituit, ut Per-
 sas rediens trans Euphratem crebris praeliis vicerit.
 Hinc jam bellum civile successit, execrandum et la-

crymabile, quo praeter lacrymabiles calamitates, quae
 in praeliis acciderunt, etiam pop. Rom. fortuna mu-
 tata est.

^b A. post verbum poposcit, addit cum Eutropio
 atque, cum sine dubietate aliqua ei deferretur, contra
 dictum, etc.

^c A Pompeio, a Catone, jussusque, ut ad
 citibus ad Urbem rediret.

ctoritate ad legiones, quæ apud Luceriam erant, Cn. Pompeius cum imperio missus est, Cæsar Ravennam sese contulit. M. Antonius, et P. Caspius tribuni pleb. pro Cæsare intercedentes, interdicante Lentulo cos., curia, foroque prohibiti ad Cæsarem profecti sunt, Curione simul Celioque comitantibus. Cæsar, Rubicone flumine transmeato, mox ut Ariminum venit, quinque cohortes, quas tunc solas habebat, cum quibus, ut ait Livius, orbem terrarum adortus est; quid facto opus esset edocuit: devlorans injurias suas, causam belli civilis pro restituendis in patriam tribunis esse testatus est. Inde per Antonium septem cohortes, quæ apud Sulmonem morabantur, a Lucretio recepit. Tres legiones, quæ cum Domitio apud Corfinium morabantur, ad suas partes transduxit. Consules cum Cn. Pompeio, senatusque omnis, atque universa nobilitas ex urbe fugit, atque in Græciam transiit. Apud Dyrrachium Epirumque: Macedoniam, et Achaiam, Cn. Pompeio duce senatus contra Cæsarem bellum paravit.

Cæsar vacuum urbem ingressus dictatorem se fecit, negatamque sibi ex ærario pecuniam fractis foribus invasit, protulitque ex eo auri pondo quatuor millia centum triginta et quinque, argenti pondo prope nongenta millia. Inde digressus Ariminum ad legiones, mox Alpes transvectus, Massiliam venit: ob quam oppugnandam, cum receptus non esset, Trebonium cum tribus legionibus reliquit. Quo bello milites duodecimæ legionis adversus eos navali certamine pro Cæsare dimicans, hostilem navem dextera apprehendit. Qua amputata, lævam injecit, neque ante dimisit, quam mergeretur. Cæsar deinde ad Hispanias contendit, quas L. Afranius, et M. Pétreius, et M. Varro, Pompeiani duces cum legionibus obtinebant, ibi multis præliis Pétreium, Afraniumque superatos, composita pactione dimisit. In ultertore Hispania duas legiones a M. Varro susceperit. Similiter et duces ejus, hoc est Curio Gatone Siciliam expulit, Valerius Cottam Sardiniam, Tuberonem ab Africa Varus ejecit. Cæsar rediens Massiliam obsidione domitam, vita tantum et libertate concessa, cæteris rebus abstrahit. Al vero Dolabella partium Cæsaris in Illyrico per Octavium, et Libonem victus, copiisque exutus, ad Antonium fugit. Basilium et Sallustius, ducentes singulas legiones, quibus præerant, similiter et Antonius, Hortensius quoque ab infimo mari cum classe concurrentes, omnes pariter adversus Octavium et Libonem profecti et victi sunt. Antonius cum se Octavio cum quindecim cohortibus dedisset, omnes ad Pompeium a Libone deducti sunt. Curio ex Sicilia in Africam cum exercitu transgressus est: quem Juba rex continuo exceptum cum omnibus copiis trucidavit. Octavius Salonas oppugnare con-

^a A., missus est; propter quam injuriam ab Arimino, ubi milites congregatos habebat adversum patriam cum exercitu venit. Consules, etc.

^b A., post fecit: Inde Hispanias petiit, ibi Pompeii exercitus validissimos et fortissimos cum tribus ducibus L. Afranio, M. Pétreio, M. Barsone superavit. Inde regressus in Græciam transiit, adversum Pompeium dimicavit, primo prælio victus est et fugatus. Evasit, etc.

A tus, omnes copias quas duxit, amisit, Cælius a Cæsare descivit, ac se Miloni exsuli junxit. Cumque ambo, servorum manu Capuam oppugnare molireptur, occisi sunt. Bibulus apud Corciram pudore vinctus, quod custodia ejus, quam pelago et oppido prætendebat, hostis illuserat, inedia sese, vigiliisque confecit. Appius Claudius Censorinus, qui jussu Pompeii Græciam tuebatur, jam abolitam Pythici oraculi fidem, voluit experiri. Quippe ab eo adacta pates descendere in specum, respondisse fertur de bello consulenti; Nihil ad te hoc, Romane, bellum pertinet: Eubœa, Cœla obtinebis. Cœla autem vocant, Euboicum sinum. Ita Appius perplexa sorte incertus discessit. Interea apud Dyrrachium multi Orientis reges ad Cn. Pompeium cum auxiliis venerunt. Quo cum Cæsar venisset, Cn. Pompeium obsidione frustra cinxit, ipse terram quindecim millium passuum fossa præstruens, cum illi paterent maria, Pompeius castellum quoddam propinquum mari, quod Marcellinus tuebatur, evertit; præsidiaque Cæsaris, quæ ibidem morabantur, occidit. Cæsar Torquatium, legionemque unam, ut expugnaret aggressus est. Hoc periculo sociorum Pompeius cognito, omnes copias eo traxit, et signa eo movente, fulmina adversa occurrerunt. Apes quoque obsedere vexilla. Quo viso subitus mæror confudit exercitum, fugerunt hostiæ in templis, conversa simulacra, alia fleverunt, alia sudarunt. Tantis vero in aere armorum strepitibus fuit, ut Antiochiæ quasi adventu hostium in muros concurrerent. Interea Cæsar, omissa obsidione, ad Pompeium se convertit. Torquatus autem e vestigio prorumpens, aversum insecutus est. Ita Cæsaris milites ancipiti periculo territi, ipso Cæsare frustra obsistente, fugerunt. Evasit tamen Cæsar, quia nocte interveniente Pompeius sequi noluit. Dixitque Cæsar, nec Pompeium scire vincere, et illa tantum die se potuisse superari. Cæsarque sunt in eo prælio quatuor millia militum Cæsaris, centuriones viginti duo, equites Romani complures. Cæsus est et in eo prælio Sceva Cæsaris miles fortissimus. Quem cum milites Pompeii, ut s. traderet hortarentur, respondisse fertur se esse fessum. Accurrit unus, velut accepturus arma. Percutitur, plures simul sternuntur. Ipse autem vulnera accepit capite, humero, femore, oculumque amisit. Scutum ejus satis constitit centum viginti ictibus petitum fuisse. Deinde Cæsar tacito agmine per Epirum in Thessaliam perrexit. Pompeius cum maximis copiis est secutus, bellumque commissum est. Itaque instruitur utrinque acies. Pompeius octoginta et octo cohortes triplici ordine locavit: suere autem peditum plusquam quadraginta millia: equites in sinistro cornu sexcenti, in dextro quingenti; præterea reges multi, senatores, equitesque Romani plurimi, absque levam

^c Forte leg., nonaginta millia.

^d Post superari: Deinde in Thessalia apud Palesarsacum cum productis utrinque ingentibus copiis dimicaverunt. Pompeii acies habuit xl. millia pedites, equites, etc.

^e A.: quingenti, præterea totius Orientis auxilia, totamque nobilitatem, innumeros senatores, et qui magnorum jam bellorum victores fuissent. Cæsar in acie sua habuit peditum non integra xxx millia, equites mille.

armaturarum magna copia. Cæsar similiter octoginta cohortes triplici ordine disposuit, cui fuere minus quam quadraginta millia peditum, equites mille. Videre ibi, et gemere erat, contractas Romanorum vires in campis Pharsalicis ad occisionem mutuo constitisse, quas si concordia rexisset, nulli populi, nulli reges ferre potuissent. Prima congressione equitatus Pompeii pulsus sinistra latera nudavit. Deinde, cum diu utrinque dubia sorte cæderentur, atque ex alia parte ^a Pompeius diceret: Parce civibus, nec tamen faceret; ex alia vero Cæsar ^b hoc faceret, quod urgeret dicens: Miles, faciem feri: tandem universus Pompeii fugit exercitus, castraque ejus ^c direpta sunt. Cæsa sunt in eo prælio Pompeianorum militum quindecim millia, Centuriones triginta tres. Hic exitus pugnae ad Palæopharsalum fuit. Pompeius fugiens in ostio Penei amnis onerariam navim nactus in Asiam transiit. Inde per Cyprum fugatus Alexandriam petiit, ut a rege Ægypti, cui tutor a senatu datus fuerat propter juvenilem ejus ætatem, acciperet auxilia: qui fortunam magis quam amicitiam secutus, occidit Pompeium, atque caput ejus et annulum Cæsari misit. Quo conspecto Cæsar etiam lacrymas fudisse dicitur, tanti viri intuens caput, et generi quondam ^d sui, et inundatum odoribus cremari imperavit. Pompeii uxor, filiique ejus fugerunt, cæteraque Pompeiana classis direpta est, omnibus qui in ea erant crudelissime trucidatis; ibique et Pompeius Bithynicus occisus est. Lentulus vero vir consularis apud Pelusium interfectus est. Cæsar, compositis apud Thessaliam rebus, Alexandriam venit. Cumque se in regiam recepisset, eludebatur a tutoribus, quo minus pecuniam acciperet, templa sua astu spoliandis, ut et regios thesauros vacuos esse ostenderent, et in invidiam Cæsaris populum concitarent. Præterea Achilles dux regius imbutus semel Pompeii sanguine, Cæsaris quoque necem meditabatur. Nam jussus exercitum dimittere, cui præerat, viginti millia armatorum, non modo sprevit imperium, verum etiam aciem direxit. In ipso prælio regia classis ad terram subducta jubetur incendi. Ea flamma cum partem quoque urbis invasisset, quadraginta millia librorum proximis forte cædibus condita exussit: singulare profecto monumentum studii, curæque majorum, qui tot, tantaque illustrium ingeniorum opera congesserant. Unde quamlibet hodieque in templis existant, quæ et nos vidimus armaria librorum, quibus direptis exinanita ea a nostris hominibus, nostris temporibus memorent, quod quidem verum est, tamen honestius creditur, alios libros fuisse quæsitos, qui pristinas studiorum curas æmularentur, quam aliam ullam tunc fuisse bibliothecam,

Nunquam adhuc Romanæ copiae in unum, neque majores, neque melioribus ducibus convenerant, totum terrarum orbem subacturæ, si contra barbaros ducebantur. Pugnatum est ingenti contentione. Cumque diu, etc.

^a A., Pompeius inter hortandum.

^b A., hoc facere urgeret.

^c A., post direpta sunt: Ipse, etc.

^d A., post sui: Mox Cæsar Alexandriam venit, ipsi quoque Ptolomæus insidias paravit. Cæsar vi incipientium hostium pressus, etc.

cam, quæ extra quadringenta millia librorum fuisse, ac per hoc evasisse credatur. Postea Cæsar insulam, ubi pharus est, cepit. Eo Achilles cum Gabianinis militibus venit, ingens pugna commissa est. Magna ibi Cæsarianorum militum multitudo cecidit: omnes etiam interfectores Pompeii interfecti sunt. Cæsar quoque vi insistentium hostium pressus scapham ascendit, qua mox pondere subsequentium gravata ac mersa, per ducentos passus ad navem una manu elevata, qua chartas tenebat, natando pervenit. Mox navali certamine pulsatus, magna felicitate classem regiam aut depressit, aut cepit. Alexandrinis pententibus reddidit regem, monuitque, ut amicitiam Romanam quam arma experiri studeret. Qui tamen illico, ut liber fuit, bellum Cæsari intulit: sed continuo cum toto exercitu suo, et ipse deletus est. Nam et xx millia hominum in eo bello cæsa referuntur, duodecim millia cum ^e septuaginta longis navibus dedita, quingenti ex victoribus cecidisse dicuntur. Rex ipse adolescens scapha exceptus ut fugeret, multis insilientibus mersus, necatusque est. Corpus ejus ad littus devolutum, indicio lorice aureæ cognitum ^f fuit. Qua Cæsar præmissa Alexandriam, Alexandrinos omnes ad deditioem, desperationemque compulit, regnumque Ægypti Cleopatras dedit Ptolemæi sorori, cum qua stupri consuetudinem habuerat. Quæ postea regio comitatu urbem ^g ingressa est. Inde Syriam pervagatus Pharnacem Mithridatis Magni filium, qui Pompeio auxilio apud Thessaliam fuerat, rebellantem in Ponto, et multas populi Romani provincias occupantem vicit acie, ac postea in mortem coegit. Inde Romam regressus, tertio se dictatorem, et consulem fecit, cum M. Æmilio Lepido, ^h qui et magister equitum dictatoris causa ante annum fuerat. Inde in Africam profectus est, ubi infinita nobilitas Romanorum cum Juba Mauritanie rege apud Tapsum bellum reparaverant. Duces autem Romani erant, P. Cornelius Scipio, ex genere antiquissimo Scipionis Africani: hic etiam socer Magni Pompeii fuerat: M. Petreius, Varro, M. Portius Cato, L. Cornelius Faustus Syllæ dictatoris filius. Contra hos commisso ⁱ bello, post multas dimicationes, maxima hominum multitudo cæsa, victor fuit Cæsar: castra utrorumque direpta sunt, sexaginta elephantum capti. Cato apud Uticam sese occidit; Juba percussori jugulum præbuit, pretio dato: Petreius eodem gladio se perfodit: Scipio in navi, qua ad Hispanias fugere contendens, vento coactus, in Africam redierat, semetipsum jugulavit: in eadem navi T. Torquatus occisus est. Faustum Syllæ quondam dictatoris

^e A., lx.

^f A., post fuit: Cæsar Alexandria potitus regnum Cleopatras, etc.

^g A., ingressa est. Rediens inde Cæsar Pharnacem, etc.

^h A., qui ei mag. equitum dictatori ante, etc.

ⁱ A., prælio.

^j A., Cæsar: Cato, Scipio, Petreius in via ipsi se occiderunt, Faustus Syllæ quondam dictatoris filius, Pompeii gener, a Cæsare interfectus est. Post, etc.

filium, Pompeii generum, nepotes, filiamque Pompeiam, et Afranium, et Petreium filium Cæsar præcepit occidi. Post annum inde Cæsar Romam cum quatuor triumphis ingressus. ^a Quarto dictator et cos. creatus, disposito reparatoque Reip. statu, continuo in Hispaniam contra Pompeios Pompeii filios profectus, septimo decimo quam egressus ab Urbe fuerat, die Sagunthum pervenit; statimque adversus Pompeios duos, et Labienum atque Accium Varum multa bella varia sorte gessit. Ultimum bellum apud Mundam flumen gestum est, ubi tantis viribus dimicatum est, tantaque cædes acta, ut Cæsar quoque veteranis etiam suis cedere non erubescens, cum cogi cædique aciem suam cerneret, se voluerit occidere, ne post tantam rei militaris gloriam in potestatem adolescentium natus annos sex et quinquaginta veniret. Denique reparatis suis, ^b tum versus subito in fugam Pompeianorum fugit exercitus. Equidem eo die hoc bellum gestum est, quo Pompeius pater ab Urbe bellum gesturus aufugerat. Quatuorque annis hoc bellum civile toto orbe indesinenter intonuit. T. Labienus et Accius Varus in acie occisi sunt. Sextus Pompeius cum centum equitibus aufugit. Cn. Pompeius frater ejus contracta celeriter non parva Lusitanorum manu, cum Cæsonio congressus et victus, fugiensque interfectus est. Munda civitas cum immensa hominum cæde, Cæsare oppugnante, vix capta est. Inde Cæsar bellis civilibus toto orbe compositis Romam rediit, agere insolentius cœpit contra consuetudinem Romanæ libertatis. Cum ergo honores ex sua voluntate præstaret, qui a populo antea referebantur, nec senatui ad se venienti assurgeret, aliaque regia ac pene tyrannica faceret, conjuratum est in eum a ducentis sexaginta vel amplius senatoribus equitibusque Romanis. Præcipui fuerunt inter conjuratos duo Bruti, ex eo genere Bruti qui primus Romæ cos. fuerat, et reges expulerat, et G. Cassius, et Servilius Casca.

^a A. : Quarto se consulem fecit, et statim ad Hispanias est profectus, ubi Pompeii filii Cn. et Sex. ingens bellum præparaverant. Multa prælia fuerunt. Ultimum apud Mundam civitatem, in quo adeo Cæsar pene victus est, ut fugientibus suis se voluerit, etc.

A Ergo Cæsar, cum inter cæteros senatus quadam die venisset ad curiam, viginti et tribus cultris senatoriis confectus, vulneribusque ^c confossus interiit. Quo facto senatores strictis pugionibus in Capitolium secesserunt. Diu deliberatum est utrum Capitolium cum auctoribus cædis oporteret incendi. Corpus ejus raptum populus dolore stimulatus in foro fragmentis tribunalium ac subselliorum cremavit. Eadem igitur nocte Calphurnia uxor, videlicet ejus, vidit in somnis eum fossum vulneribus in sinu suo jacere; oravit Cæsarem, ne eo mane abiret in senatum. Sed ille auspiorum sæpe negligens, contempsit somnium, sed exitu probavit. Igitur ante paucos dies quam Cæsar occideretur, in curia bove ex more mactato, cor in extis non est repertum. Quod cum Spurina aruspex pronuntiasset ad vitæ periculum pertinere, ait Cæsar constantiæ memor : Miraris si bos non habet cor? sed mox ei finis vitæ fuit. Idem Spurina ante paucos dies eidem Cæsari dixerat cavendum ei esse Idus Martias. Quo die viso Spurinæ ait Cæsar : Idus Martiæ venerunt. Ille respondit : Sed nondum transierunt. Eodem die Cæsar confossus est, vir quo nunquam ullus homo magis bellis enituit. Ejus siquidem ductu undecies centum nonaginta et duo millia hostium cæsa sunt. Nam quantum bellis civilibus fuderit, noluit adnotare. Signis collatis quinquagies dimicavit, M. Marcellum solus supergressus, qui triginta novem vicibus pari modo fuerat præliatus. Ad hoc nullus celerius scripsit, nemo velocius legit, quaternas etiam epistolas simul dictavit. Tantæ fuit bonitatis, ut quos armis subegerat, magis clementia vicerit. Eodem tempore Romæ tres simul exorti soles, paulatim in eundem orbem coierunt. Inter cætera portenta quæ toto orbe facta sunt, bos in suburbano Romæ ad arantem locutus est, frustra se urgeri; non enim frumenta, sed homines ^d defuturos.

^b A. : Suis vicit, et Sex. Pompeii filius major occisus est, minor fugit. Inde Cæsar, etc.

^c A., confossus est vir, etc.

^d A., brevi.

LIBER SEPTIMUS.

Anno ab Urbe condita 700 fere ac nono, interfecto **D** Julio Cæsare, civilia bella reparata sunt. Percussoribus enim Cæsaris senatus ^a favebat. Antonium cos. partium Cæsaris civilibus bellis opprimere conabatur. Ergo turbata ^b Republica inter multa scelera, quæ Antonius committebat, D. Brutum apud Mutinam obsidione concluserat, pro qua re a senatu hostis judicatus est. Missi ^c ad eum expugnandum liberandumque

^a A. : Favebat. Sed Antonius cos. etc. H. et Eutrop. cum Ambrosiano.

^b A. : Republica, multa Antonius scelera committens a senatu, etc.

^c A., ad eum persequendum duo coss.

^d A., H. et Eutrop., habent : Et Octavianus adolescens, etc.

D Brutum duo coss. Hircius et Pansa, ^d et cum his Octavius, adolescens annos natus decem et septem, patre Octavio senatore genitus, maternum genus ab Ænea per Juliam familiam sortitus, Cæsaris nepos, Acciæ sororis ejus filius, quem ille testamento hæredem reliquerat, et nomen suum ferre jusserat. Illic est qui postea Augustus est dictus, et ^e rerum potitus. ^f Nam, ut breviter coacervationem malorum explicem, bella ci-

^e A. : Rerum summa potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces vicerunt eum apud Mutinam, evenit tamen ut victores coss. ambo morerentur. Quare tres exercitus uni Cæsari Augusto paruerunt. Fugatus, etc.

^f Hæc usque ad fugatus Antonius non sunt in Hersfeldensi.

vilia quinque gessit, Mutinense, Philippense, Perusi-
 num, Siculam, Acciacum. Ex quibus duo, hoc est, pri-
 stant ac nobilissimum, adversus M. Antonium, secundum
 adversus Brutum et Cassium, tertium adversus L.
 Antonium, quartum adversus Sextum Pompeium Cn.
 Pompeii filium. Igitur Pansa primo veniens exceptus
 insidiis, inter suorum clades ipse quoque pilo graviter
 vulneratus, et ab eodem vulnere interpositis diebus mor-
 tuus est. Hircius auxilium collegæ ferens, magnas An-
 tonii copias vasta cæde delevit. Cæsar eatenus castra
 custodivit. Secunda adversus Antonium pugna magnæ
 utrinque strages actæ sunt. Namque tunc ibi Hircius
 eos occisus est, Cæsar victoria politus est. Cui D. Bru-
 tus de conjuratione occisi Julii Cæsaris confessus pre-
 ces pœnitentiæ fudit. Fugatus Antonius amisso exer-
 citu confugit ad Lepidum, qui Cæsaris equitum ma-
 gister fuerat, et tum militum copias grandes habebat :
 a quo ^a susceptus est. Dolobella Trebonium unum ex
 interfectoribus Cæsaris Smyrnæ interfecit. Consulium
 occisorum uterque exercitus Cæsari paruit. Postea De-
 cius Brutus in Gallia a Sequanis captus et occisus est.
 Basilus autem eques unus de percussoribus Cæsaris
 manu servorum suorum necatus est. Interea Lepidus
 setis operam dante, Cæsar Antonium recepit in gra-
 tiam, atque ob fidem reconciliatus est gratia Divæ
 filie ejus, quam matrimonio sortitus est; et ut vindi-
 caturus patris sui mortem, a quo per testamentum
 fuerat adoptatus, Romam cum exercitu ^b profectus
 est. Cumque in Urbe rumor de futura proscriptione
 ortus easset, C. Toranius vir Prætorius nihil tale me-
 tuens, incursu militum domi suæ interfecit, aliique
 complures trucidati sunt. Per hos etiam Cicero Orator
 occisus est, multique alii nobiles; et cum Antonio ac
 Lepido Cæsar remp. armis tenere cœpit. Itaque ne la-
 tius atque effrenatius incircumscripita cædes ageretur,
 centum triginta et duo senatorum nomina in tabula
 proposita sunt, primum Lepidi præcepto et nomine,
 deinde Antonii, tertio Cæsaris. Ibi Antonius Tullium
 Ciceronem inimicum suum proscripserat, ibi Lepidus
 Paulum fratrem suum in eundem proscriptorum gregem
 conjecerat. Adjecti sunt postea ad numerum proscrip-
 torum triginta equites Romani, multæ diu ac variæ cæ-
 des actæ, domus proscriptorum direptis omnibus di-
 rutæ sunt. At Dolobella in Syria multa cum Cassio
 interfectore Julii Cæsaris bella gessit, a quo victus sese
 interfecit. Interea Brutus et Cassius interfectores
^c Cæsaris magnis exercitibus comparatis per Macedo-
 niam et Orientem apud Athenas convenerunt, totamque
 Græciam depopulati sunt. Rhodios Cassius terra ma-
 rique oppugnatos ad deditonem coegit, quibus præter

^a A. : Susceptus est. Mox Lepido operam dante Cæsar pacem cum Antonio fecit, et quasi vindicaturus, etc.

^b A. : Profectus, ex orsit, ut sibi anno 20 consula-
 tus daretur. Senatium proscripsit, cum Antonio et Le-
 pido remp. armis tenere cœpit: per hos etiam Cicero
 prætor occisus est, multique alii nobiles. Interea, etc.

^c A. : Cæsaris ingens bellum moverunt. Erant enim
 per Macedoniam et Orientem multi exercitus, quos oc-
 cupaverant. Profecti, etc.

^d A. : Pugnaverunt. Primo prælio victus est Anto-

vitam nihil reliquit. Igitur profecti sunt contra eos
 Cæsar Octavianus Augustus et M. Antonius. Reman-
 serat enim ad defendendam Italiam Lepidus. Apud
 Philippos Macedoniae urbem contra eos magnis bello-
 rum apparatibus pugnaverunt, eosque persecutos ad
 mortem compulerunt, quamvis manifestissime tunc illa
 pugna, non virtute partis Antonii, sed Cæsaris felici-
 tate confecta sit. Cæsar enim tunc æger, cum se in
 castris Pharsalicis capiendæ quietis causa tenere sta-
 tuisset, et apud Philippos luce ventura certaturæ civile
 bellum inter se Romanæ manus essent, hortatu et præ-
 cibus medici sui Antonii, qui per somnium a Minerva
 admonitum sese fatebatur, ut ea die e castris Cæsarem
 salutis ipsius causa duceret in campum, cum lectica
 ægre inter copias egressus est. Sed intento eo in even-
 tum victoriae, unus ex interfectoribus Cæsaris Brutus
 castra ejus cepit. Sed rursus Cæsariani milites Bruti
 et Cassii castra ceperunt. Qua re ad desperationem
 adacti Brutus et Cassius immaturam sibi mortem ante
 belli terminum consciverunt. Nam invitatis percussori-
 bus Cassius caput, Brutus latus præbuit. Igitur in eo
 bello, quod apud Philippos gestum est, visum est L.
 Cassio, quod purpuratum Julium Cæsarem avunculum
 suum equo incitato in se irruentem videret, qui mox
 gemens exclamavit: Cedamus, quando nec occidisse
 prodest. Interea inter Augustum et Antonium sic est
 Respublica divisa, ut Augustus Hispanias, Gallias et
 Italiam teneret, Antonius Asiam, Pontum, Orientem.
 Sed in Italia L. Antonius consul bellum civile com-
 movit, frater ejus qui cum Cæsare contra Brutum et
 Cassium dimicaverat. Is apud Perusium Thusciae ci-
 vilitatem victus et captus, ^e atque occisus est. At Romæ
 uxor Antonii Fulvia, Cæsaris socrus, dominatum ut
 mulier agitabat. Incertum in hac mutatione consularis
 regniue fastigii utrum deficientis potentiae ultima, an
 incipientis prima nominanda, certe etiam in eos insu-
 lens, per quos ut insolesceret agebatur. Nam et Cæsa-
 rem reversum apud Brundisium contumeliis, et factio-
 nibus, atque insidiis, petii. A quo propulsata ad Anto-
 nium concessit in Græciam. Sex. Pompeius Cn. Pompeii
 filius, postquam se in proscriptorum numerum relatum
 comperit, conversus in latrocinia omnem oram mariti-
 mam Italiae cædibus rapinisque vastavit. In Sicilia
 præterea ingens bellum commovit, cum his qui super-
 erant ex partibus Bruti et Cassii, qui ^f ad eum con-
 fluxerant, commeatibusque impeditis Romam fame
 affecit. Tunc per Cæsarem Octavianum et M. Antonium
 superatus est bello. Mox cum eo pacem Triumviri, ut
 non dicam Tyranni, id est, Lepidus, Cæsar, Antonius
 que fecerunt. Sed continuo, cum contra pactum Pom-
 peius, et Cæsar, perit tamen dux nobilitatis Cassii
 Secundo Brutum et infinitam nobilitatem, quæ cu-
 illis bellum gesserat, interfecerunt. Ac sic inter eos d
 visa est respub., ut Aug., etc.

^e A. : Neque occisus est. Interim a Sex. Pompei
 Cn. Pompeii filio ingens bellum in Sicilia commotum
 est, his, etc.

^f A. : Ad eum confluentibus. Bellatum per Cæsarem
 Aug. Octavianum et M. Antonium adversus Sex. Pom-
 peium, pax postremo convenit.

peius vitiosos allegeret, ut hostis habitus est. Mena liberus Pompeii cum sexaginta navium classe ad Cæsarem defecit, eidemque classi ipse jussu Cæsaris præfuit. Idemque continuo cum Statilio Tauro adversum Menecratem Pompeianum ducem navale bellum gessit. Deinde ipse Cæsar adversus eosdem Pompeianos cruentissimum bellum confecit. Sed continuo victricem classem pene universam apud Scyllaceum naufragio amisit. Eodem tempore M. Agrippa in Aquitania rem prospere gessit. Et L. ^a Ventidius Bassus Persas et Parthos in Syriam irrumpentes tribus maximis bellis fudit, regemque eorum Pacorum Horodis regis filium in acie interfecit, ea scilicet die, qua olim Horodes rex per ^b duces Surenam et Sulacem Crassum occiderat. Hic primus de Parthis justissimum triumphum Romæ ^c egit. Interea Antonius, viæ uno castello expugnato, pacem cum Antiochio fecit, ut ipse tantam rem consummasse videretur. Ventidium Syriæ præfecit, jussitque ut Antigonæ bellum inferret, qui Judæos tum sorte debellaverat, captaque Hierosolyma, regnum Herodi dederat, quem continuo victum in deditionem recepit. Mena libertus cum sexaginta navibus ad Pompeium rediit, a quo clementer acceptus Cæsaris classem incendit, quamvis alteram nuper Cæsar secundo naufragio perdidisset. Idemque Mena postea ab Agrippa navali prælio circumventus, cum sex triremibus ad Cæsarem transiit. Sed hunc Cæsar tertio transfugam, indulta tantum viâ, segnem reliquit. Deinde Agrippa inter Mylas et Liparam insulam adversum Demochiam et Pompeium navale prælium gessit et vicit; ibique tunc naves triginta, aut demersit, aut cepit, reliquis læceratis Pompeius Messanam confugit. Cæsar interea Tauroninium trajecerat, quem Pompeius repentino impetu affixit. Unde multis navibus suis demersis, ac magna multitudine suorum militum perdita, in Italiam Cæsar aufugit. Nec interveniente mora in Siciliam rediit, ibique Lepidum ex Africa adventantem obvium habuit, summas sibi partes terrore, minis, ac superbia vindicantem. Post dies paucos Agrippa jussu Cæsaris a litore cum acie instructa prospiciantibus, atrocissimo navali prælio adversus Pompeium conflavit, et vicit. Nam centum sexaginta et tres naves aut demersit, aut cepit. Pompeius cum decem et septem navibus viâ elapsus evasit. Lepidus magna viginti legionum insolentia tumens, cum Messanarum militibus permissam diripisset, ipsum Cæsarem ad se venientem semel, atque iterum sprevit, ac pollus telis appellere jussit, quæ ille, collecta in lævum brachium læcerna, se protegendo vitavit. Mox immisso equo ad suos reversus, instructoque exercitu adversum Lepidum veniens, plurimas legiones Lepidi, paucis interceptis, transire in suam partem compulit. Lepidus tandem intelligens, quo vanitas

^a A. : Bentilius Bassus irrumpens in Syriam Persas tribus præliis vicit. Pastorum regis, etc.

^b A. : ducem Surenam Crassum, etc.

^c A. : Egrot. Interim Pompeius pacem rupit, et navali prælio victus, fugiens ad Asiam interceptus est. Antonius, qui Asiam et Orientem tenebat, repudiata sorore Cæsaris Augusti Octaviam, Cleopatram reginam Egypti duxit uxorem. Contra Persas et ipse pugnavit, primis eos præliis vicit. Regrediens tamen fame et pe-

stentia laboravit, et cum instarent Parthi fugienti, ipse pro victo recessit. Hic quoque ingens bellum civile commovit, cogente uxore Cleopatra regina Egypti, dum cupiditate muliebri optat etiam in Urbe ^d regnare. Cæsar igitur ducentis triginta rostratis navibus in Epirum a Brundisio profectus est. Agrippa vero præmissus a Cæsare multas onerarias naves frumento armisque graves, ab Egypto, Syria, Asiaque ad subsidium Antonio venientes, cepit: peragratoque Peloponnensium sinu, Methonam urbem validissimo Antoniano præsidio munitam expugnavit. Inde Corcyram cepit,

stentia laboravit; et cum instarent Parthi fugienti, ipse pro victo recessit. His temporibus ingens bellum, etc.

^d A. : regnare, victus est ab Augusto navali pugna, clara et illustri apud Actium, qui locus in Epyro est, ex quo fugit in Egyptum, et desperatis rebus, cum omnes ad Augustum transirent, et ipse se interemit. Cleopatra, etc.

fugientes navali prælio persecutus profligavit, multisque rebus cruentissime gestis ad Cæsarem venit. Antonius defectu et fame militum suorum permotus, bellum maturare instituit, ac repente instructis copiis ad Cæsaris castra processit, et victus est. Tertio post pugnam die Antonius castra ad Actium transtulit, navali prælio decernere paratus. Ducentæ triginta rostratæ fuere Cæsaris naves, et triginta sine rostris triremes, velocitate pares, et octo legiones classi superpositæ absque cohortibus quinque prætoriis. Classis Antonii CLXX navium fuit, quantum numero cedens, tantum magnitudine præcellens. Nam decem pedum altitudine a mari aberant. Famosum et magnum hoc bellum apud Actium fuit, qui locus in Epiro est: ab hora quinta usque in horam septimam incerta vincendi spe, gravissimæ utrinque cædes actæ. Reliquum diei cum subsequente nocte in victoriam Cæsaris declinavit. Prior regina Cleopatra cum sexaginta velocissimis navibus fugit. Antonius quoque, detracto insigni prætoricæ navis, fugientem secutus est uxorem. Illucescente autem die victoriam Cæsar consummavit. Ex victis duodecim millia cecidisse referuntur, sex millia vulnerata sunt, e quibus mille intercurandum defecerunt. Antonius quoque, et Cleopatra communes liberos cum parte regicæ gazæ ad Rubrum mare præmittendos censuerunt: ipsi præsidiis circa duo Ægypti cornua, Pelusium, Parætoniumque dispositis, classem et copias instaurando bello paraverunt.

^a H. cum Eutropio ad verbum convenit ab initio, usque ad hæc verba Eutropii: ipse se interemit: ubi H. ita variat: Ipse se interemit; Cleopatra exornata diversis ornamentis ad Cæsarem venit, sperans eum, ut cæteros, sua specie ad libidinem illicere. Sed ille se contra pudicitiam coarctans, ad ejus concupiscentiam minime inflexus, eam mox custodiri mandavit, quæ ex custodia elapsa, in pretioso sepulcro juxta Antonium suum se collocans, sibi aspidem admisit, et cætera, in quibus iterum cum Eutropio convenit usque ad illa verba (cum Antonio, et Lepido tenuerat) ubi ita variat: Lepido tenuerat. Denique cum de Oriente victor reversus esset, urbemque triplici triumpho ingressus esset, tunc primum Augustus, eo quod remp. auxerit, consulatus est, atque ex tunc summam rerum potestatem, quam Græci monarchiam vocant adeptus est. His diebus trans Tyberim de taberna meritoria fons olei e terra exundavit, ac per totum diem largissimo fluxit rivo, significans ex gentibus gratiam Christi. Tunc etiam circulus ad speciem cælestis arcus circa solem apparuit. Igitur cum anno 42 firmissimam, verissimamque pacem Cæsar composuisset, Christus Dominus in Bethlehem natus est, cujus adventui pax ista famulata est. Nullo tempore ante Cæsarem magis Romana res floruit. Nam exceptis, etc., in quibus H. cum Eutropio iterum convenit, nisi quod H. legit Windilicos, et Talassos in Alpibus, omnes Ponti maritimas civitates. In his nobilissimas Bosphorum, et Ponti Cappadocem. In cæteris, inquam, convenit H. cum Eutropio, usque ad illa verba: currum ipsius cucurrerunt: ubi H. ita variat: cucurrerunt. Adeo denique turbas, bella, simultates exsecratus est, ut nisi justis de causis nunquam genti cuiquam bellum indixerit. Jactantisque esse ingenii et levissimi dicebat, ardore triumphandi, et ob lauream coronam, id est folia infructuosa, in discrimen per incertos eventus certaminum securitatem civium præcipitare: neque imperatori bono, quidquam minus, quam temeritatem congruere: satis celeriter fieri, quidquid commode gereretur; armaque nisi majoris emolumentum spe nequaquam movenda esse, ne compendio te-

A Cæsar sextum imperator appellatus, et quartum ipse cum M. Licinio Crasso cos. Brundisium venit, ubi orbis terrarum præsidia divisim legionibus composuit. Inde in Syriam profectus, mox Pelusium adiit, ubi ab Antonianis præsidiis ultro susceptus est. Interea Cornelius Gallus præmissus a Cæsare quatuor legiones, quas Antonius apud Cyrenas præsidii loco constituerat, suscepit in fidem: atque inde Parætonium primam Ægypti a Libyæ parte civitatem victam cepit, ipsumque Antonium continuo apud Pharum vicit. Antonius equestre adversum Cæsarem iniit bellum, in eo quoque miserabiliter victus aufugit. Kalendis Sextilibus prima luce Antonius, cum ad instruendam classem in portum descenderet, subito universæ naves ad Cæsarem transierunt. Cumque unico præsidio spoliatus esset, trepidus se cum paucis recepit in regiam. Deinde imminente Cæsare, turbataque civitate, idem Antonius sese ferro transverberavit, ac semianimis ad Cleopatram, in monumentum, in quod illa se morituram certa condiderat, perlatus est. ^a Cleopatra exornata diversis ornamentis ad Cæsarem venit, sperans eum, ut cæteros sua specie ad libidinem illicere. Sed ille se intra ^b se coarctans ad ejus concupiscentiam minime inflexus, eam mox custodiri mandavit. ^c At illa, postquam se ad triumphum servari intellexit, e custodia elapsa, in pretioso suo sepulcro juxta Antonium se suum collocans, sibi aspidem in sinistro brachio admisit, et ejus

C nxi, jactura gravi, petita victoria similis sit in hamo aureo piscantibus, cujus abrupti, amissique detrimentum nullo capturæ lucro pensari potest. Avunculi quoque inventum vehementer arguebat, qui milites commilitones novo, blandoque more appellans, dum affectat charior fieri, auctoritatem principis emolliverat. Denique erga cives clementissime versatus est: in amicos fidus exstitit, quorum præcipui erant ob taciturnitatem Mæcenas, ob patientiam laboris, modestiamque Agrippa; diligebat præterea Virgilium, Flaccumque poetas. Rarus quidem ad recipiendas amicitias, ad retinendas constantissimus. Liberalibus studiis, præsertim eloquentiæ in tantum incumbens, ut nullus, ne in procinctu quidem, laboraret dies, quin legeret, scriberet, declamaret; auxitque, ornavitque Romam ædificiis multis, isto glorians dicto: Urbem lateritiam reperi, relinquo marmoream. Fuit mitis, gratus, civilis animi, et lepidi, corpore toto pulcher; sed oculis magis, quorum acie clarissimorum siderum modo vibrans, libenter accipiebat cedi ab intendentibus tanquam solis radiis ab aspectu suo, a cujus facie, dum quidam miles oculos averteret, et interrogaretur ab eo, cur ita faceret, respondit: Quia sulmen oculorum tuorum ferre non possum. Nec tamen vir tantus vitiis caruit. Fuit enim paululum impatiens, leniter iracundus, occulte invidus, palam facinorosus. Porro autem dominandi supra quam æstimari potest, cupidissimus, studiosus aleæ lator; cumque esset cibi, ac vini multum, aliquatenus vero somni abstinens, serviebat tamen libidini usque ad probrum vulgaris famæ, nam inter XII catamitos, totidemque puellas accubare solitus erat. Abjecta quoque uxore Scribonia, amore alienæ conjugis possessus, Liviam, quasi marito concedente, sibi conjunxit: cujus Livie jam erant filii Tiberius et Drusus, cumque esset luxuriæ serviens, erat tamen ejusdem vitii severissimus ultor, more hominum qui in ulciscendis vitiis, quibus ipsi vehementer indulgent, acres sunt. Annos VII et LXX ingressus Nolæ morbo interiit, etc. fol. 52, c. 2, G.

^b A., pudicitiam, pro se.

^c A., quæ ea custodia elapsa,

veneno^a exanimata est, frustra etiam Cæsare admovente Psyllos, qui venena serpentium e vulneribus hominum haustu revocare atque exsugere solent. Cæsar Alexandria urbe omnium longe opulentissima et maxima victor potitus est, cum tota Ægypti regione, præpositusque est ei Cn. Cornelius Gallus; nam et Roma intantum opibus ejus aucta est, ut propter abundantiam pecuniarum duplicia quam usque ad id tempus fuerant, possessionum, aliarumque rerum venalium pretia statuerentur. Et ut annonæ urbis copiam efficeret, fossas incuria vetustatis limo clausas labore militum patefecit, et urbi annua ex Ægypto ducenties centena millia frumenti inferebantur. Interea jussu Cæsaris occisi sunt major Antonii filius, et P. Canidius, infestissimus quidem Cæsari, sed et Antonio infidus, et Cassius Parmensis, ultima violati patris Cæsaris victima, et Quintus Ovinius, ob eam maxime notam, quod obscœnissimæ lanificio, textrinoque reginæ senator populi Romani præesse non erubuerat. Dehinc Cæsar pedestribus copiis in Syriam venit, deinde in Asiam ad hiberna concessit, ac post per Græciam Brundisium pervectus est.

AUGUSTUS.

Anno ab Urbe condita 725, ipso imperatore Cæsare Augusto V, et L. Apuleio coss., Cæsar victor ab Oriente rediens VIII Idus Januarii, Urbem triplici triumpho ingressus est. Ducti sunt ante ejus currum Sol et Luna Cleopatæ liberi: ac tum primum ipse portas Jani, sopitis finitisque omnibus bellis civilibus, clausit. Hodie primum Augustus, quod remp. auxerit, consalutatus est: quod nomen cunctis antea inviolatum, et hucusque cæteris inausum, dominis tantum orbis licite usurpatum, apicem declarat imperii, atque ex eadem die summa rerum ac potestatum penes unum esse cœpit, et mansit, quod Græci *μοναρχίαν* vocant. Nec ullo tempore ante Cæsarem Augustum magis Romana res floruit. Nam cum primo, C. Cæsare avunculo suo interfecto, ex Apollonia rediens Urbem ingrederetur, hora circiter tertia, repente puro ac liquido sereno circulus ad speciem cœlestis arcus orbem solis ambiit: quasi eum unum, ac potentissimum in hoc mundo, solumque clarissimum in orbe monstraret, cujus tempore venturus esset, qui ipsum solem solus, mundumque totum et fecisset et regeret. Deinde cum secundo in Sicilia receptis a Pompeio, et Lepido legionibus, triginta millia servorum dominis restituisset, et quadraginta quatuor legiones solus imperio suo ad tutamen orbis terrarum distribuisset, ovansque urbem ingressus esset, omnia

A populi Romani debita donanda, litterarum etiam monumentis abolitis censuit. Anno ab Urbe condita 726 imperatore Augusto Cæsare sexies, et bis M. Agrippa coss., Cæsar parum in Hispania per ducentos annos actum intelligens, si Cantabros atque Astures, duas fortissimas Hispaniæ gentes, suis uti legibus sineret, aperuit Jani portas atque in Hispanias ipse cum exercitu profectus est. Cantabri et Astures Gallæciæ provinciæ portio sunt, qua extentum Pyrenæi jugum haud procul secundo oceano septentrione deducitur. Hi non solum propriam libertatem tueri parati, verum etiam finitimorum præripere ausi, Vacceos, et Turmogos, et Aurigonas assiduis eruptionibus depopulabantur. Igitur Cæsar apud Segissamam castra posuit, tribus agminibus totam pene umplexus Cantabriam. Diu fatigato frustra atque in periculum sæpe ducto exercitu, tandem ab Aquitanico sinu per Oceanum incautis hostibus admoveri classem atque exponi copias jubet. Tum demum Cantabri sub mœnibus Atticæ maximo congressi bello, et victi, in Vinnium montem natura tutissimum confugerunt, ubi fame obsidionis ad extremum pene consumpti sunt. Tracillum deinde oppidum magna vi ac diu repugnans, postremo captum ac dirutum est. Præterea ulteriores Gallæciæ partes, quæ montibus silisque consitæ Oceano terminantur, Antistius et Firmius legati magnis gravibusque bellis perdomuerunt. Nam et Medullium montem Minio flumini imminentem, in quo se magna multitudo hominum tuebatur, per quindecim millia passuum fossa circumseptum, obsidione cinxerunt. Itaque ubi se gens hominum trux et ferox natura, neque tolerandæ obsidioni sufficientem, neque suscipiendo bello parem intelligit, ad voluntariam mortem servitutis timore concurrat. Nam se pene omnes igne, ferro ac veneno necaverunt. Astures vero, positis castris apud Asturam flumen, Romanos, nisi provisi præventique essent, magnis consiliis et viribus oppressissent. Tres legatos cum legionibus suis in tria castra divisos, tribus æque agminibus obruere repente moliti, suorum prodicione detecti sunt. Eos postea Carusius bello exceptos non parva etiam Romanorum militum clade superavit, pars eorum prælio elapsa Lanciam confugit. Cumque milites circumdatam urbem incendio adoriri pararent, dux Carusius, et a suis cessationem impetravit incendiî, et a barbaris voluntatem deditiois exegit. Studiosè enim nitebatur D integram atque incolumem civitatem victoriæ suæ testem relinquere. Cantabricæ victoriæ hunc honorem Cæsar detulit, ut tunc quoque belli portas clastro co-

^a A. : extincta est. Ægyptus per Octavianum Aug. imperio Rom. adjecta est, præpositusque ei Cn. Cornelius Gallus. Hunc primum Ægyptus Romanum judicem habuit. Ita bellis toto orbe confectis Octavianus Aug. Romam rediit anno 12, quam cos. fuerat, ex eo remp. per XIV annos solus obtinuit. Ante enim XII annis cum Antonio et Lepido tenuerat. Denique, etc., ut legit in H. Canisius num. 17, usque ad verba Nullo tempore, post quæ Ambros. habet ante Cæsarem magis Rom. res floruerunt. Nam exceptis civilibus bellis, in quibus victor fuit, Romano adjecit imp. Ægyptum, Cantabriam, Dalmatiam sæpe ante victam, sed penitus tunc subactam, Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhætiam, Vindelicos et Thalassos in Alpibus, omnes

Ponti maritimas civitates. In his nobiliss. Bosphorum et Ponti Cappadociæ. Vicit autem præliis Dacos, Germanorum ingentes copias cecidit, ipsos quoque trans Albem fluvium submovit, qui in barbarico longe ultra Rhenum est. Hoc bellum tamen per Drusum privignum suum administravit, sicut per Tiberium privignum alterum Panmonicum. Quo bello cccc millia captivorum ex Germania transtulit, et supra ripam Rheni in Gallia collocavit. Armeniam a Parthis recepit, obsides, quod nulli antea, Persæ ei dederunt. Reddiderunt et signa Romana, quæ Crasso victo ademerant. Scythæ et Iudi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera, legatosque ad eum miserunt. Galatia. etc.

hiberi iuberet. Ita tunc secundo per Cæsarem, quarto post Urbem conditam clausus est Janus. Post hoc Claudius Drusus, privignus Cæsaris Galliam, Rhætiamque sortitus, maximas fortissimasque gentes Germaniæ armis subegit. Nam tunc veluti ad constitutum pacis diem festinarent, ita omnes ad experientiam belli, decisionemve fœderis undatim gentes commovebantur, aut suscepturæ conditiones pacis, si vincerentur, aut usuræ quietæ libertate, si vincerent. Norici, Illyrici, Pannonii, Dalmatæ, Mœsii, Thraces, Daci, Sarmatæ, plurimique et maximi Germaniæ populi, per diversos duces, vel superati, vel repressi, vel etiam objectu maximorum fluminum Rheni Danubiique seclusi sunt. Drusus in Germania primo Usipetes, deinde Tencteros, et Chattos perdomuit: ipsos quoque trans Albim fluvium submovit, qui in Barbarico longe ultra Rhenum sunt. Marcomannos quoque pene ad internecionem cecidit. Postea fortissimas nationes, et quibus natura vires, consuetudo experientiam virium dabat, Cheruscos, Suevos et Sicambros pariter uno bello etiam suis aspero superavit. Quorum ex eo considerari virtus ac feritas potest, quod mulieres quoque, si quando præventu Romanorum inter plaustra sua concludebantur, deficientibus telis, vel qualibet re, qua velut telo uti furor posset, parvos filios collisos humi, in hostium ora jaciebant, in singulis filiorum necibus bis parricide. Tunc etiam in Africa Massulanos et Getulos latius vagantes Cossus dux Cæsaris a artibus finibus coercuit, atque a Romanis limitibus abstinere metu compulit. Interea Cæsarem apud Tarraconem citerioris Hispaniæ legati Indorum et Scytharum, toto orbe transmissos, tandem ibi invenerunt, ultra quod quærere jam non possent; resuderuntque in Cæsarem Magni Alexandri gloriam, quem sicut Hispanorum, Gallorumque legatio in medio Oriente apud Babyloniam contemplatione pacis adiit, ita hunc apud Hispaniam in Occidentis ultimis supplex cum gentilico munere Eous, Indus et Boreus Scythæ oravit. Cantabrico bello per quinque annos acto, totaque Hispania in æternam pacem cum quadam respiratione lassitudinis reclinata, ac reposita, Cæsar Romam rediit, quibus etiam diebus multa per se, multaque per duces et legatos bella gessit. Nam inter cæteros Piso adversus Vindelicos missus est. Quibus subactis victor ad Cæsarem Lugdunum venit. Pannonios novo motu intumescens Tiberius privignus Cæsaris cruentissima caede delevit. Idemque continuo Germanos bello arripuit, e quibus quadraginta millia captivorum victor abduxit. Quod revera bellum maximum et formidolosissimum quindecim legionibus per triennium gestum est; nec fere ullum majus bellum, sicut Suetonius attestatur, post Punicum fuit. Sub eodem vero tempore Quintilius Varus proprætor cum tribus legionibus trans Rhenum fluvium a Germanis rebellantibus, mira superbia atque avaritia in subjectos agens, funditus deletus est cum tribunis et quæstoribus. Quam reipub. cladem Cæsar Augustus adeo graviter tulit, ut veste, capilloque, ac reliquis lugentium indiciis, desormis, et

A sæpe per vim doloris caput parieti collidens clamaret. Quintili Vare, redde legiones. Bosphoranos vero Agrippa superavit, et signis Romanis, quæ illi quondam sub Mithridate abstulerant, bello recuperatis ad deditionem coegit. A Parthis Armeniam recepit. Parthi, quasi toto orbe terrarum, vel domito, vel pacato, omnium oculis signarentur, atque in se solos omnis vigor Romani imperii vertendus esset; quippe quos pristina ulciscendæ Crassianæ cædis conscientia mordebat, ultro signa, quæ Crasso abstulerant, ad Cæsarem remiserunt, obsidibusque regiis traditis, firmum fœdus fidelissima supplicatione meruerunt. Galatia quoque sub hoc provincia facta est, cum antea regnum fuisset, primusque eam M. Lolius pro prætore administravit. Tanto autem amore etiam apud barbaros fuit, ut reges populi Romani amici in honorem ejus conderent civitates, quas Cæsareas nominarent: sicut in Mauritania a rege Juba, et in Palæstina, quæ nunc est urbs clarissima. Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur, et habitu Romano, togati, scilicet, ad vehiculum, vel ad equum ipsius cucurrerunt. Adeo denique turbas, bella, simultates, execratus est, ut, nisi justis de causis, nunquam genti cuiquam bellum intulerit, jactantisque esse ingenii et levissimi dicebat, ardore triumphandi, et ob lauream coronam, id est, folia infructuosa, in discrimen per incertos eventus certaminum securitatem civium præcipitare; neque imperatori bono quidquam minus quam temeritatem congruere; satis celeriter fieri quidquid commode gereretur; armaque, nisi majoris emolumentis spe, nequaquam movenda esse, ne compendio tenui, jactura gravi potita victoria similis sit hamo aureo piscantibus, cujus abrupti amissique detrimentum nullo capturæ lucro pensari potest. Avunculi quoque inventum vehementer arguebat, qui milites commilitones novo blandoque more appellans, dum affectabat charior fieri, auctoritatem principis emolliverat. Iste in imperio positus tribunitiam potestatem per se exercuit. Denique erga cives clementissime versatus, in amicos fidus exstitit: quorum præcipui erant, ob taciturnitatem Mœcenas, ob patientiam laboris modestiamque Agrippa. Diligebat præterea Virgilium, Flaccumque poetas: rarus quidem ad recipiendas amicitias, ad retinendas constantissimus; liberalibus studiis, præsertim eloquentiæ, intantum incumbens, ut nullus, ne in procinctu quidem, laboretur dies quin tegetet, scriberet, declamaret. Leges alias novas, alias correctas protulit suo nomine. Auxit ornavitque Romam ædificiis multis, isto glorians dicto: Urbem latericiam reperi, relinquero marmoream. Fuit mitis, gratus, civilis animi et lepidi, corpore toto pulcher, sed oculis magis, quorum acies clarissimorum siderum modo vibrans, libenter accipiebat cedi ab intendentibus tanquam solis radiis aspectu suo. A cujus acie, dum quidam miles averteret oculos, et interrogaretur ab eo cur ita faceret, respondit: Quia fulmen oculorum tuorum ferretur, sed post emolliverat, habent Denique, etc.

^a Corrigendum forte arcis.

^b Hæc in A., H. et Eutropio Merulæ, non leguntur.

^c Ambros., magnis.

non possum. Nec tamen vir tantus ^a *carere vitiis potuit*. Fuit enim paululum impatiens, leviter iracundus, occulte invidus, palam factiosus. Porro autem dominandi, supra quam aestimari potest, cupidissimus, studiosus aleæ lusor. Cumque esset ^b *vini, ac cibi multum*, aliquatenus vero somni abstinens, serviebat tamen libidini usque ad probrum vulgaris famæ. Nam inter duodecim catamitos totidemque puellas cubare solitus erat. Abjecta quoque uxore Scribonia, amore alienæ conjugis obsessus, Liviam, quasi marito concedente, sibi conjunxit. Cujus Livie jam erant filii Tiberius et Drusus. Cumque esset luxuriæ serviens, erat tamen ejusdem vitii severissimus ultor, more hominum qui in ulciscendis vitiis quibus ipsi vehementer indulgent ^c *acres sunt*. Nam postquam Ovidium, qui et Naso, pro eo quod tres libellos artis Amatoriæ scripserat, irrevocabili damnavit exilio. Quodque est læti animi, vel amœni, delectabatur omni genere spectaculorum, præcipue ferarum incognita specie et infinito numero. Nam et in adipiscendo principatu oppressor libertatis est habitus, et in gerendo cives sic amavit, ut tridui frumento in horreis viso quondam, statuisset veneno emori, si e provinciis classes interea non venirent: quibus advectis, felicitati ejus salus patriæ est attributa. Itaque anno ab Urbe condita 752, Cæsar Augustus ab Oriente in Occidentem, a Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum cunctis gentibus una pace compositis, Jani portas tertio ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim fere annos, quietissimo semper observatas otio, ipsa etiam rubigo signavit. Nec unquam, nisi senectute Augusti, pulsante Atheniensium seditione et Dacorum, commotione patuere. Clausis igitur Jani portis temp., quam bello quaesierat, pace nutrire, et amplificare studens, leges plurimas statuit, per quas humanum genus libera reverentia disciplinæ morem gereret, domini appellationem ut opprobrium declinavit. Nam cum eo spectante ludos, pronuntiatum esset in mimo: *O dominum æquum, et bonum, universique, quasi de ipso dictum esset, exultanter approbavissent, et statim quidem manu vultuque indecoras adulationes repressit, et in sequenti die gravissimo corripuit edicto, dominumque se posthac appellari, ne a liberis quidem, aut nepotibus suis, vel serio, vel joco, passus est*. Hujus temporibus Romæ sapientes insignes erant, Virgilius, Flaccus, Sallustius, Livius, Hortensius, Terentius, Horatius, Athenodorus Tarsensis, et Sotio Alexandrinus. Idem vero Augustus habitatoribus Romanæ urbis, per facies dinumeratis, invenit virorum habitantium in ea centies tricies et semel millia triginta sep em. Igitur eo tempore, id est, quadragesimo secundo imperii sui anno, quo firmissimam verissimamque pacem ordinatione Dei Cæsar composuit, natus est Christus, cujus adventui pax famulata est. In cujus ortu, audientibus hominibus,

^a A., vitiis caruit.

^b A., cibo ac vino multum deditus.

^c A. cum H., post acres sunt: Annum 7 et 70 ingressus, Nolæ morbo interit, quanquam, etc.

^d A.: Ne quia Scriboniæ privignæ filium Agrippam, etc.

A *exsultantes angeli cecinere: Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Anno ab Urbe condita 760, quatuordecim vicos ejus, incertum unde consurgens, flamma consumpsit. Nec unquam, ut ait Livius, majore incendio vastata est, adeo ut post aliquot annos Cæsar Augustus ad reparationem eorum quæ tunc exusta erant magnam vim pecuniæ ex ærario publico largitus sit. Postquam Redemptor mundi Dominus Jesus Christus venit in terras, et Cæsaris censu civis Romanus ascriptus est, cum per duodecim, ut dixi, annos clausæ belli portæ beatissima pacis tranquillitate cohiberentur, Caium nepotem suum Cæsar Augustus ad ordinandas Ægypti Syriæque provincias misit. Qui præteriens ab Ægypto fines Palæstinæ, apud Jerosolymam in templo Dei tunc sancto et celebri adorare contempsit, sicut Suetonius Tranquillus refert. Quod Augustus ubi per eum comperit, pravo usus judicio, prudenter eum fecisse laudavit. Itaque anno imperii Cæsaris 48, adeo dira fames Romanos consecuta est, ut Cæsar lanistarum familias, omnesque peregrinos, servorum quoque maximas copias, exceptis medicis et præceptoribus, trudi Urbe præceperit. Ita peccante principe in sanctum Dei, et correpto per famem populo, quantitatem offensionis qualitas ultionis ostendit. Deinde, ut verbis Cornelii Taciti loquar, sene Augusto Janus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos novæ gentes sæpe ex usu, et aliquando cum damno quærentur, usque ad Vespasiani duravit imperium. Interea Cæsar Augustus annos natus octo et septuaginta, ingressus Nolam, morbo interit, quanquam alii scribant dolo Livie extinctum, metuentis ne quia privignum Agrippam, quem odio Hoovercali in insulam relegaverat, reduci compererat, eo summam rerum adepti, pœnas daret. Sepultus Romæ est in campo Martio. Igitur mortuum, seu necatum, multis novisque honoribus senatus censuit decorandum. Nam præter id quod antea Patrem patriæ dixerat, templa tam Romæ quam per urbes celeberrimas ei consecravit, cunctis jactantibus vulgò: *Uliham, aut non nasceretur, aut non moreretur vir, qui non immerito ex maxima parte deo similis est pictatus*. Neque enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. Quadraginta et quatuor annis, quibus solus gessit imperium, civilissime vixit, in cunctis liberalissimus, in amicis fidelissimus, quos tantis evexerat honoribus, ut pene æquaret fastigio suo. Imperavit ^e annos quinquaginta et sex: duodecim cum Antonio et Lepido, quadraginta quatuor solus. Qui certe nunquam reipubl. ad se potentiam traxisset, aut tam diu ea potiretur, nisi magnis naturæ et studiorum bonis abundasset. Remp. beatissimam Tiberio successoris ^f reliquit.

TIBERIUS.

Anno ab Urbe condita 767, Tiberius Cæsar Livie

^e H. habuit: Annos XL et sex, duodecim cum Antonio, triginta vero et quatuor solus; sed in Ms. manus anonymi correctoris fecit, ex quadraginta sex, quinquaginta sex.

^f A., post reliquit, continuo egit qui privignus, etc.

filius secundus imperium adeptus est : qui privignus Cæsaris, mox gener, postremo adoptione filius fuerat. Iste, quia Claudius Tiberius Nero dicebatur, eleganter a^a *jocularibus* Caldius Biberius Mero ob vinolentiam nominatus est. Satis prudens in armis, satisque fortunatus ante sumptum imperium sub Augusto fuit, ut non immerito reip. dominatus ei committeretur. Inerat ei scientia litterarum multa : eloquio clarior, sed ingenio pessimo, truci, avaro, insidioso, simulans ea se velle, quæ nollet, his quasi infensus, quibus consultum cupiebat : his vero, quos oderat, quasi benevolus apparens. Repentinis responsionibus aut consiliis melior, quam^b *quæsitis*. Denique delatum a patribus principatum, quod quidem astu perfecerat, finxit se abnuere, quod singuli dicerent, vel sentirent atrociter explorans, quæ res bonos quosque pessumdedit. *Æstimantes enim ex animo eum longa oratione imperialis molestiæ magnitudinem declinare, cum sententias ad ejus voluntatem promunt, incidere exitia suprema*. Nusquam ipse^c *pugnavit, sed ne per legatos quidem aliqua gravia bella gessit* : nisi quod tantum aliquantis in locis præcogniti cito gentium rumores comprimebantur. Sane quarto imperii ejus anno Germanicus Drusi filius, Caligulæ pater, de Germanis, ad quos ab Augusto sene missus fuerat, triumphavit. Quosdam reges per blanditias ad se evocatos, nunquam remisit, in quibus Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in provinciæ formam redegit, et maximam civitatem appellari suo nomine jussit, quæ nunc Cæsarea dicitur, cum antea^d *Mazaca* diceretur. *Getulorum latrocinia repressit. Marobodum Suevorum regem callide circumvenit. Plurima sui parte imperii, cum magna et gravi modestia reip. præfuit, adeo ut in quibusdam provinciis augenda præsidibus tributa suadentibus scripserit, boni pastoris esse, tondere pecus, non deglubere. Et postquam passus est Dominus Jesus Christus, et a mortuis resurrexit, et discipulos suos ad prædicandum misit, Pilatus præses Palæstinæ provinciæ ad Tiberium imperatorem, atque ad senatum retulit de passione, et resurrectione Christi, consequentibusque virtutibus, quæ vel per ipsum palam factæ fuerant, vel per discipulos ipsius in nomine ejus fiebant, et de eo, quod certatim crescente plurimorum fide Deus crederetur. Tiberius cum suffragio magni favoris retulit ad senatum, ut Christus deus*

haberetur. Senatus indignatione motus, quod non sibi prius secundum morem delatum esset, ut de suscipiendo cultu prius ipse decerneret, consecrationem Christi recusavit, edicloque constituit, exterminandos esse Urbe Christianos : præcipue cum et Sejanus præfectus Tiberii suscipiendæ religioni obstinatissime contradiceret. Tiberius tamen edicto accusatoribus Christianorum mortem comminatus est. Nam et plurimos senatorum proscripsit, et in mortem coegit. Viginti sibi patritios viros consilii causa legerat, horum vix duos incolumes reliquit, cæteros diversis causis necavit. Sejanum præfectum suum res novas molientem interfecit : filios suos Drusum, et Germanicum, qui adoptivi erant, manifestis veneni signis perdidit. Filios Germanici filii sui interfecit. Hic tertio et vigesimo imperii sui anno, ætatis vero septuagesimo octavo, et mense quarto, cum immani furore insontes, noxios, suos pariter, ut diximus, externosque puniret, resolutis militiæ artibus, Armenia per Parthos, Mœsia a Dacis, Pannonia a Sarmatis, Gallia a finitimis gentibus direptæ sunt. Ipse cum ingenti omnium gaudio, insidiis Caligulæ in Campania^e extinctus est. Hujus etiam imperii anno duodecimo, nova et incredibilis clades apud Fidenatium urbem accidit. Nam amphitheatri cavea, populo gladiatorum munus spectante, collapsa est, et plusquam viginti millia hominum occidit. Deinde anno ejusdem septimodecimo, cum Dominus Jesus Christus voluntarie quidem se tradidit passioni, sed impie a Judæis apprehensus, et patibulo^f suffixus est, maximo terræ motu per orbem facto, saxa in montibus scissa, maximarumque urbium plurimæ partes plus solita concussionem ceciderunt. Eadem quoque die, a sexta hora diei usque in horam nonam, sol in totum obscuratus, tetraque nox subito obducta est terris; et sicut dictum est :

Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem.

Usque adeo autem, neque lunam lumini solis, neque nubes obstitisse manifestum est, ut quartam decimam eo die lunam, tota cæli regione interjecta longissime a conspectu solis abfuisse, et stellas tunc diurnis horis, vel potius in illa horrenda nocte toto cælo fulsisse referatur, quod non solum sanctorum Evangeliorum fides, sed etiam aliquanti Græcorum libri attestantur. Quanquam nonodecimo anno Tiberii hæc facta referuntur. Scribens inter cæteros autem, et Phlegon, qui

^a A. pro jocularibus, jocularibus.

^b A. pro quæsitis, meditatit, et omiss. cæt. sequitur : Nusquam, etc.

^c Hersfeld. : pugnavit, bella per legatos gessit suos. Quosdam reges ad se per blanditias evocatos, nunquam remisit, etc., in quibus cum Eutropio convenit usque ad illa verba : mortuus est in Campania. Hujus imperii anno 15 D. Jesus Christus prædicationis suæ sumpsit initium. Octavo quoque, et decimo ejusdem anno Jesus Christus Filius Dei pro nobis sese morti offerens crucifixus est. Successit Tiberio C. Cæsar cognomento Caligula Drusi privigni Augusti, et ipsius Tiberii nepos sceleratissimus, et qui, etiam Tiberii dedecora purgaverit. Bellum contra Germanos, etc., in quibus cum Eutropio convenit usque ad illa verba : obiit ætatis anno 32, ubi H. : obiit ætatis anno 31 imp. 14, atque in eo omnis Augusti familia consumpta

est. Denique omnibus flagitiis suis etiam hoc addidit, quod sanctos Dei apostolos Petrum, Paulumque trucidavit. Huic Servius Galba successit, etc., in quibus iterum cum Eutropio H. convenit usque ad finem libri VII. Ambros. ab Hersfeld. et Eutropio Merulæ nonnullis in locis variam habet lectionem, easque suis locis notabimus; hic tamen post remisit, concordat cum utroque usque ad verba, quæ nunc Cæsarea dicitur, etc.

^d A., Mazaga.

^e A., in Campania mortuus est, et omiss. cæt. continuat : Hujus imperii anno 15 Joannes prædicationis suæ sumpsit initium. Octavo quoque decimo ejusdem anno JESUS CHRISTUS Filius Dei pro nobis sese morti offerens crucifixus est. Successit Tiberio C. Cæsar cognomento Caligula. Drusi, etc.

Olympiadas super ipsis enumerat, in tertio decimo sermone eisdem verbis asserit hæc: Porro quarto anno ducentesimæ secundæ Olympiadis facta est defectio solis maxima, et nox hora sexta diei facta est, ita ut etiam stellæ in cælo apparerent. Terræmotus etiam magnus in Bithynia factus plurimam Nicææ partem urbis subvertit.

C. CALIGULA.

Anno ab Urbe condita 790, tertius ab Augusto Caius cognomento Caligula regnare cœpit, Germanici filius, Drusi privigni Augusti, et ipsius Tiberii^a nepos, et quia natus in exercitu fuerat, cognomentum calceamenti militaris idem Caligula sortitus est, homo omnium ante se^b sceleratissimus, et qui etiam Tiberii dedecora^c purgaverit. Ante principatum charus omnibus acceptusque fuit: in principatu vero talis, ut non immerito vulgaretur, atrociorum illo dominum non fuisse. Nam, ut breviter magnitudinem crudelitatis ejus exponam, exclamasse fertur: Utinam populus Ro. unam cervicem haberet! Sæpe etiam de conditione temporum suorum conquestus est, quod nullis calamitatibus publicis insignirentur. Bellum ipse contra Germanos suscepit, et ingressus Sueviam nihil strenue fecit. Stupra tribus sororibus suis intulit: ex una etiam natam filiam cognovit. Incedebat habitu deorum suorum, Jovem ob incestum, de choro autem Bacchanali Liberum se asserebat. De quo nescio, an decuerit memorie prodi, nisi forte quia juvat de principibus nosse omnia, ut improbi, saltem famæ metu, declinent talia. In palatio matronas nobiles publicæ libidini subjecit. Primus diademate imposito, dominum se appellari jussit. In spatio trium millium, quod in sinu Puteolano intra molem jacet, duplici ordine naves contexens, arenæ aggestu ad terræ speciem viam solidatam, pha-

^a A., filius.

^b A., sceleratissimus, et qui, etc.

^c A., pro purgaverit, purgaret. Bellum contra, etc.

lerato equo insignis querquea corona quasi triumphans indutus aureo paludamento, curruque bijugi decucurrit. Hisdem autem diebus Judæi, qui jam tunc, ob passionem Christi, meritis ubique cladibus exagitabantur, apud Alexandriam, seditione excitata, profligati cæde, atque ex urbe propulsi, expromendarum querelarum causa Philonem quemdam virum sane in primis eruditum, secunda vice legatum ad Cæsarem miserant. Is Romam veniens locutus est cum apostolo Petro, ejusque amicitias habuisse fertur. Sed Caligula cum omnibus hominibus, tum præcipue Judæis infestissimus, sprete legatione Philonis, omnes Judæorum sacras ædes, atque in primis antiquum illud Jerosolymis sacrarium profanari sacrificiis gentilium, ac repleti stautis, simulacrisque imperavit, seque ut deum coli præcepit. Pilatus autem præses, qui sententiam damnationis in Christum dixerat, postquam plurimas seditiones Jerosolymis excepit, ac fecit, tantis, irrogante Caio, angoribus coarctatus est, ut sua se transverberans manu, malorum compendium mortis celeritate quæsierit. Igitur Caius, cum adversus cunctos ingenti avaritia, libidine, crudelitate sæviret, interfectus est a militibus in palatio, anno^d 38 ætatis suæ, imperii 3, mense 10, dieque 8. Qui postquam occisus est, duo libelli in secretis ejus reperti sunt, quorum alteri Pugio, alteri gladius pro scripto nominis ascriptum erat; ambo lectissim. virorum utriusque ordinis, senatorii videlicet, et equestris nomina, et notas continebant, morti destinatorum. Inventa est et arca ingens variorum venenorum, quibus mox Claudio Cæsare jubente demersis, infecta maria traduntur, non sine piscium magno exitio, quos enecatos per proxima littora passim æstus ejecit.

^d A.: 29, imperii 4, mense 10, dieque 7. Post quæ verba liber VII continuat usque ad illa, ignobiliter est sepultum.

LIBER OCTAVUS.

CLAUDIUS.

Anno ab Urbe condita 795 Claudius ab Augusto quartus regnum adeptus est, patruus Caligulæ, Drusi filius privigni Cæsaris Augusti, cujus Caligula nepos erat, qui apud Mogontiæcum monumentum habet. Iste cum senatus censuisset gentem Cæsarum exterminari, deformi latebra latere repertus, quia vecors erat et mitissimus videbatur imprudentibus, a militibus imperator est effectus. Hic ventri, vino, libidini sæde obediens, vecors et prope hebes, ignavus et pavidus, libertorum et conjugis imperiis subditus fuit. Hujus tempore Scribonianus Camillus intra Dalmatias imperator creatus, continuo occiditur. Mauri provinciis a

A. : Post hunc Claudius fuit patruus Caligulæ, Drusi, qui apud Mogontiæcum monumentum habet, filius, cujus Caligula nepos erat. Hic Modicæ imp., etc. Eutropius: Claudius, patruus Caligulæ, Drusi, qui apud Maguntiam cum filio monumentum habet, cujus

Cæsare pulsus, cæsa Musulaniorum manus. Aqua Claudia Romæ introducta. Igitur in exordio regni ejus Petrus apostolus Domini nostri Jesu Christi Romam venit, et salutarem cunctis credentibus fidem fidei verbo docuit, potentissimeque virtutibus approbavit, atque exin Christiani Romæ esse cœperunt. Sensit hoc collatum fidei suæ Roma beneficium. Accidit enim eodem tempore præsentis gratiæ Dei grande miraculum. Siquidem Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus bellum civile molitus, legiones multas, fortissimasque ad sacramenti mutationem pellezerat. Itaque, die dato, ut in unum undique ad novum imperatorem conveniretur, neque aquilæ ornari, neque convelli quoquomodo signa,

et Caligula nepos erat, frater. Hersfeld. cum Ambros., ubi nota, quod neque Eutropius, neque Mss. novum hic librum inchoant, sed in VII libro hæc con-

moverive potuere. Exercitus tanta, et tam inusitata miraculi fide motus, et conversus in pœnitentiam, statim quinta die Scribonianum destitutum interfecit, seseque sacramento prioris militiæ continuavit. Igitur Claudius medie imperavit, multa gerens tranquille, atque moderate, quædam crudeliter et inconsulte. Idem xxxv senatores et ccc simul equites Romanos minimis causis interfecit. Britannis bellum intulit, quos nullus Rom. post C. Cæsarem attigerat, eaque devicta per Cn. Sentium et A. Plautium illustres, et nobiles viros, triumphum celebrem egit. Quasdam etiam insulas ultra Britannias in oceano positas imperio Romano addidit, quæ appellantur Orcades, Filio autem suo Britannici nomen imposuit. Tam civilis autem circa quosdam amicos exstitit, ut etiam Plautium nobilem virum, qui in expeditione Britannica multa egregie fecerat, triumphantem ipse prosequeretur, et conscendenti Capitolium, lævus ^a incederet. Hujus uxor Messalina primo passim quasi jure adulteris utebatur, ex quo facto plures metu abstinentes extincti sunt. Dehinc atrocius accensa, nobiliores quasque nuptas, et virgines scortorum modo secum proposuerat: coacti mares, ut adessent. Quod si quis talia horruerat, afficto crimine, in ipsum omnemque familiam sæviebat, ut magis videretur ipsa imperare viro, quam imperatori nupta esse. Ita liberti ejus summam potestatem adepti, stupris, exilio, cæde, proscriptionibus omnia sædabant. Ex quibus Felicem legionibus Judææ præfecit. Posidonio eunucho post triumphum Britannicum inter militarium fortissimos, arma insignia tanquam participi victoriæ dono dedit. Polybium inter Consules medium incedere fecit. Hos omnes anteibat Narcissus ab epistolis, dominum se gerens ipsius domini, palamque prætoriiis ornamentis sublimatus, adeo dives ut, causante eo inopiam fisci, lepidissime famoso elogio vulgatum sit, abunde ei pecuniam fore, si a duobus libertis in societatem reciperetur. Hic cives Romanæ urbis describens, invenit sexies decies centena millia nongentos et quadraginta unum. Hujus imperii anno quinto inter Theram et Therasiam in mari Ægæo insula de profundo emicuit, triginta stadiorum spatium extenta. Anno ejus septimo sub procuratore Judææ Cumano in Jerosolymis tanta seditio in diebus Azymorum exorta est, ut in portarum exitu populo coarctato triginta millia Judæorum cæde prostrata, et compressione suffocata referantur. Tunc et ^D apud Athenienses suprascripta est ara Ignolo Deo. Verumtamen anno ejus 8 tanta fames Romæ fuit, ut medio foro imperator correptus a populo conviciis, et flagrantibus panis turpissime infestatus, ægre per pseudothyrum in palatium refugiens, furorem excitatæ plebis evaserit. Hujus temporibus visus est apud Ægyptum phoenix, quam volucrem fertur anno sexcentesimo quinquagesimo quarto ex Arabia memorato loco advolare. Et Apollonius ex Tyanensibus Italiæ ortus,

^A Pythagoricus philosophus Romæ pollebat, ita ut hunc ipso quoque Pythagoza, Philostratus, et alii, acrioris ingenii fuisse describant. Hic Agrippinam Germanici fratris sui filiam duxit uxorem, quæ filio imperium procurans, primo privignum Britannicum in palatio insidiis multiformibus appetiit, dehinc ipsum conjugem veneno interemit. Vixit annos sexaginta quatuor, imperavit annos quatuordecim. Post mortem consecratus est, Divusque ^b appellatus. Cujus funus, ut quondam in Tarquinio Prisco diu occultatum est, dum arte muliebri custodes corrupti ægrum simulant. Nero privignus ejus imperii jura suscepit.

NERO.

Anno ab Urbe condita 808, Domitius Nero, patre Damitio Ænobarbo genitus, ab Augusto quintus, principatum adeptus est. Iste quinquennio tolerabilis fuit; unde quidam prodidere Trajanum solitum dicere procul distare cunctos principes Neronis quinquennio; postea in omnibus Caligulæ avunculo suo simillimus, qui Romanum et deformavit imperium, et minuit. Inusitatae luxuriæ, sumptuumque, ut qui, exemplo Caligulæ, in calidis frigidisque lavaret unguentis, retibus aureis piscaretur, quæ ^c blateis funibus extraheret. ^d Plurimos senatorum nulla existente causa bonis privavit. Necatorum omnium sub una die, tormentis quoque adhibitis, omnem penitus censum abstulit. Crudelitatis autem rabie ita effrenatus est, ut plurimam senatus partem interficeret, equestrem ordinem penè destitueret. Bonis omnibus hostis fuit. Libidinibus porro tantis exagitatus est, ut ne a matre quidem, vel sorore, ^C ullave consanguinitatis reverentia, abstinuisse referatur; virum in uxorem duxerit; ipse a viro amictus nubentium virginum specie, palam convocato sequatu, dote dicta, cunctis festa more frequentantibus, ut uxor acceptus est. Ad postremum tanto se dedecore prostituit, ut omnia pene Italiæ ac Græciæ theatra perlustrans, assumpto etiam varii vestitus dedecore, saltaret, cantaret in scena citharædico habitu, vel tragædico. Parricidia multa commisit, fratre, matre, ^e sorore interfectis. Urbem Romam per sex dies septemque noctes incendit, ut spectaculi ejus imagine cerneret qualiter olim Troja capta arserat. Et ipse ex altissima illa Mæcænatiana turre prospectans, lætusque flammæ pulchritudine, tragico habitu Iliada decantabat. Horrea quadro structa lapide, magnæque illæ veterum insulæ, quas discurrens flamma adire non poterat, magnis machinis ad externa quondam bella præparatis labefactatæ atque inflammatae sunt. Avaritiæ autem tam præruptæ exstitit, ut post hoc incendium neminem ad reliquias rerum suarum adire permiserit. Cuncta quæ flammæ quoquomodo supersuerant ipse abstulit. Centies centena millia H. S. annua ad expensas senatum sibi conferre imperavit. Octaviam et Sabinam cognomento Pompeam in matrimonium duxit, viris earum trucidatis. In re militari nihil omnino ^f auxit. Britanniam pene ami-

^a A. post, incederet: Vixit, etc.

^b A., post appellatus: Successit huic Nero Caligula avunculo suo simillimus, qui, etc.

^c A., blatinis.

^d A.: Infinitam senatus partem interfecit, bonis, etc.

^e A., pro sorore, uxore.

^f A., ausus.

sit. Nam duo sub eo nobilissima oppida illic capta A atque eversa sunt. Armeniam Parthi sustulerunt, legionesque Romanas sub jugo miserunt. Duæ tamen sub eo provinciæ factæ sunt : Pontus Polemoniæ, concedente rege Polemone, et Alpes Cotticæ, rege ^a Cotta ^b defuncto. Tunc Galba prætor Hispaniæ, et C. Julius imperium corripuere. At ubi advenientem Nero Galbam didicit, senatusque sententia constitutum est ut nudus per publicum ductus, furca ^c collo ejus inserta, virgis usque ad mortem cæderetur, atque ita saxo præcipitaretur : igitur desertus undique e palatio fugit, noctis medio Urbem egressus, sequentibus eum Phaone, Epaphrodito, Neophytoque, et spadone Sporo, quem quondam exsectum formare in mulierem tentaverat, ^d et in suburbano se liberti sui, quod est inter Salariam et Nomentanam viam, ad quartum Urbis ^e miliarium, ictu gladii transegit, adjuvante trepidantem manum impuro, de quo diximus, eunucho, cum sane prius, nullo reperto a quo feriretur, exclamaret : *Itane nec amicum, nec inimicum habeo? Dedecore vixi, turpius peream.* Edificavit Romæ thermas, quæ antea Neronianæ dictæ, nunc Alexandrinæ appellantur. Obiit ætatis trigesimo primo annõ, imperavit xxiv, atque in eo omnis Augusti familia consumpta est. Hujus temporibus poetæ pollebant Romæ, Lucanus, Juvenalis, et Persius, Senecaque Tragicus, Musonius atque Plutarchus philosophi. Hunc Persæ tantum dilexerant, ut legatos mitterent, orantes copiam construendi monumenti. Cæterum adeo cunctæ provinciæ omnisque Roma in interitu ejus exsultavit, ut plebs induta pileis manumissionum, tanquam sævo exempta domino, triumpharet. Denique omnibus flagitiis suis hoc etiam addidit, ^f quod primus Romæ Christianos suppliciiis et mortibus affecit, ac per omnes provincias pari persecutione excruciaci imperavit. Ipsum quoque nomen extirpare conatus, beatissimos Apostolos Petrum cruce affixit, Paulum capite gladio secuit. Mox ut tem acervatim miseram civitatem obortæ undique oppressere clades. Nam subsequente autumnno tanta urbi pestilentia incubuit, ut triginta millia funerum in rationem libitinæ venirent.

GALBA.

Anno ab Urbe condita 822, de Hispania Ser. Galba surrexit, et ab Augusto sextus, principatum adeptus est, antiquissimæ nobilitatis senator, Sulpiciorum gente progenitus, cum ætatis ageret annum 73, ab Hispanis et Gallis imperator electus, mox ab universo exercitu libenter acceptus. Qui mox ut Neronis mortem comperit, Romam venit, et Pisonem nobilem industriumque adolescentem sibi in filium atque in regnum adopta-

^a A., Cottio.

^b A., post defuncto : Propter hoc Romanæ urbi execrabilis, et ab omnibus simul destitutus, et a senatu hostis judicatus, cum quæreretur ad pœnam, quæ pœna erat talis, ut nudus, etc.

^c A., capiti.

^d A., et in suburbano liberti sui, quod est, etc.

^e A., post mil. se interfecit : Edificavit, etc.

^f A. : Quod sanctos Dei apostolos Petrum Paulumque trucidavit. Huic Servius Galba successit antiquæ nobilitatis senator, cum, etc.

vit. Iste in adolescentia infamis, ad vescendum intentperans fuit : trium amicorum consilio, id est, Junii, Cornelii, Icelii, cuncta disponens adeo, ut intra Palatinas ædes pariter habitarent, et vulgò pædagogis dicebantur. Nam privata ejus vita insignis fuit militaribus, et civilibus rebus; sæpe cos., sæpe proconsul, frequenter dux, gravissimis bellis nitentem suum ita severissime tractavit, ut ingresso eo castra, vulgaretur statim : *Disce miles militare, Galba est, non Getulicus.* Hujus breve imperium fuit, quod haberet bona exordia, nisi ad severitatem propensior videretur. Insidiis Othonis occisus est, imperii mense 7 jugulatus in foro Romæ, sepultus in hortis suis, qui sunt Aurelia via, non longe ab urbe Roma.

OTHO.

Lucius Salvius Othio, ^g occisis Galba et Pisone, ab Augusto septimus, invasit imperium, splendidis ortus majoribus ex oppido Ferentano. Atamen materno genere nobilior quam paterno, neutro tamen obscuro. In privata vita mollis, maxime in adolescentia omni turpis, et Neronis familiaris, in imperio documentum sui non potuit ostendere. Nam cum iisdem temporibus quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius a Germanicis exercitibus imperator factus esset, belloque civili contra eum suscepto, tribus primum levibus bellis, hoc est, uno apud Alpes, alio circa Placentiam, tertio circa locum quemdam, quem Castores appellant, contra Vitellianos duces congressus victor exstitisset, quarto cum apud ^h Bebriacum in Italia levi prælio victus esset, ingentes tamen copias ad bellum haberet, sponte semet occidit, petentibus militibus ne tam cito de belli desperaret eventu, cum tanti se non esse dixisset, ut propter eum bellum civile oriretur, voluntaria morte obiit ætatis anno 38, imperii ⁱ die 95. Adeo militibus propriis amobilis fuit, ut vlerique corpore ejus viso, suis manibus interirent.

VITELLIUS.

Dein Vitellius, VIII ab Augusto, imperio politus est, familia honorata magis quam nobili. Nam pater ejus L. Vitellius non admodum clare natus, tres tamen ordinarios gesserat consulatus. Hic tumens, crudelis, avarusque cum profusione fuit, et cum multo dedecore imperavit, gravique sævitia notabilis, præcipue ingluvie et voracitate, quippe ^j cum die sæpe quarto vel quinto feratur epulatus, notissima certe cœna memoria mandata est, quam ei Vitellius frater exhibuit, in qua supra cæteros sumptus ii millia piscium, et vii millia avium apposita traduntur. Hic cum Neroni similis esse vellet, atque id adeo præ se ferret, ut etiam ^k reliquias Neronis, quæ humiliter sepultæ

^g A., occiso Galba invasit, etc.

^h Ita vocat Eutropius: H., Betriacum, cum quo Ambrosianus.

ⁱ A., post die : Deinde Vitellius, etc.

^j A. et Eutrop., de die.

^k A. : Exsecras Neronis, quæ humiliter curatæ fuerant, honoraret, a Vespasiani ducibus occisus est; intersecto in Urbe prius Sabino Vespasiani fratre, quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem est magno dedecore, tractus per urbem Romam publice nudus, erecta coma, et capite, subjecto ad mentum gladio ster-

fuerant, honoraret, ab omnibus exosus est. Postquam autem de Vespasiano comperit, primum deponere molitus est imperium; deinde a quibusdam animatur, Sabinum Vespasiani fratrem, nil tum mali suspicantem, cum cæteris Flavianis in Capitolium compulit, succensoque templo, et mista simul flamma, ruinaque, omnes in unum pariter interitum ac tumulum dedit. At vero Vespasianus postquam apud Palæstinam imperator creatus est, in Græciam venit, gaudens, ut Græci fatentur, in his quæ audiebat a Tyanensi Apollonio de tempore imperii sui, ac cæteris bonis fortioribus, loquens cum eo apud Ægyptum ab Indis, et Bragmanis, et Gymno sophistis illic diligentibus redeunte. Igitur Vitellius a Vespasiani militibus sub muris Urbis certamine habito superatus, ab exercitu suo destitutus est, appropinquantibusque hostibus jam trepidus, cum se in quamdam proximam palatio cellulam contulisset, turpissime

core involuto, et pectus, ab omnibus obviis appetitus. Postremo jugulatus, et in Tiberum dejectus, etiam, etc.

A inde protractus, vinctis post tergum manibus, circumducitur ad spectaculum vulgi. Cumque per sacram viam publice nudus duceretur, ne impudens in extremis saltem malorum quæ gesserat rubore faciem demitteret, erecta coma, et capite, subjecto in mentum gladio, seminudus, multo cæno fimoque, et cæteris dictu turpioribus purgamentis ore et pectore involutus, in forum deductus est, atque per scalas Gemonias trahitur, ubi Sabinum Vespasiani fratrem permiserat necari, minutissimorum ictuum crebris ictibus excarnificatus, atque inde unco tractus in Tiberim mersus, etiam communi caruit sepultura. Periit autem ætatis anno 57, ^a imperii mense 8 et die primo. Multis autem et nefariis modis per complures dies a Vespasiani militibus adversum senatum P. Q. R. indiscreta cæde sævitum est.

B Huic Vespasianus successit nonus ab Augusto.

^a Eutropius, imperii mense 16 et die uno. H., mense 8 et die uno; cum H. Ambrros.

LIBER NONUS.

VESPASIANUS.

^a Anno ab Urbe condita 815, brevi illa quidem, sed turbida tyrannorum caligine discussa, tranquilla sub Vespasiano serenitas rediit. Is obscure quidem natus, sed optimis comparandus, privata vita illustris, ut qui a Claudio in Germaniam, deinde Britanniam missus, tricies et bis cum hoste conflixerit, duas validissimas gentes, viginti oppida, insulam Vectam Britannicæ proximam imperio Romano ^b adjecerit. Namque, ut paulo altius repetam, Judæi post passionem Christi destituti in totum gratia Dei, cum omnibus undique malis circumvenirentur, quibusdam in Carmelo monte seducti sortibus, quæ portenderent exortos a Judæa duces rerum polituros fore, prædictumque ad se trahentes in rebellionem exarserunt, extinctisque Romanis præsidiis, legatum quoque Syriæ (cui Palæstina nomen est) suppetias ferentem, raptâ aquila, et cæsis copiis fugaverunt. Ad hos Vespasianus a Nerone missus Titum filium suum majorem in itinere habuit. Nam multas, et validas legiones viginti et octo secum in Syriam trajecit. Itaque cum Judæos multis eorum oppidis captis in urbe Jerosolymorum, præcipue ob diem festum congregatos, obsidione clausisset, cognita Neronis morte, hortatu plurimorum regum et ducum, maxime Josephi ducis Judæorum sententia, qui captus, cum in vincula conjiceretur, constantissime dixerat, sicut Suetonius refert, continuo se ab eodem, sed imperatore solvendum, imperium adeptus est, relictoque in castris ad procurationem obsidionis Jerosolymorum filio Tito, profectus est Romam. Sed cognita interfectione Vitellii, paulisper Alexandriæ substitit. Titus vero magna, ac diuturna obsidione Judæos premens,

^a In A. hæc usque ad verbum obscure non leguntur, neque novus liber incipit, sed post verb. uno habet: Vespasianus huic successit, factus apud Pa-

machinis, cunctisque bellicis molibus, non sine multo suorum sanguine tandem muros civitatis irrupit. Sed ad expugnandam interiorem templi munitionem, quam reclusam multitudo sacerdotum, ac principum tuebatur, majore vi et mora opus fuit. Nam intra viginti dies ^C capta est. Quod tamen, postquam in potestatem redactum, opere mirandum atque antiquitate suspexit, diu deliberavit utrum tanquam incitamentum hostium incenderet, an in testimonium victoriæ reservaret. Itaque cum nuntiatum ei a Româ fuisset, quod pater ejus imperio potiretur, ex hilaritate nimia, sura ejus dextra crementum carnis accepit, ita ut calceamentum non reciperet. Quæ Josephi ducis Judæorum consilio, ut alia restituta est, qui jusserat ante eum transire, in quem plurimum odii habebat. Igitur Titus imperator ab exercitu pronuntiatum templum Jerosolymis incendit ac diruit, quod a die conditionis primæ, usque ad diem eversionis ultimæ manserat annis mille centum et duobus. Muros urbis universos solo æquavit. Sexcenta millia Judæorum eo bello interfecta Cornelius et Suetonius referunt. Josephus vero dux Judæorum, qui eo bello tunc præfuit, et apud Vespasianum propter prædictum imperium veniam gratiamque meruerat, scribit undecies centena millia gladio et fame periisse: reliquias vero Judæorum, diversis actas conditionibus, toto orbe dispersas, quorum numerus ad nonaginta millia hominum fuisse narratur. Quibus ante obscæna et dira prodigia, ut idem Josephus dicit, vel visa, vel nuntiata sunt. Etenim stella præfulgens gladio similis per omnia, imminere desuper civitati, et cometes præterea exitialibus flammis ardere per totum visa est annum. Sed et ante tempus excidii ac belli, cum populi

lestinam imperator, obscure, etc.

^b A. post adjecerit, omis. intermediis, statim legit Romæ se, etc.

ad diem festum azymorum convenirent, octavo die mensis Aprilis noctis tempore hora nona, tantus fulgor luminis aram templumque circumdedit, ut putarent omnes diem clarissimum factum, et permansit spatio horæ dimidiæ. Quod imperitis quidem et ignaris prosperum videbatur, sed legisperitos et probos quosque doctores non latuit exitiale portentum. In eadem quoque festivitate victima sacrificiis admota, et aris assistens inter ipsas ministrorum manus enixa est agnum. Sed et janua interioris ædis, quæ respiciebat Orientem, cum esset ære solido induta, ac perinde immensi ponderis, quæ vix a viginti viris summo conatu impellentibus clauderetur, ferreis quoque vectibus, et seris munita, ac pessulis in altum dimissis teneretur obstricta, hora noctis sexta apparuit repente patefacta. Sed et transacto die festo, post aliquot dies prima et vicesima die mensis Maii prodigiosus apparuit visus, et fidem pene excedens, quod vere falsum putaretur, nisi oculorum fides confirmasset. Etenim prope solis occasum visi sunt currus, et quadrigæ in omnem regionem per aerem, et armatorum cohortes misceri nubibus, et urbem circumdare agminibus improvisis. In alio itidem die festo, qui Pentecoste appellatur, nocte sacerdotes ingressi templum ad ministeria ex more complenda, primo quidem motus quosdam, strepitusque senserunt, tum deinde voces subitas audiunt dicentes, Migremus hinc. Additur etiam his aliud terribilius. Etenim quidam Ananiæ filius Jesus nomine, vir plebeius, et rusticus, ante septimum belli annum, dum adhuc civitas in abundantia duraret, in die festo Tabernaculorum repente clamare cæpit: Vox ab Oriente, vox ab Occidente, vox a quatuor ventis, vox super Hierosolymam et templum, vox super sponso et sponsas, vox super populum. Et indesinenter die, noctuque per omnes plateas circuiens hæc declamabat, usquequò quidam ex populo primores viri, velut infausti prodigii indignatione commoti, correptum hominem multis verberibus afficiunt. At ille nequaquam pro se aliquid loquens, sed neque eos quidem, qui se circumsteterant, deprecans, easdem voces pari obstinatione et clamore repetebat. Tunc principes numinis aliquid intelligentes (ut res erat) esse in viro, producunt eum ad iudicem Romanum. Apud quem flagris ad ossa usque laniatus, neque preces, neque lacrymas fudit, sed eandem vocem miserabiliter, et cum quodam ululatu emittens, per singula pene verbera proferebat addens etiam hoc: Væ væ Hierosolymis. Igitur Vespasianus, et Titus imperatores magnificentum de Judæis triumphum agentes, urbem ingressi sunt. Pulchrum et ignotum antea cunctis mortalibus, inter trecentos viginti triumphos, qui in id tempus acti erant, hoc spectaculum fuit: patrem, et filium uno triumphali curru vectos, gloriosissimam ab his, qui patrem et filium offenderant, victoriam re-

portasse. Igitur Vespasianus Romæ se in imperio moderatissime gessit, pecuniæ tantum avidior fuit, ita ut eam nonnullis injuste auferret. Quam cum omni diligentia provisione colligeret, tamen studiosissime largiebatur, ^a maxime indigentibus. Nec facile ante eum cujusquam principis vel major est liberalitas comperta, vel justior. Placidissimæ lenitatis, ut qui ^b majestatis contra se atrociores reos non facile punierit ultra exilii ^c pœnam. Hujus inter cætera bona illud singulare fuit, oblivisci inimicitias, adeo ut Vitellii hostis filiam locupletissime dotatam splendidissimo conjungeret viro. Ferebat patienter amicorum motus, contumeliis eorum, ut erat facetissimus, jocularibus verbis respondens. Namque Licinium Mutianum, quo adjutore ad imperium pervenerat, fiducia meritorum insolentem, lepide flectebat, adhibito aliquo utrique familiari, id unum dicens: Nosti me virum esse? Sed quid mirum in amicis, cum etiam offensarum et inimicitiarum ^d immemor fuerit? Obliqua causidicorum in se dicta, et philosophorum contumaciam leniter tulit, diligens tamen coercitor disciplinæ ^e militaris. Iste exsanguem diu, fessumque terrarum orbem brevi refecit, prudentissime ratus nefaria ministeria a pluribus metu curari. Præterea legibus æquissimis monendo, quodque vehementius est, vitæ specie vitiorum plura aboleverat: infirmus tamen, uti quidam prave putant, adversum pecuniam, cum satis constet, ærarii inopia, et clade urbium novas eum neque postea habitas vectigalium pensiones exquisisse. Hic Romam deformem incendiis veteribus, ac ruinis, permissa, si domini deessent, volentibus ædificandi copia, Capitolium, ædem Pacis, Claudii monumenta reparavit, multaque nova instituit: per omnes terras, qua jus Romanum est, renovatæ urbes cultu egregio, viæ operibus maximis munitæ sunt. Tunc cavati montes per Flaminiam sunt prono transgressui, quæ vulgariter Pertusa petra vocitatur. Mille gentes compositæ, cum ducentas ægerrime reperisset, extinctis sævitia tyrannorum plerisque. Rex Parthorum Vologeses metu solo in pacem coactus est. Tunc deinde sine ullis bellorum tumultibus in inimensum respub. Romana provehitur. Siquidem Achaia, Lycia, Rhodus, Byzantium, Samus, quæ liberæ ante id tempus fuerant: item Trachea Cilicia, Comagene, quam hodie Augustofratensem nominamus, quæ sub regibus amicis erant, tunc primum redactæ in provinciarum formam, iudicibus Romanis, legibusque paruerunt. Nonno autem anno Imperii ejus, tres civitates Cypri terræmotu corruerunt, et Romæ magna pestilentia fuit. Hic monentibus amicis, caveret a Metio Pomposiano, de quo sermo percrebruerat regnaturum fore, eos. fecit, alludens tali cavillo: Quandoque memor erit tanti beneficii. Institutum vero uniforme omni Imperio tenuit, vigilare de nocte, publicisque actibus

Orant, in provinciarum formam redegit egerant offensarum, etc.

^d A., immemor fuit. Convicia a causidicis et philosophis in se, etc.

^e A. post militaris: Hic cum filio Tito de Hierosolymis triumphavit. Per hæc cum senatui, etc.

^a A., præcipue.

^b A., post majestatis, quoque contra, etc.

^c A. post pœnam legit: sub hoc Judæa, Rom. accessit imp., et Hierosolyma, quæ fuit urbs nobilissima Palestinæ, Achaia, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, quæ liberæ ante id tempus fuerant. Item Thraciam, Ciliciam, Comagenem, quæ sub regibus amicis.

absolutis, charos admittere, dum salutatur calceamenta sumens, et regium vestitum. Post autem negotiis, quæcumque advenissent, auditis, exerceri vectatione: deinde requiescere. Postremo ubi lavisset, remissiore animo convivium curabat. Plura dicere studium coegit Imperatoris boni, quem ab Augusti morte post annos quinquaginta et sex, Romana resp. ex sanguis tyrannorum sævitia, quasi fato quodam ne rueret penitus, assecuta est. Post hæc cum Senatu, populo, postremo cunctis amabilis, ac jucundus esset, seriis joca, quibus delectabatur, admiscens interit. Quippe primo cum crinitum eidus, quod Greci κομητήν vocant, apparuisset, Istud, inquit, ad regem Persarum pertinet, cui est capillus effusior: deinde profluvio ventris ^a sessus, in villa propria circa ^b Sabinos, assurgens, Stantem, ait imperatorem terris excedere decet. Genituram filiorum ^B ita cognitam habuit, ut cum multæ conjurationes contra eum fierent, quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit, in senatu dixerit, aut filios sibi successuros, aut neminem ^c.

TITUS VESPASIANUS.

Anno ab Urbe condita 828, Titus Vespasiani et Domitillæ libertæ filius, decimus ab Augusto post mortem patris, successit, qui et ipse Vespasianus dictus. Iste a puero præclaris probitatis studiis, militiæ, litterarum, instantissime delitus, quid contenderit, animi, et corporis muneribus ostendit. Hic ubi patriæ curam suscepit, incredibile est, quantum, quem imitabatur, patrem anteerit, præcipue clementia, liberalitate, honorificentia ac pecuniæ contemptu. Quæ eo amplius grata fuere, ^C quod ex nonnullis a privato adhuc patris asperior, luxuriæque, et avaritiæ amans credebatur fore. Nam præfecturam prætorianam, patre imperante, adeptus suspectum quemque, et oppositum sibi, immisis qui per theatra, et castra, invidiosa jactantes ad poenam poscerent, quasi criminis convictos oppressit. In quibus Cecinam consularem adhibitum cœnæ, vix dum triclinio egressum, ob suspicionem stupratæ Berenici uxoris suæ jugulari jussit. Jurgia autem ab eo sub patre venundata, rapinarum quoque cupidus erat. Unde Neronem cuncti opinantes, vocantesque, summam rerum nactum graviter acceperant. Sed hæc in melius conversa, adeo ei immortalam gloriam contulere, ut deliciæ atque amor humani generis appellaretur. Denique, ut subiit pondus regium, Berenice nuptias suas sperantem regredi domum, et enervatorum greges abire præcepit. Quo facto, quasi signum protulit mutatæ intemperantiæ prioris. Et cum donata, concessavæ a principibus prioribus firmare insequentibus solerent, simul ut imperium cœpit, talia possidentibus edicto sponte cavit. Iste facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus fuit. Causas Latine

egit, poemata, et tragœdias Græce composuit. In oppugnatione Hierosolymorum sub patrē militans, duodecim propugnatores duodecim sagittarum ictibus confixit. Tantam autem pietatem ergo Judæos habuit, ut circuiens Hierusalem, et repletos cadaveribus vallos, et humani corporis tabe patriam eorum terram rigari videns, cum ingenti gemitu elevatis ad cœlum manibus, Deum invocaret testem, hæc opus suum non esse. Romæ tantæ civilitatis in imperio fuit, ut nullum omnino puniret. Clementiam vero usque eo perduxit, ut convictos adversum se conjurationis causa dimiserit, et in eadem familiaritate habuerit, qua ante d habuerat. Nam, ut breviter ejus clementiam depromam, cum adversus eum duo amplissimi ordinis conjurassent, neque abnuere cogitatum scelus quirent, monuit primo: post deductos in spectaculo se utrinque assidere jussit: petitoque mirmilonum ex industria, quorum pugna visabantur, gladio, quasi ad explorandam aciem uni atque alteri commisit. Quibus percussis, et constantiam mirantibus dicebat: Videtisne potestates fato dari, frustra tentari facinus, potiundi spe, vel evitandi metu? Fratrem quoque Domitianum parantem insidias, militumque animos sollicitantem, siens sæpius abestatus est, ne parricidio assequi cuperet, quod et se volente esset obventurum ei, et jam haberet, cum sit particeps potestatis. Facilitatis et liberalitatis tantæ fuit, ut cum nulli quidquam negaret, et ab amicis reprehenderetur, responderit nullum tristem debere discedere ab imperatore. Præterea cum quadam die recordatus in cœna fuisset nulli se illo die quidquam ^C præstitisse, venerando, cœlestique dicto ait: O amici, hanc diem perdidimus. Hic Romæ amphitheatrum ædificavit, et quinque millia ferarum in dedicatione ejus ^f occidit. Hujus tempore repentinum incendium Romæ sine nocturna requie per triduum fuit, plurimæque ædes publicæ concrematae sunt. Abrupto tunc etiam vertice Vesuvi montis Campaniæ magna profusa incendia ferunt, torrentibusque flammarum vicina regionis, cum urbibus hominibusque, deleta esse. Lues quoque Romæ, quanta vix unquam ante, fuit: quibus tamen malis, nullo vexato, pecunia propria subvenit cunctis remedium generibus, nunc ægrotantes per semetipsum reficiens, nunc consolans suorum mortibus afflictos. Post hæc, inusitato favore dilectus, morbo periit, in ea, qua pater villa, post biennium, et menses octo, ^D diesque viginti, quam post patrem imperaverat, ætatis anno altero et ^h quadragesimo. Hujus mors credi vix potest quantum luctum Urbi provinciisque intulerit, adeo ut omnes tanquam in propria doluerint orbitate. Senatus, obitu ipsius circa vesperam nuntiato, nocte irrupit in curiam, et tantas ei mortuo laudes gratiasque ⁱ concessit, quantas nec vivo

^a A., pro sessus, extinctus est.

^b A., post Sabinos, annum agens ætatis 69, imperii nonum, et diem septimum, atque inter divos relatus est, Genituram, etc.

^c A. post verbum neminem legit. Huic Titus filius successit, qui et ipse Vespasianus est dictus, vir omnium virtutum genere mirabilis, adeo ut amor et deliciæ humani generis diceretur. Facundissimus, etc.

^d A., habuerit.

^e A., post præstitisse, dixerit amici. Hodie, etc. Eut.: Amici hodie diem perdidit. H., amicia. Hodie diem perdidit.

^f A., post occidit: Per hæc, etc.

^g A., post viginti, quam imperator erat factus.

^h A., post quadragesimo: Tantus luctus eo mortuo publicus fuit, ut omnes, etc.

ⁱ A., concessit, et post egerat. Nec inter divos præsentem relatus est.

unquam egerat, et præsenti : inter divos ^a translatus **A** esset, imperium corripuit, et Domitianus eum per Norbanum Appium acie stravit. Romæ quoque multa ^f ædificia vel cœpta, vel a fundamentis construxit. In his Pantheum, Capitolium, forum transitorium, ^g odeum, porticus, Isium, ac Serapium, et ^b stadium, horrea piperata, Vespasianî templum, Minervam Calcidicam, Ludum matutinum, Micam auream, Metam sudantem, bibliothecas incendio consumptas, petitis undique, præsertim Alexandria, exemplis reparavit. Sagittarum tam doctus fuit, ut inter patentes digitos extentæ manus viri procul positi spicula transvolarent. Iste persecuti-

FL. DOMITIANUS.

Anno ab Urbe condita 850 Domitianus Vespasiani et Domicillæ libertæ filius, germanus Titi junior, undecimus ab Augusto suscepit imperium. Iste Neroni, aut Caligulæ, aut Tiberio similior fuit, quam patri aut fratri suo. Primis tamen annis moderatus in imperio fuit: mox ad ingentia vitia ^b profusus, libidinis, iracundiæ, crudelitatis, avaritiæ, tantum in se odii concitavit, ut merita fratris et patris aboleret. Interfecit nobilissimos e senatu, dominum se et deum primus appellari, scribi colique jussit. Segnisque ridicule, remotis omnibus, muscarum agmina persequebatur furens libidine, cujus sædum exercitium Græcorum lingua κλεινοπάλην vocabat. Hinc percunctanti cui- **B** dam quisquam ne in palatio esset, responsum : Ne musca quidem, Nullam sibi nisi auream aut argenteam statuam in Capitolio passus est poni. Consobrinos suos interfecit. Superbia quoque in eo execrabilis fuit. Iste apud Romanos eunuchizari viros jussit, ut in palatio haberet, uxoremque suam Augustam nuncupari. Expeditiones quatuor habuit : unam adversus Sarmatas, alteram adversus Chattos, duas adversus Dacos. Nam quanta fuerint Diurpanei Dacorum regis cum Fusco duce prælia, quantaque Romanorum clades, ubi Oppius Sabinus consularis et Cornelius Fuscus præfectus prætorii cum magnis exercitibus occisi sunt, longo textu evoluerem, nisi Cornelius Tacitus, qui hanc historiam diligentissime contexuit, de reticendo inter- **C** fectorum numero, et Sallustium Crispum, et alios auctores, quam plurimos sanxisse, et seipsum idem potissimum elegisse dixisset. Domitianus autem pravissima elatus jactantia, de Dacis, ^c Chattisque, sub nomine superatorum hostium, de extinctis suis legionibus triumphavit. De Sarmatis solam lauream ^d usurpavit, ubi legio ejus cum duce ^e interfecta est. Verum, cum ob scelera universis exosus esset, Antonius accensus maxime injuria verborum Domitiani, qua se scortum vocari dolebat, cum curans Germaniam superiorem

exsiliatur. Quo tempore etiam beatissimus Joannes apostolus in Pathmum insulam relegatus fuit. Inter Judæos quoque acerbitate tormentorum et cruentissimæ quæstionis exquiri genus David atque interfici præceptum est, quasi adhuc futurus esset ex semine David, dum prophetis sanctis et invidetur, et creditur, qui regnum possit adipisci. Igitur Domitianus metu crudelitatis et conscientie suæ percussus est : conjuravere plerique, impulsoribus Parthenio procurante cubiculum, Stephanoque, et tum ob fraudem interceptæ pecuniæ supplicium suspectante Clodiano, ascita etiam in consilio tyranni uxore Domitia, ob amorem Paridis histrionis a principe cruciatus formidante. Domitianum multis vulneribus confodiunt, post ⁱ annum vitæ quintum et quadragesimum, imperii quintum decimum. At senatus gladiatoris more funus ejus ignominiose, et cum dedecore per vespillones efferri jussit, radendumque nomen decrevit, et ignobiliter est sepultus. Hujus tempore sæculares ludi celebrati sunt. Hactenus Romæ seu per Italiam orti imperium rexere. Hinc advenæ. Unde compertum est urbem Romam externorum virtute crevisse. Quid enim Nerva prudentius aut moderatius? quid Trajano divinius? quid præstantius Adriano?

^a A., post relatus est : Domitianus mox accepit imperium frater ipsius junior, Neroni, etc.

^b A., progressus.

^c A., Catthisque duplicem triumphum egit.

^d A., post usurpavit : Multas tamen calamitates iisdem bellis passus est; nam in Sarmathia legio, etc.

^e A., post interfecta est : Et a Dacis Oppius Sabinus consularis, et Cornelius Fuscus præf. prætor. cum magnis exercitibus occisi sunt. Romæ, etc.

^f A., multa opera fecit in his, etc.

^g A., divorum porticus, etc.

^h A., Stadium. Verum, cum ob scelera universis exosus esse cœpisset, interfectus est suorum conjuratione in palatio, anno ætatis trigesimo quinto, imper. 15. Funus ejus ingenti dedecore per vespillones exportatum et ignobiliter est sepultum.

ⁱ Eutrop., anno ætatis 45. H., anno ætatis 35.

LIBER ^a DECIMUS.

NERVA.

^a Anno ab urbe condita 846, Vetere et Valente coss., resp. ad prosperrimum statum rediit, bonis

^a In A. liber hic inscribitur VIII, nam usque huc continuat VII.

^b Eutrop. lib. VIII. Et H. : anno octingentesimo et quinquagesimo ab U. C., Vetere et Valente coss. Alias

principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim exitiabili tyranno interfecto, Cocceius ^c Nerva oppido Narniensi genitus, duodecimus ab Augusto im-

H. cum Eutrop. ad verbum convenit ab initio, exceptis pauculis variis lectionibus, quas noto. CANIS. A. etiam legit 850.

^c A., Nerva successit in privata, etc.

perator electus est. Is in privata vita moderatus, et strenuus, nobilitatis ^a mediæ, senex admodum, operam dante Petronio Secundo præfecto prætorio, item Parthenio interfectore Domitiani, ^b imperator factus, æquissimum se et civilissimum ^c præbuit. Iste cum imperium suscepisset, mox, rumore orto, vivere atque affore Domitianum, perinde trepidavit, ut, colore mutato, verbis amissis, vix consisteret. Sed a Parthenio confirmatus, recepta fiducia, ad solemne deliniammentum conversus est. Qui cum in curiam a senatu gratanter acceptus esset, solus ex omnibus Arius Antoninus, vir acer, eique amicissimus, conditionem imprantium prudenter exprimens, amplexus eum, gratulari se ait senatui, populo, provinciisque, ipsi autem nequaquam; cui satius fuerat malos semper principes cludere, quam tanti oneris vim sustinentem, non modo molestiis periculisque subjici, sed sumæ etiam inimicorum pariter, et amicorum, qui cum se mereri omnia præsumant, si quidquam non extorserint, atrociores sunt ipsis quoque hostibus. Iste quidquid ante pænæ nomine tributis accesserat indulgit, afflictas civitates relevavit, puellas, puerosque natos egestosis parentibus, sumptu publico per Italiæ oppida ali jussit. Hic primo edicto suo cunctos exsules revocavit. Unde et Joannes apostolus hac generali indulgentia liberatus Ephesum rediit. Hic, ne accessu malevolorum terreretur, Junii Maurici constantis viri dicto sic admonetur. Qui convivio familiari adhibitus, cum Veientonem consulari honore functum quidem apud Domitianum, tamen multos occultis criminationibus persecutum, adesse vidisset, inter colloquia mentione Catuli facta, calumniatoris præcipui, dicente Nerva: Quid nunc faceret, si Domitiano supervixisset? Nobiscum, inquit, ^d Mauricus, cænaret. Hic jurgiorum disceptator maximus, et frequens fuit, et scientissimus. Calphurnium Crassum promissis ingentibus animos militum pertentantem, detectum confessumque Tarentum cum uxore removit, Patribus lenitatem ejus increpantibus. Cumque interfectores Domitiani ad exitium poscerentur, tantum consternatus est, ut neque vomitum, neque impetum ventris valuerit differre, et tamen vehementer obstiit, dictitans æquius esse mori, quam auctoritatem imperii sædare, proditis sumendæ potentiæ auctoribus. Sed milites, neglecto principe, Petronium uno ictu, Parthenium vero, demptis prius genitalibus, et in os coniectis, jugulavere, redempto magnis sumptibus Casperio, qui scelere tam truci insolentior, Nervam compulit referre apud populum gratias militibus, quod pessimos nefandissimosque omnium mortalium peremissent. Reip. divina provisione consuluit, Trajanum in liberi locum et partem ^e adoptando. Qui dum, suggerente ira, voce quam maxima contra quemdam Regulum nomine incla-

Amaret, sudore correptus est. Quo refrigerante, horror corporis nimius initia febræ præbuit, nec multo post vitam finivit, post annum et quatuor menses imperii et dies octo, ætatis septuagesimo atque altero anno, atque inter divos ^f relatus est. Corpus a senatû, ut quondam Augusti, humeris delatum, in sepulcro Augusti in campo Martio sepultum est. Eo die quo interiit solis defectio facta est.

TRAJANUS.

Anno ab Urbe condita 847, Ulpus Crinitus Trajanus ex urbe Tudertina, Ulpus ab avo dictus, Trajanus a Trajo, paterni generis auctore, vel de nomine Trajani patris sic appellatus, decimus tertius ab Augusto imperium adeptus est, natus in Hispania, familia antiqua magis quam clara. Nam pater ejus primum eos. fuit. Imperator autem apud ^g Agrippinam, nobilem Galliæ urbem, factus est, habens diligentiam in re militari, in civilibus lenitatem, in sublevandis civitatibus largitionem. Cumque duo sint quæ ab egregiis principibus expectentur, sanctitas domi, in armis fortitudo, utrobique prudentia, tantus in eo erat maximarum rerum modus, ut quasi temperamento quodam virtutes miscuisse videretur, nisi quod cibo vinoque paululum deditus erat. Remp. ita administravit, ut omnibus principibus merito præferatur, inusitatæ civilitatis et fortitudinis. Romani imperii, quod post Augustum defensum magis fuerat quam nobiliter ampliatum, fines longe lateque diffudit. Urbes trans Rhenum in Germania reparavit. Daciam Decibalo victo subegit: provincia trans Danubium facta, in his agris, quos nunc Thaphali, nunc ^h Victophali, et Tervingi habent. Ea provincia decies centena millia passuum in circuitu tenuit. Armeniam, quam occupaverant Parthi, recepit, ⁱ Pharmatasire occiso, qui eam tenebat. Albanis regem dedit. Hiberorum regem, et Sauromatarum, et Bosphoranorum, Arabum, et Hosdroenorum et Colchorum in fidem accepit. ^j Corduenos ^k Mardomedos, occupavit. Et Antemusium magnam Persidis regionem, Seleuciam et Ctesiphontem, ^l Babylonem et Edessam, vicit ac tenuit. Usque ad Indiæ fines, et ad mare rubrum accessit, atque ibi tres provincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam cum his gentibus quæ Madenam attingunt. Arabiam postea in provinciæ formam redegit, in mari Rubro classem instituit, ut per eam Indiæ fines vastaret. Gloriam tamen militarem civilitate et moderatione superavit, Romæ et per provincias æqualem se omnibus exhibens, amicos salutandi causa frequentans, vel ægrotantes, vel cum festis dies habuisset, convivia cum eisdem indiscreta vicissim habens, sæpe in vehiculis eorum sedens, nullum senatorum lædens, nihil injustum ad augendum fiscum agens, liberalis in cunctos, pu-

^a A., post mediæ, qui.

^b A., imp. est factus. Æquis., etc.

^c A., post præbuit: Reip. divina, etc.

^d Al., Maturicius.

^e A., post adoptando: Mortuus est Romæ post annum, etc.

^f A.: Relatus est. Successit ei Ulpus Crinitus Trajanus, natus Italiæ in Hispania, familia, etc.

^g Agrippinam in Galliis.

^h Victophali. Ita et Eut.; sed H., Victoali. A., Victohali.

ⁱ A., Farmatosiriæ.

^j A., Corduenos.

^k Eutrop., Marchomedes. H., et A., Marcomedes.

^l A., Babylonem, Messenios vicit, etc.

blice privatimque ditans omnes, et honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognovisset, orbem terrarum ædificans, multas immunitates civitatibus tribuens, nihil non tranquillum placidumque agens, adeo ut in omni ejus ætate unus tantum senator damnatus sit, atque is tamen per senatum, ignorante Trajano. Ob hæc per orbem deo proximus nihil non venerationis meruit, et vivus, et mortuus. Inter alia dicta hoc ipsius fertur egregium. Amicis enim culpantibus quod nimium circa omnes communis esset, respondit talem se imperatorem esse privatis, ^a qualem sibi imperatorem privatus optasset. Hic ob honorem Suxæ, cujus studio imperium arripuerat, lavacra condidit. De quo supervacaneum videtur cuncta velle nominatim promere, cum satis sit excultum atque emendatum dixisse. Fuit enim patiens laboris, studiosus optimi cujusque ac bellicosi, magis simpliciora ingenia quam eruditissimos (cum ipse paræ esset scientiæ, moderateque eloquens) diligebat. Justitiæ vero ac juris humani divinique, tam repertor novi quam inveterati custos. Quæ omnia eo majora visebantur, quod per multos atque atroces tyrannos perditio atque prostrato statu Romano, in remedium tantorum malorum divinitus credebatur opportune datus, usque eo, ut adveniens imperium ejus pleraque mirifica denuntiaverint. In quibus præcipuum, cornicem e fastigio Capitolii Aticis sermonibus effatam, ἔσται καλῶς. Hic in persecutis sane Christianis errore deceptus, tertius a Nerone, cum passim repertos cogi ad sacrificandum idolis, ac detrectantes interfici, præcepisset, et plurimi interficerentur, Plinii Secundi, qui inter cæteros judices, ut Tertullianus refert, persecutor datus erat, relatu admonitus est eos homines nihil morte gerere dignum, nisi quod diis non immolarent, et Christum veluti Deum ante lucem surgentes laudarent, a malis omnibus abstinentes. Ad quem Trajanus rescribit Christianos pro fide nullatenus inquirendos. Verumtamen continuo Romæ aurea domus a Nerone totis privatis publicisque rebus impensis condita, repentino conflagravit incendio, ut intelligeretur missa etiam ab alio persecutio in ipsius potissime monumentis, a quo primum exorta esset, atque in ipso auctore puniri. Terræmotu quatuor urbes Asiæ subversæ, Elæa, Myrina, Pytanæ, Cyme; et Græcæ civitates duæ, Opuntiorum et Oriciorum. Tres Galatiæ civitates eodem terræmotu dirutæ. Pantheum Romæ a Domitiano constructum fulmine concrematum est. Terræmotus in Antiochia pene totam subruit civitatem. Incredibili deinde motu sub uno tempore Judæi quasi rabie efferati per diversas terrarum partes exarsere. Nam per totam Libyam adversus incolas exarserunt, et

A atrocissima bella gesserunt: quæ adeo tunc interfectis cultoribus desolata est, ut nisi postea Adrianus imperator collectas undique aliunde colonias deduxisset, vacua penitus terra, abraso habitatore mansisset. Ægyptum vero totam, et Cyrenen, et Thebaidam, cruentis seditioibus turbaverunt. In Alexandria tunc commisso prælio victi et attriti sunt. In Mesopotamia quoque rebellantibus jussu imperatoris bellum illatum est. Itaque multa millia eorum vasta cæde deleta sunt. Sane Salaminam urbem Cypri, interfectis omnibus accolis, deleverunt. Igitur Trajanus post ingentem gloriam belli, domique quæsitam, e Perside rediens, apud Seleuciam Isauriæ profluvio ventris extinctus est. ^b Obiit autem ætatis anno sexagesimo tertio, et mense uno, die quarto, imperii nono decimo, mense sexto, die quinto decimo. Inter divos ^c relatus est. Hujus exusti corporis cineres in urna aurea relati Romam, humati que in Trajani foro sub ejus columna, cujus altitudo centum quadraginta pedes habet: et imago superposita, sicut triumphantes solent, in Urbem invecta, senatu præeunte et exercitu. Eo tempore multo perniciosius quam sub Nerva Tiberis inundavit, magna clade ædium proximarum; et terræmotus gravis per provincias multas, atroxque pestilentia, famesque et incendia facta sunt. Quibus omnibus Trajanus per exquisita remedia multipliciter opitulatus est, statuens ne domorum altitudo sexaginta superaret pedes, ob ruinas faciles et sumptus, si quando talia contigerint, exitiosos. Unde merito Pater patriæ dictus est. Illius tantum memoriæ delatum est, ut usque ^d ad nostram ætatem non aliter in senatu principibus acclamaretur, nisi, Felicio Augusto, melior Trajano. Adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, ut vel assentantibus, vel vere laudantibus occasionem magnificentissimi præstet ^e exempli.

ADRIANUS.

Anno ab Urbe condita 867, Ælius Adrianus stirpis Italicæ ex Hispania, Ælio Adriano, Trajani principis consobrino, Adriæ orto, genitus, quod oppidum agri Piceni, etiam mari Adriatico cognomen dedit, quartus decimus ab Augusto imperator est creatus. Hic sine aliqua voluntate Trajani imperator est factus, operam dante tamen Plotina uxore Trajani. Nam eum Trajanus, quanquam ^f consobrini sui filium, vivus noluerat adoptare. Qui Trajani gloriæ invidens, statim provincias tres ^g abstulit, ^h quas Trajanus addiderat, id est, de Assyria, Mesopotamia, Armenia, revocavit exercitus, ac finem imperii esse voluit Euphratem. Idem de Dacia facere conantem amici terruerunt, ne Romani cives ⁱ multi traderentur, propterea, quia Trajanus, victa Dacia, ex toto orbe Romano infinitas

^a A.: Quales esse sibi imperatores privatus optasset. Post ingentem, etc.

^b Eutrop.: Obiit autem ætatis anno 62, mense 9, et die quarto inter divos relatus est. H.: Obiit autem ætatis anno 65, mense Junio, die 4, imp. 19, mense sexto, die 15, inter divos relatus est.

^c A.: Relatus est. Solus omnium intra Urbem sepultus est. Ossa collata in urnam auream in foro, quod ædificavit, sub columna posita sunt, cujus, etc.

^d Ad nostram ætatem. Sunt verba Eutropii, quæ et

Paulus Diac. Ms. H., et Miscella, retinuit. CANIS.

^e A.: Exempli. Defuncto Trajano Helius Adrianus creatus est princeps sine aliqua quidem voluntate Trajani, sed operam, etc.

^f Spartianus, Eut., Hersfel. et Amb., consobriniæ suæ, etc.

^g A., natus et ipse Italicæ in Hispania.

^h A., reliquit.

ⁱ A., multi barbaris traderentur.

eo copias transtulerat, ad agros et urbes colendas. Daciae enim diuturno bello Decibali^a vires fuerant exhaustae, pacem tamen omni sui imperii tempore habuit. Semel tantum per praesidem cum Sauro-matis dimicavit, et vicit. Orbem Romanum circumivit, multa aedificavit. Hic per Quadratum discipulum apostolorum, et Aristidem Atheniensem virum fide sapientiaque plenum, et per Serenum Granium legatum, libri de Christiana religione compositis instructus, atque eruditus, praecipit, per epistolam ad Minutium Fundanum proconsulem Asiae datam, ut nemini liceret Christianos sine objectu criminis aut probatione damnare, idemque continuo Pater patriae in senatu ultra mortem majorum appellatur, et uxor ejus Augusta. Textus autem epistolae hic est: « Accepi litteras ad me scriptas a decessore tuo Serenio^b Germano clarissimo viro, et non placet mihi relationem silentio praeterire, ne et innoxii perturbentur, et calumniatoribus latrocinandi occasio tribuatur. Itaque si evidenter provinciales huic petitioni suae adesse valent adversum Christianos, ut pro tribunali eos in aliquo arguant, hoc eis exsequi non prohibeo. Precibus autem in hoc solis, et acclamationibus, uti eis non permitto. Etenim multo aequius est, si quis volet accusare, te cognoscere de objectis. Si quis igitur accusat, et probat adversum leges quidquam agere memoratos homines, pro merito peccatorum etiam supplicia statures. Illud mehercule magnopere curabis, ut, si quis calumniae gratia quemquam horum postulaverit reum, in hunc pro sui nequitia supplicii saevioribus vindices. » Igitur Adrianus remp. justissimis legibus ordinavit. Judaeos sane perturbatione scelerum suorum exagitatos et Palaestinam provinciam quondam suam depopulantes ultima caede perdomuit, excidio Hierosolymis novissime desolatis, ita ut nec lapis super lapidem secundum divinam vocent sit in ea relictus, ultusque est Christianos, quos illi^c Chozbea duce, quod sibi adversus Romanos non assentirentur, excruciant. Praecipitque ne cui Judaeo introeundi Hierosolymam esset licentia, Christianis tantam civitate permissa, quam ipse in oppidi statum murorum exstructione reparavit, et Aeliam de praenomine suo vocari jussit. Per idem tempus Romae Favorinus et Palamon rhetores insignes, necnon et Herodes Atheniensis et Marcus habebantur. Iste facundissimus Latino sermone, Graecis litteris eruditissimus fuit, ita ut a plerisque Graeculus appellaretur. Atheniensium studia moresque auxit, peritus non solum sermone, sed et caeteris disciplinis, canendi, psallendi, medendique scientia, musicus, geometra, pictor, fictorque ex aere, et marmore, proxime Polyclethus, et Euphranoras. Proinde omnino ad ista est factus, ut elegantius nunquam quidquam humanae res expertae videantur. Memor supra quam cuiquam credibile est, locos, negotia, milites, absentes quoque nominibus recensere; rem immensi laboris, quippe qui provincias

omnes pedibus circumierat, agmen comitantium praevertens, cum oppida universa restitueret, augetur ordinibus. Namque ad specimen legionum militarium, fabros, perpendiculatores, architectos, genusque cunctum exstruendorum moenium, seu decorandorum, in cohortes centuriaverat. Varius, multiplex, multiformis, atque ad vitia et virtutes quasi arbiter genitus, impetum mentis quoddam artificio regens, ingenium invidum, triste, lascivum, et ad ostentationem sui insolens, callide tegebat, continentiam, clementiam, facilitatem simulans, contraque dissimulans ardorem gloriae quo flagrabat; acerrimus ad lacessendum et respondendum seriis joco maledictis, referre carmen carmini, dictum dicto, prorsus praemeditatum crederes adversus omnia. Hujus uxor Sabina, dum prope servilibus injuriis afficitur, ad mortem voluntariam compulsa, quae palam jactabat se, quod immane ingenium probavisset, elaborasset, ne ex eo ad humani generis perniciem gravidaretur. Hic morbo subcutaneo, quem diu placide sustinuerat, victus, dolore ardens impatiensque, plures e senatu extinxit. A regibus multis pace occultis impetrata muneribus, jactabat palam plus se otio adeptum quam armis caeteros. Officia sane publica, et Palatina, necnon militiae, in eam formam statuit, quae paucis permutatis, hodie permanet. Dehinc miserabili exitu consumptus est, cruciatu membrorum omnium confectus, in tantum ut crebro sese interficiendum ministrorum fidissimis precans offerret, ac ne in semetipsum saeviret, charissimorum custodia servaretur. Hic non magnam clementiae gloriam habuit, diligentissimus tamen circa aerarium et militum disciplinam. Obiit^d in Campania apud Bajas, imperii anno vigesimo primo, mense decimo, et die vigesimo: ^e aetatis sexagesimo et altero anno. Senatus ei tribuere noluit divinos honores. Tamen, cum successor ipsius Titus Aurelius Antoninus Fulvius hoc vehementer exigeret, et universi senatores palam resisterent, tandem obtinuit.

ANTONINUS PIUS.

Ergo Adriano successit quintus decimus ab Augusto M. Antoninus Fulvius Bojonius, idem etiam Pius postea nominatus, genere claro, sed non admodum vetere. Iste ab Adriano in filium adoptatus, cujus gener fuerat, vir insignis, qui merito Numae Pompilio conferatur, ita ut Romulo Trajanus aequaretur. Vixit ingenti^f honestate, privato major imperio, nulli acerbus, cunctis benignus, in te militari moderata gloria, defendere magis provincias quam ampliare studens, viros aequissimos ad administrandam remp. quaerens, bonis honorem habens, improbos sine aliqua acerbitate detestans^g regibus amicus esse studens; cum orbem terrae nullo bello per annos viginti tres sola auctoritate rexerit, adeo tremantibus eum atque amantibus cunctis regibus, nationibusque, et populis, i parentem, seu patronum, magis quam dominum imp-

^a A., pro Decibali, habet civili res.

^b Al., Graniano. Vide Zonaram.

^c Euseb. Chron., Chozbas.

^d A.: In Campania major sexagenario, imperii anno 21, mense 10, die 22. Senatus volebat ei, etc.

^e Ita et H., sed Eutrop. 29.

^f A., honestate privatus, in majori imp.

^g A.: Regibus amicis venerabilis non minus quam terribilis, adeo ut barbarorum plurimae nationes, depositis armis, ad eum controversias suas, litesque deferrent, sententiaeque parerent. Hic.

ratoresque, reputarent, omnesque in morem celestium propitium optantes, de controversiis inter se iudicem poscerent. Quin etiam Indi, Bactri, Hircani legatos misere, iustitia tanti imperatoris comperta, quam ornabat^a vultu serie pulchro, procerius membra, decenter validus; priusquam salutandus prodiret, degustans panis aliquantum, ne frigescente circum præcordia sanguine, per jejuniū viribus exesis interciperetur, eoque actui publicorum minime sufficeret, quem incredibili diligentia ad speciem optimi patrisfamilias exsequebatur, appetentia gloriæ carens, et ostentatione, adeo mansuetus, ut instantibus Patribus ad eos qui contra eum conjurarent, persequendos compresserit quæstionem, profecto sciens necesse non esse sceleris in semetipsum cupidos pertinacius indagari, quia si plures reperirentur, quantis odio esset intelligeretur. Hic ante imperium ditissimus fuit: omnes quidem opes suas stipendiis militum et circa^b amicos liberaliter erogando comminuit. Verum ærarium opulentum reliquit. Pius propter clementiam^c dictus est. Hujus temporibus Justinus philosophus librum pro Christiana religione compositum eidem Antonino tradidit, benignumque eum erga Christianos homines fecit. Qui non longe post suscitante se persecutione, et crescente, scripsit universis partibus Asiæ epistolam in his verbis: *c* Ego quidem non ambigo, etiam ipsis diis curæ esse, ne qui nocent lateant; multo enim magis ipsis convenit punire eos, qui sibi immolare nolunt, quam vobis. Sed vos confirmatis eorum quos persequimini sententiam, quam de vobis habent dicentes vos impios, et sine deo esse. Unde et optabilius habent animam ponere pro Deo suo, et mortem libenter amplecti, quam vobis acquiescere, et in vestræ religionis jura concedere. De motibus autem terræ, qui vel facti sunt, vel etiam nunc fiunt, absurdum non erit mœrorem vestrum justa commotione solari. Quoniam quidem comperi, quod in hujusmodi rebus ad illorum invidiam communes casus transfertis. In quo illi quidem majorem fiduciam accipiunt apud Deum. Vos autem in omni tempore, quo de talibus ignoratis, ceteros quidem deos negligitis, cultum vero immortalis Dei, quem Christiani colunt, expellitis et deturbatis, usque ad mortem cultores illius observantiæ persequentes: super quibus plurimi ex provinciis iudices etiam venerabili patri nostro scripserant. Quibus rescriptum ab eo, ut nihil molestiæ hujusmodi hominibus generarent, nisi forte arguerentur, aliquid adversum Romani regni statum moliri. Sed et mihi

A ipsi de his quamplurimi retulerunt, quibus ego patrem nam seculus sententiam pari moderatione rescripsi. Quod si quis persistit hujusmodi hominibus absque ullo crimine movere negotia, ille quidem qui delatus pro hoc nomine fuerit, absolvatur, etiamsi probetur id esse, quod ei objicitur, Christianus. Is autem qui crimen obtendit, reus pœnæ ipsius quam objecit existat. *B* Proposita Ephesi publice in conventu Asiæ. Per idem tempus Romæ agnoscitur Ariantus philosophus Nicomediensis prætor, necnon et Maximus Tyrius, Apollonius Stoicus, Chalcedonius, Basilides, ^d Citopolitanus. Isti etiam magistri verissimi Cæsaris extiterunt. Igitur Antonius ^e apud Lorios villa propria, millibus passuum duodecim ab Urbe, febri paucorum dierum, post vitæ annam septuagesimum septimum, imperii vicésimum tertium consumptus est, atque inter divos relatus est et merito consecratus, ^f ita ut in honorem ejus templa, sacerdotes, atque infinita alia decreta sint. Usque adeo autem mitis fuit, ut cum ob inopiæ frumentariæ suspicionem lapidibus a populo Romano perstringeretur, maturit ratione exposita placare, quam ulcisci seditionem.

M. AURELIUS.

Anno ab Urbe condita 911, M. Aurelius Antoninus Verus, sextusdecimus ab Augusto, Imperium adeptus est, haud dubie nobilissimus: quippe cum ejus origo paterna a Numa Pompilio, materna a Salentino rege penderet, et cum eo ^g L. Annius Antoninus Verus. ^h Tamque Romana Resp. duobus æquo jure Imperium administrantibus paruit, cum usque ad eum singulos semper habuisset Augustos. Hi, et genere conjuncti inter se fuerunt, et affinitate. Nam ⁱ Verus nepos, Antoninus gener Antonini Pii fuit, per uxorem ^j Galeriam Fauscinam minorem consobrinam suam. Hi bellum ^k contra Vollogesum regem Parthorum gesserunt, qui post victoriam Trajani primum ^l rebellaverat, et gravi eruptione Armeniam, Cappadociam, Syriamque vastabat. L. Verus Antoninus Antoninus ad id bellum profectus est. Qui dum Athenis sacrificaret, ignis in cæto ab Occidente in Orientem ferri visus est. Qui, Antiochiæ et circa Armeniam agens, multa per duces suos ingentia patravit. Seleuciæ Assyriæ urbem nobilissimam, super Hydaspem fluvium sitam cum quadringentis millibus hominum cepit. Parthicum triumphum ^m revexit. Obiit tamen in ⁿ Venglia inter Altinum et Concordiam civitatem, cum proficisceretur,

^a Bongars., vultu invicto, et sereno, et pulchro.

^b A., amicos liberalitatibus minuit.

^c A., post dictus est: Obiit apud Orium villam suam milliario ab U. XII, vitæ anno 77, imp. 23, atque, etc.

^d Eusebius Ms., Syropolitanus; impressus, Cypopolitanus.

^e Eutrop. et Euseb.: Obiit apud Lorios villam suam. H., apud Orium.

^f A., omis. cæt.: Post hunc imperavit M. Antoninus Verus.

^g Ita et Eutrop. Sed H., L. Annius Antoninus Severus.

^h A., Tamque primum Rom., etc.

ⁱ A., Verus Annius Antoninus gener, etc.

¹ Ita et Hersfeld. Sed Eutrop., Valerian. Vide Orosium, epitomen Victoris, et Capitolinum, ex quibus Miscella hic textit sua. Ab hoc loco, sicut alias fere semper, sicut P. Diaconus plura quedam habet, quam Eutrop., ita auctor Miscellæ subinde plura addit Diacono, ut conferenti singulos patebit. CANIS.

^k A., contra Parthos gesserunt. Qui, etc.

^l A., rebellaverant. Verus Antoninus ad id profectus est. Qui Antiochiæ, etc.

^m A., post revexit: Cum fratre eodemque vocero triumphavit. Obiit, etc.

ⁿ A.: Venetia, cum de Concordia civitate Altinum proficisceretur, et cum fratre, etc.

et cum fratre in vehiculo sederet, subito sanguine ietus, casu morbi, quem Græci ἀπόπληξις^a vocant: carminum maxime tragicorum studiosus, ingenii asperi, atque lascivi, reverentia tamen fratris nihil unquam atrox ausus. Cumque obiisset undecimo anno imperii, inter divos relatus est. Post eum Marcus Antoninus Verus remp. solus tenuit, quem mirari facilius quisquam quam laudare possit: a principio vitæ tranquillissimus, adeo ut ab infantia quoque vultum nec ex gaudio, nec ex mœrore^b putaverit, philosophiæ deditus Stoicæ. Ipse etiam non solum vitæ moribus, sed etiam eruditione philosophus, tantæ admirationis adhuc juvenis, ut eum successorem paraverit Adrianus relinquere; adoptato tamen Antonino Pio,^c generum ei idcirco esse voluerit, ut hoc ordine ad imperium perveniret. Institutus est ad philosophiam per Apollonium Chalcedonium, ad scientiam litterarum Græcarum^d per Sextum Cheronensem, Plutarchi nepotem. Latinas autem litteras eum Fronto orator nobilissimus docuit. Hic cum omnibus Romæ æquo jure egit, ad nullam insolentiam^e elatus est. Imperii fastigio liberaliter usus est, et promptissime. Provincias ingenti benignitate et moderatione tractavit. Contra Germanos eo principe feliciter res gestæ sunt. Iste virtutum omnium cœlestisque ingenii exstitit, ærumnisque publicis quasi defensor objectus est. Etenim nisi ad illa tempora natus esset, profecto quasi uno lapsu ruissent omnia status Romani. Quippe armis quies nunquam erat; perque omnem Orientem, Illyricum Italiamque bella fluebant. Terræmotus, non sine interitu civitatum, inundationes fluminum, lues crebræ, locustarum acies in agris infestæ, prorsus ut prope nihil quo summis angoribus atteri mortales solent dici seu cogitari queat quod non illo imperante sævierit. Credo divinitus attributum, ut dum mundi lex, seu natura, aliquid hominibus incognitum gignit, rectorum consiliis tanquam medicinæ remediis, leniatur. Hic permisit viris clarioribus ut convivia eodem cultu quo ipse et similibus ministris exhiberent. His in diebus Parthici belli persecutionem Christianorum quarta jam post Neronem vice agi imperavit, quæ tam graves ejus præcepto exstitere, ut in Asia et Gallia multi sanctorum martyrio coronati sint. Bellum unum ipse gessit Marcomanicum, sed quantum nulla memoria fuit, adeo ut Punicis conferatur. Nam eo gravius est factum, quod universi exercitus Romani perierant. Sub hoc tantus casus pestilentiæ fuit, ut post victoriam Persicam, Romæ, ac per Italiam, provinciasque, maxima hominum pars, militum omnes fere copiæ, languore defecerint. Ingenti ergo labore et moderatione cum apud Carnuntum jugi triennio perseve-

rasset, Marcomanicum bellum confecit: ^f quod cum his Quadi, Vandali, Sarmatæ, Suevi, atque ^g omnis pene Germania, gerebant; et in Quadorum usque ^h fines progressus exercitus, circumventusque ^g hostibus, propter aquarum penuriam, cum tam sitis, quam hostis periculum sustineret, ad invocationem Christi nominis, quam subito magna fidei constantia quidam milites effusi in preces palam fecerunt, tanta vis pluvie effusa est, ut Romanos quidem largissime, ac sine injuria resecerit, barbaros autem crebris fulminum ictibus perterritos, præsertim cum plurimi eorum occiderentur, in fugam coegerit. Quorum terga Romani usque ad internecionem cædentes, gloriosissimam victoriam, et omnibus pene antiquorum titulis præferendam, rudi parvoque militum numero, sed potentissimo Christi auxilio, reportarunt. Igitur multa millia hominum interfecta; ac Pannoniis servitio liberatis, ^h Romæ rursus cum Commodo Antonino filio suo, quem Cæsarem fecerat, triumphavit. Ad hujus belli sumptum, cum, ærario exhausto, largitiones, quas militibus impenderet, nullas haberet, neque indicere senatui aut provincialibus aliquid vellet, instrumentum regii cultus, facta in foro Trajani diu sectione, distraxit, vasa aurea, pocula crystallina, et murrina, uxoriam, ac suam sericam, et auream vestem, multa ornamenta gemmarum, ac per duos continuos menses venditio habita est, multumque auri redactum. Post victoriam tamen emptoribus pretium restituit, qui reddere comparata voluerunt, molestus nulli fuit, qui maluit semel empta ⁱ retinere. Hic in editione ^j munerum adeo magnificus fuit, ut centum ^k semel leones exhibuisse tradatur. Hujus tempore Cassius tyrannidem arripens extinctus est. Hic etiam præteriti temporis per omnes provincias tributa donavit, omniaque simul fiscalium negotiorum calumniosa monimenta conjuncta in foro jussit incendi, severioresque leges novis constitutionibus temperavit. Per idem tempus Romæ pollebat Galenus optimus medicus, genere Pergamenus. Et Salvius Julianus Romæ leges promebat, et Fronto rhetor, et Aristides Smyrnæus sophista, Oppianusque poeta, et Atticus Platonicus philosophus Romæ erant. Igitur, cum fortunatam remp. virtute et mansuetudine reddidisset, obiit in Campania apud oppidum Vendobonam duodevigesimo imperii anno, ætatis ^l sexagesimo primo. De ejus morte nuntio Romam pervecto, confusa luctu publico Urbe, senatus in curiam veste tetra amictus convenit, et quod de Romulo ægre creditum est, omnes pari sensu præsumpsere, Marcum caelo receptum esse, ob cujus honorem templa, columnæ, multaque alia decreta sunt.

^a A., vocant. Vir ingenii parum civilis.

^b A., mutaverit.

^c A., genero ejus. Idcirco, etc.

^d A., per Chersonensis Plut., etc.

^e A.: Elatus est imp. fastigio. Liberalitatis promptissimæ. Provincias, etc.

^f A., quod Squadi.

^g A.: omnis barbaria commovit, multa millia hominum interfecit, ac Pannoniis, etc.

^h A., Romam reversus.

ⁱ A.: retinere. Hic permisit viris clarioribus, ut convivia eodem cultu quo ipse et ministris similibus exhiberent. In editione, etc.

^j A., munerum post victoriam adeo, etc.

^k A., simul.

^l A., 61 et ab omnibus certatim adnitentibus inter divos relatus est.

COMMODUS.

^a Huic successit L. Aurelius Commodus filius ejus, qui et ipse Antoninus dictus, et ab Augusto decimus septimus imperator est creatus. Hic qualis futurus esset, in ipsa primordio ostendit. Namque cum in supremis moneretur a patre suo attritos jam barbaros, ne permetteret vires recipere, responderat: Ab incolumi quamvis paulatim ^b negotium perfici posse, a mortuo nihil. Iste nihil paternum habuit, nisi quod contra Germanos feliciter et ipse pugnavit. Septembrem mensem ad nomen suum transferre conatus est, ut Commodus diceretur. Sed ^c luxuriæ et obscenitatis dedecore plurimo depravatus, gladiatoris quoque armis sæpissime in ludo depugnavit. Deinceps etiam in amphitheatro cum hujusmodi a hominibus, et cum feris decertavit. Interfecit etiam plurimos Senatores, maxime quos animadvertit nobilitate industriaque excellere flagitia regis, ^e inter quos etiam Salvium Julianum legislatorem occidit. Pœna Urbis insequitur. Nam fulmine Capitolium ictum, ex quo facta inflammatio bibliothecam illam majorum cura studioque compositam, ædesque alias juxta sitas, rapaci turbine concremavit. Deinde aliud incendium postea Romæ exortum, et ædem Vestæ, et palatium, plurimamque Urbis partem, solo æquavit. Huic Martia generis libertini uxor fuit, forma tamen meretriciisque artibus pollens, quæ cum animum ejus penitus devinxisset, egresso e balneo veneni poculum obtulit. Ad extremum ab immisso validissimo palæstrita compressis ejus faucibus, expiravit in domo Vestiliani, cum annis duodecim post patrem et octo mensibus imperasset, vitæque ^c anno vigesimo secundo.

PERTINAX.

Huic successit Helvius Pertinax, qui octavus decimus ab Augusto imperium adeptus est. Iste grandævus, et qui ^f septuagenariam attingisset ætatem, præfecturam Urbe tunc agens ex senatusconsulto, ^g coactus imperium repugnansque suscepit. Proinde tale cognomentum sortitus est. Octogesimo primo die imperii prætorianorum militum seditione, et Salvii Juliani ^h scelere, multis vulneribus obruncatur. Hujus caput tota Urbe vectum est. Hoc exitu obiit, vir, ad humanæ conversationis exemplum, per laboris genera universa ad summos usque proventus honores, usque eo, ut Fortunæ vocaretur pila. Is origine ortus sordida, nam libertino genitus patre, apud Ligures ^d in agro squalido Lollii Gentiani, cujus in præfectura quoque se clientem esse liberalissime fatebatur, fuit

^a A. : Hujus successor L. Antoninus Commodus.

^b Victor legit negotia.

^c A. , uxoria obscenitate.

^d A. : Hominibus dimicavit. Obiit morte subita, adeo ut strangulatus, vel veneno interfectus putetur, cum annis XII post patrem, et VIII mensibus imperasset, tanta execratione omnium, ut hostis humani generis etiam mortuus judicaretur.

^e Locus transpositus restituendus ex Orosio.

GANIS.

^f Ita Euseb. Capitolin., et Victor sexagenariam.

^g A. , S. C. imperare jussus die 80 imperii.

^h A. , scelere occisus est.

ⁱ A. , Sabinus.

^j A. , Adriano.

A doctor litterarum, quæ a grammaticis traduntur. Blandus magis quam beneficus. Unde eum Græco nomine χρησθόλογον appellavere. Nunquam injuria accepta ad ulciscendum ductus. Amabat simplicitatem. Communem se affatu, convivio, incessu, præbebat. Huic mortuo divi nomen decretum est. Ob cujus laudem ingeminatis ad vocis usque defectum plausibus acclamatum est: Pertinace imperante securi viximus, neminem timuimus, Patri pio, Patri senatus, Patri omnium bonorum!

DIDIUS JULIANUS.

Post eum Didius ¹ Salvius Julianus ortu Mediolanensis, nonus decimus ab Augusto remp. Invasit, vir nobilis, et jure peritissimus, nepos Salvii Juliani, qui sub divo ⁱ Antonino perpetuum composuit ^k edictum, factiosus, præceps, regni avidus. Hoc tempore Niger Pescenninus apud Antiochiam et ^l in Sabario Pannoniæ oppido Septimus Severus creantur Augusti. Ab hoc Severo Julianus victus est apud Milvium pontem bello civili, et fugiens in palatio captus, et in abditas palatii balneas ductus, extenta damnatorum modo cervice decollatur, caputque ejus in rostris ponitur, post septem menses quam imperare cœperat.

SEPT. SEVERUS

Anno ab Urbe condita ^m 947, ⁿ Septimus Severus, vigesimus post Augustum, Romani imperii administrationem suscepit. Iste ex Africa oriundus, provincia Tripolitana, oppido Lepti fuit. ^o Solus omni memoria, et ante, et postea, ex Africa imperator fuit. Hic primum fisci advocatus fuit, mox militaris tribunus, per multa deinde et varia officia, atque honores, usque ad administrationem totius reip. ^p venit. Bella multa et feliciter gessit. ^q Pescenninum Nigrum, hominem omnium turpitudinum, qui in Ægypto et Syria rebellaverat, apud Cizicum interfecit: Parthos vicit, et Arabas interiores, et ^r Adiabenos. Arabas eo usque superavit, ut etiam provinciam ibi faceret. Idcirco Parthicus, Arabicus, ^s Adiabenicus dictus est. Multa toto orbe Romano reparavit. Sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace socius fuerat Juliano, Cæsarem se in Gallia fecit, victusque apud Lugdunum, et interfectus est. Hic fuit bellicosissimus omnium qui ante eum fuere: acer ingenio, et ad omnia quæ intendisset usque in finem perseverans, benevolentia, quo inclinasset mirabili ac perpetua. Ad acquirendum diligens, ad largiendum liberalis, in amicos inimicosque vehemens pariter, quippe qui Lateranum Cilonem, ^t Anulinum Bassum,

^k A. , post edictum: Victus a Severo apud Milvium pontem interfectus in palatio. Vixit mensibus septem postquam, etc.

^l Victor, in Pannonia Sabatia.

^m Orosio 844.

ⁿ A. legit: Hinc Sept. Severus Rom., etc.

^o A. , Solus omnium.

^p A. : Venit. Pertinacem se appellari voluit in honorem ejus Pertinacis, qui a Juliano fuit occisus. Parcus admodum fuit, natura sævus. Multa, etc.

^q A. , Pescennium. Victor, Pescennium.

^r A. , Azabenos.

^s Item; Azabenicus,

^t Victor, Amulinum.

cæterosque alios ditaret, ædibus quoque memoratu dignis, quarum præcipuas videmus Parthorum, quæ dicuntur ac Laterani. Hic nulli in dominatu suo permisit honores venundari. Iste Judæos et Samaritas rebellare conantes ferro coercuit. Quinta post Neronem persecutione Christianos excruciauit, plurimique sanctorum per diversas provincias martyrio coronati sunt. Igitur Severus, præter bellicam gloriam, etiam civilibus studiis clarus fuit, et litteris Latinis doctus, philosophiæ scientiam ad plenum adeptus, Græcis sermonibus eruditus, punica eloquentia promptior. Novissimum bellum in Britannia habuit, ^a atque receptas provincias omni securitate ^b munivit. Itaque magnam fossam, firmissimumque vallum, crebris insuper turribus per centum et triginta duo millia passuum a mari ad mare ^c deduxit. Ibi apud Eboracum oppidum, cum membrorum omnium, maxime pedum dolorem pati nequiret, veneni vice, quod ei negabatur, cibos gravis ac plurimæ carnis avidius invasit. Quos cum conficere non posset, cruditate pressus expiravit, anno imperii 18, menseque decimo, vitæ anno sexagesimo quinto, divusque appellatus est. Nam filios duos successores reliquit, Bassianum, et Getam. Sed Bassiano Antonini nomen a senatu ^d petiit imponi.

CARACALLA.

Itaque dictus est M. Aurelius Antoninus ^e Bassianus Caracalla, patrique successit, Lugduni genitus. Hic Bassianus ex avi materni nomine dictus est. At cum e Gallia vestem plurimam devexisset, talarisque Caracallas fecisset, coegissetque plebem ad se salutandum indutam talibus introire, de nomine hujusmodi vestis, Caracalla cognominatus est. Hic fratrem suum Getam peremit, ob quam causam furore pœnas dedit, dirarum insectatione, quæ non immerito Ultrices vocantur, a quo post furore convaleuit. Hic corpore Alexandri Macedonis conspecto, Magnum Alexandrum se jussit appellari, assentantium saltatibus eo usque perductus, ut truci fronte, et ad lævum humerum conversa cervice, quod in ore Alexandri notaverat, incedens, fidem vultus simillimi persuaderet sibi. Iste morum fere paternorum fuit, paulo asperior, et minax. Opus Romæ egregium fecit ^f lavarii, quæ Antonianæ appellantur, nihil præterea memorabile. Impatientis libidinis, qui novercam suam Juliam uxorem ^g duxerit. Is dum moliens adversus Parthos expeditionem movisset, cum Cæcra iter faceret, apud Edissam in Osdroenâ secedens ad officia naturalia, a milite, qui quasi ad custodiam sequebatur, interfectus est, anno imperii sexto, mense secundo, vix ^h vitæ egressus

^a A., Utque.

^b A., muniret vallum per xxiiii passuum, etc.

^c A.: Deduxit. Decessit Eboraci admodum senex imp. anno 18, mense 3, et divus, etc.

^d A., voluit.

^e A., Bassianus, itemque Caracalla morum, etc.

^f A., lavacrum, quod Antonianum appellatur.

^g A.: Duxerit. Defunctus est in Osdroenâ apud Edissam moliens adversus Parthos expeditionem anno, etc.

^h A., ætatis.

A quadragessimam tertiam annum. Corpus ejus funere publico ⁱ Romam relatum.

MACRINUS.

Deinde Opilius Macrinus, qui præfectus prætorio erat, cum filio Diadumeno, ab exercitu imperatores creati, nihil memorabile ex temporis brevitate gesserunt. Nam imperium eorum duorum mensium et unius anni i fuit. Ambo pariter ab eodem exercitu apud Archelaidem obtruncantur, pro eo quod Macrinus militarem luxuriam et stipendia profusiora comprimeret.

HELIOGABALUS.

Anno ab urbe condita 972 post hos creatus est Marcus Aurelius Antonius Varius, vigesimus tertius ab Augusto imperator. Hic Antonini Caracallæ ^k ex Semea consobrîna sua occulte stuprata filius. Sacerdos autem Heliogabali templi erat. Proinde Heliogabalus dictus. Hujus matris Semeæ avus Bassianus nomine fuerat, Solis sacerdos, quem Phœnices, unde erat, Heliogabalum nominabant, a quo iste Heliogabalus dictus est. Is, cum Romam ingenti et militum et senatus expectatione venisset, probris se omnibus contaminavit, impudicissime et obscenissime vixit. Cupiditatem stupri quam assèqui naturæ defectu non poterat, in se convertens, Bassianam se, pro Bassiano jusserat appellari. Vestalem virginem quasi matrimonio jungens suo, abscissisque genitalibus, Magnæ matri se sacravit. Hic Marcellum, qui post Alexander dictus est, consobrînum suum, Cæsarem fecit. Bientoque post, et octo mensibus, quam imperare coeperat, Romæ tumultu militari interfectus est, anno vitæ sexto decimo, et cum eo mater ^l sua misera. Hujus corpus per Urbis vias more canini cadaveris a militibus tractum est, militari cavillo appellantium indomitæ rabidæque libidinis catulam. Novissime cum angustum foramen cloacæ corpus minime reciperet, usque ad Tiberim deductum, adjecto pondere, ne unquam emergeret, in fluvium projectum est, atque ex his quæ acciderant Tiberinus Tractifius appellatus est.

ALEX. SEVERUS.

Anno ab Urbe condita 975 huic successit in imperium vigesimus quartus ab Augusto ^m Aurelius Severus Alexander, ab exercitu Cæsar, a senatu Augustus appellatus, juvenis admodum. Susceptoque adversus Persas bello, ⁿ Xerxen eorum regem gloriosissime vicit. Militarem disciplinam severissime rexit, quasdam tumultuantes legiones integras exactoravit. Assessorem habuit, vel scriinarum magistrum, Ulpianum juris ^o conditorem. Cujus mater Mammea Christiana Origenem presbyterum audire curavit. Bonus

ⁱ A., elatus est.

^l A., fuit. Seditione militari ambo pariter occisi sunt.

^k A., filius putabatur.

^l A., Suriasera.

^m A., Aurelianus.

ⁿ Lamprid., Artaxercen.

^o A., Conditorem. Romæ quoque favorabilis fuit. Perit in Gallia militari tumultu imp. anno 13: et die, etc.

quoque reip. fuit, ærumnosus sibi. Hujus temporibus **A** Taurinus in Oriente Augustus effectus, ob timorem ipse se Euphrate fluvio abjecit. Tunc etiam Julius Maximinus apud Gallias regnum arripuit, pluribus de exercitu corruptis. Alexander vero cum deseri se a stipulatoribus apud Magontiam vidisset, matrem sibi causam fuisse mortis exclamans, accurrente percussore, obvoluto capite, cervicem manibus valde compressas præbuit, anno vitæ vigesimo sexto, imperii decimo tertio, et die octavo. In Mammeam matrem suam unice pius fuit, et ob id omnibus amabilis. Hæc eo filium coegerat, ut et illa ipsa permodica, si mensæ prandioque superessent, quamvis semesa, alteri convivio reponerentur

MAXIMINUS.

Post hunc ^a Julius Maximinus genere Thræ ad **B** imperium accessit, vigesimus quintus ab Augusto, anno ab Urbe condita 988. Is primus ex corpore militari imperator factus, sola militum voluntate, cum nulla senatus intercessisset auctoritas, neque ipse senator esset. Hic bello adversum Germanos feliciter ^b gesto, dum pecuniosos persequitur, insontes pariter, noxiosque, apud Aquileiam a Pupieno occisus est, deserentibus eum militibus suis, cum filio Diadumeno nomine, adhuc puero, cum quo imperaverat triennio, et paucis diebus, cunctis militari jocò conclamantibus: Ex pessimo genere ne catulum habendum. Iste persecutionem in Christianos sextus a Nerone exercuit. Hujus imperio duo Gordiani, pater et filius, principatum arripientes, unus post unum interierunt.

GORDIANUS.

^c Deinde Gordianus, nepos Gordiani ex filio, vigesimus sextus ab Augusto imperator creatus est, ortus Romæ clarissimo patre, qui, consensu militum, cum proconsulatum Africæ gereret, Maximino imperante ^d fuit princeps electus. Itaque cum Romam venisset, Balbinus atque Pupienus ^e fratres interfecti sunt. Gordianus admodum puer, cum Tranquillinam Romæ duxisset uxorem, Jani Gemini portas aperuit, quas utrumque post Vespasianum et Titum apertas constat, neminem scripsisse meminisse. Et ad Orientem profectus, Parthis bellum intulit, qui jam moliebantur erumpere. Quod quidem mox feliciter gessit, præliisque ingentibus Persas afflixit. Rediens haud longe **B** a Romanis finibus apud Ctesiphontem civitatem Persidis interfectus est fraude Philippi præfecti prætoris, qui post eum imperavit, accensis in seditionem militibus, anno vitæ vigesimo, imperii sexto. Miles ei tamulum vigesimo milliario a ^f Circesio, quod castrum

nunc Romanorum est, Euphrati imminens, ædificavit, nomenque loco dedit Sepulcrum Gordiani, exsequias vero Romam revexit, ipsum divum appellavit. Hujus temporibus Porphyrius Plotini Platonici philosophi auditor Romæ habetur, Theopompus philosophus apud Cheroniam et Nicator Sophista apud Athenas pollebant.

PHILIPPUS.

^g Anno ab Urbe condita 997, M. Julius Philippus vigesimus septimus ab Augusto, una cum filio ^h Caio Julio Saturnino Philippo imperium invasit, atque exercitu incolumi reducto ad Italiam, ex Syria profecti sunt. Isti primi omnium imperatorum Christiani Romæ facti sunt, et in die Paschæ, id est, in ipsis vigintiis, cum interesse voluissent, et communicare mysteriis, a Fabiano episcopo Romano non prius est permissum, nisi confiteretur peccata sua, et inter poenitentes staret, nec ullo modo copiam sibi mysteriorum futuram, nisi prius per poenitentiam culpas, quæ de eo ferebantur plurimæ, diluisset. Fertur igitur libenter eum quod a sacerdote sibi imperatum fuerat suscepisse, divinum sibi inesse metum, et fidem religionis plenissimam, rebus atque operibus comprobans. His tertio anno imperantibus, millesimus annus urbis Romæ ingenti ludorum apparatu spectaculorumque celebratus est. Ambo deinde ab exercitu interfecti sunt: senior Philippus Veronæ, medio capite supra ordines dentium præciso; junior Romæ, postquam annos quinque imperaverunt. Inter divos tamen relati sunt. Ex quibus junior Philippus duodecim annorum interfectus est, qui adeo severi et tristici animi fuit, ut jam tunc a quinquenni ætate nullo prorsus commento cujusquam ad ridendum solvi potuerit, patremque ludis sæcularibus petulantius tachinmantem, quanquam adhuc tenere, vultu aversato notaverit. Is Philippus humilissimo ortus loco fuit, patre nobilissimo latronum ductore.

DECIUS.

ⁱ Anno ab Urbe condita 1003, Decius e Pannoniâ inferiore, Bubaliæ natus, vigesimus Octavus ab Augusto, interfecto Philippo, imperium ^j invasit. Hic septimus post Neronem ad persequendos interficiendosque Christianos ferallia dispersit edicta, plurimosque sanctorum ad coronas Christi de cruciatibus suis misit. **B** Iste bellum civile, quod in Gallia motum fuerat, oppressit, Decium filium Cæsarem fecit. Romæ lavacrum ^k ædificavit vir artibus, cunctisque virtutibus instructus, placidus et communis domi, in armis promptissimus. Hujus temporibus, cum plurimi Gothi Istrum fluvium transmeassent Romanorum civitates devastan-

^a A : In palatio interfecti sunt, soli Gordiano imp. reservatum. Gordianus, etc.

^b A., Cirgesso.

^c A. : Philippi duo, filius ac pater, Gordiano occiso, imp. invaserunt, atque exerc., etc.

^d Victor, Gallo.

^e A. : Post hos Decius, etc.

^f A., sumpsit.

^g A. : Ædificavit. Cum biennio ipse et filius ejus imperassent, uterque in barbarico bello interfecti sunt e quibus senior gurgite, etc.

^a His verbis incipit Entrop., et P. Diaconus, lib. ix, et A. noster, qui habet Maximianus ex consortio militari primus aut imp. accessit sola, etc.

^b A. : Gesto, cum a militibus imp. esset appellatus, a Pupieno Aquileiæ occisus est, deferen., etc.

^c A. : Postea tres simul fuerunt Augusti, Pupienus, Balbius, et Gordianus, duo superiores obscurissimo genere. Gordianus nobilis quippe, cuius vater senior Gordianus consensu, etc.

^d A., fuisset electus.

tes, Misam et Nicopolim captentes vastaverunt. Decius autem una cum filio illos bello aggressus, apud Abritum, qui locus Foroterebronii dicitur, triginta millibus barbarorum interfectis, de suis plurimis perditis maxime Thracibus, ipse quoque eodem bello inter confusas turbas gurgite paludis submersus est, ita ut nec cadaver ejus potuerit^a inveniri, filiusque ejus bello extinctus est, anno imperii secundo. Scythæ vero cum plurimis spoliis et captivis reversi sunt, desertam dimittentes Philippopolim civitatem Macedoniæ. Hujus temporibus Valens Licinianus imperator effectus illico occiditur.

GALLUS.

^b Mox exercitus imperatores creavit Virium Gallum, et filium Galli Volusianum. Horum temporibus Hostilianus Perpenna a senatu imperator creatus, nec multum post pestilentia consumptus est. Sub his etiam Æmilianus in Misia imperator effectus est. Contra quem imperatores ambo profecti, apud Interamniam bellum civile molientes, ab exercitu suo cæduntur, anno ætatis patris septimo circiter et quadragesimo, imperii anno secundo, creati in insula Meninge, quæ nunc Girba dicitur. Isti nihil omnino clarum gesserunt, sola pestilentia, et morbis, atque ægrotudinibus^c noti, quod nulla fere provincia Romana, nulla civitas, nulla domus fuit, quæ non illa generali pestilentia correpta atque vastata sit.

ÆMILIANUS

^d Æmilianus vero Maurus genere, obscurissime natus, obscurius imperavit. Siquidem avarus fuit, ac quarto mense damnatus apud Spoletium, sive pontem, quem ab ejus cæde Sanguinarium accepisse nomen ferunt, inter Otriculum Narniamque, Spoletium et urbem Romam regione media positum, exstinguitur anno vitæ quadragesimo septimo.

VALERIANUS.

^e Anno ab Urbe condita 1008, Licinius Valerianus, cognomento Colobius, tricesimus ab Augusto, in Rhetia et Norico agens, ab exercitu imperator et mox Augustus est factus. Gallienus quoque filius ejus Romæ a senatu Cæsar est^f appellatus. Is parentibus est ortus splendidissimis, stolidus tamen, et multum iners, neque ad usum aliquem publici negotii consilio seu gestis accommodatus. Hic Cornelium Valerianum Gallieni filii sui filium Cæsarem fecit. Sub his etiam Germani Ravennam usque pervenerunt. His imperantibus Regilianus in Mæsia, Cassius Labienus Posthumus in Gallia, Gallieni filio interfecto, imperatores effecti sunt. Pari modo^g Lolianus apud Moguntiacum

^a A. : Inveniri, digno damnatus judicio, qui persecutionem in Christianos movens, inter cæteros beatiss. Laurentium levitam et martyrem exstinxit.

^b A. : Mox imp. creati sunt Gallus Hostilianus, et Galli filius Volusianus. Sub his Æmilianus in Mæsia res novas molitus est, ad quem opprimendum, cum ambo profecti essent, Interamne interfecti sunt, non completo biennio. Nihil, etc.

^c A., notus eorum principatus fuit.

^d Æmilianus obscurissime natus, obscurius imperavit, siquidem Maurus fuerat, ac tertio mense extinctus est.

^A in Ægypto Æmilianus, apud Macedonas Valens, Mediolani Aureolus invasere. Tunc Gothi rursus Istrum transeuntes, Thessalonicam urbem Illyrici vastaverunt, et prædis onustati ad propria remearunt. Tunc et Heruli quingentis navibus per Mæotidas paludes ad pontum navigantes, Byzantium et Chrysopolim ceperunt. Valerianus igitur in Mesopotamia bellum gerens a Sapore Persarum rege superatus est: mox etiam captus, apud Parthos ignobili servitute consenuit. Nam quandiu vixit, rex ejusdem provinciæ, incurvato eo pedem cervicibus imponens, equum conscendere solitus erat. Hic mox ut arripuit imperium octavus a Nerone adigi per tormenta Christianos ad idololatriam, abnegantesque interfici jussit, fuso per omnem Romani regni latitudinem sanctorum sanguine.

GALIENUS.

^B Galienus igitur filius ejus in loco Cornelii filii sui Salonianum alterum filium subrogavit, amori diverso pellicum deditus, Saloninæ conjugis, et concubinæ, quam per pactionem, concessa parte superioris Pannoniæ, a patre Marcomannorum rege matrimonii specie suscepit, ^h Pipam nomine. Interea Galienus, cum adolescens factus esset Augustus, ⁱ imperium feliciter, mox commode, ad ultimum perniciose gessit. Nam juvenis in Gallia et in Illyrico multa strenue fecit: occiso apud Mursam Ingenuo, qui purpuram sumpserat, ^j Regilliano, diu placidus, et quietus, mox in omnem lasciviam dissolutus, tenendæ reip. habenas probrosa ignavia et desperatione laxavit. Alemanni vastatis Galliis Italiam penetraverunt. Dacia, quæ a Trajano ultra Danubium fuerat adjecta, tum amissa est. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia vastata per Gothos: Pannonia a Sarmatis Quadisque depopulata est. Germani, usque ad Hispanias penetraverunt. Parthi, Mesopotamiâ occupata, Syriam sibi cœperunt vendicare. Jam desperatis rebus, et ^k deleto pene imperio Romano, Posthumus in Gallia obscurissime natus, purpuram sumpsit, et per annos decem ita imperavit, ut consumptas pene provincias ingenti virtute et moderatione reparaverit. Qui seditione militum interfectus est, quod Moguntiacum, quæ adversus eum rebellaverat cum Loliano res novas moliente, diripiendam militibus tradere nolisset. Post eum Marius vilissimus opifex purpuram accepit, et secundo die interfectus est. Victorinus postea Galliarum accepit imperium, vir strenuissimus. Sed cum libidinis nimix esset, et matrimonia aliena corrumperet, Agrippinæ occisus est, ^l actuario quodam dolum machinante, imperii sui anno se-

^e A. : Hinc Licinius Valerianus in Rhetia, etc.

^f A. : Appellatus. Horum imperium Rom. nomini perniciosum, et pene exiliabile fuit, ita ut, vel infelicitate principum, vel ignavia, Germani Ravennam usque venirent. Valerianus, etc.

^g Victor, Ælianus.

^h Pollio: Piparam.

ⁱ A., imp. primum feliciter, etc.

^j A., et Trebelliano diu, etc.

^k A., deleto postmodum pene imp., etc.

^l A., Octoario.

cundo. Huic successit Tetricus senator, qui Aquitaniam honore præsidis administrans, absens a militibus imperator electus est, et apud Burdegalam purpuram sumpsit, seditiones multas militum pertulit. Sed dum hæc in Gallia geruntur, in Oriente per ^a Odenatum Persæ victi sunt, defensa Syria, recepta Mesopotamia, usque ad Ctesiphontem Odenatus penetravit. Igitur Gallieno remp. deserente, Romanum imperium in Occidente per Posthumum, per Odenatum in Oriente servatum est. Gallienus ^b interea *adversus Aureolum profectus est, quem cum apud pontem, qui ex ejus nomine Aureolus appellatur, obtentum detrusumque Mediolanum obsedisset, ejusdem Aureoli ducis sui commento, una cum Valeriano fratre a suis occiditur. Regnavit annis quindecim, sex cum patre, novem solus. Vixit annos quinquaginta.*

CLAUDIUS.

Anno ab Urbe condita 1024, Claudius ab Augusto trigesimus primus, ei successit electus a militibus, a senatu Augustus est appellatus. Hunc plerique putant Gordiano satum, dum adolescens a muliere maturatione institueretur ad uxorem. Hic Claudius Galieni mortis sententia imperator designatur, ad quem Ticini positum per Gallonium Basilium indumenta regia direxerat. Hic Gothos, qui sub Decio dispersi Illyricum ^c Macedoniamque per quindecim annos vastaverant, ingenti prælio et incredibili strage delevit: Parcus vir, ac modestus, et justitiæ tenax, ac reip. ^d gerendæ idoneus. Exstinctoque a suis Aureolo, receptis legionibus, adversus trecenta millia Alemannorum haud procul a lacu ^e Benaco dimicans, tantam ^f multitudinem fudit, ut ægre pars dimidia superfuerit. Claudius vero, cum ex fatalibus libris, quos inspici præceperat, cognovisset pestilentiae in senatu primi morte remedium desiderari, Pomponio Basso, qui tunc primus erat, se offerente, ipse vitam suam, haud responsa frustrari, dono reip. dedit. Qui tamen intra imperii sui biennium, apud Sirmium morbo interiiit, divusque ^g appellatus est: præfatus neminem tanti ordinis primatem haberi quam imperatorem. Ea res sicut erat cunctis grata, non divinum vocabulum modo, sed ex auro quoque statuam prope ipsum Jovis simulacrum in Capitolio, atque in curia clypeum ipsi aureum, proceres sacravere.

QUINTILIUS.

Quintilius post eum, Claudii frater, consensu militum imperator electus est, unicæ moderationis vir, et civilitatis, æquandus fratri, vel præferendus, consensu senatus appellatus est Augustus, decimo septimo imperii die occisus est.

^a A., Odenachum semper vocat.

^b A.: Interea fraude Aureoli ducis sui, Mediolani cum fratre Valeriano occisus est, imperii anno 9.

^c A., Macedoniamque vastantes ingenti prælio vicit.

^d A., tenendæ.

^e A., Benaco, in silva quæ Ligana dicitur dimicans, etc.

^f A., multitudinem exercituum fudit, etc.

^g A.: Appellatus est. Senatus eum ingenti honore

AURELIANUS.

^h Anno ab Urbe condita 1027, Aurelianus trigesimus secundus ab Augusto imperator creatus est. Iste genitus patre mediocri, et, ut quidam ferunt, Aurelii clarissimi senatoris colono, Dacia Ripensi, quæ est inter Daciam et Macedoniam, oriundus fuit, vir in bello potens, animi tamen immodici, et ad crudelitatem propensioris, quique Gothos in Danubio strenuissime vicit, ditionemque Romanam antiquis terminis statuit. Iste haud dissimilis fuit magno Alexandro, seu Cæsari dictatori. Nam ⁱ Romanum orbem triennio ab invasoribus receptavit, cum Alexander annis tredecim per victorias ingentes ad Indiam pervenerit, et C. Cæsar decennio subegerit Gallos, adversus cives quadriennio congressus. Iste in Italia tribus præliis ^B victor fuit, apud Placentiam, et juxta amnem Metaurum, ac Fanum Fortunæ, postremo Ticinensibus campis. Hujus temporibus apud Dalmatas ^j Septimius imperator effectus, mox a suis obtruncatur. Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmisque et omni aurata veste, quod adhuc fere incognitum Romanis moribus videbatur, usus est. Hic muris validioribus et latioribus Urbem sepsit, templum Solis ædificavit, in quo infinitum auri gemmarumque constituit. Porcinæ carnis usum populo instituit. Superavit in Gallia Tetricum apud Catalaunos, ipso Tetrico prodente exercitum suum, cujus assiduas seditiones ferre non poterat. Quin etiam per litteras occultas Aurelianium ita fuerat deprecatus, ut inter alia versu Virgiliano uteretur:

Eripe me his iavictis malis.

Quem ^k Aurelianus correctorem Lucianæ provexit, aspergens hominem eleganti joco: Sublimius habendum regere aliquam Italiæ partem, quam trans Alpes regnare. Zenobiam quoque, occiso Odenato marito, qui Orientem tenebat, haud longe ab ^l Antiochia, magis prælii terrore quam prælio cepit. Ingressus Romam nobilem triumphum, quasi receptor Orientis Occidentisque egit, præcedentibus curram Tetrico et Zenobia. Hoc imperante etiam in Urbe monetarii rebellaverunt, vitiatas pecuniis et Felicissimo ^m rationali ⁿ interfecto. Quos Aurelianus victos ultima crudelitate compescuit, plurimos nobiles capite damnavit, sævus, et sanguinarius, ac necessarius magis ^o in quibusdam, in nullo amabilis imperator, trux omni tempore, etiam ^p filio sororis interfecto, disciplinæ tamen militaris et morum dissolutorum magna ex parte corrector. Provinciam Daciam, quam Trajanus ultra Danubium fecerat, intermisit, vastata omni Illyrico

decoravit, scilicet ut in curia clypeus ipsi aureus, item in Capitolio statua aurea, poneretur.

^h A.: Post eum Aurelianus suscepit imp.

ⁱ A., Romanam urbem.

^j A., Septimius.

^k A., Claudius correptorem.

^l A., Antiochia sine gravi prælio vicit.

^m A., rationali.

ⁿ Vopiscus dicit: auctore.

^o A., quam in bello.

^p A., filiorum intersector.

et Moesia, desperans eam posse retineri. Abductosque Romanos ex urbibus et agris Daciae in Moesia media collocavit, appellavitque eam Daciam, quae nunc duas Moesias dividit, et est dextera Danubio in mare fluenti, cum ante fuerit laeva. *Iste cum persecutionem aqi adversus Christianos nonus a Nerone decerneret, fulmen ante eum magno pavore circumstantium ruit; ac non multo post in itinere occiditur servi sui fraude, qui ad quosdam militares viros amicos ipsius nomina pertulit annotata, falso manum ejus imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere. Itaque ut praeveneretur, ab iisdem interfectus est in itineris medio, quod inter Byzantium et Heracliam est, stratae veteris locus Cenophrurium appellatur. Mors tamen ejus inulta non fuit, meruit quoque inter divos referri. Imperavit annos quinque et menses sex.*

TACITUS.

Post hunc Tacitus *trigesimus tertius ab Augusto imperium suscepit, vir egregie moratus, et reip. gerendae idoneus; nihil tamen potuit ostendere.* ^a *Intra ducentimum enim imperii diem apud Tarsum febre moritur.*

FLORIANUS.

Florianus, qui Tacito successerat, duobus mensibus et diebus viginti in imperio ^b fuit. *Sed cum magna pars exercitus equitum Probum militiae peritum legisset, Florianus quasi per ludum imperio usus, incisis a senelipso venis, effuso sanguine consumptus est.*

PROBUS.

^c *Anno ab Urbe condita 1033, Probus trigesimus quintus ab Augusto imperium adeptus est. Hic genitus patre agresti, hortorum studioso, Dalmatio ^d nomine gloria militari ad administrationem reip. accessit, Gallias a barbaris occupatas ingenti praeliorum felicitate ^e restituit. Bella deinde civilia, et quidem plurimo sanguine, duo gessit contra quosdam imperatores ab exercitu creatos. Unum in Oriente adversus Saturninum, alterum adversus Proculum et Bonosum Agrippinae, quos magnis certaminibus oppressit. Vineas Gallos et Pannonios habere permisit; opere militari Almam montem apud Sirmium, et Aureum apud Moesiam superiorem, vineis conseruit, et provincialibus colendos dedit. Illic cum bella innumera gessisset, pace reparata, dixit brevi milites necessarios non futuros, vir acer, strenuus, justus, et qui Aurelianum aequaret gloria militari, morum autem civilitate superaret, interfectus tamen est Sirmio, tumultu militum, in turri serrata. Imperavit annos sex et menses quatuor.*

CARUS.

^f *Anno ab Urbe condita 1040, Carus Narbonae*

^a A., intra mensem 6 imperii parte praeventus.

^b A., fuit, neque quidquam dignum memoria egit.

^c A.: Post hunc Probus vir illustri gloria, etc.

^d Victor, sanguine.

^e A.: Restituit. Quosdam imperium usurpare conatos, scilicet Saturninum in Oriente, Proculum, etc.

^f A.: Post hunc Carus est factus Aug. Narbonae.

^g A. Sohenem. al., Sohenem. Gros. Cochen. C. Ms.

natus in Gallia, *trigesimus sextus ab Augusto imperavit. Iste confestim Carinum et Numerianum filio Caesares fecit, cum quibus regnavit annis duobus. Sed dum bellum adversus Sarmatas gerit, nuntiat Persarum tumultu ad Orientem profectus est. Qu cum Antiochia degeret, Numerianus filius ejus voluit intrare in ecclesiam, explorare mysteria Christianorum. At vero sanctus Babylas prohibuit eum dicens Non licet tibi videre divina Christianorum mysteria cum sis pollutus idolis sacrificiis. Qui indignatus occidit eum. Hic contra Persas res nobiles gessit ipsos praelio vicit, ^g Seleuciam et Ctesiphonte urbes ^h nobilissimas cepit. Et cum castra super Tigridem haberet, vi divini fulminis periit, Numerianus quoque filius ejus, quem secum Caesarem duxerat a Persas, adolescens egregiae indolis, cum oculorum dolore correptus in ⁱ lectulo veheretur, impulsor Apro, qui socer ejus fuerat, per insidias occisus est. Et cum dolo occultaretur ipsius mors, quousque Aper invadere posset imperium, fetore cadaveris scelus est ^j proditum. Milites enim, qui eum sequebantur, putore commoti, deductis lecticulae palliis post aliquot dies mortem ejus notam habere poterunt. Interea Carinus, quem Caesarem ad Parthos proficiscens Carus in Italia, Illyrico et Gallia reliquerat, Sabinum Julianum imperium invadentem, in campis Veronensibus occidit, omnibusque se sceleribus inquinavit. Plurimos innoxios fictis criminibus occidit, matrimonia nobilia corrupit. Condiscipulis quoque, qui eum in auditorio ^k versuta fatigatione laxaverant, perniciosus fuit atque omnibus bonis invisus. Non multo ^l post interficitur, praecipue ejus tribuni dextera, cujus dicebatur conjugem polluis. Nam de Perside victor exercitus rediens, cum Carum Augustum fulmine, Numerianum Caesarem insidiis perdidisset, Diocletianum imperatorem creavit.*

DIOCLETIANUS.

Anno ab Urbe condita 1042, Diocletianus trigesimus septimus ab Augusto imperator creatus, Dalmati ^m oriundus, vir obscurissime natus, adeo ut a plerisque scribae filius, a nonnullis Anulini senatori libertinus fuisse credatur, matre, oppido pariter atque nomine Dioclea, quorum vocabulis, donec imperium ⁿ sumeret, Diocles est appellatus. Ubi orbis Romani potentiam cepit, Graium nomen in Romanum more convertit. Is primum militi in concione juravit Numerianum nullo suo dolo interfectum, et cum juxta eum Aper, qui Numeriano insidias fecerat, constisset, in conspectu exercitus, manu Diocletiani percussus est gladio. Postea Carinum, quem Carus Caesarem in Illyrico reliquerat, omnium odio, et ⁿ e

Fabri, Sohenem.

^h A., notissimas.

ⁱ Victor, lecticula. A. item.

^j A., est pro dita.

^k Victor, verbi. Ita et A.

^l A., post poenas dedit.

^m A., oriundum, virum obscuriss. natum.

ⁿ A., detestatione.

separatione viventem, apud ^a Murgum ingenti prælio A
vicit, proditum ab exercitu suo, quem fortio- rem ha-
bebat, certe desertum inter Viminatium et Aureum
montem. Ita rerum Romanarum potius, cum tu-
rultum Rusticani in Gallia concitavissent, et factioni
suae Bagaudarum nomen imponerent, duces autem
haberent Amandum, et Ælianum, ad subigendos eos
Maximianum Herculeum Cæsarem misit, qui levibus
præliis agrestes domuit, et partem Galliae reforma-
vit. Per hæc etiam tempora Carausius, qui vilissime
natus, ^b serensæ militiæ ordine famam egregiam fuerat
consecutus, cum apud Bononiam per tractum Bel-
gicæ et Armoricæ pacandum Oceanum mare accip-
isset, quod Franci, et Saxones infestabant, multis
barbaris sæpe captis, nec præda integra, aut pro-
vincialibus reddita, aut imperatoribus missa, sed sibi
soli vendicata, cum suspicio esse cœpisset, consulto
ab eo admitti barbaros, ut transeuntes eum præda
exciperet, atque hæc se occasione ditaret, a Maxi-
miano iussus occidi, purpuram sumpsit, et Britan-
nias occupavit. Ita, cum per omnem orbem terrarum
res turbatæ essent, Carausius in Britannia ^c, Achil-
leus in Ægypto, Julianus in Italia imperatores effecti,
diverso exitu perierunt. E quibus Julianus, adacto per
costas pugione, in ignem se abiecit. Narseus rex Per-
sarum Orientem debellabat. Africam Quinquegentiani
^d infestabant. Diocletianus mox Aurelium Maximianum
cognomento Herculeum ex Cæsare fecit Augustum,
Constantium et Galerium Maximianum cognomento
Armentarium Cæsares creavit. Quorum Constantius
per filiam nepos Claudii imperatoris ^e traditur,
Maximianum Galerium etiam affinitate conjunxerat.
Constantius privignam Herculi Theodoram accepit,
ex qua postea sex liberos Constantini fratres habuit.
Galerius ^f fidam Diocletiani Valeriam accepit uxorem.
Ambo ^g uxores prius habuerant, sed eos repudiare
compulsi. Cum a Carausio, tamen bella ^h frustrata
essent contra virum rei militaris peritissimum, ad
postremum pax convenit. Eum post septennium so-
cius Adlectus suus occidit, atque ipse post eum Britan-
nias triennio habuit, qui ⁱ dolo Asclepiodoei præfecti
prætorio oppressus est. Ita Britannicæ decimo anno
receptæ. Per idem tempus a Constantio Cæsare in
Gallia bene pugnatum est circa Lingonas. Die una
adversam et secundam fortunam expertus est. Nam
cum repente barbaris ingruentibus, intra civitatem
esset coactus tam præcipiti necessitate, ut clausis
portis ^j in murum funibus tolleretur, vix quinque
horis mediis, adventante exercitu, LX fere millia
Alemannorum occidit. Maximianus quoque Augustus
bellum in Africa profligavit, domitis Quinquegentia-
nis et ad pacem reductis. Diocletianus obsessum

Alexandriæ Achilleum nono mense superavit, eum-
que interfecit. Victoria acerbe usus est, totam
Ægyptum gravibus proscriptionibus cædibusque læ-
davit. Ea tamen occasione ordinavit proinde multa,
et disposuit, quæ ad nostram ætatem manent. Erat
autem cum ipsa et Constantinus filius Constantii. Qui
cum adhuc valde juvenis esset, fortiter agebat in præ-
liis, et cum Christianis sentiebat. Quam ^k indutuens
Diocletianus intelletu animæ, et corporis robore, at-
que ingenio circa eruditionem proficere, et deprehen-
dens hunc futurum tyrannidis et ejus dogmatis dea-
tractorem, invidia ductus, dolo perimere satagebat.
Deus autem hunc inopinate salvavit, et patri restituit.
Interea Diocletianus in Oriente, Maximianus Herculeus
in Occidente vastari ecclesias, affligi interficique Chri-
stianos decimo post Neronem loco præceperunt. Quæ
persecutio omnibus fere actis diuturnior atque imma-
nior fuit. Nam per decem annos incendiis ecclesiarum,
proscriptionibus innocentium, cædibus martyrum in-
cessabiliter acta est. Sequitur terræmotus in Syria, ex
quo apud Tyrum et Sidonem passim labentibus tectis
multa millia hominum prostrata sunt. Galerius Maxi-
mianus primum adversus Narseum prælium secun-
dum habuit, inde inter Gallinicum, Carrasque con-
gressus, cum inconsulte magis quam ignave dimicasset
(admodum enim parva manu cum copiosissimo hoste
commisit) pulsus, et ad Diocletianum profectus, cum
ei in itinere occurrisset, tanta insolentia a Diocle-
tiano fertur exceptus, ut per aliquot millia passuum
purpuratus tradatur ante vehiculum ejus cucurrisset.
C Mox tamen per Illyricum Mœsiamque contractis co-
piis, rursus cum Narseo Hormisdæ et Saporis avo
in Armenia ^l Minore pugnavit successu ingenti, nec
minore consilio simul et fortitudine, quippe qui
etiam speculatoris munus cum altero et tertio equite
susceperit. Pulso Narseo, castra ejus diripuit, uxores,
sorores liberos cepit, infinitam extrinsecus Per-
sarum nobilitatem abduxit, gazam Persicam copio-
sissimam, ipsum ^m in ultimis regem in solitudines
egit. Quare ad Diocletianum in Mesopotamia cum
præsiidiis tum morantem ovans regressus, ingenti
honore susceptus est. Variâ deinceps, et simul, et
viriliter bella gesserunt, Carpis et Basternis subactis,
Sarmatis victis. Quarum nationum ingentes captivo-
rum copias in Romanis sinibus locaverunt. Diocle-
tianus morigeratus callide fuit, sagax præterea, et
admodum subtilis ingenio, et qui severitatem suam
aliena invidia vellet ⁿ obtegere, diligentissimus ta-
men et solertissimus princeps, et si imperio Romano
primus regicæ consuetudinis formam magis quam
Romanæ libertatis invexerat, adorarique se jussit,
cum ante eum cuncti imperatores ut judices salu-

^a A., Murgum. Vopiscus, Martium.

^b Ms. Francisci Pithœi, Severæ.

^c A., rebellaret.

^d A., infestarent. Narseus Orienti bellum inferret.

^e A.: Traditur, Maximiani Galerius, qui ut etiam
affinitate jungeretur. Constantius, etc.

^f A., filius.

^g A., uxores, quas habuerant repudiare compulsi.

^h A., cum bella frustra tentata essent.

ⁱ A., ductu.

^j A., per.

^k In Edit. Canis., indutuens, forte legendum in-
tuens vel inde autumans.

^l A., Majori.

^m A., in ultimi regni solitud., etc.

ⁿ A., explere.

tarentur. Ornamentum gemmarum vestibus calceamentisque indidit. Nam prius imperii insigne in chlamyde purpurea tantum erat, reliquaque communia. Herculus autem propalam ferus, et incivilis, ingenii asperitatem vultus horrore significans. Hic naturæ suæ ^a *indulgens*, Diocletiano in omnibus etiam severioribus consiliis obsecutus est. Cum tamen ingravescente ævo parum se idoneum Diocletianus moderando imperio esse sentiret, auctor Herculus fuit, ut in vitam privatam concederent, et stationem reipublicæ tuendæ viridioribus juvenioribusque mandarent. Cui ægre collega obtemperavit, tamen uterque una die privato habitu imperii insigne mutavit, Nicomediæ Diocletianus, Herculus Mediolani, post triumphum inclytum, quem Romæ ex numerosis gentibus egerant, pompa ^b *ferculorum* illustri, qua Narsei conjuges, sororesque et liberi, ante currum ducti sunt. Concesserunt tamen, Salonam unus, alter in Lucaniam. Diocletianus privatus in villa quæ haud procul a Salonis est præclaro otio

^a A., *indigens*.

^b A., pro *ferculorum*, *fecerunt*.

^A senuit. Qui dum ab Herculo atque Galerio ad recipiendum imperium rogaretur, tanquam pestem aliquam detestans, in hunc modum respondit: Utinam Salonæ possetis visere olera nostris manibus instituta, profecto nunquam istud tentandum judicaretis. Vixit annos sexaginta octo, e quibus *post imperium* in communi habitu prope novem exegit. Morte consumptus est, ut satis patuit, per formidinem voluntaria. Quippe, cum a ^c *Constantino* atque Licinio vocatus ad festa nuptiarum, per senectam quo minus interesse valeret, excusavisset, rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur, Maxentio favisse, ac Maximiano favere, suspectans necem dedecorosam, dicitur venenum hausisse, inusitata virtute usus, ut solus omnium post conditum Romanorum imperium ^B ex tanto fastigio sponte ad privatæ vitæ statum civilitatemque remearet. Contigit igitur ei quod nulli post natos homines, ut cum privatus obiisset, inter divos tamen referretur.

^c A., *Constantio*.

LIBER UNDECIMUS.

CONSTANTINUS ET GALERIUS.

^a His igitur obeuntibus, in administrationem reip. ^b *Constantinus* et *Galerius Augusti* creati sunt, divisusque est ^c inter eos Romanus orbis, ut Gallias, Italiam, Africam *Constantius*, Illyricum, Asiam, Orientem *Galerius* obtineret, sumptis duobus Cæsaribus, *Severo per Italiam, Maximo Galerii sororis filio per Orientem*. Eodemque tempore *Constantinus Cæsar* efficitur. *Constantius* tamen contentus dignitate Augusti, Italiæ atque Africæ administrandæ sollicitudinem recusavit, vir egregius et præstantissimæ civilitatis, divitiis provincialium ac privatorum studens, fisci commoda non admodum affectans, dicensque melius publicas opes privatis haberi, quam intra unum claustrum reservari. Adeo autem cultus modici, ut feriatis diebus, si cum amicis numerosioribus esset epulandum, privatorum ei argento ostiatim petito triclinia sternerentur. Hic non modo amabilis, sed venerabilis fuit. Gallis etiam præcipue, quod Diocletiani suspectam prudentiam et Maximiani sanguinariam temeritatem, imperio ejus evaserant. Obiit in Britannia Eboraci, principatus anno 13, atque inter divos relatus est. *Galerius* vir, et probe moratus, et egregius in re militari, cum Italiam quoque, sinente *Constantio*, administrationi suæ accessisse sentiret, ^d *Maximum Cæsarem in Orientem direxit, et Severum in Italia reliquit*. Ipse in Illyrico moratus est.

CONSTANTINUS.

Anno ab Urbe condita 1061, *Constantio* mortuo,

^a Ita incipit Eutropius et P. Diaconus librum decimum, qui Eutropii ultimus est.

^b A., item *Constantius*.

^c A., inter eos ita Rom., etc.

Constantinus ex obscuriore matrimonio ejus filius, in Britannia *trigesimus octavus ab Augusto* imperator creatus est, et *sexto Kalendas Augusti* in locum patris exoptatissimus moderator accessit. Hic dum juvenculus a *Galerio* in urbe Roma religionis specie vice obsidis teneretur, fugam arripens, atque ad frustrandos insequentes publica jumenta, quaqua iter egerat interficiens, ad patrem in Britanniam pervenit. Et forte eisdem diebus ibidem *Constantium* parentem fata ultima perurgebant. Quo mortuo, cunctis qui circa eum erant annitentibus, sed præcipue *Alamannorum rege* ^e *Eroco* auxilii gratia cum *Constantino* comitato, imperium capit. Hic sororem suam *Constantiam* *Licinio Mediolano* accito conjungit, filiumque suum *Crispum* nomine, *Minerva* concubina susceptum, idem *Constantinus* eisdem diebus natum oppido *Arelatensi*, *Licinianum* que *Licini* filium mensium fere viginti *Cæsarem* ^D fecit.

MAXENTIUS.

Romæ interea prætoriani, excitato tumultu, *Maxentium* *Herculii* filium, qui in villa publica ^f morabatur, sex millibus ab Urbe discreta itinere *Lavicano* Augustum nuncupaverunt. Quo nuntio *Maximianus* *Herculus* ad spem arrectus resumendi fastigii, quo invitatus aniserat, Romam advolvit e *Lucania*, qua sedem privatus elegerat, in agris amœnissimis con-senescens. *Diocletianum* quoque etiam per littera

^d A., *Maximianum, quem Orienti præfecit, et Severum, cui Italiam dedit, ipse, etc.*

^e Ms. *Croco*.

^f A., haud procul ab Urbe.

adhortatus est, ut ^a depositas resumeret potestates, quas ille irritas habuit. Sed adversum motum prætorianorum atque Maxentii Severus Cæsar missus Romam a Galerio, cum exercitu venit, obsidensque Urbem, militum suorum scelere ^b desertus, ab Herculo ad Tres Tabernas exstinguitur, funusque ejus Gallieni sepulcro infertur, quod ab Urbe abest per viam Appiam millibus novem. Post hæc Hercules Maximianus solatio exercituum, filium Maxentium imperio nudare conatus, seditionem et convicia militum tulit. Auctæ Maxentio opes, ^c confirmatum est imperium. Hercules ad Gallias profectus est, dolo composito, tanquam a filio esset expulsus, ut Constantino genero jungeretur, moliens tamen Constantium reperta occasione interficere, qui in Galliis, et militum, et provincialium ingenti jam ^d favore regnabat, cæsis Francis, atque Alemannis, captisque eorum regibus, quos etiam bestiis, cum magnificentum spectaculum muneris parasset, objecit. Detectis igitur insidiis per ^e Faustam, quæ dolum viro nuntiaverat, profugit Hercules, Massiliæque a Constantino oppressus est. Ex ea enim navigare ad filium præparabat, sed a Constantino captus pœnas ^f dedit, mortis genere postremo, fractis laqueo cervicibus, vir ad omnem asperitatem sævitiamque proclivis, infidus, incommodus, civilitatis penitus expers, stolidus, ortu agresti, Pannonioque, nam etiam nunc haud longe Sirmio eminet locus, palatio ab eo ibidem constructo, ubi parentes ejus exercebant opera mercenaria. Interiit ætate sexaginta annorum, viginti imperator. Genuit ex Eutropia Syra muliere Maxentium, et Faustam conjugem Constantini, cujus patri Constantio tradiderat Theodoram privignam.

LICINIUS.

Per hoc tempus a Galerio Licinius imperator est factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, et in bello, quod adversum Narseum gesserat, strenuus laboribus, et officiis ^g acceptus. Interea Galerius persecutionem, quæ a Diocletiano et Maximiano in Christianos fuerat missa, ipse atrocioribus edictis accumulavit. Ac postquam per annos decem omni genere hominum provincias exhausit, putrefacto introrsum pectore, et vitalibus dissolutis, cum ultra horrorem humanæ miseriæ etiam vermes eructaret, medicique jam ultra fetorem non ferentes, crebro jussu ejus occiderentur, a quodam medico constantiam ex desperatione sumente increpitus, iram Dei esse pœnam suam, atque ideo a medicis non posse curari, edictis late missis, Christianos de exilio revocavit, ipse autem cruciatus non sustinens, finem vitæ suæ attulit. Fuit, licet inculta agrestique justitia satis laudabilis, pulcher corpore, eximius et felix bellator, ortus parentibus agrariis,

^a A., depositam potestatem.

^b A., desertus est. Auctæ, etc.

^c A. : Confirmatumque imp. Severus jugiens Ravenne intersectus est. Hercules tamen Maximianus post hæc in concione exercituum filium Maxentium enudare conatus, seditionem et convicia militum tulit. Inde ad Gallias, etc.

^d A., pavore.

^e A., Faustam filiam.

A pastor armentorum, unde ei cognomen Armentarius fuit, ortus Dacia Ripensi, ibique sepultus est, quem locum Romulianam ex vocabulo Romulæ matris appellarat. Is insolenter affirmare ausus est matrem, more Olympiadis Alexandri Magni creatricis, compressam dracone semet concepisse. Interea respub. tum a novis quatuor imperatoribus tenebatur, Constantino, Maxentio, filiis Augustorum, Licinio, Maximino, novis hominibus. Quinto tamen imperii sui anno Constantinus bellum adversus Maxentium civile commovit ^h, pro eo, quia senatorum, et maxime nobilium, matronas publice abstrahi atque ad suam libidinem deduci imperabat, et post contaminationem viris suis reddi jubebat, non tam expleta adulterii libidine quam immutata. Tantus vero metus Patres plebemque oppresserat, uti nec hoc ipsum quidem, quod in metu erant, palam ostendere auderent. Sed ferebant insuetam servitutum gementes, et aliquid pro libertate cogitare metu inhibebantur, cum ille non jam ira, sed libidine cædis, ageretur. Denique quadam die imperabat militibus suis exire per plateas totius urbis, et omnes qui occurrissent, cujuscunque ætatis, et cujuslibet sexus, gladiis cæderent. Innumeræque multitudines populi Romani, non hostium, sed civium telis dejectæ sunt. Senatores vero, et hi maxime qui vel honoribus, vel opibus, clariores in curia videbantur, confictis criminibus, tanquam rei puniti proscriptique sunt. Magicæ quoque artis industriam summis studiis excolebat, ad quæ ministeria explenda perquirebantur mulieres nobiles gravidæ, et adhibitæ medicæ scindebantur, rapiabantur et parvuli infantes, eorumque exta visceribus revulsa perscrutabantur. Jugulabantur et leones, et nefandis quibusdam commentis, ac precaminibus dæmonica arte compositis, bella per hæc dicebantur arcere, et credebantur jus fasque regni per nefas posse servare. His vero malis omnibus etiam illud additur, quod illi qui per cæteras urbes vel agros fuerant tyrannica crudelitate deterriti, dum sibi nihil ad vitam tutum putant, relictis agris, per loca abdita latebris eunt, omnique studio arandi serendique cessante, tanta fames urbem atque omnia loca invaserat, ut nihil reliqui ad vitæ subsidium fieret. Constantinus igitur ejus copias multis præliis fudit, tamen propter magicas artes eum valde metuebat. Cumque in hæsitatione multa consisteret, multa que secum de imminentis belli necessitate pervolvens iter ageret, atque ad cælum sæpius oculos levaret, et inde sibi auxilium divinum precaretur, vidit per soporem ad Orientem partem in cælo signum crucis igneo fulgore rutilare. Cumque tanto visu fuisset exterritus, ac novo perturbaretur aspectu, astare sibi videt angelos dicentes: EN ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ, Constantine; quod est: In hoc vince. Fertur autem et ipsum Christum apparuisse

^f A., dedit justissimo exitu. Vir, etc.

^g A. : Acceptus. Mors Galerium confestim secuta est. Ita Resp., etc.

^h A. : Commovit; copias ejus multis præliis fudit, ipsum postremo Romæ adversus nobiles omnibus exitiis sævientem apud pontem Milvium vicit, Italiaque est potitus. Maxentium suppositum ferunt arte muliebri tenere mariti animum laborantis auspicio, gratissimi partus cæpti a puero. Non multo deinceps, etc.

ei, et signum monstrasse crucis, ac præcepisse ut figuram similem faceret, et in præliis hoc auxilium haberet, quo victoriae jura conquireret. Eusebius itaque Pamphilus jurejurando ipso imperante dicente audisse se refert, quia circa meridiem, declinante jam sole, crucis signum ex lumine factum, et scripturam consortam ei dicentem: *In hoc vince*; vidisset ipse, et milites, qui cum eo tunc essent. Pergenti namque cum aliquo exercitu pariter in loco, hoc, inquit, ei miraculum ostensum. Dumque cogitaret quid esset, nox supervenit, et dormienti Christus cum signo, quod vidit in caelo apparuit, jussitque ut fieret ejus signi figuratio, quæ foret auxilium in congressionibus præliorum. Tum vero lætus redditus, et de victoria jam securus, signum crucis quod in caelo viderat in militaria vexilla transformat, ac^a labarum, quem dicunt, ex auro et lapidibus pretiosis in speciem crucis dominicæ. Hoc enim signum bellicum inter alia pretiosius, eo quod imperatorem præcederet, et adorari id a militibus moris esset. Unde præcipue Constantinum reor nobilissimum decus imperii Romani in signum mutasse crucis, ut frequenti visione atque cura desuescerent a priore more subjecti, et eum solum arbitrarentur Deum, quem coleret imperator, vel quo duce atque auxiliatore eveheretur adversum hostes. Semper enim hoc signum proponebatur ante ordines universos, quod maxime laborantibus aciebus in præliis adesse præcipiebat. Constituit itaque certos signiferos, qui in eo laborarent, quorum opus erat ut vicibus humeris eum veherent, et omnes acies ita lustrarent. Fertur enim quod aliquando quidam ferens hoc signum repente hostibus invadentibus expavisset, dedissetque alteri devehendum. Cumque se de prælio subtraxisset, et jacula declinasset, subito percussus interiit. Ille vero qui sacrum suscepit tropæum, multis se jaculantibus permansit illæsus. Mirabiliter enim divina regente virtute, sagittæ hostium figebantur in signo, a signifero autem inter pericula protinus evolvebantur. Dicitur autem neque alium unquam hujusmodi ministrum, ut solet in bello, vulnere mortuum, aut cladem captivitatis perpessum. Igitur, cum jam Constantinus haud procul a ponte Milvio castra posuisset, subito Maxentius agitur in occursum, et proruens urbis Romæ sequi se reliquum exercitum jubet, prior ipse præcurrit armatus. Jusserat autem navibus ad decipulam compositis fluvium sterni, et superpositis pontibus exæquari. Tunc Constantinus crucem auream, quam formaverat, ante se jussit portare, factaque congressione superati sunt, qui circa Maxentium fuerant, plurimis ex his interemptis. Maxentius autem fugiens, paulo superius a ponte Milvio, in pontem navigiis compositum a latere ingredi festinans, lapsu equi in profundum demersus est, voratumque limo pondere thoracis corpus vix repertum. Erat is annus imperii Constantini septimus. Inter hæc Diocletianus Salonæ defunctus est. Fertur autem Maxentium suppositum arte mulie-

^a Ms., lebarum.

^b A. : Prævenit. Constantinus tamen vir ingens, et omnia efficere nitens quæ animo præparasset, simul principatum totius orbis affectans, Licinio bellum intulit, quanquam necessitudo et affinitas cum eo esset,

A bri, tenere mariti animum laborantis, auspicio gratissimi partus cæpti a puero (sic). Is Maxentius nulli unquam charus fuit, nec patri, aut socero quidem Galerio. Interea cives Romani, qui Constantinum poposcerant, ut in eorum exurgeret adjutorium, a maligni Maxentii tyrannide liberati, civitatem coronant, et cum gaudio victorem Constantinum una cum vivifica cruce suscipiunt, et Deum collaudantes, necnon et per septem dies adorantes, et Constantinum victorem laudibus magnificantes.

MAXIMINUS.

Non multo post deinceps in Oriente quoque adversus Licinium Maximinus Cæsar res novas molitus, vicinum exitium fortuita apud Tarsum Ciliciæ et simplici morte^b prævenit. Hic sorore Armentarii progenitus, veroque nomine ante imperium Daza dictus, post imperium Galerius Maximinus appellabatur. Cæsar quadriennio dehinc per Orientem Augustus triennio fuit, ortu quidem atque instituto pastoralis, verum sapientissimi cujusque, ac litterarum cultor, ingenio quieto, avidior vini, quo ebrius quædam corrupta mente aspera jubebat, quod cum pigeret factum, differri quæ præcepisset in tempus sobrium ac matutinum statuit.

VALENS.

Valens interea in Oriente ab exercitu imperator appetatus, ab eodem Licinio morte multatur.

ALEXANDER.

Deinde Alexander, qui apud Carthaginem imperator est factus, a Constantini exercitu jugulatur. Iste fuit Phryx origine, ingenio timidus, inferior adversus laborem vitio senectæ ætatis. Igitur Constantinus decimo quarto imperii sui anno totius Romani imperii Monocrator effectus, omnem curam transtulit ad divina, ecclesias erigens, et liberaliter has ex ratione publicas ditans. Iste primam legem scripsit, idolorum templa his tradi, qui Christo sunt deputati, cum eo sane leges proferebat Crispus filius ejus; secundam vero, Christianos solos militare, gentibusque ac exercitibus principari; tertiam, duas paschales hebdomadas, unam scilicet ante, et alteram post Resurrectionem, sine labore cujusquam operis celebrandas. His ita gestis, pax profunda et tranquillitas obtinuit orbem, et exsultatio fideles, concurrentibus assidue omnibus nationibus ad fidem Christi, et baptizatis, ac patriæ conquassantibus simulacra.

D Verum enim vero, ut imperia difficile concordiam custodiunt, Constantinus vir ingens, et omnia efficere nitens quæ animo præparasset, simul principatum totius orbis affectans, Licinio bellum intulit, quanquam necessitudo et affinitas cum eo esset, ac primo eum in Pannonia vicit, secundo apud Cibalas juxta paludem Hiulcam nomine, Constantino castra Licinii nocte irrumpente, Licinius fugam petiit, Byzantiumque fugivolucris pervenit, ubi Martinianum officiorum magistrum Cæsarem creavit. Constantinus omni Dardania, Mæsia nam soror Constantia nupta Licinio erat, ac primus eum in Pannonia, secundo ingenti apparatu bellum apud Cibalias instrumentem repentinus oppressit, omnique Dardania, etc.

Macedonia potitus, numerosas provincias occupavit. Varia deinde inter eos bella, et pax reconciliata a ruptaque est. Denique Licinius denuo pugnaturus contra Constantinum, spem victoriae habebat per divinationes et sacrificia. Denique etiam Græci dicunt tunc eum expertum divinationem Delphici Geminique Apollinis, eique consulenti de bello respondisse fertur dæmonium: O senex valde te juvenes pugnatōres observant, tuaque vita soluta est, sævaque senectus te excipiet. Interea Constantinus acie potior, Licinium navali, et terrestri prælio vicit, et eum apud Nicomediam Bitiniæ urbem indumentum regium deferentem in deditiōnem cepit, et contra sacramenti religionem Thessalonice in custodiam missum, privatim una cum Martiniano jussit occidi, metuens, Herculi Maximiani soceri sui exemplo, ne iterum depositam purpuram in perniciem reip. sumeret. Hic Licinius annum dominationis fere post decimum quartum, vitæ proxime sexagesimum, occiditur: avaritiæ omnium cupidine pessimus, neque alienus a luxu venereo, asper admodum, haud mediocriter impatiens, infestus litteris, quas per inscientiam immodicam virus ac pestem publicam nominabat, præcipue forensem industriam. Agraribus plane, ac rusticantibus, quod ab eo genere ^b ortus esset et alitus, satis utilis, ac militiæ custos ad veterum instituta severissimus. Spadonum et aulicorum omnium vehementer domitor, tineas soricesque palatii eos appellans. Eodem tempore res Romana sub uno Augusto, et tribus Cæsaribus, quod nunquam alias fuit, cum liberi Constantini Galliæ, Orienti Italiæque præessent. Verum insolentia rerum ^c sæcularium aliquantum ^d Constantinum ex illa favorabilis animi docibilitate mutavit. Primum necessitudines persecutus, egregium virum, et bonæ indolis juvenem, sororis filium, ^e Commodum interfecit; mox Crispum, Fausta conjuge, ut putant, suggerente, necari jubet, dehinc uxorem suam Faustam in balneas ardentes conjecit, cum eum dolore nimio nepotis, mater Helena increparet, post numerosos interfecit amicos, vir primo imperii tempore optimis principibus, ultimo mediis comparandus. Innumeræ in eo animi corporisque virtutes claruere, militaris gloriæ appetentissimus, fortuna in bellis prospera fuit, verum ita ut non superaret industriam. Nam etiam Gothos, fortissimas gentes et copiosissimas, post civile bellum, in illo ^f barbaricissimo solo, hoc est, in Sarmatarum regione, varie profligavit, pace his ad postremum data, ingentemque apud Barbaras gentes memoriæ gratiam ^g collocavit. Calocerum quemdam in Cypro aspirantem novis rebus oppressit. Tricennalibus suis Dalmatium fratris sui Dalmatii filium Cæsarem legit. Fuit vero ultra quam æstimari potest laudis avidus. Hic Trajanum herbam parietariam ob titulos multis ædibus inscriptos appel-

^A lare solitus erat. Hic pontem in Danubio construxit, habitum regium generis, et caput exornans perpetuo diademate. Commodissimus tamen multis rebus fuit, calumnias sedare legibus severissimis, civiles nutrire artes, præcipue studia litterarum, legere ipse, scribere, meditari, audire legationes, et querimonias provinciarum, affectator usui amoris, quem omni sibi et liberalitate et docilitate quæsit, sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius, nihil occasionum prætermittens, quo opulentiores eos clarioresque præstaret. Multas leges ^h erogavit, quasdam ex bono, et æquo, plerasque superfluas, nonnullas severas. Primusque urbem nominis sui ad tantum fastigium evehere molitus est, ut Romæ æmulam faceret. Nam cum ei omnia prospere cederent, propriam voluit habere civitatem. Veniensque ad campum ante Ilium positum juxta Hellespontum super ⁱ Ajacis tumulum, ubi Achivi contra Trojam pugnantibus habuerunt castra, civitatem designavit, portasque fecit, quæ hæcenus videntur a navigantibus. Hæc agenti per noctem Deus apparuit, monens ut alium quæreret locum, eumque monens pergere ad Byzantium Thraciæ, illic eum habitare jussit. Quam, cum primitus Byzantium vocaretur, auxit, et maximo circumdedit muro, et diversis ornatam fabricis, æquam imperiali Romæ constituit, et denominatam Constantinopolim appellari secundam Romam lege firmavit, sicuti lex ipsa in marmorea plátoma noscitur esse conscripta, et juxta equestrem statuam ejus in Strategio est constituta. Eaque summa liberalitate data, in illustribus domibus eos qui ab urbe Roma erant viros rationabiles collocavit, et ex aliis locis secundum genus eligens, et domos magnas eis distribuens, ut habitaretur civitas, egit. Tunc etiam templum sanctæ Sophiæ, et sanctæ Irenæ, et apostolorum, et sancti Motii, et archangeli, Dei amicus princeps ædificavit. Tunc funditus templo Asclepii penes Ægas, et Veneris in Affacis situ destructo, multisque aliis eversis, horum reditus donavit Ecclesiis. Simulacra namque ornata, publice in Constantinopolitana urbe proposuit, et tripodas Delphicos in circo ad spectaculum dedit, quæ cum ipso videantur aspectu, superfluere feruntur. Tunc multæ gentes ad baptismum accesserunt miraculis actæ, quæ patrata sunt a captivis sacerdotibus, qui fuerant sub Galliæno captivati. Interea mater imperatoris, Helena nomine, in somnis admonita Jerusalem properavit, et sepulcrum Christi, quod licet difficile, tamen invenit sordibus coopertum, et desuper templum Veneris ædificatum, ubi virginis cantibus insultabant, præcepitque destrui sceleratissimum templum, ipsumque pulverem funestis sacrificiis violatum ejici, et procul a civitate dispergi. Exin locum purgari præcipiens, statim palam monumentum Domini apparuit. Apparuerunt et circa illud suffossæ tres cruces, et

^a A.: Ruptaque est. Postremo Licinius navali et terrestri prælio victus apud Nicomediam se dedit, et contra religionem sacramenti Thessalonice privatus occisus est. Hic, etc.

^b A., ortus, altusque erat.

^c A., secundarum.

^d A., Constantinus ex illa favor. animi docilitate mu-

tatus.

^e A., Commodæ.

^f Ms., barbarico sinu solis.

^g A.: collocavit. Civilibus artibus, et studiis liberalibus deditus, affectator justis, etc.

^h A., irrogavit.

ⁱ Ms., Eantis.

clavi, simul et titulus litteris Hebræis, Græcis et Latinis, conscriptus, JESUS NAZARENUS REX JUDÆORUM. Dicitur autem quia mortuus crucis tactu surrexit. De hoc ligno Sibylla dixit apud Paganos: O ter beatum lignum, in quo Deus extensus est. Tunc ergo, quæ crux Domini esset, quæ latronum, dubitare cœperunt. Proinde Macarius civitatis præsul hujusmodi tractatu dubitationem solvit. Mulieri namque nobilitate claræ longa ægritudine fatigatæ unam illarum crucium cum oratione promptissima adhibens, virtutem Salvatoris agnovit. Mox enim ut mulierem attingit crux, passionem sævissimæ ægritudinis effugavit, et semine salutem restituit. De clavis quidem, quibus manus Christi fuerant perforatæ, alios in galeam misit imperatoris, filii capitis providentiam gerens, ut jacula bellica submoveret, alios freno equino permiscuit, et cautelam imperatoris agens, veterem philosophiam adimplens. Olim enim Zacharias propheta clamaverat dicens: Et erit quod in freno est sanctum Domino omnipotenti. Salvatoris vero crucis partem quidem aliquam filio distribuit, quam Constantinus suscipiens, et credens salvari civitatem ubi hæc particula servaretur, in sua statua, sicut fertur, in foro Constantini posita super columnam porphyreticam, devote condidit. Reliquam vero partem in argentea theca clausam, Macario sacerdoti civitatis reliquit, et undique congregans artifices, maximas illic ornatasque ecclesias ædificavit. Post hæc imperator curam habens maximam Christianorum, Paganorum superstitionem aversabatur, removitque monomachias et suas imagines in templis poni præcepit, et cubitum, quo mensuratur Nilus, non jam in templum Serapidis annis singulis, sed in ecclesiis portari sancivit. Igitur Constantinus bellum adversus Parthos moliens, qui jam Mesopotamiam^a fatigabant, trigésimo et secundo anno imperii, ætatis vero sexagesimo et sexto ægritudine captus, ex urbe Constantinopolitana, quasi ad calidas aquas egressus est Nicomediam. In villa publica morbo consumptus est, facto testamento tribus filiis, consulatu Feliciani et Taciani, undecimo Kalendas Junii. Fuit irrisor potius quam blandus, unde proverbio vulgari^b Trachala dictus. Decem annis præstantissimus, duodecim sequentibus latro, decem novissimis pupillus, ob profusiones immodicas nominatus. Mors ejus etiam ante biennium denuntiata est per crinitam stellam, quæ inusitatæ magnitudinis aliquandiu fulsit: eam Græci κομήτην vocant; atque inter divos meruit^c referri. Corpus autem ejus in aureo locello collocatum, Constantinopolim est devectum, et in palatii celso loco repositum. Quod in multis honoribus atque veneratione, quasi viveret, habebatur, donec aliquis filiorum ejus assisteret. Postea vero ab Oriente Constantio veniente, cum imperialibus

A exsequiis funus ejus sepultum est in ecclesia apostolorum in sepulcro porphyretico.

Is successores filios reliquit, atque unum Dalmatii fratris filium. Hi singuli has partes regendas habuerunt. Constantinus filius ejus primus; in decennali suo ejus genitor fecit eum habere principatum super cuncta trans Alpes. Secundum Constantium in vicennali suo in Oriente constituit, a freto Propontidis in Asiam, atque Orientem. Constantem vero juniorem in tricennalibus suis in Illyricum, Italiamque et Africam, ordinavit. Dalmatium in Thraciam, Macedoniamque et Achaiam. Annibalianum Dalmatii Cæsaris consanguineum in Armeniam nationesque circum socias. Verum Dalmatius Cæsar prosperrima indole, neque patruo absimilis, haud multo post oppressus est^d factione militari, et Constantio patrueli suo sinente potius quam^e jubente. Constantinus igitur dum nititur partes junioris fratris invadere, bellum contra eum commovit, et dum inconsultius apud Aquileiam bellum aggressus est, a Constantis ducibus interfectus est, et in fluvium projectus est, cui nomen Alpha est, non longe ab Aquileia, consulatu Acindini et Procli. Quam ob rem Romani imperii principatus Occidentalium quidem partium pervenit ad Constantem, Orientalis autem ad Constantium. Eodem tempore etiam remp. contigit valde turbari. Gens namque Francorum circa Gallias constituta Romanis erat infesta, quam Constans oppressit, et Rom. imperio subjecit. Tunc etiam terræmotus maximus in Oriente factus est, et præcipue in Antiochia, quæ anno jugiter est commota, et Neocæsarea civitas Ponti cecidit.

CONSTANTIUS.

Constantius autem et Constans leges ediderunt, Judæum non emere servum, alioquin auferri eum, et publicis rationibus tradi. Porro, si et circumcidere ausus fuerit servum, gladio puniri talia præsumentem.

CONSTANS.

Igitur Constantis imperium strenuum aliquandiu et justum fuit. Mox cum et valetudine inprospera et amicis^f gravioribus uteretur, ad gravia vitia conversus, cum intolerabilis provincialibus, militi injucundus^g esset, et cum circa Gallias venandi cupidine per silvas saltusque erraret, conspiravere aliquanti militares in ejus necem, auctoribus Crestio et Marcellino, simulque Magnentio. Qui, ubi patranda negotii dies placuit, Marcellinus natalem filii simulans plerosque ad coenam vocat. Itaque in multam noctem convivio celebrato, Magnentius quasi ad ventris solita secedens, apud Augustudunum habitum imperialem^h capit. Ea re cognita Constans fugere conatus, apud Helenam oppidum Pyrenæo proximum non longe ab Hispaniis, a Gaisone cum lectissimis misso interficitur, anno imperii decimo se-

^a Fatigabant. Uno et trigésimo anno imp., ætatis sexto et sexagesimo, juxta Nicomediam in villa publica obiit. Mors, etc.

^b Ms., Trochela.

^c A.: Referri. Is successores filios tres reliquit, atque unum fratris filium. Verum, etc.

^d A., facinore.

^e A.: Jubente. Constantinum porro bellum fratri

inferentem, et apud Aquileiam inconsultius prælium aggressum, Constantis duces interemerunt. Ita resp. ad duos Augustos redacta. Constantis, etc.

^f A., pravioribus.

^g A.: Esset, factione Magnentii occisus est. Obiit haud longe ab Hispaniis, in castro cui Helenæ nomen est, anno, etc.

^h Vide Victorem.

ptimo, ætatis tricesimo. Nam Cæsar triennio fuit. Hic fuit debilis pedibus manibusque articularum dolore, fortunatus cœli temperie, fructuum proventu, nulla a barbaris formidine per omne tempus, sine gravi crudelitate terribilis. Diversa Constantii fortuna fuit. A Persis enim multa et gravia perpressus, sæpe captis oppidis, urbibus obsessis, cæsis exercitibus, nullumque ei contra Saporem prælium fuit prósperum, nisi quod apud Singarum, haud ^a dubiam victoriam militum ferocia amisit, qui pugnam seditiose et stolide contra rationem belli die jam præcipiti poposcerunt. Per idem tempus Dyrachium Dalmatiæ terræmotu collapsum est. Interea terræmotu magno, et in civitate Beryto Phænices facta, plurima pars ejus corruit, ita ut multi gentiles ingrederentur ecclesiam, se ritum Christianorum servaturos spondentes. Igitur post Constantis necem, Magnentio Italiam, Africam, Gallias obtinente, etiam Illyricum res novas ^b habuit. Vetrano enim magister militum ad imperium in Pannonia apud Mursam consensu militum electus est. Quem grandævum jam, et cunctis amabilem diurnitate, et felicitate militiæ ad tuendum Illyricum principem creaverunt, virum probum, et veterum morum, ac jucundæ civilitatis, sed omnium liberalium artium expertem, adeo ut ne elementa quidem primarum litterarum nisi grandævus, et jam imperator ^c acceperit. Tunc Constantius imperator Gallum patruelem suum Cæsarem fecit, cui nomen suum imponens, Syriam Antiochiæ habitandam destinavit, ut partes per eum custodirentur Orientales. Quo ad Antiochiam veniente, circa Orientem signum apparuit in cælo die Pentecostes. Columna namque sub specie crucis in cælo visa est, speciem luminis habens extensam a Golgotha usque ad montem Olivarum. In circuitu autem ejus corona erat, velut Iridis speciem habens. Hoc et Constantius Gallus vidit. Interea Constantius Augustus ad ultionem fraternæ necis bellum civile ^d commoverat castrametatus in Illyricum. Cogebat enim eum fraternæ necis ultio, et maxime Vetraniæ, qui per milites Augustus fuerat factus. Cumque venisset Sirmium, mutuo sæderibus habitis Vetraniem vidit. Factumque est ut milites qui eum constituerant transirent ad favorem Constantii: quo facto, solum Constantium imperatorem Augustum voce missa clamaverunt. Cumque de Vetraniæ nulla memoria fieret, ille repente sciens se traditum, ad pedes se prostravit imperatoris. Porro Constantius auferens ei coronam, simul et purpuram, clementer ei locutus est, monens ut sub schemate privato quiesceret, quod ejus utique ætati convenientius quam habere nomen sollicitudinibus onustatum. Jussitque ei assumptus uberrimos ex publicis functionibus exhiberi,

^a A., dubium.

^b A.: Habuit, Vetraniæ ad imp. consensu militum electo. Quem, etc.

^c A.: Acceperit. Sed a Constantio, qui ad, etc.

^d A.: Commoverat, abrogatum est Vetraniæ imperium; novo inusitatoque more, consensu militum deponere insigne compulsio. Romæ quoque tumultus fuit Nepotiano Constantini sororis filio per gladiatoriam manum imperium vindicante, qui sævis exordiis dignum

A fuit enim prope ad stultitiam simplicissimus. Cumque in Prusa Bithyniæ Vetrano moraretur, Constantius scripsit ei dicens quia multorum bonorum ei causa fuisset, quem a tantis cogitationibus et malis sibi provenientibus liberasset; nec se bene fecisse, quia quæ sibi præstare debuerat, illi potius impendisset. His diebus Romæ Nepotianus, Eutropiæ Constantii sororis filius, hortantibus perditis, Augusti nomen rapit. Quem octavo die vigesimoque Magnentius oppressit. Caput ejus pilo per Urbem circumlatum est, gravissimæque proscriptiones et nobilium cædes ^e fuerunt.

MAGNENTIUS.

Hoc tempore Constantius cum Magnentio apud Mursam dimicans vicit, in quo bello pene nunquam amplius Romanæ consumptæ sunt vires, totiusque imperii fortuna pessumdâta. Dehinc enim, cum se Magnentius in Italiam recepisset, apud Ticinum plures sedit, et, ut victoria solet, audacius persequentes, veniensque Romam, multos peremit senatores et populos. Ibi agnoscens vicinos esse contra se milites Constantii, accessit ad Galliæ partes occidentalis. Cumque multa et gravissima inibi prælia in alterutros exerceret, modo isti, modo illi victores esse videbantur. Novissime autem devictus Magnentius fugit, vidensque milites, quasi de perditione tristes, stans excelsiori eos nitebatur allocutionis consuetudine confortare. Tunc illi favorem solitum Magnentio exhibere parati, inviti, et nolentes clamaverunt omnes una voce: Constanti Auguste, tu vincas. Hoc augurium Magnentius traxit ad semetipsum, tanquam ei divinitus concederetur imperium, et propterea ad ulteriora tendebat. Sequentibus autem Constantii militibus circa montem Seleucum facta congressione, solus fugiens venit in Lugdunensem urbem, comprehendensque suam matrem, et fratrem seniore, quem ad tuendas Gallias Cæsarem constituerat, occidit. Nec multo post a Constantii militibus ibidem coangustatus, gladio occulte proviso, ictum pulsu parietis juvenis transosso latere, ut erat vasti corporis, naribusque, et ore cruorem effundens, mense imperii quadragesimo secundo, ætatis prope quinquagesimo, exspiravit, anno imperii Constantii sexto, et Galli Constantii consulatus anno secundo, xviii Kalendas Septembris. Fuit is ortus parentibus barbaris, qui Galliam inhabitabant. Legendi studio promptus, sermone acer, animi tumidi et immodici, timidus, artifex tamen ad occultandam audaciæ specie formidinem. Ejus morte audita, Decentius frater ejus laqueo fascia composito vitam finivit. In his ergo præliis ingentes Romani imperii ^f vires consumptæ sunt, ad quælibet bella externa idoneæ, quæ multum triumphorum possent securitatisque ^g conferre. Sed neque sic circa rempub. quies evenit. Nam

exitium nactus est; vigesimo enim et octavo die a Magnentianis ducibus oppressus pœnas dedit. Caput, etc.

^e A.: Fuerunt. Non multo post Magnentius apud Nursam profligatus acie est, ac pene captus. Ingentes, etc.

^f A.: Vires ea dimicatione consumptæ, etc.

^g A.: Conferre. Orienti mox a Constantio Cæsar est datus patru filius Gallus, Magnentiusque diversis præliis victus vim vitæ suæ apud Lugdunum attulit imperi

post paululum apud occidentales Gallias, Silvanus quidam res novas molitus, tyrannus est exortus, quem duces Constantii vigesimo octavo die perimunt. Fuit ingenio blandissimus, quanquam barbaro patre genitus, tamen institutione Romana satis cultus, et patiens. Porro Judæi in Diocæsarea Palæstinæ residentes vicina loca turbabant, et sumentes arma tentabant resultare Romanis. Post hæc itaque Gallus Cæsar cum Antiochiæ degeret, exercitu destinato eos interfecit, civitatemque vasavit. Cumque sibi videretur prospere gessisse, felicitatem non ferens, accessit ad tyrannidem, et insinuans imperatori suam intentionem, quæstorem vocabulo Magnum, et Domitianum præfectum Orientis occidit. Ob quam rem Constantius indignatus, evocavit eum. Qui cum contemnere non valeret, pergebat ad principem. Cumque contra insulam Falconensem venisset, illic eum Constantius præcepit interim, anno imperii sui septimo, et consulatus ipsius Galli anno tertio. Vir fuit natura ferus, et ad tyrannidem ^a promptior, si suo jure imperare ^b licuisset. Solus in imperio Romano eo tempore Constantius princeps et Augustus ^c fuit. Nunc igitur de Claudio Juliano pauca dicenda sunt, ejusque genere, ac disciplina, et quomodo venerit ad imperium. Constantinus, qui Byzantium suo nomine Constantinopolim appellavit, duos habuit ex eodem patre, non ex eadem matre, germanos. Quorum unus Dalmatius, alter Constantius vocabatur. Constantius autem duos habuit natos, Gallum et Julianum. Post mortem Constantini conditoris Constantinopolitanæ civitatis, dum milites juniorem Dalmatium peremissent, tunc, et isti, functo jam patre, pene mortis periculum sustinuerant cum Dalmatio, nisi Gallum quidem ægritudo, quæ putabatur inevitabilis, liberasset, Julianum ætas infantilis, erat enim annorum octo. Cumque ab eis fervor imperatoris quievisset, Gallus circa Ephesum apud doctores erat, ubi etiam a progenitoribus possessiones habebat. Porro Julianus crescens in auditoriis Constantinopolitanæ urbis, exercebatur in basilica, ubi doctores erant, habitu privato procedens, habebatque pædagogum eunuchum nomine Mardonium, grammaticum Nicoclem Laconensem, rhetoricam vero legebat apud ^d Ecybolium Sophistam. Erat enim Julianus ab initio Christianus. Cumque lectione proficeret, etiam fama per populum volitabat, quia posset etiam rempub. gubernare. Quod dum latius panderetur, æstuationes induxit Constantio imperatori. Quamobrem abstulit eum ab urbe regia, et misit Nicomediam, præcipiens ne conveniret apud Libanium Sophistam Syrum. Tunc enim Libanius a pædagogis Constantinopoli expulsus, Nicomediæ morabatur. Prohibebatur ergo Julianus apud Libanium legere, eo quod paganus esset, verumtamen librorum ejus lectionibus utebatur, cumque pro-

ficeret in rhetorica, supervenit in Nicomeæa Maximus philosophus, non ille Byzantius pater Euclidis, sed Ephesius, quem postea quasi artes magicas exercentem Valentinianus imperator præcepit occidi. Tunc igitur non ob aliam causam Nicomediam venerat, nisi Juliani fama protractus. Apud quem, cum Julianus verba philosophica prægustasset, cœpit etiam doctoris imitari religionem. Is enim etiam imperii cupidinem in animum ejus immiserat. Cumque hæc non laterent aures imperatoris, inter metum spemque constitutus, suspicionem celare volens, quia qui dudum integer fuerat Christianus, postea proditor est effectus, tonsus monachicam simulabat vitam, et latenter quidem exercebatur in philosophica, in manifesto autem sacros Christianorum legebat libros. Denique in Ecclesia Nicomediæ lector est constitutus, et divinos Codices in ecclesia audiente populo legebat. Porro sub hoc habitu furorem declinavit imperatoris. Hæc equidem pro timore faciebat, nequaquam a spe recedens, quam mente conceperat, dicebatque plurimis amicorum suorum, felicia fore tempora, quibus ipse rerum potiretur. Post paulum vero perempto Gallo Julianus repente fit suspectus imperatori, qui etiam eum custodiri præcepit, et dum fuga lapsus fuisset, diversa circumeundo salvatus est. Vixque sero uxor imperatoris Eusebia celatum inveniens, supplicavit imperatori, quatenus nihil mali pateretur, sed ut potius ad philosophandum mitteretur Athenas. Cœpit igitur Julianus imperialia sceptrâ desiderare. Quamobrem discurrens universam Helladam, rates quærebat responsa reddentes, consulens si ad suum imperium perveniret, invenitque virum, qui ei desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quemdam idolorum locum, et intromittens in adytum, seductores dæmones evocavit, quibus solemniter apparentibus, terrore compellitur Julianus in fronte sua crucis signaculum formare. Tunc dæmones tropæi dominici figuram respicientes, repente disparuerunt. Quod agnoscens magus, cœpit culpâre Julianum. At ille terrorem significavit, et crucis se dixit obstupuisse virtutem, eo quod videntes hoc signum dæmones evanuerunt. Porro magus: Non hoc suspiceris, o bone vir, quia timuerunt, sicut ais, sed abominati hoc signum potius recesserunt. Et ita capiens miserum, odio replevit Christiani signoculi Julianum. Post hæc igitur Constantius evocavit Julianum, et constituit Cæsarem septimo Idus Novembris, dansque ei conjugem Helenam sororem suam, quæ Constantii dicta est, contra barbaros eum destinavit, ad Gallias. Hi namque barbari, quorum imperator Constantius contra Magnentium solatium pelierat, cum nihil profuissent contra tyrannum, Romanorum vastabant urbes, alias expugnabant. Ubique scæda vastitas ^e erat, Romanumque imperium non dubia jam cala-

anno tertio, mense septimo, frater quoque ejus Senonis, quem ad tuendas Gallias Cæsarem emiserat. Per hæc tempora etiam a Constantino multis incivilibus estis Gallus Cæsar occisus est. Vir, etc.

^a A., Pronior.

^b A.: Licuisset. Silvanus quoque in Gallia res novas molitus ante diem xxx extinctus est. So-

lusque, etc.

^c A.: Fuit. Mox Julianum Cæsarem ad Gallias misit, patruelem suum Galli fratrem, tradita ei in matrimonium sorore sua, cum multa oppida barbari expugnassent, alia obsiderent. Ubique, etc.

^d Ms., Ecybolium.

^e A., esset.

mitate ^a mutabat. Cum esset ergo juvenculus Julianus, A jussit ei imperator ut præter consilium ducum nihil moliri præsumeret. Cumque duces accepta potestate negligenter, et propterea barbari superarent, tunc Julianus duces quidem deliciis vacare permisit: sumens autem milites, suisque spolia interemptorum hostium compromittens, initium vincendi barbaros fecit, et amorem suum apud milites collocavit. Fertur itaque quod dum in quamdam civitatem fuisset ingressus, corona laurea, quibus solent civitates ornari, inter columnas pendens, rupto fune, super caput ejus decidit, eumque aptissime coronavit. Quo facto, cuncti clamavere quia ei signum foret imperii. Interea Julianus, cum apud imperatorem de ducum negligentia quereretur, alter armorum mittitur magister, ejus alacritati conveniens, cujus ministerio cum barbaris fiducialiter est congressus. Et dum illi per legatos litteras imperatoris eos ad provincias invitantis ostenderent, tunc ille legatos eorum misit in vincula; factaque congressione cum modicis copiis Romanorum apud Argentoratum Galliae urbem ingentes copias hostium exstinxit. Stabant acervi montium similes, fluebat cruor fluminum modo, captus rex nobilis ^b Chonodamarus, et Constantio missus, fusi omnes optimates, redditus limes Romanæ possessionis. Ac postmodum cum Alamannis apud Rhenum fluvium residentibus dimicans, potentissimum eorum regem Bodomarium cepit, claraque victoria decoratus, cum mediocritate vitæ, atque mansuetudine militibus præesset, ab eis appellatur Augustus. Cumque corona deesset imperialis, unus signa portantium, torquem quem habebat in collo sumens, Juliani capiti circumposuit. C

JULIANUS.

Hoc ergo modo Julianus imperator est factus. Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, judices ab illo factos honoribus mulcebat, et ad illius invidiam litteras proferebat, quibus ostenderet eum, propter bellum contra Magnentium gestum, in Romanorum terras barbaros induxisse. Hunc Constantius urgere legationibus, ut in statum nomenque pristinum revertatur. Julianus mandatis mollioribus refert se sub nomine celsi imperii multo officiosius pariturum. Igitur Julianus repente religione mutata, cum prius Christianus esse putaretur, semetipsum pontificem nominabat, et veniens ad templa paganorum sacrificabat, suadebatque subjectis talia colere, et Christianorum baptismum, sacrificiis, et innovationibus, quas expiationes pagani vocant, et sanguine immolationum studebat abluere, et abrenuntiare Chri-

^a A.: Nutaret, a quo modicis copiis apud Argentoratum Galliae urbem ingentes Alemannorum copiae extinctæ sunt. Rex nobiliss. captus, Galliae restituta. Multa postea per eundem Julianum egregia adversus barbaros gesta sunt, submoti ultra Rhenum Germani, et finibus suis Rom. imp. restitutum, neque multo post cum Germaniciani exercitus a Galliarum præsidio tollerentur, consensu militum Julianus factus est Aug. Interjectoque anno ad Illyricum obtinendum profectus est, Constantio Parthis præliis occupato, qui rebus cognitis ad bellum civile conversus in itinere obiit inter Ciliciam Cappadociamque, anno imp. octavo et tricesimo, ætatis 45, meruitque inter divos referri. Vir, etc.

stianæ professioni. Cumque Constantius propter bellum Persicum Antiochiæ moraretur, sperans ille quia sine bello posset Illyricum detinere, ad eos agebat iter, dicens se velle Constantia satisfacere, tanquam non sponte, sed voluntate militum insulas imperii suscepisset. Dicitur itaque, dum ad hos terminos accessisset, vindemia jam collecta circa occasum Pleiadum, uvæ denuo fuisse prolatas, insuper etiam imbrem ex aere descendentem in ejus vestem simul, ac cæterorum, singulas crucis signacula guttulas formasse. Hoc facto videbatur et ipsi, et aliis, quia botris extra tempus illatis, bonum ei panderetur indicium, imber autem cadens vestem super quam ceciderat roboraret. Alii vero dicebant uvarum signum præter tempus significare perditionem imperatoris, ad instar hujusmodi botrorum, et parvi temporis fore ejus imperium. Porro de cruce dicebant, præminitare hoc signum, quia sit cæleste dogma Christianorum, et oporteat signari cunctos crucis signaculo. Cum audisset itaque Constantius contra se venire Julianum, instructione belli Parthici derelicta, Constantinopolim veniebat. Cumque iter faciens magis magisque ardens dolore, atque ut erat talium impatiens, acriter festinaret, in radicibus Tauri montis, apud oppidum Mopsocrenen inter Ciliciam et Cappadociam febris acerrima, quam indignatio nimia vigiliis augebat, interiit in Nonas Novembris, consulatu Tauri et Florentii, anno imperii tricesimo octavo, ætatis quinto et sexagesimo. Ex quibus tredecim cum patre regnavit, viginti quatuor post illum, id est, septem solus, cum fratribus atque Magnentio sedecim, meruitque inter divos referri. Eodem tempore, magno terræmotu Constantinopolis pars diruta est. Iste fuit vir egregie tranquillitatis, placidus, nimium amicis et familiaribus credens, mox etiam uxoribus deditior, qui tamen in primis se imperii annis ingenti modestia egerit. Familiarium etiam locupletator, neque inhonorans, quorum laboriosa expertus fuisset officia. Ad severitatem tamen propensior, si suspicio imperii moveretur, ^d mitis fuit alias, felix bellis civilibus, externis lacrymabilis, mirus artifex in sagittis, a cibo, vinoque, et somno multum temperans, patiens laboris, facundiæ cupidus, quam cum assequi ingenti non valeret tarditate, aliis invidabat, spadonum, alicorum, vernaculorumque amoris deditus, uxorumque, quibus contentus, nulla libidine transversa, aut injusta polluebatur. Sed ex conjugibus, quas plurimas sortitus est, præcipue Eusebiam dilexit, decoram quidem, verum per Adamantias, et Gorgonias, et alia importuna

^b Ms., Nodomarus.

^c A., inhonoros sinens.

^d A.: Mitis alias, et cujus in civilibus, magis quam in externis bellis sit laudanda fortuna. Hinc Julianus rerum politus est, ingentique apparatu Parthis intulit bellum, cui expeditioni ego quoque interfui, aliqua oppida, et castella Persarum in deditioem accepit, vel vi oppugnavit, Assyriamque populatus castrum apud Ctesiphontem stativa aliquandiu habuit, remansque victor, dum se inconsultius præliis inserit, hostili manu intersectus est vi Kal. Julias, imp. anno 7, ætatis altero et tricesimo, atque inter divos relatus est. Vir egreg., etc.

ministeria, vexantem famam viri contra quam feminis modestioribus mos est, quarum sæpe præcepta maritos juvant. Namque, ut cæteras omittam, Pompeia Plotina, incredibile dictu est, quantum auxerit gloriam Trajani, cujus procuratores cum calumniis provincias agitent, adeo ut unus ex his diceretur locupletum quemque ita convenire: « Quæ habes? Unde habes? » tertium, « Pone quod habes, » illa conjugem corripuit, atque increpans quod laudis suæ esset incuriosus, talem reddidit postea, ut exactiones improbas detestans, fiscum lienem vocaret, quod eo crescente reliqui artus tabescant.

Igitur defuncto Constantio, Julianus jam Thracas obtinebat, et deinceps Constantinopolim veniens appellatus est Augustus. Interea dum Constantinopolim fuisset ingressus, cœpit cogitare sibi populum complacere, et eorum favorem decenter acquirere: quod hac arte fecit. Bene namque sciebat Constantium ab omnibus populis nomen consubstantialitatis amplectentibus odiri: ob quam rem ab ecclesiis videbantur exclusi, et episcopi confiscati, exilioque directi. Simul etiam noverat et paganos fuisse contristatos prohibitione sacrificiorum, et desiderare adipisci tempus, quo eorum aperirentur templa, ut haberent idolis immolandi licentiam. Sic igitur utrumque populum inæroribus vulneratum a defuncto cognoscens, et communiter omnes eunuchorum violentia, et præcipue Eusebii Nicomediensis episcopi rapinis ingemiscentes, qui suam sedem reliquerat, et Constantinopolitanam invaserat: Julianus ita apud omnes semetipsum artificioso velamine commendabat. Et aliis Christianis quidem amare se fingebat, aliis autem paganis per vanam gloriam largus erat, omnibus tamen qualis esset in commune religione monstrabat. Et primum quidem crudelitati Constantii circa subjectos derogans, et eam coram universo populo redarguens, jubet episcopos exilio deportatos evocari, et confiscatas eorum reddi substantias. Templa quoque paganorum velociter suos necessarios præcepit aperire, eos autem qui fuerant ab eunuchis oppressi, recipere, quæ male ab eis fuerant abjecta sancivit. Eusebium vero præsentem imperiali cubiculo morte damnavit, non solum quia multos oppresserat, sed quia Gallum quoque fratrem ejus consilio audierat interemptum. Et corpus quidem Constantii regio honore sepelivit. Ejecit vero e palatio eunuchos, tonsores, et coquos: eunuchos quidem, quia uxor ejus obierat, postquam non duxit aliam; coquos autem, eo quod cibus simplicibus uteretur; tonsores vero, quia multis, inquit, sufficit unus. Scriptorum autem plurimos antiquæ fortunæ restituens, reliquis eorum mercedem scripturæ dare præcepit. Abscidit quoque etiam publicum cursum mularum et caballorum. Hæc ejus opera laudant pauci, vituperant multi. Is enim etiam noctibus vigilans conscribebat libros, et descendens in senatu publice recitabat. Solus enim imperatorum a Julio Cæsare in curia senatus recitavit orationes. Honorabat disciplinarum cultores, maxime philosophantes. Habebat autem plurimum vanæ gloriæ vitium, et in oratione, quam de Cæsaribus scripserat, cunctos ante se principes la-

ceravit. Hac ergo arrogantia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Ut ergo coquos atque tonsores expelleret, opus philosophi, non tamen imperatoris egit; ut detraheret, atque laceraret, nec philosophi, nec principis fuit. Igitur Julianus dudum studens Paganitatem in omni sua ditione dilatari, et Christianitatem exterminari, primum quidem Galilæorum filii (sic enim Salvatoris nostri cultores denominabat) præcepit ne poetarum aut philosophorum legerent disciplinas. Propriis, inquit, pennis vulneramur secundum proverbium, ex nostris enim armati conscriptionibus, contra nos bella suscipiunt. Et templa quidem erant aperta, sacrificiaque Paganorum per civitates secundum voluntatem illius procedebant; ipse autem æstuabat, ne fervor ejus Christianorum abundantia frustraretur. Et maxime pulsabatur, quia multi sacerdotum suorum Christianas habebant uxores, et filios et servos. Arbitratus autem Christianitatis statum ex vita bona et conversatione consistere, studuit ubique templa paganorum instructione et ordine Christianæ religionis ornare sedibus atque processionibus: Paganorum dogmatibus atque monitionibus lectores suæ superstitionis instituit, ad instar clericorum, ut horas certas, et dies, et orationes solemniter observarent, præcipiens pariter habere curas virorum atque mulierum philosophare scientes, habitaculis peregrinorum et pauperum, aliaque providentia circa egenos exhibita, paganorum religionem componere, et pietatis habere nomen. Si quis autem sponte vel invitus peccaret, secundum traditionem Christianorum instituit, ut post pœnitentiam mediocrem constitutam sustineret correptionem. Præcipue vero zelatus dicitur notas litterarum episcopaliū, quibus solent alterutris scribentes commendare peregrinos, et ubi profiscuntur, et a quibus veniunt modis omnibus indicare, et solatia promereri, tanquam noti et amici sint, testimonio directi signaculi. Hæc considerans festinabat, ut pagani Christianorum consuescerent officiis. Scribens enim Arsabo pontifici Galatiæ tali modo epistolam: « Paganorum, inquit, ritus nondum agitur secundum intentionem nostram, propter cultores ejus in negligentia positos. Nam deorum claritas, magnitudo, atque sublimitas, omni ratione; omnique spe major est; sed propitii sint nostris animis dii, propter negligentiam quam habemus, cum illorum providentia in parvo tempore tanta facta mutatio sit, quantam nec orare primitus quicunque præsumperat. Cur ergo credimus hoc posse sufficere, neque respicimus quemadmodum superstitionem Christianorum auxit cura peregrinorum, et circa sepulturas, et mortuos multa solatia, honestaque conversationis studia, non vera, sed ficta. Quas res arbitror sub veritate apud nos debere geri. Non itaque fas est te solum talem esse, sed omnes absolute circa Galatiam sacerdotes, quos aut deprecare, aut oratione flecte, aut certe festinanter a sacerdotali ministerio remove, nisi diis cum conjugibus, et filiis, atque servis, colla submiserint, non ferentes ulterius eorum servos aut filios hoc facere, contempnentem autem Galilæos impie contra deos agentes, et impietates pietatibus præponentes. Deinde cunctos admone, ut sacerdos neque ad specta-

cula procedat, neque in tabernis bibat, aut cuilibet arti, aut operibus turpibus, aut impudentibus præsit. Qui obediunt honorentur, inobedientes expelle. Xenodochia constitue per singulas civitates, ut nostra peregrini clementia perfruantur, non tantum nostri, sed etiam extranei pecuniis indigentes. Ut autem habeas unde fiat, interim decrevi singulis annis triginta millia modios tritici per universam dari Galatiam, et sexaginta millia vini sextarios. Horum quinta pars pauperibus templa observantibus debet expendi, reliqua peregrinis, indigentibusque distribui. Turpe namque est ut Judæos quidem non abjiciant, sed potius nutriant impii Galilæi et suos pariter et nostros, nostri vero nostrorum solatio deserantur. Quapropter doce etiam collationes facere paganos ad talia ministeria, paganorumque vicos offerre diis primitias frugum, eosque hujusmodi benefactis institue, docens eos hoc opus olim fuisse nostrorum. Homerus enim hoc probat, introducens Eumenum talia facientem. Nos ergo neque bona nostrorum imitamur, sed aliis remittimus, negligentia non confusi, magis autem deorum reverentiam respuentes. Si igitur hæc te facientem cognovero, ego lætitia plenus ero. Præsides provinciarum rarius domi suscipe, frequenter eis scripta trans mitte. Ingredientibus eis civitatem, nullus sacerdotum occurrat. Cumque ad templa venerint deorum, intra januas eis nemo præcedat militum, aut sorte præcedantium officiorum, sed qui voluerit subsequatur. Cumque ad ipsum limen templi pervenerit, privatus existat. Tu enim, sicut nosti, judex intus es. Hoc enim etiam sacra sanctio videtur exigere. Obedientes igitur pro veritate pii sint, reluctantes vanæ gloriæ comprimantur. Quid enim patiat, aut quod mereatur auxilium, qui matrem deorum propitiam habere noluerit? Qui ergo eam neglexerint, non solum sine querela non erunt, sed etiam nostræ indignationis impetum sustinebunt. Neque enim fas est ut illi parcat, qui deos habuerit inimicos. Suade siquidem eis ut si mea voluerint frui tuitione, omnes matri deorum studeant offerre culturam. Hæc itaque faciens imperator ad destructionem Christianorum, neque subjectis prævaluit, et aperte Christianis vim parare erubuit. Inter hæc ut ad paganitatem milites insuescerent, studuit ad priscum schema reformare signum illud labarum sublimius Romanorum, quod Constantinus, sicut prædictum est, in crucis formam mutaverat. Verum in publicis imaginibus depingebat Jovem quasi de cælo sibi coronam et purpuram deferentem, Mercurium et Martem in se respicientes, velut pro testimonio sapientis et fortis. Et hoc agebat imaginibus, ut sub occasione imperii latenter adorarentur dii, et hoc modo subjecti clanculo fallerentur. Arbitrabatur enim quia si hoc sponte eis imponeret, postea quæ vellet impleret; si vero respuentes agnosceret, vehia sublata torqueret, tanquam circa Romanam solemniam reluctantes, et in republica, atque ipso imperio delinquentes. Pauci siquidem etiam pœnis subditi, cognoverunt dolum, quia, sicut moris erat, adorare noluerunt. Turba vero, ut assolet, per ignorantiam simpliciter imagines adorabat, quod tamen imperatori nihil profuit. Cumque multum excogitaret, quibus

A paganorum ritus extolleret, invenit modum qui plurimis Christianis militibus claræ virtutis coronam dedit. Cum venisset itaque tempus quo imperialia milites solent dona percipere (hoc enim agitur plerumque die Kalendarum Januariarum, et natali principum, et urbium regiarum), exquisivit quatenus eos simpliciter ex prisca consuetudine fallere potuisset. Jussitque ut unusquisque ad manus imperatoris accedentium, ab officiis admonitus, primo incensum offerret (erat enim ante eum thus positum, et ara) secundum antiquam Rom. consuetudinem. Tunc alii quidem licenter suam ostenderunt fortitudinem, et neque incensum offerre, neque donum accipere passi sunt. Alii vero, occasione legis et antiquitatis, neque mente perceperunt, quod commisere peccatum. Verum alii propter lucrum capti, aut timore perturbati, seu jussione repentina conclusi, licet intellexerint, tamen paganitatem declinare non potuerunt. Plurimi siquidem per ignorantiam decepti, dum inter cibos, ut assolet, et pocula invocarent in alterutros Christum, respondens quidam dixit: Quid patimini invocantes Christum, quem ante paululum denegastis, dum donum ab imperante percipientes, thus in ignem mitteretis? Cumque hoc milites audissent, et quod gesserant agnovissent, statim exsistentes, publice currebant, atque impetu facto clamabant, Deumque suum et cunctos homines testabantur se Christianos esse, et in eo nomine permanere, atque per ignorantiam se fecisse, et, si dici posset, solam manum paganam esse, conscientiam vero nihil simul egisse. Cumque venissent ad principem, projecerunt aurum quod acceperant, et forti voce poscebant ut reciperet quod dedisset, et occideret illos. Sic enim pœnitentiam agere fatebantur, eo quod improvide eorum dextera peccasset, et studere propter Christum totum corpus pœnæ tradere. Cumque Julianus talia audisset, furore commotus, præcepit capita eorum incidere, et cum ducerentur ad mortem, sequente populo, et mirante virtutem eorum pro pietate susceptam, venerunt ad locum quo rei puniri solent. Tunc spiculatorem rogavit senior omnium, ut ante omnes caput cujusdam nomine Romani adhuc adolescentis abscinderet, ne dum aliorum respiceret mortem, frangeretur. Cumque ille genua fixisset in terra, et spiculator gladium evuginasset, venit repente nuntius clamore prohibens necem. Porro juvenculus ille occisione privatus ait: Non fuit Romanus dignus ut Christi martyr appellaretur. Et licet sanguinem malignus imperator prohibuisset effundi, ductus invidia, verumtamen non eos in civitatibus habitare permisit, sed ad ultima Romanorum loca exsilio destinavit. Postea vero præcepit ut qui sacrificare noluerint, in palatio non intrarent, et neque collegio, neque foro eos, neque arbitrio, neque ulla dignitate, nec qualibet communionem participare jussit. Interea Julianus, dum Constantinopoli apud Fortunam sacrificaret, accessit ad eum Mares episcopus Chalcedone, et publice impium, ac sine Deo, apostatamque vocavit. Ille vero solum ei impropere fertur cæcitate. Erat enim senex, et pro imbecillitate oculorum manu alterius agebatur. Super hæc etiam volens lacerare eum, consuevit dixit: Neque Galilæus Deus tuus curare te potest. Respondens vero

Mares : Ego quidem Deo meo gratias ago pro cæcitate, quia hoc ideo gestum est in me, ne te videam pietate nudatum. Imperator autem nihil respondens abscessit. Sic enim putabat potius roborari paganitatem, si se patientem ac nitentem erga Christianos demonstrasset. Igitur dum Persæ mortuum cognovissent fuisse Constantium, capta fiducia venerunt ad terminos Romanorum, denuntiantes bellum. Ob quam rem Romanas vires contractas undique Julianus advexit, ut ad destinatam secum traheret perditionem, misitque in Delphos, et Delum, atque Dodonem, ad percipienda responsa, si expediret ei bella suscipere. Tunc universi vates, et pugnandi fiduciam dabant, et victoriam promittebant. Unum vero responsum pro exemplo mendacii vel seductionis inserere non pigebit. Est enim hujusmodi : Nunc omnes aggredimur dei victoriæ tropæa referentes circa fluvium Tigrem. Horum ego dux ero belligerator Mars. Horum itaque carminum ridiculum convenit divulgare, qui rationalem dominum Musarumque principem Pythium eum vocant. Ego autem mendacium seductionibus ejus inveniens inditum, ingemisco. Tigrem namque fluvium Tigrim voluit appellare ; quoniam Tigris ejus est nominativus, et per Assyriorum arva discurrens, in Persicum sinum descendit. Per hæc ergo responsa deceptus infelix et victoriam mente somniabat, et post Parthicum triumphum pugnam Galilæis inferre parabat. Multos itaque vicos, castraque delinens jam etiam civitates cupiebat, Assyriamque depopulatus, castra apud Ctesiphontem civitatem habuit. In qua in tantum obsedit regem, ut crebris legationibus peteretur, offerens dare suæ patriæ partem, si soluto bello discederet, quod ille noluit, neque supplicantibus est miseratus, neque mente percepit, quia vincere quidem bonum est, supervincere autem nimis invidiosum, credens præcipue magicis artibus, quas ei Maximus philosophus exhibebat, et arbitratus Alexandri Macedonis se gloriam percepturum, aut certe potiozem. Putabat enim, secundum Pythagorean Platonisque sententiam, ex mutatione corporum Alexandri animam possidere, aut esse potius in alio corpore alium Alexandrum. Ob hanc itaque causam Persarum regis noluit preces admittere. Interea cum in deserto loco captivorum primo habuisset ducatum, postea quidam senior transfuga, sub schemate proditoris, se ei compendiosum iter ostendere compromisit. Cumque tribus diebus ambulantes ad majorem solitudinem venissent, in insidias inciderunt. Statim illum quidem senem sustibus occiderunt, confidentem se hæc fecisse pro patriæ libertate, et libenter omnia tormenta sustinere. Cumque eum Parthi hincurgerent, e castris jam positus, arrepto tantum clypeo procurrit. Cumque sic inconsulto ardore nititur ordines ad prælium componere, ab uno ex hostibus, et quidem fugiente, conto percutitur. Relatusque in tabernaculum, rursus ad hortandos suos egressus, paulatim sanguine

A. : Eruditus, Græcis doctior, atque adeo ut Latina eruditione quanquam cum Græca scientia conveniret, facundia, etc.

^b A., et prompta.

^c A. : Amplissimæ. In quibusdam philosophis propior

A vacuatus, circa noctis fere medium defecit. Quidam autem dicunt jaculum repente delatum discurrens per brachium ejus in latus immersum esse. Qui vero justissimum intulit vulnus, hactenus ignoratur. Sed alii quemdam invisibilium virtutum esse ferunt, alii vero unum pastorem Ismaelitarum, alii militem fame et itinere fatigatum. Sed sive homo, sive angelus fuerit, palam est quod divinis jussionibus ministravit. Calistus autem, qui intus familiares tunc imperatoris militabat, et heroico versu ejus conscripsit historiam, ait eum vulneratum a dæmone. Libanius vero Sophista Syrus, inter cæteras laudes, quas de vita ejus scripsit, in fine libri, sic ait : O Dæmonum alumne, dæmonumque discipule, et dæmonum observator ! Julianus ergo quarto consulatu suo, quem egerat cum Sallustio, VII Kalendas Julii interit, anno imperii sui tertio, septimo vero ex quo Cæsar a Constantio fuerat ordinatus, vitæ anno trigesimo primo. Post cujus mortem ejus magiæ Carris compertæ sunt. Per hanc agens, quoniam per Edessam pro piæ religionis cultu transire noluerat, in templum, quod a paganis colitur, est ingressus. Ubi dum quædam cum suis consortibus sacrilega celebrasset, januas et claustra disposuit, et quosdam ibi milites observare præcepit, ut interius nullus accederet, donec ipse remearet. Cumque mortuus fuisset Julianus, et Jovianus pius successisset, ingredienti in templum, invenerunt mulierem a capillis appensam extensas habentem manus, cujus uterum aperuerat, ut Persarum victoriam jecore ejus inspiceret. In qua urbe, cum ejus nuntiat fuisset interitus, publicam cuncti habuere festivitatem et non solum in ecclesiis, et sepulcris martyrum exultabant, sed etiam in theatris victoriam prædicabant cum sacerdotibus exultantes. Communiter enim clamabant omnes : Maxime satue, ubi sunt vaticinia tua Vivit Deus, et Christus ejus. Hic fuit vir egregius, e rempub. insigniter moderaturus, si per fata licuisset liberalibus disciplinis apprime ^a eruditus. Equaver enim philosophos et Græcorum sapientissimos, facundia ingenti, usu ^b promptior, memoriæ tenacissimæ atque ^c amplissimæ, in amicos liberalis, sed min diligenz quam principem ^d decuit, corpore validz quidem, sed brevis fuit, barba proliza, oculi curren huc illucque directi, in provinciales justissimus, tributorum, quantum fieri posset, repressor, civil in cunctos, mediocrem habens ærarii curam, glori avidus, ac per eam animi plerumque immodici, minus Christianæ religionis insecutor, perinde tamen ut a cruore abstineret. ^e M. Antonino non absimili quem etiam æmulari studebat, ^f cultu numinum persitiosus. Præfatus consulto sese de imperio ni mandare, ne (uti solet in multitudine discrepantibus studiis amicorum) ex invidia regni præ discordia exercitus periculum pararet. Audax plusquam imperatore decet, cui salus propria, cum semper ad securitate

In amicos, etc.

^d Decuit. Fuerunt enim nonnulli qui vulnera g ejus inferrent. In provinciales, etc.

^e A., Marcio Antonio.

^f A. Jovianus genitus, etc.

omnium, tum in bello maxime servanda est. Ita illum **A** et Numantinis, et Numidis confestim bella illata sunt, cupido gloriæ flagrantior pervicerat, ut neque terræmotu, neque plerisque præsagiis, quibus vetabatur Persidem petere, adductus sit finem ponere ardori, ac ne noctu quidem visus ingens globus cælo lapsus ante diem belli, cautum præstiterit.

JOVIANUS.

Igitur altera die absque omni dilatione Joviano infulas imperatoris imponunt. Erat enim vir fortis, et nobilis, et illo tempore Millenarius, quo Julianus electionem militibus lege proposuit, ut aut sacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere quam imperatoris præceptionibus impiis obedire. Hunc ergo tunc Julianus propter belli necessitatem inter viros militares habebat, qui cum violenter a militibus ad imperium traheretur, clamabat dicens non se velle paganis hominibus imperare, cum ipse Christianus existeret. Cumque vox omnium communiter proclamasset, dicentium se quoque esse Christianos, suscepit imperium. Is exercitu in Perside inopia laborante, pacem cum Sapore rege Persarum, necessariam quidem, sed ignobilem, fecit, mutatis finibus, ac nonnulla imperii Romani parte tradita, quod ante eum, ex quo Romanum imperium conditum erat, nunquam accidit. Quin etiam legiones nostræ, ita et apud Caudium per Pontium ducem Samnitium, et in Hispania apud Numantiam, et in Numidia sub jugum missæ sunt, ut nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, si sæderis necessitatem, tum cum integrum fuit, mutare voluisset, sicut a Romanis omnibus his bellis, quæcunque memoravi, factum est. Nam et Samnitibus, **C**

neque pax rata fuit. Sed dum æmulum sui imperii veretur, intra Orientem residens, gloriæ parum consuluit. Tunc imperator discessit ab Antiochia, et venit ad Tarsum Ciliciæ, ibique corpus Juliani sepelivit honorifice. Et cum cuncta solemnia funeri ejus exhibuisset, designatus est consul una cum Varroniano filio suo. Dumque Constantinopolim festinaret, venit ad prædium nomine Dadastam, inter Galatiam et Bithyniam, ubi Themistius philosophus cum aliis senatoribus occurrens, consularem recitavit orationem. In prædicto namque prædio hiemis tempore languore constrictus repentina morte obiit. Multi ^a exanimatum crapulitate opinantur, inter cœnandum enim nimium epulis indulserat; alii odore cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis grave quiescentibus erat; quidam nimietate prunorum quas gravi frigore adoleri jusserat multas. Decessit imperii mense septimo, ^b XIII Kalend. Martii, ætatis, ut qui plurimum vel minimum tradunt, trigesimo et tertio anno, ac benignitate principum qui ei successerunt, inter divos relatus est. Hic fuit genitus patre Varroniano incola agri Singidonensis, provincie Pannoniæ. Ejus patri, cum liberos crebro amitteret, præceptum est somnio, eum qui jam instante uxoris partu edendus foret diceret ^c Jovianum. Fuit enim insignis corpore, lætus ingenio, litterarum ^d studiosus, nam et civilitati propior, et natura admodum liberalis, vir inter alias virtutes neque imprudens, neque iners. Cumque in Niceam Bithyniæ venisset exercitus, Valentinianum ordinavit imperatorem, v Kalend. Martii, virum optimum et apice principali dignissimum ^e.

^a A., exanimatum nimia cruditate, etc.

^b A., XIV Kal.

^c A., Jovianum. Illic insignis, etc.

^d A.: Studiosus ad obtinendum imperium, consensu exercitus lectus est. Commendatione patris militibus quam sua notior, qui jam turbatis rebus, exercitu quoque inopia laborante, uno a Persis atque altero prælio victus, pacem cum Sapore necessariam quidem, sed ignobilem, fecit, mutatis finibus, ac nonnulla imp. Rom. parte tradita, quod ante eum annis trecentum et duobus de viginti ferè, ex quo Rom. imp. conditum erat, nunquam accidit; quin etiam legiones nostræ, et ita apud Samnium per Pontium Thelesinum, et Hispania apud Numantiam, et in Numidia, sub jugum missæ sunt, ut nihil tamen finium traderetur; ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, si sæderis necessitatem tum cum integrum fuit mutare voluisset, sicut a Romanis omnibus his bellis quæcunque memoravi factum est. Nam et Samnitibus, et Numantinis, et Numidis confestim bella illata sunt, neque pax rata fuit, sed dum æmulum imperii veretur intra Orientem residens, gloriæ parum consuluit. Isque iter aggressus, neque Illyricum petens in Galatiæ finibus repentina morte obiit. Vir alias neque iners, neque imprudens.

Multi, etc., ut legitur supra, usque ad verba relatus est, quæ in Ambrosiano seqq. postposita leguntur, hisque statim addit: Nam et civilitate propria, et natura admodum liberalis fuit. Is status erat Romanæ rei Joviano eodem et Varroniano cons., anno D. C. 4118. Quia autem ad inclytos principes venerandosque perventum est, interim operi modum dabimus. Nam reliqua stylo majore dicenda sunt, quæ nunc, non tam prætermittimus quam ad majorem scribendi diligentiam reservamus.

^e In A.: Explicit lib. x. Hucusque historiam Eutropius composuit, cui tamen aliqua Paulus Diaconus addidit. Illic decimus, et ultimus est Eutropii, quos Paulus Diaconus suos fecit, additis tamen subinde quibusdam. In Codice Ms. Hirsfelden., hæc erant subjuncta: Hucusque historiam Eutropius composuit; cum tamen aliqua Paulus Diaconus addidit, jubente domina Adilperga Christianissima Beneventi ducitricæ, conjuge domni Arichis sapientissimi et catholici principis. Deinceps quæ sequuntur idem Paulus ex diversis auctoribus proprio stylo conjunxit. Hæc in Ms. Porro Eutropium continuans P. Diaconus existat, quem conferre poteris, lector, et videbis quantum auctor Miscellæ addiderit. CANISIUS.

LIBER DUODECIMUS.

VALENTINIANUS.

Anno ab Urbe condita ^a 1118, Valentinianus

^a A.: 38, e Pannonia Cibalensi editus, cum esset tribunus scutariorum apud Niceam Augustus appellatus fratrem Valentem Constantinopoli in commu-

quadragesimus secundus ab Augusto imperator appellatus est, Iste fuit ^b Pannonius genere, de Cibala civionem, etc.

^b Ms., Paulus a Pannonia Cibalensi. Ed. vulg. Cibaliensi.

tate. Cum esset tribunus scutariorum, tunc ei militum cura fuit commissa, eo quod probatissime noverat militarem disciplinam. Fuit enim vir magnanimus, et semper præsentī fortuna melior apparebat, non modo fortitudine tantum, quantum prudentia, temperantia, atque justitia, et corporis magnitudine præfulgebat. Sic enim fuit regalis, et urbanus, ut dum exercitus tentasset alium sociare consortem, ille respondisset, quod cantatur ab omnibus: Vestrum, inquit, fuit, o milites, imperatore non existente, mihi dare regimen imperii; verum ubi hoc ego suscepī, meum jam est, non est vestrum de rebus cogitare communibus. Cujus verba mirati milites, ejus secuti sunt voluntatem. Cumque Constantinopolim venisset post dies triginta imperii sui, fratrem Valentem in communionem regni assumpsit, largitus ei partes Orientales, sibi retentis Occidentalibus. Hujus pater Gratianus mediocri stirpe ortus apud Cibalas, Funarius appellatus est, eo quod venalitium funem portanti quinque milites nequiverint extorquere. Eo merito ascitus in militiam, usque ad præfecturæ prætorianæ potentiam ascendit. Ob cujus apud milites commendationem Valentiniano^a imperium allatum est. Qui cum sub Juliano Augusto Christianitatis integram fidem gereret, cum, ut dictum est, scutariorum tribunus^b esset, ingressus est cum Juliano in templum Fortunæ, et ministri templi ex utraque parte januarum stantes, aspersione aquæ, sicut ipsi dicebant, purgarent ingredienti, Valentinianus præcedens principem, aspersionis guttam sua vidit in chlamyde, et indignatus pugno percussit templi ministrum, dicens se maculatum potius quam mundatum. Quod respiciens Julianus, jussit enim in custodiam retrudi, dicens: Aut sacrificia idolis, aut militia excede. Qui sponte discessit. Nec mora, Juliano interfecto, Jovianoque mortuo, qui pro nomine Christi amiserat tribunatum, in locum persecutoris sui accepit imperium. Qui cum jam anno tertio imperium cum fratre Valente ageret, Gratianum filium, nec dum plene puberem, hortatu socrus et uxoris, Augustum creavit. Igitur Valentinianus, dum in initio regni sui de urbe Constantinopolitana per Thracias properaret Romam, tunc episcopi Hellesponti, Bithyniæ, et quicumque consubstantialem Patrem et Filium prædicabant, legatum miserunt ad eum Hypatium Heraclææ Perinthi episcopum, quatenus dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cum adisset imperatorem, et episcoporum legationem intinmasset, respondens Valentinianus: Mihi, inquit, cum subjecto populo de hujusmodi negotiis curiose agere fas non est. Ut ergo videtur vobis sacerdotibus, facite. Tunc venientes apud Lampsacum, et duobus illic mensibus commorati, novissime irrita fecere, quæ ab Eudoxio et

A Acacio Constantinopoli sunt patrata, tenendamque fidem apud Seleuciam expositam decreverunt. Sed impius Valens, quæ apud Lampsacum gesta sunt, destruxit, et episcopos qui ibi convenerant, exsilio relegavit. Interea Valens in Antiochia plurimo tempore commoratus, omnibus licentiam dedit sua sacra celebrare, gentilibus scilicet, atque Judæis, necnon et omnibus hæreticis. Nam et gentiles festivitates agebant, dæmonibus ministrantes. Et post Julianum a Joviano idololatriæ vanitates extinctas, rursus florere permisit, et Jovis cultum, atque Dionysii, sacraque Cereri jam non in occulto tanquam sub pio imperatore celebrabant, sed per mediam plateam bacchantes ubique currebant. Illis tantummodo tunc princeps erat inimicus, qui apostolicam doctrinam prædicare videbantur. Eodem anno B apud Atrebatas vera lana de nubibus pluvie mista defluxit, et Constantinopolim iv Nonas Junii grando miræ magnitudinis decidens nonnullos homines^c extinxit. Quidam sane aiunt de Valente quod Dominica uxor ejus persuaserit ei ab orthodoxa fide, quam suus germanus credebatur, recedere, et tam valenter Arii sensum sectari. Porro alii scribunt, quod postquam imperaverit, et ab Eudoxio rebaptizatus sit, juramento ei firmaverit in ipso baptismate cum Ario se sensurum, et Homousion minime recepturum. Interea Valente in Syria moram faciente, surrexit Constantinopoli tyrannus Procopius nomine, qui parvo tempore multam sibi militiam catervans, festinabat adversum imperatorem, quod dum ei nuntiatum fuisset, paululum suum impetum retinuit. Cumque belli eventus interea parturiret, terræmotus factus est per universum orbem, d ita ut Siciliæ, et multarum insularum urbes concussæ et subrutæ, innumerabiles etiam populos ruinis^e oppresserint. Circa Bithyniam vero tam ingens fuit, ut Niceam subverteret urbem; sed etiam mare terminos suos immutavit, et in quibusdam locis tanto impet influxit, ut loca quæ pridem ambulari poterant rigarentur. Ab aliis vero locis tantum recessit, ut arid tellus inveniretur. Sequenti autem anno Gratiani, D galaisique consulatu bella parantur. Cumque tyrannus Procopius de Constantinopoli egressus, castra movere adversum imperatorem, audiens Valens venit ab Antiochia, et cum eo congressus est circa civitatem Phrygi Nacoliæ. Et prima quidem pugna devictus est. Post paululum vero Procopium cepit, tradentibus eum Agelone, Gomarioque militibus, quos etiam postea in opinatis quibusdam suppliciis jussit expendi. Despiciens enim jusjurandum, quod eis præbuerat, serris divisio crudeliter interemit. Tyrannum vero duabus vicinis a boribus flexis, singulos in eis pedes ejus ligari feci quæ dimissæ acrem repetentes, Procopium diviserunt. Eodem tempore dæmon quidam erroneus crudelita

^a A. Imperium resistenti illatum, etc.

^b A. Esset, jussus ab imp. sacrilego, aut immolare idolis, aut militia excedere, sponte, etc.

^c A.: extinxit. His diebus Procopius apud Constantinopolim tyrannidem invadens, apud Phrygiam Salutarem extinctus est, plurimique ejus partis cæsi, atque proscripti sunt. Circa hæc tempora terræmotus, etc.

^d A.: Ita mare littus egressum, ut Siciliæ, etc.

^e A.: Oppresserint. Valens interea ab Eudoxi Arianae hæreseos episcopo baptizatus in sævissima hæresim dilapsus est, conatusque Catholicos persequi fratris auctoritate compressus est. Ea tempestate Atharicus rex Gothorum Christianos in gente sua crudelissime persecutus, ad coronam martyrii sublimavit Valentinianus etc.

Valentis abusus, ei persuasit ut perscrutaretur quis post eum esset suscepturus imperium. Quam ob rem necromantiam fecit. Quibus artibus adimpletis, plurimos ille dæmon, non quidem aperte, sed obliqua fraude responsa proferens interemit. Nam cum de imperio consuleretur, quatuor litteras demonstravit ΘΕΟΔΑ dicens, hoc nomen post Valentem imperii culmen accipere. Quod dum ad aures pervenisset imperatoris, zelo ductus multos peremit, quos tyrannidem assumere iudicavit. Occidebantur itaque Theodori, Theoduli, Theodoti, et quicumque has litteras in capite sui nominis habuisset. Inter quos etiam Theodosius, vir fortis, ex Hispania provincia genus ducens, pater Theodosii, qui post imperio præfuit, occisus est. Hoc ergo timore plurimi sua nomina mutaverunt, quæ prius habuissent, negantes cum juramento, ut pericula declinarent. Interea Auxentio Ariano Mediolanensi episcopo defuncto, Valentinianus convocans episcopos, huiusmodi verba apud eos locutus est: Nostis aperte, eruditi quippe divinis eloquiis, qualem oporteat esse pontificem, quia non decet eum verbo solum, sed etiam conversatione gubernare subjectos, et totius se imitorem virtutis ostendere, testemque doctrinæ conversationem bonam habere. Talem itaque eligite, et in pontificali constituite sede, cui et nos qui gubernamus imperium, sincere capita nostra submittamus, et ejus monita, dum tanquam homines deliquerimus, necessario veluti curantis medicamenta suscipiamus. Hoc cum dixisset imperator, petiit synodus ut magis ipse decerneret, sapiens, et pius existens. At ille: Super vos, inquit, est talis electio. Vos enim gratia divina potiti, et illo splendore fulgentes, melius poteritis eligere. Tunc sacerdotes congressi, de episcopali sede tractabant. Verum civitatis habitatores, ut assolet, tumultus faciebant, alii hunc, alii illum ordinari cupientes. Qui enim erant de Ariani Auxentii secta, similem sibi fieri concertabant, rursus orthodoxi sui dogmatis nitebantur habere episcopum. Hanc seditionem Ambrosius, cui tunc fuerat præsidialis cura commissa, cognoscens, et metuens ne quid in urbe consurgeret, ad ecclesiam confestim accessit. At illi cessante seditione communem dederunt vocem, petentes ut pastor gregis ordinaretur Ambrosius, qui nondum fuerat baptizatus. Hoc imperator agnoscens, repente jussit baptizari, et tanquam dignum virum ordinari pontificem. Noverat enim ejus certiore omni pondere voluntatem, et totius regulæ decreta subtiliora, arbitratus etiam divinum in eo esse iudicium, dum in ejus electione etiam pars contraria consonaret. Is ergo sacri baptismatis dono potitus, gratiam quoque simul suscepit episcopatus. Quo facto optimus imperator hunc hymnum Salvatori, et Domino obtulisse fertur: Gratias, inquit, tibi ago, Domine omnipotens et Salvator noster, quia huic viro ego quidem commisi corpora, tu autem animas, et meam electionem osten-

A disti justitiæ convenire. Cumque post paucos dies sanctus Ambrosius cum multa fiducia apud imperatorem quereretur quia male a iudicibus agebatur, tunc imperator ait: Hanc, inquit, confidentiam tuam dudum novi, et aperte probans non solum non restiti, sed etiam in electione ordinationis tuæ socius fui. Festina itaque sanare, sicut in divina lege præcipitur, delicta animarum nostrarum. Igitur Valentinianus Saxones, gentem in Oceani littoribus et paludibus inviis sitam, virtute atque agilitate terribilem, periculosam Romanis finibus, eruptionem magna mole meditantem, in ipsis Francorum finibus oppressit. Burgundionum quoque novorum hostium coepit nomen novum, qui plusquam LXXX millia, ut fertur, armatorum ripæ Rheni fluminis insederunt. Hos quondam subacta B Germania interiore a Druso et Tiberio adoptivis filiis Cæsaris, per castra dispositos in magnam coaluisse gentem atque ita etiam nomen ex opere præsumpsisse, quia crebra per limitem habitacula constituta Burgos vulgo vocant, eorumque esse prævalidam, et perniciosam manum, Galliarum hodieque testes sunt, in quibus præsumpta possessione consistunt, qui tamen non multo post tempore Christiani effecti sunt. Valentinianus a inter hæc antequam tyrannidem invaderet, oppressus est. Valentinianus vero anno imperii sui undecimo, b cum Sauromatarum gens, quæ pusilla, et infima gens est, contra eum insurgens, sese per Pannonias diffudisset, easque c devastaret, belloque ab eo superata, apud Brigitionem oppidum d Quadorum legatis missis pacem expostularet: cum a legatis eorum sciscitaretur C utrum Sauromatæ tales, et tam vitium corporum omnes existerent, respondentibus imperatori: Quia meliores eorum hic habes, et vides; tum validissime ille clamans ait: Atrociam Romanum imperium sustinet ad Valentinianum pertingens, si Sauromatæ tales existentes contra Romanos insurgunt. Ex animositate autem nimia, et plausu manuum vena corporis recisa, et plurimo erumpente sanguine, quæ Græcè ἀπόπληξις vocatur, voce amissa, sensu integer expiravit: quod quidem intemperantia cibi ac e securitate plures retulere; anno ætatis quinquagesimo et quinto, consulatu Gratiani et Equitii, xv Kalend. Decembris. Fuit autem imperator egregius, vultu f decorus, solers ingenio, animo g gravis, Aureliano similis, sermone cultissimus, quam esset ad loquendum parcus, severus, vehemens, D infestus vitiis, maximæque [F. leg. maxime] avaritiæ. Severitatem tamen ejus nimiam et parcitatem quidam crudelitatem et avaritiam interpretabantur. Acer in his quæ memoraturus sum, Adrianoque proximus, pingere venustissime, meminisse, nova arma meditari, fingere cera seu limo simulacra, prudenter uti locis, temporibus, sermone, atque, ut breviter concludam, si ei i infidis hominibus, quibus se quasi fidissimis prudentissimisque dederat, carere aut probatis eruditisque

a A., inter hæc in Britannia antequam, etc.

b A., eum Sarmatæ sese, etc. diffudissent.

c A., vastarent bellum in eos parans, dum apud, etc.

d A.: Squadorum legationi responderet, anno ævi quinto et quinquagesimo subita effusione sanguinis, quæ Græcè apoplexis, etc.

e A., saturitate.

f A., decens.

g A., gravis, moribus Aureliano, etc.

h Ms., infectus.

i A., fædis.

monitoribus uti liquisset, perfectus haud dubie princeps ^a enituisse. Itaque eo mortuo Italiae milites sexto die post mortem ejus Valentinianum puerum ejus, filium adhuc quadriennem, auctore Equitio, et Mero-
baude ^e propinquo, ubi cum matre fuerat allatum, creant imperatorem. Cujus imperium frater, et patruus, licet ingratis, quod eis ignorantibus factum sit, tamen postea susceperunt.

VALENS.

Anno ab Urbe condita ^b 1128, Valens quadragesimus tertius imperium Orientis quatuor annis Valentiniano mortuo tenuit, Gratiano Valentiniani filio in Occidentali parte ^c regnante, una cum Valentiniano ^d fratris parvulo. Hic enim Valentinianus de Justina secunda uxore Valentiniani natus ^d erat, quam, jubente Severa conjuge priore, Valentinianus hoc modo duxisse probatur. Justus Justinæ pater, cum esset Piceni iudex Constantii temporibus, vidit in somniis quomodo ex dextero femore imperatorem purpuram genuisset. Cumque visio per multos recitaretur, ad aures Constantii pervenit. At ille considerans somnium, tanquam imperator ex eo nasceretur, mittens occidit Justam, cujus filia Justina virgo permansit. Posteriore vero tempore pervenit ad notitiam Severæ, ad quam frequentius veniebat, et amabatur ab ea, ita ut etiam balneis cum ea uteretur. Cumque Severa secum levantem Justinam diutius inspexisset, pulchritudine virginis oblectata, et amore capta, dixit imperatori, quod sic esset speciosa Justina virgo, ut etiam ipsam deceat esse uxorem imperatoris. Valentinianus vero ^e ejus sermone concepto, Justinam ducere tractabat uxorem, non tamen Severam abjicere, ex qua natus fuerat Gratianus. Legem itaque publice protulit per civitatem dispositam, ut omnes qui voluissent impune hinc matrimonia susciperent. Nam ideo populosas fore gentes, quia hoc apud eas ^e solenne est. Cumque posita lex haberetur, ipse Justinæ conjunctus est, ex qua natus est Valentinianus iste, et filiae tres, Justa, Grata, Galla. Quarum duæ quidem in virginitate permanserunt. Gallam vero postea major Theodosius imperator duxit uxorem, ex qua Placidia ejus filia naciatur esse progenita, quæ postea de matris nomine Gallæ cognomentum accepit. Valens interea impietatem, quam dudum meditatus fuerat, operibus explens, lege data, ut monachi militarent, nolentes ^d per tribunos et milites sustibus interfici jussit. Quorum innumera multitudo, quæ per vastas tunc Ægypti ^f solitudines habitabat, arenasque diffusas, quæ propter ætatem, ac sterilitatem, periculosissimamque serpentium abundantiam, conversatio humana non

asset, magna habitantium monachorum multitudo compleverat, præcipueque apud Nitriam martyrii consecuta est palmam. Ac per singulas ubique provincias adversus catholicas Ecclesias, et rectæ fidei populos, diversa sunt illata incommoda. Interea in partibus Africæ quidam Firmus sese, excitatis Maurorum gentibus, regem constituens, Africam Mauritaniamque vastavit. Cæsaream urbem nobilissimam Mauritanis dolo captam barbaris in prædam dedit. Contra quem Theodosius pater Theodosii, qui postmodum imperio ^e præfuit, ^h comes, a Valentiniano majore missus, effusas Maurorum gentes multis præliis ⁱ fudit, ipsum Firmum afflictum et oppressum ad mortem coegit. Qui postquam experientissima providentia totam cum Mauritania Africam composuisset, stimulante invidia ^B jussus a Valente interfici, apud Carthaginem baptizari in remissionem peccatorum ⁱ præoptavit. At postquam sacramentum Christi, quod quæsierat, consecutus est, post gloriosam sæculi vitam, de vita æterna securus, percussori ultro jugulum præbuit. Circa hæc tempora Gothi trans Istrum constituti, civile bellum inter se duabus partibus commoverunt. Unius præerat Fridigernus, alterius Athalaricus. Fridigernus autem cum suis omnibus Arianus erat, Athalaricus vero cum suis paganus. Cumque prævaluisset Athalaricus, Fridigernus auxilium a Valente postulat, per Ulfiam episcopum suum Arianum, qui moratus sub Constanti fuerat cum Eudoxio et Acacio Arianis, qui etiam litteras Gothicas primus adinvenit, et Scripturas divinas in eam linguam convertit. Statim Valens præce ^C Thraciæ militibus, ut Fridigerno auxilia commodarent. Hoc solatio victus Athalaricus etiam in fugam est conversus. Non post multum vero tempus denuo Gothi inter se compactis, Ulfias non solum Fridigerni Gothos sed etiam Athalarici edocebat. Tunc Athalaricus religionem propriam violari dolens, multos ex suis Arianos factos supplicio tradidit, quos hactenus Arianos martyres appellant. Quam ob rem Fridigernus cum suâ occidentalem partem petiit, Athalaricus vero cum suo exercitu ibidem remansit. Hi vero, qui cum Fridigerno occiduas petierant regiones, ab Occidente lingua patri Visigothi, id est, Occidentales Gothi, sunt appellati. Hi vero qui cum Athalarico in propriis sedibus remanserant, Ostrogothi, id est, Orientales Gothi, sunt dicti. ^D Ea tempestate gens Hunnorum diu in propriis, inaccessis clausa montibus, repentina rabie percussis exarsit in Gothos, eosque conturbatos ab antiquis sedibus expulit. Nam hos, ut refert antiquitas, existisse comperimus, Filmer rex Gothorum Godari magni filius, post egressum Scantiæ insulæ jam quin

^a A., post enituisse, Anno, etc.

^b A., 39.

^c A.: Regnante, qui sibi Valentinianum fratrem parvulum admodum socium creavit imperii.

^d A.: Erat; nam Valentinianus senior, dudum laudante uxore sua pulchritudinem Justinæ, sibi eam sociavit in matrimonio legesque propter illam concessit, etc.

^e A.: Solenne est. Accepta ergo, ut diximus, Valentinianus Justina, edidit ex ipsa quatuor filios,

Valentinianum, quem sibi, ut præmisimus, Gratian sociavit in regno, et Gratam, Justamque, et Galla Valens igitur impietatem, etc.

^f A., solitudines effusa, præcipueque, etc.

^g A., præfuit, pater, a Valentiniano, etc.

^h Ms. Francisci Pithœi. Cum comitacensi auxilii Theodos. magist. equitum.

ⁱ A., fregit.

^k A.: Præoptavit, ac demum gloriosa morte obbens, percussori, etc.

loco tenens principatum Getharum, qui et terras Scythias cum sua gente introiit, reperit in populo suo quasdam magas mulieres, quas Gothico sermone Alyrurnas vocant, easque habens suspectas, de medio sui proturbavit, longeque ab exercitu suo fugatas, in solitudine coegit errare, quas silvestres homines, quos nonnulli faunos phicarios vocant, per desertum vagantes dum vidissent, et earum complexibus in coitum emisissent [F. emicuisent], hoc genus ferocissimum ediderunt. Quod fuit primum inter paludes Mæolidas, minutum, tetrum, atque exile, quasi inhumanum genus, nec alia voce notum, nisi quod humani sermonis imaginem assignabat. Tali igitur stirpe Hunni creati, Gothorum finibus aduenerunt. Nam et quos bello forsitan minime superabant, vultus sui terrore nimium pavorem ingerebant, et terribilitate fugabant. Eo quod erat ejus species pavendæ nigredinis, et velut quædam, si dici fas est, offa deformis, non facies, habensque magis puncta quam luntina, quorum animi fiduciam torvus prodit aspectus, qui etiam in pignora primo die rata descerviunt. Nam maribus ferro genas secant, ut antequam tactis nutrimenta percipiant, vulneris cogantur subire tolerantiam. Hinc imberbes senescunt, et sine venustate ephēbi sunt, quia facies ferro sulcata tempestivam pictorum gratiam in cicatrices absumit. Exigui quidem forma, sed argutis motibus expediti, et ad equitandum promptissimi, scapulis latis, et ad arcus sagittasque parati, firmis cervicibus et superbia semper erecti. Hi vero sub hominum figura vivunt belluina sævitia. Quod genus expeditissimum multarumque nationum grassatorium, ut viderunt Gothi, transito Danubio, fugientes, a Valente sine ulla fœderis pactione suscepti sunt: tribuens eis terras Thraciarum ad habitandum, arbitratus præparatum solatium ab eis habere contra omnes barbaros, hac pro re milites de cætero negligebat, et eos qui dudum contra hostes elaboraverunt imperator despiciebat. Etiam collatores suos præcepit provinciæ per vicos et civitates, per unumquemque militem octoginta solidos exigere. Hoc ergo fuit initium, ut in illo tempore Romana resp. calamitatibus subderetur. Barbari namque cum Thracias continuissent, licenter Romanorum vastabant provincias, depopulantes vicinas civitates. Interea Valens ab Antiochia Constantinopolim veniens, apud Bosphorum cognoscens Gothorum gentem commotam fuisse ad bellum, mox ad Valentinianum fratrem misit, solatia petens. At ille rescripsit ei quia religiosum non esset nec justum talem virum jura imperii regere, qui Deo rebellis existeret, sed magis esset justum ut ejus superbia sedaretur. Quod dum ille miserrimus agnovisset, licet majori necessitate constrictus, non tamen a sua nimietate cessavit, sed fuit veritati rebellis. Terentius igitur interim victor reversus est ab Armenia, vir optimus, et pietate

A decenter ornatus. Tunc ei jussit Valens poscere dona quæ vellet. At ille, quod decebat pium virum cogitare, respondit non aurum, non argentum, non prædium, non cingulum, se petere, neque domum, sed ut eis qui pro apostolica doctrina pericula susinuerint una præberetur ecclesia. At ille petitionem ex scripto susceptam cognoscens dirupit, eumque alia postulare præcepit. Verum ille: Verba precum, inquit, suscipe, o imperator, et habeo donum, aliud vero non postulo. Intentionis meæ iudex est universorum Iudex. Cum ergo Valens, Bosphoro trajecto, venisset in Thraciam, primum quidem Constantinopoli commoratus est, præparans bellum, deinde Trajanum magistrum cum expeditis contra Gothos destinavit, qui victus ignominiose est reversus, cui cum Valens molitiam exprobraret, respondit: Non ego victus sum, imperator, sed tu, qui contra Deum pugnas, et barbaris nutum ejus concittas. An nescis quos ab Ecclesiis expulisti, et quibus eas tradidisti? Interim barbari per Thracias discurrentes etiam Constantinopoleos suburbana incendiis cædibusque vastabant, non existente qui eis fortiter resistere prævaleret. Qui dum usque ad muros venissent urbis, afflictæ civitas contra imperatorem murmurat. Ille sera peccati pœnitentia stimulatus, episcopos, cæterosque sanctos revocari de exiliis imperavit. Circenses igitur agebantur ludi, et illic Valentem conviciis accumulabant invalidum, et bellorum fugacem, clamabant dicentes: Da arma, et nos pugnamus. Hinc ira accensus imperator Idus Junii a Constantinopoli egressus est, intermanans se pœnas pro injuriis, cum rediret, a Constantinopolitanis civibus exacturam, quod primitus videbantur Procopio præbuisse solatium, ita ut civitatem aratro vertere nimirum. Isacius vero sacer monachus tenens frenum equi regis Valentis, cum novissime egredieretur in prælium, ait ad eum: Quo vadis, imperator, adversum Deum pugnas, et Deum adversarium habens? Quem iratus carceri tradidit, mortem illi natus si rediret, quemadmodum Micheæ quondam Achab. Post congressionem autem ejus quidam ex suis confessi sunt, quod præceperit divinationes fieri de impetu belli, quod sibi imminebat. Deduxit igitur Constantinopolitanos usque ad urbem Adrianopolim, quæ est in confinio Macedoniæ. Denique quinto decimo imperii sui anno, lacrymabile cum Gothis bellum commisit. Ad primum Gothorum impetum perturbatæ sunt Romanorum equitum turmæ, nudatosque pedites deseruere. Qui mox equitatu hostium septi, ac sagittarum nubibus obruti, cum amentes metu huc illucque fugitarent, funditus cæsi insequentium gladiis contisque periire. Ipse imperator sagitta saucius, versusque in fugam, ob dolorem nimium, dum de equo laboretur, in vilissima deportatur casa. Ubi supervenientibus Gothis, igne supposito, incendio

* A.: Suscepti sunt. Deinde propter intolerabilem avaritiam Maximi Ducis, fame compulsus, in arma surgentes, victo Valentis exercitu, sese per Thracias infudere, omnia cædibus incendiisque vastantes. Quibus cognitis, Valens Antiochia egressus cum adversus Gothos exercitum aptaret sera, etc.

b A.: Imperavit. Denique lacrymabili cum Gothis bello commisso, ad primum, etc.

c A., funditus interiire. Ipse, etc.

d A., saucius est.

e A., nimium, sæpe equo, etc.

crematus est, v Idus Augusti, anno vitæ quinquagesimo, imperii anno cum fratre Valentiniano decimo tertio, post mortem ejus, annos duos, menses quinque, dies tredecim. In quo probanda hæc fuere. Fuit possessoribus, et cultoribus bonus, mutare judices rarus, in amicos fidus, irasci sine noxa, ac periculo cujusquam, sane valde timidus. Quidam autem dicunt quod divinus Isacius in carcere, dum cremaretur, fetores ejus divina gratia et munditia animo deprehenderit, prædixitque interemptionem ejus his qui secum erant, antequam nuntii advenissent, qui gesta prælii nuntiarent. Justo itaque Dei judicio ab illis igne crematus est, quos igne perfidiæ succenderat, namque petentibus Gothis ut eis episcopos mitteret, a quibus fidei rudimenta susciperent, ille doctores Ariani dogmatis misit. Sicque universa gens illa Ariana effecta est. Gothi vero imperatore occiso denuo jam^b securi, usque ad muros Constantinopoleos venientes, ejus suburbana vastabant. Quapropter cives qui arma tulerant, et portare valebant, quæ invenissent, hostibus, ut poterant, resistebunt. Dominica vero uxor Valentis, præmia ex ærario publico bene pugnantibus secundum consuetudinem militum ministrabat. Quibus etiam Saraceni præbuere solatia, quæ eorum Regina nomine Mavia Romanorum fœderata direxerat.

GRATIANUS.

Anno ab Urbe condita 1132, Gratianus^c XLIV ab Augusto post mortem Valentis sex annis imperium^d tenuit. Igitur Gratianus admodum juvenis, cum inæstimabilem multitudinem hostium Rom. sinibus infusam cerneret, fretus Christi potentia, longe impari militum numero sese in hostem dedit, et continuo apud^e Argentoratum oppidum Galliarum formidolosissimum bellum incredibili felicitate confecit. Nam plusquam xxx millia Alamannorum, minimo Romanorum detrimento, in eo prælio interfecta^f narrantur. Eo tempore in Galliis apud Turonos beatissimus Martinus multis lampadabat virtutibus, totoque orbe^g doctrinis, et scientiæ lumine clari, apud Bethlehæm civitatem^h Palæstinæ Hieronymus presbyter, apud Hipponem civitatem Numidiæ Augustinus episcopus, radiabant. Porro Gratianus cum animadvertisset Thraciam Daciamque tanquam genitales terras possidentibus Gothis, Thayfalisque, atque omni pernicie atrocio-

ribus Hunnis, et Alanis,ⁱ extremum omni Rom. imperio periculum instare, relicta Italia in Pannoniam venit. Ea tempestate Theodosius, tam propter parentum nobilitatem quam pro fortitudine propria nominatissimus habebatur, et ob hanc causam invidia similium judicum fatigatus, in Hispania morabatur, ubi et ortus fuerat, et nutritus. Cumque imperator quid faceret hæsitaret, quippe cum barbari elevati victoria inexpugnabiles esse viderentur, eadem provisione, qua quondam elegerat Nerva Hispanum virum Trajanum, per quem Resp. reparata est, ascivit et ipse nihilominus æque ab Hispania i Theodosium, et ejus ducatu credens Barbaros posse superari. Repente siquidem eum magistrum militum esse denuntians, cum exercitu ad barbaros destinavit. Itaque Theodosius afflictam Remp. ira Dei, credidit misericordia Dei reparandam. Omnem fiduciam sui ad opem Christi conferens, maximas illas Scythicas gentes, formidatasque cunctis majoribus, Alexandro quoque illi magno, sicut Pompeius, Corneliusque testati sunt, evitatas,^k extunc extincto Romano exercitu, Romanis armis, equis instructissimas, hoc est Alanos, Hunnos, Gothos, incunctanter^l aggressus est. Barbari vero impetum non ferentes, suas acies reliquerunt, et illi quidem fugiebant, hi vero sequebantur, immensaque cædes tunc facta est barbarorum. Pauci vero, qui evaserant, latenter Istrum fluvium transierunt. Mox dux optimus, exercitu disperso per vicinas urbes, ipse velociter remeavit ad principem, ita ut ipse triumphorum suorum nuntius exstitisset, quod tamen ipsi imperatori, dum miraretur factum, C incredibile videbatur. Invidi siquidem etiam eum fugisse dicebant, et exercitum perdidisse. At ille derogantes sibi petiit dirigi, qui viderent multitudinem hostium peremptam. His verbis imperator flexus, direxit qui res actas inspicerent, eique nuntiarent. Porro dux optimus inter hæc divinam visionem vidit, et ab ipso omnium Deo aperte sibi monstratam conspexit. Viderat enim in somnis, quia sanctus Meletius Antiochiæ civitatis episcopus eum chlamidem vestiret imperialem, et corona caput ornaret. Hæc cum nocte vidisset, cuidam mane retulit amicorum. At ille clarum esse somnium dixit, et nihil ænigmaticum, nihil dubium continere. Cumque pauci transissent dies, qui pro victoriæ inspectione missi fuerant, remearunt, peremptaque hostium multa

^a A. : Crematus est. Denique petentibus Gothis ut eis episcopos mitteret, a quibus fidei rudimenta susciperent, Valens doctores ad eos Ariani dogmatis misit, sicque universa illa gens effecta est Ariana. Justo, etc.

^b A. : Securi, ad urbem properant Constantinopolitanam, ubi tunc Dominica Augusta Valentis uxor, multa pecunia plebi largita, ab urbis vastatione hostem submovit, regnum cognatis fideliter viriliterque servavit. Anno, etc.

^c A., XL.

^d A. : Tenuit, quamvis jamdudum ante eum patruo Valente, et cum Valentiniano fratre regnaret. Igitur, etc.

^e A., Argentariam.

^f A. : Narrantur. Hoc denique ei recta fidei cultura tribuit. Nam cum usque ad id tempus Italiæ Ariane perfidiæ morbo langueret, post Auxentii seram mortem, cum Ambrosius ex pagano^g iudice, subito apud Medio-

D lanum divino nutu episcopus cunctis fuisset electus, moxque catholico baptismo tinctus, præsul esset ordinatus, cumque pro fide catholica libros Gratiano imp. porrexisset, ac veneratione, qua debuerat susceptus esset, universa statim ad rectam fidem Italia repedavit. Eo tempore, etc.

^g A., doctrinis et scientia clarus.

^h A. : Palæstinæ situs radiabat Hieronymus. Porro, etc.

ⁱ A., extremum Romano omni.

^j A. : Theodosium, faventibus cunctis, apud Syrium purpura induit, ætatis annum tertium trigesiumque agentem, Orientisque et Thraciæ simul imperi præfecit. Itaque, etc.

^k A., at tunc, etc.

^l A. : aggressus, magnis, multisque præliis vicinam Urbem Constantinopolim victor intravit.

millia narraverunt. Quam ob rem lætatus princeps Gratianus Theodosium, cunctis faventibus, apud Sirmium purpura induit, ætatis annum tricesimum et tertium agentem, Orientisque, et Thraciæ simul imperio præfecit, consulatu Ausonii, et Olibrii, xviii Kal. Febr. Igitur Theodosius urbem Constantinopolim triumphans intravit. Et ne parvam ipsam Romani exercitus manum assidue bellando deterreret, sœdus cum ^a Athalarico rege Gothorum percussit. Athalaricus Constantinopolim venit ad Theodosium, quem ille mira animi jucunditate suscepit, et affectione. Denique cum urbem Athalaricus intrasset, et tam ædificia civitatis, quamque exornati quasi ad diem festum populi frequentiam cerneret, ac per singula inhæreret mente, cumque deinceps Imperatoris regiam ingressus obsequia, officiaque diversa conspiceret: Sine dubio, inquit, deus terrenus est imperator, contra quem quicumque manum levare nisus fuerit, ipse sui sanguinis reus erit. Nec mora tamen, superveniente invaletudine, rebus excessit humanis. Cujus exsequias Imperator ipse præcedens, digne eum tradidit sepulturæ. At universæ Gothorum gentes, rege defuncto, aspicientes virtutem, benignitatemque Theodosii, Romano sese imperio dediderunt. In his etiam diebus ^b Parthi qui Juliano interfecto, aliisque imperatoribus sæpe victis, nunc etiam Valente acto, recentissimæ victoriæ satietatem cruda insultatione ructabant, ultro Constantinopolim ad Theodosium misere legatos, pacemque supplices poposcerunt, junctumque cum eis sœdus est. Interea Theodosius, causa sœderis a Gothis acceptis obsidibus, Thessalonicam venit. Ubi, cum in ægritudinem incurrisset, baptizari cupiens, Acolium ejus civitatis Episcopum requisivit, cujus fidei esset, quo respondente, quod Ariana pestis in Illyricum non valuisset accedere, sed inviolatam ab initio Nicæni concilii fidem conservarent, ille libenter verba ejus suscipiens, baptizatus atque ab ægritudine liberatus est. Inter hæc Imperator Theodosius filium suum Arcadium designavit Augustum, consulatu Merobaudis secundo, et Saturnini, xiv Kalen. Februarii. In Italia vero puero satis existente Valentiniano, rerum curam Probus ex Consule præfectus habebat. Justina vero Valentiniani mater cum esset Ariana, vivo quidem marito lædere non præsumpsit orthodoxos; eo mortuo, et filio

^a A., Athalarico, quem semper ita nominat.

^b A. : Parthi, cæteræque barbaræ nationes Rom. prius nomini inimicæ ultro Constantinopolim ad Theodosium misere legatos, pacemque supplices poposcerunt, junctumque cum eis sœdus est. Interea cum Theodosius in Oriente, subactis barbarorum gentibus, Thracias tandem liberatas ab hoste reddidisset, et Arcadium

A valde juvenulo, Mediolanum veniens Ambrosio erat infesta, ita ut eum juberet exilio destinari. Cumque de ecclesia juberetur exire, Ambrosius ait: Ego sponte hoc non ago, ne lupis septa contradere videar, atque blasphemantibus Deum. Hic si placet occide, hoc loco mortem prona voluntate suscipiam. Ea tempestate Maximus, vir quidem ^c strenuus, et Augusto dignus, nisi contra sacramenti fidem per tyrannidem emerisset, in Britannia ab exercitu invitus Imperator creatus, in Galliam transiit. At vero Gratianus, dum exercitum negligeret, et paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad se transtulerat, veteri ac Romano militi anteferebat, adeoque barbarorum comitatu, et prope amicitia captus esset, ut nonnunquam eodem habitu iter faceret, odia contra se militum excitavit. Maximus igitur ab insensibus Gratiano militibus, et legionibus exceptus, eundem subita incursione perterritum atque in Italiam transire cupientem, dolis ^d circumventum interemit. Causa autem interfectionis ejus hæc fuit: Maximus enim opinionem misit in vulgus, quia uxor Gratiani suo viro festinaret occurrere, in Lugduno Galliæ civitate fluvium transeunti. Gratianus autem credens conjugem Creusam venire, quam nuper acceperat, non præcavens insidias, et veluti cæcus in foveam immanis hostis incurrit. Dum ergo venisset Gratianus quasi ad uxoris vehiculum, ex improvise exsiliens Andragatius Gratianum interemit. Mortuus est autem consulatu Merobaudis et Saturnini, anno imperii decimoquinto, vitæ vicesimo nono. Mox Maximus Valentinianum Augustum cum matre Justina Italia expulit in Illyricum. Deinde Constantinopolim venit, et a Theodosio paterna pietate susceptus, mox etiam imperio restitutus est. Fuit autem Gratianus Sirmii genitus, litteris laud mediocriter institutus: carmen facere, ornatè loqui, explicare controversias Rhetorum more: nihil aliud die, noctuque agere, nisi ^e spiculis meditari, summæque voluptatis, divinæque artis credere, destinata ferire, parcus cibi, somnique et vini, ac libidinis victor, cunctisque esset plenus bonis, si ad cognoscendam Reip. gerendæ scientiam animum intendisset, a qua prope alienus, non modo voluntate, sed etiam exercitio fuit, id est, plus fere lætus, quam sufficiebat, et plus verecundus, quam Reip. intererat.

D filium suum consortem fecisset imperii, Maximus, vir, etc.

^c A., strenuus, et probus, atque Aug.

^d A. : circumventum interfecit ætatis annos novem et viginti habentem, fratremque ejus Valentinianum Aug. Italia expulit. Valentinianus in Orientem refugiens a Theodosio paterna, etc.

^e A., quam spiculas meditari.

LIBER DECIMUS TERTIUS.

THEODOSIUS.

Anno ab Urbe cond. ^a 4139, Theodosius genitus

^a A., 38. Ita et Ms. Paul. et vulgati.

^b Al., Honorio.

PATROL. XCV.

patre ^b Theodosio; matre Thermantia, ^c quadragesimus quintus ab Augusto, interfecto per Maximum Gra-

^c Al., 41 imperatorum, interfecto, etc.

tiano, imperium Romani orbis solus obtinuit, mansitque in eo annis undecim, cum jam in Orientis partibus sex annis Gratiano largiente et simul imperante ^a regnasset. Necessariisque causis ad bellum civile permotus, cum e duobus Augustis fratribus, unius interfecti ultionem, alterius restitutionem procuraret, sese adversus Maximum tyrannum sola fide major, nam longe minor universi apparatus belli comparatione, proripuit. Aquileiæ tunc Maximus in sedebat. Andragatius comes ejus summam belli administrabat, qui cum largissimis militum copiis astuto consilio omnes Alpium ac fluminum aditus communisset, dum navali expeditione incautum hostem prævenire parat, et obruere, sponte eadem claustra, quæ obstruxerat, deseruit. Ita ergo Theodosius, nemine sentiente, vacuas Alpes intravit, atque Aquileiam improvisis adveniens, magnum hostem, ac trucem Maximum, et ab immanissimis quoque Germanorum gentibus tributa ac stipendia solo terrore nominis exigentem, sine controversia ^b clausit. Cumque Maximi milites impetum imperatoris sustinere non prævalerent, apprehendentes tyrannum, vinctum ei protinus obtulerunt. Qui eorum consulatu peremptus est vi Kal. Septembris. Hanc Maximo perditionem beatus Martinus ante prædixit. Valentinianus recepto Italiæ potitus imperio est. Andragatius comes, qui peremerat Gratianum, cognita Maximi nece, ^c præcipitem e navi in vicino fluvio semetipsam projiciens suffocatus est. Theodosius incruentam victoriam Deo procurante suscepit. Victorem quoque Maximi filium, quem imperatorem pater Gallis infantili ætate reliquerat, ^d exstinxit. Tunc igitur imperatores Valentinianus et Theodosius peracta victoria Romam venire. Erat enim cum eis Honorius adhuc puer, quem pater post victoriam contra Maximum gestam ab urbe Constantinopolitana evocaverat. Theodosius igitur imperator in Urbe Roma consistens multum profuit civitati, alia præbendo, alia utiliter auferendo. Duas tamen res dignas confusione prohibuit. Erat ab initio in urbe Roma domus ingenti magnitudine fabricata, in qua panis fiebat, qui universæ civitati ministrabatur. Horum mancipēs, tempore procedente, pistrina publica latrocinia esse fecerunt. Cum enim essent molæ in locis subterraneis constitutæ, per singula latera earum domuum tabernæ instituentes, meretrices in eis prostare faciebant, quatenus per eas plurimos reciperent, alios, qui pro pane veniebant, alios, qui pro luxuriæ turpitudine ibi festinabant. Arte namque mechanica in molam de taberna cadebant, et hoc patiebantur maxime peregrini, et ita latebant clausi, ut multi usque ad senectutis tempus laborantes, inde non permitterentur exire, æstimantibus eorum propinquis esse defunctos. In hujusmodi laqueos

^a A. : Gratiano vivente regnasset. Itaque justis, necessariisque, etc.

^b A., clausit, cepit, occidit. Hanc, etc.

A. : præcipitem sese e navi in undas dedit, ac suffocatus, etc.

^d A. : exstinxit. Igitur Valentinianus junior cum in Gallias transiisset, ibique tranquilla Reip. in pace age-

A miles quidam Theodosii incurrit. Cumque fuisset clausus ad molam, nec dimitteretur exire, evaginato gladio prohibentes occidit. At illi terrore detenti militem dimiserunt. Hoc agnoscens imperator, et mancipēs supplicii occidit, et ipsam pistrinam destrucere funditus præcepit. Aliam rursus abrogavit hujusmodi causam. Si qua mulier in adulterio capta fuisset, hoc non emendabatur, sed potius ad augmentum peccandi contradabatur. Includebant eam in angusto prostibulo, et admittentes, qui cum ea fornicarentur, hora, qua turpitudinem agebant, ^e tintinnabula percutiebant, ut eo sono illius injuria fieret manifesta. Hæc audiens imperator permanere non est passus, sed ipsa prostibula jussit destrui. His actis relicto Valentiniano Romæ, ipse cum Honorio Constantinopolim remeavit, consulatu ^f Daciani et Symmachi, iv Idus Novembris. Igitur Theodosius Imperator habuit passionem quoque permotionem, justoque furori immensam permiscens crudelitatem, injustam operatus est passionem. Quam rem narrare necessarium est, et pro utilitate legentium, et pro memorabili opinionis virtutum. Thessalonica civitas est grandis et populosa, in qua dum orta fuisset seditio, quidam judicum lapidati sunt atque tracti. Nunc indignatus Theodosius, iracundiæ non refrænavit infirmitatem, sed ad ludos circenses invitari cives jussit, et super omnes ^g injustos gladios evaginari præcepit, et una cum nocentibus innocentes interimi : ^h septem millia hominum, sicut fertur, non præcedente judicio, sed tanquam in messe omnes simul occisi sunt. Hujusmodi cladem gemitibus plenam audiens Ambrosius, cum **C** princeps Mediolanum venisset, et solemniter in sacrum voluisset intrare templum, occurrit foris ad januas, et ingredientem his sermonibus a sacri liminis ingressu prohibuit dicens : Nescis, imperator, perpetratæ necis quanta sit magnitudo, neque post causam tanti furoris mens tua motem præsumptionis agnoscit? Sed forte recognitionem peccati prohibet potestas imperii. Decet tamen ut vincat hic ratio potestatem. Scienda quippe natura est, ejusque mortalitas, atque resolutio, et pulvis progenitorum, ex quo facti, ad quem redigendi sumus; et non flore purpureo confidentem, infirmitates operi corporis ignorare. ⁱ Coæqualium hominum es imperator et conservorum. Unus enim omnium Dominus rex et creator. Quibus igitur oculis aspicias communis Domini templum? quibus calcabis pedibus sanctum illius pavementum? Quomodo manus extendes, de quibus adhuc sanguis stillat injustus? Quomodo hujusmodi manibus suscipies Domini corpus? Qua præsumptione ore tuo poculum sanguinis pretiosi percipies, cum furore sermonum tantus injuste sit effusus sanguis? Recede igitur, recede, ne secundo peccato, priorem nequitiam augere contendas. Suscipe vinculum,

ret. apud Viennam dolo Arbogastis comitis sui strangulatus, atque ut, etc.

^e Cedreno, κώδωνα.

^f Marcellino, Tatiani.

^g Ἄδικα ξίφει κατὰ πάντων ἐγύμνωσε. Cedrenus, quem vide.

^h Zouaras, xv millia.

ⁱ Ὁμοδύων βασιλεύεις.

quo te omnium Dominus nunc ligavit. Est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus imperator obediens (erat enim divinis eruditionibus enutritus) et aperte sciens quæ sint propria sacerdotum, quæ regum, gentens et deflens, ad regalia remeavit. Cumque octo mensium continuorum transissent tempora, appropinquavit Nativitas Salvatoris nostri. Imperator autem lamentationibus assiduis in palatio residens, continuas lacrymas incessabiliter expendebat. Ingressus autem Rufinus magister, et singularem apud principem fiduciam habens, et videns in lamentatione principem prostratum, accessit lacrymarum causas inquirere. At ille amarissime ingemiscens et vehementius lacrymas fundens: Tu, inquit, Rufine, ludis, et mea mala non sentis. Ego autem lamento et gemo calamitatem meam, quia servis quidem mendicantibus aperta sunt templa Dei, et proprium Dominum licenter exorant, mihi vero ingressus ad eum non est. Insuper, et cæli sunt clausi. Hæc dicens, verba singula singulibus rumpebat. Rufinus: Curro, inquit, si tibi placet, et pontifici precibus persuadeo ut solvatur vinculum quod ligavit. At imperator: Non, inquit, succedebis Ambrosio. Novi ego decretam illius esse justam, neque reverebitur imperatorum potentiam, ut legem possit prævaricare divinam. Cumque Rufinus verbis plurimè uteretur, ut promitteret Ambrosium esse flectendum, imperator eum cum festinatione pergere præcepit. Ipse vero spe data post paululum est secutus, credens Rufini promissionibus. Porro vir mirandus Ambrosius, mox ut vidit Rufinum, ait: Impudentiam canum imitatus es, o Rufine; tantæ videlicet necis auctor existens, pudorem ex fronte detergens, nec erubescis, nec metuis contra imaginem latrare divinam. Cumque Rufinus supplicaret, et imperatorem diceret esse venturam, superno zelo accensus, ait: Ego tibi, Rufine, prædico quoniam eum ingredi limina prohibebo; si vero imperium in tyrannidem mutavit, necem ego libenter suscipio. Hæc et alia Rufinus audiens nuntiavit imperatori votum antistitis, monens ne de palatio forte procederet. At imperator in media platea jam cognoscens: Pergo, inquit, et justas in facie suscipio contumelias. Cumque ad sacra limina pervenisset, in sanctam quidem basilicam non præsumpsit intrare, sed veniens ad antistitem, et inveniens eum in ^a Saluatorio residentem, supplicabat ut ejus vincula resolveret. At ille tyrannicam ejus dicebat esse præsentiam, et contra Deam insanire Theodosium, ejus calcare leges. Verum imperator: Non assurgo, inquit, adversus Ecclesiasticas sanctiones, nec inique ingredi limina sacra contendo, sed te solvere vincula mea depono, et communis Homini pro me exorare clementiam, nec mihi januam claudi, quam cunctis pœnitentiam agentibus Dominus noster aperuit. Tunc antistes: Quam pœnitentiam, inquit, ostendisti post tantas iniquitates? quibus medicaminibus incurabilia vulnera, plagasque curasti? At imperator: Tuum, inquit, opus est edocere, et medicamina temperare, meum vero oblata suscipere. Tunc sanctus Ambrosius: Quomodo furori, inquit, tuum ju-

dicium commisisti, et non ratio protulit sententiam, sed potius iracundia? scribere legem, quæ legem furoris evacuet, et triginta diebus sententia necis atque proscriptionis tantummodo in litteris maneat, et judicium rationis expectet. Quibus transactis diebus, ira videlicet jam cessante, ratio causam judicans apud semetipsam, quæ cognoverit, sub veritate disponat. In his enim diebus cognoscitur, si justa sit quam protuleris sententia, aut injusta. Et si quidem ratio probaverit injusta quæ sunt prolata, disrumpet; si vero justa, firmabit. Dierum vero numerus ad hæc examinanda sufficet. Hanc admonitionem imperator licenti animo suscipiens, et optimam esse confidens legem, conscribi repente præcepit, et propriæ manus litteris confirmavit. Quo facto, vincula ejus solvit Ambrosius. Quæ lex hactenus observatur. Est autem hujusmodi: Imperatores, Gratianus, Valentinianus, Theodosius, Augusti, Flaviano prætorio præfecto Illyrici. Si vindicari in aliquos severius contra nostram consuetudinem jusserimus, pro causæ intuitu, nolumus statim eos, aut subire pœnam, aut excipere sententiam, sed per dies triginta super statuta eorum sors et fortuna suspensa sit. Reos sane accipiant vincula, atque custodia et excubiis solertibus vigilantè observentur. Sic igitur sacratissimus imperator, ingredi limina præsumens, non stans Domino supplicavit, neque flexit genua, sed pronus in pavimento jacens, Davidicam proclamavit vocem: ^b Adhæsit pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum. ^c Manibus barbam capillosque evellens, frontem percutiens, et pavimento lacrymarum guttas aspergens, veniam impetrare poscebat. Cumque tempus accederet quo munus ad altare solebat offerre, surgens cum lacrymis est ingressus. Cum vero obtulisset, sicuti solitus erat, intra ^d cancellos stetit. Rursus autem Ambrosius non quievit, sed differentiam locorum edocuit. Et primo quidem requisivit quid ibidem expectaret. Imperatore dicente sustinere se sacrorum perceptionem mysteriorum, per archidiaconum remandavit: O imperator, interiora loca tantum sacerdotibus sunt collata, quæ cæteri nec contingere nec ingredi permittuntur. Egredere igitur, et hanc expectationem cum cæteris habe communem. ^d Purpura namque imperatores, non sacerdotes, facit. Tunc fidelissimus imperator etiam hanc traditionem gratanti animo suscipiens, remandavit: Non audaciæ causa intra cancellos steti, sed in Constantinopolitana urbe hanc consuetudinem esse cognovi. Unde gratias ago pro hujusmodi medicina. Tanta igitur et tali virtute præsul et imperator pœlebant. Ego namque utriusque opus admiror. Illius fiduciam, hujus autem obedientiam, illius zeli fervorem, hujus fidei puritatem. Porro regulas pietatis, quas a magistro sacerdote recepit, etiam reversus in Constantinopolitana urbe servavit. Nam dum festivitatis tempore ad ecclesiam processisset, oblatis in altare muneribus, mox egressus est. Cumque Nectarius tunc præsul Ecclesiæ mandasset, cur intus stare noluisset, mandavit princeps: Vix, inquit, potui dircere quæ distantia sit

^a Ἐν τῷ ἀσπαστικῷ οἴκῳ. Pith.

^b Ceureu., ἐκολληθῆ τῷ ἐδάφει, etc.

^c κίγκλιδων.

^d Ἀλουργίς.

imperatoris et sacerdotis. Vix enim inveni veritatis **A** magistrum. Ambrosium namque solum novi vocari digne pontificem. Habebat igitur imperator, et aliam utilitatis causam, et occasionem, per quam de bonis operibus triumpharet. ^a Coniux enim ejus divinas leges eum sæpius admonebat, seipsam tamen prius erudiens perfecte. Non enim regni fastigiis elevata est, sed potius divino amore succensa. Beneficii namque magnitudo majus ei desiderium benefactoris adhibebat. Repente namque ut venit ad purpuram, ^b claudorum atque debiliam maximam habebat curam, non servis, non ancillis, non aliis ministris utens, sed per semetipsam agens, et ad eorum habitacula veniens, et unicuique quod opus haberet præbens. Sic per Ecclesias, et per ecclesiarum xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorum tergens, jus gustans, offerens coclearia, panem frangens, cibosque ministrans, calicem diluens, et alia cuncta faciens, quæ servis ac ministris mos est solemniter observare. His autem qui eam rebus talibus nitebantur prohibere, dicebat: Aurum distribuere opus imperii est. Ego autem pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi omnia conferenti. Nam viro suo sæpe dicebat: Oportet te semper, marite, cogitare qui dudum fuisit, qui modo sis. Hæc si semper cognoveris, ingratus Creatori benefactori non eris, sed imperium quod suscepisti legaliter gubernabis, et harum rerum auctorem placabis. His ergo sermonibus velut optimam quamdam utilitatem, virtutisque abundantiam, conjugis sui sermonibus offerebat. Igitur grammaticus quidam nomine Eugenius litterarum Latinarum doctor, relinquens scholas, in palatio militabat, eratque imperatoris Valentiniani anti-graphus, et propter eloquentiam a multis honoratus. Tunc ergo fertur, non mediocriter cogitans, cooperatorem assumpsisse Arbogastem de minoribus Gallis ortum, militaris ordinis ducem, virum sævum, et necibus præparatum, cultoremque sordidissimum idolorum. ^c Quo facto declinavit ad tyrannidem, et contra Valentinianum necem machinabantur, cubicularios apud Viennam Galliarum urbem corrumpentes eunuchos. At illi dormientem principem suffocaverunt, atque ut voluntariam sibi mortem conscivisse putaretur, laqueo suspensus est. Quo extincto Arbogastes tyrannum creavit Eugenium, eligens hominem, cui titulum imperatoris imponeret, ipse acturus imperium, vir barbarus animo, consilio, manu, audacia, potentiaque nimius. Contraxit undique innumeras et invictas copias, vel Romanorum præsiidiis, vel barbarorum auxiliis, aliis potestate, aliis cognatione ^d subnixus. Hæc audiens imperator Theodosius, rursus sollicitudinibus obstrictus, secunda certamina post Maximum præparabat. Congregansque militarem virtutem, et Honorium filium designans imperatorem, consulatu suo,

et Abundantii, ^{iv} Idus Januarii, denuo ad partes Occidentis magno studio festinabat. Interea eventum belli considerans, mittit ad Thebaida, ad Joannem monachum perspicentem clara. Ad quem destinavit Eutropium eunuchum sibimet fidelissimum, ut, aut eum, si vellet venire, deduceret, aut nolentem, de eventu belli requireret. At ille Joannem quidem deducere non prævaluit, sed mandatum retulit ejus, quod vinceret, et perimeret tyrannum, et post victoriam in Italia moreretur. Igitur Theodosius, relictis ambobus filiis in urbe Constantinopolitana, cum pergeret contra Eugenium bellaturus, plurimi trans Istrum fluvium barbari sunt secuti, cum eo pugnaturi contra tyrannum, parvoque tempore cum manu maxima venit ad Gallias. Illic enim præparabat bellum, ubi jam multa millia habebat exercitus. Eugenius, igitur, atque Arbogastes cum omni instructa acie Alpium transitus tenerent, et Theodosius in summis alpibus constitutus esset, expers cibi ac somni, cum lacrymis orationi ^e incumbens, et circa galli cantum sopore compressus, vidit in somnis, quasi jaceret in campo, et astarent ei duo quidam viri in vestibus albis, et equis candidissimis residentes, eumque jubentes habere fiduciam, et diluculo armare milites ad victoriam, dicebantque se pro solatio destinatos. Quorum alter Joannem evangelistam, alter se Philippum dicebat apostolum. Hac visione comperta nequaquam ab oratione cessavit, sed lacrymas uberiores effudit. Quæ visio etiam alicui militum revelata est, et per diversos venit ad principem. At ille Non propter me, inquit, iste hæc vidit, sed ne quis crederet quia finxi quod ego vidi, ideoque etiam isti monstratum est. Nam primum mihi hoc Dominus communis ostendit. Cumque se a suis distinctum sciret, ab hostibus circumseptum nesciret, fiducialiter arma corripiens, signo crucis signum belli dedit, ac se in prælium, etiam si nemo sequeretur, immisit, victor ^f futurus. Prima salutis via exstitit Arbitio hostilium partium comes. Qui cum ignarum imperatorem circumpositis excepisset insidiis, conversus mox ad reverentiam ^g imperatoris, eum non solum periculo liberavit, verum etiam auxilio ^h instruxit. Fit ergo congressio circa fluvium vocabulo Frigidum. Igitur in parte qua Romani contra Romanos confligebant, bella erant æqualia, unde vero barbari auxiliatores imperatoris, pars Eugenii potior esse videbatur. Imperator autem videns barbaros deperire, in maximam veniens æstuationem, et stans in edita rupe, unde et conspicere, et conspici posset ab utroque exercitu, projectis armis ad solita se vertit auxilia, et prostratus in terra jacuit, adiutorem Deum invocans et dicens: Omnipotens Deus, tu nosti quia in nomine Christi Filii tui ultionis justæ ista prælia suscepi. Si sævis, in me vindica, si vero

^a Συζυγος ἢ πλακίλλα ὄνομα. Cedren.

^b Cedren., λελωθημένων, καὶ πεπηρωμένων.

^c Aliter Zonaras et Cedrenus. Vide paulo post Marcellinum com. ex quo Miscella.

^d A.: Subnixus. Denique exstabat genere Francus, cultorque sordidissimus idolorum. Igitur Eugenius, etc.

^e A.: Incumbens, totam noctem pervigil exegit, cum

tamen se esse a suis destitutum sciret, etc.

^f A.: Futurus immisit. Nam consultus Joannes Anachoreta eum victorem sponderat. Quem cum Arbitio hostilium partium comes ignarum circumpositis, etc.

^g A., Augusti.

^h A.: Instruxit. Cumque ad congressionem ventum esset, vehemens turbo, etc.

cum causa probabili, et in te confisus huc veni, porrige dextram tuis, « ne forte dicant Gentes : Ubi est Deus eorum? » Et statim petitione frustratus non est. Quidam enim Barbarius nomine, magister militum ejus, vir fide et pietate, et virtute animi pollens, repente sic confortatus est, ut cum primis ducibus concurreret ad eam partem, qua barbari præliabantur. Quo facto, dirupit acies, et in fugam mox vertit inimicos. Fitque denuo ex hora miraculum. Turbo ventorum vehemens a parte Theodosii, in ora ^a hostium, pectoraque illis graviter scutis everberabat, nunc impressis pertinaciter obstricta clauderat, nunc avulsus violenter destituta nudabat, nunc oppositis jugiter in terga trudebat. Tela etiam, quæ ipsi vehementer intorserant, excepta ventis, impetu supinato, ac retrorsum coacto, in ipsos infeliciter confligebat, et ea, quæ ab ejus parte spicula erant missa, ultra mensuram humani jactus per magnum inane portata, valenter hosti infigebat. Hoc itaque modo dimicatione consumpta, tyrannus concurrens ad pedes imperatoris exorabat promereri salutem. Qui circa pedes ejus a militibus capite secatus est, XVI Kalend. Octobris, consulatus Arcadii anno tertio, et Honorii secundo. Arbogastes autem tantorum causarum, post duos congressionis dies fuga lapsus, cum cognovisset quia vivere non posset, proprio gladio se peremit. Præmiserat denique prius Theodosius decem millia Gothorum auxiliatorum, quæ ab Arbogaste comite funditus deleta sunt. Quos utique Theodosio perdidisse, magis lucrum quam detrimentum fuit. Ad cujus laudem ob insignem victoriam poeta quidam nomine Claudianus, eximius, sed ^b paganus, inter cætera ^c hujusmodi Deo et homini testimonium cecinit :

O nimium dilecte Deo, tibi militat æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.

^d Ea tempestate in Orientis partibus, apud Palæstinam provinciam in castello Emaus, natus est puer, perfectus ab umbilico, et sursum divisus, ita ut haberet duo pectora, et duo capita, et unusquisque suos sensus : et unus edebat, et bibebat, et alter non edebat : unus dormiebat, et alter vigilabat, nonnunquam insimul dormiebant. Insimul tamen ludebant ad alterutrum, et flebat uterque, et percutiebant invicem. Porro vixerunt annis ferme duobus. Et unus quidem mortuus est, alter supervixit diebus quatuor. Igitur Theodosius imperator

^a A. : Hostium ruit, qui ab ejus parte spicula missa valenter hosti infigeret, et hostili manu missa repelleret. Nec mora, parva suorum data strage, victori se Theodosio hostilis exercitus prostravit. Eugenius captus atque interfectus est. Arbogastes sua se manu percussit, præmiserat denique prius, etc.

^b A., infidelis.

^c A., hos versiculos.

^d Locus translatus est ex Cedreno.

^e Aurel. Victor 60.

^f A. : intelligi. De hoc etiam oraculo in Asia divulgatum est cum Valenti successurum, cujus nomen Θ, atque Δ litteris initiaretur. Qua cognatione principii deceptus Theodorus, cum sibi imperium deberi præsumeret, scelestæ cupidinis supplicia persolvit. Fuit autem heod. propagator.

^g A., flos infantie.

A post laborem publicum corpore fatigatus in ægritudinem incurrit, et sperans se ægritudine moriturum, potius de rep. cogitabat, considerans quæ solent provenire hominibus imperatore moriente. Filium itaque Honorium de Constantinopoli evocavit, et imperatorem Romæ ornavit. Cumque Honorius Mediolanum venisset, Theodosius ex ægritudine relevatus, Circum de victoria celebrabat, et ante prandium quidem spectaculum quasi sanus exhibuit, post prandium repente prægravatus est, et ad spectaculum venire non potuit, filium tamen ludis adesse præcepit. Superveniente vero nocte defunctus est, consulatu Olibrii, et Prohini XVI Kal. Februarii, anno imperii decimo septimo, vitæ vero ^e quinquagesimo. Huic fertur nomen somnio parentes monitos sacravisse, quod in Latinum a Deo datum potest ^f intelligi. Fuit autem propagator reip., ac defensor eximius, moribus et corpore Trajano similis, quantum scripta veterum, et picturæ docent, a quo et originem traxit. Sic eminens status, membra eadem, par cæsaries, os, absque eo quod illi aliquantum evellendo steriles genæ, neque tam ingentes oculi erant, nescio an et tanta gratia, tantusque ^g flos in facie, seu tanta dignitas ^h in incessu. Mens vero prorsus similis, adeo ut nihil de illo dici queat, quod non ex libris in istum videatur ⁱ transferri. In omnes homines honorificus, verum effusius in bonos. Simplicia ingenia diligere, erudita ^j mirari, præsertim quorum erga se, ^k vel parum aspero casu officia probaverat. Illa tamen vitia quibus Trajanus aspersus est, vinolentiam scilicet, et cupidinem triumphandi, usque adeo detestabatur, ut bella non moverit, sed invenerit; ministeria lasciva, psaltriasque commensationibus adhiberi lege prohibuit, tantum pudori tribuens, et continentie, ut consobrinarum nuptias tanquam sororum interdixit. Si nimium perfectos contemplerur, litteris mediocriter doctus, sagax plane, multumque diligens ad noscenda gesta ^l majorum. E quibus non desinebat exsecrari, quorum facta superba, crudelia, libertatique infesta legeret, ut Cinnam, Marium, Syllam, atque universos dominantium, præcipue tamen ingratos, et factiosos. Irasci sane rebus indignis, sed subito flecti. Unde quoque dilatione modica ^m emollebat interdum præcepta severa, habuitque a naturæ munere, quod Augustus a philosophiæ doctore. Qui cum vidisset eum facile commoveri, ne asperum ali-

^h A., in incessu fuisset.

ⁱ A. : transferri : clemens animus, misericors, communis, solo habitu differre se cæteris putans. In omnes, etc.

^j A. : mirari sed innoxia. Largiri magno animo magna, amare cives, vel privato contubernio cognitos, eosque honoribus, pecunia, beneficiis cæteris munerare, præsertim, etc.

^k Aliter velut patrem. Francisci Pithœi ms., vel patrem.

^l A. : majorum. Exsecrabatur cum legisset superbiam dominantium, præcipue perfidos et ingratos.

^m A. : emollebatur. Interdum severa præcepta habuit, quæ a naturali munere, quo Augustus excellebat abhorrebant. Unde quoque aliquando correptus est a quodam philosophiæ doctore, qui, etc.

quid statueret, monuit, ubi irasci cœpisset, quatuor A illud spectaculum ageretur, et ipse intravit in stadium, atque viginti Græcos litteras memoria recenseret, ut illa concitatio, quæ momenti est, mente alio traducta, parvi temporis interjectu languesceret. Melior haud dubio, quod est raræ virtutis, post auctam annis potentiam regalem, multoque maxime post civilem victoriam. Nam, et annonæ curam sollicitius attendere, et auri, argenti que grande pondus, sublatis, atque expensis a tyrannidis, multis ex suo^a restituere, cum benigni equidem principum via fundos solerent nudos ac deformata prædia concedere. Jam illa minutiora et, ut dicitur, intra aulam, quæ quia occulta sunt, magis naturæ hominum curiosæ oculos auresque ad se trahunt. Inerat ei etiam cura pietatis eximix, patrum colere tanquam genitorem, fratris mortui, sororisque liberos habere pro suis, cognatos, b affinesque, et parentes animo complecti, elegans, lætamque convivium magis, quam sumptuosum dare, miscere colloquia pro personis, studio, dignitatibus, sermone cum gravitate jucundo. Blandus pater, concors maritus. Exercebatur, neque ad illecebram, neque ad^c lassitudinem. Ambulationibus magis, cum esset otium, reficiebat animum, ac vescendi continentia valetudinem regebat. Igitur vi Idus Novembris mensis eodem anno Theodosii corpus delatum est cum solemnium honore Constantinopolim, et ab Arcadio filio sepulture traditur. Post paucos vero dies, iv Kal. Decemb. etiam exercitus, qui cum imperatore Theodosio fuerat contra tyrannum, reversus est. Et dum imperator Arcadius secundum consuetudinem ad portas occurrisset exercitui remanenti, tunc milites Rufinum præfectum imperatoris peremerunt. Erat enim suspectus quasi tyrannidem meditaturus assumere. Dicebatur autem, quia Hunnos ipse in Romanorum provinciis evocasset, qui tunc Armeniam et partes Orientis valde vastabant.

ARCADIUS, HONORIUS.

Anno ab Urbe condita d 1146, Arcadius Theodosii filius in Oriente, Honorius frater ejus in Occidente, ^a quadragesimo sexto loco ab Augusto commune imperium divisit tantum sedibus tenere cœperunt. Quorum pater curam potentissimis viris mandarat habere, hi est Rufino Orientalis aulæ, qui ab exercitu interfectus est, et Stiliconi^f Occidentale imperium. Honorius itaque suscipiens Occidentis imperium, ludum gladiatorum, qui dudum Romæ celebrabatur, hujusmodi causa removit. Quidam Telemachus conversatione monachica pro hac causa Romam venit. Cumque nefandum

^a A., restituit. Inerat, etc.

^b A., affinesque parentis animo, etc.

^c A. : lassitudinem ambulationibus, cum esset otium. Animum reficiens, regebat valetudinem continentia vescendi. Hujus et apud homines mansuetudo, et quanta existit, apud Deum devotio hoc uno monstratur exemplo. Nam cum apud Mediolanum missarum fructus solemnibus ecclesiam vellet intrare, eumque B. Ambrosius pro quodam facinore, nisi publice pœniteret, non admittendum se diceret, et prohibitionem humiliter pertulit, et satisfactionem non erubescens, indictum ab Episcopo pœnitentiæ modum devotus excepit. Huic sociata in conjugio Flacilla fuit, ex qua Arcadium, et Honorium genuit. Qua defuncta Gallam Valentiniani majoris, et Justinæ filiam, Valentiniani quoque junioris

et descendens nitebatur pugnantem adversum se gladiis separare. Cumque spectatores adversum eum sævirent, et in effusione sanguinis grassarentur, provisorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc agnoscens mirabilis imperator, illum quidem inter victores martyres numeravit, nefandum vero spectaculum prorsus abscidit. Eo tempore Hunni transeuntes Istrum fluvium, Thraciam devastabant. Isauricæ quoque latrones maxima multitudine congregata, usque ad Carenos et Phœniciam venientes, urbes et vicos in medio positos depopulati sunt. Per idem tempus Stilico Patricius magister armorum erat apud Honorium, magna præditus potestate, habebatque sub se plurimos Romanorum atque gentilium, qui contractis inimicitis cum Arcadii ducibus, cogitabat congregari contra eos. Tunc ergo agens cum Honorio Alaricum^g regem Gothorum fecit ordinari magistrum militum, et accessit adversus Illyricum, eique Jovium præfectum constituit, ut arma contra Romanos attolleret, et provincias Honorii subderet ditioni. Et cum Alaricus barbaros sub se constitutos, et per Dalmatias habitantes congregasset, venit ad Epirum, ubi multo tempore commoratus, in Italiam reversus est. Qui cum discedere voluisset, Honorii litteris retentus est, sicut ipse confessus est. Interea ingens terræmotus Constantinopoli factus est, ita ut sub terra tremere, et desuper fusa cœlitus flamma penderet, tandiuque mansit, donec orationibus Arcadii principis, et populi Christiani, præsentem perditionem Deus exoratus averteret, probans se solum esse, et conservatorem humilium, et punitorum malorum. Arcadius itaque imperator erat vir mitis, ac quietus, et circa finem vitæ pro hujusmodi causa venerabilis æstimatus. In urbe Constantinopoli domus est maxima, habens cognomen Caryæ, id est, nucis. Est enim in ejus domus vestibulo arbor aucis, in qua, ut sermo est, fuerat appensus martyr Acacius, et defunctus. Ob quam rem etiam oratorium illic est ædificatum. Hanc Arcadius videre volens ad orationem venit, votoque completo revertebatur. Proinde cuncti circa oratorium habitantes, volentes imperatorem videre currebant. Et alii quidem foris domum præcesserant, ut melius aspectum principis, et ordinem viderent obsequii, alii vero sequebantur. Dumque omnes cum mulieribus, atque filiis, simulque mancipiis extra domum fuissent egressi, repente maxima domus oratorio cohærens subito tota corruit. Clamor cum admiratione secutus est, quomodo oratio principis tantos a ruinæ immi-

sores in matrimonio duxit, quæ ei Placidiam peperit, cui postea de matris nomine Gallæ cognomentum accessit. Itaque quinquagesimum Theodosius annum agens ætatis, in pace apud Mediolanum rebus excessit humanis, utramque remp. utrisque filiis Arcadio et Honorio quietam relinquens. Corpus ejus eodem anno Constantinopolim translatus, atque sepultus est. Anno, etc.

^d A. 1149.

^e A. 42.

^f A. : Occident. imperit, vixitque Arcadius post patris excessum annis 12, imperitque summam Theodosio filio parvo admodum moriens tradidit. Interea Gildo, etc.

^g Gothum exarchum Vandalorum ait. AERREND.

nentis periculo liberavit. Interea Gildo comes Africae cognita Theodosii morte arbitratus minimam in parvulis spem fore, Africam jure proprio coepit usurpare. Hujus frater ^a Macezil perfidiam germani perhorrescens in Italiam rediit: Gildo autem duos ejus filios adolescentes, quos pater in Africana militia reliquerat, occidit dolo circumventos. Ad hanc jam ut hostem bello insequendum, Macezil frater ejus missus est. Igitur Macezil jam inde a Theodosio sciens quantum in rebus desperatissimis oratio hominis per fidem Christi clementiam Dei impetraret, Caprariam insulam adiit, inde ^b secum servos Dei aliquos permixtos suis precibus abducens, cum quibus, orationibus, ac jejuniis dies aliquot continuavit, et ^c noctes, pro qua re victoriam sine bello meruit, et sine caede vindictam. Igitur Ardealio fluminis nomen est, quod fluit inter Tevestem et Amedaram civitates. Ubi cum parva manu, hoc est, cum quinque millibus, ut aiunt militum, contra septuaginta millia hostium castrametatus, cum interjecta mora excedere loco, appositaeque vallis praejacentis angustias transgredi vellet, incurrente nocte beatum Ambrosium episcopum Meaio-lani, paulo ante defunctum, per somnium sibi videre visus est, significantem manu, et impacto ad humum ter baculo dicentem: Hic, hic, hic. Quod prudenti conjectura intellexit, merito annuntiantis fidem victoriae, verbo locum, numero diem significari, et substitit. Ac tertio demum die post noctem orationibus, hymnisque ^d pervigilem ab ipsis caelestium mysteriorum sacramentis in hostem circumfusum processit, et cum ad eos, qui primo occurrerant, pia pacis verba jactaret, signiferum quemdam insolenter obsistentem gladio percussit in brachio, eumque manu debilem ipso vulnere coegit inclinare vexillum. Quo viso auxiliarii Gildonis barbari illico terga dederunt. Gildo et ipse fugiens, ascensa navi cum in Africam redisset, post aliquot dies strangulatus interiit. Sane idem Macezil elatus rerum secundarum insolentia, et tumens, posthabito sanctorum consortio, cum quibus antea Deo militans vicerat, etiam Ecclesiam Dei temerare ausus est, atque ex ea quosdam non dubitavit extrahere. Secuta mox poena sacrilegum est. Nam iisdem superstitionibus atque insultantibus, quos ab Ecclesia ad poenam protraxerat, post aliquantum tempus solus ipse ^e punitus est. Probavitque in se uno ad utrumque ^d semper divinum vigilare iudicium, quando, et cum speravit, adjutus est, et cum contempsit, occisus est. Arcadius itaque cum se mori cerneret, videns Theodosium filium suum parvulum esse (erat enim annorum octo),

consideransque ne a quoquam insidiis appeteretur, hunc imperat. appellavit, et ei curatorem per testamentum fore statuit Hisdigerdem regem Persarum. Hisdigerdem autem Arcadii testamento suscepto, paceque sine invidia erga Romanos usus, Theodosio imperium conservavit, et Antiochum quemdam mirabilem, atque rationabilem virum ei tutorem et paedagogum mittens, haec Romano senatui scribit: Arcadio dormiente, meque curatorem filii constituente, qui suppleat locum meum direxi. Ne quis ergo insidias puero conetur, ne praeflictum ^f intolerabile contra Romanos insurgat, Antiochus vero cum Constantinopolim venisset, ab Honorio imperatore libenter susceptus est, et erat pax inter Romanos et Persas, ipso Antiocho maxime pro Christianis multa scribente. Sicque dilatata est in Perside Christianitas, ^g Maruntha episcopo Mesopotamiae mediante. Arcadius vero defunctus est Kalendis Maii mensis, consulatu Bassi et Philippi, anno vitae trigesimo primo, imperii cum patre annis tredecim, solus ^h quatuordecim. Interea Stilico Patricius Occidentis tutor Imperii, immemor collatorum beneficiorum, immemor affinitatis (nam socer exstabat Honorii) regnum et ipse Eucherio filio affectans, ingentia reip. intulit mala. Nam cum saepe delere posset barbaros, ⁱ fovit, et regem Scytharum cum Gothis suis vicit, et saepe conclusit, saepeque dimisit. Cui quis fuerit exitus, suo melius in loco dicetur. Inter haec omnium antiquorum, praesentiumque hostium longe immanissimus ^j Radagaisus, rex Gothorum, totam repentino impetu inundavit Italiam. Nam fuisse in ejus populo plusquam ducenta millia Gothorum ferunt. Hic super hanc incredibilem multitudinem, indomitamque virtutem, barbarus erat, et Scythia, qui omnem Romani generis sanguinem diis suis propinare devoverat. Invadit illico Romam pavor infinitus, sit omnium paganorum in urbe concursus, acclamatur a cunctis, se ideo haec perpeti, quod neglecta fuerint magnorum sacra deorum, magnis querelis ubique agitur, ac continuo de repetendis sacris agitur. Fervent tota Urbe blasphemiae. Vulgo nomen Christi, tanquam lues aliqua, probris ingravatur. Conducuntur a Romanis adversum Radagaisum Gothorum regem duo pagani ^k duces Sarus et ^l Uldin Hunnorum. Sed non sinit Deus rem suae potentiae infidelium virtutem videri. Contritus namque divinitus Radagaisus in aspero Fesulani montis jugo, urgente undique timore, concluditur, agminaque, quibus angusta dudum videbatur Italia, latendi spe, in unum ac parvum verticem trahuntur. ^m Ubi cum fame et siti conficerentur, rex Radagaisus solus

^a A. semper Mascyzel. Aliter Mascezel. Diacon. Ms. Mascelzet.

^b A. : secum sanctos viros adducens, cum quibus, etc.

^c A. : noctes. Ante triduum quoque cum hosti contiguus fieret, cernit noctu beatum Ambrosium paulo ante defunctum, quo vel quando victoriam caperet diem sibi indicantem, et locum, ac tertio, etc.

^d A. : pervigilem, cum quinque solummodo millibus adversus 80 millia hostium pergens, eos nutu Dei, sine bello in deditionem accepit. Quo viso, etc.

^e A. : punitus est. Interea Rufinus, cui a Theodosio

orientalis aulae cura commissa est, malo perfidiae depravatus, cum barbarorum solatiis regnum tentaret invadere, morte justissima poenas luit. Stilico quoque Occidentis, etc.

^f "Ασπρονδον.

^g Marcellinus, tredecim.

^h A., fovit, saepe Alaricum cum Gothis vicit, etc.

ⁱ A., Radagaisus, semper.

^j A., duces, Gothorum Sarus, et, etc.

^k Ms., Huldin et Saurus. P. Diaconus, Sarus et Viridinus.

^l A., Quo cum, etc.

spem fugæ sumens, captus a Romanis in vincula conjicitur, ac paulisper retentus vita privatur. Tanta vero multitudo captivorum Gothorum fuisse fertur, ut vilissimarum pecudum modo singulis aureis passim greges hominum ^a venderentur. *Ea tempestate Alaricus rex Gothorum, qui ditioni Romanæ et Theodosio imperatori subjectus, atque contra Eugenium tyrannum solatia præbens, propterea Romanis dignitatibus fuerat honoratus, felicitatem suam non ferens, imperare quidem non elegit, sed discedens ab Urbe Constantinopolitana, venit ad partes Occidentis. Cumque venisset in Illyricum omnia subvertebat, et transiens Thessaliam, habita congressione circa fluvium ^b Pinum, apud Nicopolim Epiri, pene tria millia virorum ejus Thessali peremerunt. Post hæc autem Italiam ingressus, cum ab Honorio sedes, quo cum suo exercitu consistere posset, expeteret, Honorius deliberato consilio Gallias eisdem concessit. Qui dum ad Gallias pergens ob recuperationem jumentorum apud ^c Pollentiam resedisset, Stilico Patricius in perniciem reip. Gothos pertentans, dum eos insidiis aggredi cuperet, belli summam Sauli pagano duci commisit: Qui ipso sacratissimo die Paschæ Gothis supplicantibus, nihilque ^d tale sperantibus, super eos irruit, magnamque eorum partem prostravit. Nam primum perturbati Gothi, ac propter religionem cedentes, demum arma corripunt, more solito se ^e cohortantur, virtute potiori prosternunt exercitum. Hinc in rabiem furoris excitati, cœptum iter deserentes, Romam contendunt petere, cuncta per quæ ierant igne ferroque vastantes. Nec mora, venientes Urbem capiunt ac devastant, plurima miraculorum ejus incendunt, multosque senatorii ordinis diversis subdidere suppliciis, dato tamen prius præcepto, ut si qui in sancta loca, præcipueque in sanctorum apostolorum basilicas Petri et Pauli confugissent, hos in primis inviolatos securosque esse sinerent: deinde, in quantum possent, prædæ inhiantes a sanguine temperarent. Romanum tamen imperium deridentes, imperatorem fecerunt quemdam nomine Athalum. Quem una die tanquam imperatorem fecerunt procedere, altera vero servi schemate ministrare. † Captaque est Roma ix Kalend. Septemb. anno 1164 conditionis suæ. Die tertia instante, Gothi sponte discedunt ab ^g Urbe. Fertur itaque quia cum Alaricus pergeret Romam, vir quidam venerabilis, conversatione monachus, cum monuisset ut mala talia facere non auderet, neque necibus gaudere, aut sanguine; at ille: Non, inquit, ego volens Romam proficiscor, sed quidam quotidie molestus est, torquens et dicens: Perge, et Romam destrue civitatem. Deinde per Campaniam, Lucaniam, Brutiamque, simili strage Gothi bacchantes, Rhegium pervene-*

runt, in Siciliam transfretare cupientes. Quo cum transmeare ascensis navibus vellent, perpessi naufragium, plures suorum ibi amisere. Inter hæc Alaricus dum deliberaret quid ageret, apud Consentiam subita morte defunctus est. Gothi ^h Basentium amnem de alveo suo captivorum labore derivantes, Alaricum in medio alveo cum multis opibus sepeliunt, amnemque meatui proprio reddentes, ne quis locum scire posset, captivos qui interfuerant extinguunt. Regem deinceps Athaulsum, Alarici affinem, Gothi constituentes, Romam redeunt, si quid residuum fuit, more locustarum, eradunt, auferentes exinde Gallam Placidiam, Theodosii principis filiam, sororem Honorii, quam sibi Athaulsus apud forum Cornelii conjugio sociavit, quæ multo post reip. comodo fuit. Nam ad hoc mariti animum acerrimo ingenio subtilibus blandimentis inflexit, ut ultro a Romanis pacem expeteret, qui ad Gallias proficiscens, deinde apud ⁱ Barcionem fraude suorum occisus est. Post quem Segericus regnum capiens, dum pacem Romanis servare disponit, et ipse a suis peremptus est. Deinde ^j Vallia regnandi jura suscepit, ad hoc electus a Gothis, ut pacem frangeret, ad hoc a Deo ordinatus ut confirmaret. Interea ^k Stilico patricius Vandalorum perfidæ et dolosæ gentis genere editus, Eucherium, ut dictum est, filium jam a puero Christianorum persecutionem meditantem, ut in imperium substitueret, ante biennium Romanæ irruptionis, gentes copiis viribusque intolerabiles, hoc est, Alanorum, Suevorum, Vandalorum, Burgundionum, multasque cum his alias gentes, ultro in arma ^l suscitavit, et mox Rhenum fluvium transeunt, Francosque fugare Gallia volunt, directoque impetu Pyrenæum usque perveniunt, ut sub hac necessitate a genero in filium extorquere posset imperium. Tandem ubi imperatori Honorio exercituique Romano hæc tam ingentia damna patefacta sunt, commoto justissime exercitu, occisus est Stilico, qui ut unum puerum purpura indueret, totius fere generis humani sanguinem fudit. Occisus est, et Eucherius filius ejus, paucique cum eisdem satellites tantarum molitionum puniti sunt. Eodem tempore clarissima Urbis loca fulminibus diruta sunt, quæ ab hostibus inflammari nequiverunt. Inter hæc apud Britannias Gratianus, ^D municeps ejusdem insulæ, tyrannus mox creatus occiditur. In hujus locum Constantinus ex infima militia propter solam spem nominis sine merito virtutis eligitur. Qui ad Gallias transiens, sæpe a barbaris incerto fœdere illusus, detrimento reipub. magis fuit quam augmento. Tunc duo juvenes locupletes Didymus et Viridianus, assumptis servulis et vernaculis, sese patriamque a barbaris et tyranno defensare

^a A., venderentur. Interea Alaricus Italiam, etc.

^b Ms. Peneum.

^c A.: Pollentiam aliquantulum resedisset, Stilico comes.

^d A., tale suspicantibus super, etc.

^e A., cohortantur, victoremque virtute, etc.

† Aliter Cedrenus et Marcellin.

^g A.: Urbe, facto aliquantulum ædium incendio, sed

ne tanto quidem, quantum olim a Cæsare factum est. Deinde, etc.

^h A., Basentium.

ⁱ A., Barcionem.

^j A., Gallia; semper sic nominat.

^k A., comes Stilico.

^l A.: Suscitavit, easque pulsare Gallias voluit, et sub hac, etc.

moliti sunt. Adversum hos Constantinus Constantem filium ex monacho Cæsarem factum, cum quibusdam foederatis barbaris in Hispaniam misit. Constans, barbarorum fultus auxilio, eos primo prælio peremit. Quibus barbaris dum claustra Pyrenæi montis commissa fuissent, ab eis tota illa oræ per Gallias

^a A., *divisis.*

Abacchabatur ferocitas gentium, Hispaniarum provinciis intromissa est. Itaque post multas strages, incendia et rapinas, tandem ^a *diversis* sedibus Barbari ad aratra conversi, Romanorum residuos cœperunt ut socios et amicos fovere ^b.

^b A.: *Explicit l. xii. Incipit l. tertius decimus. Igitur, etc.*

LIBER DECIMUS QUARTUS.

Anno ab Urbe condita 1165, Theodosius Junior in Oriente imperator, cujus imperii anno secundo Atticus episcopus Constantinopolitanus Judæum quemdam paralyticum monens, suadens atque baptizans, sanum ex lavacro eduxit, secundum Deum dicitur proventus fuisse. Igitur imperator Honorius, dum vires reipublicæ quotidianis cerneret labefactari incommodis, virum strenuum, et bellicosum ^a Constantium cum exercitu ad Gallias mittit. Is mox ut Gallias ingressus est, continuo Constantinum tyrannum apud Arelatem exstinxit. Constans vero filius ejus a Gerontio suo comite Viennæ peremptus est. In cujus locum Gerontius Maximum quemdam substituens, ipse a suis militibus jugulatus est. Maximus deinde purpura exutus, in Hispania exsulans, egens obiit. Exinde Jovinus apud Gallias mox assurgens cecidit. Sebastianus tyrannus frater ejus continuo creatus occisus est. Tertullus consul, qui futurum se ^b principem in senatu gloriatus est, pari nihilominus exitu periit. Athalus, qui a Gothis imperator fuerat factus, captus a Constantio, missus est Honorio, truncataque manu, vitæ relictus est. Heraclianus quoque ^c *Africæ comes* missus, cum idem Athalus umbram gestaret imperii, Africam strenue adversum judices ab eo missos tutatus, consulatum assecutus est. Qua superbia elatus, Sabinum domesticum suum ingenio validum, industriaque solertem et sapientem nominandum, si animi vires tranquillis studiis accommodasset, generum adlegit. Cum quo quorundam periculorum suspiciones dum patitur, fecit, atque aliquandiu Africana annonæ extra ordinem detenta, ipse tandem cum immensa satis incredibili classe navium Romam contendit. Nam habuisse hunc tria millia navium, et septingentas dicitur, quem numerum, nec apud Xersen quidem præclarum Persarum regem, et Alexandrum magnum, vel quemquam alium regem, fuisse historiæ tradunt. Is simul ut cum agmine militum ad Urbem pergens littore egressus est, occursu comitis Marini territus, et in fugam versus, arrepta navi, solus Carthaginem rediit, atque ibi continuo militari manu interfectus est. Hos omnes Honorius optima religione, magnaque Constantii industria superavit. Merito sane. Nam his diebus præcipiente Honorio, favente Constantio, sopitis apud

Africam hæreticis, pax Ecclesiæ redditur. In qua fulgentissimus tunc apud Hipponem regium totius magister Ecclesiæ florebat Augustinus. Interea Vallia rex Gothorum Dei judicio territus Gallam Placidiam apud se honeste habitam, exigente Constantio, fratri Honorio reddidit, pacemque cum eo, datis lectissimis obsidibus, pepigit, seque pro Romanis adversus barbaros, qui Hispanias invaserant, pugnaturum spondit. Mittunt e contrario Vandalorum, Alanorum Suevorumque reges principi Honorio legationes in his verbis: Tu cum omnibus pacem habe, omnium obsides accipe. Nos nobis confligimus, nobis perimus, tibi vincimus, tuæ erit quæstus reipublicæ si utrique pereamus. His ita tantis incommodis, Deo favente, sopitis, Honorius Gallam Placidiam germanam suam Constantio suo comiti, fide integerrimo, et viribus ingenti viro, jamdudum promissam, magno cunctorum gaudio sociavit, ex qua Valentinianum filium Constantius genuit, qui postea Reip. Imperium gessit. Hoc in tempore foedus firmissimum cum rege Gothorum Vallia pepigit, tribuens ei ad habitandum ^d Aquitaniam provinciam, ejusdemque provinciæ etiam quasdam civitates vicinas. Cernens itaque Honorius ubique se Constantii virtute, et ingenio, seu per bella, seu pacis moderatione tueri, eum, cunctis antientibus, apud Ravennam in regni consortium ascivit. Qui necdum septem mensibus evolutis ex hac luce subtractus est. His diebus apud Bethlehem Palæstinæ beatus Hieronymus, expletis ^e nonaginta uno annorum ad Christum migravit. Sequenti tempore Maximus apud Hispanias, factione autem Joviani, qui tunc in re militari clarus habebatur, tyrannidem ^f *assumpsit.* Nec multo post superati utrique et capti ab exercitu Honorii, eidem, cum apud Ravennam tricesimalia sua perageret, præsentantur. Hac tempestate Britanni Scotorum, Pictorumque infestationem non ferentes, Romam mittunt, ac sui subjectione promissa, contra hostes auxilia flagitant. Quibus statim ab Honorio missa militum legio magnam barbarorum multitudinem stravit, cæterosque Britannicæ finibus expulit. Sed mox ut discessere Romani, advecti iterum navibus hostes,

^a A., *Constantium comitem, cum, etc.*

^b Oros. vii, c. 42, *pontificem.*

^c A.: *Cum Sabino genero, cum tribus millibus et septingentis navibus, ex Africa Romam tendens, oc-*

cursu comitis, etc.

^d A., *Aquitaniam Gallicæ prov., etc.*

^e A., *91 vitæ annis, etc.*

^f A., *arripuit.*

obvia quæque sibi conculcant ac devorant. Rursus-
que advolant Romani; cæsumque hostem trans ma-
ria fugant. Hoc tempore cum Vandali Alanique
Hispanias infestarent, Honorius ad eas defensandas
Castinum ducem cum exercitu mittit. Qui Castinus
præclarum virum Bonifacium, ac bellicis rebus exer-
citatum, inepto et injurioso imperio ab expeditionis
sue societate avertit. Bonifacius vero periculosum
sibi, indignumque ratus eum sequi, quem discordem,
superbientemque expertus esset, celeriter se ad por-
tum Urbis, atque inde in Africam prorupit, magnum-
que postmodum reip. detrimentum, totiusque Africae
causa exitum fuit. Castinus vero tanto ^a collega pri-
vatus, nihil dignum in Hispaniis gessit. Inter hæc
Placidia Augusta a fratre Honorio pulsa, ad Orientem
cum Honorio et Valentiniano filiis profecta, a Theo-
dosio Augusto, Arcadii alterius germani sui ^b filio
suscepta est. ^c Honorius annis quindecim cum im-
perasset, et jam ^d cum fratre antea annis tredecim,
ac sub patre duobus regnasset, remp. ut cupierat
pacatam relinquens, apud urbem Romam vita
exemptus est, corpusque ejus juxta beati Petri
^e apostoli in mausoleo sepultum est. Huic soboles
nulla fuit. Nam duæ Stiliconis filiae, id est Maria,
et ^f Thermantia, una post alteram ejus conjugio so-
ciatae, utraque Dei judicio inopinata morte præ-
ventæ ex hæc ^g luce migravere. Fuit sane Honorius
moribus et religione patri Theodosio non valde
absimilis. Cujus temporibus, quamvis multa externa
et civilia bella surrexerint, aut nullo, aut minimo
sanguine quiescere. Exempto igitur rebus humanis
Honorio, fultus præsidio Castini magistri militum,
Joannes quidam ex imperialibus subscriptoribus im-
perium invadit.

THEODOSIUS.

Anno ab Urbe condita 1177, Theodosius Arcadii
filius ^h quadragesimus septimus ab Augusto regnum
Romanorum Orientale rogebat ⁱ imperium. Ad quem
legationem mittit Joannes, in imperatorem suscipi de-
precans, et ipsum deprecans Africam, quam Bonifa-
cius obtinebat, bello reposcere, quia ad defensionem
sui infirmior factus est. At vero Theodosius legatis
Joannis in carcere traxis, Ardaburium prætorem mittit
adversus eum, quem tyrannus apud Ravennam ag-
gressus inclusit. Quo Theodosius agnito, Valentinia-
num amitam suam Placidiam filium Cæsarem effectum,
cum matre Augusta ad recipiendum Occidentis im-
perium ^j dirigit, et Asparem Ardaburii filium mittit
ante eum contra Joannem. Angelus autem Domini ap-

A parens in habitu pastoris deduxit Asparem et eos qui
cum illo erant, et ducit eos per paludem inviam, quæ
Ravennæ adjacet, quæ Deus pervium operatus est. Et
transmeantes per aridam, apertis portis civitatis in-
ventis, tyrannum quidem occidere, Ardaburium autem
a vinculis absolverunt, et Ravennam crudeliter depopu-
lati sunt, eo quod illius cives maxime tyrannicæ
parti favissent. Castinum vero magistrum militum
damnant exilio, cujus factione arripuisse Joannes
tyrannidem credebatur, data Aetio venia, eo quod
Hunni, quos per ipsum Joannes in adjutorium acce-
perat, ejus studio ad propria remeassent. Valen-
tinianus igitur consensu totius Italiae imperator ef-
ficatur, itemque ex decreto Theodosii Augustus ap-
pellatur. Dum hæc geruntur, ^k Achilles nomine
B oppidum Galliarum a Gothis ^l militari vi oppugnatum
est, donec imminente Aetio, non impuniri ^m disce-
derent. Sequenti autem anno, id est decimo sexto im-
perii Theodosii, Marunthas episcopus Mesopotamiæ
filium regis Persarum Hisdegerdis a dæmonio vexatum
sanavit. Interea Theodosius imperator multa benignitate
motus, licet Persas potentissimos vicerit, parcens tamen
Christianis, qui habitabant in Perside, pacem amplecti-
tur, cujus rei gratia mittit legatos Helionem patricium,
quem valde honorandum dicebat, et Anatolium Orien-
tis prætorem. Vararanes autem sciens superationem
suam, suscepit legationem, et ita persecutio cessavit,
quæ in Christianos agitabatur. Victoria siquidem auxi-
lio Dei de Persis collata, Romani plurimi pollentes
eloquiis conscribebant laudes imperatoris. Cujus uxor
C heroico metro poemata multa confecit. Erat enim elo-
quens, filia Leontii sophistæ Atheniensis, a patre om-
nibus lectionibus erudita. Quam dum imperator ductu-
rus esset uxorem, Christianam Atticus fecit episcopus,
et in baptismate cum prius vocaretur Athenias, Eu-
doxiae nomen imposuit. Eodem tempore erant Gothi,
et aliæ gentes multæ, ac maximæ trans Danubium in
Hyperboreis locis habitantes; ex quibus rationabiliores
quatuor sunt, Gothi scilicet, Hypogothi, Gepides, et
Vandali, nomen tantum, et nihil aliud mutantes, una-
que lingua utentes: omnes autem fidei erant Arianæ
malignitatis. Isti sub Arcadio et Honorio Danubium
transeuntes, locati sunt in terra Romanorum. Et Ge-
pides quidem, ex quibus postmodum divisi sunt Lon-
gobardi, et Avars, villas, quæ sunt circa Singidonem
D et Sirmium, habitavere. Hypogothi vero post Alaricum
Romam depopulantes, in Gallias abierunt, et quæ ibi-
dem sunt obtinere. Gothi autem Pannoniam habue-
runt primum: deinde decimo octavo anno Theodosii

^a A.: Collega ob suam intemperantiam privatus, etc.

^b A., filio honorifice, libenterque, etc.

^c A.: Honorius vero postquam cum minore, de quo præmissum est Theodosio Arcadii germani sui filio, annis, etc.

^d A., cum jam antea cum fratre.

^e A., Apostoli martyriuni.

^f A., Hermantia.

^g A., luce virgines, etc.

^h Quadragesimus tertius.

ⁱ A.: Imp. Qui comperto patris sui Honorii funere, mox Valentinianum, etc.

^j A.: dirigit. Quo tempore Joannes dum Africam, quam Bonifacius obtinebat bello reposcit, ad defensionem sui infirmior factus est. Denique veniens Placidi Aug. et Valentinianus Cæsar, mira cum felicitate continuo opprimunt, regni que gubernacula victores arripiunt, quorum tunc milites crudeliter Ravennam depulati, etc.

^k A., Achilles nobile oppid. P. Pith., Aurelia.

^l A., multa.

^m A.: discederent. Bonifacius inter hæc apud Africam potentia, gloriaque augebatur. Adversus eum Martinius et Gallio, etc.

imperatoris junioris Thraciæ villas habitaverunt, et per annos quinquaginta et octo in Thrace morantes, Occidentis quoque obtinuerunt Imperium. Porro Vandali, Alanis sibi sociatis, et Germanis, qui nunc Franci dicuntur ascitis, transeuntes Rhenum fluvium Modogislo duce, habitaverunt in Hispania, quæ est prima Euronæ provinciarum ab Occidentali oceano. Interea Valentinianus non solum Britanniam, et Galliam, et Hispaniam salvare nequivit, sed et occidentalem Libyam, quæ videlicet regio vocatur Afrorum, amisit hoc modo. Duo prætores erant quos diximus, Aetius, et Bonifacius, quos Theodosius postulante Valentiniano Romam direxerat. Cumque Bonifacius principatum occidentalis Libyæ percepisset, et apud Africam potentia gloriaque augetur, invidia flammatus Aetius accusationem facit adversus Bonifacium, tanquam rebellionem meditantem, et obtinere Lybiam satagentem, et hæc quidem Placidia fatebatur, quæ fuit mater Valentiniani. Cæterum Bonifacio scribit: Si accersitus fueris, accedere noli: incusatus enim es, et te dolose vocant imperatores. Hæc suscipiens Bonifacius, et veluti proprio servo Aetio credens, accersitus accedere distulit. Tunc imperatores Aetium quasi devotum recipiunt, et adversum Bonifacium Mavortius et Gabio mittuntur. Qui dum Bonifacium obsidere parant, ab eo interempti^a sunt. Rursus contra Bonifacium ^b Suuldus comes dirigitur. Bonifacius igitur sentiens se non posse tuto Africam tenere, cernensque sibi periculum instare, in perniciem totius reip.^c effervescens, transfretans a Libya in Hispaniam ad Vandalos Alanosque venit. Cumque Modogisclum invenisset mortuum, et filios ejus Guntharium, et Gensericum imperium moderantes, hortatus est ut Hesperiam, Libyamque in tres partes dividerent. Qui polliciti sunt unicuique parti se una cum ipso principaturos, in communi tamen in quemlibet hostem ulturos. In talibus ergo professionibus Vandali, Alanique fretum transmeantes, Libyam habitaverunt, et cunctam pene Africam ferro, flamma, rapinis crudelissime devastantes, insuper Catholicam fidem Ariana impietate subvertere. Sub hoc turbine beatissimus Augustinus, de quo præmissum est, Hipponensis episcopus, ne civitatis suæ ruinam cerneret, tertio ejusdem obsidionis mense, septuaginta et sex vitæ annis expletis, ex quibus quadraginta in clericatu seu episcopatu transegerat, ad Christum^d perrexit. Eodem tempore quidam senatus Romani amici Bonifacii falsam accusationem Aetii intimaverunt Placidia, ostendentes quoque et Aetii ad Bonifacium directam pridem epistolam, quam ad eos idem miserat Bonifacius. At

stupefacta Placidia Aetium quidem in nullo læsit: Bonifacio vero cum juramentis verbum misit exhortatorium. Porro Gunthario mortuo, Gensericus Alanorum, Vandalorumque factus est imperator. Bonifacius ergo verbo suscepto contra Vandalos armatur exercitu magno sibi veniente tam e Roma, quam a Constanti-nopoli, cujus Aspar erat magister. Inito autem contra Gensericum prælio, superatus est Romanorum exercitus. Sicque Bonifacius cum Aspare Romam veniens, suspicionem dissolvit, rei veritate monstrata, et accepta ab imperatore Magistri militum dignitate. Qui cum resistantem sibi Aetium prælio superasset, paucis diebus interjectis morbo extinctus est. Porro Africa taliter a Vandalis subacta est. Tunc et Martianus, qui postmodum imperavit, cum miles esset, et Aspari deserviret, vivus a Genserico deprehenditur. Aetius vero cum deposita dignitate in agro suo degeret, ibique eum quidam æmulus repentino incursu opprimere tentasset, profugus ad Urbem, atque illinc ad Dalmatiam, deinde in Pannonias ad Hunnos venit: quorum amicitia et auxiliis usus, pacem^e principum Aetius cum receptu interpolatæ potestatis obtinuit, nec multo post patriciatus etiam dignitatem adeptus est. Post eam igitur, quæ præmissa est, Africæ cladem, data per^f Trigetium ad habitandum Vandalis Africæ portione, pax cum eisdem necessaria magis quam utilis facta est. His etiam temporibus Gundicarium Burgundionum regem intra Gallias habitantem Aetius Patricius bello obrivit, pacemque ei supplicanti concessit. Interea Gothi pacis placita perturbant, et pleraque municipia vicina sedibus suis occupant. Cumque essent oppido^g Narniensi maxime infesti, civesque ejus extrema^h obsidione et fame affligerent, adveniens comes Litorius hostes in fugam convertit, et civitatem allata frumenti copia a fame liberavit. Dehinc anno sequenti bellum adversum Gothos Hunnis auxiliantibus gestum est. Hac tempestate Gensericus apud Africam intra habitationis suæ limites, cupiens Catholicam fidem Ariana impietate subvertere, quosdam nostrorum episcopos eatenus persecutus est, ut eos privatos jure basilicarum suarum, etiam civitatibus pelleret, cum ipsorum constantiaⁱ minime superbissimi regis terroribus^j cederet. Circa eadem tempora multi Judæorum in Creta Christiani facti sunt propter hujusmodi passionem. Quidam Judæus seductor fluxit semetipsum esse Moysen, et cælitus destinatum, ut Judæos illam insulam habitantes per mare deduceret, ipsum se esse dicens, qui olim filios Israel per mare rubrum deduxerit. Circuibat itaque toto anno unamquam-

^a A.: sunt. Exinde gentibus, quæ uti navibus nesciebant, dum a concertantibus in auxilium vocantur, mare pervium factum est. Rursus, etc.

^b A., Sigisvuldus; ita in cod. Franc., et P. Pith.

^c A.; effervescens, Vandalorum, Alanorumque gentem cum Genserico (semper) suo rege ab Hispanis evocato Africæ intromisit, qui cunctam pene Africam ferro, etc.

^d A.: perrexit. Eodem tempore pace totius Orbis, et consensione mirabili, Bonifacius ab Africa ad Italiam

per Urbem rediit accepta magistri, etc.

^e A., principum, et jus interpolatæ.

^f Male apud Prosperum: per tricunium.

^g A., Narbonensi.

^h A., longa.

ⁱ A., nullis.

^j A.: cederet. His denique diebus Valentinianus Aug. ad Theodosium principem suum fratrualem Constantinopolim profectus est, filiamque ejus in matrimonium accepit: per idem tempus, etc.

que illius insuæ civitatem, suadebatque Judæis ut crederent, monens ut omnes pecunias atque possessiones relinquerent, cum eo utique deducti per siccum mare ad repromissionis gaudia pervenirent. At illi hac spe capti, omne opus proprium negligebant, contemnentes etiam possessiones suas, et dimittentes eas quibuscunque personis. Cumque venisset dies quam designaverat Judæus seductor ille, eo præcedente, sequebantur omnes cum conjugibus et parvis ætatibus, deduxitque eos ad quamdam rupem declivius incumbentem, jussitque ut comarum schemate semetipsos involverent. Hoc ergo faciebant priores, et cum venirent ad rupes, repente moriebantur, tam dilacerati acutis rupibus, quam in aqua necati; plus tamen mori potuerunt, nisi, providente Deo, quidam viri Christiani supervenissent piscatores atque negotiatores, qui alios, cum necarentur, eripientes recreaverunt; tum malum suæ stultitiæ sentientes, alios, ne semetipsos jactu interficerent, tenuerunt, nuntiantes eorum mortem qui primo ceciderant. Qui etiam cognoscentes seductionem, culpant se, eo quod facile ei credidissent. Cumque voluissent illum seductorem perimere, comprehendere nequiverunt, repente namque disparuit, deditque suspicionem quod fuerat olim dæmon erroneus, humano schemate circumamictus. Pro hac itaque re atque passione multi tunc Cretensium Judæorum ad Christianam conversi sunt fidem. Interea incendium in civitate Constantinopolitana factum paulatim pervenit ad thermas, quæ vocantur^a Achilleæ, deinde ad locum qui dicitur Pelargus, ita ut Novatianorum comprehenderetur ecclesia. Tunc fertur Paulum episcopum eorum intra flammam ecclesiæ restitisse, supplicentem Deo, ne ecclesia pariter cremaretur. Qui locus ereptus est, et hactenus xvi Kal. Septemb. apud Novatianos collectio celebratur. Hunc tamen locum non solum Christiani, sed etiam Pagani venerantur. Exigit nunc locus edicere de hac hæresi unde exorta videatur. Novatus igitur presbyter Ecclesiæ Romanæ, qui propter persecutionem quæ sub Decio fuerat facta se episcopum facere et Cornetium volebat ejicere, faciens oblationes, et disperdens unicuique portionem, et tradens, hoc jurare pro benedictione miseros homines coegit, tenens utramque manum accipientis, et non dimittens, donec jurans hæc dicat: Jura mihi per corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi quod nunquam aliquando me derelinquas, et ad Cornetium redeas, et infaustus homo non prius gustat quam sibi antea maledicat, et pro eo ut dicat, accepto pane illo, Amen, dicit: Ulterius non redeam ad Cornetium. De hac religione volens imperator Constantinus pacisci Ecclesias, Acesium episcopum ad concilium Nicænum evocavit. Quem post definitionem fidei requisivit, si et ipse consentiret in fide et decreto Paschalis festivitatis. At ille: Nihil, inquit, novi, o imperator, quod synodus definivit. Sic enim olim et a temporibus apostolorum ipse percepit, et terminum fidei, et tempus paschalis festivitatis. Porro imperatore denuo requirente: Cur ergo te a communionem separas?

A ille ea quæ sub Decio gesta sunt replicavit, et subtilitatem acerbissimæ regulæ deduxit ad medium, dicens quia non oporteat eos qui post baptismum peccant peccato quod ad mortem esse Scripturæ divinæ pronuntiant communicatione sacramentorum fieri dignos, sed invitandos quidem ad pœnitentiam, spem vero remissionis non a sacerdotibus, sed a Deo solummodo sustinere, qui potestatem habet peccata dimittere. Hæc cum dixisset Acesius, imperator ait: O Acesi, pone scalam, et si potes ascendere in cælum solus, ascende. Igitur Valentinianus Augustus, Constantii et Gallæ filius, ad Theodosium principem suum consobrinum Constantinopolim profectus est, filiamque ejus Eudoxium nomine, quam sibi^b Eudoxia genuerat, in matrimonium accepit, et Romam rediit, consulatu Isiodori et Senatoris. B Sequenti vero anno Theodosius imperator Eudoxiam uxorem suam Jerosolymam misit gratificos hymnos oblaturam Deo. Quæ plurima dona ecclesiis contulit, et adoratis tam sancta cruce, quam colendis locis, reversa est ad regalia. Trigesimo deinde imperii Theodosii anno, terræmotus magni facti sunt Constantinopoli per quatuor menses, ita ut timentes Byzantii extra civitatem in loco qui dicitur Campus essent perseverantes una cum episcopo ad Deum precibus et litanis vociferantes. Quadam ergo die fluctuante terra, et omni plebe attentius clamante Χόρις ἐλέησον, circa horam tertiam, omnibus videntibus, a divina contigit virtute sustolli quemdam adolescentulum in aerem, et audiri divinam vocem admonentem eum episcopo ac populo nuntiare ut litanias sic facerent et dicerent: C Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, miserere nobis, nihil aliud apponentes. Proclus autem episcopus hac suscepta litania, præcepit populo sic facere, et statim terræmotus cessavit. Porro beata Pulcheria super miraculo una cum fratre supra modum admirata, sanxit per universum orbem divinum hunc psallere hymnum; ex tunc receperunt omnes Ecclesiæ per singulos dies hunc canere Deo. Per idem tempus piratæ multas insulas, præcipueque Siciliam, depopulati sunt. Inter hæc Litorius, qui secunda ab Aetio potestate Hunnis auxiliantibus præerat, dum Aetii gloriam superare appetit, dumque aruspicum responsis et dæmonum significationibus fidit, pugnam cum Gothis imprudenter conseruit, ac primum magnam hostium stragem dedit, postmodum suis pene omnibus trucidatis, ipse a Gothis turpiter captus est. Postremo pax cum iisdem facta est, cum eam Romani post hujus lacrymabilis belli perniciem humiliter quam unquam antea poposcissent. Aetio itaque in Galliis rebus quæ componebantur intento, Genserius, de cujus amicitia nihil metuebatur, Carthaginem dolo pacis invadit, omnesque opes ejus, excruciatas diverso tormentorum genere civibus, in jus suum vertit, nec ab ecclesiarum despoliatione abstinens, quas sacris vasis exinanitas, et sacerdotum administratione privatas, non jam divini cultus loca, sed suorum jussit esse habitacula, in universum

^a Niceph. Cal., lib. xiv, cap. 41; Socrates vii, cap. 59: Τό δημόσιον ὃ Ἀχιλλεύς ἐπώνυμον ἦν.

^b Cedren., et Marc., Eudocia.

captivi populi ordinem sævus, sed præcipue nobilitati A et religioni infestus, ut discerni omnino non possit hominibus magis an Deo bellum intulisset. Igitur Carthago a Vandalis hoc modo capta est, annis quingentis octoginta quinque evolutis, postquam Romano cœperat juri parere. Deinde anno sequenti Gensericus ad Siciliam transiens, dum magnis eam calamitatibus affligeret, accepto nuntio de ^a Sebastiano, qui ab Hispaniis ad Africam tenderet, celeriter Carthaginem rediit, ratus periculosum sibi ac suis fore, si vir bellandi peritus recipiendæ Carthagini incubisset. Verum ille amicum se magis quam hostem videri volens, dum de regis barbari amicitiiis impro-
 vise præsumeret, infelici morte peremptus est. Post hæc imperator Theodosius bellum contra Vandalos movit, ^b Ariundo, et Ansila, atque Germano ducibus magna cum classe directis. Qui longis cunctationibus negotium differentes, Siciliæ magis oneri quam Africæ præsidio fuere. Per hæc ^c tempora Attila rex Hunnorum, vir fortis atque superbus, dum cum fratre Bleba super Hunnos principaretur, Thracias et Illyricum sæva depopulatione vastabat, omnia castella et civitates in servitutem redigens, præter Adrianopolim et Heracliam, quæ quondam Perinthus vocabatur. Tunc exercitus Romanorum, qui in Sicilia morabatur, ad defensionem orientaliū provinciarum revertitur. Cogitur ergo Theodosius legationem Attilæ mittere, et sex millia librarum ei pro recessu præbens, mille librarum annum tributum persolvere pollicetur. Sub his fere diebus tam terribili terræmotu Roma concussa est, ut ^d plurimæ ædes ejus et ædificia corruerint. Britanni itaque, de quibus præmissum est, cum rursus Scotorum, Pictorumque incursionibus premerentur, mittunt Aetio epistolam lacrymis ærumnisque plenam, ejusque quantocius auxilium efflagitant. Quibus dum Aetius minime annuisset, eo quod contra vicinos hostes occupatus existeret, quidam Britannorum strenue resistentes hostes abigunt, quidam vero coacti hostibus subjiciuntur. Denique, subacta Picti extrema ejusdem insulæ parte, eam sibi habitationem fecere, nec ultra exinde hactenus valuerunt expelli. At vero residui Britannorum, dum continuo Scotorum impetus formidarent, ultra jam de Romanorum præsidio diffidentes, Anglorum gentem cum suo rege Vertigerno ad defensionem suæ patriæ invitavere, quos cum amicali societate exceptos, versa in contrarium vice, hostes pro adiutoribus impugnatoresque sensere. Sequenti deinceps tempore gens Anglorum, sive Saxonum, Britanniam tribus longis navibus advehitur. Quorum dum iter prosperatum domi fama retulisset, mittitur nihilominus exercitus multiplex, qui sociatus prioribus primum hostes, propter quos petebatur, abigit; deinde in Britones arma convertit, conflictata occasione, quasi pro se eis militantibus, minus stipendia

præparassent, totam prope insulam ob orientali ejus plaga usque in occidentalem incendio vel gladio sibi subegit. At vero Theodosius, cum absque uno et viginti superioribus annis, quos cum Honorio patruo regnaverat, septem et viginti annis imperium gessisset, ex quibus cum Valentiniano genero viginti quinque transegit, apud Constantinopolim morbo obiit, ibique sepultus est. ^e Fuit autem Theodosius sic sapiens, ut inter confabulantes experimentum omnium crederetur habere causarum. Perdurabat in frigore, similiter et in æstu, plerumque jejunabat, et maxime quarta et sexta feria, studio Christianitatis, nec aliter quam monasterium regalia videbantur. Ipse namque matutino ad suas sorores pergens, divinas dicebat laudes. Quamobrem etiam sacras litteras sine Codice recitabat. Loquentibus episcopis velut olim sacerdos factus ex divina lectione respondebat. Aggregabatque sacros Codices, et quodcunque eorum interpretes seu expositores conscripsisse videbantur, plusquam Ptolemæus studuerat Philadelphus. Patientia namque et clementia universis hominibus eminebat. Nam Julianus imperator, licet philosophus fuerit, non tamen Antiochensium portavit injuriam, sed maxima Theodoro tormenta indignatus imposuit. Porro Theodosius multum gaudens syllogismis Aristotelis, philosophiam exercebat operibus, iram, tristitiam, libidinemque devincens, et in nullo se ulcisci desiderans. Cum igitur a quodam familiarium interrogaretur, cur nullum se lædentium morti subjiceret? Utinam mihi, inquit, esset possibile ad vitam mortuos revocare! Sic enim fuit clemens, ut si quando quispiam dignum aliquid morte committeret, nec usque ad civitatis portas moriturus perveniret, sed ex ejus clementia revocatio sequebatur continuo. Dum aliquo tempore ipse in amphitheatro Constantinopoleos spectaret, cœpit clamare populus: Crudeli bestię artifex parabolis pugnet. At ille: Nescitis, inquit, quia consuevimus nos clementer spectare. Tanta enim pietate præcallebat, ut omnes quidem Deo consecratos honoraret, præcipue tamen quos audiebat veneranda actione pollere. Fertur autem quod cum Constantinopoli episcopus Chebronensis fuisset mortuus, sagum ejus valde sordidissimum quæsierit, et eo circumamictus sit, credens aliquid se ex defuncti sanctitate promereri. Cum aliquando aeris tempestas esset, et ille circa populum spectaret, pleno circo tempestas vehementius agebatur, multo imbre diffuso. Cumque hoc fieret, suam voluntatem imperator aperuit, fecitque per præconem clamari quod melius esset spectaculum contemnere, et omnes rogare Deum, ut illæsi ab imminente tempestate servarentur. Quo dicto, cuncti populi magno gaudio supplicantes, hymnos concorditer offerebant, et tota civitas velut una psallebat Ecclesia. In medio autem eorum imperator existens, privato schemate properabat, nec spe sua frustratus est. Repente namque aer ad serenitatem rediit, divina cle-

^a A., Sabastuno.

^b A., Ariovindo.

^c A.: tempora. Hunnis Thracias et Illyricum sæva depopulatione vastantibus, exercitus, qui, etc.

^d A., primæ.

^e Ambros., his verbis: Explicit lib. XIII. Cætera non leguntur.

mentia reuocatus, annuum præbuit frugibus universis uberrimum. Si quando bella moverentur, secundum David ad Deum confugiebat, sciens eum præliorum oratorem, et inimicos orationibus superabat^a. Nec tonum isto viliis carebat. Fuit enim mobilis omni vento circumdatus, unde et in chartis non lectis se subscribat. Interea beata Pulcheria nondum cuiquam factis morte Theodosii imperatoris comperta, Martino

^a Pactenus Socrates, vii, -cap. 2.

A accersito, in religione ac pudicitia conversante, vultu videlicet et idoneo viro, dicit ei: Quoniam imperator mortuus est, et ego te elegi, tanquam bene placentem ex omni senata, da mihi verbum quod custodiam virginitatem meam, quam Deo commisi, et pronuntiabo te imperatorem. Quod illo sacramento pollicente, accersito patriarcha Anatolio pariter et senatu, pronuntiavit eum imperatorem Romanorum.

LIBER DECIMUS QUINTUS.

Anno ab Urbe condita 1204 Theodosio defuncto, *Martianus*^a quadragesimus octavus ab Augusto Orientali aulæ præficitur imperator. Cæterum Valentiniani tempora, hujus vel superioris imperatoris curriculum adscribuntur. Igitur Valentinianus occidentis rector imperii, ea tempestate pacis fœdera cum Gensericum rege Vandalorum firmavit, certisque spatiis Africa inter utrosque divisa est. Gensericus vero, dum de rerum successu tumidus etiam apud suos superbiret, valida^b conspiratio adversus eum facta est. Quorum molitione detecta, diversis ab eo excruciatim perire suppliciiis. Horum siquidem funeribus non minus virium amisit, quam si exsuperatus belli certamine fuisset. In eadem rex Hunnorum Attila, dum cum fratre Bleba regnum intra Pannoniam Daciæque gereret, Macedoniam^c *Mæsiamque* et Achaiam, utrasque etiam^d Græcias immanissima rabie, ut dictum est, devastaret, Blebam germanum suum, regni que consortem peremit, ejusque sibi parere populos compulit. Fulvus itaque fortissimarum gentium, quas sibi subjugaverat præsidio, ad occidentale demoliendum animum intendit imperium, cujus exercitus septingentorum mil-

lium numero ferebatur, vir in concussionem orbis in mundo natus, terrarum omnium metus, quo vulgatus erat. Namque superbus incessu huc se atque illuc circumferens, ut elati potentia ipso quoque motu corporis appareret; bellorum quidem amator, sed manu temperans ipse, consilio validissimo, supplicantibus exorabilis, propitius in fidem semel receptis, forma brevis, lato pectore, capite grandiori, oculis minutis, barba rarus, canis aspersus, sinus naso, teter colore, originæ suæ signa referens. Erant siquidem ejus subjecti dominio, rex ille Gepidarum famosissimus^e *Andaricus* *Walimir* etiam Gothorum regnator, ipso cui tum serviebat rege nobilior, fortissimæ nihilominus gentes, *Marcomanni*, *Suevi*, *Quadi*: præterea *Heruli* *Turcilingi*, sive *Rugi* cum propriis regulis, aliæque præter hos barbaræ nationes in sinibus Aquiloni commanentes. Horum omnium Attila superbus imperio, et quanquam robore facile se posse adiri putaret, quod^h cuperet, tamen consiliiⁱ astutia, quæ armorum fortitudine hostes aggredi satagebat; prævens itaque sagacitate, qua^j callebat, non sibi fore tutum, si Gothi, qui intra Gallias morabantur, Roman-

^a A., 44 in numero *Martianus Orientalis*, etc.

^b A., conspiratio suorum, etc.

^c A., *Mysiam*.

^d A., *Thracias*; ita *Pith.*

^e A., *Ardaricus*.

^f A., *Tarci Lingi*.

^g A., quanquam virium robore, etc.

^h A., cuperet: non minori tamen, etc.

ⁱ A., studio.

^j A.: simulans, adversum Romanos se asserit præliaturum, Romanorumque e diverso quasi amicitias appetens in Gothos, eorum videlicet hostes, se pollicetur arma moturum. Agebat itaque hoc versuta barbaries, quatenus si hos posset a societate dividere, facilius utrosque singulari certamine proculcasset. Quas ejus astutias Aetius non minori acumine prævidens, legatos ad Theodoricum, qui eo tempore Gothis apud Tolosam regnabat, dirigit, qui cum eo pacis fœdera sociarent. Annuat juxta Aetii votum Romanorum legatis Theodoricus, jungitque cum eis non minus sibi prospiciens firmissimum fœdus, promittitque se pariter pugnaturum. Fuere interea Romanis auxilio Burgundiones, Alani, cum Sangibano suo rege. Franci, Saxones, Riparioti, Bariones, Sarmathæ, Armorici, Luteciani, ac pene totius populi Occidentis, quos omnes Aetius, ne impar Attilæ occurreret, ad belli adsciverat societatem. Convenitur ex utraque parte in campos Catalaunicos, qui centum in longitudinem leucis, et ex latitudine LXX leucis, ut Gallis mos est metiri, feruntur. Attila itaque, primo impetu, mox ut Gallias introgressus est, Gundi-

carium Burgundionum regem sibi occurrentem protrivi. Deinde cum ad locum certaminis ventum esset, inquit aruspice, si quid sibi de belli sorte venturum præceret. Qui arte dæmoniaca exta pecudum perscrutata Attilæ infœusta denuntiat, hoc tamen quantumcumque solatium fore, quod summus de parte hostis in cimine ductor occumberet. Attila vero dum hæc de Aetio interitu, cujus mortem sitiebat denuntiari putaret, non dabitavit, vel cum suorum perditione bellum committere dummodo Aetium suis motibus fortiter obstiteri possit extinguere. Committit itaque pugnam, jam vesperum die vergente, ut si superaretur ab hostibus imminentis se noctis tenebris occultaret. Conveniunt hinc inde fortissimæ nationes, conseruntur acies, bellum acre nimis, et pertinax, quale vix ulla narra historia, nec antea præliandi ardore quievit, quæ eis nox superveniens pugnandi voluntatem adimeret. siquidem prælio, CLXXX milia hominum cæsa referuntur. Tantumque est sanguinis effusum, ut parvulus qui ibidem labeatur rivulus, immodicus subito torrens effectus, cadavera secum traheret peremptorum. At ilam sane de morte Aetii sua suspicio fessit. Nam columi Aetio rex ibi Gothorum Theodoricus occidit. In quo prælio quamvis neuter cessisset exercitus, et stat tamen Attilam fuisse superatum, qui cum altera intra planstrorum munimenta se continere erumpere non auderet, nec tamen cessaret tubis, et more perstreperet, Turismundus Theodorici regis fidelens de paterno funere, statuit Attilam obsidem coarctare, ut eum, ejusque exercitum ad internecio-

jungerentur auxilio, amicum se Gothis simulans, ad-
versum Aurelianus urbem concitus pergit, regem Vi-

usque deleteret. Tunc Attila de vitæ fiducia jam despe-
rans ex equitatoris ingentem pyram sellis construxit,
ut ibidem se Gothis imminentibus, supposito igne cre-
diaret, ne aut quisquam de ejus lætaretur vulnere, aut
ex tantarum gentium in potestatem hostium deveniret.
Aetius vero incaute perpendens Romanos a Gothis,
perempto Attila, deprimi, nec non deinceps adversum
Gothos, si necessitas incumberet, habere solatium, To-
rismundo quasi ejus rebus consulens persuadet, ut do-
mum reverteretur, regnum paternum arriperet, ne, si
ab ejus invaderetur germanis, acerbius ei esset cum suis,
quam cum hostibus dimicare. Hoc ille consilium tan-
quam pro sua salute prolatum libenter amplectens,
domum suam reversus est, regnumque paternum acce-
pit. Cæterum Aetius ob hoc talia machinatus est, ut
Attilam ab ejus impressione subduceret. Inscia, heu
mens hominum, quantum hac provisione detrimentum
patriæ, dum avertere cupit, ingessit! At vero Attila
cernens se relicto hoste ad propria remeasse, erectis
animis, ac spe salutis elevatus, Pannonias repedavit,
multumque potiorum exercitum coacervans Italiam
suibundus introiit, ac primum Aquileiam civitatem in
ipso Italiæ sitam principio expugnare aggressus est.
Quam continuo triennio obsidens, cum adversus eam,
strenue civibus repugnantibus, nihil prævaleret, jam-
que murmur sui exercitus non valentis famis tolerare
penuriam audiret, cum die quadam civitatem circuit,
ut ex qua parte eam facilius posset expugnare inquire-
ret, cernit repente aves in ædificiorum fastigiis nidifi-
care solitas, quæ ciconiæ vocantur, uno impetu ex urbe
migrare, sætusque suos sublatis rostris per rura forin-
secus deportare. Aspiciat, inquit, ad suos, aves futuro-
rum præscius perituram relinquere civitatem. Statim-
que adhibitis machinis, tormentisque, hortatur suos,
acriter expugnat urbem, ac sine mora capit: diripiun-
tur opes, captivantur, vel trucidantur cives, residuum
direptioni igni supposito flamma consumit. Fuerat si-
quidem in ea civitate seminarum nobilissima Digna no-
mine, forma quidem eximia, sed candore pudicitie
amplius decorata; hæc dum habitacula supra ipsa urbis
mania haberet, turremque excelsam suæ domui imminen-
tem, subter quam Natissa fluvius vitreis labebatur fluen-
tis, ne sordidissimis hostibus ludibrium fieret, anima-
que pulchritudinem vel vi illata libidine vitaret, mox
ingressum hostium, captamque urbem præsensit, e sum-
ma se eadem turre obvoluto capite in gurgitem præci-
pitem dedit, metumque amittendæ pudicitie memorabili
exitu terminavit. Plura præterea ejusdem regionis
castella inmanis hostis, exstinctis, vel captivatis civi-
bus succendit ac diruit. Concordiam, Altinum, sive
Patavium vicinas Aquileiæ civitates illius instar demo-
liens solo coæquavit. Exinde per universas Venetiarum
urbes, hoc est Vincentiam, Veronam, Brixiam, Perga-
mum, seu reliquas, nullo resistente Hunni bacchantur,
Mediolanum, Ticinumque pari sorte diripiunt, ab igne
tamen abstinentes, et ferro. Deinde Emiliæ civitatibus
similiter exspoliatis, navissime eo loco, quo Mincius
fluvius in Padum influit, castrametati sunt. Ubi Attila
consistens erat, dum, utrum adiret Romam, an desi-
steret, animo fluctuaret, non Urbi, cui infestus erat
consulens, sed Alarici exemplum pavens, qui captæ a
se Urbi non diutius supervixit. Dum ergo has animo
tempestates revocaret, repente illi legatio placidissima
a Roma advenit. Nam per se vir sanctissimus Leo papa
ad eum accessit. Qui cum ad regem barbarum ingres-
sus esset, cuncta, ut optaverat obtinens, non solum
Romæ, sed totius Italiæ salutem reportavit; territus
namque nutu Dei Attila fuerat, nec aliud Christi sacer-
doti loqui valuit, nisi quod ipse præoptabat. Fertur
itaque post discessum pontificis interrogatum esse Attilam
a suis, cur ultra solitum mo em tantam reverentiam
Romano papæ exhibuerit, quandoquidem pene ad om-
nia, quæ ille imperasset obtemperaret, tum regem res-
pondisse, non se ejus, qui advenerat personam reveri-

sigothorum sollicitare nisus, ut pariter cum eo Roma-
num invadens imperium, æqua sorte possideret. Ad-

tum esse, sed alium se virum juxta eum in habitu sacer-
dotali adstantem vidisse, forma augustiorem, canitie
venerabilem, illumque evaginato gladio sibi terribiter
mortem minitantem, nisi cuncta, quæ ille expetebat ex-
plesset. Igitur Attila tali modo a sua sævitia repressus,
relicta Italia, Pannonias repetit, ad quem Honoria
Valentiniani principis germana, dum a fratre ob decus
pudicitie districte servaretur, suum eunuchum dirigit,
quatenus eam sibi a fratre in matrimonium exorqueret.
Accepto itaque hoc Attila nuntio, quia jam Italiæ fines
excesserat, nec statim satigato exercitu regressi poterat,
mandat Valentiniano imperatori, minitans pejora se
proxime illaturum Italiæ, nisi mox ei suam germanam
cum parte regni debita transmisisset. Qui reversus ad
propriam sedes, supra plures quas habebat uxores,
puellam valde decoram, Ildicco nomine, sibi in matri-
monium junxit. Ob cujus nuptias profusa convivium exer-
cens, dum tantum vini, quantum nunquam antea insem-
mel tibi set, cum supervius quiesceret, eruptione sangui-
nis, qui ei de naribus solitus erat effluere, suffocatus,
extinctus est. Eadem denique apud Constantinopolim
nocte Martiano imperatori in somnis Dominus oppa-
rens, arcum Attilæ fractum ostendit. Quo sciticet armo-
rum genere gens illa fidere in bello maxime solet. Dum
hæc gerantur, apud Britanniam Pétagianæ hæreseos
assertores Britannorum tentabant subvertere fidem, qui
a Gallorum episcopis auxilium petentes, ad rectæ fidei
defensionem sanctissimam virum Germanum, multisque
jam virtutibus clarum Altissiodorensis ecclesiæ Episco-
pum accipiunt, et Lupum Treassinum præsullem, atque
apostolicæ gratiæ virum, qui non minus signorum mi-
raculis, quam doctrinæ veris, omnes ad sanctæ fidei
confessionem reducere. Ecce autem adhuc ibidem sanctis
episcopis consistentibus, valida Saxonum Pictor-
numque manus Britanniam advellit. Nihilominus
Britones mox arma corripientes hostibus obviam per-
gunt, cum quibus beatissimus Germanus sponte se offe-
rens una pergit ad prælium. Cuius ipse dux belli
ante consertam aciem constituit, jamque hostes con-
globati propius adventarent, non turbæ clangoribus,
non gladiis fidens, imperat solummodo sanctus antistes,
ut cum ipse prior inclamasset, omnes voce consona
eundem responderent sermonem. Moxque elevata ma-
gna voce Alleluia sonuit; cumque omnis exercitus su-
blato ad sidera clamore Alleluia respondisset, cuncta-
que per circuitum loca resullassent, continuo tantus
hostes pavor invasit, ut dissoluta acie sagam arripientes,
ac si singulorum cervicibus gladius immineret, tremo-
bundi ad propria refugerent. Igitur, quia semper vir-
tus invidiam parit, Valentinianus imperator, quantum
res edocuit, prosperos Aetii successus, ut supra præ-
missum est, pertimescens, eum, simulque Boetium senten-
torem nobilissimum gladio peremit. Ita vir bellicosissi-
mus Aetius, et quondam Attilæ regis potentissimi terror
occubuit, cum quo pariter, et Occidentis imperium, sa-
lusque reip. corruit, nec ultra hactenus valuit relevari.
Sed nequaquam Valentiniano mors Aetii impune cessit,
nam et ipse anno sequenti a Transila Aetii milite, cum
triginta annis imperium gessisset, confossus interit, ex
quibus cum Theodosio sacero viginti quinque, cum
Martiano quinque imperavit. Mortuo Valentiniano
regni jura Maximus apud Urbem invadens, necdum
duobus expletis mensibus, a Romanis peremptus est.
Continuo adiectis ex Africa navibus adest Geisericus cum
validissimo suæ gentis exercitu, sultus insuper præsidio
Maurorum, cum adhuc Romanæ Ecclesiæ beatissimus
Leo ageret pontificatum. Percussis itaque Romanis tam
terribili nuntio, nobilibusque simul ac popularibus ex
Urbe fugientibus, Urbem omni præsidio vacuam Geise-
ricus obtinuit, occurrente sibi extra portam eodem
sancto Leone episcopo, cujus supplicatio ita eum, Deo
adjuvante, lenivit, ut cum omnia potestati ejus essent
tradita, ab igni tamen, et cæde, atque supplicis absti-
neretur. XIV interim dies secura et libera scrutatione

Valentinianum vero imperatorem legationis missa pacem simulat, ad ulciscendos Romanos de Gothis, et resti-

omnibus opibus suis Roma vacuata est, multaque millia captivorum, prout cuique cetate, aut arte placuerant, cum regina Eudoxia, quæ Geisericum ad hoc facinus invitaverat, duabusque ejus filiabus, Carthaginem abducta sunt. Capta itaque hoc modo a Geisericò Roma est, postquam eam primo Alaricus invaserat. Secunda jam vice expletis ab eo tempore XLIV annis, a conditione sua MCC atque VIII evolutis. Relicta itaque Roma per Campaniam sese Vandali, Maurique effundentes, cuncta ferro, flammisque consumunt, quidquid superesse potest diripiunt. Captam nobilissimam civitatem Capuam ad solum usque dejiciunt, captivant, prædantur. Nolam nihilominus urbem ditissimam, aliasque quamplures pari ruina prosternunt. Neapolim præterea, quasque ob firmitatem capere non poterant, rebus agrariis exinanitas relinquunt. Quicumque gladio superfuerant, captivitatis jugo subjiciuntur. Inter has procellas vir piissimus Paulinus Nolanæ urbis episcopus, postquam quidquid habere poterat in captivorum redemptionem expendit, novissime cum nihil ei aliud, nisi ipse sibi solummodo superesset, pro cujusdam viduæ filio, maternas non valens piis ferre visceribus lacrymas, cum eadem ad Africam proficiscens, qua jam hostes discesserant, sese barbaro viro vice vicaria in servitium tradidit, cujus sanctitas, cum apud eandem barbaram gentem Dei nutu cognita fuisset, demum cum omnibus suis civibus ad urbem propriam remeavit. At vero Geisericus postquam ditatus Italiæ opibus ad Africam regressus est, Valentiniani principis natam, quam ab Urbe captivitatis sorte abduxerat, Trasamundo filio suo in matrimonium copulavit, ex qua videl. Hildericus natus est, qui quartus postmodum a Geisericò Vandalis apud Africam renavit. Recedente igitur ab Urbe Geisericò, Romani sequente mense exinanitæ reip. imperatorem Aviatum præficiunt. Visigothæ quoque circa hæc tempora cum rege suo Theoderico Theodorici filio, transcensis Pyrenæi jugis, Hispanias invadunt. Ast vero Martianus imperator cum apud Constantinopolim VII annis regnum administrasset, facta suorum conspiratione peremptus est.

LIBER QUINTUS DECIMUS.

Anno ab Urbe condita 1211, post Martiani imperatoris interitum, Leo quintus ac quadragesimus Romanorum regum apud urbem Constantinopolim Augustali politus est dignitate, qui deinceps sequenti tempore Leonem filium suum imperii consortem effecit. Exempto quoque in Italia humanis rebus Avito, Majorianus apud Ravennam invadit imperium, quod cum prope IV annis obtinuisset, haud procul a Dertonensi civitate juxta Iram flumen occisus est. Statimque Severus apud Ravennam imperator efficitur, atque Augustus appellatur. Tertio hujus anno imperii Biorgor rex Alanorum cum exercitu adveniens, occurrente patricio Ricimero superatus non longe a Bergamo civitate Venetiæ, atque extinctus est. Severus vero cum quatuor annis imperasset, morte propria apud Urbem occubuit. Eodem tempore egresso inopinate igni magna Constantinopolis ædium strage cremata est. Deinde totius consensu militiæ post Severi mortem jura imperii Anthemius suscepit: sequenti anno Servandus Galliarum præfectus imperium tentans invadere, jussu Anthemii principis in exilium trusus est. Rursus annali emenso spatio, Romanus patricius imperatoriam fraudulenter satagens arripere dignitatem, præcipiente Anthemio capite cæsus est. His quoque diebus Geisericus iterum ad Italiam navibus adventare cupiens, a Basilisco patricio navali superatus certamine, Carthaginem inglorius repedavit. At vero in Orientis partibus Aspar patricius Leoni Augusto insidias molens, suum filium Cæsarem effecit. Leo victorem exercitum statim e Sicilia vocans, Asparem patricium cum novello Cæsare, filioque alio ejus germano, digno mulctavit excidio.

Hoc denique ipso in tempore inter Anthemium prin-

A tuendas Reip. Gallias, et Hispanias pergere se dolose denuntiat. Sed imperatorem doli ejus minime latuerunt.

cipem, ejusque generum Ricimirum patricium, qui tunc Mediolani positus præerat Liguriæ, magnus discordiarum sones exortus est, quibus se vir sanctitate conspicuus Epiphanius Ticinensis episcopus interponens, eos primum ad concordiam revocavit: deinde barbara perfidia sædus Ricimirus irrumpens, erat enim Gothus prosapia, cum manu mox valida Urbem contendit, atque apud Anicionis pontem castra composuit. Divisa itaque Roma est, et quidam favebant Anthemio, quidam vero Ricimirii perfidiam sequebantur. Inter hæc Olibrius a Leone Augusto missus ad Urbem venit, vivoque adhuc Anthemio regiam adeptus est potestatem.

Bitimer Galliarum rector, cognita adversus Anthemium conspiratione Ricimirii, Anthemio ferre præsidium cupiens, Romam properavit. Is cum Ricimrio apud Adriani pontem prælium committens, continuo ab eo superatus atque occisus est. Exincto Bitimero mox victor Ricimirus Urbem invadens, quarto jam anno agentem jura imperii Anthemium gladio trucidavit.

Præter famis denique, morbi que penuriam, quibus eo tempore Roma affligebatur, insuper etiam gravissime deprædata est, et excepto duabus regionibus, in quibus Ricimirus cum suis manebat, cætera omnia prædatorum sunt aviditate vastata, sed non diutius de perfidia lætatus est Ricimirus. Nam post mensem tertium excruciatu languoribus et ipse interiit. Mortuo Ricimiro Olibrius imperator Gundibarum ejus nepotem patricium effecit.

Olibrius quoque dum septem menses imperium gessisset, morte propria defunctus est Romæ. Post hujus funus Licerius domesticus a Gundibaro Patricio, totius etiam voluntate exercitus, apud Ravennam imperator efficitur. Anno deinde sequenti inopinate nepos patricius cum exercitu veniens Licerium regiu exiit potestate, eumque apud Salonas Dalmatiarum urbem episcopum ordinavit. Eo tempore cum apud Tolosam Visigothorum populis Eoricus regnaret, ac per Italiæ, Galliæque fines inter nepotem et Eoricum litium fomenta crevissent, bellumque e diverso utriusque præpararent, interveniente Epiphanio, de quo præmissum est, Ticinensi episcopo, sæderis inter eos jura firmata sunt. Haud procul ab his temporibus Theodericus cognomento Strabo Triarii filius, cum magna Ostrogotharu multitudine, usque ad quartum Urbis miliarium armatus advenit. Nulli tamen Romanorum noxius, continuoque in Illyricum reversus extinctus est. Exigi nunc locus dicere, quam ob causam Gothorum alii Ostrogothi, alii vero Visigothi sint dicti, opportunoque est aliquantulum ad superiora tempora regredi, quatenus horum ratio vocabulorum possit e poni.

Temporibus Valentiniani superioris Augusti, cum intra Thraciæ fines Gothor. tunc populi communiter bitarent, et bisarie per Alaricum regiones ab Occidentibus Visigothi id est Occidentales sunt appellati. Leo igitur Augustus, postquam Orientale decem et septem annis rexit imperium, diem clausit extremum.

Mortuo Leone Zeno continuo Augustalem nactus e dignitatem. Leonem itaque, de quo præmissum est quem pater Leo in regi asciverat potestatem, mater s Zenonis impetum formidans, occulte clericum sec Exigenteque vehementer Zenone ut filium proderet, eo alium forma similem obtulit. Qui Leo deinceps clericatu ad Justiniani usque tempora vixit. Ipso de que anno Augustulus apud Italiam adversus nepotem cum exercitu veniens, effugato eo imperio, regim invasit. Annali deinceps circulo evoluta cum rege Vadorum Geisericò sædus initum est ab Oreste patric Hæc dum apud Romanos geruntur, Odoacer cum f tissima Herulorum multitudine, fretus insuper Tur tingorum, sive Scirorum auxiliis, Italiam Pannoniæ sinibus properare contendit, qu

Itaque celerrime Theodericum Visigothorum regem A rem traxit, atque cum eodem Patricio contra Attilam per Aetium Patricium conveniens, in suæ partis favo post vastatam fere omnem Galliam Aurelianus jam ob-

per Noricorum rura exercitum duceret, cognita Severini fama Christi Domini servi, qui illis tunc debebat in locis, ad eum sibi benedictionem petiturus accessit, qui dum, benedictione percepta, ab ejus egredi cellula vellet, et caput ne in superliminari ostiis, eo quod proceræ esset staturæ, allideret, inclinasset, a Dei viro futurorum præscio mox talia audivit. Vade nunc ad Italiam, vade, Odoacer, vilissimis interim animantium pelibus indutus, multis cito plura largiturus. Hæc ille verba rerum exitu comprobavit; nam aliquantis postmodum annis totius Italiæ, insuper et Urbis usus est potestate.

Ingresso ergo Italiam Odoacre, statim ei apud Liguriæ terminos Orestes patricius occurrit, qui adversus fortissimam multitudinem nihil se prævalere conspiciens, maxime cum eum jam quidam suorum deseruissent, metu trepidus intra Ticinum se munitionis fiducia **B** concludit. Mox adveniens cum exercitu Odoacer expugnatam fortiter ingreditur civitatem, vastantur universa rapinis, sævit ubique gladius, divina quoque, privataque ædificia ignis absumit. Captus demum Orestes ab hostibus Placentiam usque perducitur, ibique gladio detruncatur. Exinde per universas iidem barbari urbes diffusi, cunctam sine aliqua tarditate Italiam juri proprio subdidere, multasque tunc civitates parantes resistere, extinctis habitatoribus, ad solum usque dejecere. Odoacer itaque prosperos sibi cernens successus accrescere, statim regiam arripuit potestatem.

Augustulus siquidem, qui imperii præsumperat potestatem, cernens universam Italiam Odoacris viribus subdi, inopinabili metu perterritus, sponte miserabilis purpuram abjiciens, cum vix XI mensibus temp. obtinuisset, imperialem deposuit majestatem. Ita Romanorum apud Romam imperium toto terrarum orbe venerabile, et Augustalis illa sublimitas, quæ ab Augusto quondam Octaviano cœpta est, cum hoc Augustulo periit, anno Urbis conditæ 1209, a Caio vero Cæsare, qui primo singularem arripuit dignitatem anno 517, ab Incarnatione autem Domini anno quadringentesimo septuagesimo quinto.

Igitur dejecto ab Augustali dignitate Augustulo, Urbem Odoacer ingressus totius Italiæ adeptus est regnum, quod dum annos XIV nullo inquietante tenuisset, ab Orientis tunc partibus adveniens Gothor. rex Theodericus Italiam possessurus intravit. Sed ut ad liquidum ob quam causam, vel unde advenerit possit agnosci, necesse est aliquantisper ad superiora repedare. Walamir Ostrogothorum rex, de quo superiori libello præmissum est, quod Attilæ Hunnorum regi subjectus exstiterit, mox ut Attila occubuit, ab Hunnorum se suosque dominio, avitæ libertatis memor, excussit. Idem quoque et Gepidarum rex Ardaricus, cæteræque hujus subjectæ faciunt nationes. Hunni vero dolentes Walamir, ejusque exercitum, non solum se a **D** suæ ditionis jugo excussisse, sed etiam cæteris nationibus, ut similia facerent incentores fuisse, mox ut fugitiva mancipia eos insequentibus ad servitutem pristinam armis aggressi sunt revocare. Conglobatis itaque suis super Hunnos Walamir irrui, tantaque in eos cæde grassatus est, ut de reliquo, qui supersuerant Hunni, Ostrogothorum arma formidarent. Leo enim imperator cum Gothis post hæc Illyricum vastantibus sædus iniit, ac Theodericum Theodemiris filium ex Arilerva concubina genitum, Walamire ejus patruo obsidem accepit. Occiso deinde a Sciris Walamire, Theodemir ejus germanus regia jura suscepit. Diviso deinceps regno Theodemirus Orientis, Windemirus vero occidui sortitur imperium devastandum. Sed mox ut Italiam ingressus est rebus excessit humanis, successorem regni Windemerum filium relinquens. Windemerus vero, acceptis a Licerio tunc imperat. muneribus, Gallias contendit, seseque cum parentibus Visigothis jungens,

unum populum effecit. Interea dum suavi patrata victoria Windemirus domum revertitur, Theodericum filium a Leone imperat. remissum gratanter excepit, qui Theodericus dum jam octavum decimum annum ætatis ageret, inscio patre, aliquantis secum satellitibus ascitis, vicinam sibi Sarmatharum gentem invadens, opima ex eorum manibus patri spolia, prædamque copiosam reportavit. Theudimero itaque vita decedente, universis annitentibus ad regni gubernacula Theodericus ascendit. Quod factum cum ad Zenonem Augustum perlatum esset, gratanter accepit, eumque ad se rursus evocatum Constantinopolim, magno simul honore et divitiis extulit, in tantum ut etiam consularibus eum fascibus sublimaret, quæ dignitas post imperiale fastigium prima est, æreamque illi equestrem statuam ante suum palatium collocaret. At vero dum hujusmodi Theodericus deliciis apud Constantinopolim afflueret, gens illius, id est Ostrogothæ, dum eis propter fidei sanctionem prædas agere more solito non liceret, nec tamen ab imperatore oblata stipendia sufficere possent, cœpere non minimam egestatis penuriam pati. Exsecrantur sædus compositum, vituperant inutilem pactionem, mittuntque continuo ad Theodericum, qui dicerent, quas, dum ipse Græcorum epulis superflueret, inopiæ miseras suslinerent. Hortantur ut si suis sibi que consulere velit, citius redeat, quatenus ne cuncta gens pessumdetur, novas ad habitandum terras exquirant.

His Theodericus cognitis, ad Augustum Zenonem accedit questus, penuriamque suorum exponit, Italiam sibi dari postulat, absolutionem efflagitat, adjiciens quia si superare Odoacrem posset, Italiamque obtinere, ad ejus redundaret gloriam, a quo directus fuisset; si in bello superatus foret, ejus nihilominus lucris accresceret, quandoquidem quotidianorum stipendiorum exactoribus careret. Talia Zeno audiens contristatus **C** quidem est, eo quod eum nollet amittere: attamen deliberato consilio, reip. utilitati prospiciens, ejus petitionibus annuit, Italiamque ei per pragmaticum tribuens, sacri etiam velaminis dono confirmavit, et senatum illi, populumque Rom. commendans abire permisit. Egressus igitur Constantinopoli Theodericus ad Ostrogothas revertitur, hortaturque continuo, ut quamprimum parati sint, quatenus possessuri Italiam proficiscantur. Attamen priusquam Italiam adventaret, Triopstilam Gepidarum regem insidias sibi molientem bello superans exstinxit, Busam quoque Vulkanorum regem magna simul cum suis agminibus cæde prostravit. Egressus itaque a Mysia cum omni Ostrogotharum multitudine, universaque supellectili per Sirmium, Pannoniasque iter faciens, ad Italiam venit. Ac primum juxta Sontium flumen, quod non longe ab Aquileia labitur, castra componens, dum uberrimis, quæ eo loco habentur, pascuis fatigata aliquantulum ex itineris longitudine jumenta reficeret, ibi mox ei cum grandi suorum exercitu totisque Odoacer Italiæ viribus occurrit, quem Theodericus alacriter excipiens, magno superatum prælio, postremo in fugam convertit. Exinde Theodericus movens cum Veronam venisset, iterum adversus eum Odoacer non minori quam prius belli sese apparatu opponit. Contra quem Theodericus haud procul a Veronensi urbe confligens, nimia ejus exercitum cæde contrivit, ipsumque puriter, et omnem illius multitudinem dare terga coegit. Qui dum fugæ metu se præcipites in Adesim fluvium mergunt, ex magna parte rapidissimis ejus gurgitibus implicati suffocantur. Theodericus vero dum ipso impetu subsequitur fugientes, Veronam illico, pavore civibus consternatis, invadit. Odoacer autem cum his qui evaserant fugiens, Romam contendit. Sed obseratis continuo portis, exclusus est, qui dum sibi denegari introitum cerneret, omnia quæque attingere potuit, gladio, flammisque consumpsit. Inde quoque egrediens Ravennam ingressus est. Ibi quoque, quibus se tueri adversus hostes posset, munitionum præparare

identem direxit. Nec mora, congregatis undique bel-
latoribus Aetius cum rege Theodorico et ejus filio
Thorismundo obviam Hunnis fortissime pergit. Ubi
conserta incredibili pugna, cui vix post hominum
memoriam ullum simile prælium reperitur, vicere
Romani, fugato Attila, et Gothorum rege interfecto.
Hoc certamen circa nonam diei horam cœptum, de
utrisque partibus centum octoginta millia occisorum
dedit. Sed post modicum Valentinianus Augustus
Aetium singularem populi Romani spem suis manibus,
alienis autem fraudibus interemit, cum quo simul
omnis fortuna et virtus Hespericæ corrui. Attila enim
continuo, resumpta fiducia, cruentus Italiam petit,
Aquileiam captam funditus eradit. Ticinum atque
Mediolanum regias urbes excidit. Inde vastatis circum-
quaque locis, cum Romam quoque pararet irrumperè,

Leo magnus papa missu ad eum Valentiniani impera-
obstacula cœpti. Theodericus itaque a Verona digre-
diens Mediolanum pervenit, ubi dum consisteret, magna
ad eum multitudo militum, pluresque Italiæ populi
convenere. Sed paucis interjectis diebus, rursus dediti-
tius exercitus, Tussa quodam nomine instigante, Odoacris
se partibus reddidit. Ea res Theodericum in tantum
perterritum ut se suumque exercitum apud Ticinensem
urbem muniret. Taliū rerum varietates Burgundionum
rex Gundobatus aspiciens, Liguriam cum ingenti exer-
citu ingressus, cuncta quæ reperire poterat pro voluntate
diripiens, infinitam secum ad Gallias captivorum mul-
titudinem abduxit. Theodericus itaque aliquandiu intra
munitiones exercitum retinens, demum relictis ibi ma-
tre, sororibus, universi vulgi multitudine, nihil plane
dubius de Epiphaniū viri sanctissimi fide, cum expedi-
tis armatorum cuneis ad Odoacris obsidionem Raven-
nam perrexit, dumque eo loco, cui Pinetum nomen est,
non procul ab urbe castra posuisset, per continuum
pene triennium Odoacrem obsedit, qui dum frequenter
ex urbe cum suis egrediens ejus exercitum inquietaret,
novissime noctu in castra irruens, magna Theoderici
exercitum strage prostravit. Victus ad extremum, for-
tissime Gothis resistentibus, in urbem confugit. Nec
multo post a Theodorico in fidem susceptus, ab eo truci-
culente peremptus est. Egressis denique a Ticinensi
urbe post triennium Gothis, eandem mox urbem Rugi
invadere, cuncta per circuitum loca, simulque et civita-
tem per continuum biennium populatione vastantes,
cum adhuc beatissimus Epiphanius superesset, cujus in
tantis periculis sanctitate cives replebantur afflictī. Hic a
Theodorico Gallias ad Gundobatum pro captivis redi-
mendis directus, excepta innumera multitudine, pro
quibus pretium tribuit, sex millia captivorum ob solam
sanctitatis suæ reverentiam concessa secum reduxit.
Igitur Theodericus, extincto apud Ravennam Odoacre,
totius Italiæ adeptus est ditionem. Nec multo post
Romam profectus, a Romanis magno gaudio susceptus
est, quibus ille singulis tritici ad subsidium annis cen-
tum viginti millia modiorum concessit. Dum hæc apud
Italiam geruntur, a Bulgaris universa Thracia crudeli-
ter devastatur. Constantinopolis etiam ipsis diebus ma-
ximo conflagravit incendio. At vero apud Africam Hi-
mericus, qui, mortuo Geiserico, in regnum successerat,
Arriana perfidia trusus in exsilium, effugatisque am-
plius quam 334 Catholicis episcopis, ecclesiis eorum
clausis, plebem variis suppliciis affecit. Et quidem in-
numeris manus abscindens, linguas eorum præcidit,
nec tamen loquelam Catholicæ confessionis eripere po-
tuit. Apud Britannias quoque Ambrosius Aurelianus, qui
solus sorte Romanæ gentis Saxonum cædi superfuerat,
purpuram induit, victoresque Saxones, Britonum du-
cens exercitum, sæpe superavit, atque ex eo tempore
nunc hi, nunc illi, palmam habuerunt. Donec Saxones
potentiores effecti, tota per longum insula potirentur.

A toris accessit: eumque adeo mitem reddidit, ut illico
promissa pace Armissima, ultra Danubium non red-
iturus abierit. Continuo enim rebus humanis excessit,
et humani generis diutinæ vexationi finem aliquando
vel mortuus attulit. Gothi quoque non contenti pro-
vincia, quam superius a Romanis habitandam penes
Galliam acceperant, Arvernos et Narbonam cum suis
finibus captas invadunt, ruina videlicet Romani status,
et frequenti mutatione principum animati. Nam Va-
lentinianus imperator ab amicis Aetii, quos sibi delegerat
satellites, interficitur, et Maximus quidam, cujus dolo
id perpetratum fuerat, imperator creatur. Qui cum
viduam ejus Eudoxiam Augustam invitam suis nuptiis
adegisset, illa Gensericum, ut dicitur, Africæ regem,
ut mariti vindicæ adveniret, invitavit. Cujus adventu
B Maximus, vix altero imperii sui mense^a comperto,
cum passim nobilitas ejus licentia, et popularium

Theodericus interea, ut sui regni vires constabiliret,
Audestedam Jodoïn Francorum regis filiam sibi in ma-
trimonium junxit, Amalafredam germanam suam Van-
dalorum regi Hunerico, ejusdem Amalafredæ filiam
Malabergam Turingorum regi Ermenfredo, Teodico
quoque, et Ostrogotho ex concubina filias, alteram Ala-
rico Visigotharum regi, alteram Sigismundo Burgun-
dionum consociavit. Amalasintham vero tertiam filiam
Eutharico ex Halamalorum stirpe venienti evocato ab
Hispania tradidit. Nec ulla fuit Italiæ gens quæ
Theodorico, aut conjunctionis affinitate, aut pactionis
fœdere sociata non fuerit. Zeno itaque Augustus cum
per annos xvii reip. præfuisset, apud urbem Constan-
tinopolim vitæ terminum accepit.

LIBER DECIMUS SEXTUS.

Cessante jam Romanæ urbis imperio, utilius aptius-
que mihi videtur ab annis Dominicæ Incarnationis sup-
putationis lineam deducere, quid, quo tempore actum
sit, possit agnosci. Anno ab incarnatione Domini 492
post Zenonis excessum, Anastasius purpuram induit,
qui XLVII in regum numero exstitit. Hic Romani decus
imperii Eutichianæ hæreseos illuvie maculavit. Hujus
temporibus tanta propter Symmachi ac Laurentii ele-
ctionem Romæ dissensio facta est, ut Festus, senatorum
nobilissimus, et exconsul, et alius exconsul Probinus,
Laurentii partibus faventes, adversus Faustum excon-
sulem cæterosque, qui Symmacho adhærebant, ponti-
fici bellum inferrent, multasque cædes et homicidia in
medio Urbis facientes, plerosque ex sacerdotali nu-
mero, multos etiam clericorum, per plures civium Ro-
manorum exstinguerent. Eo tempore Trasamundus, qui
fratri Hunerico apud Africam in Vandalorum regna
successerat, fratris, vel patris Geiserici secutus perfidiam,
clausis Catholicorum ecclesiis, ducentos viginti
episcopos in Sardinia exsilio relegavit, quibus beatus
papa Symmachus quotidiana subsidia ministrare non
destitit. Inter has tempestates beatus Fulgentius in
confessione fidei et scientia floruit. His ipsis apud
Africam diebus, dum Arianus quidam, Olympius no-
mine, corpus aquis balnearibus abluens, indigna quæ-
dam, et blasphemata de sanctæ Trinitatis fide verba evo-
meret, veniente subito ignito cœlitus jaculo, visibiliter
combustus est. Barbas quoque quidam Arianus episco-
pus dum, contra regulam fidei, minorem scilicet Patr
Filium sanctum quoque Spiritum asserere cupiens, ba-
ptizaturus dixisset: Baptizo te, Barbas, in nomine Pa-
tris, per Filium in Spiritu sancto, statim aqua, quæ a
baptizandum allata fuerat, nusquam comparuit. Qu
aspiciens qui baptizandus erat, confestim ad Ecclesia
Catholicam fugiens juxta morem fidei baptismum Chri-
sti suscepit.

^a Forte, completo.

cœtus ex Urbe profugeret, ipse quoque trepido animo sese parabat ad fugam. Sed a ministris regis illico dilanatus, et membratim dissectus, in Tiberim projectus est. Gensericus continuo vacuum præsidia civitatem capit, et occursum Leonis papæ mitigatus, ab incendio, cædibus atque suppliciis Urbem immunem servavit: omnibus tamen opibus ablatis, multa inde captivorum millia cum Augusta Eudoxia et ejus filiabus Carthaginem revexit. Hujus papæ Leonis auctoritate, et jussu Martiani principis Chalcedonensis synodus celebrata est. Romæ post Maximi necem, Avitus suscepit imperium, quod post modicum deponens, episcopus Placentiæ ordinatur. Apud Constantinopolim vero Martinianus imperator obiit sexto imperii sui anno, et sexto mensis completo.

LEO.

Anno ab Urbe condita 1210, Leo quadragesimus nonus ab Augusto sortitur imperium. Romæ vero post Avitum Majorianus Cæsar effectus, quarto imperii anno apud Dertanam Hispaniæ civitatem, fraude Severiani, occiditur, qui tertio imperii anno Romæ occubuit. In cujus locum a Leone principe missus Arthemius, sexto imperii anno cum summa clade Romanæ Urbis occiditur, succedente Olibrio, quem Glicerius apud Ravennam sumpto imperio removit, et ipse mox a Nepote privatus, Portuensis episcopus ordinatur. Leo imperator Orientis anno imperii decimo sexto defunctus, Zenoni reliquit imperium.

ZENO.

Anno ab Urbe condita 1226, Zenon quinquagesimus ab Augusto imperat. Nepotem vero Cæsarem Orestes patricius imperio privat, et filium suum Augustulum imperatorem creat. Sed continuo Odoacer rex Turcilingorum et Rugorum, pervasa Italia, Romam capit, quarta jam vice a conditione sua, et Augustulo imperatore exiliato, ipse Romæ tyrannice regnat, quem Theodericus rex Gothorum missus a Zenone obsedit, cepit, interemit, et ipse Romæ consensu Zenonis Augusti regnavit.

ANASTASIUS.

Zenoni vero post sexdecim annos mortuo, successit Anastasius, qui inimicos Chalcedonensis synodi fovens, Orthodoxos persequabatur. Eodem tempore Romæ Symmachus et Laurentius discordantibus inter se civibus electi, et ex utrisque partibus innumeræ strages et rapinæ patratae sunt; plerique ex sacerdotali numero, multi etiam clericorum, plures civium Rom. extincti sunt per tres circiter annos, usque quo videlicet Theodericus princeps veniens, tunc Romam tenens, quamquam Arianus esset, synodo celebrata, locari Symmachum quidem episcopum Romæ firmavit: Laurentium vero in Nucerna civitate locare episcopum præcepit. Qui tamen nullo pacto quiescens, sed seditioes commovens, a Symmacho deponitur, et in exilium in Dalmatiam mittitur, et ita simultas cessavit. Eodem tempore Transamundus, qui fratri^a Honorio apud Africam in Vandalorum regnum successerat, fratris

^a Hunerico.^b A., in Sardinia.

vel patris Gensericus secutus perfidiam, clausis Catholicorum ecclesiis, ducentos viginti episcopos, exilio relegavit. Quibus beatus papa Symmachus quotidiana subsidia ministrare non destitit. Inter has tempestates beatus Fulgentius in confessione fidei et doctrina floruit. His ipsis apud Africam diebus, cum Arianus quidam, Olympus nomine, in Elyanensium balneo lavaretur, indignaque quædam et blasphema de sanctæ Trinitatis fide verba evomeret, veniente subito^c desuper ignito jaculo, visibiliter combustus est. Cæterum Deuterius episcopus Arianorum Byzantii baptizans quemdam virum Barban nomine, cum, contra regulam fidei, minorem scilicet Patre Filium sanctumque Spiritum asserere cupiens, baptizaturus dixisset: Baptizo te, Barbas, in nomine Patris per Filium in Spiritu sancto, statim aqua quæ ad baptizandum fuerat allata nusquam comparuit. Quod aspiciens qui baptizandus erat, confestim ad catholicam Ecclesiam fugiens, juxta morem fidei baptismum Christi suscepit, et omnibus notum fecit miraculum. Theodericus vero, dum per idem tempus pacifice apud Italiam regnaret, per singula quæque celebriora loca regia sibi habitacula construxit. Interea Saracenorum incursus in Phœnicen et Syriam rursus effectus est post mortem Agari, Vadicarimo fratre ejus instar turbinis, et adhuc velocius, discurrere per loca. Hoc etiam anno, id est, imperii Anastasii undecimo, Bulgares per Illyricum et Thraciam discurrunt priusquam agnoscerentur, eam crudeliter devastant. Constantinopolis etiam ipsis diebus maximo conflagravit incendio. Deinde Neocæsarea, apud quam cum futurum esset ut fieret terræmotus, miles iter faciens duos milites super eam vidit, et alium militem post terga clamantem: Conservate domum in qua sepulcrum Gregorii est. Cum autem terræmotus factus fuisset, plurima pars civitatis corruit, excepta domo Gregorii Thaumaturgi, id est, miraculorum operatoris. Interea Juliana, illustrissima femina, quæ templum Dei Genitricis apud Honoratas construxerat, valde pro Chalcedonensi synodo satagebat, ita ut ei nec imperator quidem, multas adversus eam versutias adinveniens, Timotheo communicare persuadere valuerit, sed nec ipse Timotheus frequenter ad eam pergens hoc potuerit ei persuadere. Pompeium quoque consobrinum illius, et ejus uxorem, quæ mulier erat ornata, multis imperator Augustus humiliabat, ut ablegaret veneratores synodi, et eos qui in exilio Macedonio episcopo largiebantur quæ necessaria erant. Deinde quosdam ex principibus præcepit in templo sancti Theodori Sparatii super ambonem Trisagii additamentum admittere, id est: Qui crucifixus est pro nobis, ita ut multitudines indignatæ per diem litanæ illinc egrederentur, quando et Timotheus per^d commentorium scriptum omnibus Ecclesiis præcepit trisagion in litanis dicendum cum additamento, quod multi metuentes fecerunt. Monachi vero alium psalmum psallendo venerunt. Hos autem populus videns, clamavit: Benevenerunt Orthodoxi!

^c Cœlitus.^d Commonitorium.

Simultas etiam facta est multa, et incendium domorum multarum, ac homicidia dena millia, turba vociferante adversus Anastasium, et Vitalianum imperatorem petente, ita ut fugeret Anastasius, et latitaret, ab ipsaque Ariadne laceraretur injuriis, ut puta multorum causa malorum Christianis effectus. Alamundaro autem principe Saracenorum gentis baptizato, Severus duos episcopos macula suæ pravitatis infectos direxit causa communicandi. Dei autem providentia ille baptizatus erat ab Orthodoxis qui recipiebant concilium. Cumque Severi episcopi subvertere principem a vero dogmate festinarent, mirabiliter eos arguit Alamundarus hujusmodi fabula; ait enim ad illos: Litteras accepi hodie, quia Michael archangelus mortuus. Illis vero dicentibus, hoc impossibile fore, ait princeps: Et quomodo Deus secundum vos nudus crucifixus, nisi naturarum esset duarum Christus, quandoquidem nec angelus est moriturus? Et ita cum confusione Severi recesserunt episcopi. Itaque Vitalianus, quem populus imperatorem expelierat, excepta tota Thracia, Scythia et Mysia, Bulgaros habens secum, et multitudinem Hunnorum, cepit Anchialum et Odyssopolim. Comprehendit autem et Cyrillum magistrum militum Thraciæ, et pervenit prædas gerendo Byzantium. Parcens vero civitati, apud Sostenum castrametatus est. Anastasius autem desperatione consternatus, mittit ex senatu quosdam, rogans eum pacisci, et jurare una cum senatu quod ab exilio revocaret episcopos apud Heracleam Thraciæ. Porro Vitalianus addidit ut et principes uniuscujusque scholæ jurent istud, sed et Macedonius, et Flavianus, qui nequiter pulsati fuerant, suos reciperent thronos, similiter et reliqui omnes episcopi, et ita celebraretur synodus Romana, et cunctis episcopis convenientibus, communi judicio reprobarentur quæ adversus Orthodoxos sunt præsumpta. Itaque cum hæc imperator, senatus et reliqui principes, populique, jurassent et confirmassent ita fiendum, facta est pax, et ad propria rediit. Hormisda vero Rom. episcopus, fatigatus a Theodorico, Vitaliano favente, Evodium episcopum misit, et Vitalianum archidiaconum ad synodum celebrandam apud Heracleam. Venerunt autem et episcopi ex diversis locis fere ducenti, qui illusi ab imperatore, et Timotheo episcopo Constantinopolitano, recesserunt inefficaces. Impius quippe imperator, pacta transgrediens, clam intimavit Romano papæ ne veniret. Miserat enim Vitaliano sacram, quo transmitteret eam Romam, ut papa proficisceretur ad celebrandam synodum apud Heracleam. Omnis autem populus atque senatus in præsentia maledicebat Anastasio tanquam perjuro. Porro Vitalianus indignatus adversus Anastasium ob perjurium, multa mala exercitibus Anastasii et reliquæ reip. demonstravit, occidens, rapiens, armis exuens, et postremo ad injurias ejus unumquemque militum uno æreo nummo vendens. Interea Hunni, qui dicuntur Saber, transeuntes Caspias

A portas, Armeniam, et Cappadociam, Galatiam et Pontum, depopulati sunt, ita ut Euchaitam quoque pene pervaderent. Unde et fugiens Macedonius episcopus propemodum periclitatus, salvatus est apud ^b Gangras. Quo comperto, Anastasius illic eum amare custodiri præcepit, mittens, ut aiunt, qui eum occiderent. Defunctus autem apud Gangras, positus est in ecclesia sancti martyris Callinici juxta reliquias ejus, multas sanitates efficiens. Qui cum exanimis jaceret, manu fertur se signaculo crucis signasse. Theodorus autem unus ex his qui cum eo erant vidit eum in somnis dicentem sibi: Excipe, abiens lege, et dic Anastasio: Ego quidem ad patres meos vado, quorum fidem servari: non cessabo autem increpans Domino, usquequo venias, et ingrediamur judicium. Eodem anno Alexandriæ multi viri, ac mulieres, et pueri, atrociter a dæmonibus obsessi repente latrabant. In somnis autem quidam vidit quemdam dicentem quia propter anathematismos synodi Chalcedonensis patiuntur isti. Vicesimo deinde et septimo imperii Anastasii anno, vidit idem imperator in visu virum terribilem portantem Codicem, qui hunc aperiens, et inveniens nomen imperatoris, dicit ei: Ecce propter malam fidem tuam deleo decem et quatuor, et delevit eos. Expergesfactus autem, et advocato præfecto Adamantio, dixit ei visionem. Et ego, ait ille, vidi hæc ista nocte, quia assistenti mihi imperio tuo porcus magnus veniens, et comprehensa prætexta mea, projecit me in terram, et interemit. Convocato ergo Proculo conjectore, dixit ei quæ visa fuerant, qui quod ambo forent post paululum morituri prædixit. Anastasius itaque cum in hæresi in quam delapsus fuerat perseveraret, duasque in Christo naturas, deitatis videlicet et humanitatis, Eutychem hæresiarcham sequens, denegaret, Hormisda papa, qui Symmacho successerat, direxit Evodium Ticinensem episcopum, aliosque cum eo ^c Constantinopolim cum catholicæ fidei scripto, quatenus Anastasium ad Ecclesiæ gremium reducerent, qui non solum salubria eorum monita sprevit, sed insuper etiam a suis conspectibus non sine contumelia expulit, navique fragili impositis, mandat ne uspiam per totam Græciam ad aliquam civitatem accederent. Quam ejus impiam temeritatem divinæ ultio continuo subsecuta est. Nam cum vicesimo et septimum annum imperii ^d ageret, mortuus est, et imperavit pro eo pius Justinus, vir senior, et multum peritus, qui a militibus incipiens, usque ad senatum profecit. Quidam autem aiunt quod divino fulmine Anastasius percussus perierit.

JUSTINUS.

Anno ab Incarnatione Domini ^e 511, Justinus Cæsaropaxates, Illyricus genere, vir catholicus, Augusta potitus est solio. Ad hunc ob causam redintegrandæ fidei directus ab Hormisda pontifice, vir sanctitatis præcipuus, Germanus Capuanæ urbis episcopi

^a A., Ennodium, semper.

^b A., Grangas.

^c A., Constantinopolim legatos, etc.

^d A., ageret, ictu iuvenis percussus interit. Ann etc.

^e A., 518, punito Anastasio hæretico, Justinus catholicus, etc.

digne susceptus est, multorumque dubia corda in A fide solidavit. Eo tempore apud Africam, defuncto
^a Transmundo Vandalorum rege, Arianæ perfidiæ,
^b Childericus, ejus filius ex Eudoxia captiva, Valentiniani principis filia, ortus, Vandalorum regnum adeptus est, qui non patrem hæreticum, sed matris catholicæ monita sequens, cultor rectæ fidei enituit. Hunc pater Transmundus ad mortem veniens, quia
^c tenebat eum catholicæ parti favere, sacramenti nodis astringere curavit, ne unquam in suo regno Catholicis faveret, atque consuleret. Qui mox ut suus genitor vita caruit, priusquam etiam regni jura assumeret, universos episcopos, quos Transmundus in exilium coegerat, regredi fecit, eisque ecclesias reformari præcepit, septuaginta jam et quatuor annis evolutis, ex quo a Genserico avo suo primitus apud Africam ecclesiæ fuere destructæ. Tertio Justiniani principis anno moto bello inter Romanos et Persas, misit idem Justinus legatos et munera ad ^d Zelioben regem Hunnorum, et repromisit ille cum juramento, se imperatori contra Persas auxilium præstiturum. Mittentem autem deinde ad se regem Persarum admisit, et suadenti promisit, etiam ipsi hoc præstiturum contra Romanos. Sane Justinus hæc ediscens tristatus est valde. Porro direxit Zeliobes ad Persas viginti millia ad expugnandos Romanos. At vero Justinus destinavit Chuadi regi Persarum legationem pro pace, et quasi super alio quodam scribens, etiam de Zeliobe significavit, quia opitulationis jura-menta cum Romanis habet, et quia munera accepit multa, et vult proditor Persarum fieri et quia oportet nos cum simus fratres, ad amicitiam venire, et non a canibus istis illudi. Tunc Chuades accersens secreto Zelioben, sciscitatus est, si accepisset a Romanis munera, hortatus eos adversum Persas. Qui dixit: Etiam. Et iratus Chuades occidit eum, et per noctem missa multitudine Persarum, interfecit populum ejus, suspicatus quod dolo ad illum venissent. Quotquot autem potuerunt fugere, redierunt ad propria. Quinto anno imperii Justiniani Zatus rex Lazorum recedens a regno Persarum, regnante Cabade, et Zatum amante, qui etiam illum in regem provexerat Lazorum, venit Byzantium ad Justinum, et rogavit eum, ut fieret Christianus, et ab ipso appellaretur imperator Lazorum. At imperator grandi cum gaudio illo suscepto, illuminavit eum, et filium appellavit. Profectus autem Lazorum imperator a Justino, portavit coronam, et ^e chlamydem imperatoriam albam. Quo comperto Cabades Persarum rex, significavit Justino dicens: Quia cum amicitia, et pax sit inter nos, quæ inimicorum sunt agis, et eos qui sub potestate Persarum erant a sæculo, assumis. Qui remisit ei: Nos quemquam subiectorum imperio tuo neque assumpsimus, neque sub-

vertimus, sed ascendens Zatus ad imperia nostra, pro-
 cidens deprecatus est, ut ab scelesto, et pagano dogmate, impiisque sacrificiis, et errore dæmonum liberaretur, et accederet ad creatorem omnium Dominum, et fieret Christianus. Hunc nos baptizantes absolvimus ad propriam regionem. Ex tunc ergo facta est amicitia inter Romanos et Persas. At vero in Orientis partibus, cum adhuc eo tempore per singula loca hæresis Ariana vigeret, Justinus sexto imperii sui anno, orthodoxæ fidei studio omnimodis satagere cœpit, ut hæreticorum nomen exstingueret, statuitque ut ubique eorum ecclesias catholica religione consecraret. Quod dum in Italia rex Theodoricus Arianae pollutus audisset, Joannem papam, simulque cum eo Theodorum ^f Hypatium, atque Agapitum consulares viros, atque ^g Agapitum patricium Constantinopolim ad Justinum principem misit. Mandat quoque per eos, interminans, quod nisi quantocius hæreticis suas ecclesias redderet, eosque in pace degere sineret, universos Italiæ populos ipse gladio exstingueret. Qui pervenientes ad Augustum, cum ab eo, ut dignum erat, suscepti essent, magnis eum de sua suorumque salute solliciti, fletibus postulant, ut suæ legationis seriem, quanquam esset injusta, libenter exciperet, Italiæque perituræ consuleret. Quorum fletibus Justinus permotus, eis quod petebant concessit, Arianosque sui juris reliquit. Dum hi in itinere demorantur, Theodoricus, rabie suæ iniquitatis stimulatus, Symmachum exconsulem, ac patricium, et Boetium senatorem et exconsulem Catholicos viros, gladio trucidavit. His diebus extincto a Francis Alarico Visigothorum rege, Theodoricus per ^h Hyppam suum cōitem plusquam triginta millia Francorum cædens, ⁱ Thiodem suum armigerum post mortem Alarici ^j generi, tutorem Athalarici constituit. Joannes vero pontifex revertens a Constantinopoli, dum cum his ierat, cum quibus erat profectus ad Theodoricum Ravennam venisset, Theodoricus malitia commotus, quod eum Justinus catholicæ pietatis defensor honorifice suscepisset, eum simul cum sociis carceris afflictione peremit. Sed hanc ejus immanissimam crudelitatem mox animadversio divina secuta est. Nam post hoc facinus ^k nonagesimo nono die subitanea morte defunctus est. Cujus animam solitarius quidam apud Liparain insulam, vir magnæ virtutis, aspexit inter Joannem papam, et Symmachum patricium deduci, et in ollam Vulcani, quæ ei loco proxima ^l est, demergi. Igitur Theodorico tali modo punito, Gothi sibi Athalaricum, de quo præmissum est, ex Theodorici regis filia procreatum, cum eadem Amalasuina matre sua in regnum ^m præficiunt. Interea Cabades rex Persarum, filius Perozi, multa millia

^a A., Trasamundo.

^b A., Hildericus.

^c A., cernebat.

^d Ms., Zelioche.

^e Χλαμίδα βασιλικήν ἄσπρην.

^f A., Importunum.

^g A., aliumque.

^h A., Ibbam.

ⁱ A., Theodem.

^j A., nepotis.

^k A., nonagesimo octavo.

^l A., erat.

^m A., præficiunt. At vero Justinus cum, etc.

Manichæorum cum episcopo eorum, ^a Indagaro, uno die peremit, una cum senioribus Persis, qui consensus eorum erant. Filium enim ejus nomine Phatuarsan Manichæi a puero instruente, repromittebant ei dicentes: Quia pater tuus senuit, et si contigerit eum mori, principes magorum unum fratrum tuorum faciunt imperatorem, eo quod teneat dogma ipsorum. Nos autem possumus per orationes nostras suadere patri tuo abrenunciare imperio, et te promovere, ut ubique confirmes dogmata Manichæorum. Qui repromisit hoc facere si imperasset. Cum autem hæc Cabades cognovisset, iussit conventum fieri, quasi facturus filium suum imperatorem; omnes jubens Manichæos una cum episcopo eorum, et mulieribus, et liberis adesse conventui, similiter et principem magorum Glonazem, et magos, et Christianorum episcopum Boazanem, dilectum a Cabade, ut medicum optimum. Et convocatis Manichæis ait: Gaudeo super dogmate vestro, et volo vobis dare dum vivo filium meum Phatuarsan, ut consentaneum vestrum, sed segregate vosmetipsos ad recipiendum eum. Qui freti fiducia semetipsos segregaverunt. Ca-

^a A., Indazaro.

^b A., Mundi anno 6017, Divinæ Incarnationis 518, motus terræ apud Antiochiam.

^c A., quintæ indictionis.

A bades autem præcipiens exercitus suos ingredi, omnes cecidit gladiis cum episcopo eorum, sub conspectu magorum principis, et Christianorum antistitis. ^b Igitur terræmotus cum apud Antiochiam adhuc teneretur, Euphrasius episcopus obrutus est, et mortuus a terræmotu, et omnis domus, et ecclesia cecidit, et pulchritudo civitatis exterminata est. Non enim facta est divinitus talis ultio in alia civitate per omnes generationes. Ac piissimus imperator Justinus, his cognitis, plurimum animo doluit, ita ut ablato diademate a capite suo, et purpura, lugeret in sacco, sedens per multos dies, adeo ut in die festo procedens ad ecclesiam, non sit passus portare coronam, vel chlamydem: Porro mense Aprili ejusdem ^c indictionis ægrotus imperator Justinus effectus, provexit, dum adhuc viveret, **B** in imperatorem Justinianum filium sororis suæ, qui et coimperavit ei mensibus quatuor. Mense autem Augusto ejusdem indictionis ^d quinto Justinus obiit apud Constantinopolim cum Augustalem dignitatem undecim annis ^e administrasset.

^d Puto legendum quintæ.

^e A.: Administrasset, apud Constantinopolim in pace quievit.

LIBER SEXTUS DECIMUS.

JUSTINIANUS.

Anno ab Incarnatione Domini ^a 521, Justinianus Romanorum solus Augustalem adeptus est principatum. Qui mox ut imperialia jura suscepit, ad reparandum reipub. statum animum intendit, ac primum per ^b Belisarium patricium, ingentem virum, Persas aggressus est, qui, transgressis Romanorum terminis, eorum regiones graviter depopulabantur. Quos Belisarius magnis præliis fudit, atque ex voluntate principis Constantinopolim triumphans ingressus est. ^c Interea rex Herulorum Gethes nomine venit Constantinopolim cum populo sub, et petiit imperatorem quod fieret Christianus. Qui baptizatum in Theophaniis suscepit eum ex baptismo, repromittentem auxiliari ei in quibuscunque voluisset. Eodem anno adhæsit mulier quædam Romanis ex Hunnis, qui dicuntur Saber, nomine Bonzer, vidua, habens secum Hunnorum centum millia. Tum et rex Hunnorum, qui sunt juxta Bosphorum, nomine Gordu, accessit ad imperatorem, et factus Christianus susceptus est ab imperatore, et multis ei præstitis donis, misit eum in regionem ipsius ad custodiendas Romanas res, et Bosphorum civitatem, quæ pro eo quod Romanis per singulos annos boves pro pecuniis inferebat, Bosphorus appellata est. Locavit autem et militum Romanorum numerum, et tribunorum custodire civitatem, propter

^a A., 329, Justinianus sororis Justinii filius Rom. principum nonus, et quadragesimus Augustalem, etc.

^b Belisarium semper Amb.

^c Ms. Fr. Pithœi: Eodem anno singulare imp.

C Hunnos, et exigere tributa boum. Promulgavit autem formam de episcopis, et æconomis, et orphanotrophiis et xenodochiis, ne hæreditate possiderent aliqua, nisi quæ priusquam proveherentur habuisse probarentur de quibus et testamentum emittere possent. Ab h vero hora, qua promoveretur, neminem habere licentiam disponendi, sed omnia ipsius venerabilem domum hæreditari. Exposuit imperator leges validas contra libidinosos, et multi puniti sunt, et factus est timultus, et cautela. Renovavit etiam contrarias leges faciens singularem Codicem, et vocans eum Novell constitutiones, in quibus non permittit principem locis, quibus præest, emere possessionem, aut ædicare domum, aut hæreditari extraneam personam, nisi qui sibi cognatus existat. Eodem anno passa est **D** divina indignatione rursus Antiochia post duos annos prioris passionis, et factus est terræmotus magnus et tempestas gravissima, et litanias faciebant qui manserant, omnes ^d discalceati clamantes, κῶρις ἐλέησθε. Apparuit autem in visu Dei cultori homini, ut dice omnibus residuis, quod superscriberent in superliminibus suis: Christus nobiscum, state. Quo facto sit ira Dei, et rursus imperator, et Augusta multas penias donaverunt in recuperationem, et ædificationem Antiochensium civitatis, quam cognominavit Theolim. Porro duodecima Kalendarum Aprilium septi-

Justinianus imp. obtinuit: rex autem Helurorum nomine, etc.

^d Fr., Pithœi et projicientes se super nivem.

indictionis, irruit Alamundarus Zerices regulus Sarracenorum, et deprædatus est Syriam primam, usque ad terminos Antiochiæ, in locum qui dicitur Litargum, et occidit multos, et incendit exteriora Chalcedonis. Et audientes primores Romanorum, exierunt adversus eos. Quo comperto, Sarraceni una cum Persis sumpta, seu captivis, vel præda, fugere. Præterea Samaritæ, et Judæi in Palæstina, imperatorem quemdam Julianum coronantes, et arma contra Christianos commoventes, rapinas, homicidia, et incendia operati sunt, quos Deus tradidit in manus Justiniani, et interemit eos, et decollavit Julianum tyrannum. Tertio namque imperii sui anno Justinianus imperator promulgavit legem, ut non^a essent pagani, nec hæretici, nisi soli orthodoxi Christiani, datis illis induciis usque ad menses tres ad conversionem. Interea Athalaricus rex Gothorum, cum necdum expletis^b pueritiæ annis regnasset, immatura morte præventus, vitæ subtractus est. Cujus mater^c Almasuinta post ejus funus Theodatum sibi^d adscivit in regnum. Sed Theodatus idem, collati sibi immemor beneficii, post dies aliquot eam in balneo strangulari præcepit. Et quia ipsa, dum adhuc viveret, se, suumque filium commendarat principi, audita Justinianus Augustus ejus morte, gravi mox adversus Theodatum iracundia exarsit. Sentiens se Theodatus infensum habere principem, beatum papam Agapitum Constantinopolim misit, quatenus ei apud Justinianum facti impunitatem impetraret. Qui sanctus pontifex cum Justinianum principem adiisset, facta cum eodem de fide colloquutione, reperit eum in Eutychetis dogma corruisse. A quo pridem graves minas beatus Antistes perpessus est. Sed cum illius inconcussam in fide catholica se invenisse constantiam cerneret (siquidem ad hoc usque progressum fuerat, ut talia a præsule audiret: Ego ad Justinianum imperatorem Christianissimum venire desideravi, sed nunc Diocletianum inveni), tandem ex voluntate Dei ejus monitis acquiescens, ad catholicæ fidei confessionem, pariter cum multis, qui simul desipiebant, reversus est. Anthimum quoque ejusdem regiæ civitatis episcopum, præfatæ hæreseos defensorem, convictum publice communionem privavit, ac persuaso principe in exsilium coegit. Nec multo post idem pontifex apud eandem urbem^e obiit. Septimo

^a Ms. militarent. Vide hanc constitutionem C. de Hæreticis l. xviii, edit. Cœntii.

^b A., pro pueritiæ, quatuor.

^c A., Malasvinta.

^d A., socium.

^e A., diem obiit. Interea ad Africam, quam jam multis labentibus annis Vandali possidebant, a Justiniano cum exercitu Belisarius missus est, qui mox

armis, et victualia præparavit: Bilisariumque in pro-cinctu esse præcepit, in Libyam prætorem mittendum, quem, et prætorem imperator principaliter in omnibus statuit. Erat autem cum eo, et Procopius harum rerum conscriptor. Trajicientes autem a Pegia urbe abierunt Abydum. Bilisarius autem curabat, quatenus universus stultus simul navigaret, et in prælium idem ipsum diverteret: cumque ad Siciliam pervenissent, misit Procopium conscriptorem Syracusam, si forte inventiret quosdam qui se in Libyam ducerent. Ipse vero stolo accepto ad Caucanam properavit, villam ducentis a Syracusa stadiis differentem. Procopius vero Syracusam ingressus escas emit, consecutus quoque inopinante virum, qui sibi fuerat a puero amicus, quique habens experimentum Libyæ locorum, et maris iter, tres tantum dies transierant, ex quo Carthaginem venerat, et asseverabat omnem securitatem illos habere, et non metuere quemquam eorum, quod adversus se moverent exercitus, ita ut a quatuor mansionibus malis^f Gelimer moraretur. ^g Hunc ergo assumptum Procopius ad Caucana perveniens, Bilisario præsentavit, et exiit in quoddam prædium, aggeremque, ac vallum profundam facientes, castrametati sunt. Ubi et cum locus inaquosus esset, vallo effosso, terra protulit aquam ad omnem utilitatem animantibus, et exercitibus. Sequenti vero die populus ad prædam prorupit. Prætor autem his accersitis, hæc ad eos locutus est: Violentiam quidem inferre, alienisque pasci, injustitia est in omni tempore, maximeque nobis in periculis constitutis. Ego enim in hoc situs, vos in hanc terram transvexi, ut justitia, et opere bono tam Deum placemus quam Afros ad nosmetipsos attrahere procuremus. Hæc autem vestra intemperantia in contrarium nobis proveniet, et ager ut Afri Vandalis auxilientur; sed acquiescentes verbo meo, ementes escas apportate, et neque injusti esse videamini, neque amicitiam Afrorum in inimicitiam convertatis, sed Deum potius studete placare, cessate insilire in aliena, et lucrum excutere periculis plenum. Mittens autem Bilisarius electum exercitum, urbem sine labore comprehendit. Nocte enim ad eam accedentes, et una cum introeantibus plaustriis rusticorum ingredientes, hanc obtinuerunt, et cum dies factus fuisset, tam sacerdotem quam hujus civitatis primos captantes ad prætorem destinaverunt. Belisarius itaque, Carthagine capta, commonebat milites dicens: Videte, commilitones, quam prospera facta sint nobis, quomodo sobrietatem erga Afros ostendamus: videte, et honestatem in Carthagine conservate, et ne quis quemquam opprimat, nec quidquam ipsius subripiat. Cum enim multa mala fuissent a Vandalis barbaris viris perpessi, imperator noster misit nos eis ad libertatem donandam. Hæc commonebat Carthaginem introivit, et ascendens palatium in Geli-

prælio cum Vandalis commisso, eorum magnas copias fudit, regemque ipsorum Gelimerum vivum capiens Constantinopolim misit. Carthago quoque post annum suæ excisionis 96 recepta est. Porro dum Agapitus, etc.

^f Ms. Pith., Segilbum.

^g A., quibus compertis, Belisarius transvegit.

meris solio sedit. Ad quem negotiatores Carthaginiſe-
nerunt, et quotquot juxta mare manebant, queritantes
se rapinam a classibus pertulisse. At vero Caloninum
navium principem juramento constrinxit, quatenus
omnia quæ rapta fuerant apportaret, et propriis do-
minis redderet. Qui defraudans ex eis, et perjurans,
non post multum vindictam exsolvit. Nam extra sensum
effectus, suam ipsius linguam comedens oblit. Ita vero
prætor sine tumultu urbem possidebat, ut nec injuriam
cuiquam inferret homini, nec in foro quemquam obser-
vare domum contingeret, sed ementes milites mandu-
cabant. Eos vero Vandalos, qui ad sacra confugerant,
fide præstita educebat. Murorum vero civitatis dili-
gentiam exhibebat, cum antea per negligentiam rue-
rent. Porro dicebant et vetus verbum Carthagine
dictum, videlicet, Gamma persequabatur Beta, nunc
Beta Gamma, quod videtur esse perfectum. Prius enim
Gensericus Bonifacium insecutus est, nunc vero Beli-
sarius Gelimerem. Præterea tot pecunias multitudo
reperit, quot in nullo loco unquam esse contigerat.
Denique Romanorum principatum depopulantes pe-
cunias multas in Libyam transtulerunt. Et cum ipsa
civitas, et regio optima, et secunda esset, pecuniarum
reditus eis effecti sunt multi. Nonaginta quippe et
quinque annis Vandali Libyam tenuerunt. At cum
multas divitias collegissent, in illa die in manus Roma-
norum omnes divitiæ redierunt. In tribus enim men-
sibus, cum pugnasset Belisarius, id est, a Kalendis
Septembribus usque ad Kalendas Decembrias, totam
Libyam subdidit. Misit autem Joannem Armenium
cum ducentis electis persequi Gelimerem, donec eum
vivum aut mortuum comprehenderent. Qui præoc-
cupans Gelimerem comprehensurus erat, nisi res conti-
gisset hujusmodi. Uliares quidam ex Belisarii armi-
geris erat cum Joanne, qui vino inebriatus in reprobum
sensum venit. Videns autem avem super arborem seden-
tem, tenso arcu jecit adversum avem, et avem quidem
consecutus non est, Joannem vero retro in cervicem
percussit, qui plagatus mortuus est, multum luctum tam
imperator Justiniano, quam Belisario, et cunctis Ro-
manis, et Carthaginiensibus derelinquens. Taliter Geli-
meres aufugiens illa die ad Maurusios properavit. Quem
Belisarius persecutus, in ^a parvo monte in novissimis
Numidiæ circumclusit, hunc obsidens per hiemem, de-
ficientibus ei omnibus necessariis. Panis enim apud
Maurusios non fit, neque vinum, neque oleum, sed sar-
et hordeum immaturum, ut irrationabilia animalia co-
medunt. Hos incidens Gelimerus, scribit ad Pharan,
quem Belisarius ad custodiendum eum dereliquerat, ut
mitteret sibi citharam, et panem unum, et spongiam.
Pharas autem hæsitabat quidnam esset hoc, donec qui
detulerat epistolam dixit quia panem desiderat videre
Gelimer, non videns panem ex quo ascendit in montem;
spongiam autem propter oculos non lotos, ac per hoc
læsos, quatenus hos sinceros spongia reddat; porro ci-
tharam, ut calamitatem lamentetur et defleat. His au-
ditis, Pharas condolens, et fortunam humanam de-
plorans, secundum ejus scripta faciebat, et multa ei

^a Ms. Pith., Pappua.

A misit, quibuscunque Gelimer egebat. Præterea cum
hiems transisset, metuens Gelimer obsidionem Roma-
norum et cognatorum misertus filiorum, qui vermes in
obsidione et miseria fecerant, dissolutus est mente, et
scripsit ad Pharan, quod fidei verbo recepto, ipse et qui
secum essent, ad Bilisarium properarent. Quo hoc cer-
tum jurejurando reddente, assumptis omnibus, Cartha-
ginem venit: Bilisarius autem hunc gratanter accepit.
At vero Gelimer ridendo ad Bilisarium introivit. Quem
alii quidem superfluitate passionis excessisse, quæ sunt
naturæ, delirumque suspicabantur effectum. Amici vero
hujus, et sagacem hominem hunc esse cogitabant, et
cum fuerit rex, et regii generis, et virtutem validam,
pecuniasque magnas habuerit, quomodo in fugam
versus est, et multa mala pertulit, et nunc ut captivus
ductus est, nihilque præter multum risum, dignaque
hominum arbitrato circa eum esse perhibebantur. Beli-
sarius autem eum cum principibus omnibus Vanda-
lorum non in dehonoratione custodiebat, ut ad impera-
torem Justinianum Bizantium duceret. Cyrillo vero
statim Bilisarius cum capite ^b Zatinonis fratris Geli-
meris in Sardum insulam misso, quæ Kirnus vocabatur,
hanc primum Romanis subegit. In Cæsaream vero,
quæ est in Mauritania, Joannem alium destinavit, quæ
triginta dierum itinere a Carthagine distans, penes
Gadira et solis occasum jacet, aliumque Joannem
ex protectoribus unum in fretum, quod est in Gadiris,
et in castellum quod Septum vocant direxit. Porro in
insulas quæ juxta Oceanum sunt, Majoricam scilicet
et Minoricam, Apollinarium destinavit virum bonum.
C Misit autem et in Siciliam quosdam Asrorum, et
castrum Vandalorum comprehendere jussit. Gotki
quoque, qui hoc custodiebant, matri Athalarici hæc
nota fecerunt. Quæ scripsit ad Bilisarium, ne idem
castrum tyrannice obsideret, quousque imperator
Justinianus sciret, et quod sibi visum esset efficeret. In
his ergo Vandalicum bellum finem accepit. Verum in-
vidia, ut in magna felicitate fieri contigit, etiam in Bi-
lisarium cecidit. Quidam enim derogaverunt ei penes
imperatorem, quod tyrannidem meditaretur. At impe-
rator misso Salomone tentat Bilisarii voluntatem, utrum
cum Gelimere et Vandalis veniret, an manens eos illuc
transmitteret. Bilisarius autem Byzantium profectus
est, Salomone prætoꝛe apud Libyam derelicto. Cumque
D Bilisarius una cum Gelimere et Vandalis pervenisset,
magna præmia percipere meruit, quibus nimirum tem-
poribus priscis Romanorum in maximis victoriis digni
efficiebantur. Sexcentis enim annis transactis nemo ad
talem pervenit honorem, nisi Titus, Trajanus, et alii
imperatores, qui magistratus contra barbaricas na-
tiones obtinentes, mirabiliter triumphaverunt. Exuviisque
ostensis, et ex bello mancipiis, in media urbe pompis
hæc publicavit, quod triumphum Romani vocant, sic,
veteri quidem modo, sed pedestri incedens, in domum
suam, usque ad Hippodromum. Erant autem exuviæ
quidquid administratorio principis ordini compete-
bat, id est throni aurei, et essedæ, quibus regum uxores
vehebantur, ornatus etiam de lapidibus pretiosis compo-

^b Ms. Pith., Lazonis.

situs, argenti quoque multa millia talentorum, et diversorum imperialium vasorum, quæ Gensericus despoliato Romano palatio in Africam tulit, inter quæ erant et Judæorum vasa, quæ Titus Vespasiani filius post captam Hierosolymam Romam detulerat. Mancipia vero erant ex triumpho, tam ipse Gelimer vestimentum quoddam portans purpureum, et cognatio ejus universa. Vandalorum quoque quotquot valde prolixæ staturæ ac boni corporis erant. Cunque Gelimer in Hippodromum pervenisset, et tam imperatorem supra tribunal sedentem, quam ex utraque parte vulgus astans vidisset, non quiescebat clamans: « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas. » Pertingentem autem eum juxta imperatoris tribunal, purpura ejus ablata pronum cadere et adorare imperatorem coegerunt. At vero imperator Gelimeri prædia in Galatia multa contulit, et amœna, et cum omnibus suis cognatis in his habitare permisit. Verum in ordinem patricii non provexit, eo quod ab Aarii secta discedere minime consentiret. Salomone præterea remp. moderante, Maurusi prælium adversus Afros moverunt. Porro Maurusii ex gentibus descendunt, quas Jesus Nave ex regione Phœnicum a Sidone ad Ægyptum, usque habitantes abegit. Qui pervenientes Ægyptum, et non recepti ab eis, ad Libyam veniunt, et hanc inhabitantibus eis, novissimo tempore imperatores Rom. terram obtinentes hanc, Hoen nominaverunt, statuentes titulos duos supra magnum fontem ex lapidibus candidis concavos habentes litteras Phœniceas dicentes hæc: Nos sumus qui fugimus a facie Jesu latronis, filii Nave. Erant autem et aliæ gentes in Africa primum indigenæ, habentes regem Asclepium, qui Herculi conregnavit, quem terræ filium esse asseveraverunt, qui Carthaginem condiderunt. Salomon autem a Carthagine sumptis exercitibus contra Maurusios properavit. Qui in fugam versi, et in præcipitia se demergentes, semetipsos interficiunt. Mortui vero in hoc bello sunt Maurusiorum ^a quinquaginta millia, Romanorum vero nullus penitus. Quin nec ictum quisquam eorum ullum accepit, sed prorsus omnes incolumes victoriam consecuti sunt. Plurimi vero principum ipsorum Romanis adjuncti sunt. Virorum, mulierum, atque puerorum tantam multitudinem Romani ceperunt, ut ovis unius pretio servum Maurusium emere volentibus vendarent. Et tunc eis vetus eloquium cujusdam divinæ feminæ contigit, quæ maledicens eis sic ait: Multitudo eorum a viro sine barba peribit. Salomon quippe a puero eunuchus præter voluntatem est effectus, præ passione genitales partes amittens. Porro tota Libya recepta, Carthaginem rediit. Præterea vere incipiente missus est Bilisarius Siciliam Romanis facere tributariam. Ubi eo hiemante, Romani Libyæ contra Salomonem simultates fecerunt hoc modo. Acceptis enim interemptorum uxoribus Vandalorum, habebant et agros eorum ut suos, et solvere pro eis tributa volebant imperatori. At vero Salomon commonebat eos dicens ne contradicerent imperatori, sed huic omnia quæ deliberata

A fuissent penitus redderent. Ceciderunt autem quidam eorum, maxime Gothorum in Aarii sectam, quos sacerdotes Ecclesiæ segregabant, et nec liberos eorum baptizare volebant. Unde et in die festo similtas facta est. Consiliati sunt vero milites Salomonem in templo perimere. Qui, hoc audito, suadebat eis a seditione recedere. Quod non post pauca obtinuit. Porro dum Agapitus Romanus pontifex, qui a Justiniano principe pacem Theodato postularat, apud Constantinopolim obiisset, Justinianus Bilisarium patricium multis jam præliis gloriosum adversus Theodatum dirigit, ut etiam Italiam a Gothorum servitio liberaret. Bilisarius itaque, dum aliquantum temporis apud Siciliam moram faceret, rex Gothorum Theodatus exstinctus est. Hujus in locum ^b Vithegis successit, qui mox ut regnum invasit, Ravennam profectus Amalasuintæ reginæ filiam per vim auferens sibi in matrimonium junxit. Conceptas ergo contra Theodatum Bilisarius belli vires in Vithegim convertit, egressusque de Sicilia ad Campaniam, Neapolim adiit. Quem Neapolitani cives noluerunt excipere. Qui indignatus acriter ad ejusdem urbis expugnationem totis se viribus erexit, aliquantisque fortiter impugnatam diebus, tandem per vim capiens ingressus est, tantaque non solum in Gothos, qui ibi morabantur, sed etiam in cives ira desæviit, ut non ætati, non sexui, postremo non sanctimonialibus, vel ipsis etiam sacerdotibus parceret. Viros in conspectu conjugum, miserabile visu, perimens, superstites matres ac liberos captivitatis jugo ^c abduxit, cuncta rapinis diripiens, nec a sacrosanctis ecclesiis exspoliandis abstinuit. Indeque egrediens Romam properavit. Quo Romam ingresso, Gothi, qui in Urbe morabantur, noctu egressi, relictis patentibus portis, Ravennam confugiunt. Vithegis, ut talia comperit, mox adversum Bilisarium Romam cum ingenti exercitu venit. Bilisarius autem non aptum sibi bellandi tempus conjiciens, intra Urbis mœnia se clausit, eamque munitionibus circumsepsit. Gothi vero Urbem obsidentes universa per circuitum direptionibus et incendiis absumunt. Quoscunque Romanos reperiunt, gladio exstinguunt, cuncta loca sacra denudantes, ipsis etiam venerabilium martyrum tumulis manus impias inferunt, continue Urbem impugnant, sed cauta Bilisarii industria defensatur. Præter belli instantiamangebatur insuper Roma famis penuria. Tanta siquidem per universum mundum eo anno, maximeque apud Liguriam, fames excreverat, ut sicut vir beatus Dacius Mediolanensis antistes retulit, pleræque matres infelicium natorum comederent membra. Cunque per annum continuum Gothi Romam obsedissent, demum territi Ravennam rediere. Bilisarius ^d vero seditule a papa Silverio acriter increpatus, cur tanta, ac talia homicidia Neapoli perpetrasset, tandem correptus, et pœnitens, rursus proficiscens Neapolim, et videns domus civitatis depo-

^a Ms. Pith., quingenta.

^b A., Vitigis, itaque semper.

^c A., addixit.

^d A.: Vero proficiscens Neapolim, eumque, ut competeat, ordinatam, etc.

pulatas, ac vacuas, tandem reperto consilio recuperandi A populi, colligens per diversas villas Neapolitanæ civitatis viros ac mulieres, domibus habitaturos immisit, id est Cumanos, Puteolanos, et alios plurimos Liguria degentes, et Playa, et Sola, et Piscinula, et Locotroccla, et Summa, aliisque villis: nec non Melanos, et Surrentinos, et de villa quæ Stabii dicitur, adjungens viros ac mulieres, simulque et de populis Cymiterii adjunxit. Non post longum tempus rursus pugnaturus cum Vandalis in Africam pergens, victoriam de eis adeptus est. Ex quorum reliquiis Africæ terræ captivorum, nec non Siciliæ, et Syracusæ civitatis, simulque civitatum Calabriae, id est Maliti, Consentiae, villarumque earum populos, atque totius Apuliæ colligens, depopulatam implevit. Tamen sæpissime in collectione populorum de singulis urbibus venientium solet accrescere stultiloquium, ac propterea annualiter illis dirigebat prætor Siciliæ virum nobilem, ac sapientem, qui judicaret et discerneret ea quæ illi minime sciebant. At vero Bilisarius Neapolim ordinatam relinquens, Romam ingressus est. Statimque ei a Theodora Augusta præceptio allata est, ut papam Silverium convictum accusatione falsorum testium in exilium truderet, eo quod Anthimum hæreticum Constantinopolitanum episcopum recuperatione recipere noluisset. Quod Bilisarius, licet nolens, nihil moratus effecit. Pulsus denique est papa Silverius ad Pontiam insulam, in qua et exsulans obiit. Vithegis vero, coacto rursus in unum magno Gothorum exercitu, cum Bilisario conflictit, factaque maxima suorum cæde in fugam conversus est. Quem Joannes magister militum, cognomento Sanguinarius, noctu fugientem persequens, vivum comprehendit, Romamque ad Bilisarium adduxit. Patrata Bilisarius victoria, Constantinopolim rediit secum Vithegim deferens. Quo viso Justinianus valde lætatus est, eique non multo post patricio effecto administrationem, illi Persarum tribuit terminos. Ibiq; Vithegis degens vitam finivit. Bilisarius vero dignis eVectus honoribus, iterato ad Africam adversus Vintarith mittitur, qui Vandalos rursus sollicitans apud eos regnavit, qui ut Africam attigit, Vintarith sub dolo pacis illico peremit, residuos Vandalorum reip. jugo substravit. Exinde Bilisarius victor Romam venit, auream crucem centum librarum, pretiosissimis gemmis exornatam, in qua suas victorias descripserat, beato Petro per manus papæ Vigilii obtulit. His ipsis temporibus apud Cassinum post solitariam vitam sancto degens cœnobio, stupendus beatus Benedictus, nec minus futurorum præsciis, radiabat virtutibus. Hac etiam ætate gens Longobardorum,

amica tunc populi Romani apud Pannonias degebat, quibus in regni gubernaculo Audoin præerat. Is eo tempore cum Turisendo Gepidarum rege confligens, per Alboin filium suum juvenem strenuum victoriam nactus est. Denique inter ipsas Alboin acies Thurismodum Turisendi regis filium appetentem alacriter aggressus exstinxit, perturbatisque hac occasione Gepidis, suis victoriam peperit. At vero apud Urbem Romam papa Vigilius, ob eandem quam et antecessor suus causam indignationis Augustæ, per Anthimum scribonem ductus Constantinopolim, indeque in exilium actus est. Capto itaque Vithegi, Gothi Transpadani Ildebaldum sibi regem constituunt, qui eodem anno perimitur, cui successit Eutarius, et ipse, necdum anno expleto, jugulatur. Dehinc Badvillam, qui et Totila dicebatur, sibi in regnum præficiunt. Moxque collecto undique exercitu universam Italiam invadit. Exinde per Campaniam et viri Dei Benedicti patris cœnobium iter faciens, audire ab eo talia meruit: *Multa mala facis, multa fecisti, jam ab iniquitate compescere. Equidem mare transiturus es, Romam ingressurus, novem annis regnabis, decimo morieris. Dein a monasterio descendens, per Lucaniam ac Brutiorum fines Rhegium proficiscens, nec mora Siculum transgressus fretum Siciliam invadit. Indeque revertens, Romam petiit, eamque obsidionibus cinxit. Quæ tantam famis penuriam passa est, ut præ magnitudine inopiæ natorum suorum carnes comedere vellent. Fessis nimium Romanis, nec valentibus mœnia tueri, Totila porta Ostiensi Urbem ingressus est. Qui parcere Romanis cupiens, per totam noctem clangere buccina jussit, quo se a Gothorum gladiis, aut in ecclesiis tuerentur, aut quibuscunque modis occulerent. Habitavitque aliquantum cum Romanis, quasi pater cum filiis. Hanc illi, ut conjici datur, animi benignitatem, qui nimix ante crudelitatis exstiterat, beati Patris Benedicti monitio, quem olim adierat, contulit. Elapsi sane aliqui e numero senatorum Constantinopolim properant afflicti, quibus calamitatibus subjiceretur Roma, Augusto narrant. Qui statim Narsen eunuchum cubicularium suum Exarchum Italiæ fecit, Romam cum manu valida misit, ut afflictæ Romæ quantocius subveniret. Is ad Italiam veniens cum Longobardis fœdus iniit, et ad Alboin legatos dirigit, quatenus ei pugnaturus cum Gothis auxilium ministraret. Tunc Alboin electa e suis manu, direxit, qui Romanis adversum Gothos suffragium ferrent. Qui per maris Adriatici sinum transvecti, sociati Romanis, magnum cum Gothis certamen iniere. Quibus ad internectionem pene consumptis, regem Totilam, qui ultra decem annos jam regnaverat, in*

^a A., regressus est.

^b A., recuperare noluisset.

^c A., juxta Persarum terminos tribuit, ibique, etc.

^d A.: Apud eos arripuerat regnum. Belisarius ut Africam Guntharitæ, etc.

^e A., Pater Benedictus.

^f Fr. Pith., Elpebadum. A., Heldebadum.

^g A., Erarius.

^h A., rursus Italiam invadunt.

ⁱ A.: Iter facientes; perque Lucaniæ ac Brutiorum fines Rhegium proficiscuntur; nec mora, Siculum transgressi fretum Siciliam invadunt. Inde quoque revertentes Romam petunt, eamque obsidionibus circumcludunt. Quæ, etc.

^j A., Principi.

^k A.: Veniens magno cum Gothis certamine confixi Quibus, etc.

terfecit, et vestimenta ejus cruenta cum corona lapidibus pretiosis exornata misit in regiam urbem, et jacta sunt ad pedes imperatoris coram senatu. Deinde urbes eorum munitas duas capiens, Veronam et Brixiam et Romanam civitatem, universamque Italiam ad reip. jura^a reduxit, et Longobardos honoratos multis muneribus ad propria remisit, omnique tempore, quo Longobardi possederunt Pannonias, Romanæ reipub. adversus æmulos adjutores fuerunt. Interea Salomon Libyæ commorans, universos muros civitatis illius muniit, et quoniam Maurusii discesserunt a Numida victi, Zaben regionem, atque Mauritaniam, et^b Siphim metropolim, sub tributo Romanis effecit. Alterius enim Mauritaniae Cæsarea prima Metropolis est. Interea Iberum rex, Zamanardus nomine, Constantinopolim ascendit ad Justinianum imperatorem cum uxore ac senatoribus suis, rogans eum ut esset Romanorum concertator, et germanus amicus. At imperator hujusmodi proposito ejus accepto, multis eum et senatores ejus munificentis honoravit. Similiter et Augusta uxori ejus variata gemmis ornamenta donavit, et dimiserunt eos pacifice ad regnum suum. Octavo anno imperii Justiniani, passa a divina indignatione Pompeiopolis Mysiae, scissa est terra a terræmotu, et obrutum medium civitatis cum habitatoribus, et erant subter terram, et voces eorum audiebantur clamantium ut sibi misericordia præstaretur. Et multa donavit imperator ad educendos et adjuvandos, viventesque liberaliter juvit. Eodem anno tradidit Justinianus ad psallendum in ecclesia illud quod canitur: *Unigenitus filius, et Verbum Dei.* Anno imperii Justiniani duodecimo, moti sunt Bulgarum duo reges, Vulger, et Droggo, cum multitudine in Scythiam et Mysiam, cum esset magister militum Mysiae Justinus, et Scythiae Blandarius. Qui exeuntes, contra Bulgares inierunt prælium, et occisus est magister militum Justinus in bello, et factus est pro eo Constantinus Florentii, et venerunt Bulgares usque ad partes Thraciae, et egressus est contra eos magister militum^c Williriaci cum Hunnis, quem suscepit imperator ex sacro baptismate, et in medium missis Bulgaribus conciderunt eos, et occiderunt multitudines copiosas, et receperunt omnem prædam, et vicerunt potenter, occisis duobus regibus eorum. Eodem anno cepit Chosdroes rex Persarum magnam Antiochiam Syriae. Anno decimo tertio imperii Justiniani, sociatus est Romanis Mundus ex genere Gepidum derivatus. Anno imperii Justiniani decimo quarto Chosdroes rex Persarum in Romanorum terras quartum fecit ingressum, quem Bilisarius ab

^a A.: *Reduxit.* Quia vero restant adhuc quæ de Justiniani Aug. felicitate dicantur, in sequenti, Deo præsule, libello promenda sunt. Hisque verbis explicit in A. liber ultimus Eutropii. Unde nos variæ lectioni finem ponimus. Verum quia in Ambrosiana Bibliotheca alter exstat hujus Miscellæ Codex pergamenus recentioris ætatis, fortasse xv sæculi, in quo ea quæ desunt in altero antiquiori, quem dedimus, descripta reperiuntur concinniori stylo, multumque a Canisii Miscella diverso, quippe plura in ea sunt interpolata, opportunum duximus integras pagellas ab hoc loco

A Hesperis veniens, sapientia sua inefficacem redire coegit ad propria. Anno decimo quinto imperii Justiniani, mense Octobre, facta est mortalitas Byzantii. Et eodem anno^d Hypapante Domini sumpsit initium, ut celebraretur apud Byzantium, secunda die Februarii mensis. Anno decimo sexto imperii Justiniani, contigit debellare invicem reges Azumitensium, Indorum, et Judæorum, ex causa hujusmodi. Azumitensium rex ultra Ægyptum est judicans. Romanorum autem negotiatores per Homeritensem ingrediuntur Azumitensem, et ad interiores partes Indorum atque Æthiopum. Negotiatores autem secundum consuetudinem ingressi sunt terminos Homeritarum. Damianus eorum rex occidit illos, et abstulit omnia eorum dicens: Quoniam Romani malefaciunt Judæis, qui in regione sua sunt, et occidunt eos, et ex hoc solverunt negotiationem interiores Indorum Azumitæ. Et indignatus est Azumitensium rex Adad, mittens Homeritensi: Quia læsisti regnum meum, et interiorum Indiam, prohibens mercatores ad nos ingredi. Et venerunt in inimicitiam magnam, et inierunt bellum in alterutrum. Et cum pugnaturi essent, Adad Azumitensium rex votum vovit, dicens: Quia si vicero Homeritensem, Christianus efficiar, quia pro Christianis pugno. Deique operatione vicit potentissime, et accepit captum vivum Damianum regem eorum, et regionem ipsorum, et regna. Gratiisque referens Adad rex Azumitensium, misit ad Justinianum imperatorem, ut acciperet episcopum, et clericos, et doceretur, et fieret Christianus. Et gavisus est super hoc Justinianus plurimum, et jussit eis dare quemcunque voluissent. Et elegerunt iidem legati, cum curiose quæsissent, mansionarium sancti Joannis magnæ Alexandriae, virum venerabilem, et virginem, nomine Joannem, qui sexaginta et duorum erat annorum: quo suscepto abierunt in propriam regionem ad Adad regem suum. Et ita crediderunt Christo, et illuminati sunt. Anno decimo septimo imperii Justiniani, factus est terræmotus magnus in universo mundo. Eodemque anno apparuit quidam ex regione Italorum, per villas discurrens, nomine Andreas, habens secum canem rufum, et cæcum, qui jussus ab eo faciebat miracula. Cum enim staret ipse in foro, et turba in circuitu adesset, clam eodem cane deferebantur astantium annuli aurei, et argentei, et ferrei, et ponebantur in pavimento, quos ille cooperiebat, et præcipiebat cani, et tollebat, et dabat unicuique suum. Similiter et diversorum imperatorum numismata mista porrigebat per nomina. Sed et præsto turba astante, vi-

ad calcem hujus Editionis attexere, ut quisque pro suo genio Miscellæ sortem per varia tempora cognoscat.

^b Fr. Pith., *Japhin.*

^c Al., *Illiricia cum Hunnis.*

^d Ecclesiæ Romanæ dies festus Purificationis beatæ Mariæ virginis. Græcæ, ac Ambrosianæ dies festus Domini. Plura de ipsius institutione eruditissimus Saxius in sua dissertat. apolog. sanctorum Gervasii et Protasii; num. 14.

rorum scilicet et mulierum, ostendebat in utero habentes, et fornicarios, et adulteros, et avaros, et magnanimos, ostendebat omnes cum veritate. Unde dicebant, quia spiritum habet Pythonis. Anno imperii Justiniani decimo octavo diffusum est mare per Thracem milliariis quatuor, et cooperuit eam terram circa partes Odyssei, et Dionysiopoleos, et multi necati sunt in aquis, et iterum præcepto restitutum est mare idem in loca sua. Anno imperii Justiniani decimo nono facta est inopia frumenti, vini, et olei, ac pluvia magna. Et factus est terræmotus magnus Constantinopoli, et eversio, die sancto Paschæ, et cœpit vulgus abstinere a carnibus mense Februario, die quarto; imperator autem præcepit alia hebdomada carnem apponi, et omnes carniū venditores occiderunt, et apposuerunt, et nemo emebat, aut edebat. Porro Pascha factum est ut imperator jussit, et inventus est populus jejunans hebdomada superflua. Anno vicesimo primo imperii ejus facti sunt terræmotus magni, et pluvix, mortuaque est Theodora Augusta. Similiter et sequenti anno facta sunt fulgura, et tonitrua, ita ut dormientes ex tonitruo læderentur, atque incendia penes Byzantium. Anno imperii Justiniani vigesimo tertio legatus Indorum venit Constantinopolim ducens elephantem, et ingressus est Hippodromum. Mense autem Martio exsiliit elephas e stabulo noctu, et interfecit multos, alios vero debilitavit. Porro Junio mense facta sunt encænia sanctorum apostolorum apud Constantinopolim, et recondita sunt *λείψανα* Andreæ, et Lucæ apostolorum, et transit Menas episcopus cum sanctis *λείψάνοις* sedens in carruca aurea imperatoria lapidibus insignita, tenens tres thecas sanctorum apostolorum in genibus suis, et ita encænia celebravit. Anno vigesimo septimo imperii Justiniani, factus est terribilis terræmotus Constantinopoli, et per alias urbes, qui tenuit dies quadraginta. Et paulatim homines compuncti sunt, litaniam agentes, et frequentantes, atque in ecclesiis commanentes. Cumque multa misericordia Dei facta fuisset, homines ad peiora delapsi sunt. Fit autem memoria terræmotus hujus per singulos annos, in campo litaniam populo agente. Vicesimo octavo imperii Justiniani anno, facta sunt tonitrua, et fulgura horrenda, et ventus Africus terribilis, ^a ita ut caderet crux quæ stabat intra portam Rhesii. Anno vigesimo nono imperii Justiniani, seditionem concitaverunt Judæi, et Samaritæ Cæsareæ Palæstinæ, et facti quasi in ordine Prasino, et Veneto, irruerunt in Christianos ejusdem civitatis, et multos interfecerunt, et ecclesias combusserunt, et Stephanum ipsius civitatis præfectum in prætorio peremerunt, et substantiam ejus diripuerunt. Uxor vero illius fugiens in urbem, adiit imperatorem, qui jussit Adamantio magistro militum descendere in Palæstinam, et occisionem exquirere Stephani. Qui veniens eorum quos reperit alios suspendit, alios decollavit, alios vero debilitavit, et publicavit. Et

^a Cedren., *ἔσωθεν τῆς χρυσᾶς πόρτης*.

^b Suidas, *κλητώρια*.

A factus est timor magnus in omnibus partibus Orientalibus. Tricesimo imperii Justiniani anno apparuit in cœlo cometa ardens, quasi species lanceæ, a Septentrione, usque ad Occidentem. Tricesimo primo imperii Justiniani anno, factus est terræmotus horribilis valde, qualem nullus hominum memorabat in generatione illa super terram effectum. Concutiebatur enim terra nocte ac die, diebus decem, postea cessavit. At vero imperator non gestavit coronam per dies decem. Sed et sancta Christi nativitate, absque illa processit in ecclesiam, ita ut etiam ^b prandia, quæ ex more fiunt in decem et novem acubitus, cessare faceret, et eorum expensas egenis tribueret. Eodem anno ingressa est gens Byzantium inopinata, eorum qui dicuntur Avars, et tota civitas ^B cucurrit ad visionem eorum, tanquam qui nunquam viderint hujusmodi gentem. Habebant enim retrorsum comas prolixas valde, atque perplexas, junctas prandeis, reliquus vero vestitus eorum similis erat cæterorum Hunnorum. Isti fugientes ex regione sua venerunt in partes Scythiæ, ac Mysiæ, et direxerunt ad Justinianum legatos petentes ut reciperentur. Tricesimo vero secundo imperii Justiniani anno, ædificatus est trullus magnus ecclesiæ Constantinopoli, et exaltatus plusquam viginti pedibus in superioribus, supra ædificium, quod antea fuerat. Anno tricesimo tertio imperii sui cœpit imperator ædificare pontem ^c Agoreos fluminis, convertens eundem amnem in alium alveum, volvitque arcus mirabiles quinque, et fecit eum meabilem, cum antea ligneus fuerit. Anno tricesimo quarto imperii Justiniani diffamatum est apud Constantinopolim, quod mortuus esset imperator. Venerat enim a Thrace, et neminem videbat. Ergo plebes rapuerunt subito panes ex locis in quibus fiebant, et vendebantur, et circa horam tertiam non inveniebatur panis in tota urbe. Clausa quoque sunt ergasteria, et susurrabat palatium, quia nemo ex senatu videbat imperatorem, eo quod dolorem capitis pateretur. Et ex hoc crediderunt, quod esset defunctus imperator. Interea circa horam vesperi fecit senatus consilium, et miserunt præfectum, et fecit luminaria in tota urbe, quoniam sanus factus est imperator, et hoc modo erepta est civitas a turbatione. Postquam autem sanus factus ^D est imperator, Eugenius, qui fuerat præfectus, detrahit Georgio et Etherio curatoribus, quasi voluissent Theodorum facere imperatorem, filium Petri magistri. Cumque fuisset causa quæsitā, et nullatenus comprobata, in iram incidit imperatoris Eugenius, et domus ejus publico fisco collata est. Facta est autem et mortalitas vasta in Cilicia, et Anazarbo, et Antiochia magna, nec non et terræmotus, et congressi sunt adversus alterutrum Orthodoxi, et Severiani, et multa homicidia facta sunt. Et misso imperator Zimarcho comite Orientis inhiibuit inordinatos, et multos in exilium misit, et publicavit, ac *membris debilitavit*. Anno tricesimo quinto imperii Justiniani,

^c Al., *Sangareos*.

vicesimo quinto die Novembris mensis, sero insidias meditati sunt quidam, ut occiderent imperatorem. Erant autem Ablavius et Marcellus, pecuniarum venditores, et Sergius. Meditatio autem eorum erat huiusmodi. Cum sederit in triclinio sero, priusquam licentia detur, occidant eum habentem homines suos sibi ^a cooperantes intus absconditos in silentiario, et angulo incurii, ut cum facta fuerit machinatiourbationem faciant. Porro Ablavius etiam aurum accepit a Marcello argenti venditore, libras quinquaginta, ut sibi cooperaretur. Sed Deo volente fisus est Ablavius Eusebio exconsuli, qui erat comes fœderatorum, et Joanni Logothetæ, dicens: Quia hodie vesperi volumus imperatorem aggredi. Qui cum hoc nuntiasset imperatori, tenuit eos, et invenit eos ferentes absconditos gladios. Et Marcellus quidem argenti venditor spe frustratus, exempto gladio, quem portabat, ^b dedit sibi tres ictus in triclinio comprehensus, et moritur. Sergius autem fugit ad Blachernas. Quo ^c educto, et interrogato, persuasum est ei confiteri quod et ^d Isacius argenti venditor, et Bilisarius gloriosissimus patricius, conscii fuerint huiusmodi machinamenti, et Vitus pecuniarum venditor, et Paulus curator, ejusdem Bilisarii consilium sciverint. Qui comprehensi et traditi Procopio præfecto, confessi sunt, et dixerunt de Bilisario, qui mox factus est imperatoris sub ira. Multi vero et fuga usi sunt. Interea quinta die mensis Decembris fecit imperator silentium, adducens Eutyrium patriarcham, et jubens eorum recitari confessiones. Quo audito, Bilisarius ingenti est mœrere gravatus. Et emittens imperator comprehendit omnes homines ejus, et ipsum domi sedere præcepit custodiendum. Interea vicesima die mensis Decembris capta sunt quædam Africæ a Mauritanis insurgentibus adversus Africam, ita: ^e Chutinas quidam nomine, ex ipsa gente exarchus Mauritanorum, habebat consuetudinem accipiendi a ^f principe Africæ certam quantitatem auri, qui per tempus erat; cumque venisset ut acciperet illud, Joannes princeps Africæ occidit illum. Porro insurrexerunt filii Chutinæ vindicantes paternum acceptum, et erecti contra illam, cœperunt ejus partes aliquas deprædare. Imperator itaque, hoc agnito, misit in auxilium Martianum magistrum militum, nepotem suum, cum exercitu ad pacificandos Mauros, et confluerunt ad eum. Sicque pace posita est Africa. Eodem anno imperator quibusdam perturbatoribus Constantinopolim concitantibus pollices abscecidit, eorum duntaxat, qui cum gladiis pugnaverunt. Nona decima vero die mensis Martii, dimissus est Bilisarius Patricius, receptis omnibus dignitatibus

A suis. Eodem anno venerunt legati Ascelti regis ^g Hormetionorum, qui positus est intra Barbarorum gentem juxta Oceanum, Constantinopolim. Justinianus imperii sui anno trigesimo septimo perrexit causa orationis ad ^h Mirangulos, id est, Germanicias urbem Galatiæ. Novembri vero mense introivit Byzantium Arethas patricius, et ⁱ princeps Saracenorum, debita deferre imperatori filiorum suorum, et debiti gratia, ut scilicet post obitum suum tenerent principatum tribus suæ. Tricesimo octavo imperii sui anno Justinianus de corruptibili et incorruptibili dogmate commonens, edicto ubique alieno a pietate transmissio, Deo præoccupante defunctus est, cum imperasset triginta octo annis, mensibus septem, et diebus decem, et efficitur ei huiusmodi successor, **B** Justinus Curopalates.

JUSTINUS II.

Anno ab Incarnatione Domini 558, Justinus imperator, nepos Justiniani, ^j coronatur ab Eutyrio patriarcha. Erat autem natione Thrax, magnanimus, ad omnia prosper. Habebat autem et uxorem Sophiam nomine, quam et coronavit Augustam. Cum autem esset pius, adornavit ecclesias, quas Justinianus ædificaverat, tam videlicet magnam ecclesiam, et Sanctos Apostolos, quam alias ecclesias et monasteria, donans eis thesauros, et omnem redditum. Eratque orthodoxus valde, et misit Photinum monachum, privignum Bilisarii Patricii, dans ei potestatem contra omnem causam et personam, pacificans Ecclesias universas Ægypti et Alexandriæ. Anno vero secundo imperii Justini, Etherius et ^k Avitus, ac medicus qui cum ipsis erat, insidiati sunt eidem imperatori Justino, qui cogniti, interfecti sunt gladio. Tertio imperii Justini anno, accersitis Sophia piissima Augusta pecuniarum venditoribus, et notariis, jussit deferri cautiones debitorum, et breves, et præbuit eos debitoribus, et reddidit dominis suis, et laudata est super hoc magnopere ab universa civitate. Anno vero imperii Justini septimo, Romani ac Persæ pacem corruperunt, et iterum Persicum renovatum est bellum, eo quod Homeritæ ^l in dilectione ad Romanos miserint, et imperator Julianum ^m magistrum cum sacra destinaverit ad Archetem regem Æthiopum per Nilum fluvium ab Alexandria et Indico mari. Qui receptus est ab Archeta rege Æthiopum cum gaudio magno, appetente nimirum amicitiam Romanorum imperatoris. Enarrabat autem, cum rediisset idem Julianus, quod quando receperit eum rex Archeta, nudus esset, habens circumcincturam, et in lumbis linea vestimenti auro contexta. Circa ventrem vero portavit indumenta scissa cum

^a Al., cooperantes absconditos in archangulo, et in curru.

^b Al., dati sunt.

^c Al., educto ab ecclesia.

^d Al., Hisaucius.

^e Al., Cuatinas. Al., Cutzinus.

^f Al., proconsule.

^g Al., Ermechionorum.

^h Al., Mirianglos, id est Germanias. Francisc, Pith,

Mariangelos, id est Germias. P. Pith., Mariangelos, id est Gernias.

ⁱ Al., princeps tribus.

^j Al., coronatus a Joanne. Ita et Cearen.

^k Al., Audius. Evagrius, lib. v, cap. 3. Addeus.

^l Al., Indi legionem.

^m Al., Magistrum cum Sacra destinaverit ad Archetem.

margaritis pretiosis, et in brachiis quinos circulos, et aureas armillas in manibus suis; in capite autem pannum gemmatum, habentem ex utroque ligamento plectas quatuor, et torquem aureum in collo suo, et stabat super quatuor elephantes stantes, et habentes jugum, et rotas quatuor, et superius ^a currum velatum petalis aureis, ut sunt ^b principum currus, et stans supra illos ferebat scutum parvissimum rotundum, et duas lanceolas aureas, et senatus omnis ejus erat cum armis canentes modulationes musicas. Introductus autem legatus Romanorum, cum adoravisset, jussus est erigi, et adduci ad se. Cum autem suscepisset imperatoris sacram, osculatus est signaculum, quod habebat pectusculum imperatoris. Susceptis autem et muneribus, gavisus est valde. Porro cum legisset sacram, invenit ut se contra regem Persarum armaret, et proximorum sibi Persarum perderet regionem, et ulterius cum Persis foedera non iniret. Protinus ergo collecto exercitu rex Archetas coram legato Romanorum adversus Persas praelium movit, subjectos sibi Saracenos praemittens. Profectus autem et ipse ad regionem Persarum, depopulatus est omnia quae in illis locis erant. Tenens autem rex Archetas caput Juliani, et dans ei pacis osculum, dimisit eum in multa benevolentia, multisque muneribus. Porro facta est et alia causa, quae turbavit Chosdroen; Hunni quippe per illud tempus, quos Turcos dicere consuevimus, legationem dirigunt ad Justinum, per Alanorum regionem mittentes. Hoc timens Chosdroes, excusationem praetendebat rebellionem Armeniorum in se factam per accessum, quo Justinus adhæserant. Sed et profugos repetebat. Impendebat enim Romanorum imperator per singulos annos quingentas libras auri, ut castra, quae loco proxima erant, Persae custodirent, ne ingressae gentes utramque reip. destruerent, communibusque sumptibus castella muniebantur. At vero Justinus pacem dissolvit, asserens opprobrium esse Persis solvere tributa Romanos. Propterea locum magnum hoc Persarum et Romanorum reperit bellum. Porro Justinus Martinum Patricium, et cognatum suum praetorem creans Orientis, contra Persas direxit. Octavo imperii sui anno Justinus infirmatus est, et contristatus adversus Biduarium fratrem suum, et hunc injuriis laceravit. Novissime vero praecipit cubiculariis pugnis caesum educere illum in conspectu concilii senatorum: erat enim comes imperialium stabulorum. Quo comperto Sophia tristata est, et conquesta imperatori, qui se poenituit, et descendens ad eum in stabulum, introivit subito cum praeposito cubiculariorum. Biduarius autem, viso imperatore, fugit a loco in locum per superiora praeseptis praetimore imperatoris. At imperator clamabat: Adjuro te per Deum, frater mi, exspecta me. Et cum cucurrisset, tenuit eum, et amplexatus osculatus est eum, dicens: Peccavi tibi, frater mi, sed suscipe me, ut

^a Al., ut currum excelsum.

^b Al., provinciarum praesidium.

^c Al., filium sibi.

^d Al., hippodromiis, quam in diebus.

fratrem tuum primum, et imperatorem. Ex diabolica enim operatione novi quod factum sit hoc. Qui cecidit ad pedes ejus, et flens ait: Veraciter, domine, potestatem habens verumtamen in praesentia senatus deformasti servum tuum; modo, domine, his rationem redde, et ostendit ei equos. At vero imperator rogavit eum secum manducare, et pacificati sunt.

Eodem vero anno factum est bellum circa Sagarthon Romanorum atque Persarum magnum, et vicerrunt Romani. Nono anno imperii Justinii Hormisdas rex Persarum Arimardanem ducem Persarum ordinans misit in Romanorum regionem depopulari, qui praeda multa capta reversus est. Quo comperto Justinus consternatus mole calamitatis, capiti sensus languorem incurrit, et pactum facere Hormisdam petit, qui fieri annum consentit. Justinus imperator Tiberium comitem ^e excubitorum sibi faciens, Caesarem appellavit, et consessorem suum constituit, tam in ^d hippodromis, quam in aedibus insignibus. Erat enim imperator pedibus captus, et per hoc magis in lectulo jacens. Anno undecimo imperii sui construxit Justinus magnum aquaeductum Valentis, et largitus est urbi dapsilitatem aquarum. Anno duodecimo imperii sui Justinus imperator synagogam Judaeorum, quae erat Constantinopoli in ^e Chalco, pretiis ablatam ab eis, fecit ecclesiam Dominae nostrae sanctae Dei genitricis, quae proxima est magnae ecclesiae. At vero imperator infirmatus, et paucillum a languore dimissus, advocavit tam Eutychem pontificem, et senatum, quam omnes sacerdotes, et cives, et adducto Tiberio Caesare coram omnibus appellavit eum imperatorem, his sermonibus usus: Ecce Deus qui benefecit tibi, hunc habitum dedit tibi, non ego. Honora illum, ut tu quoque honoreris ab illo. Honora matrem tuam, quae aliquando domina tua fuit. Nosti quod primum servus ejus fueris, nunc autem filius. Ne gratuleris in sanguinibus, ne communices homicidio, nec malum pro malo reddas, ne in malo inimicitiae similis mihi efficiaris. Ego enim ut homo culpavi. Etenim culpabilis factus sum, et recepi secundum peccata mea, sed causam habeo eum his qui hoc mihi fecerunt, ante tribunal Christi. Non elevet te habitus, quemadmodum me. Sic attende de omnibus, sicut tibi. Scito quis fueris, et quis modo existas. Ne superbias, et non peceabis. Nosti quis fuerim, et quis factus sim, existiterim, et existam. Omnes isti filii tui sunt, et servi. Scis quo pro visceribus meis honoraverim te. Hos tu cum vi deas omnes, quae reip. sunt vides. Intende militum tuo, ^f nec milites suscipies ad prandia, ne dicant tibi quidam quia decessor tuus conversatus est, haec enim dico a quibus passus sum. Qui habent substantias, fruantur eis. His vero qui non habuerunt, donum. Et facta oratione a patriarcha, cum dixissent omnes Amen, cecidit Caesar ad pedes imperatoris, et dixit ei: ^g Si vis, non sum. Et imperator: Deus, ait,

^e Al., Chalcoptatis.

^f Al., ne molles suscipias, ne dicant.

^g Al., Si vis, sum; si vis, non sum.

fecit cœlum et terram, ipse omnia, quæ dicere oblitus sum, in cor tuum mittat. Porro dum hæc prosequeretur imperator, replebat lacrymis totum collegium. Quod cum solutum fuisset, dona subditis impertitus est, et quæcumque in imperatoris appellationibus moris existunt. Hic Justinus in initio imperii sui bonus fuit, post in omnem avaritiam incidit, id est, ^a exemptor pauperum, senatorum ex-

^a Al., *contemptor*.

A spoliator. Cui tanta cupiditatis fuit rabies, ut arcas juberet ferreas fieri, in quibus quæcumque rapiebat auri talenta congregaret. Hujus imperii anno undecimo, qui est annus divinæ Incarnationis 568, indictione prima in ipsis Kalen. April. egressi sunt Longobardi de Pannonia, et secunda indictione cœpere prædari in Italia, tertia vero indictione dominari cœperunt in Italia.

^a LIBER DECIMUS SEPTIMUS

TIBERIUS II.

Anno Incarnationis Domini 571, ^b imperare cœpit Tiberius coronatus ab Eutychio patriarcha, cum esset et ipse genere Thrax: cumque imperare cœpisset, clamabant ^c partes: Anastasia Augusta, tu vincas, salva, Domine, quos imperare jussisti. Audiens autem Sophia Justini conjux, perculsa est animo. Volebat namque nubere Tiberio, ut et permanere Augusta: nesciebat enim quod haberet uxorem; quidam autem dicebant, quod et in vita Justini adamicata ei fuerit, et ipsa persuasit Justino ut eum Cæsarem faceret. Verum Tiberius timens duxit Anastasiam uxorem suam, et coronavit eam Augustam, et jactavit ^d rogam multam. Erat autem Tiberius justus, utilis, strenuus, sapiens, in elemosynis largus, in judicio justus, in victoria clarus, nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate complectens. Hic cum multum de thesauris, quos Justinus aggregaverat, pauperibus erogaret, Sophia Augusta frequentius eum increpabat, quod remp. redegisset in paupertatem, dicens: Quod ego multis annis congregavi, tu infra paucum tempus dispergis. Aiebat autem ille: Confido in Domino quia non deerit pecunia fisco nostro, tantum ut pauperes elemosynas accipiant, aut ut captivi redimantur. Hoc est magnus thesaurus, dicente Domino: Theaurizate vobis thesauros in cœlo, ubi neque ærugo, nec linea corrumpit, et ubi fures non effodiunt, nec furantur. Ergo de his quæ Dominus tribuit, demus pauperibus, et congregemus thesauros in cœlo, et Dominus nobis augere dignabitur in sæculo. Quadam autem die deambulans per palatium, vidit in pavimento domus tabulam marmoream, in qua erat crux Domini sculpta, et ait: Cruce Domini nostri frontem nostram, et pectora munire debemus, et ecce eam sub pedibus calcamus. Et hoc dicto citius jussit ipsam tabulam auferri, defossaque tabula, atque erecta inveniunt subter et aliam, hoc signum habentem. Qui et ipsam jussit auferri. Qua amota inveniunt et tertiam. Jussuque ejus cum hæc fuisset

^a In reliquis Miscella potissimum sequitur Theophanem, ex quo pleraque ad verbum. Nos vidimus Theophanem Græcum Ms. Vidimus etiam Ms. Anastasium Bibliothecarium Rom. Theophanis interpretem. Notavit etiam ex Theophane Græco Ms. varias lectiones Jacobus Bongarsius. Nos aliquas seligimus. Forte enim brevi Theophanes Græcus integer una

ablata, inveniunt magnum thesaurum, habentem **B** supra mille auri centenaria. Sublatumque aurum pauperibus adhuc abundantius quam consueverat largitur. Narses quoque Patricius Italiæ cum multis thesauris ab Italia ad supra memoratam urbem advenit, et ibi in domo sua occulte cisternam fodit magnam, in qua multa millia centenariorum auri argentique deposuit. Interfectis autem omnibus consciis, uno tantummodo seni hæc pro-juramento ab eo exigens commendavit. Defuncto quoque Narsete supradictus senex ad Tiberium Cæsarem veniens dixit: Si mihi aliquid prodest, magnam tibi rem, Cæsar, dicam. Cui ille respondit: Quid vis? proderit enim tibi, si quid nobis profuturum esse narraveris. Thesaurum, inquit, Narsētis reconditum habeo, quem in extremo vitæ positus, celare non possum. **C** Tunc Tiberius gavisus, mittit usque ad locum pueros suos: præcedente vero sene, hi sequuntur attoniti, pervenientesque ad cisternam, deopertam ingrediuntur, in qua tantum auri argentique repositum est, ut per multos dies vix a deportantibus posset evacuari. Quæ ille pene omnia secundum suum morem erogatione largiflua dispensavit egenis. Denique et cum Roma temporibus Benedicti papæ, vastantibus omnia per circuitum Longobardis, famis penuria laboraret, multa millia frumenti navibus ab Ægypto dirigens, eam suæ studio elemosynæ relevavit. Hic cum Augustalem coronam accepturus esset, eumque juxta consuetudinem ad spectaculum Circi populus exspectaret, insidias ei præparant alii adversarii, ut Justinianum Justini nepotem in dignitatem imperatoriam sublimarent. Ille per loca sancta procedens ibat. Dehinc vocato ad se pontifice urbis, cum coss. ac præfectis ingressus palatium, indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impositus, et immensis laudibus in gloria regni est confirmatus. Quod ejus adversarii audientes, nihilque ei, quia in Deo spem suam posuerat, nocere valentes, magna sunt confusione et pudore cooperti. Transactis autem paucis diebus, adveniens Justinianus

cum Anastasio lucem videbit, quare quas in posterum citamus varias lectiones Græcas, etiam non addito nomine, scias esse Theophanis. CANISIUS.

^b Theophanes, *μητι δὲκτώβρι ἰνδίκτιόνι β.*

^c *Τὰ μέρη Α. Δ. τοῦ βήκας.*

^d *Ἰπατίαν.*

pedibus se projecit imperatoris, ob meritum gratiæ quindecim auri centenaria deferens. Quem ille secundum patientiæ suæ ritum colligens, sibi in palatio assistere jussit. Sophia quoque Augusta immemor promissionis, quam quondam in Tiberium habuerat, insidias ei tentavit ingerere. Procedente autem eo ad villam, ut juxta ritum imperialem triginta diebus ad vindemiam jucundaretur, vocato clam Justiniano, voluit eum sublimare in regno. Quo comperto, Tiberius cursu veloci Constantinopolim rediit, apprehensamque omnibus thesauris spoliavit, solum ei victum quotidiani alimenti relinquens, segregatisque pueris ejus ab ea, alios de fidelibus suis posuit, qui ei pararent, mandavitque prorsus, ut nullus de anterioribus ad eam haberet accessum: Justinianum vero verbis solummodo objurgatum, tanto in posterum amore dilexit, ut filio ejus filiam promitteret suam, rursumque filio suo filiam ejus expeteret. Sed hæc res nescio ob quam causam minime ad effectum pervenit. Secundo imperii sui anno, misit rex Tiberius ad regem Persarum secundum morem suum, nuntians promotionem suam. Quo pacem non admittente, Tiberius magnas virtutes congregavit, et disseminatis regiis thesauris multos fecit exercitus, creans magistrum Orientis quemdam supradictum Justinianum. Anno tertio imperii sui rex Persarum, sumptis virtutibus suis, in Armeniam properat. Audiens autem dux Romanorum regem Persarum per semetipsum initurum prælium expeditus est. Timor enim ingressus est in populum Rom., et idcirco Justinianus ad virtutes sermonibus usus, compe-scuit formidinem pugnæ. Cum autem bellum fieret, et sagittatio multa Persarum facta fuisset, ita ut etiam solares radii celarentur, tunc videlicet clypeis jacula, quæ ex arcubus mittebantur, continuatis projicere nitentur. Cum autem profunda consisteret Romanorum acies, Persæ ferre non poterant, sed in fugam vertitur Babyloniorum caterva, et intereunt multitudines copiosæ. Accipiunt et interea Persarum suppelectilem, et regionum tabernaculum, totumque clarissimum apparatus. Tenent autem et elephantes Romani, et ad Tiberium mittunt insignes, et regias illas exuvias. Itaque ponit legem Persarum rex confusionem non ferens, nunquam jam regem Persarum in prælium egressurum. At vero Romanus exercitus post Persicas ærumnas, etiam ad intima Persidis properavit, et multum illic excidium perpetravit, et captivitatem, perveniens etiam in medium Hyrcanici maris. Cum autem hiems adesset, non remearunt Quirites ad propria, sed in Perside hiemem transegerunt. Porro eodem anno cœpit ædificare Tiberius publicum thermarum Blacernarum, et renovavit multas ecclesias, et xenodochia, et gerocomia, jussitque se scribi in phœniceis litteris Tiberium Constantinum. Interea Tiberius imperator emptis corporibus gentilium constituit militiam in nomen proprium, amiciens, et armans eos, in millia

A quindecim, dans ei ducem Mauricium comitem fœderatorum, et subducem Narsen, et misit eos contra Persas. Bello autem facto magno valde, Romani victores efficiuntur, et abstulerunt a Persis civitates, et regiones, quas sub Justiniano et Justino ceperant. Abiens autem Mauricius Constantinopolim susceptus est ab Imperatore cum ingenti honore, et publicavit Tiberius victorias Mauricii, et generum hunc admisit ad Constantiam suam filiam Charito, utrumque Cæsarem creans. Mense vero Augusto mora comedens matutina visu digna, sed corrupta, φθίσιν incurrit. Et cum esset moriturus, accito patriarcha Joanne, atque senatu in tribunalium lectica est deportatus, et quia loqui non poterat, per epagnosticum, quæ rebus Romanorum erant utilia, manifesta fecit populo, et una cum consilio Augustæ Sophiæ Mauricius generum suum pronuntiavit imperatorem. Itaque cum omnes imperatoris collaudassent consilium, atque Mauricius imperatorem, conversus Tiberius in lecto suo obiit, cum regnasset annis sex, mensibus decem, diebus octo.

MAURICIUS.

Anno ab incarnatione Domini 577, Mauricius imperat., genere Cappadox, eodemque anno legatione funguntur Avars ad imperatorem Mauricius, qui ante breve tempus Sirmium subegerant, insignem civitatem Europæ, postulantes octoginta millibus auri, quæ per annos singulos accipiebant a Romanis, alia superaddi viginti. Imperator vero pacem affectans, hoc admisit. Petivit autem ^a Chajanus ad videndum sibi elephantem animal Indicum mitti, cui imperator majorem omnibus misit. Quem ille visum remisit ad imperatorem. Similiter et lectum aureum mitti sibi petivit, sed et hoc imperator misit ad eum. Ipse vero et hunc contemplatum misit ad eum. Postulabat autem iterum super alia viginti millia centum addi. Quod imperatore non admittente, Chajanus Sigidonem civitatem subvertit, et multas alias urbes cepit Illyrico subjacentes. At vero imperator Helpidium patricium cum Commentiolo legatos ad Cajanum transmisit. At vero barbarus in sponsonibus pactorum agere se pacem professus est. In Oriente Joannem Mystaconem prætorem Armeniæ fecit, qui veniens ad Nymphium amnem, ubi Tigris misceri dignoscitur, bello congreditur ^b cum Carthariga Persarum prætore, et prævalent Romani adversus barbaros. Cardarigas vero non est proprium nomen, sed dignitas maxima apud Persas. Anno secundo imperii sui, cos. Mauricius appellatur, et multos thesauros urbi donavit. Provehit autem Philippicum prætorem Orientis, cui et Gordiam ^c filiam in conjugem tradidit. At Philippicus Persicas arripiens partes appropinquavit Nisibin, et ingressus repente in Persidem, multam prædam sumpsit, quam per montes salvam ducens, in Medorum translulit regionem, et multis illic villis exterminatis, ad Romana rura reversus est. Porro Chajanus Ava-

^a Χαγάνος.

^b Μετὰ Καρδαρήγαν στρατηγού.

^c Τῶν ἰδίων ἀδελφῆν.

rum pacem solvere festinabat. Nam Sclavinorum gentes contra Thracem armavit, qui pervenerunt usque ad longos muros multum facientes excidium. At imperator palatii eductis militibus et plebibus a civitate longos muros custodiri præcepit, et Comentiolum ducem ordinans, et armans contra barbaros misit, qui ex insperato in barbaros ruens, copiosas multitudines interfecit, hosque repulit. Cum autem pervenisset Adrianopolim, occurrit Andragasto multitudo Sclavinorum prædam ducenti, et in hunc irruens, et captivitatem eripuit, et victoria nudatus est. Anno tertio imperii Mauricii Philippicus, sumptis exercitibus, ad Persicam regionem profectus est, et capta Arsennene, prædam magnam obtinuit, et formidinem Persicis operatus est exercitibus. Interea Constantinopolim languens remeat, militiaeque sine læsione ad propria repedarunt.

Quarto imperii Mauricii anno Philippicus egressus a regia urbe, hostili sumpto apparatu, ad civitatem Amidam properat. Et collectis armatis percontabatur eos, si in promptu haberent properandi ad bellum. At Romanis juramentis credulum eum reddentibus se alacriter bellaturos, venit ad ^a Anazarbon. At vero Cardarigas hoc comperto, risui auditionem mandavit, somnium esse quod dicebatur opinans. Accersitisque magis interrogavit: Quis erit victoriae dominus? Ast dæmonum placatores Persas astruebant a diis victoriam laturos. Consultabant igitur Persæ majorum læti promissionibus facti, et parabant continuo ^b compedes ex ligno ferroque, quibus Romanos vinciant compeditos. Prætor autem commonet Romanos, ne agrorum exterminent labores, ne justitia Dei, quæ ^c malum odit, victoriam ad barbaros transferat. Postera ergo die prætor duos dirigit phylarchos Sarracenorum, et capiunt Persas viventes, per quos motus adversariorum didicerunt, qui asseruere Deum velle ^d quotidie barbaros in Romanos irruere. Porro Philippicus diluculo valedicens Romanis, tribus phalangibus occurrit ad prælium, ipseque assumpta ^e Dei virili forma, quam ἀχειροποίητον, id est non manufactam, Romani prædicant, discurrens per acies, armatis divinam impertiebatur virtutem. Et stans post aciem hæc retinens arma, lacrymis multis Deum placabat, qui cælestium ordinum principes auxiliores assumpsit. Cum autem bellum ageretur, Vitalianus princeps aciei præ omnibus audacius motus, phalangem disruptit Persarum, et sarcinam tulit. Romani autem circa spolia cœpere vacare. Quos aspiciens Philippicus, ne ad exuvias etiam reliqui reversi, prælii obliviscerentur, conversique barbari perderent eos, Theodoro Ilibino galea sua imposita, misit gladio percutere hos qui circa

exuvias vacabant. Quem videntes, et æstimantes esse Philippicum, dimissis spoliis properarunt ad bellum. Cum autem bellum per multas horas ageretur, vox fit a prætore, Persarum equos lanceis percutere. Quo facto in fugam versus est Persarum exercitus, et triumpho ingenti potiti sunt Romani, et multos ex eis peremerunt, et spoliaverunt. Postera vero die, sumptis virtutibus suis, Cardarigas rursus ad bellum armatur, et secundo prælio gesto, denuo vincunt Romani, et occiduntur Persæ multi. Comprehenduntur etiam vivi duo mille, et Byzantium mittuntur. Aufugit quoque Cardarigas, quem Persæ cum injuriis respuunt. Porro Philippicus Heraclium Heraclii patrem, qui post imperio præfuit, ^f subprætozem, exploratoremque barbarorum transmisit, sumptisque militibus Babyloniam adiit, et ^g Clomannorum castellum obsidet. At vero Cardarigas elegit milites idiotas, cum ^h subjugalibus, et turba collecta exercitum sese movere jactabat, et per munita loca obscura nocte in dorsa Romanorum efficiunt, nequaquam fidentes se manus in eos missuros. Timore autem importuno eadente in Philippicum, fuga ⁱ mirabili usus est. Quo comperto Romani in fugam vertebantur per loca ad meandum difficilia, incurrentes multa pericula. Cumque sol ortus esset, a calamitate liberantur, nemine persequente, et pervenientes ad prætozem, hunc injuriis pessimis blasphemabant. Verum Persæ fictam æstimantes fugam, persequi ausi non sunt. Porro Heraclius transiens Tigrim, quæ Mediæ regionis erant insignia, præsidia igni tradebat, et sic ad Philippicum rediit cum spoliis multis. Anno quinto imperii Mauricii ^k Chajanus Avarum fœdere dissoluto, Mysiam et Scythiam atrociter expugnabat, subvertens Ratiarnam, et ^l Bonomiam, et Aquas, et Dorostolum, et Zandapa, et Martianopolim. Comentiolus vero ad maritima venit, et separato exercitu improbabilis discrevit ab optimis, et inutiles quidem virtute quadraginta millia custodire vallum jubet: electorum autem sex millia sumens, ex his duo millia Casto tradidit, et duo millia Martino, et ipse duobus millibus sumptis contra barbaros properat. Castus autem ^m veniens Zardapa, et Emon, repertis barbaris in desidia constitutis, multos ex eis disperdidit, prædamque multam obtinens, armigero ad salvandum tradidit. Martinus ⁿ circa Nean civitatem effectus, et in Chajanum ex insperato incurrentes, multos virtutis ejus extinxit, ita ut ille salutem suam fuga mercatus sit. Martinus victoria gloriosus ad prætozem revertebatur, ubi se promiserat eos expectaturum. Comentiolus autem formidine pressus Martianopolim rediit. Qui non inveniendes eum, collegerunt exercitus suos, ^o et per arctum locum Emi castra movent. At vere

^a Ἀρξάβον.

^b Ξυλοπόδας.

^c Μισοπόνθηρος.

^d Τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ.

^e Θεανδρικήν μορφήν.

^f Ὑποστράτηγον ἐπὶ κατασκοπῆ.

^g Χλώμαρον.

^h Ἴπποζυγίων.

ⁱ Ἀλόγως.

^j Χωρία.

^k Aliter Chaganus Avarus ubique fœdere.

^l Κωνωνίαν καὶ Ἄχυσ.

^m Ἐπὶ τὰ Τζαπάρδα καὶ Αἶμον.

ⁿ Εἰς τὰ περὶ Τομαϊαν.

^o Ἐπὶ τοὺς στενωποὺς τοῦ Αἶμου στρατοπεδεύονται

Martinus videns Chajanum transeuntem fluvium, ad prætorem rediit: Castus vero transito flumine appropinquans his qui præcucurrerant Avarum, obtinet pugnis. Porro Castus a cujusdam ducis re-promissionibus deceptus non rediit ad prætorem, posteraque die tenens transitus Chajanus conclusit eum. Scinditur igitur populus, et unusquisque ut vires habebat per nemora fugiebat. Capiuntur itaque a barbaris quidam, et indicant ubi latet Castus et hoc capto exultabant. Chajanus sane per meridiem iter agens contra Thracem properat, longosque muros accepit. Ast Commentiolus, qui in sylvis Emi latitabat, cum Martino exivit, et perveniens ad Chajanum invenit imparatum, eo quod Avarum multitudo diffusa est per Thracem. Et prima vigilia noctis properat adversus illum, essetque profecto opus ingens patratum, nisi eventus quidam falleret ejus conatus. Uno quippe animante onus subvertente, quidam domino animantis acclamat opus erigere, patria voce dicens: ^b Torna, torna, frater. Et dominus quidem multas voces minime sentiebat, sed populi, hoc audito, hostes imminere existimantes, in fugam conversi sunt, torna, torna, maximis vocibus exclamantes. Chajanus autem ingenti formidine indutus penitus fugiebat, et videbantur Romani, et barbari invicem fugere nemine persequente. Præterea Chajanus, sumptis virtutibus suis, Aperiæ civitatem obsedit, inventumque Busan urbis ^c magnarium interficere nitēbatur, qui pecunias rogabat ei multas præbere, si vitam sibi donaret. Ille vero hunc ligatum urbi præsentavit. At ipse quærebat habitantes urbem, ut emeretur, narrans, quam sæpe pro civitate certaverit. Civis autem quidam persuasit multitudini hoc minime faciendum. Quia ergo parvipesus est Busan, repromittit Chajano tradere civitatem. Et ^d exterminatorio instrumento facto, quod arietem nominant, civitatem adeptus est. Discedentesque barbari argumentoso ingenio, et alias urbes in servitutem redegerunt, et cum multa captivitate reversi sunt. Audientes autem Byzantii, quod Castus captus esset a barbaris, magnis conviciis contra Mauricium convertebantur, et hunc in manifesto blasphemis appetebant. Per idem quoque tempus Heraclius Heraclii pater Persicum aggressus est castrum, quod et accepit. Similiter et Theodorus ^e castrum Mazarorum, et ambo ^f Bavides veniunt. Et cum castrum munitissimum esset, miles quidam Saphires nomine, stimulos operatus, et contra compagines lapidum hos figens, per eos aditum fecit. Cum autem fortis ille ascendisset muri coronam, vir Persa hunc expulit. Cadit autem Saphires deorsum, et suscipiunt eum in scutis suis Romani, et rursus opus audenter arripit et denuo a

firmirate repellitur. Iterumque Romani hunc suscipiunt scutis, et tertio ad machinamentum conatus est. Cumque ad muri caput ascendisset, Persam occidit. Dehinc caput ejus Romanis præbens, hos fiducia magna replevit, multisque imitantibus virum fortem, et per palos ascendentibus murum, Romanis traditur castrum, et alios quidem Persarum occiderunt, alios vero captivos duxerunt, una cum supellectilibus igni tradito castro. Interea Philippicus rursus Byzantium iter egit, Heraclio Romanorum duce relicto. Veniens autem Tarsum, et discens quod imperator Priscum Orientis prætorem creatum direxerit, scribit Heraclium, dimisso exercitu, in Armeniam venire ad Narsetem, et Prisci ei præsentiam facere manifestam. Imperator enim Philippico jusserat quarta rogæ parte privare militiam. Philippicus autem timens, ne occasio tyrannidis fieret, super hoc imperatori non paruit, ideoque a prætura deponitur. Priscus autem perveniens Antiochiam, præcepit milites apud ^g Monetarium colligi. Advocant autem, et Germanum, cui Edessenorum principalis creditus erat una cum episcopo, et una cum eis ad exercitum ibat, solemnitatem Paschæ cum illis factururus. At vero duces exercitus obviam ei venerunt cum ^h duobus bandis signis procul ab exercitu. At Priscus secundum morem non descendit ab equo, nec consuetis salutationibus usus est. Hinc ergo odii exordium factum est, in communibus namque injuriis multitudines severius patiuntur. Post festum autem diem demonstrabantur tetricæ imperatoris litteræ. Confluunt itaque multitudines ad prætoris fixuram tabernaculi, aliis quidem gladios portantibus, aliis lapides, vel ligna jactantibus. Fit igitur pavidus Priscus, et ascendens equum fuga evasit periculum. Illi ergo scindentes fixum hujus tabernaculum, omnia, quæ ipsius erant, diripuērunt. At ille Constantiam perveniens, a medicis de percussionibus lapidum et vulneribus curabatur, et mittit episcopum civitatis, rationem faciens, ac pollicens exercitui se persuasurum imperatori, ne illos privet aliqua conferendarum consuetudinum participatione. At exercitus episcopum cum injuriis respuerunt, et Germanum invitum pronuntiaverunt prætorem super scutum elatum, imperatoriamque statuam subverterunt, et hujus imagines demoliti sunt, et ⁱ in tyrannidem prorumperent, et urbes despoliarent, nisi Germanus id agere multa comminatione, ac exhortatione vetuisset. Priscus autem hæc imperatori manifesta fecit, et imperator Philippicum denuo prætorem Orientis constituit. Priscus vero Byzantium rediit. Porro exercitus se juramentis affirmabat, nullatenus a Mauricio imperari. Barbari sane Romanis calamitatibus delectabantur. Verum Aristobolum

^a Aliter vani cujusdam dæmonis.

^b Τόρνα, τόρνα, φράτρε.

^c Μαγγανάριον. Aliter Manganarium.

^d Πολιορκητικόν ὄργανον.

^e Τὸ μάζαρον φρούριον.

^f Εἰς τὸ βειοῦδες.

^g P. Pith., Monocertum colligi., Franc. Pith., Mo-

nocartum collegit. Ms. Gr.: Μονόκαρτον.

^h Μετὰ τῶν βάνδων ἀπὸ δύο σημείων τοῦ στρατοπέδου.

ⁱ Διαχωρεῖν ἡμελλον καὶ τὰς πόλεις κυκλεῖν forte, σκυλεύειν.

^j Ταῖς βαρβαρικαῖς.

imperator ^a curatorem imperialium domorum ad exercitum misit, quatenus juramentis, et donis tyrannidem solveret, quod et fecit. Tyrannide vero destructa, fit Persarum, atque Romanorum circa Martiropolim maximum bellum. Romanis vero potentia et ducum virtute expugnantibus Persas, interficitur ^b Maruzas Persarum prætor. Comprehenduntur etiam viventium tria millia et Persicorum ^c principum agmina, mille tantum reversis in Persidem. Porro Romani transmittunt e Perside ad imperatorem ex Persicis exuviis multa, et captos universos una cum bandis. Mense Decembrio, indictione sexta, Longobardi bellum adversus Romanos intulerunt, et Romanam civitatem graviter depopulantes, et exarchatum Ravennæ deprædantes, sed et Maurusiorum gentes adversus Africam magnas perturbationes perpetraverunt. In Perside autem est carcer, qui dicitur Lethe, et rex Persarum multos a diversis gentibus in hoc conclusit, una cum captivis civitatis Daræ. Illi autem desperati, insurgunt contra eos qui se custodiebant, et occiso ^d Marusa, caput ejus Byzantium attulere. Ast imperator cum gaudio magno illos suscepit, et Philippicum denuo vix prætorem recepit exercitus. Cum autem Persarum, Romanorumque bellum circa Martyropolim fieret, superantur Romani. Imperator a prætura rursus Philippico amoto, Commentololum Orientis prætorem direxit. Heraclius autem prosperatus in bello peremit Persarum prætorem. ^e Asarithato autem interempto fugiunt Persæ, et insequuntur Romani. Cum autem multum fuisset in eis excidium factum, comprehendunt etiam custodiam, et multas exuvias Byzantium mittunt. Denique imperator equestribus speculationibus, commerciisque urbem splendidam reddidit. Hormisda vero rex Persarum prætorem Baram promotum, una cum potentibus multis contra Suaniam mittit. Ex improvise autem huic instans ad Araxem fluvium castra commovit. Siquidem expugnatis Turcis, a Persis adeo Hormisda crevit, ut etiam tributa quadraginta millia auri a Turcis acciperet, cum prius æqualia Turcis ipse persolveret. Verum Mauricius hoc comperto, Romanum provehit prætorem, et in Suaniam cum potentia transmittit. Cumque pervenisset Romanus in ^f Lazicem, et ad Phasin fluvium accessisset, in Albaniam exercitum movit. Bara autem audiens Romanum profectum rem deridebat. Cupiebat etiam Romanam aciem manu capere. Non enim adversus Romanos bellum inierat. At vero Romanus Romanam multitudinem separavit, non probatis penes sarcinas derelictis. Decem millia etiam secum accipiens, adversus barbaros properavit, et eo duo millia præcedere jubet exercitum. Qui venientes obviam his qui præcesserant, Persas hos in

terga vertunt, et omnes interimunt. Facta quippe fuga, et ^g prædio sibi obstante conclusi omnes interierunt. Ast Romani usque ad barbarorum vallum venerunt, ita ut Bara super hoc obstupesceret. Quod audiens Romanus, animare coepit exercitum, et præliaturi parantur in campo Albanicæ. Bara autem nitebatur furari bellum, frustratus tamen consilio est. Surrexit enim Romanus, et comptissime parabatur. Cum autem invicem conflictus agigaretur, et multi barbarorum occisi fuissent, maxima Romanis accessit victoria. Despoliantur igitur barbari, et sepultura carentes efficiuntur bestiis esca. Hoc audito Hormisda Persarum rex, confusionem non ferens, muliebrem vestem Baræ transmisit, et hunc prætura privavit. Parat e contra rebellionem Bara, et progreditur in tyrannidem, et reciprocis injuriis per litteras Hormisdam lacescit, superscribens epistolæ ita: ^h Hormisdæ filio Chosdrois Bara hoc mittit. Collectis vero militibus asserebat Hormisdam indignatum adversus militias, utpote quæ a Romanis fuerint superatæ. Ostendebat autem et fictas litteras quasi ab Hormisda missas ad minuendas militum rogas, ad memoriam eis reducens atrocitatem Hormisdæ, seu crudelitatem, avaritiam, et violentiam. Et qualiter homicidiis delectatus, et a pace esset alienus, qualiterque optimates vinculis dediderit: quorum quidem alios gladio reciderit, alios autem necaverit tigris, et qualiter cogebat Persas in magnis præliis separari, quo disperderentur, et non contra illum tumultuarentur. Talibus igitur verbis Bara militias affatus, tyrannidem maximam adversus Hormisdam succendit: juramentis Baram munientes, deliberabant pariter omnes, se deposituros Hormisdam. Hormisda autem ⁱ Ferrochanem magistrum suum armatum cum virtute destinat adversus Baram. Bara vero significavit Ferrochani, quia non convenit arma Persis inferre, et ad memoriam eis reducebat Hormisdæ asperitatem, injustitiam, in sanguinibus gaudium, in homicidiis amorem, infidelitatem, jactantiam, et violentiam. Hæc sentientes ab eo veraciter dicta fuisse populi, qui circa Ferrochanem erant, occidentes eum se ad Baram uniant, et contra Ctesiphontem abeunt. Hormisda autem in vinculis habebat Byndoen magnæ dignitatis virum. Itaque cum in magna fluctuatione negotia degerent, ^j Besta frater Byndois in custodiam insiliens, educit Byndoen fratrem suum, et congregata multitudine rustica, seu civili, tertia hora diei regalia intrant, et invento Hormisda super solium regio more sedente, multis hunc injuriis subdunt. Byndoes autem tenens Hormisdam abstulit diadema a capite ejus, et hunc in carcerem tradiderunt, rogabantque Chosdroem patrio solio tribui. Præterea Hormisda e custodia

^a Τὸν κουράτωρα τῶν βασιλικῶν οἰκῶν.

^b Βάρουζας.

^c Al., principes agminum, τῶν περσικῶν ταγμάτων ταξίαρχοι.

^d Μανουσαῖν καὶ τὴν τοῦτου ἀδελφὴν λαβόντες εἰς τὴν Βυζάντιον ἔκταν.

^e Al., Asrathato.

^f Al., Jazicen.

^g Al., præsidio, κρηνοῦ.

^h Ὁρμισδα τῇ θυγατρὶ Χοσρόου ὁ βαρᾶμ ταῦτα.

ⁱ Φεροχάνην τὸν μάγειρον αὐτοῦ.

^j Βεσδᾶν.

sua nuntium suum misit Persis, petens loqui^a praesidi quæ expedirent. In crastinum igitur collectus senatus Persarum in regalibus, una cum multitudine vinctum Hormisdam ducunt. Ast Hormisda commonebat Persas quod non oporteat hujuscemodi in reges committere, et quanta ex quo regnaverit tropæa fecerit, et in quibus erga Persas bona patraverit, et qualiter Turcos Persidi tributa solvere, Romanos pacem amare cōegerit, qualiterque Martyropolim ceperit, quin et paterna beneficia narravit. Rogabat autem hæc Chosdroen a regno deponi, ut litis amicum, et ambitiosum, et sanguinis amatorem, superbum, ac injuriosum, et præliis inhiantem. Esse autem sibi alterum filium perhibebat, quem in regem provehi flagitabat. Byndoes vero ad Hormisdam respondebat, et hujus excessus in medium proponens, omnes erexit contra Hormisdam; et ducunt in medium uxorem ejus, ac filium, et^b serra hos dividunt, et partiti sunt in medium coram Hormisdæ visibus. Hormisdam quoque oculis privantes, in carcere posuerunt. Et Chosdroes quidem aliquantulum benigne patrem tractavit in custodia, tribuens illi omnem escam. At Hormisda ex adverso injuriis hunc lacerabat, conculcans ea, quæ a rege mittebantur. Unde Chosdroes iratus, fustibus hunc sylvestribus jussit per ilia cæsum obire. Quod factum et Persas tristes reddidit, et contra Chosdroen odium auxit. Chosdroes vero, congregatis virtutibus regnorum suorum, egressus contra Baram venit in campum Zabam fluminis, ubi Bara vallum habebat. Suspiciatus autem Chosdroes, quod aliqui principum adjacenter Baræ, hos occidit. Cum autem populus turbaretur, fugam iniit Chosdroes cum paucis quibusdam, et omnes qui erant cum Chosdroe, ad Baram accesserunt. At vero Chosdroes hæsitabat quidnam agere debuisset, nonnullis sane consilium sibi ad Turcos secedere dantibus, nonnullis autem ad Romanos. Chosdroes equum ascendens, freno laxato equi motus omnibus sequi jubet. At vero equus ad Romanas partes motus suos direxit, et apud^c Ceresium invenitur, et legatos suos mittit, adventum suum faciens manifestum. Contigit autem ut eum Probus patricius, qui illic erat, susciperet, et de eo imperatori per litteras indicaret. Bara autem misit legatos ad Mauricius, petens ne auxiliaretur Chosdroi. Porro imperator Mauricius jubet Commentiolo prætori apud Hierapolim Chosdroen suscipere, et imperialibus obsequiis honorare. Eodem anno demonstravit imperator Mauricius in memoria Dei genitricis litaniam in Blachernis fieri, et laudes dicere Dōminæ nostræ, nominans eam Panegyrim. Mauricius filium sibi Chosdroen regem Persarum faciens, Domitianum episcopum Militinensem ad eum direxit, cognatum suum, una cum Narse, cui ducatum belli commisit. Qui venientes ad Chosdroen, omnes

A potentatus Romanicos in Persidem ducunt. Bara autem, hoc cognito, sumptis virtutibus suis in loco qui Alexandrines nominatur, castrametatus est, prohibere ratus militias ab Armenia venientes, ne Narsi unirentur. Jusserat autem Mauricius Musticoni magistro militiæ Armeniæ Joanni accipere militias, et se Narsi unire pariter contra Baram bellum constituendo. Per noctem autem unitæ sunt Romanæ virtutes, et contra Baram aciem direxerunt. Porro Bara in monte castrametatus est, pavore detentus. Cumque bellum ageretur horribile, Narses Indicis bestiis parvipensis, mediam barbarorum dissolvit phalangem. Et hoc facto cæteræ quoque Baræ infirmatæ sunt phalanges, et fit magna fuga tyranni. Narses vero sine ulla retentione persequens Persas cæde sternebat, et sex millia vincta ad Chosdroen adduxit. Ast hos omnes Chosdroes mucrone peremit. Quotquot autem Turci erant, ad imperatorem Byzantium misit. Sane cum Turci signum haberent in fronte^d ex cruce, interrogabantur ab imperatore, quonam modo hoc signum in fronte portarent? At vero Turci asserebant ante multos annos pestilentiam factam in Turcia, et quosdam Christianorum hoc adinvenisse, et hinc salus in patria facta est. Porro exercitus Romanorum tabernaculum Baræ, et suppellectilem accipientes cum elephantis, attulere ad Chosdroen. Bara autem ad interiores partes Persidis fugam fecit, et sic eorum dissolvitur bellum. Itaque Chosdroes magna victoria circumdatus solium suum recepit. Verum Narses rediturus ad propria Chosdroi dicebat: Memor sis, Chosdroe, præsentis diei, Romani tibi regnum donant. At ille fraudulentam occisionem metuens, petiit a Mauricio mille Romanos in custodiam sui habendos. Porro Mauricius cum dilectionem haberet erga^e Barbarum, multam postulationem ejus complevit, sicque Persicum, et Romanorum bellum cessavit. Interea solemnitate Paschali veniente, coronatus est Theodosius filius Mauricii a Joanne patriarcha Constantinopolitano. Eodemque anno imperator Mauricius ecclesiam sanctorum quadraginta Martyrum, quam Tiberius cœpit ædificare, consummavit. Interea, cum profunda pax Orientem occupasset, bellum circa Europam^f Avaricum incumbebat. Ideoque imperator potentatus, ab Oriente in Thracem transduxit. Anno imperii sui nono, cum ver inciperet, et agmina pervenissent ad Thracem, exivit cum eis Mauricius videre quæ a barbaris essent eversa. Augusta vero et patriarcha, et senatus rogabant imperatorem ne per semetipsum bellum iniret, sed potius id prætori committeret. Ast imperator non acquievit. Exeunte autem eo ad Septimium, solis eclipsis facta est. Cumque esset apud Rhegium multitudines pecuniis animavit. Cum autem venatum pergeret, sus sylvestris valde grandis impetum contra Cæsarem fecit. Equus vero ob terrorem

^a Al., *Persi*. Ms. Græc., τῇ Περσίδι.

^b Ἐδιχοτόμησαν.

^c Κερκίσιον.

^d Τοῦ σταυροῦ κεντιοῦ διὰ μέλανος. Al., *frontes sca-*

ratas. P. Pith. *cum haberent frontes exaratas*.

^e Βάρμαδον.

^f Leg. videtur, *Avarum*. Locus in Theophane de pravate legitur.

miraculi ejicere Cæsarem nitebatur. Diutius ergo sumultuatus Cæsarem jactare nequivit. Itaque sus a nemine ^a actus abscessit. In Perinthum præterea navigio iter faciens, ventis vehementibus, et pluvia facta, nautisque desperantibus, scapha imperatoris asportabatur, ita ut inopinate salvus ad locum, qui dicitur Daonium, vix veniret. Nocte vero illa muliercula pariebat, et voces miserabiles emittebat. Cumque mane factum fuisset, misit imperator videre, quod acciderat. Et invenerunt puerum natum, oculorum et palpebrarum exsortem, manusque ad brachia non habentem, a lumbo autem erat ei ut cauda piscis naturaliter hærens. Quo viso, imperator præcepit ut occideretur. Hac denique die imperatoris equus, qui aureo erat circumdatus ornatu, repente scissus est cadens. At imperator his omnibus auguriatus tristis erat. Postera vero die viri tres, Sclavini genere, nil aliquid ferreum bajulantes, a Romanis detenti sunt, citharas tantum ferentes. Imperator autem interrogabat, tam unde essent, quam ubinam habitatio eorum consisteret. Qui genere quidem aiunt se esse Sclavinos, circa finem vero occidentalis habitare Oceani. Chajanum autem ad se legationem misisse, et munera principibus gentis suæ, auxiliandi sibi contra Romanos gratia. Taxiarchas autem suos se direxisse rationem reddituros Chajano, quia non possunt propter itineris longitudinem mittere illi auxilia. Decem enim et octo menses asserebant in itinere se fecisse, et ita Romanos adisse. Porro citharas se ferre, tanquam non videntes quemquam suorum armis indutum, regione sua quid sit ferrum ignorante. Imperator autem tam ætatem admirans, quam moles corporis eorum laudans, hos misit Heracliam. Cum autem venisset ad maritimam, et didicisset, quod legati Persarum, atque Francorum venissent, ad regalia remeavit. Anno decimo imperii Mauricii Chajanus quærebat augmenta pactorum accipere. Imperator vero sermones barbari non recipiebat, et idcirco Chajanus iterum bellum agit, et devastat Sigidonem, et contra Sirmium castra movet. Imperator autem prætorem Europæ Priscum ire jubet. At vero Priscus ^b Sylvianum subprætorem factum præcurrere jussit, et contra barbaros procedentes bellum ineunt, et vincunt Romani. Quo audito Chajanus, potentatibus sumptis, properabat ad bellum. At vero Sylvianus visis multitudinibus, stupefactus ad Priscum se contulit. Chajanus autem comperiens Romanorum recessum ad maritima se contulit, deinceps ad Sanctum Alexandrum, et hunc omnia devoranti tradidit igni. Transiens autem in ^c Diripera, conatur exterminare remp. devastatoria operatus instrumenta. Hi vero qui Diriperæ habitant, diutius e diverso aciem direxerunt. Nam et portas ambientes, minabantur barbaros debellare, cum essent in ingenti formidine. Tunc ergo

A divina eis consuluit quædam virtus. Media namque die videre putaverunt barbari, Romanorum virtutibus egredientibus ab urbe, futurum sibi fore, ut cum eis conflictum consererent, et consternati fuga infatigabili fugiunt, et apud Perinchum efficiuntur. Priscus autem, nec visu quidem ferre multitudines barbarorum valens, Zurulum ingressus castrum muniebat. Ast barbarus Priscum obsidere conabatur. His auditis Mauricius quid foret agendum hæsitabat. Tum optimo inito consilio armatur contra infinitum numerum barbarorum, et uni excubitorum magnis donis, atque promissionibus persuadet, ut sponte in barbaros irruat, eique dat litteras ad Priscum continentes hæc : Gloriosissimo prætori Prisco. Noxium barbarorum conatum ne formides, ad perditionem enim eorum factum est hoc. Scito enim, quia cum multa confusione revertetur Chajanus in regionem suam, quæ sibi a Rom. deputata est. Propterea perseveret gloria tua penes Zurulum circumvagari faciens illos. Mittemus enim per mare naves, et captivabimus familias eorum, et cogetur ad propria confusione refertus atque jactura remeare. At vero Chajanus litteris comprehensis, ac lectis, pavens efficitur, et sponsionibus pacificis ad Priscum dispositis in muneribus paucis, atque indignis in suam terram cum fuga potenti regressus est. Undecimo anno imperii Mauricii, idem imperator Priscum cum omnibus Romanicis potentatibus ad Istrum fluvium misit, ut Sclavinorum nationes transire prohiberet. Quo apud Dorostolon habito Chajanus comperit. Qui legatis ad eum directis, calumniam inferebat, Romanis exordium dantibus belli. Priscus autem excusabat, quod non venerit adversus barbaros belligeratum, sed quod ad Sclavinorum nationes a principe fuerit destinatus. Audiens autem Priscus, quod Ardagastus multitudines Sclavinorum ad prædandum disperserit, transiens Istrum media nocte inopinate ^d Ardagastum adortus est. At vero Ardagastus discrimine senso, ^e nondum ascenso equo vix salvus evasit. Romani multitudinibus Sclavinorum occisis, et Ardagasti regione eversa, prædam copiosam captam Byzantium per Tatemerem direxerunt. Porro cum ^f Tatemer expeditus iter faciens, ebrietati, atque deliciis sese traderet, Sclavinorum in eum irruunt multitudines. Qui formidine pressus fugiendo Byzantium venit. Ast Romani, qui cum ipso fuisse videbantur, Sclavinis valde infensi obtinent gloriosissime barbaros, et captivitatem salvam imperatori præsentant : qui lætatus gratificos Deo hymnos, una cum tota obtulit urbe. Priscus vero, fiducia fretus, ad interiores Sclavinorum partes accessit. ^g Gipes vero vir Christianæ religionis, transfugiens ad Romanos, et ingressum Romanis ostendit, et barbaros tenuit. Itaque Gipedis prodicione transfretato flumine, Priscus media nocte reperit ^h Musacium barbarorum regem

^a Legend. *ictus* ; τρωθείς.

^b Σαλβιανὸν ὑποστράτηγον.

^c Al., *Dirixipera*. Ms. Græcus, Δριζήπερα.

^d Al., *Ardagasto conjunctus est*.

^e Leg., *nudo* : ἵππου τε γυμνοῦ ἐπιβάς.

^f Τατίμερ ἐκλύτως.

^g Γήπαις.

^h Μουσοῦγιον τὸν ὄηγα τῶν βαρβάρων.

ebrietate corruptum : funebrem quippe proprii fratris celebrabat festivitatem. Quo comprehenso vivo, cædem in barbaros operatus est, multaque præda, et copiosa capta, ebrietati sese tradunt, et crapulæ. Tum barbari coacervati victoribus imminenti, foretque vicissitudo reciproca præcedenti virilitate sævior, ni Genzo cum pedestri virtute Rom. insistens pugna forti prohibuisset impetus barbarorum. Anno 12 imperii Mauricii, cum Priscus iterum ad Istrum pervenisset, gentesque Sclavinorum deprædatus fuisset, haud modicam imperatori deduxit prædam. Imperator autem misso ad Priscum Tatemere, jubet toto illic hiemali tempore commorari Romanos. Quo comperto Romani contradicebant, asseverantes id non posse fieri propter copias barbarorum, et pro eo quod regio esset sibi satis adversa. Priscus vero verbis suasoriis flexit eos ibidem hiemare, jussioneque principis consummare. Tredecimo imperii Mauricii anno, nascuntur prodigia in suburbanis Byzantii, præter videlicet quadrupes, et alter duos verticēs habens. Aiunt autem hi qui historias diligenti studio scribunt, non significare bona civitatibus, in quibus nascuntur hujusmodi. At vero imperator Priscum prætura privat, et Petrum fratrem suum prætorem facit Romanæ virtutis. Itaque Priscus quidem virtutibus sumptis, priusquam Petrus pervenisset, transmeat ænnem. Chajanus autem transitu Romanil exercitus audito valde miratus est, et ad Priscum misit dicere, causam quærens, et prædæ sumere partem, sicque ænnem transire. Nimis enim sæviebat super felicitatibus Romanorum. Priscus ergo Chajano mittit super hoc legatum, Theodorum videlicet medicum; sagacitate, atque intelligentia perornatum. Iste videns Chajanum magna sapientem, responsionesque jactantius facientem, minas etiam protendentem, cunctarum gentium se esse dominum jactantem; narratione veteri mitigavit barbaricum typhum, ait enim : Audi, Chajane, proficuum narrationem. Sesostris rex Ægyptiorum, illustris, et oppido felix; opibus clarus, et inexpugnabili potentatu, plurimas, et ingentes nationes servituti subegit. Unde et in arrogantiam ruens, curru ex adhærenti sibi auro, et lapidibus pretiosis constructo, sedit super eum, et subjecit jugo de exsuperatis regibus quatuor trahere currum. Cumque hoc fieret in insigni festivitate, unus ex quatuor regibus frequenter vertebat oculum retrorsum, et contemplabatur cum volveretur rota. Quem percontatus Sesostris ait : Cur post tergum obfirmas oculos? Hanc, inquit ille, rotam miror instabilem, atque taliter se moventem, et alias modo excelsa humiliantem; rursusque humiliata exaltantem. At vero Sesostris parabolam intelligenter animadvertens, legem posuit, ne currum reges ulterius traherent. His Chajanus auditis subrisit, et ait se pacem sectari. Priscus autem Chajano reddidit prædam pro transitu, et exuviis omnibus sumptis, sine dispendio ænnem transivit. Porro Chajanus his susceptis magnifice laudabatur. Priscus Byzantium venit, et Petrus præturam suscepit. Quarto decimo imperii Mauricii anno,

A jussit imperator Petro prætori, ut tertiam portionem rogæ in auro Romanis acciperet, et tertiam in armis, et aliam tertiam in vestimentis diversis. Itaque Romani hoc audito, ad tyrannidem vertebantur : prætor vero timens satisfacere militibus hoc verum non esse, et exhibebat exercitibus alias litteras jubentes sibi, quatenus hi, qui fortia gesserant, et de periculis triumphaverant, in urbe summa requie potirentur, de publicis sumptibus inter senes alendi, pueri vero militum in locis priorum parentum inscriberentur, talique suadela populum mitigavit, et Cæsarem bonæ famæ præconio laudavere. Hæc autem Petrus imperatori denunciavit. Cumque venisset Martianopolim, dirigit mille præcessuros, qui repertis Sclavinis, multam ducentibus Romanam prædam, hos insequentes occiderunt, multaque præda recepta, Romanica redditur ad rura. Eodem vero anno construxit imperator solarium Manauræ rotundum, et in medio atrio ejus statuam suam statuit, et illic posuit armamentum. Quindecimo imperii Mauricii anno Petro venationem exercenti sus agrestis obviam occurrit, pedemque illius ad arborem conquassavit, et importabilibus doloribus multo tempore languit. Ast imperator litteris pessimis, et impropriis gravibus ei detraxit, audito, quod multæ gentes Sclavinorum contra Byzantium motæ fuerint. Petrus vero coactus Novas pervenit. Hi vero, qui erant de civitate, una cum ignobilibus militibus, et episcopo obviam veniunt, quos prætor intuitus, et arma eorum, ac formidinem admiratus, jubet urbe dimissa Romæ misceri catervæ. Milites autem ad civitatis custodiam ordinati hoc agere renuerunt. Tum prætor in furorem versus destinavit Genzonem, una cum multitudine militum. Qui hoc agnoscentes confugerunt in ecclesiam, et clauso ostio templi perseverabant. Genzo vero pro reverentia templi recessit inefficax. Petrus autem iratus Genzonem a prætura deponit, et misso Scribone ignominiose ad se episcopum jubet adduci. Porro cives collecti Scribonem cum dedecore urbe depellunt. Cujus obseratis portis, Mauricius quidem imperatorem laudibus efferunt, prætorem autem conviciis cumulant, sicque cum opprobrio Petrus inde recessit. Præmittit præterea mille ad explorandum, qui Bulgares consequuntur numero mille. Verum Bulgares confisi super pacem Chajani securi pergebant. Romani autem in Bulgares impetum fecerunt. Qui mittunt viros septem, componentes pacem minime dissolvendam. Hoc audientes hi qui præcucurrerunt, significant hæc prætori, qui dixit : Nec si imperator venerit, his parcam. Congessione vero belli facta Romani vertuntur, sed barbari non sunt persecuti eos, ne vincentes discrimen incurrerent. Porro prætor taxiarchum præcurrentium flagellavit. Et hoc comperto Chajanus destinavit legatos ad Petrum, inceptionem incusans, et quod Romani justam pacem sine causa dissolverent. At vero Petrus verbis seductoris usus; non se scisse motionem affirmat, duplicia tamen dare spolia pro-

curat. Sicque barbari amissis spoliis dupla sorte receptis, paci consulunt. Petrusque contra exarchum Ardagastum properat, et barbari circa ripam fluminis huic obvii facti prohibebant transire. Romani vero a fretis sagittantes, hos vertunt, quibus in fugam conversis, percutitur illico Ardagastus, et moritur. Transeuntes autem Romani prædam multam ceperunt, et ad propria remeabant, errantibusque ductoribus, et in iniquosa incidentibus loca, periclitabatur exercitus. Porro cum iter agerent, noctu veniunt ad amnem Helicium dictum. Cum vero trans flumen essent barbari ripis absconditi, eos qui hauriebant aquam, jaculabantur. Igitur magna molestia Romanis effecta militibus, in fugam vertuntur a barbaris debellati. Verum Mauricius his auditis, Petrum prætura privavit, et Priscum prætorem Thraciæ de quo inisit.

Anno decimo sexto imperii Mauricii, Priscus prætor egressus in Thracem, virtutes enumeravit exercitus, et invenit quod ex eis multitudo fuerit consumpta. His autem sumptis, venit ad Istrum flumen, et Novas. Quo cognito Chajanus misit legatos, causam ipsius sciscitatus adventus. Priscus autem venationis causa se venisse fatebatur. At Chajanus: Non est justum, inquit, in alieno loco venari. E contra Priscus suum dicebat locum, et ei fugam ex Oriente improperabat egisse. Barbarus autem Sigidonis muro destructo, ad Romanorum terras profectus est. Quo cognito Priscus venit ad insulam Istri, et dromopibus sumptis ad Chajanum apud Constantiolum venit volens loqui cum eo. Cumque Chajanus ad oram fluminis venisset, Priscus cum tristis alloquitur. Chajanus autem dixit ad eum: Quid tibi, Prisce, ac terræ meæ? An hanc vis accipere a de manibus meis? Judicet Deus inter me et Mauricium imperatorem, et requirat sanguinem exercitus Romanorum, et exercitus mei de manibus ejus. E contra Priscus: Sigidonem, inquit, civitatem redde Romanis. Qui ait: Unam civitatem a nobis conaris accipere? Videbis post paululum quinquaginta civitates Romanas Avaribus servitute redactas. Priscus autem per amnem navibus Sigidoni exhibitis, hanc depopulatus est, et ex ea Bulgares pepulit. Septimo decimo imperii Mauricii anno coacervatis virtutibus Chajanus in Dalmatiam properat, et cum venisset Balcham, quadraginta civitates, quæ circa eam sunt, omnes, depopulatus est. Quibus Priscus agnitis, Gudoni ad explorationem rerum direxit, qui in valle occultabatur pusilla, et diluculo in dorsa eorum advectus, illico cunctos peremit, et acceptam prædam adduxit ad Priscum. Porro Chajanus, infortunio comperto, in regionem suam regressus est, et Priscus ad propria. Anno decimo octavo imperii Mauricii, sumptis virtutibus, Priscus Sigidonem venit. Chajanus vero, congregato proprio potentatu, subito Mysiæ adest, et Comeam urbem capere nititur. Propterea Priscus, Sigidone relicta, huic efficitur proximus. Cum autem Paschalis festivitas haberetur, et Romani fame tabe-

Ascerent, audiens Chajanus, Prisco significabat ut sibi plaustra mitteret ad deportanda illis alimenta, quatenus cum hilaritate propriam festivitatem celebrarent. Quadraginta itaque plaustra plena his mittit. Pari modo et Priscus species Indicas barbaro quasdam remisit, piper videlicet, et folium Indicum, et costum, et casiam, atque alia ex his quæ quærentur, cum Chajanus apud Sirmium resideret, qui receptis his, gavisus est valde in eis, et donec completeretur dies festus, Romani ac barbari simul habitabant, et non erat in utrisque virtutibus timor. Cumque fuisset dies festus, barbari separati sunt a Romanis, et Diriziperam venientes civitatem depopulati sunt, et Sancti Alexandri ecclesiam incenderunt, sepulcrumque illius argenteo tecto coopertum spoliant. Sed et injuriis quoque martyris corpus afficiunt, multamque in Thrace prædam capientes epulabantur splendide contra Romanos elati. Cumque Commentiolus venisset Byzantium, maxima urbi turbatio et æstus incubuit, ita ut timore detenti, consilium caperent Europam deserendi, et in Asiam, et Chalcedoniam migrandi. Quin et imperator excubitoribus, armatoque ac electo cuneo sumpto murum munivit. Vulgus autem urbem custodiebat, et senatus commonebat imperatorem legationem ad Chajanum mittendi. Deus autem vindictam martyris faciens Alexandri, pestilentiam languoris barbaris intulit, et in uno die septem filios Chajani per febrem, et inguinariam passionem occidit, una cum aliis^b turpibus multis, ita ut post triumphale gaudium cum carminibus, et canticis, lamentationes, et lacrymæ, et luctus sine consolatione possideret barbaros. At vero senatus rogabat Cæsarem legationem ad Chajanum mittendi. Imperator autem Amazonem misit ad Chajanum cum mulieribus multis Dirizipera, qui verbis militibus blandiretur. At ille volebat dona suscipere, lamento intolerabili filiorum morte detentus. Dicebat autem ad legatum: Judicet Deus inter me et imperatorem Mauricium. Ego vero captivos ei reddo, per unam animam^c unum numisma percepturus ab eo. Mauricius autem id dare minime passus est. Iterum Chajanus petiit, per singulas animas unum accipere nummum. At imperator nec sic dare consensit. Sed^d nec in quatuor siliquis. Tunc Chajanus, commotus furore, omnes occidit, et ad propria rediit, cum quinquaginta millia aureorum pactis Romanis imposuisset. Quin et Istrum flumen non se transiturum professus est. Ex hoc itaque contra Mauricium imperatorem multum commotum est odium, et ceperunt hunc subicere maledictis. Similiter et populus apud Thracem conviciis contra imperatorem commotus est. Exercitus autem procuratores ad imperatorem contra Commentiolum direxit, quod prodicionem in prælio fecerit. Inter quos etiam erat Phocas, qui imperatorem allocutus severius, huic in concilio contradicebat, ita ut quidam ex patriciis hunc alapa percuteret, et barbam eius evelleret. Verum impera-

^a Al., per mendacium, et de.

^b Al., turbis.

^c Niceph., duo.

^d Ἀνὰ κερὰτια δ.

tor non suscepit adversum Commentiolum populi querimoniam, sed hos inefficaces deseruit, propter quod insidiarum in principem exordium sumitur. Præterea per idem tempus apud Ægyptum in Nilo flumine, Mena præfecto, una cum populo deambulante, in loco qui *Δελατα* nominatur, sole orto animalia humanæ formæ apparuerunt in flumine, vir scilicet et mulier. Et vir quidem erat pectorosus, vultuque terribilis, ruffa coma, canisque permistis, et usque ad lumbos denudabat naturam, et cunctis demonstrabatur nudus, reliqua autem corporis membra cooperiebat aqua. Hunc præfectus juramentis constrinxit ne destrueret aspectum, priusquam omnes saturati fierent hoc inopinato spectaculo. Porro mulier, et mamillas habebat, et femineum vultum, cæsariesque prolixas, et usque ad horam nonam omnis populus mirabatur, videntes hæc animantia, quæ hora nona in flumen demersa sunt. Sane Menas imperatori Mauricio hæc scripsit. Anno imperii Mauricii decimo nono, die autem Paschæ, Sophia Augusta uxor Justiniani, una cum Constantina Mauricii conjuge, stemma constructum attulerunt imperatori. Qui hoc contemplato pergens in ecclesiam, id obtulit Deo supra sancta in mensa suspendens in triplicibus catenulis lapidibus, et auro contextis. At vero Augustæ, hoc comperto, tristatæ sunt valde, et in jurgio adversus imperatorem Constantina festum diem fecit Augusta. Cum autem imperator non attenderet militiarum querelas in Thrace positarum, iterum Commentiolus assumptis armatis venit ad Istrum, et unitur Prisco apud Sigidonem, et solvitur pax, quæ ad Avaros erat. Qua dissoluta veniunt in Viminacium, quod est insula magna Istri. Quibus auditis Chajanus collectis potentatibus ad Romanica procedit rura. Quatuor ergo filios suos traditis aliis virtutibus ad custodienda vada Istri constituit. At vero Rom. ratibus factis, fluvium transmeant, et prætere Prisco bellum cum filiis Chajani inierunt. Commentiolus enim infirmatus in Viminacio sedebat insula. Cumque multas horas bellum tenuisset, et trecentis jam Rom. interemptis sol occubuisset, quatuor millia barbarorum intereunt. Similiter et tertia die præliantes, ab excelsioribus Rom. ad barbaros accesserunt, hosque vertentes ad stagnum, atque pellentes Avaros, multos necaverunt ex illis. Inter quos, et filii Chajani necati sunt, illustremque victoriam Rom. induerunt. Chajanus vero coacervatis viribus copiosis contra Rom. progreditur. Bello autem manente, vertunt Romani barbaros, et hanc omnibus insigniorem retulere victoriam. Interea Priscus quatuor milibus præmissis, Tyrso amne transmisso, barbarorum explorare motus præcepit. At vero nil eorum quæ facta fuerant barbari cognoscentes festum diem celebrant, et pariter convivantur. In hos clanculo Romani incidentes maximum operati sunt metum. Triginta quippe millia Gepidorum, barbarorumque aliorum occiderunt, et copiosa præda comprehensa revertuntur ad Priscum. Chajanus autem rursus potentatibus cumulatis, venit ad Istrum, et inito bello

barbari superantur, et in amnis fluentis necantur, pereuntque cum his plurimi quoque Sclavinorum. Vivos autem obtinuerunt Avarum quidem tria millia, Sclavinorum vero octingentos, et Gepidum tria millia ducentos, nec non et duo millia barbarorum. Porro Chajanus ad imperatorem Mauricium legatos misit captos recipere nisus. At ille nondum comperta inclyta Romanorum victoria, scribit Prisco, ut Avaros tantum Chajano redderet. Eodem anno quidam vir monachico circumamictus habitu, et in religione clarus, spata denudata a foro usque ad æneam gladiatoris statuam discurrens, imperatorem omnibus in occisione gladii moriturum prædixit. Similiter et Herodianus Mauricio manifeste quæ sibi fuerant ventura prædixit. Imperatore vero noctu discalceato litaniam cum tota urbe agente, et transeunte ad Carpiana loca, tumultuantes quidam ex multitudine contra imperatorem lapidibus jaciunt, ita ut vix imperator cum Theodosio suo salvaretur, et orationes compleret apud Blacernas. Anno vero imperii sui vicesimo, Mauricius in se reversus, et sciens, quod nihil Deum lateat, sed omnibus reddat secundum opera ipsorum, et recogitans excessum, quem in captivitate perpetraverat, non redimens eam, expedire judicavit in hac vita se recipere pœnam pro peccato, et non in futura, et factas preces in scriptis transmisit ad omnes patriarchales sedes, et ad omnes civitates sibi subjectas, et ad monasteria quæ sunt in eremo, et in Jerosolymis, et ad lauros pecunias, et cereos, et incensa, ut orarent pro se, quod hic reciperet, et non in futuro sæculo. Scandalizabatur autem et in Philippicum generum suum, quod in philiteram nominaretur. Porro Philippicus diverse jurabat imperatori, quod purus esset in servitio ejus, et apud se nullum dolum haberet. Cumque Mauricius supplicaret Deo misericordiam præstandi animæ suæ, quadam nocte dormiens, in visu ante æneam palatii portam imagini Salvatoris se vidit assistere, et copiosum populum pariter assistentem. Tunc facta est vox ex caractere magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi, dicens: Date Mauricius. Et tenentes eum judiciorum ministri, exhibuerunt ante purpureum umbilicum, qui illic erat, et ait ad eum propria voce: Ubi vis reddam tibi, hic, an in futuro sæculo? Quo audito, ille respondit: Amator hominum Domine, et iudex juste, hic potius, et non in illo sæculo. Et jussit divina vox tradi Mauricius, et Constantinam uxorem ejus, et filios, et omnem cognationem domus ipsius Phocæ militi. Expergefactus ergo Mauricius, vocatum eum qui coram se dormiebat, misit ad Philippicum generum suum, ut celeriter eum duceret ad se. Cumque ille abiisset, vocavit eum. Qui consurgens advocata uxore sua Gordia osculatus est dicens: Salve, jam non me videbis. Quæ exclamavit cum fletu magna voce ad paracœmum dicens: Adjuro te per Deum, quæ est hæc causa, ob quam quærit hac hora? At ille juravit se ignorare, quia repente de somno exsurgens imperator misit me. Philippicus ergo quæsivit corpus Christi perci-

pere, et sic ad imperatorem properare. Uxor autem ejus jacebat in terra se volutans, et plorans, et Deum exorans. Ingressus vero Philippicus cubiculum regium, projecit se ad pedes imperatoris. Imperator autem dicit ei: Ignosce mihi propter Dominum, quia peccavi tibi. Nam usque nunc scandalizabar in te; et jubens exire paracœmumenum surrexit, et cecidit ad pedes Philippici, dicens: Ignosce mihi, quia modo certissime scio, quia nihil peccaveris in me. Sed dic mihi: Scis aliquem inter agmina nostra Phocam militem? At vero Philippicus recogitans dicit ei: Unum agnosco, qui ante modicum tempus procurator ab exercitu destinatus, contradicebat imperio tuo. Ast imperator ait: Cujus est qualitatis? Qui ait: Juvenis, et temerarius, sed tamen timidus. Tunc Mauricius: Si timidus, inquit, profecto et homicida. Et referebat Philippico somnii revelationem. Porro nocte illa visa est stella in cœlo, quæ dicitur cometa. In crastino autem venit Magistrianius, qui missus fuerat ad sanctos eremi Patres, ferens responsa ab eis hujusmodi: Deus recepta pœnitentia tua salvabit animam tuam, et cum sanctis cum tota domo tua te constituet: ab imperio vero cum ignominia et discrimine discedes. His auditis Mauricius glorificavit magnifice Deum. Igitur autumni tempore accedente, cum Mauricius imperator jussisset Petro, ut in Sclavinorum regione hiemaret populus, restiterunt Romani hoc facere non consentientes, tam propter equorum humiliationem, quam quod copiosam circumducerent prædam, necnon et ob multitudines barbarorum, quæ per regionem diffusæ noscebantur, et seditionem meditati sunt. Prætor autem indignatus contra populum^a indemnatione eos dimisit. Incidunt itaque pluvie creberrimæ super populum, et frigus multum. Petrus autem viginti millibus procul ab exercitu morabatur. Mauricius autem Petro per litteras molestus erat, ut Istrum transiret, et hiemales escas populi de Sclavinorum sumeret regione, ne alimenta publica cogeret præstare Romanis. Prætor vero accersito Gadim ait: Nimis mihi gravia videntur imperatoris præcepta in aliena terra hiemare Romanos jubentis. Nam illi non obaudire sævum est, et rursus obaudire sævissimum. Nullum bonum parat avaritia, mater autem omnium malorum consistit, qua imperator languens, horum causa maximorum malorum Romanis efficitur, accersitisque populi taxiarchis, imperatoris intentionem eis aperuit. Populus autem, hoc audito, seditiones concitaverunt, et insignes quidam principes ex eis fugientes ad prætorem venerunt. Porro multitudines in unum congregatæ provehunt Phocam centurionem exarchum, et super clypeum hunc exaltatum, laudibus exarchum acclamaverunt. His Petrus auditis in fugam versus est, et omnia imperatori manifestavit. Ast imperator his difficilibus auditis, ea multitudines celare tentabat. Secunda vero die ludum

A celebravit equestrem, incommoda infelicitatis occultans. Vulgus autem Prasinorum clamabat, Constantinus, inquires, et Commentiolus, Romanorum ter Auguste, plebi tuæ molestias ingerunt, ut cruces his ponantur in ea quæ habemus peccata. Deus, qui omnia condidit, subjiciat tibi omnem inimicum, et hostem tam intestinum, quam externum sine sanguine. At vero imperator plebibus intimabat: Nil vos, inquires, turbet irrationabilium militum immoderatio, et inquietudo. Veneti autem dixerunt: Deus, qui sivit te imperare, subdat tibi omnem, qui imperium tuum impugnat. Et si Romanus est, qui fide rupta terga vertit a te, hunc tibi in servitute redigat absque sanguine. Hos imperator armans, et sermonibus blandis compescens, una cum demarchis muros urbis custodire præcepit. Præterea filio imperatoris Theodosio, una cum Germano socero suo, apud Callicratiam venationes exercente, mittunt Romani litteras ad Theodosium ab eo imperari poscentes: sin autem, saltem Germanum imperatorem pronuntiandum. Neque enim nos, aiunt, imperari a Mauricio de cætero patiemur. His Mauricius compertis accersit ad se filium. Commentiolus vero muros observare præcepit, Germanum autem una cum filio accusabat harum fuisse calamitatum auctores. Cumque Germanus se excusare niteretur, Mauricius ait: O Germane, duo sunt argumenta suspicionis meæ, populi scilicet ad te litteræ, et quod cuncta depasti sunt, et nullis, exceptis tuis, pepercerunt. Parce, Germane, prolixum facienda sermonem. Nihil suavius quam per gladium mori. Sane Germanus templum Dei Matris, quod appellatur Cyri, fugit. Quod cum imperator didicisset, Stephanum eunuchum direxit ad Germanum ab ecclesia educendum. Cumque Stephanus violenter hunc educere voluisset, fautores Germani resistentes expellunt Stephanum, et accipientes Germanum in ecclesiam magnam effugiunt. At vero imperator cædebat virgis filium suum Theodosium, asserebat enim Germanum per eum fuisse fugatum, et mittit excubitores a magna ecclesia educendi Germanum. Hinc magnus rumor urbi incubuit. Germanus autem egredi, et dare se voluit. Verum hunc multitudines exire minime permiserunt, sed magnis conviciis imperatori derogaverunt dicentes: Non habeat pellem, qui te amat, ^b Marcionista. Igitur qui muros custodiebant, his compertis, custodiam negligentia prodiderunt. Mauricius autem exutus media nocte imperatoria stola, et privata circumamictus, dromonem ingressus cum uxore, filiisque suis, et Constantino, fugam arripuit. Copiæ vero per totam noctem pessimis injuriis imperatorem appetebant, sed et Cyriacum patriarcham reprehendebant. Turbine itaque ingenti sæviante, cum ingentibus periculis apud sanctum Autonomon salvatur Mauricius. Nocte vero superveniunt ei etiam dolores arthritici, quos manuum dolores vocant, et pedum. Porro mittit

^a Fr. Pith., in dementationem. P. Pith., in dementationi.

^b Al., Maurici.

Theodosium filium suum cum Constantino ad Chosdroem regem Persarum, ut recordaretur eorum quæ sibi facta fuerant a se, et vicissitudinem beneficii sui rependeret filio suo. Germanus autem mittit ad Sergium demarchum Prasinae partis, ut auxiliaretur sibi gratia imperandi, repromittens se partem Prasini honoraturum, ipsumque magnis dignitatibus elaturum. At vero Sergius hoc insignibus vulgi confessus est, qui minime id admiserunt, fatentes nunquam Germanum ab amore recedere Venetorum. Prasini vero exentes in regiam magnis laudibus tyrannum Phocam efferebant, et persuadent ei venire Septimum. Dirigit igitur Phocas Theodorum a secretis, qui ingressus magnam ecclesiam, coram populo legit, ut tam patriarcha, quam senatus, et vulgus venirent in Septimum. Hoc igitur facto, et cunctis convenientibus apud Septimum, tunc patriarcha Cyriacus a tyranno de orthodoxa fide, et ut sine perturbatione servaret Ecclesiam, extorsit professionem. Visus vero est Germanum tyrannus adhortari. Cumque Germanus nolle se simularet, et vulgus tyrannum laudaret, pronuntiatur malus, et dominus sceptrorum tyrannus provehitur: et prævalet adversus felicitatem calamitas, et sumunt principium magna infortunia Rom. Denuntiatio vero tyranni in templo Sancti Joannis Baptistæ effecta est, ubi duobus moratus diebus, tertia die introivit regalia, super imperialem sedens carrucam. Porro quinta die coronavit Leontiam uxorem suam Augustam. Hac igitur die tumultuantur partes ad invicem propter stationes locorum. Tyrannus vero Alexandrum correbellem suum misit partes compescere. Alexander vero in Cosman Venetorum demarchum manus immittens pepulit eum, et contumeliis laceravit. Porro Veneti indignati clamabant: Vade, disce ordinem, Mauricius non est mortuus. At vero tyrannus his auditis in necem Mauricii commovetur, et missis militibus, duxit eum Chalcedonem ad Eutropium portum, et primo quidem cruciavit eum in caedibus filiorum, post imperatorem punit. Nam quinque filii ejus mares coram visibus illius præocciduntur. Verum Mauricius patienter infelicitatem sustinens, Deum in omnibus invocabat, et crebro pronuntiavit dicens: Justus es, Domine, et rectum judicium tuum. Fit itaque mors filiorum epitaphium patris, præostendens virtutem in mole calamitatis. Cumque nutrix unum ex imperatoris pueris furata fuisset, suumque pro eo interemptioni obtulisset, Mauricius non annuit, sed suum requisivit. Aiunt itaque quidam, quod eo occiso lac cum cruore fluxerit, ita ut omnes inspicientes dire lamentarentur. Sic ergo imperator naturæ legibus etiam celsior factus, vitam commutat. Porro ex illo tempore non defuerunt imperio variæ, ac ingentes ærumnæ. Denique et Chosdroes Persarum rex pacem dissolvit, et Avars Thracem devastarunt, atque Romanorum exercitus

A uterque depopulatus est. Ita ut cum Heraclius regnaret, et inquisitionem armatorum cum summa diligentia faceret, ex omni multitudine illa, quæ inventa fuerat in tyrannide Mauricii cum Phoca, neminem exceptis duobus ullatenus inveniret.

PHOCAS.

Anno ab Incarnatione Domini 595, Phocas tyrannus peremit Mauricius, ut prædictum est, una cum masculis quinque pueris ejus, et horum capita jusit poni^a in campo tribunali diebus multis, et exivit ab urbe, et contemplabatur ea, usquequo fetorem dederunt; interficitur autem et Petrus frater ejus, et alii proceres multi. Theodosium vero filium ejus sermo tenet lapsum, et ita salvum repertum. Præterea Chosdroes Persarum rex famam hanc augmentavit, aliud aliterque mentitus, et hunc apud se dicens quasi providere se, Romanorum sperans obtinere imperium. Et convictus est multis modis, maxime vero ex eo, quod bella repentina moveret, et Romanas res magnopere devastaret. Interea Calligraphus quidam Alexandriae, venerabilis vir, ex matutina vigilia domum vadens media nocte videt statuas^b ex metallo æris abstractas, et voce grandi dicentes interemptum Mauricius, et filios ipsius, atque omnes casus, qui apud Byzantium fuerant gesti. Mane vero facto pergens hæc^c Augustali retulit, qui præcepit ei nulli hæc manifesta facere, scribensque diem præstolabatur exitum: die vero nona prætereunte, ecce nuntius venit indicans Mauricii interemptionem. Tunc Augustalis dæmonum vaticinium coram populo publicavit. Narses autem prætor quondam Romanus contra tyrannum rebellionem paravit, Edessamque obtinuit. Scribit itaque Phocas Germano prætori Edessam obsidenti. Narses vero scribit Chosdroi regi Persarum congregandi virtutes, et bellum constituendi contra Romanos. Porro Phocas fratrem Domentiolum fecit magistrum, et Priscum comitem excubitorum. Anno imperii Phocæ secundo Chosdroes rex Persarum collectum copiosum potentatum adversus Romanos direxit. Germanus autem timuit, verum coactus prælium iniit. Qui cum in eo vulneratus fuisset, hunc ministri, usque ad civitatem Constantiæ duxerunt, superanturque Romani. Sed et Germanus undecima die spiritum exhalavit. Phocas autem potentatus ab Europa in Asiam transtulit, Chajano pactis additis, arbitratus Avarum quiescere nationes. His ergo divisis, quosdam contra Persas misit, quosdam vero ad obsidionem Edessæ contra Narsen cum Leontio spadone, et magnate suo direxit. Chosdroes autem, collectis potentatibus, apud Daras efficitur. Porro Narses egressus Edessam Hierapolim fugit. Interea Chosdroes cum Romanis fit penes Ardumum, et munitione de elephantis constructa, bellum iniit, et victoria magna potitus est, captis Romanis non paucis, quos et capitis recisione perivit. His itaque gestis, Chosdroes ad terram suam regressus

Ms., ex aris. P. Pith. Ms., ex metallo, aris

^a Ἐν τῷ κάμπῳ τοῦ τριβουναλίου.

^b Vide Niceph. xviii, c. 41 et Cedren. Codex

^c Ἀυγουσταλίῳ.

est, Zongoi potentatibus relictis. Hoc comperto Phocas contra Leontium furit, et manicis ferreis cum ignominia Byzantium ducit, et creat prætorem Domentiolum nepotem suum, et curatorem palatii facit. Anno imperii Phocæ tertio, misit Chosdroes Cardarigam et Rusmaysan, qui depopulati sunt terras Romanorum. Domentiolus vero verbo dato Narsi, juramentisque non paucis credere persuasit, quod nullam injuriam apud Phocam esset passurus, et direxit eum ad Phocam. At vero Phocas hoc verbum minime servans, igne cremavit eum. Romani ergo hinc plurimum tristes effecti sunt, quod timorem magnum in Persas idem Narses haberet, adeo ut filii Persarum auditò ipsius nomine tremerent. Porro Persæ gavisì sunt gaudio magno. Anno imperii Phocæ quarto, Scolasticus eunuchus, vir gloriosus palatii, Constantinam dominam cum tribus filiabus ejus accipiens, ad magnam ecclesiam confugit, consilio Germani patricii desiderantis imperium. Fit igitur seditio magna in urbe. Germanus autem demarcho Prasinorum talentum auri misit, ut cooperaretur ei, primores autem vulgi id admittere noluerunt. At vero tyrannus in ecclesiam ad abstrahendum mulieres destinavit. Sane patriarcha Cyriacus tunc restitit tyranno, minime passus e templo tyrannice abduci mulieres. Verum juramentis certo eo reddito a Phoca, quod non læderet eas, educuntur e templo, et clauduntur in monasterio. Præterea eodem anno Persæ ceperunt Daras cum tota Mesopotamia, et Syria, captivitate multa, cujus non est numerus, facta. Anno imperii quinto Phocas filiam suam Domentiam Prisco patricio, et comiti excubitorum junxit, et factis in palatio Marniæ nuptiis jussit fieri ludum equestrem.

^a Demarchi autem utriusque partis apud quatuor columnas cum imperialibus signis statuerunt Prisci, ac Domentia signa. Quibus auditis imperator iratus est, et mittens adduxit demarchos, Theophanem scilicet et Pamphilum, et statuens nudos, jussit eos decollari. Cum enim misisset protocursorem, ut interrogaret eos, quo præcipiente fecerint hoc, dixerunt, quia secundum consuetudinem ^b lineatoris fecerunt. Porro lineatores, sive mensores interrogati, quam ob rem id fecerint, dixerunt, quia cum imperatores ab omnibus nominati sunt, hoc a nobis ipsis fecimus. Sane Priscus timore tenebatur, ne forte imperatoris iram incideret. Turbis autem clamantibus veniam concedi sibi, veniam dedit Phocas. Ex tunc ergo Priscus indignationem passus, non erat recte cum Phoca. Interea quædam mulier Petronia nomine, sit imperatrici Constantinae ministra, quæ ad Germanum responsa ferebat. Porro cum fama dilataretur, quod Theodosius Mauricii filius viveret, spem bonam tam Constantina, quam Germanus habebat. At vero scelerata Petronia hæc tyranno manifesta fecit. At tyrannus

Constantinam ^c Theoprepio exarcho ad torquendum prodidit. Quæ dum torqueretur, Romanum patricium nosse interlocutiones suas confessa est. Qui comprehensus, atque discussus, etiam alios fore in insidias tyrannidis sibi cooperatores perhibuit. Comprehensus est autem Theodorus Orientis præfectus, quem tyrannus interemit, Helpidique ^d pedes præciciens, hunc tradidit igni, Romanumque decollavit. Porro Constantinam cum tribus filiabus in loco ubi Mauricius interemptus est, gladio trucidavit. Germanum autem, et ejus filiam ore machære occidit. Similiter et Joannem Gizan patricium, et Theodosium, qui ^e Subdivæ dignitate habebatur insignis, et Andream ^f Sanctocroben, et David chartophylacem Hormisdæ. Eodem anno Persæ transmeantes Euphraten, totam Syriam, et Palæstinam, et Phœnicem depopulati sunt, multo in Romanis excidio perpetrato. Anno vero imperii Phocæ sexto Priscus intueri non sustinens tam injusta homicidia, quam cætera mala, quæ a Phoca patrabantur, scripsit ad Heraclium patricium, et prætorem Africae, quo Heraclium filium suum et Nicetam filium Gregoræ patricii subprætorem suum mitteret, quatenus contra Phocam tyrannum venirent. Audiebat enim eum rebellionem meditari in Africa, unde nec navigia hoc anno Constantinopolim conscenderunt. Occidit autem Phocas omnem cognationem Mauricii, et Commentiolum Thraciæ prætorem, et alios multos. Facta est etiam mortalitas in anno isto, et inopia omnis speciei. Præterea Persæ, una cum Cardariga egressi ceperunt Armeniam, et Cappadociam, pugnantisque Romanorum verterunt militias, ceperuntque Galatiam, et Paphlagoniam, et venerunt usque Chalcedonem, sine parcitate depopulantes omnem ætatem. Et hi quidem foris portam Romanis tyrannidem inferebant. Phocas vero his pejora intrinsecus patrabat occidens, atque captivans. Anno imperii Phocæ septimo Antiocheni Judæi, simulate inquieta commissa contra Christianos, occidunt Anastasium Magnum patriarcham Antiochiæ, mittentes naturam ejus in os ejus, et post hæc trahentes eum in plateam urbis. Interfecerunt autem et civium multos, et incenderunt eos. Phocas vero fecit comitem Orientis Bonosum, et Chotin magistrum militum, et transmisit eos adversus illos, et non valuerunt sedare inquietudinem illorum. Coacervantes vero exercitus irruerunt in illos, et plurimos occiderunt, et quosdam eorum detruncatis artubus, ab urbe reddiderunt extorres. Phocas autem fecit Circensem ludum, et Prasini conviciis eum lacessere clamantes: Iterum in ^g gabasta bibisti? iterum sensum perdidisti? Et jussit Phocæ Comas præfectus urbis multos ex eis detruncavit, quosdam vero decollavit, nonnullos autem in saccos missos mari necavit. Porro Prasini coacervati miserunt ignem in prætorium, et incenderunt curiam,

^a Zonar. *δημάρχους* interpretatur tribunos plebis, male.

^b Al., *lineatiræ*.

^c Al., *Theoprecepto*.

^d Al., *verberans manus, ac pedes*.

^e Al., *Subadiuvæ*.

^f Al., *Scombram*, Al., *Scombrum*.

^g Niceph., xviii, c. 45, *Gabatha*.

et scrinia, et carceres, ex quibus egressi vincli fugerunt. Hinc iratus Phocas, ^a non eos militare jubet. Porro Heraclius prætor Africæ molestias perpetuens a senatu, vocavit filium suum Heraclium contra Phocam tyrannum mittendum. Verum et subprætor ejus Gregoras misit per aridam Nicetam filium suum, stantes ut quicumque ex his præveniret, et tyrannum superaret, imperium sumeret. Hoc vero anno hiems enormis efficitur, ita ut maris mollities in glaciei duritiam verteretur. Tum Phocas Macrobius ^b Scribonium jussit sagittari apud Septimium, pendentem in lancea, in qua tirones exercebantur, quasi conscius insidiarum suarum. Theodorus enim præfectus Cappadox, et Helpidius præpositus armamenti, et alii diversi consilium fecerunt in hippodromo Phocam occidendi. Et facto prandio Theodorus ^c præpositus prætori cœpit eis texere intentionem suam.

^a Al., non militare Prasinus jubet.

^b Al., Scribonem.

A Contigit autem illic inveniri Anastasium comitem largitionum. Prandio ergo facto, et enarratis his quæ insidiarum erant, pœnituit Anastasium illic se repperit, et non dixit quæ cordi suo inerant, sed siluit. At vero Helpidius perdurabat dicens: Non vultis ut cum sederit in solio super hippodromum, hunc comprehendam, et evellam oculos ejus, et sic eum interficiam? Et pollicebatur eis dare currus. Re præterea Phocæ nota ex prodicione Anastasii facta, jussit præfectum, et Helpidium, et primores qui sciverant rem, cum omni diligentia discuti. Cumque discuterentur quæ insidiarum fuerant confessi sunt, et quod Theodorum voluerint facere principem. Porro Phocas jussit decollari Theodorum, Helpidium, Anastasium, et cæteros qui iusidias suas cognoverant.

^c P. Pith., præfectus prætorio.

LIBER DECIMUS OCTAVUS.

HERACLIUS.

Anno ab Incarnatione Domini 602, Heraclius in Africa imperator appellatus, venit cum navibus castellatis, habentibus intra se arculas, et imagines Dei matris, quemadmodum pyxides. ^a Georgius quoque perhibetur ducens exercitum copiosum ab Africa et Mauritania venisse. Similiter et Niceta filius Gregoræ patricii per Alexandriam et Pentapolim, habens secum multum populum pedestrem. Desponsaverat autem Heraclius Eudochiam filiam Rogati Afri, quæ illo tempore Constantinopoli erat, una cum Epiphania matre Heraclii. Audiens autem Phocas quod mater Heraclii in civitate esset, nec non et Eudochia, quæ sibi fuerat desponsata, tenuit eas, et observavit in dominico monasterio, quod cognominatur Novæ pœnitentiæ. Cum autem abisset Heraclius Abidum, invenit Theodorum comitem Abidi, et sollicitatus ab eo, didicit quæ Constantinopoli movebantur. At vero Phocas misit fratrem suum Domentiolum magistrum ad custodiendos muros longos. Cumque comperisset Heraclium Abidum abiisse, muris dimissis fugit, et introivit Constantinopolim. Porro Heraclius apud Abidum recepit omnes exules principes, quos ibidem Phocas relegaverat in exilium, et ascendit cum eis Heracliam. Stephanus autem Cizici metropolitans acceptum stemma sanctæ Dei genitricis Mariæ de ecclesia detulit Heraclio. Præterea cum Constantinopolim pervenisset, divertit ad portum Sophiæ, in quo bello, vicit gratia Christi tyrannum. Vulgus autem hunc comprehensum interfecerunt, et igne apud Taurum cremaverunt. Ingressus ergo Heraclius regalia, coronatus est a Sergio patriarcha in oratorio sancti Stephani in palatio sito. Coronata est vero eodem die Eudochia sponsa ejus

^a Al., ut Georgius quoque perhibet.

in Augustam, et accepit uterque a Sergio patriarcha nuptiarum coronas, et uno eodemque die imperator simul et sponsus ostenditur. Mense vero Maii castra moverunt Persæ contra Syriam, et ^b ceperunt Cæpessam, et Edessam, et venerunt usque Antiochiam. Porro Romani occurrentes eis superati sunt, et periit omnis populus Romanorum, adeo ut valde pauci ex his evaderent. Anno vero imperii Heraclii secundo, ceperunt Persæ Cæsaream Cappadociæ, et plurima ex ea captiva duxerunt millia. Heraclius autem imperator invenit dissoluta reip. negotia. Siquidem Europam Avars reddidere desertam: Asiam vero totam Persæ exterminaverunt, et civitates desolaverunt, et Rom. in bellis exercitum interemerunt. Quibus visis hæsitare cœpit quid ageret: scrutans exercitum si forte salvus existeret, duos tantum invenit ex omnibus his, qui cum Phoca contra Mauricum in tyrannide militarunt. Eodem anno natus est imperatori filius de Eudochia Heraclius minor, qui et Novus Constantinus appellatus est, et mortua est Augusta eadem indictione quinta decima. Tertio anno imperii Heraclii coronata est Epiphania filia Heraclii a Sergio patriarcha in Augustam in oratorio palatii. Eodem vero prima indictione coronatus est Heraclius junior filius Heraclii, qui et Constantinus, a prædicto patriarcha. Eodem anno Saraceni etiam aciem contra Syriam direxerunt, et exterminatis nonnullis vicis reversi sunt. Anno imperii Heraclii 4, ceperunt Persæ Damascum, et captivum duxerunt populum multum. Heraclius autem imperator, legatis ad Chosdroem missis, rogavit eum ut parceret hominum sanguinem immisericorditer fundere, et definiret tributa et acciperet pacta, qui legatos inefficaces dimisit, nulla eis reddita ratione, sperans compre-

^b Al., ceperunt Avamæam.

nendere Rom. modis omnibus principatum. Porro Heraclius eodem anno duxit inceste Martinam nepotem suam uxorem, et pronuntiavit eam coronatam a Sergio patriarcha. Anno quinto imperii Heraclii ceperunt Persæ Jordanem bello, et Palæstinam, et sanctam civitatem, et multos in ea per Judæorum manus interfecerunt, id est, ut quidam aiunt, millia nonaginta. Isti enim ementes Christianos, prout unusquisque habere poterat, occidebant eos. Zachariam vero Jerosolymitanum præsulem comprehensum, et pretiosa, et vivifica ligna cum multa præda adduxerunt in Persidem. Eodem anno natus est imperatori Constantinus alius, et baptizatus est in Blacernis a Sergio patriarcha. Anno imperii Heraclii sexto ceperunt Persæ totam Ægyptum, et Alexandriam, et Lybiam usque ad Æthiopiam, multaque præda consumpta, et exuviis quamplurimis, et pecuniis, ad propria remearunt. Carthaginem autem minime valuerunt capere, sed custodia dimissa, obsidendi eam recesserunt. Anno septimo imperii Heraclii castrametati sunt Persæ contra Carthaginem, quam et bello ceperunt. Eodem anno eos. factus est Constantinus junior, qui et Heraclius Heraclii filius, et provexit in Cæsarem Constantinum minorem fratrem suum ex Heraclio genitum, et Martina. Anno octavo imperii sui rursus Heraclius misit in Persidem legatos ad Chosdroen postulans pacem. At Chosdroes iterum eos sprexit, asseverans: Non parcam vobis, donec Crucifixum abnegetis, quem Deum fatemini esse, et adoretis Solem. Anno imperii Heraclii nono, aciem direxerunt Avars contra Thracem, et missis Heraclius legatis, ad eos pacem poscebat. Cumque Chajanus hanc facere spondisset, exiit imperator foras murum longum cum omni obsequio regio, ac muneribus multis ad suscipiendum Chajanum, recepturus ab eo juramenta faciendi invicem sponsiones pacificas. At vero barbarus ille tam sponsionibus quam quæ jurata fuerant spretis, subito tyrannice contra imperatorem profectus est. Stupefactus ergo imperator super insperatæ rei molimine, fuga lapsus, in civitatem reversus est. Barbarus autem omni regio apparatu adepto, et supellectile, et quotquot ex hominibus capere potuit, subvertit villas multas depopulans ex improvise spe pacis deceptos. Anno decimo imperii sui, missis Heraclius ad Chajanum Avarum legatis, queritur super his, quæ nequiter acta fuerant ab eo, et ad pacem hortatur. Acies quippe disponens contra Persidem dirigendas, pacisci cum Chajano volebat, qui reveritus dilectionem imperatoris, se poenituisse pollicebatur, et pacem fieri repromisit, pangentesque lædera legati in pace reversi sunt. Eodem anno ceperunt Persæ Ancyram Galatiæ. Anno undecimo imperii Heraclii, durus Chosdroes jugum suum super omnes homines fecit in effusione sanguinis, et ratione tributorum. Elatus enim triumpho, nullo modo in constantia esse poterat. Tunc Heraclius, zelo Dei suscepto, et cum Avaribus pace, ut putabat, contracta, transtu-

A lit militias Europæ in Asiam, et putabat Dei cooperatione contra Persidem properare. Anno 12 imperii Heraclii, mense Aprili, die 4, indictione 10, imperator Heraclius celebrata solemnitate Paschali, mox secunda feria vesperi motus est contra Persidem. Sumptis autem mutuo venerabilium domorum pecuniis aporia coarctatus, accepit etiam Ecclesiæ magnæ multa candelas ferentia, simul et alia vasa ministratoria. Quibus conflatis exarari fecit in his^a nummos aureos, et argenteos plurimos, dimisitque filium suum cum Sergio patriarcha in urbe disponendi negotia, una cum Bonoso patricio viro sagaci, et per cuncta sapienti, atque perito. Scripsit autem et ad Chajanum Avarum preces curam agendi super Romanorum negotiis, tanquam qui fuerit secum amicitiam pactus, tutorem filii sui compellans. Motus autem a regia urbe, exivit per locum, qui dicitur Portæ, navigio iter agens: illinc vero per cæteras regiones sibi subjectas profectus, elegit exercitum novum. Hos autem exercere orsus in hostilibus operibus erudit. Diviso enim dupliciter exercitu, acies, et congressiones invicem sine sanguine fieri jussit. Clamorem bellicum, et impetum in alterutrum surgendi hos docebat, ut reperti in bellis nil mirarentur, sed fidenter proficiscerentur in hostem. Accipiens vero imperator in manibus Dei figuram virilem, quam manus non depinxerunt, sed in εἰκόνας verbum, quod omnia firmat, atque componit, sine pictura formam, velut sine semine eduxit partum, et in hac fisis a Deo picta figura, Cœpit agones juramenta dans populo, quod cum ipsis usque ad mortem esset certaturus, et tanquam propriis filiis adhæsurus. Volebat enim potestatem non tantum timore, quantum amore possidere. Cumque invenisset exercitum in desidia multa, et formidine, inquietudine, ac dedecore constitutum, et per multas terræ partes disseminatum, actutum in unum collegit, et omnes ex una quasi consonantia laudavere imperium, et fortitudinem principis. Ipse autem verbis hos corroborans perhibebat: Videte, fratres, et filii, quod inimici Dei conculcaverunt regionem nostram, et urbes exterminaverunt, et altaria concremaverunt, et mensas incruentorum sacrificiorum sanguinibus et homicidiis repleverunt, et Ecclesias, quæ flagitia non admittunt, flagitiosissimis repleverunt voluptatibus. Itaque rursus cuneos ad bellicum exercitium armans, agmina duo armata ordinans, tubas quoque, ac clypeorum phalanges efficiens, et populus thorace indutus astabat. Nam cum acies statuisset cautius, congressiones agere invicem jussit. Impulsiones autem vehementer, ac percussiones in alterutrum efficiebantur, et habitus belli ostendebantur, eratque horribile visu spectaculum, sine timore periculum, et ad strages impetus sine sanguine, sed adveniente necessitate, quatenus unusquisque percepta occasione cædis innocuæ permanere tutior. Taliter autem armatis omnibus præcepit ab injustitia penitus abstinere-

¹ Νομισματά, καὶ μελαρισία.

dum, et pietatem sectandam. Porro cum pervenis-
set ad partes Armeniae, praecurrere jussit electos.
Sarracenorum vero tunc sub pactis Persarum con-
stitutorum multitudo equitum clam in imperatorem
irruere meditabantur. Viri autem imperatoris qui
praecurrerant, his occurrentes praetorem ipsorum
vinctum Heraclio adduxerunt, illisque in fugam
versis, multos interemerunt. Quia vero, hinc ac-
cedente, imperator in Ponticum clima divertit, visum
est barbaris obsidere illum in hoc hiemantem. At
ille Persas latens, atque divertens in Persidem pro-
perat. Hoc barbari cogito in rancorem causa inspe-
rati auditis devenerunt. Sarrabus vero Persarum
Praetor, accepto potentatu suo, venit in Ciliciam,
quatenus in Romaniam ingressus, hunc dare terga
compelleret. Timens autem, ne per Armeniam im-
perator ingressus, Persidem turbaret, coactus est
sequi post Romanum exercitum, furari volens bel-
lum, et per obscuram aggredi noctem. Sed e contra
plenae lunae tota nocte fulgente luce cavillatione
frustratus est, et lunam, quae sibi prius in cultu
fuerat, infamabat, quae videlicet eclipsin ex accidente
tulisset. Ex hoc ergo formidabat Sarrabus cum im-
peratore conflictum aggredi, et montem quasi dor-
cadem petiit, intuitus ab excelso, bonam, et sapienti
arte compositam militiam Romanorum. Comperta
vero imperator horum formidine, in locis morabatur
requietionis, hinc ad bellum instigans. Descenden-
tes autem de monte clam saepe conflictum concita-
bant, sed Romani in cunctis primatum tenebant,
fiduciamque amplius exercitus eorum obtinebant,
videntes imperatorem praesilientem, et in omnibus
belligerantem. Persa vero quidam ante breve tem-
pus profugus, inter imperatoris exercitum annome-
rabatur. Ille fugiens ad Persas abiit, existimans eos
Romanorum exterminaturos exercitum. Cumque
formidinem eorum videret, post decimum diem ite-
rum ad imperatorem venit, et liquido omnem bar-
barorum pavorem edixit. At vero Sarrabus ultra
commorationem non ferens in monte, coactus est
ad praelium proficisci. In tres autem partes divisus
exercitibus descendit repente, illucescente die, ante
solis ascensum praeparatus ad bellum. At imperator
praesciens hoc, ordinavit exercitus in tres aequae pha-
langes ad pugnam. Orto autem sole, et imperatore
ad Orientem reperto, Persas obtenebravit radius,
quem ut deum adorabant. Imperator autem sinxit
populum suum quasi in fugam versum. At illi sol-
ventes phalanges hos sine retentione persequi exi-
stimabant. Conversi ergo Romani, hos aequo animo
verterunt, ex his multis premissis. Insequentes
autem eos in monte, in praecipitia et loca devia im-
miserunt, cunctis illic contritis. Inter ea praecipitia
instar caprarum sylvestrium morabantur. Multos
autem viventes comprehenderunt. Ceperunt quoque
et horum castra, et omnem suppellectilem ipsorum.
Porro Romani, extensis in caelum manibus, Deo
gratias referebant, et pro imperatore, qui se bene
probaverat, indeficienter orabant. Qui enim antea

A nec Persicum audebant pulverem videre, nunc im-
mota eorum inventa tabernacula spoliant. Quis enim
speret Persarum inexpugnabile genus dorsa datu-
rum Romanis? Itaque imperator exercitu cum pra-
tore ad hiemandum in Armenia derelicto, ipse By-
zantium rediit. Anno vero imperii sui decimo ter-
tio, Heraclius profectus a regia urbe celeriter in Ar-
meniam properavit. Chosdroes autem rex Persarum,
misit Sarmanzarim cum exercitu suo in Romano-
rum terram intrandi. Heraclius autem scribebat
Chosdroi, ut aut pacem amplecteretur, aut se sci-
ret cum exercitu suo Persidem ingressurum. Chos-
droes autem nec pacem amplectebatur, nec verum
sermonem Heraclii arbitrabatur. Non enim audere
illum Persidi appropinquare putabat. Sane impera-
tor duodecima Kalendarum Maiarum ingressus est
Persidem. Quo Chosdroes comperto Sarmanzarim
reverti jussit, et collectis ex tota Perside militibus
suis, et traditis eis Sabin, velociter eas adunari
Sarmanzarim jussit, et ita contra imperatorem pro-
cedere. Heraclius autem, advocato exercitu suo, ver-
bis exhortatoriis incitabat eos dicens: Viri fratres, Dei
amorem in mente sumamus, injuriam hujus requi-
rere satagamus. Stemus igitur fortiter adversus ini-
micos, quia multa dira in Christianos operati sunt,
revereamur Romanum imperium, quod sui ipsius
est Domini, et non alterius, et stemus adversus ho-
stes impiis telis armatos. Induamus fidem, nec for-
midemus interemptionem, et interemptricem gentem.
C Recogitemus, quia intra Persarum terram consisti-
mus, et ingens fuga fert periculum. Vindicemus
corruptiones virginum, rescissa commilitonum mem-
bra nostrorum videntes corde doleamus. Non sunt
haec ullam mercedem habentis, sed vitae perennis
praemia. Stemus viriliter, et Dominus Deus coope-
rabitur, et perdet inimicos nostros. Cumque impe-
rator his, et aliis quamplurimis commonitionibus
populum exhortatus esset, respondit ei unus pro
omnibus: Expandisti angustiam cordis nostri, Domi-
ne, os tuum in admonitione dilatans. Acuerunt ser-
mones tui gladios nostros, et hos animos, qui vinci
nequeant, operati sunt. Expeditos nos tuis verbis
exhibuisti, erubescimus in pugnis te aspicientes nos
praecedere, et jussiones tuas in omnibus sequimur.
D Imperator autem, sumptis militibus, mox ad Persidem
interiorem accessit, igne comburens urbes, et castra.
Fit etiam terribile hic quoddam miraculum. In
aestivali quippe solstitio aether sudore factus est ma-
didus, animos Romani exercitus recreans, adeo ut
hinc spem optimam sumerent. Audiens praeterea
Heraclius, quod Chosdroes apud Gazacreon civita-
tem cum quadraginta millibus bellicosorum esset
virorum, cum impetu adversus illum perrexit, et
praemissi quidam ab eo Sarracenorum sibi subfuga-
torum Chosdroes occurrunt vigiliae, et horum quos-
dam occiderunt, quosdam vero vinctos compeditibus
cum praetore ipsorum imperatori presentarunt.
Comperto Chosdroes derelicta, tam civitate
militia, fuga usus est. At vero Heraclius insecutus

quosdam præoccupatos occidit, cæteri autem hac, illaque palantes dissipati sunt. Cumque pervenisset imperator ad Gazacensium civitatem, in suburbanis hujus reficiebat exercitum suum: Persæ vero qui confugerant ad eum, perhibebant, quod Chosdroes fugiens igne consumpserit omnia sata in locis illis, et pervenerit ad civitatem Thebarmam in Oriente sitam, in qua erat templum ignis, atque pecuniæ a Erisilidorum regis, et error prunarum, et his acceptis ad partes b Damastager iter egerit. Imperator autem profectus a Gazacensium civitate pervenit c Thebarmam, et ingressus in eam igne consumpsit templum ignis, et tota civitate combusta, persecutus est Chosdroen in angustiis regionis Medorum. Chosdroes autem in his duabus regionibus de loco ad locum peragrans latitabat, et Heraclius hunc persequens, multas civitates vastavit, et regiones. Hieme vero accedente consilium faciebat ubi nam hæmaret cum populo, et quidam in Albania perhibebant: quidam vero contra ipsum properare Chosdroen. At imperator jussit populum tribus diebus divinum oraculum præstolantem caste, ac pure conversari, sicque, responso accepto, in Albania decrevit hieme commorari. Dum vero abiens illuc iter ageret, habens secum copiosam Persarum prædam, haud paucos incursus a Persicis cuneis pertulit, ipse vero divina cooperatione triumphum de omnibus tulit. Præterea, cum vehemens tempestas cecidisset super eum in via, et hunc gelu præoccupasset in Albania, haberetque quinquaginta millia vinculatorum, compatiens corde suo misertus vincula dissolvit, indulgentiam tribuit, et requiem impertitus est, ita ut omnes cum lacrymis exorarent, etiam eum Persidis fieri liberatorem a mundi exterminatore, et trucidatore Chosdroe.

Anno decimo quarto imperii Heraclii Chosdroes Sarrablagan prætorem constituit, virum facinosum, et typho multo elatum, tradensque ei exercitum, eos videlicet qui dicuntur d Chosdroetæ ac Perozitæ, in Albaniam eum direxit ad Heraclium. Cumque ingressi essent fines Albanicæ, non sunt ausi ad bellandum ante faciem imperatoris stare; sed clausuras tenere, quæ ducunt in Persidem, æstimantes in obsidendo insidiari. At vero Heraclius mox ut ver accessit, profectus de Albania per apertos campos, et escis largiter affluentes, transitum in Persidem faciebat, licet longinquitas multæ viæ spatium transegerit. Sarrablagas vero per arctum iter, utpote compendiosum satagebat, ut comprehenderet eum in Persidis regione. Heraclius autem monebat populum dicens: Novimus, fratres, quod militia Persarum in deviis locis pererrans, tam equum eorum dissolvat, quam ipsos enervet. Nos autem festinemus contra Chosdroen properare valde celeriter, ut ex improvise irruentes in eum turbe-

mus illum. At vero populus hujusmodi spernebat consilium, et maximè Lazorum, et Abasgorum, atque Hiberorum concertatores. Hinc in ærūnnas incidunt. Pervenit autem et e Sarbaras cum populo suo, quos omni virtute armavit Chosdroes, et destinavit per Armeniam adversus Heraclium. Sarrablagas vero sequebatur post tergum Heraclii, et non est cum eo in conflictum congressus, expectans uniri Sarbaræ, et ita constituere prælium. Cognito autem Romani Sarbaræ impetu, ad metum conversi sunt, ad pedes imperatoris prociderunt cum lacrymis, scientes quale sit malum non cedere servum domini voluntatibus, et pœnitentiam agentes super inobedientia sua, quam nequiter perpetraverant, dicentes: Manum tuam, domine, priusquam pereamus miseris da. Cedimus enim tibi, in quibuscunque præceperis. Tunc imperator acceleravit congrèdi cum Sarrablaga, priusquam uniretur populo Sarbaræ, et multis incursionibus adversus eum factis nocte, ac die, hunc in formidinem pepulit, et retro utrisque dimissis contra Chosdroen velociter insecutus est. Duo vero ex Romanis ad Persas se conferunt, et persuadent eis credere, Romanos ex formidine fugere. Contigit autem eos, et alium audire f Romanum. Sathin scilicet prætoris Persarum adventum cum alia militia in auxilium, et hoc comperto, Sarrablagas et Sarbaras decertabant Heraclium instigare ad prælium, priusquam veniret Sathin, et in se transferret victoriæ gloriam. Credentes quoque profugis, properant adversus Heraclium, et appropinquantes ei castrametati sunt, volentes in eum simul irruere. Ast Heraclius profectus a vespera iter fecit per totam noctem, et profectus ab eis invento herbifero campo, castrametati sunt in eo. Porro barbari existimantes eum formidine fugere incomposite sequebantur, ut comprehenderent illum. Ipse autem occurrens eis bellum iniit adversus illos, et apprehenso quodam colle nemoroso, coacervatoque populo in ipso, cooperatione Dei barbaros vertit, et per fauces hos insecutus multitudinem copiosam occidit. Cadit autem et Sarrablagas, ense vulneratus in dorso, et cum hi in agone essent, pervenit etiam Sarbaras cum exercitu suo, et hoc imperator verso, et ex his multis occisis, reliquos fugientes dispersit. Cepit quoque et apparatus g sarcinæ ipsorum. Porro Sarbaras unitus h Sathin collegit barbaros qui salvati fuerant, et iterum disponebant contra Heraclium proficisci. Ast imperator in regionem Hunnorum, et per horum loca difficilia festinabat in asperis locis, ac deviis. Barbari vero sequebantur post eum. Porro Lazi, una cum Abasgis formidantes, subdixerunt se ab auxilio Romanorum, et in regionem suam reversi sunt. Sathin vero hoc advertens, furore multo, una cum Sarbarâ persequēbatur Heraclium. Sane imperator collecto exercitu hos verbis exhortatus est, et minime delinivit di-

a Al., Cræsi Lydorum.

b Al., Dastarger agebat.

c Al., Thebarmeson.

d Al., Chosdrogetæ.

e Al., Sarbarazas.

f Al., Rumorem.

g Τούλδον.

h Al., Sain.

ens, multitudo vos, fratres, inimicorum non contur-
 jet, Deo quippe volente unus persequetur mille.
 Nactemur ergo nosmetipsos pro salute fratrum no-
 strorum, et sumamus coronam 'martyrii, quo et fu-
 rorum tempus nos laudet, et Deus reddat mercedes.
 His et aliis quampluribus verbis audaciam exercitui
 conferens, hilari vultu praelium ordinat, et distantes
 ab invicem intervallo pusillo, a mane usque ad ve-
 speram aggressi non sunt in alterutrum. Vespere
 vero imperator, arrepto itinere, pergebat. Barbari
 vero iterum post eum sequebantur^a comitantes viam,
 hunc præoccupare volentes, incidunt in loca palustria,
 et oberrantes in magnum discrimen deveniunt. Im-
 perator autem transiens fines Persarum, per Arme-
 niam peragrabat. Cum autem terra illa teneretur a
 Persis, multi cum Sarbara concurrerunt, ac per hoc
 populus ejus crevit. Præterea, hieme accedente, di-
 spersit multitudinem per loca ipsorum, ut requiesce-
 rent in domibus suis. Quo comperto Heraclius nocte
 furari meditabatur bellum. Cumque turbo tempesta-
 tis adesset, et Sarbaræ nulla suspicio incumberet,
 electis fortissimis equis, et robustioribus ab exercitu,
 hos dupliciter armans, quosdam ex eis præcedere
 jussit contra Sarbaram, ipse vero cum aliis post eos
 subsequutus est. Accelerantibus ergo per noctem, et
 pervenientibus ad prædium, cui vocabulum erat Las-
 banum, hora noctis nona, Persæ, qui in eo erant, et
 impetum cognoverant, insurrexerunt in eos. Ipsi
 autem interfecerunt hos omnes, excepto uno qui hoc
 Sarbaræ nuntiavit. At vero Sarbaras ascendit equum
 nudus, atque discalceatus, fuga salutem mercatus.
 Hujus autem mulieres, et omnem Persicum florem,
 principesque, ac satrapas cum electis militibus, qui
 in domorum tecta conscenderant, et bellum contra
 se præparaverunt, per ignem deposuit, et alios qui-
 dem occidit, alios vero igne consumpsit, alii vero
 manicis et compedibus colligati sunt, ita ut pene
 nullus ex his qui Sarbaræ fuerant, salvaretur. Acce-
 perunt autem et arma Sarbaræ, aureum videlicet
 clypeum, machæram etiam ejus, et lanceam æque
 auream, et comptam lapidibus pretiosis zonam, ni-
 hilominus et calceamenta ejus. His omnibus sumptis,
 procedit contra dispersos per villas, qui scilicet
 comperta Sarbuti fuga, sine retentione fugiebant.
 Ipse autem insecutus multos eorum occidit, et vinctos
 accepit, reliquique cum confusione repedarunt in
 Persidem. Porro imperator, exercitu suo collecto,
 cum gaudio in illis locis intrepidus hiemavit. Anno
 15 imperii Heraclii, Arabum princeps Muhammad
 habebatur. Heraclius autem coacervato exercitu suo
 consilium faciebat quamvis via pergeret. Duæ nam-
 que viæ sibi adjacebant angustæ, ac devixæ, una qui-
 dem Tarentum ducens, altera autem in terram Syro-
 rum. Verum illa, quæ Tarentum ducebat, differentior
 quidem erat, sed egestatem cunctarum habebat esca-
 rum; quæ vero in terram ducit Syrorum, Taurum
 transit, et abundantiam, et dapsilitatem præstat ali-

^a Al., et commutantes.

mentorum. Hanc præferunt omnes, licet abruptior
 esset, et nive multa severior. Hac itaque multo la-
 bore transacta in vii diebus perveniunt ad fluvium
 Tigris, et hunc cum transmeassent, veniunt Martyro-
 polim, et Amidam, et quiescunt tam exercitus quam
 captivitas. Hinc et litteras Byzantium imperator po-
 tuit mittere, et quæ circa se erant omnia indicare,
 et ingens facere gaudium civitati. Sarbaras autem,
 populo suo qui fuerat dispersus collecto, insurrexit
 in illum, imperator vero electam militum alam ad
 custodiendum misit clausuras, quæ ad se ducebant,
 et aditus qui ad Orientem erant. Ipse vero discur-
 rens, in faciem efficitur Sarbaræ. Cumque transmeas-
 set Nymphion amnem, ad Euphratem pervenit, in
 quo erat pons nexus e funibus simul et navibus. At
 vero Sarbaras dissolutis funibus pontis, ab altera
 ripa in totum in alteram transtulit pontem. Cum-
 que imperator venisset, nec valuisset transire per
 pontem, discurrens invenit meatum, et hunc Martio
 mense inopinate sine discrimine transmeavit, et Sa-
 mosatam pervenit. Rursusque cum Taurum præter-
 isset, in Germaniciam profectus est, et cum transis-
 set Adana, venit ad amnem Saron. Sarbaras autem
 pontem rursus in proprium locum extenso, absque
 obstaculo transfretavit Euphraten, et sequebatur
 post eum. Ast imperator cum transisset pontem
 Sari, inventa requie tam exercitus quam animalium,
 circa ipsum castrametatus est reficiens eos. Pervenit
 autem et Sarbaras in partem quæ contra ex altera
 parte esse videbatur. Invento vero ponte, et propu-
 gnaculis quæ in eo erant a Rom. obtentis, castrame-
 tatus est. Excurrentes autem multi Romanorum per
 pontem inordinate, cum Persis contulere conflictum,
 multa in ipsis cæde commissa. Verum imperator hos
 inordinate prohibebat discurrere, ne forte iter fieret
 adversariis cum illis conveniendi ad pontem, et pari-
 ter commeandi. Populus autem non acquiescebat im-
 peratori. Porro Sarbaras quibusdam exercitibus suis
 clam in locis abditis collocatis, ostendit se quasi fu-
 gientem, ac sic abstraxit multos Romanos præter
 votum imperatoris, ad insecutionem sui transeuntes.
 Reversos autem, et his in fugam versis, quotquot
 extra pontem occupavit occidit, vindictam perpeccos
 inobedientiæ. Imperator vero, cum barbaros vidisset
 insecutione ordines dissolvisse, et ex Rom. stantibus
 in antemuralibus multos extinctos, contra eos pro-
 secutus est. Porro vir quidam Persa giganteus impe-
 ratori occurrens hunc in medio pontis aggreditur.
 Ast imperator, hoc percusso, in amnis fluentia pro-
 jecit. Hoc vero ruente barbari in fugam versi sunt,
 et præ angustia pontis^b utraque parte semet in flu-
 vium jaciebant, alii autem gladiis trucidabantur.
 Porro multitudo barbarorum per fluminis ripas sagit-
 tabat, ac resistebat, non sinens transire Rom. Veru
 imperator transiens viriliter barbaris resistit cu
 paucis quibusdam societatis suæ superagonizans, it
 ut etiam Sarbaras super hoc obstupesceret, et a

^b Al., ut ranæ.

Cosmam quemdam juxta se stantem Rom. ^a perfugam Margarita diceret. Vides, inquires, Cæsarem, o Cosma, quam audax ad pugnam stet, et contra tantam multitudinem solus decertet, et velut incus jacula renuat? ^b Ex rubris enim ocreis agnoscebatur, multasque plagas, licet nullam in hoc prælio periculosam acceperit, dedit. Tota vero die cum in hoc bello pugnassent, accedente vespera ab invicem separati sunt, et Sarbaras quidem timens per noctem reversus est: Imperator autem populo suo coacervato ad urbem properavit Sebastiam, et cum Alon fluvium transmeasset, in hoc gaudio totius hiemis tempore demoratus est. Porro Chosdroes furens misit, et tulit thesauros cunctarum ecclesiarum regionis quæ sub Persis est constituta, et cogebat Christianos Nestorii sectatores fieri ad perstringendum, sive percellendum imperatorem. Anno 16 imperii Heraclii, Chosdroes Persarum rex novam fecit militiam prælium initurus, peregrinos, et cives, ac servos, ex omni natione facta electione coacervans. Qua electione Sathin tradita prætori, alia L millia ex phalange Sarbaræ electa tollens, huic sociavit, nominavitque illos ^c Cumulos aureos, et hos adversus imperatorem direxit. Porro Sarbaram cum reliquo exercitu suo Constantinopolim misit quatenus Hunnos qui essent in Occidente, quos Avars vocant, cum Bulgaribus et Sclavinis, atque Gepidibus, concordia sociarent, sicque adversus urbem properarent, et hanc unanimiter obsiderent. Cum autem hoc didicisset imperator, exercitum suum triplici parte divisum, transmisit ad custodiendam urbem. Quibusdam vero traditis Theodoro fratri suo, contra Sathin bellare præcepit. Humiliore vero parte ipse accepta in Lazicam properat, et in ipsa degens Turcos ab Oriente, quos Cazaros vocant, in auxilium advocat. Sathin vero, una cum noviter electo exercitu perveniens ad fratrem imperatoris Theodorum, bellavit contra eum. Deo autem per intercessionem superlaudabilis Dei Genitricis opitulante, bello commisso, grando miræ magnitudinis contra barbaros cecidit, eorumque plurimos perculit. At vero acies Rom. tranquillitate potita est. Vertunt autem Romani Persas, et interficiunt multitudinem copiosam. Hoc comperto, Chosdroes irascitur contra Sathin, qui ex multo animæ defectu languorem incidens moritur, ejus corpus, Chosdrois jussu salsum, ad eum delatum est, quem ille mortuum submittit multis verberibus. Porro Cazari, disruptis Caspiis portis, Persidem deunt in regione Adragiæ, una cum prætore Zeibil, ui dignitate secundus a Chajano erat, et in quæunque loca peragrabant, tam Persas deprædabant, uam civitates, et villas igni tradebant. Profectus ero et imperator his occurrit a Lazica. Zeibil autem, oc viso, accelerans complectitur collum ejus, et orat eum Persis civitatis aspicientibus. Universus item populus Turcorum in terram cadentes proni, iper faciem extenti, imperatorem honore honorant,

A qui est apud gentiles extraneus. Similiter et principes eorum supra saxa conscendentes, eodem schemate procidunt. Obtulit autem et Zeibil imperatori filium suum primogenitum. Hujus sermonibus delictatus tam vultum quam prudentiam ejus admiratur. Electisque Zeibil XL millibus virorum fortium dedit imperatori in auxilium. Porro ipse reversus est in regionem suam. His autem imperator acceptis, statim contra Chosdroen procedit. At vero Sarbaras Chalcedonem properans, Avarsque Thraci urbi appropinquantes, hanc depopulari parant, multis machinis adversus eam commotis, et navium ^d sculptarum ex Istro multitudine infinita, seu innumerabili deleta, ^e sinum repleverunt maris. Decem sane dies urbem obsidentes bellum terra marique gerentes, Domini **B** virtute pariter et cooperatione, necnon et intemeratæ Dei genitricis et virginis Mariæ intercessionibus, superati sunt. Quin et multitudine copiosa suorum tam in terra deposita quam in mari, cum ingenti confusione ad loca sua reversi sunt. Porro Sarbaras Chalcedonem obsidens, non emigravit, sed ibidem hiemavit, tam incursiones agens, quam deprædans confiniales partes, et civitates igne disperdens. Anno decimo septimo imperii sui Heraclius mense Septem-bri ingressus Persidem, una cum Turcis inopinate propter hiemem, in ecclasin misit Chosdroen, cum hoc didicisset. At vero Turci tam hieme, quam frequentibus Persarum incursibus contemplatis, non ferentes pariter cum imperatore sustinere, cœperunt paulatim diffluere, et omnes, dimisso eo, **C** reversi sunt. At imperator allocutus est populum suum dicens: Scitote, fratres, quia nemo nobis vult auxiliari, nisi solus Deus, et quæ hunc peperit sine semine Mater, ut ostendat potentiam suam, quoniam non in multitudine populorum seu armorum est salus, sed in eos qui sperant in misericordia ejus, mittit adjutorium suum. At vero Chosdroes coacervatis militiis prætorem provehit super illos Razatem, virum bellicosum, ac fortissimum, et hunc adversus Heraclium destinat. At imperator civitates Persidis atque castella igni tradit, et accedentes Persas romphæa consumit. Septimo vero Idus Octobris pervenit in regionem Chamaita, et refocillat populum per integram hebdomadam. Razates autem veniens Ganza post eum secutus est. Romanis autem pergentibus, et **D** consumentibus escas, ipse vero post tergum ut canis famem patiens, vix ^f decimis eorum nutriebatur, et cum non invenisset sumptus, multa ex animantibus consumpta sunt. Kalendis Decembribus venit imperator ad fluvium magnum Zaban, et cum hunc transisset, castrametatus est juxta Ninivem civitatem. Venit autem Razates, et penes vadum secutus est, et cum venisset a tribus milliaribus, reperit aliud vadum, et transivit. At imperator, misso Bathano magistro militum cum paucis electis militibus, invenit bandum prætoris Persarum, et cum ejus co-

^a Transfugam appellabant Margaritum.

^b Ἐκ τῶν βασιλικῶν παρασήμων.

^c Χρυσολόχας.

^d Al., scultarum.

^e Al., sinistrum cornu.

^f Al., de nucis.

mitem occidisset, detulit caput ejus, et totam auream spatam ejus, nonnullisque peremptis, vivos duxit ad imperatorem sex et viginti, in quibus erat spatarius Razatis, qui nuntiavit imperatori quod Razates contra eum pugnare vellet, sic a Chosdroe jussus, et tria millia armata in auxilium miserit ei, quæ tunc nondum venerant. His compertis imper. præmisit sarcinam ante se, ipseque subsequutus est, tractans qualiter inveniret locum in quo pugnare deberet, priusquam unirentur eis illa tria millia. Reperto itaque campo apto ad prælium, allocutus populum, prælium ordinavit. Razates vero cum pervenisset illuc, et ipse prælium dirigit, in cunelis tribus contra imperatorem procedit. Pridie sane Idus Decemb. gestum est bellum, et ante omnes prosiliens imperator, principique Persarum occurrens, divina virtute, Deique genitricis opitulatione, hunc dejecit, et qui cum eo erant, exsidentes antea fugerunt. Rursusque imperatori alius occurrit, et hunc quoque deposuit. Irruit etiam adversus eum tertius, qui dedit ei cum mucrone ictum in labium, et hanc illi plagam inflixit. Ast imperator et hunc exstinxit, et tubis clangentibus utraque acies invicem congressæ sunt. Et cum pugna valida gereretur, plaga valida vulneratus est a pedibus imperatoris ^a equus, qui dicebatur Dorcon in femore lanceæ ictu percussus. Multas autem et spatularum in facie percussiones accepit, sed ferens tegimen ex nervis contextum, plagam mortiferam non accepit. Cadit autem in hoc bello Razates, et tres tumarchæ Persarum, et principes fere cuncti, atque major pars exercitus ipsorum. Occisi autem sunt etiam Romani numero quinquaginta, et vulnerati nonnulli, ex quibus decem mortui sunt. Porro bellum gestum est a mane usque ad horam nonam. Tulerunt interea Romani banda Persarum viginti octo, exceptis his quæ confracta sunt, et despoliatis mortuis acceperunt loricas eorum, et cassides, necnon et omnes currus eorum, et manserunt ab invicem sequestrati, quantum duplex est jactus sagittæ. Fuga namque facta non est. Verumtamen Romani animalia sua nocte et adaquaverunt, et acceperunt. Equites vero qui ultra erant, steterunt usque ad horam septimam noctis, et moti repedaverunt ad castra sua. Et his acceptis abierunt, et castrametati sunt ad pedem asperi montis metuentes. Multas præterea spatulas auro circumclusas, et zonas aureas cum gemmis, et scutum Razatis totum auro respersum acceperunt, habens petalam centum viginti, et loriam ipsius auro contextam, et ^b scaramaggin ejus detulerunt cum capite ipsius, atque dextraria, et sellam totam ex auro fabricatam. Porro tenus est unus Barsumes princeps Iberorum sub Persis degentium. Nemo autem recolit hujusmodi bellum inter Romam et Persas, quod videlicet per totum diem habuit statum, vicerruntque Romani. Verum hoc factum est solo Dei

A juvenamine. Imperator vero a se conformatum exercitum contra Chosdroem minabat, quatenus hunc detereret. Porro decimo tertio Kalendas Januarias comperto imperator, quod populus Razatis, qui ex bello evasit, unitus fuerit tribus millibus, quæ a Chosdroe destinata fuerant, et sequeretur post se, cepit illico Nini-
 B vem. Transmeansque magnum Zaban, mittit Georgium tumarchem cum mille militibus, quo curreret ad retinendum pontes minoris Zaban, priusquam id Chosdroes cognosceret. Cumque Georgius cucurrisset noctu miliaris quadraginta et octo, tenuit pontes minoris Zaban quatuor, et inventos in castellis Persas obtinuit. Decimo præterea Kalendas Januarias perveniens imperator ad pontes, transfretavit, et divertit in domos Hyesdem, et refecit tam exercitum, quam
 C animantia, fecitque festivitatem Nativitatis Christi in eodem loco. Chosdroes vero comperto quod Romani tenerent pontes minoris Zabæ, misit ad Persicum populum, cui Razates præerat, ut oppido festinantes prævenirent imperatorem, et ad ipsum pergerent. Accelerantes autem illi, et transmeantes minorem Zaban, in aliis locis prævenirent imperatorem, atque præbant. Cumque imperator palatium, quod dicebatur Dezeridan, cepisset, hoc destruxit atque combussit. At vero Persæ, cum pontem Tornæ fluminis pertransissent, ibidem castrametati sunt. Ast imperator comprehenso alio palatio Chosdrois, quod vocabatur Rusa, et hoc subvertit. Cæterum ^c verteba quod in ponte Tornæ fluminis hostes forent contra se bellaturi. Sed et hoc illi scientes, relicto ponte,
 D fugerunt. Imperator vero cum sine impedimento transisset, apprehendit aliud palatium cognomento ^d Beibal, ubi et hippodromum ædificaverat, sed et ist casui dedit. Sane quidam Armeniorum qui cum Persis aderant, venerunt ad imperatorem noctu dicentes: Chosdroes cum elephantis, et exercitu suo quinque millibus contra palatium suum vocabatur ^e Damastager in loco nuncupato Bastaroth castrametatus est, et mandavit totum illuc exercitum venire, ut adversus te prælletur. Est enim illic fluvius meatibus carens, qui arctum pontem habet et angustias præ habitationibus multas, nec non fetidos rivos. Imperator ergo, consilio cum principibus inuito, cum exercitu sedit in palatio Bechal. Reperit quippe in una ex porticibus saginatas aves trecentas et in alia porticu capreas saginatas quingentas: por in alia onagros saginatos centum, eaque cuncto pulo donavit, et Kalen. Januarias illic fecerunt. Dnique inventis ovibus, et porcis, et bubus, quorum non erat numerus, requievit populus universus e-lantes, et glorificantes Deum. Præterea comprehensis his quæ ista deferebant, didicerunt ab illis li-dius, quod Chosdroes a vicesimo tertio die Decemb-mensis, comperto quod imp. pontem transisset T-næ, confestim motus fuerit de palatio, quod erat

^a Al., Phalba equus.

^b P. Pith., charrure. Al., chamare, Cedr., Scaramangium.

^c Al., verebatur.

^d Al., Berlam.

^e Al., Dagestro, Al., Distagerd, Cedren., gerd.

Damastager cum pugna Ctesiphontem petiturus, onustis ex omnibus pecuniis, quas habebat in palatio tam elephantis, quam camelis, atque burdonibus ministris suis scribens, et populo Razatis, ut ingrederentur idem palatium, et domus principum, et quidquid in his inveniretur auferrent. Itaque imperat. dimidium quidem exercitum misit ad Damastager, ipse vero per aliam viam abiit ad aliud palatium, quod cognominabatur Beddarach, et his ruinis, et igni traditis, gratias egerunt Deo, qui per intercessionem Dei genitricis talia miracula patrat. Quis enim speravit unquam Chosdroen fugere a facie Rom. principis de palatiis suis, quæ erant in Damastager, et petere Ctesiphontem, dum a xxiv annis passus Ctesiphontem videre non fuerit, sed in Damastager regalia ejus erant. Invenerunt itaque populi Rom. in palatiis ejus apud Damastager trecenta Robanda, quæ per diversa ceperunt tempora. Invenerunt etiam species quæ remanserant multas, aloen scilicet multam, et ligna aloes magna, e quibus unumquodque lxx pondera habebat, vel octoginta librarum, et sericum copiosum, ac piper, et ^a calbasias camisias multas; sacchar quoque, atque zinziber, et alias species ultra numerum. Quidam vero, et argentum, et holoserica vestimenta lectisternia, seu contexta tapetia, quorum erat copia multa, erantque omnia bona valde, quæ propter quod gravia essent penitus ineenderunt. Sed et tentoria Chosdrois, et cortinas, quas in modum tenebat porticum, quando in campo castrametabatur, cuncta cremarunt, quin et statuas multas. Invenerunt autem et in his palatiis aviaria, et dorcades, et asinos agrestes, et pavones, et phasiones infinitæ multitudinis, nec non in vivario ejus leones, ac tigrides miræ magnitudinis vivos. De cætero confugerunt ad imperatorem plurimi ex captivis, Edesseni scilicet, et Alexandrini, sed et aliæ multitudines copiosæ. Interea fecit imperator festivitatem luminum penes Damastager lætatus, et recreans tam populum, quam jumenta. Quin et Chosdroi palatia destruens, ædificia videlicet comptissima, et admiranda, domusque stupendas, quæ usque ad pavimentum deposuit, quatenus Chosdroes disceret quam durum Rom. habuerint dolorem urbibus suis desolatis ab eo nihilo minus, et incensis. Tenti autem sunt ex aulicis palatii multi, qui interrogati quando discesserit Chosdroes a Damastager, asserunt, ante novem dies priusquam vos veniretis, audito adventu vestro, latenter pertuso muro civitatis, qui est juxta palatium, temere per ^b crates exivit ipse, et uxor, et filii ejus, ne fieret tumultus in civitate, et neque militiæ ipsius cognovere, neque principes ejus, usque quo milliariis quinque perrexit. Si quidem tunc mandavit, quod sequerentur Ctesiphontem tendentes, et is qui non poterat facere v milliaria per diem, fugiens fecit xxv millia. Mulieres, ac filii ejus, qui se prius alterutros non videbant, tunc mixtim fugiebant invicem impellentes. Cumque nox accessisset, intro-

ivit Chosdroes in domum agricolæ nihili, in cujus hospicio vix manere prævaluit. Quod videns Heraclius postmodum admiratus est. Per tres autem dies adiit Ctesiphontem. Sane Chosdroes responsa acceperat a maleficis, atque astrologis ante xxiv annos, quando Daras depopulatus est temporibus Phocæ Rom. principis, quod tempore, quo adiret Ctesiphontem, periret. Et idcirco non est passus a Damastager ex tunc in partem illam, uno saltem milliario pergere, sed hinc fugiens ad hanc abiit. Verum nec in ipsa persistere ausus est, sed transiens pontem Tigridis fluminis ultra positam civitatem adiit, quæ quidem apud nos ^c Seleucia, apud ipsos vero Gueser vocitatur. In qua omnes pecunias reposuit, seditque illic cum Syra uxore sua, et aliis tribus mulieribus, quæ filiæ ipsius erant. Reliquas vero uxores suas, multosque liberos suos xl millibus longe transmisit ad interiorem partem Orientis in munitissimum locum. Quidam sane Persarum derogaverunt Sarbaræ penes Chosdroen, quod cum Romanis sentiret, et illi detraheret. Et misit spatarium suum cum jussione ad Chardarigam comprætorem Sarbaræ Chalcedonem, scribens ei ut Sarbaram interficeret, et ipse populo Persarum accepto acceleraret in Persidem in auxilium sui. Is autem qui litteras deferebat circa Galatiam comprehenditur a Romanis. Qui comprehenso eo, nescientibus Persis, hunc Byzantium deduxerunt, et imperatoris filio tradiderunt. At imperator cognita veritate protinus Sarbaram accersit, qui cum introisset, astitit imperatori. Imperator autem huic epistola, quam Chosdroes ad Cardarigam miserat, tradita, missoque ostenso, legit epistolam. At ille certus rei veritate effectus, continuo conversus fœdera cum filio principis, et patriarcha facit. Qui falsa Chosdrois epistola facta, addit in ea etiam alios quadringentos satrapas, et tribunos, et centuriones interimendos, et invento ingenio adimposito signaculo, congregatisque ducibus, et ipso Cardariga, et lecta epistola dixit ad Cardarigam: Perspicis ut hæc facias? At vero principes furore commoti, abdicato Chosdroe, imperatori pacifica patrarunt, et mutuo inito consilio, placuit ut discederent a Chalcedone, et ad propria remearent, nil exterminaturi. Præterea Heraclius scripsit ad Chosdroen: Ego persequor, et ad pacem curro. Non enim voluntarius igne consumo Persidem, sed vim passus abs te. Projiciamus ergo saltem nunc arma, et pacem amplectamur: extinguamus ignem, priusquam universa inflammet. Cumque Chosdroes hoc non admisisset, magnopere odium populi Persidis crevit adversus eum. Movit ergo Chosdroes homines principum suorum, et omne obsequium suum, et mulierum suarum, et hos armatos direxit exercitui uniendos Razatis, et staturus apud Narbam fluvium xii millibus a Ctesiphonte distantem, et jussit eos, ut dum annem transiret imperator, inciderent pontes. Ast imperator vii Idus Januarias motus a Damastager, cum abiisset tribus diebus ea-

^a Μετάξω καρβάσια καμισια.

^b Al., hortos.

^c P. Pith., Gueserselcucia.

strametatus est, duodecimque millibus procul erat a Narba flumine, ubi erat Persarum exercitus, inter quos etiam habebant elephantes ducentos. Et imperator misit Georgium turmarchen Armeniacorum, ut iret usque ad flumen, et disceret utrum Narbas vadum haberet. Et cum invenisset, quod pontes incidisset, et vadum non esset, ad imp. reversi sunt, qui motus, Zituron adiit incendens regiones, et urbes per totum Februarium mensem. Martio vero mense cum venisset in prædium, quod dicebatur Barsan, fecere vii dies, et misit Mezetium prætorem in cursum, et adjunctus est ei Gundabundas chiliarcus militiæ Sarbaræ cum aliis quinque, tribus comitibus, duobus vero axiomaticis, et duxit eos ad imperatorem, qui videlicet Gundabundas res necessarias imperatori nuntiavit, dicens: Quando fugiebat Chosdroes a Damastager, ac adiit Ctesiphontem, atque Seleuciam, dysentericiæ languorem incurrit, et voluit filium suum Merdasan, quem genuit ex Syra, coronare, atque regressus amnem iterum transivit, et secum duxit Merdasan, atque Serem, ac filium ejus alium Adar. Primogenitum autem suum Syroen, et fratres ejus, nec non et mulieres suas dimisit ultra flumen. Compertoque Syroes, quod Merdasan fratrem suum coronare vellet, turbatus est, et misit collectaneum suum ad Gundabundam, mandans ei et dicens: Veni cis flumen, et loquar tecum. At ille timuit Chosdroen, et non transivit, sed mandat ei: Scribe, inquit, mihi per collectaneum meum quidquid volueris, et scripsit ei Syroes: Quomodo nosti qualiter respubl. Persarum per nequam hominem istum Chosdroen pereat, et vult coronare Merdasan, et primogenitum suum contempsit, et si locutus fueris ad exercitum, ut recipiant me, et rogas eorum augebo, et pacem cum Rom. imperatore, ac Turcis faciam, et bene vivemus, et stude cum populo tuo, ut ego regnem, et omnes vos promoveam, et auxiliabor, et præcipue te. Gundabundas autem remisit ei per collectaneum suum dicens: Quidquid possum loquar cum prætore, et sollicitus fui, et locutus sum cum viginti duobus comitibus, et feci eos esse meæ voluntatis, sed et alios principes multos. Et hæc quidem Gundabundas mandavit Syroi. At ille remisit ei dicens, ut decimo Kalendarum Aprilium sumeret juniores, et occurreret ei apud Pontem Tigridis fluminis, et susciperent eum in exercitum, et moverentur adversus Chosdroen. Referebat autem quod cum Syroes essent duo filii Sarbaræ, et filius Hiesdem, et alii multi principum filii, atque filius Aram, omnes electi; et quod si potuerint Chosdroen perimere, bene et optime; sin autem, omnes cum Syroes confluerent ad imperatorem. Et venit Gundabundas ad imperatorem dicens: Misit me Syrois ad te, domine, veretur enim imperium Romanum, quod Chosdroen quondam salvavit, et multa mala e contra ab eo Romanorum terra passa est, et quia propter illius ingratitude nec mihi credere habet impe-

rator. Verum ille hunc rursus ad Syroen absolvit, mandans ei ut carceres aperiret, et retentos in eis Rom. educeret, et arma eis tribueret, sicque contra Chosdroen se moveret. Porro Syroes obediens imperatori, ^a retrusi educti sunt, et properavit contra patrem, Chosdroen scilicet. Cumque ille fugere tentasset, nec valuisset, tentus est, et valide vinctus ferreis compedibus colligatis, cui et circa collum ferrea pondera imponunt, et mittunt eum in domum tenebrarum, quam ipse munivit a novitate construens ad recondendas pecunias, panisque parum ei et aquæ tribuentes hunc fame necabant. Ait enim Syroes: Comedat aurum quod incassum collegit, propter quod etiam multos fame necavit, mundumque delevit. Porro misit Satrapas Syroes ad eum injuriis impetendum, et conspuendum, et ductum Merdasan, quem coronare volebat, filium ejus, ante se occidit, et reliquos filios ejus in conspectu ipsius peremerunt, et misit omnem inimicum ejus injuriis eum cumulare, et percutere, et conspuere illum. Denique per quinque dies hoc facto, jussit Syroes hunc arcibus interficere, sicque paulatim in malis nequissimam animam suam tradidit. Tunc Syroes scripsit ad Heraclium, evangelizans ei scelerati Chosdrois interitum, pacemque cum eo jugem firmissimam pepigit, omnibus Christianis qui in carceribus et in omni Perside captivi tenebantur ei remissis, una cum Zacharia Jerosolymitano præsule, ac pretiosis, et viviticiis lignis, quæ fuerant a Sarbara, cum Jerusalem cepisset, ablata. Anno decimo octavo imperii Heraclii rex habetur Persarum Syroes, qui anno regnavit uno, quando et Muhammath Arabum, seu Saracenorum princeps sub Persis degens, sextum agebat annum perventurus ad nonum. Interea facta pace cum Persis et Romanis, direxit imperator Theodorum fratrem suum cum litteris et hominibus Syrois regis Persarum, quatenus Persæ qui in Palæstina, et Jerosolymis, et Edessa, cæterisque urbibus Romanorum essent, cum pace reverterentur in Persidem, et innocue terram Romanorum transirent. Postremo imperator, cum sex annis Persidem expugnasset, septimo anno, pace recepta, cum ingenti gaudio Constantinopolim remeavit, mysticam quamdam in hoc *θεωρία* adimplens. In sex quippe diebus Deus universa condidit, septimum requiei diem vocavit; ita et ipse in sex annis multis laboribus impensis, septimo anno reversus ad urbem cum pace ac tripudio requievit. Porro populus civitatis, audito adventu ipsius, intolerabili cuncti desiderio in ^b Leriam obviam illi, una cum patriarcha et Constantino imperatore filio ejus egressi sunt portantes ramos olivarum, et lampades, laudantes eum cum gratulatione et lacrymis. Accedens autem filius ejus cecidit ad pedes ejus, et cum amplexatus eum esset, infuderunt ambo lacrymis terram. Hoc autem populus inspecto, universi Deo hymnos gratificos retulerunt, sicque demum suscepto imperatore urbe exsultantes ingressi sunt. Anno imperii Heraclii.

^a Al.: *Retrusionibus eductis, properavit contra parricidam patrem.*

^b Al., *Jeriar*.

cimo nono Persis rex Adhesyr septem mensibus præfuit. Imperator autem profectus a regia urbe, mox ut ver accessit, Jerosolymam tendit, pretiosa illuc, et vivifica ligna reportans, ad gratiarum Deo actiones reddendas. Cumque Tiberiadem adisset, accusavere Christiani Benjamin quemdam nomine, Hæbreum, quasi sibi mala facientem, erat enim admodum opulentus, qui suscepit imperatorem et exercitum ejus. Ast imperator damnavit eum. Quamobrem, inquit, molestus es Christianis, et fidei meæ? Tunc imperator admonitum hunc, et ad credendum suum baptizavit in domo Eustachii Neapolitani, qui et ipse cum Christianus esset, suscepit imperatorem. Ingressus itaque imperator Jerosolymam, restituto tam Zacharia pontifice quam almæ crucis honorandis ac vivificis lignis in proprium locum, plurimasque gratias Deo egit, pulsisque ab urbe sancta Hebræis, jussit illos non habere potestatem propius almæ civitati, quam tribus millibus appropinquandi. Cum autem pervenisset ad Edessam, Orthodoxis Ecclesiam reddidit, quæ a Nestorianis a Chosdrois tempore tenebatur, et veniens Hieropolim, audivit quod Syroes rex Persarum diem clausisset extremum, et Adhesyr hujus filius ei in regni regimine successisset. Qui cum septem tenuisset mensibus principatum, insurrexit adversus eum Sarbaras, qui, eo percusso, imperavit Persis mensibus sex. Hoc autem Persæ interfecto, ^a Bornaim prætulere in regem filium Chosdrois, qui tenuit regnum Persarum septem mensibus. Porro huic successit Hormisdas, quo a Saracenis pulso, factum est regnum Persarum ^b sub Arabibus usque in hodiernum diem. Anno vigesimo imperii Heraclii. Hormisda regnat in Persis. Cum autem Heraclius esset apud Hieropolim, venit ad eum Athanasius patriarcha Jacobitarum, vir acris, et nequam ingenii, Syrorum inditas versutias possidens, et moto de fide ad imperatorem sermone, repromisit ei Heraclius, si Chalcedonensem synodum suscepisset, patriarcham illum Antiochiæ se fore facturum. At ille simulate suscepit synodum, confitens duas unitas in Christo naturas. Interrogavit autem imperatorem de operatione ac voluntatibus, qualiter has in Christo oportet dici, duplas an simplas. Tunc imperator vocis novitate consternatus, scripsit Sergio Constantinopoleos episcopo. Advocat etiam Cyrum Phaselidis episcopum, et hoc interrogato, reperit eum consentientem Sergio in unam voluntatem et unam operationem. Sergius enim ut pote Syrus genere, ac parentibus Jacobitis existens, unam naturalem voluntatem et unam operationem in Christo rescripsit, atque confessus est. Ast imperator utriusque acquiescens consilio, reperit et Athanasium eis consentientem. Noverat enim quia ibi una operatio reperitur, ubi et una natura cognoscitur. Certus autem imperator super hoc factus scribit ad Joannem papam Romanum prædictorum sententiam, qui nequaquam eorum sectam admisit. Porro Georgio Alexandrino defuncto, mitti-

A tur Cyrus episcopus Alexandriae præferendus. Qui unitus Theodoro episcopo Pharan, fecit decoloratam hydram illam, unitatem, imo vanitatem, unam et ipsi scribentes in Christo operationem. His ita prosequentibus, in ingens opprobrium Chalcedonense concilium et catholica corruit Ecclesia. Gloriabantur enim Jacobitæ ac Theodosiani, perhibentes: Quia non nos Chalcedonensi synodo, sed potius Chalcedonensis synodus nobis communicavit, per unam operationem unam confitendo naturam Christi. Inter hæc Sophronius consecratur episcopus Jerosolymitanus, qui, congregatis sub se degentibus episcopis, impium Monothelitarum dogma mucrone anathematis perculit, et synodicam Sergio Constantinopolitano, et Joanni Romano papæ transmisit. His vero auditis, Heraclius confusus est, et destruere quidem propria volebat, et rursus opprobria non ferebat. Tunc Heraclius, ut magnum quiddam facere arbitrans, exponit scriptum illud, quod nuncupatur Zenonis edictum, continens neque unam neque duas operationes in Christo factentes, quo lecto hi quoque qui sectatores Severi sunt, et ita sapiunt, in popinis et balneis catholice detrahebant Ecclesie, perhibentes. Primum quidem quæ sunt Chalcedonitæ Nestorii sentientes resipuerunt ad veritatem conversi, et uniti nobis sunt per unam operationem in unam Christi naturam. Nunc autem poenitentes super hoc, nec se habentes sensu, amiserunt utrumque, neque unam neque duas in Christo operationes confitentes. Post mortem vero Sergii Pyrrhus Constantinopolitanum suscepit thronum, qui quæ prædicta sunt a Sergio et Cyro impie roboravit. Heraclio vero mortuo, cum Constantinus filius ejus imperaret, Pyrrhus una cum Martina veneno hunc necavit, et imperat Heraclonas Martine filius. Porro senatus et tota civitas Pyrrhum ut impium cum Martina et filio ejus repulerunt, et imperat Constans filius Constantini, et consecratur Paulus episcopus Constantinopoleos et ipse hæreticus. Joannes autem Romanus præsul, collecto episcoporum concilio Monothelitarum hæresin anathematizavit. Similiter et in Africa penes ^c Byzantium, Numidiam, et Mauritiam, diversi episcopi convenientes, Monothelitas anathemate perculerunt. Joannes sane dormiente Theodoro constituitur pro eo papa. Pyrrhus vero cum pervenisset ad Africam mutuis cum sanctissimo Maximo videtur aspectibus, Abbæ videlicet religiosissimo in monachicis correptionibus, necnon et divinorum illic consistentium pontificum præsentatur obtutibus. Qui hunc redargutum ac persuasum, Romam ad papam Theodorum direxerunt. Qui orthodoxie libello tradito papæ, ab eo receptus est. Interea cum Roma discessisset, Ravennamque pervenisset, ut canis ad vomitum suum reversus est. Quo papa comperto Theodorus, plenitudine convocata Ecclesie, ad sepulcrum verticis apostolorum accessit, et divino calice expostulato, ex vivifico sanguine in atramentum stilavit, et ita propria manu depositionem Pyrrhi ex-

^a Al., *Boranim*. Al., *Baraman*. P. *Pith.*, *Doram*.

^b Al., *sub Michammath*.

^c Al., *Byzantium*.

communicari facit. Præterea cum Pyrrhus Constantinopolim pervenisset, obeunte Paulo, audaces hæretici Pyrrhum denuo throno Constantinopolitano præficiunt. Theodoro autem papa defuncto, Martinus sanctissimus Romæ consecratur antistes. Cum autem Maximus Romam pervenisset, papamque Martinum ad æmulationem accendisset, synodo centum decem episcoporum collecta, Sergium, et Pyrrhum, et Cyrum, et Paulum anathematizaverunt, duasque voluntates et operationes Christi Dei nostri expressius prædicarunt, atque firmarunt. Cæterum nono anno imperii sui Constans nepos Heraclii, indictione octava, his agnitis furore repletus, sanctum Martinum et Maximum Constantinopolim ductos, et cruciatis apud Chersonam, et alia climata exilio relegavit, multos etiam Hesperiarum punivit. Qui moti zelo Dei, synodo sacra et ipsi convocata, Monothelitarum hæresim abdicant, duas voluntates et operationes explanant. Taliter ergo Ecclesia tunc per imperatores et impios sacerdotes turbata, surrexit desolatorius Amalech persequens populum Christi, et sit prima ruina terribilis Romani exercitus, illa scilicet quæ secundum Gabatham, et Hermucham, ac Demitharum, ad effusionem sanguinis est effecta, post Palæstinarum, et Cæsariensium, et Jerosolymorum excidia; dein Ægyptius interitus, ac deinceps Mediterraneorum, et insularum, totiusque Romanæ captivatio, sed et patrata in Phœnice omnimoda Romani exercitus, et classis perditio, omniumque Christianarum plebium, atque locorum destructio, quæ non cessavit, donec Ecclesiæ persecutor peremptus est in Sicilia. Anno vigesimo primo imperii Heraclii moritur Muhammad Saracenorum, qui et Arabum princeps, et pseudo-propheta, promotus Ebubezer cognato suo ad principatum suum. Ipsoque tempore venit auditio ejus, et omnes extimuerunt. At vero decepti Hebræi in principio adventus, æstimaverunt illum esse qui expectatur ab eis Christus, ita ut quidam eorum qui intendebant ei, accederent ad ipsum, et ejus religionem suscipere, Moysi lege inspectoris Dei dimissa. Erant autem numero decem qui hoc faciebant, cum ipso quoque degebant usque ad cædem ejus. Porro cum eum comedentem aspicerent de camelo, cognoverunt, quod non esset quem æstimabant, et hæsitabant quid agerent, et utrum religionem ejus dimitterent, et formidantes miseri, docent eum contra nos Christianos illicita, et ita illi conversabantur cum ipso. Necessarium autem reor enarrandum de generatione hujus. Ex una generalissima tribu oriundus erat Ismaelis filii Adrahæ. Nizarus enim Ismaelis pronepos, pater eorum omnium dicitur. Hic genuit filios duos, Muhdar scilicet, et Rabian. Muhdar genuit ^a Iliez et Ziason, et Theominen, et Asydum, et alios ignotos. Hi omnes habitaverunt Madianitem eremum, et in eo nutriebant pecora, et in tabernaculis conversantes. Sunt autem

^a Al., *Curasum, et Raydon.*

^b Al., *Chaldi.*

A et his interiores, qui non sunt de tribu ipsorum, sed ex Getham, videlicet hi qui vocitantur Amonitæ, qui et Homeritæ. Quidam sane eorum negotiantur in camelis suis. Cum autem inops, et orphanus esset prædictus Muhammad, visum est sibi ad quamdam introire mulierem locupletem, et cognatam suam, nomine ^b Eadigam, mercenarius ad negotiandum cum camelis ejus apud Ægyptum et Palæstinam. Paulatim autem fiducia penes ipsam mulierem percepta, quæ vidua erat, accepit eam uxorem, et habebat camelos illius atque substantiam. Cumque veniret in Palæstinam, conversabatur cum Judæis et Christianis. Capiebat autem ab eis quasdam scripturas. Porro habebat passionem epilepsiæ. Quo comperto conjux ejus valde tristabatur, utpote nobilis, et quæ se hujusmodi copulasset, egeno scilicet, et epileptico. Procurat vero et ipse placare illam taliter dicens: Quia visionem quamdam angeli Gabriels dicti contemtor, et haud ferens hujus aspectum mente deficio, et cado. Ipsa vero cum haberet quemdam monachum alterum, propter infidelitatem ibidem exulem habitantem, amicum suum, indicavit ei omnia, et angeli nomen. At ille volens eam reddere certam, dixit ei: Veritatem locutus est. Etenim iste angelus mittitur ad cunctos prophetas. Ipsa ergo primo suscepto pseudomonachi verbo, credidit ei, et prædicabat id aliis mulieribus contribulibus suis, Prophetam eum esse, et taliter ex feminis fama pervenit ad viros, primo duntaxat ad ^c Ebubezer, quem successorem suum reliquit. Et tenuit hæresis ejus partem eremi, postremo per bellum. Nam primum quidem occulte decem annis, et bello decem similiter, manifeste novem. Docuit autem auditores suos, quod qui occidit inimicum, vel ab inimico occiditur, in Paradisum ingrediatur. Paradisum vero dicebat carnalis cibi, et potum, et commistionis mulierum, fluviumque vini, et mellis, et lactis, et feminarum non præsentium, sed atiarum commisturam multorum annorum futuram, et affluentem voluptatem, necnon et alia luxuria, et stultitia plena. Compati tamen docebat invicem, et auxiliari patienti. Porro eodem anno natus est in Oriente David filius ejus, eademque die natus est Heraclius filius Heraclii junioris, qui et Constantinus appellatus est, et baptizatus est a Sergio patriarcha.

D Anno vigesimo secundo imperii Heraclii, Eububezer dux Arabum habetur, qui tribus principatus est annis. Persæ vero insurrexerunt invicem, et se mutuo debellarunt. Per idem quoque tempus rex Indorum mittit munera congratulatoria Heraclio in Persarum victoria, margaritas scilicet et lapides pretiosos multos. Mortuus est autem Muhammad, qui statuerat quatuor amireos expugnandi Christianos, qui ex genere Arabum fuerant, qui venerunt contra Mucneas castellum, in quo erat Theodorus ^d Begarius, volentes irruere in Arabas die qua idolis immolaturi erant. Comperto autem hoc Begarius collegit

^c Al., *Abubucharo.*

^d Al., *bligarius, id est cubicularius.*

omnes milites eorum, qui eremum observabant, et diligenter sciscitans a Sarraceno diem, et horam qua erant aggressuri eos, ipse irruens in eos in prælio, quod dicebatur *μῆθος*, occidit tres amireos, plurimamque populi turbam. Exsiluit autem unus amiras, Chalegus nomine, scilicet quem Gladium Dei dicunt. Erant autem Arabum juxta positorum quidam, qui accipiebant ab imperatoribus rogas pauxillas ad custodiendum stoma eremi. Eodem tempore venit quidam spado daturus militum rogas. Et cum venissent Arabes secundum consuetudinem accepturi rogas suas, eunuchus eos ad iras impulit dicens: quia dominus vix dat militibus rogas, quanto minus canibus istis? Videntes ergo Arabes hoc abierunt ad generis sui viros, et ipsi duxerunt eos in regionem Gazæ, quæ aditus erat eremi contra Sida montem, locuples valde. Anno vigesimo tertio imperii Heraclii cum misisset Eububezer quatuor prætores, qui ducti fuerant ab Arabibus, ut prætuli, venerunt, et acceperunt Ran, et totam regionem Gazæ, tandemque aliquando cum venisset prætor a Cæsarea Palæstinæ cum militibus paucis, inito bello perimitur primus cum exercitu, qui trecentorum erat virorum, et multis captivis acceptis, et exuviis plurimis, reversi sunt cum victoria splendida. Porro eodem anno terræmotus factus est in Palæstina et apparuit signum in cælo quod dicitur *δοξίτης*, contra meridiem, prænuntians Arabum potestatem. Perduravit autem diebus triginta extentum a Mesembria usque ad Arcturum: erat autem in modum gladii. Anno vigesimo quarto imperii Heraclii, Ebubezer moritur, qui principatus est annis duobus et dimidio; et sumit principatum Haumar, qui destinat exercitum adversus Arabiam, capitque Bostra civitatem una cum aliis civitatibus. Profecti sunt autem usque Gabata. Cum his bellum aggressus Theodorus imperatoris Heraclii frater, victus est, et ad imperatorem Edessam venit. Ast imperator ordinat alium prætorem nomine a Bahanem, et Theodorum sacellarium cum virtute Romaica, et adversus Arabes mittit. Cumque venisset Emesam occurrit multitudo Sarracenorum. Quibus occisis una cum his, qui eis principabantur, reliquos abigit usque Damascum, et illic juxta Bardanensium fluvium latebras fovent. Heraclius autem Syria derelicta in desperationem ruens, sublatis pretiosis lignis a Jerosolyma, Constantinopolim adiit. Bahanes autem a Damasco Emesam rediit una cum Theodoro sacellario, cum haberet exercitus quadraginta millia, et insequantur Arabes ab Hema usque Damascum. Anno vigesimo quinto imperii Heraclii, Sarraceni aciem direxerunt in Arabiam contra Damascum, cum essent multitudinis infinitæ. Quo Bahanes comperto, ad imperialem sacellarium mittit, ut veniret cum exercitu suo in auxilium sibi, cum plurima esset Arabum copia. Venit ergo sacellarius ad Bahanem. Qui profecti ab Emesa occurrerent Arabibus, et conflictu facto, prima die, quæ tertia feria hebdomadis erat measis Augusti die vigesima tertia, superantur

^a Al., Bahantem. Al., Bohanem.

hi, qui circa sacellarium sunt inventi. Simultate autem facta, hi qui cum Bahane erant, Bahanem provehunt imperatorem, et Heraclium respuunt, tunc hi qui cum sacellario erant, discesserunt, et Sarraceni, aditu reperto, bellum ineunt. Inter hæc vento Noto spirante contra Romanos, non valentes in faciem occurrere propter pulverem superantur, et semetipsos immittentes in arctam viam Hermuctamfluminis, illic penitus interierunt. Erant autem utriusque prætoris quadraginta millia. Tunc Sarraceni splendide triumphantes contra Damascum veniunt, et hanc capiunt, et regiones Phœnices capiunt, et habitant illic, et in Ægyptum aciem dirigunt. Cyrus autem Alexandrinus episcopus, cum horum impetum cognovisset, operam dedit, et pactis firmatis pollicetur, timens avaritiam eorum, ducenta millia denariorum per singulos annos illis collaturam Ægyptum, sed et diffinitarum eis induciarum fore aurum missurum. Quibus præstitis per tres annos, Ægyptum liberam ab exterminio statuit. Accusatur interea Cyrus apud imperatorem, quod aurum Ægypti Sarracenis tribueret, qui cum iratus misisset, hunc accersivit. Manuelem vero quemdam Armenium genere destinavit Augustalem. Cum autem annus adimpletus esset, Sarracenorum actores venerunt aurum accipere. Ast Manuel inefficaces eos expellit. Non sum, inquiens, Cyrus inermis, ut tributa vobis tribuam, sed armatus sum. Cumque isti abissent, confestim armantur Sarraceni adversum Ægyptum, et Manuelli bello illato, hunc abigunt. Ipse vero cum paucis quibusdam Alexandriae solus recipitur. Tunc Sarraceni Ægyptum sub tributo reddidere. Ast imperator, auditis his quæ gesta sunt, mittit Cyrum persuadendum eis ab Ægypto sub priori placito recedendi, et abiens Cyrus ad castra Sarracenorum, rationem reddit, se esse perhibens prævaricationis obnoxium, et si vellent priorem concordiam, juramentis affirmaturum. Porro Sarraceni nullatenus his acquiescentes dixerunt episcopo: Potes hanc maximam columnam devorare? Qui ait: Non potest fieri. At illi: Nec nobis, inquit, possibile est ulterius ab Ægypto recedere. Anno vigesimo sexto imperii Heraclii, aciem direxit Haumar contra Palæstinam, et obsidens sanctam civitatem biennii tempore cepit eam verbo. Sophronius namque Jerosolymitanus summus sacerdos verbum accepit ad totius Palæstinæ securitatem. Cumque Haumar sanctam civitatem fuisset ingressus, cilicinis ex camelis, et sordidis indumentis amictus, simulationemque satanicam ostentans, templum exquisivit quod Salomon construxerat, ad blasphemiam suam oratorium. Hoc advertens Sophronius ait: In veritate istud est abominatio desolationis quæ dicta est per Daniele prophetam, stans in loco sancto, multisque lacrymis hic pietatis propugnator Christianam deslevit plebem. Dum vero illic Haumar esset, rogavit eum episcopus accipere sindonem cum indumento, et indui, at ille non patiebatur ea portare. Vix ergo persuasit his vestiri, donec sua lava-

rentur, et iterum reddidit ea Sophronio, et vestitus est propriis. Verum inter hæc Sophronius obiit, qui verbo et actu Jerosolymitanam adornavit Ecclesiam, et contra Heraclii, et fautorum ejus Monothelitarum, Sergii scilicet et Pyrrhi, decertavit errorem. Eodem quoque anno misit Haumar in Syriam, et subegit totam Syriam Sarracenis. Anno vigesimo septimo imperii Heraclii venit Joannes cognomento ^a Chatheas procurator Hozroenæ ad Hyaidum apud Chalcodonem, et spondit ei dare per singulos annos centum millia numismatum, ne transiret Euphraten, neque ad pacem, neque ad bellum armatus, quousque auri quantitatem persolvant. Præterea Joannes Edessam venit, et annum censum delatum ad Hyaidum transmisit. Heraclius, hoc audito, Joannem obnoxium judicabat, quod absque imperiali hoc fecerit notione, et quem accersitum exsilio damnavit. Porro pro eo destinant Ptolemæum quemdam, magistrum militum. Anno vigesimo octavo imperii Heraclii ceperunt Arabes Antiochiam, et missus est Muhavias ab Haumaro prætor, et amiras totius regionis, quæ sub Sarracenis erat, ab Ægypto videlicet usque Euphraten.

Anno vigesimo nono imperii Heraclii, transmeavit Hyaidus cum omni militia sua ad Euphraten, et venit Edessam. Edesseni autem aperientes acceperunt verbum, una cum regione, magistroque militum, ac Romanis, qui cum ipso erant. Ast illi Constantiam abeunt, depopulantesque illam accipiunt bello, et trecentos Romanos interimunt, et illinc abierunt

^a Al., *Catxas*. Ms. Græcus *κατράς*.

A Daras, et hanc bello comprehenderunt, et in illa plurimos perdunt, taliterque Mesopotamiam Hyaidus cepit. Anno trigesimo imperii Heraclii Sarraceni aciem direxerunt in Persidem, et ineunt cum eis bellum, potenterque vincentes, omnes sibi Persas subditos reddunt. Hormisdas autem, qui Persis imperabat, ad interiores Persas fuga lapsus evasit, et dimisit regalia. At vero Sarraceni captivas duxerunt filias Chodrois cum omni apparatu regio, et detulerunt ad Haumar. Eodem quoque anno jussit Haumar universum describi orbem, qui sub ipso erat. Facta est autem descriptio tam hominum, quam jumentorum, et frugum.

CONSTANTINUS.

B Anno trigesimo primo imperii sui Heraclius imperator moritur, hydropicus factus, cum imperasset annis triginta. Imperat autem post eum Constantinus filius ejus mensibus quatuor, venenoque propinatus a Martina noverca sua, et Pyrrho patriarcha, moritur, et imperat Heraclonas Martinæ filius cum matre Martina.

HERACLONAS.

Anno primo imperii Heraclonæ, capit Muhavias Cæsaream Palæstinæ post septennium obsidionis ejus, et occidit in ea septem millia Romanorum. Eodem anno senatus repulit Heraclonam, una cum Martina matre illius, ac Valentino, lingua Martinæ, et naso Heraclonæ abscisso. Eisque in exsiliu destinatis ad principatum Constantem filium Constantini, nepotem Heraclii provehunt, qui imperavit annis viginti septem.

C

LIBER UNDEVIGESIMUS.

CONSTANS.

Anno ab Incarnatione Domini 634 Constans imperare cœpit. Cum primo videlicet imperii sui anno regnare cœpisset, dicebat ad synclitum: Patris mei Constantini qui me genuit, quique in vita proprii genitoris, avi mei scilicet Heraclii, sufficienti tempore cum eo imperavit, post hæc vero etiam nimis brevi, suavissimam spem Martinæ novercæ ipsius invidia concidens vita privavit, et hoc propter Heraclonam, qui ex ea et Heraclio nefarie natus est, quam Martinam cum nato vestrum cum Deo decretum jure ab imperio repulit, ne violaret tam nequam Romanorum imperium, valde provida cum esset amplissima vestra, et honesta magnificentia. Propter quod rogo vos habere vos consiliarios, et peritos ex communi subjectorum obsequio Et his dictis dimisit senatum, hunc donis dapsilibus honorans. Anno imperii Constantis secundo cœpit Haumar ædificare templum in Jerusalem, et non stabat, sed ruebat structura. Sciscitanti autem ei causam, dixerunt Judæi, quia nisi crux, quæ est supra templum montis Olivarum, tollatur, haud stabit structura, et propter hanc causam, sublata est crux il-

^a Al., *cruces deposuerunt hi qui oderant Christum.*

line, et ita constitit illic ædificium. Propter hanc etiam causam multas ^a cruces fecerunt hi qui adorant Christum. Anno tertio imperii Constantis, seditionem excitavit Valentinianus patricius, mittensque imperator hunc occidit, et populum ad sui redudi benevolentiam. Anno quarto imperii Constantis fraude occisus est Haumar Sarracenorum dux quodam Perse Margarita. Denique inventum cum adoraret, pupugit eum in ventre gladio affixo, et si vivere desiit, cum amiras fuisset annis duodecim, e post eum statuitur Hoamen hujus cognatus, filiu Tufan. Anno quinto imperii Constantis Hoamen Arabum princeps habetur, et simultatem concinnat Gregorius patricius Africæ, una cum Afris. Anno sexti imperii Constantis, factus est in terra ventus vehemens, qui multa germina evulsit, arboresque in gentes radicitus extirpavit, atque multas columna et chorum deposuit monachorum. Eodem vero anno Sarraceni hostiliter Africam adierunt, et conflictu agitato adversus tyrannum Gregorium, hunc in gam vertunt, et eos qui cum ipso erant, interimunt et hunc ab Africa pellunt, atque tributis cum Afris ordinatis et pactis reversi sunt. Anno septimo i

perii Constantis, exercitum movit Muhavias per mare adversus Cyprum. Habebat autem scaphas mille septingentas, et cepit Constantiam cum insula tota. Cum vero hanc cepisset, exterminavit. Porro audiens Carcorizum cubicularium contra se cum plurima virtute Romaica venientem, navigavit adversus Aradum, et applicans cum navigio suo apud municipium insulæ, castrum conabatur capere, variis machinamentis usus. Cum autem nil agere valisset, mittit episcopum quemdam Thomaricum nomine, deterrens eos quo dimitterent civitatem, et sub fœdere suo essent, exirentque ab insula. Cum itaque ingressus ad eos episcopus fuisset, tenuerunt eum. Porro Muhaviæ cedere noluerunt. Igitur obsidione, quam adversus Aradum constituerat, nullius momenti effecta, Damascum reversus est. Nam hiems accesserat. Anno octavo imperii Constantis movit Muhavia exercitum valenter adversus Aradum præliaturus, et hanc obtinuit verbo, ad habitandum dimittens cives ubicunque voluissent. Civitatem vero muris dissolutis incendit, et insulam usque ad præsens inhabitabilem statuit. Anno nono imperii Constantis, Busur princeps exercitus, una cum Arabibus acies direxit adversus Isauriam, et occisis multis cum quinque millibus captivorum reversus est. Mittit autem Imperator Constans Procopium quemdam ad Muhaviam quærens pacem. Quod et factum est annis duobus, Gregorium filium Theodori sumente Muhavia loco pignoris in Damascum. Anno decimo imperii Constantis, simultatem excitavit imperatori Fasagnates Armeniorum patricius, et fœdera pepigit cum Muhavia dans ei filium suum. Quo audito imperator venit usque ad Cæsaream Cappadociæ, et desperatus ab Armenia rediit. Anno undecimo imperii Constantis cinis e cœlo descendit, et timor magnus super omnes homines cecidit. Anno duodecimo imperii Constantis Muhavias Rhodum rediens, destruxit colossus ejus post mille trecentos sexaginta stabilitatis ipsius annos, quem cum Judæus quidam Emenes negotiator emisset, nongentos camelos ex ejus ære oneravit. Eodem anno Avidus Arabum prætor adversus Armeniam movit, qui consecutus Maurianum prætorem, insecutus est eum usque ad Caucasios montes, et regionem deprædatus est. Anno decimo tertio imperii Constantis, præcepit Muhavias armaturam fieri magnam navium, quo ascenderet ad regiam urbem classis eorum. Omnis autem apparatus eorum apud Tripolim Phœnicæ consistebat. Verum hoc viso, duo fratres quidam Christi amici Tripoli manentes, filii buccinatoris cujusdam, zelo Dei sauciati ad carcerem civitatis cucurrerunt impetu, habebat autem multitudinem Romanorum vinculatorum, et disruptis portis, vinclisque solutis, in ammiram irruerunt. Quo perempto una cum his qui cum eo erant, præparaturaque omni igni tradita, in Romaniam navigio transierunt. Verumtamen nec sic illi ab eadem præparatura cessaverunt. Sed Muhavias quidem militat contra Cæsaream Cappadociæ. Ablulathar vero fabri navalis structuræ constituit, qui

veniens in locum divertit vocabulo Phœnicem Lyciæ, ubi erat Constans imperator, atque Romaicus stolidus, cum eo navaliter pugnaturi. Cumque futurum esset, ut imperator cum ipso navigio præliaretur, contemplatur nocte illa visum videlicet apud Thessalonicenses esse. Porro cuidam conjectori somniorum expergefactus narrat visionem, qui ait : O imperator, utinam nec dormisses, nec somnium aspexisses ! Nam esse Thessalonicæ *θεός άλλω νικητής* innuit, quod interpretatur : pone alii victoriam, id est, ad inimicum tuum victoria vertitur. Sane imperator nihil inveniens ad prælium navalis pugnæ, Romanorum classes præstruxit ad bellum. Quibus in alterutrum irruentibus superantur Romani, et commixtum efficitur mare sanguine Romanorum. Induit autem imperator alium veste sua, et insiliens prædictus buccinatoris filius in regiam scapham imperatorem arripuit, et in aliam navim transductum inopinate salvavit. Porro ipse fortissimus viriliter insistens imperatoriæ navi multos occidit, mortique seipsum pro imperatore contradidit. Hunc præterea hostes circumdantes, et in medio retinentes, putabant ipsum esse imperatorem. Postquam autem multos occiderunt, interfecerunt hostes, et ipsum, una cum eis qui portabant imperatoriam vestem. Ast imperator taliter in fugam versus salvatur, et derelictis omnibus navigavit Constantinopolim. Anno decimo quarto imperii sui dolo necatus est Hoamen Arabum dux, cum amiras decem fuisset annis. Fit interea duellum in medio ipsorum. Quotquot enim penes eremum erant, alii volebant consobrinum, alii generum existentem quondam Muhammath. Hic vero qui in Syria, et Ægypto, Muhaviam cupiebant, qui et vicit, et obtinuit annis viginti quatuor. Anno quinto imperii Constantis, Arabum princeps Muhavias habetur, qui exercitum congregavit adversus Halim, et congregiuntur ambo in terra Balisum juxta Euphraten. Hi vero qui erant Muhaviæ cum essent validiores, aquam obtinuerunt. Unde in sitim venientes hi, qui erant Halim, defecerunt. Porro Muhavias bellare noluit, sed sine labore victoriam tulit. Anno decimo sexto imperii Constantis exercitum movit contra Sclaviniam imperator, et captivos duxit plurimos, et subegit. Anno decimo septimo imperii Constantis facta est conventio inter Romanos et Arabes, Muhavia legationem mittente ob rebellionem, ut tribuant Romanis Arabes per singulos dies numismata mille, et equum, et servum. Eodem vero anno exsilio ductus est Martinus sanctissimus papa Romanus, pro veritate fortiter agonizans, et confessor factus, in climatibus Orientis defunctus est.

Anno decimo octavo imperii Constantis, Constans occidit Theodosium proprium fratrem suum. Cum autem essent Arabes apud Saphin, dolo necatus est Hali prædictus, et singulariter imperat Muhavias regio more Damascum inhabitans, pecuniarum illie thesauros recondens. Anno decimo nono imperii Constantis apparuit hæresis Arabii, eorum videlicet

qui dicuntur Caururgitæ. Muhavias autem hos ag-
gressus, eos qui erant in Perside humiliavit: eos
vero qui in Syria erant, exaltavit, et alios quidem
vocavit Hisamitas, alios autem Heraclitas, et Hisa-
mitarum quidem donativa sublimavit usque ad du-
centa numismata: porro Heraclitarum deposuit
usque ad triginta. Anno vigesimo primo imperii sui,
exercitum moverunt Arabes contra Romaniam, et
multos deprædali sunt, et loca nonnulla depopulati.
Anno vigesimo secundo imperii Constantis prædæ
patuit Ciliciæ pars, et habitaverunt Damasci volun-
tate sua. Anno vigesimo tertio imperii Constantis
factus est error Jejuniorum, et exercitum movit
Habdinarra^a Chaldæus adversus Romaniam, et
in ea hiemavit, et multas demolitus est regiones.
Porro Slavini ad hunc confluentes cum ipso descen-
derunt in Syriam numero quinque millia, et habita-
bant in Apamiensium regione in castello Seleucobri.
Anno vigesimo quarto Busur exercitum in Romaniam
movit, et mortuus est Thomaricus episcopus Apa-
miæ, et incensus est episcopus Emesenus. Anno vi-
gesimo quinto imperii Constantis exercitum rursus
movit Busur in Romaniam, et exterminavit partes
Hexapoleos, et Phadalæ, illicque hiemavit. Anno
vigesimo sexto imperii Constantis, Armeniacorum
prætor Saporius, Persa genere, tumultuatus est con-
tra Constantem imperatorem, mittitque ad Muhaviam
Sergium magistrum militum, pollicens Muhaviæ sub-
jugare Romaniam, si ipse sibi auxiliaretur adversus
imperatorem. Quo comperto Constantinus filius im-
peratoris, mittit et ipse ad Muhaviam Andream cu-
bicularium cum muneribus, ne rebeli cederet. Cum-
que venisset Andreas Damascum, reperit Sergium
^b prævenisse, et cum ingressus fuisset Andreas, in-
tuitus eum Sergius surrexit. At vero Muhavia Ser-
gium reprehendit, dicens. Quid formidasti? Qui
respondit se juxta morem fecisse. Conversus præter-
ea Muhavia, dicit Andream, Quid quæris? Qui ait, ut
des auxilium contra rebellem. At ille: Ambo, in-
quit, inimici estis, sed ego ei ^c qui præbuerit, dabo.
Et Andreas ad eum: Ne ambigas, inquit, amiras,
quomodo tibi imperatoris meliora sunt, quam plura
rebellis. Verumtamen quod amabilius tibi fuerit age.
Et his dictis Andreas tacuit. At vero Muhavias ait:
Tractabo super hoc, et ambos jussit exire. Porro

^a Al., Chaledi.

^b P. Pith.: prævenisse. At vero Manckias simulabat
se imperatori communi, Sedebat autem Sergius.

rum præbere Arabibus. Ast Andreas: Væ tibi, ait,
Muhavia, qui consilium tribuis corpus dandi, et so-
lam umbram retinendi. Quomodocunque volueris
cum Sergio conveni, hoc enim ego minime facio.
Verumtamen te dimisso ad Deum qui te potentior
est, ut Romanis opituletur confugimus, et in eo
spem posuimus. His dictis Muhaviæ inquit: Salve; et
exivit a Damascensium civitate, et abiit Melitenen,
eo quod tyrannus esset in partibus illis, ad quas Ser-
gius erat iturus. Cumque adisset Arabessum, incurrit
clausurarum custodem, non enim consentiebat ty-
ranno. Huic ergo præcepit observare Sergium re-
deuntem ut adduceret ad se: ipse vero pergebat non
immemor, Sergium præstolans. Quæ vero gesta sunt,
nuntiavit imperatori. Interea Sergius tractans cum
^B Muhavia quæ visa fuerant, accepit Phadalæ præto-
rem Arabum cum ope barbarica concertaturum, et
auxiliaturum Sapor. Cum autem præcederet Sergius
Phadalæ, et ad Sarem gratulanter abiret, devenit
ad clausuras, et in Andream incidit turbas, et hunc
retinentes, vinctum ad Andream advehunt. At vero
Sergius, viso Andream, jactat semetipsum ad pedes
ejus, obsecrans parcere sibi. Ille autem ad eum, Tu,
inquit, es Sergius, qui gloriabar in virilibus coram
Muhavia, meque mulierculam appellabas. Ecce amodo
virilia tua tibi nihil proderunt, quin potius et morte
afficient. His dictis præcepit virilia ejus abscindi, et
suspendi eum in ligno. Constantius autem audito
Phadalæ adventu in Saporis auxilium, Nicephorum
patricium destinavit cum Romana virtute resistendi
Sapor. Erat autem Sapor Adrianopoli degens, et
cum Nicephorum ad se venire comperisset, exerce-
bat semetipsum ad prælium. Verum die quodam con-
tigit hunc secundum consuetudinem de civitate super
equum sedentem exire, cumque portæ civitatis ap-
propinquasset, equum flagello percussit, qui jactanter
saliens, et hujus caput in portam allidens, hunc vita
male privavit, et sic Deus victoriam imperatori con-
tulit. Phadalæ autem veniens in Hexapolim, et hæc
omnia discens turbatus est, et mittit ad Muhaviam
postulans adjutorium, eo quod Romani ad concor-
diam convenissent. Mittit autem Muhavias filium
suum Gizid, armans eum contra multitudines Roma-
norum. Convenerunt autem utrique apud Chalcedo-
^D nem, et ^d captivos duxerunt multos. Ceperunt autem
et Amorium Phrygiæ, et quinque millibus armato-
rum virorum dimissis in custodiam, diverterunt in
Syriam. Cum autem hiems accessisset, mittit impe-
rator eundem Andream cubicularium, et cum ni-
multa esset, noctu venit, et per lignum ascendit in
murum, et ingrediuntur Amorium, et omnes inter-
ficiunt Arabes, ita ut ex quinque millibus illis nulli
penitus remaneret. Anno vigesimo septimo imperii
sui Constans occisus est dolo in Sicilia apud Syracu-
sam, in balneo, cui nomen erat Daphne; fuerat a-
tem causa hæc: post interemptionem fratris s

^c Al., qui plus præbuit.

^d Al., captivos Arabes duxerunt.

Theodosii odio habitus est a Bizantiis, et maxime quia Martinum sanctissimum papam ignominiose Constantinopolim duxit, et exsilio relegavit penes Chersonis elimata, et maximi et sapientissimi confessoris linguam, manumque truncavit, et multos Orthodoxorum verberibus, et exsiliis, et proscriptionibus, eo quod hæresi suæ nullatenus acquiescerent, condemnavit. Quin et duos Anastasios, qui fuerant discipuli Maximi confessoris, et martyris, tormentis, et exsiliis tradidit; propter talia ergo exosus effectus est. Cum autem valde metueret, voluit in urbem Romani imperium transferre. Unde imperatricem, et tres filios suos tollere a Byzantio voluit, nisi Andreas cubicularius, et Theodorus patricius Coloniae hujus prohibuissent consillum. Sane in Sicilia fecit annos sex. Cumque prædictum balneum ingressus esset, introivit cum eo quidam Andreas filius Troili, obsecundans illi, et cum coepisset a sapore gallico deliniri, sumens Andreas situlam, dedit eam in verticem imperatoris, et protinus fugit. Ast imperator cum tardaret in balneo, insiliunt hi qui foris erant, et reperiunt imperatorem occisum. Quo sepulto, Mitium quemdam Armenium imperatorem faciunt, vi cogentes eum: erat enim valde decorus, et speciosus. Audito præterea Constantinus patris obitu, cum multo navigio in Siciliam venit, et aggressus Mitium hunc interfecit cum occisoribus patris sui. Et ordinatis Hesperiiis Constantinopolim rediit, et Romanis una cum Tiberio et Heraclio fratribus imperat.

CONSTANTINUS.

Anno ab Incarnatione Domini 660 Constantinus imperat. Sarraceni autem moverunt exercitum in Africam, et captiva duxerunt millia, ut ferunt, octoginta. Porro hi qui Orientalium partium erant, Chrysopolim venire dicentes: Si in Trinitatem credimus, omnes tres coronemus. Turbatus ergo est Constantinus eo quod ipse solus redimitus, fratres autem ejus nullam dignitatem habebant, et misso Theodoro Patricio Coloniae mitigavit eos, superlaudans illos, et assumptis majoribus natu, ut urbem ingrederentur rogavit, et cum senatu inirent consilium, ut fiat voluntas eorum. Imperator autem hos deceptos confestim in patibulo suspendit trans fretum in Syce. At illi, hoc viso, confusi abierunt dolenter ad propria. Constantinus ergo fratrum suorum nares abscondit. Anno secundo imperii Constantini^b tempestas magna effecta est, et multi periclitati sunt, tam homines, quam bestiae. Phadadas autem hiemem fecit apud Cizicum. Anno tertio imperii Constantini profectus est cum hostili apparatu, et plurimis captivis ductis reversi sunt. Anno vero 4 Constantini, apparuit iris in caelo mense Martio, et tremuit omnis caro, ita ut omnes dicerent, quod consummatio est. Eodem anno, stolo magno constructo, negatores Christi, Muhammat scilicet, et Caysus navigaverunt in Caliciam, et Lyciam, et

^a Al., Sapore.

^b Bozor tempestas.

^c Et Lyciam, et hiemaverunt penes Smyrnam.

A facta est mortalitas in Aegypto. Missus est autem Sævus Amires cum alio quoque stolo in auxilium ipsorum, utpote congruentissimus, et audax ad praelium. At vero praelatus Constantinus, hujusmodi Deum impugnantium adversus Constantinopolim motu comperto, construxit et ipse trieres miræ magnitudinis ignem ferentes, atque dromones. Anno quinto imperii Constantini prædictus Deum impugnantium stolus ascendens applicavit in Thracensibus partibus, a summitate videlicet Septimii, quæ vergit ad Occidentem, id est, a domo quæ Magnaura dicitur, et rursus usque ad arcem, quam Cyclobium dicunt, quæque spectat ad Orientem. Per totum itaque diem congressio belli tenebatur, id est, a mane usque ad vesperam, a brachialio aureæ portæ usque Cyclobium, invicem utraque parte in uno pulvere impellente. In his ergo deguerunt ab Aprili mense usque ad Septembrem, et reversi Cizicum pergunt, et hæc comprehensa illic hiemabant, et omni vere ascendentes similiter conflictum cum Christianis habebant. Per septem sane annos eisdem gestis, divina, Deique genitricis ope multitudine virorum bellicosorum amissa, et vulneratione maxima in eis effecta confusi, ac reversi cum ingenti mœstitia sunt. Cum autem discessisset idem demergendus a Deo stolus, ab hiemali aestu, ac spiritu procellarum circa partes Scillei comprehenditur, et contritus totus omnino disperit. Supbian autem filius Aruphi secundus frater commisit bellum cum Floro, et Petrona, et Cypriano habentibus Romaicam virtutem, et occiduntur triginta milia. Tunc Callinicus architectus ab Heliopoli Syriæ ad Romanos profugus venit, qui marino igne confecto Arabum vasa exussit, et una cum animalibus incendit, et ita Romani cum triumpho reversi sunt, marino igne adinvento. Anno sexto imperii Constantini Cadallus filius Chaisi, et Phadalles hieme apud Cretam morati sunt. Anno septimo imperii Constantini apparuit signum in caelo in die Sabbati. Anno octavo imperii Constantini facta est locusta magna per Syriam, et Mesopotamiam. Anno nono imperii Constantini ingressi sunt a Mardaitæ Libanum, et tenuerunt a Mauro monte usque ad sanctam civitatem, et ceperunt cacumina Libani, et multi captivi, et servi, et indigenæ confugerunt ad eos, ita ut multa milia in brevi tempore fierent. Quibus compertis Mahavias, et consiliarii ejus timerunt valde, colligentes quod imperium Romanum divinitus muniatur, et dirigit legatos ad principem Constantinum postulans pacem, et pollicitus annualia se imperatori pacta laturum. Ast imperator hujusmodi susceptis, eorumque petitione audita, destinavit eum eis in Syriam Joannem Patricium cognomento Pitrigaudin, tanquam antiquæ prosopie virum, Republicæ, et multorum negotiorum expertum, atque magnam consecutum prudentiam,

^d In veteri Codice Dionysii Hugonis Floriacensis scriptum erat in margine: *Mardaitæ Græci Piratas appellant.*

ad disputandum aptissime cum Arabibus, et quæ pacis sunt consone præstruendum. Qui cum venisset in Syriam, coacervatione Muhavias tam Amireorum, quam ^a Girasinorum effecta, suscepit eum cum honore magno. Multis ergo inter eos verbis pacificis edictis, convenit inter utrumque in scriptis fieri pacis cum jurejurando sermonem super consonantia annui pacti præbendi, videlicet Romanæ Republicæ ab Agarenis auri librarum tria millia, viros captivos quinquaginta, et equos nobiles quinquaginta. His ex communi placito inter utramque partem firmatis, et in triginta servandis annos mutuo repromissis, amplissima pax inter Romanos et Arabes est effecta. Sicque generalibus duobus inscriptis verbis ad alterutrum cum jurejurando patris, et invicem traditis, sæpedictus famosus vir ad imperatorem cum muneribus quoque multis reversus est. Cum autem hæc didicissent hi qui Hesperias partes inhabitant, tam videlicet, Chajanus Avarus, et posteriores reges, quam Exarchi, et Castaldi, nec non et principes nationum ad Occidentem sitarum, per legatos muneribus imperatori transmissis pacificam erga se dilectionem poposcere firmandam. Annuens itaque imperator postulati-
 bus eorum, confirmavit etiam circa illos donatoriam pacem, et facta est securitas magna in Oriente, nec non et Occidente. Anno decimo imperii Constantini factus est terræ motus magnus per Mesopotamiam. Corruit Edessenæ ascensus, et trullus Ecclesiæ, et construxit eum Muhavias Christianorum studio. Anno undecimo imperii Constantini mortuus est Muhavias protosymbolus Sarracenorum, qui fuit prætor annis viginti, et amiræ functus officio annis viginti quatuor, et principari cœpit Gizid filius ejus. Hoc quoque anno Bulgaris gens supervenit in Thracem. Verum inter hæc necesse est dicere de antiquitate quoque Onogundurensium Bulgarum, et Contragensium. In septentrionalibus namque Euxini ponti partibus, quæ meabiles sunt, et in paludibus, quæ dicuntur Mæotides, in eas immittitur fluvius maximus ab Oceano per Sarmatarum terram dilapsus, nomine Atel, cui Tanais amnis est junctus, et ipse ab Iberibus portis-exiens, quæ in Caucasiis montibus esse feruntur, et in eundem Atel fluens infer-
 tur. A mixtura vero Tanais, et Atel, quæ sit supra jam dictas Mæotidas paludes, dum scinditur Atel, venit is qui dicitur Euthis fluvius in Mæotidas paludes, et redit in terminum pontici maris, juxta Necropela, et ^b acroma, quod dicitur arietis facies. A præsignatis vero paludibus simile flumen mari est, et fertur in Euxini ponti mare per terram Rosphori Cimmerii, ex quo flumine capitur id quod dicitur Murzilin, et huic similia, et in partibus quidem adjacentium paludum quæ spectant ad Orientem, usque ad Phanagoriam, seu Iberos qui ibidem sunt, plurimæ nationes consistunt. Ab eisdem autem paludibus usque in amnem cui dicitur Cuphis,

^a Al., *Corasinorum*.

^b Al., *nacroma*.

ubi Xyxtus capitur, qui dicitur Bulgaricus piscis, antiquitus Bulgaria est magna, et hi qui dicuntur Contragi, ejusdem cujus et ipsi tribus existunt. Temporibus autem Constantini, qui in Occidente regnavit, cum ^c Orbatus dominus jam dictæ legionis Bulgariæ, seu Contragorum vitam commutaret, ad filios quinque relinqueret, testatus est ne ullo modo a mutua cohabitatione separarentur, ipsique nulli alteri nationi servirent. Post breve autem tempus mortis illius, in divisionem venientes quinque filii ejus altrinsecus sequestrati sunt una cum populo, que unusquisque eorum ditioni suæ subjectum habebat. Et primus quidem filius ejus qui dicebatur Buthajas mandatum proprii custodiens patris, in progenitorum suorum terra permansit usque in præsens. Secundus vero hujus frater nomine Contaragus Tanaim transiens fluvium, ex adverso primum habitavit fratri. Quartus autem, et quintus Istrum, id est Danubium fluvium transmeantes, unus eorum Avariæ Pannonia Chajano Avaro se subdens, mansit illic cum potentatu suo: alter vero haud procul ab urbe Ravenna in Pentapolim veniens, sub Christianorum imperio factus est. Deinde horum tertius Hasparuch dictus, Danaprin, et Danastrin transiens et Honglon adiens, boreos interiores Danubio fluvios, inter hunc et illos habitavit, tutum et dilectum locum hinc et inde conspiciens, dum enim esset palustris, et hinc illincque fluminibus cornatus, copiosam genti propter hostium participatam humilitate præstabat quietem. Illis autem ita quinque divisus, et ad paucitatem devenientibus exivit gens magna Gazarorum ex interiori profunda Berziliæ primæ Sarmatiæ, et dominata est omnem perviæ terræ usque ad Ponticum mare, et primus fratrum Buthajam primæ Bulgariæ principem substituit, ordinatis vectigalibus, quæ ab eo deferuntur usque nunc. Ast imperator Constantinus compe-
 quod ex Triplo gens immunda et sordida ultra Danubium apud Honglon tabernaculum fixerit, appropinquans Danubio discurrit per regionem, que nunc tenetur ab illis, quæque tunc a Christianis possidebatur, tristatus est vehementer, et jubens transire omnes exercitus in Thracem. Et construxit classem tam per terram, quam per mare, contra eos motus est, hos bello persequi volens, et contra Honglon atque Danubium per Epirum pedes aciem dirigens, et appropinquans littori naves adesse præcepit. Porro Bulgares hac celeritate seu maxima multitudine visa, super salute desperati ad præsidium prædictum confugiunt et sese circumquaque muniunt. Per tres autem dies et quatuor, ex hujuscemodi munitione nec exire audentibus, nec Romanis propter adiutium paludum occasionem prælium construenti animadvertens polluta gens remissos Romano animos, recreata et alacrior facta est. Porro imperator pedum dolorem acrius pateretur, et

^c Al., *Crobatus*.

diem cogere ob balnei usum, una cum quinque dromonibus et propriis hominibus suis reverti, deseruit magistratus, et populum, jubens cum lanceis vibrantibus exercitari, et impetum in eos movere si fortassis exirent. Sin autem, obsiderent eos, et obcluderent munitionibus. At vero hi qui erant equestris militiae, imperatorem fugisse diffamantes, metuque oppressi, eadem tergiversatione abusi sunt nemine persequente. Porro Bulgares, hoc viso, in-sequebantur post terga ipsorum, et plures quidem gladio peremerunt, multos vero vulneraverunt, persecuti eos usque ad Danubium. Quem transeuntes; et venientes usque ad eam quae dicitur Barnan circa finem Odissi, et mediterraneo illic posito perspecto, quod in multa cautela consisteret, in posterioribus quidem propter Danubium fluvium, in anterioribus autem, et ex lateribus ob clausuras, et ponticum mare, praesertim cum dominarentur adjacentium Slavinarum generationibus, quae dicebantur septem: Severos quidem locaverunt ab anteriore clausura Veregaborum ad partes Orientales: in locis autem quae sunt ad Meridiem et Occidentem usque ad Avariam, residuas septem generationes quae sub pacto erant. Ergo cum dilatati fuissent in his, elati sunt et coeperunt ea quae sub Romana rep. erant castra, seu praedia destruere, atque praedari. Unde vi coactus imperator fecit pacem cum eis, annua illis praebere pacta pollicitus in confusionem Romanorum ob multitudinem delictorum. Mirabile quippe ipso auditu erat his qui longe et qui prope degebant, quod is qui omnes tributarios sibi statuerat, tam videlicet eos qui ad Eoum et Occasum, quam ad Arctum et Mesembriam commorabantur, ab ista detestabili gente fuerit superatus. Verum imperator ita quidem ex providentia Dei hoc Christianis contigisse credens, evangelice tractans pacem fecit, et fuit usque ad obitum suum quietus a cunctis hostibus, studium habens praecipuum uniendi Ecclesias universas Dei, quae ubique divisae fuerant, a temporibus Heraclii proavi sui, et Sergii vesani, ac Pyrrhi, qui indigne throno Constantinopoleos praefuere, unam voluntatem et unam operationem in Domino Deo Salvatore nostro dogmatizantium, quorum nequam opiniones idem Christianissimus imperator Concilio universali Constantinopolim convocato ducentorum et octoginta novem Patrum episcoporum, damnavit, et dogmata, quae in antecedentibus a quinque sanctis, et universalibus conciliis fuerant confirmata, roboravit, atque pium duarum voluntatum et operationum promulgari dogma decrevit, per eandem sanctam et subtilissimam universalis concilii synodum, cui praerant tam ipse piissimus imperator Constantinus, quam pii Sacerdotes. Per idem tempus Gizid coepit esse princeps Arabum, qui tribus his praefuit annis. Anno duodecimo imperii Constantini collecta est sancta synodus et universalis sexta Constantinopolim cc octoginta et

novem sanctorum patrum, praeeptione pii patris Constantini. Anno tredecimo imperii sui repulit Constantinus ab imperio fratres suos Heraclium et Tiberium, et solus regnavit cum filio suo Tiberio. Anno decimo quarto imperii sui Muctar mendax dum tyrannidem exercuisset, obtinuit Persidem. Vocavit autem seipsum prophetam, et conturbati sunt Arabes. Anno decimo quinto imperii Constantini Arabum princeps Maruan praefectus est. Siquidem defuncto Gizid, turbati Arabes, et Theriexteri surrexerunt constituentes sibi ducem Habdallan quemdam filium Zubedir, et congregati sunt Phænices, et Palæstini, et veniunt Damascus, sed et usque Gabathan, et Asan, et Amiran Palæstinæ, dantque manus dextras Maruan, et sistunt eum ducem, qui Amiræ administratione fungitur in mensibus novem. Et eo mortuo Habdimelech filius ejus suscepit principatum, cum Amiras fuisset annis viginti uno et dimidio, aggrediturque tyrannos, et interfecit Habdallan filium Zubedir, nec non et Dadacum. Anno decimo sexto imperii Constantini facta est fames magna, atque mortalitas in Syria, gentemque Habdimelech obtinuit. Cumque Mardaitæ incumbere partibus Libani, et pestilentia teneretur, et fames, idem Habdimelech pacem quae fuerat a Muhavia quaesita petiit, missis ad imperatorem legatis, eademque trecenta sexaginta quinque milia numismatum auri praebere pollicitus, et illos trecentos sexaginta quinque servos pari modo nobiles, totidemque equos. Anno decimo septimo imperii sui requievit imperator pius Constantinus, cum imperasset annis decem et septem, et imperavit Justinianus filius ejus.

JUSTINIANUS.

Anno ab Incarnatione Domini 678 Justinianus imperat Romanis, Arabibus Habdimelech principatur, qui praefuit his annis viginti duobus. Hoc autem anno mittit Habdimelech ad Justinianum confirmare pacem, et convenit inter eos hujuscemodi pax, ut scilicet imperator deponeret Mardaitarum agmen a Libano, et prohiberet incursiones eorum, et Habdimelech Romanis tribueret per singulos dies numismata mille, et equum et servum, et ut haberent communem per aequalitatem tributa Cypri, Armeniae, ac Iberiae. Et direxit imperator Paulum magistrum ad Habdimelech ad confirmandum ea quae placita fuerant, et facta est in scriptis securitas sub testium adstipulatione, qui liberaliter honoratus reversus est. Et mittens imperator assumpsit Mardaitarum duodecim milia, Romaica virtute recisa. Omnes enim quae nunc habitantur ab Arabibus in confinibus positae civitates a Mopsuestia, et usque ad quartam Armeniam, infirmæ et inhabitabiles erant propter impetum Mardaitarum. Quibus repressis, omnia dira passa est Romania usque in praesentem diem. Eodem anno mittit Habdimelech Ziphien fratrem Muhaviae

^a Codices Pith., sex.

^b Al., Etherii.

^c Al., Marzuan.

^d Al., Zudebir.

^e Al., Amovpseustia.

in Persidem contra Muctarem mendacem, atque tyrannum, et interemptus est Ziphien a Muctare. Quo audito Habdimelich venit Mesopotamiam, et tyrannidem patitur a Saïdo, quem supergressus verbo Damascum aperire fecit a se præventam, et post hoc fraudulentè occidit. Justinianus autem cum esset junior quasi annorum sedecim, et sua quæque inconsulte disponderet, misit Leontium prætorem in Armeniam cum Romaico potentatu, et Sarracenis illic existentibus interemptis, subjicit hanc Romanis. Similiter et Iberiam, et Albaniam, ^a Hircaniam quoque, atque Mediam, et sub tributo regionibus actis plurimas pecunias imperatori transmisit. At vero Habdimelich his cognitis, abiit Cercesium, et Eupolim subjugavit.

Anno secundo imperii Justiniani facta est fames in Syria. Qua de re multi Romaniam sunt ingressi, Et veniens imperator in Armeniam illic suscepit Mardaitas qui in Libano fuerant æneo muro destructo. Destruxit autem et pacem cum Bulgaribus fixam, perturbans typos, qui a patre ordinabiliter facti sunt, et jubet transire in Thracem equestres militias, volens tam Bulgares, quam Sclavinos deprædari. Anno tertio imperii sui movit exercitum Justinianus contra Sclaviniam, et Bulgariam, et Bulgares quidem ad præsens sibi occurrentes impulit. Exurgens autem Thessalonicens copiosas multitudines Sclavinorum partim bello peremit, partim cum ad se confugerent in partibus ^b Obsicii, cum per Abidum transfretasset, constituit. Cum autem reverteretur in itinere præpeditus a Bulgaribus in arcto clausuræ, cum cæde proprii populi, et vulneratione multa vix remerare prævaluit. Eodem anno et ^c Habdalla Zubir Musabum fratrem suum mittit contra ^d Muctar, et fugit in Syriam, quem præoccupans interfecit. Porro Habdimelich militat contra Musabum, et victum occidit, et subjugavit Persidem totam. Anno quarto imperii Justiniani misit Habdimelich contra Zubir Chajan in Macha, et occidit eum Chajan ibidem, et subdita regione Chajan adversante sibi, concremavit domum idoli ejus, una cum idolocultore ipsorum. Quamobrem ille prætorem Persidis Chajan promovit, et subacta est Habdimelich tam Persidis regio, et Mesopotamiæ, quam Armenia magna, et ^e Hirii, ac per id intestina bella quieverunt. Anno quinto imperii Justiniani finem discordiæ habuit, et liberatus est ab omni bello Arabum principatus, et pace potitus est Habdimelich cunctis sibi subactis,

Anno sexto imperii sui Justinianus pacem, quam ad Habdimelich habuit, ex amentia dissolvit, et omnem Cypriorum insulam, et populum irrationabiliter voluit transmigrare, et characterem qui missus fuerat ab Habdimelich, eum noviter visus esset, et nunquam antea factus, non admisit. Multitudo vero

A Cypriorum dum transmeare niteretur, submersa est, et ex languore peribat. Reliqui vero in Cyprium reversi sunt. Et his auditis Habdimelich satanice stimulatus rogabat ne pax solveretur, sed susciperent monetam suam, cum Arabes non susciperent Romanorum incisionem in suis nummis. Verum dato pondere auri ait: Nullum Romanis damnum efficietur, ex eo quod Arabes nova cuderent. At ille precem ex timore arbitratus effectam, non perpendit, quod studium eorum esset, ut Mardaitarum primum compescerent incursus, et ita per putativæ rationis obtentum pacem dissolveret. Quod et factum est, et misit Habdimelich ad ædificandum templum Muchan, et voluit auferre columnas sanctæ Gethsemanis, et rogaverunt eum Sergius quidam vir Christianissimus, qui erat

B generalis Mansur logotheta, et valde familiaris eidem Habdimelich, atque patricius socius ejus Christianis, qui erat in Palæstina præpositus, qui cognominabatur Clausus, postulantes ne hoc fieret, sed per supplicationes suas persuaderet Justiniano mittendi sibi alias pro eis, quod et factum est. Anno septimo imperii sui Justinianus elegit e Sclavis, qui se jubente transmigrarent milites triginta milia, et armatis illis, cognominavit illos populum acceptabilem, principemque in eis Nebulum nomine statuit. Fisis autem in illis, scripsit Arabibus non se permansurum in pace quæ scripto convenerat. Et assumpto populo acceptabili, et cunctis equestribus militiis, abiit Sebastopolim maritimam. Arabes autem dissimulantes, e pacem solvere minime proponentes, sed imperatoris excessu, atque procacia hoc agendi violentiam patientes, armati et ipsi venientes adeunt Sebastopolim protestantes, ne imperator quæ invicem cum juramentis consono pacto placita fuerant solveret, alioquin Deus vindex iudex culparum foret. Sane cum imperator nec auditu ipso hujuscemodi verba patere tur percipere, illi pacis, et verbi scriptum solventes et in excelso loco pro vexillo præcedenti ^f gratia suspendentes, contra Romanos impetu irruunt Muhammat ducem habentes, bellumque taliter inierunt. E prius quidem superati sunt Arabes. Suggestens interea Muhammata auxilianti Romanis Sclavinorum duci, ^g mittit ei ^h marsupium numismatibus plenum, multisque promissionibus hunc seducens, persuadet hunc confugere ad se cum viginti millibus Sclavorum, et si fugam Quiritibus acquisivit. Tunc imperator occidit horum residuos una cum liberis, et uxoribus trans præcipitij locum Leucatum dictum, qui maritimus est Nicomediensium ⁱ sinibus. Anno octavo imperii Justiniani, Sabbis patricius Armeniæ, comperta superitione Romanorum, Armeniam Arabibus tradidit, subjecta est eis interior Persis, quæ dicitur Ceras et oritur ibidem insidiator, nomine Sabiqus, qui multos Arabum interfecit. Sed et ipsum Chajan pene omnibus modis in amne necaverat. Et tunc **A**

^a Al., Bucaniam.

^b Al., obficii. Al., obsequii.

^c Al., Haddellan Zubin.

^d Al., ab initio Marte cum eo vertitur Muctar.

^e Al., Hyrii. Al., Ethrii.

^f Paul. Diacon., et Cedren., hasta.

^g Κούρην.

^h Al., sinum. P. Pith., sinu.

reni peramplius temerarij facti sunt Romaniam depopulantes. Anno nono Imperii Justiniani, defectio solis effecta est hora diei tertia, ita ut quaedam stellae clare apparerent. Et exercitum movit Muhammat contra Romaniam, habens secum profugos Slavos ut pote expertos Romaniae, et multos duxit captivos. Porro Justinianus diligentiam circa palatii habens negotia construxit triclinium, quod Justiniani vocatur. Constituitque Stephanum Persam sacellarium suum, et spadonum primum dominum, et arbitrum, nimis insidiantem sanguini, atque crudelem, qui immisericorditer exteriores quosque verberare, sed et lapidare tam ipsos, quam horum praelatos penitus non cessabat. Cumque imperator quadam die profectus fuisset, praesumpsit agrestis bestia illa et matrem quoque ipsius Anastasiam Augustam more praeri habentis flagellare. In his autem et in civilem copiam multis malis ostensis, exosum cunctis fecit imperatorem. Similiter et in generalis^a logothetii rebus constituit monachum quemdam Theodotum nomine, qui primo inclusus fuerat in Thracensibus Augusti partibus, sed et in ipsum saevissimum existentem, qui plurimos reip. principes, et illustres viros, non tantum ex ordinatoribus, sed ex urbis quoque habitatoribus frustra, et in vanum, ac inexcusabiliter exactiones, et functiones et praescriptiones solvere faciens, funibusque suspendens, hos fumo palearum affliciebat. Insuper et praefectus imperatoria jussione plurimos viros carceribus tradens, per aliquot annos servari mandavit. Haec omnia crescere fecerunt odium populi circa imperatorem. Praeterea imperator exigebat a Callinico patriarcha orationem faciendi ut destrueret ecclesiam sanctae Dei Genitricis, quae Metropolitae dicebatur, juxta palatium sitam, volens in loco sistere phialam, et bases construere^b vulgi, ut illic imperatorem susciperent. At vero patriarcha dicebat: Orationem quidem ad statuendam ecclesiam habemus, destructionem vero ecclesiae non suscipimus. Cogente autem eum imperatore, et omnimodis exigente orationem, dixit patriarcha: Gloria Deo qui jugiter sustinens nos patitur, nunc et semper, in saecula saeculorum, Amen. Quo audito destruxerunt ecclesiam, et fecerunt phialam. Porro jam dictam ecclesiam Metropolitae fecerunt apud Petrin. Anno decimo imperii Justiniani, direxit aciem Muhammat adversus quartam Armeniam, et captivatis multis reversus est, Eodem quoque anno Justinianus pulsus est regno, hoc modo: Jussit Stephano patricio, et praetori, cognomento Ruffo, noctu interficere vulgus Constantinopolitanum, a patriarcha inchoaturo. Leontius vero patricius, et quondam magister

^a Γενικός λογοθέτης.

^b Δίμνον Venetorum.

A militum Orientalium, qui in bellis saepe probabiliter gesserat, et tres annos in custodia transegerat, excusatus ex^c Triplo revocatur, et praetor Helladis promotus est, jussus est in tres dimitti dromones, eodemque die ab urbe moveri. Nocte vero penes Julianensium portum Sophiae, juxta ea quae dicuntur Mauri, situm ad iter agendum ab urbe motus statione fixa, valedicebat amicis qui ad se veniebant, inter quos venere ad eum germani et sodales ejus, Paulus scilicet monachus Callistrati, qui et astronomus, et Gregorius Cappadox, qui et clusuriarches exstiterat, deinde monachus factus, et Egumenus Flori, qui in custodia frequentius illum visitantes, affirmabant eum imperatorem Romanorum futurum. At vero Leontius dixit ad eos: Vos certum in custodia super imperio me esse fecistis, et nunc in malis vita mea finitur. Post modicum quippe ero per singulas horas praestolans mortem, qui dixerunt: Ne pigriteris, et hoc protinus adimpletur. Audi nos tantum, et sequere nos. Et assumptis Leontius hominibus suis, et armis, quotquot habuit, ascendit in praetorium silentio multo, et pulsantes portam imperatorem venisse fingebat, ad disponendos quosdam qui illic esse noscebantur. Cumque hoc nuntiatum fuisset praefecto, qui tunc erat, et ille concito venisset, et portas aperuisset, capitur a Leontio, et alapis caesus, ligatur manus et pedes. Ingressus autem Leontius, et carceribus reseratis, solutisque viris retru-is multis, et fortibus, qui a sex et octo annis in vinculis fuerant, quorum plures milites erant, hos armavit, et in forum exivit cum eis clamans. Et omnes Christianos ad sanctam Sophiam, et per omnem regionem mittens, voce sua clamare cepit. Multitudo vero civitatis tumultuata celeriter ad luterem ecclesiae est congregata. Ipse vero cum duobus monachis amicis suis, et quibusdam ex clarioribus viris, qui e custodia fuerant egressi, patriarchium ascendit ad patriarcham. Inveniens autem et ipsum turbatum propter illa, quae jussa sunt patricio Stephano Ruffo, persuadet ei descendere ad luterem, et clamare sic: Haec est dies quam fecit Dominus. Universa vero multitudo levaverunt vocem: Effodiantur ossa Justiniani. Et ita in hippodromum omnis cucurrit populus. Cumque dies facta fuisset, educunt Justinianum in hippodromum, nasoque illius, et lingua recisa, exsulem faciunt apud Chersonam. Porro comprehensum turba Theodotum monachum, et generalem Logothetam, atque Stephanum sacellarium Persam, funibusque retrorsum, hos ligatos trahunt per mediam plateam, et ad^d Vaurum ductos incenderunt. Et ita Leontium imperatorem laudaverunt

^c Al., *extempto*.

^d Al., *Taurum*.

LIBER VIGESIMUS.

Anno ab Incarnatione Domini 688, Leontius imperat Romanis. Igitur cum regnare cepisset, undique

pacifice mansit, tribusque annis Imperium rexit. Anno secundo imperii Leontii, movit exercitum Sena-

lidus contra Romaniam, et multis ductis captivis reversus est, seditioneque concitata, Sergius patricius Lazicæ hanc Arabibus subdidit. Anno tertio imperii Leontii, acie Arabes in Africam mota hanc obtinuerunt, et ex proprio exercitu^a taxatos in ea quosdam constituerunt. Quibus compertis Leontius mittit Joannem patricium virum idoneum cum omnibus Romaicis classibus, qui cum Carthaginem pervenisset, et bello catenam portus ejus aperuisset, inimicosque in fugam vertisset, hos viriliter insecutus universa liberavit Africæ castra, relictisque^b operatoribus, hæc Imperatori suggessit, ibidemque hie-mavit, jussionem præstolatus ab eo. At vero his compertis protosymbolus copiosum et potentiorum adversus eos transmittit, et prædictum Joannem cum stolo ipsius bello a portu depellit, et hostiliter exterius castrametatus est. Prædictus vero Joannes ad Romaniam repedavit; majorem virtutem ab imperatore accipere volens, et venit usque ad Cretam Principem aditurus. Exercitus autem per majores suos ad imperatorem ascendere nolens (obtinuerat enim eos timor, atque confusio) ad consilium sese nequissimum contulit, et huic maledixerunt, eligentes imperatorem Absimarum Drongarium Cibioretorum apud Curiositas habitum, hunc Tiberium nominantes. Itaque Leontio apud Constantinopolim posito, et Neoresium portum emundante, bubonis pestis urbi incubuit, et in quatuor mensibus multitudinem plebis consumpsit. Venit autem Absimarus, una cum exercitu qui secum erat, et applicuit ex adverso civitatis in Syces. Per aliquantum sane temporis civitatem prodere nolente Leontio, proditio facta est per singularem murum Blacernarum a principibus exteris, quibus claves terreni muri creditæ fuerant cum horribili jurejurando. Isti namque per insidias tradiderunt urbem. Porro ingressi classium milites civium domos, denudaverunt in his habitantes. At vero Absimarus Leontii quidem naso reciso in monasterio Dalmatii in custodia fore præcepit. Principes autem, et amicos, utpote commorantes ei, cæsos, atque proscriptione damnatos exsilio relegavit, Heracliumque germanum suum virum vehementer idoneum, singularem^c prætorem omnium exteriorum equestrium exercituum promotum in partes Cappadociæ ad Clausorarum discurrere, contraque hostes curam ac dispositionem facere misit.

ABSIMARUS.

Anno ab Incarnatione Domini 691 Absimarus imperator Romanorum creatus est. Qui septem annis imperavit, et tumultuatus est contra^d Abdarronem, et dominatus est ei, et persecutus est eum Abipsa Chajan.

Anno secundo imperii Absimari, Romani Syriam peragrantes, et venientes usque Samosatam, et depredantes circumquaque regionem, multa occide-

runt millia, ut ferunt, Arabum ducenta, plurimisque spoliis sumptis, et captivatione Arabum multa, reversi sunt timore magno in eos patrato. Anno tertio imperii Absimari exercitum movit Haddella in Romaniam, et expugnans Tarentum, nihilque proficiens rediit, ac ædificavit Mopseustiam, et posuit in ea custodes. Anno quarto imperii Absimari, Baanes cognomento Heptadæmon quartam^e Armeniam subjugavit. Absimarus vero Philippicum filium. Nicephori patricii in Cephaloniam exsulem misit vi imperantis omnino venundatum. Asserebat enim se in somnis vidisse, quod caput suum ab aquila protegeretur, et obumbraretur. Quibus imperator auditis, hunc protinus exsilio relegavit. Anno quinto imperii Absimari seditionem concitaverunt principes Armeniæ contra Sarracenos, et eos qui erant in Armenia peremerunt, et iterum ad se Absimarum, et Romanos in regionem suam adducunt. Porro Muhammath acie adversus eos directa multos occidit, et Armeniam Sarracenis subdit, optimatesque Armeniorum coacervatos in uno loco viventes incendit. Per idem vero tempus exercitum movit Azar in Ciliciam cum decem millibus, cui cum obvius occurrisset Heraclius frater imperatoris, plurimos eorum occidit, residuos vero vinctos imperatori transmisit. Anno sexto imperii Absimari, Azidus cunei aciem contra Ciliciam movit, expugnansque erat Sisui castrum. Quod Heraclius frater imperatoris obtinuit, et bellum in eo aggressus Arabum decem millia necat. Interea Justinianus cum penes Chersonam degeret, et se iterum imperaturum concionatus denuntiaret, accolæ locorum eorundem discrimen ex imperio venire metuentes, consiliati sunt hunc interficere, vel certe imperatori transmittere. Ipse vero cum id sensisset, fugiens, et Daras veniens, Cazarorum se poposcit Chajano præsentari, qui cum rei circumstantiam didicisset, suscepit eum cum honore ingenti, et tradidit illi uxorem Theodoram sororem suam. Post modicum vero prece oblata Chajano descendit in Phanagoriam, et illic degebat cum Theodora. His auditis Absimarus mittit ad Chajanum promittens ei præbere munera multa, si Justinianum sibi duntaxat vivum transmitteret, sin autem, saltem caput ejus. Cedens autem Chajanus hujuscemodi petitioni, custodiam ei misit, quasi ne a contribulibus suis insidias pateretur, mandans Fazin, qui erat illic in personæ suæ vice deputatus, et Blagizin principi Bosphori, ut cum nuntiaret fore, eundem trucidarent Justinianum. His autem per servum Chajani Theodoræ nuntiatis, et Justiniano patefactis, convocatos ad se jam dictos principes Facin, et Blagizin quasi ad colloquendum secreto, eorum colla strangulare curavit. Confestimque Theodorum in Cazariam mittit, et ipse a Phanagoria fugiens, in Men descendit, et inventa navi parata ascendit in eam, et navigans juxta

^a Ταξείωται.

^b Al., propriis observatoribus.

^c Μονοστράτηγον.

Al., Abderachman in Perside.

^e Al., Armeniam, Arabibus subjugavit, ut imperandi somnio. Ως όνειροπολούμενον. Alter Codex Pith., ως όνειροπολέμενον.

littora, venit usque ad Symbolum juxta Chersonam. Ad quam mittens occulte tulit Barisbacurium, et Salibam fratrem ejus, et Stephanum, et Moropaulum, una cum Theophilo, qui cum navigasset cum eis Chersonam, Pharum transivit. Sicque demum transfretantes Necropola, seu ostia Danapri, et Danistri, tempestate facta, super salute sua desperati sunt omnes. Majaces vero familiaris homo ipsius dixit ei: Ecce morimur, domine, vove Deo pro salute tua, ut si Deus imperium tuum tibi reddiderit, in nullum tuorum ulciscaris inimicum. At ille in furore respondens, ait: Si pepercero cuiquam eorum, in hoc loco me Deus demergat; et sine periculo ab æstu illo exivit, et introivit in Danubium amnem. Cum autem misisset Stephanum ad Trebellin dominum Bulgaricæ, ut sibi auxilium præstaret ad obtinendum parentale imperium suum, repromisit ei se plurima dona daturum, et filiam ejus in uxorem accepturum, ipsique in cunctis obediturum, et concursurum, jurejurando pollicitus. Quo ille cum ingenti honore suscepto, commovet universum sibi subditum populum Bulgarum, atque proximo anno ad regnantem urbem venerunt.

Anno septimo imperii Absimari mortuus est Habdimelich Arabum princeps, et tenuit principatum ejus Ulid filius Abdalharis. Eodem quoque anno, Justinianus cum ad regiam urbem, una cum Terbelli, venisset, cum subjectis Bulgaribus castrametatus est ad portam Carsii, et usque ad Blacernas, et per tres dies alloquens eos qui erant de civitate, conviciis dehonestabatur ab illis, qui eorum nec saltem verbum admittebant. At vero Justinianus cum paucis contribulibus bello excepto per aquæductum ingressus, et tumultum excitans, fodiendo urbem obtinuit, et post paululum tabernacula in palatio Blacernarum tetendit.

JUSTINIANUS II.

Igitur imperii sui primo anno, id est, quo imperium suum Justinianus recepit, multa dona Trebelli tribuens, simul et regalia vasa, dimisit eum in pace. Cæterum Absimarus urbem Apolloniadem fugiens adiit, insecutionem tamen peressus apprehenditur, et ad Justinianum deducitur. Porro Heraclius vinctus a Thrace adductus est cum omnibus qui ei opitabantur, quos in muro omnes ^a suspendio interfecit. Cum autem ad Mediterranea destinasset, multos ex eis inventos, tam actores quam privatos, similiter interemit. Porro Absimarum, atque Leontium vinctos catenis per totam urbem pompis fecit dehonestari. Cumque ludi equestres agerentur, ipseque in solio resideret, ducti sunt publice tracti, et projecti proni ad pedes ejus, quorum ille colla usque ad solutionem primi ^b bravii calcavit, universa plebe acclamante: Super aspidem et basiliscum ambulasti, et conculcasti leonem et draconem; et ita hos destinatos in vivario animantium capitis animadversione punivit, Callnicum vero patriarcham, ablatis oculis, apud Romam exsilio relegavit, et ^c Cyrum, qui in-

A sula fuerat inclusus Amastridis, tanquam eum qui prænuntiaverat sibi restitutionem imperii, subrogatum provexit. Innumerabilem quoque multitudinem tam ex civili, quam ex militari catalogo, multos perdidit, multos etiam in saccos missos amara morte fecit necari, alios autem cum ad prandium, vel ad cœnam accubitaret, mox ut surgebat, partim suspendio, partim incisione perdebat, et hinc magnus timor obtinuerat omnes. Misit interea classem ad educendam de Cazaria uxorem suam, et multæ cum suis viris scaphæ demersæ sunt. Quo audito, Chajanus significat ei dicens: O insensate, nonne oportebat te in duabus, vel tribus scaphis accipere mulierem tuam, et non tantam occidere multitudinem? An putas quod et hanc arte decipias? Ecce peperit tibi filium, mitte, et accipe illos. At ille, misso Theophylacto cubiculario, duxit Theodoram, et filium ejus Tiberium, et coronavit eos, et imperavere simul cum ipso. Anno secundo imperii Justiniani Ulid surripuit Ecclesiam catholicam Damasci, livore pestifero in Christianos habito, stimulatus propter eminentem tanti pulchritudinem templi, et prohibuit scribi Græce publicos logothessii codices, sed in Arabicis adnotari sine computo, quoniam impossibile est illorum lingua monadem, vel dualitatem, aut trinitatem, aut octo, et dimidium, aut tria scribi, propter quod usque hodie sunt notarii cum eis Christiani. Anno tertio imperii sui Justinianus pacem inter Romanos, et Bulgares evertit, et equestres militias in Thracem transire faciens, classibus constructis, contra Bulgares, et Trebellin properavit. Cum autem venisset ad ripam, navigium quidem ante castrum applicare fecit. Populo autem sicut ovibus per campos ad colligendum fenum disperso, viderunt exploratores Bulgarum, vanam dispositionem Romanorum, et coacervati ut feræ subito irruerunt, et vehementer consumpserunt Romanicum ovile, multam prædam, et equos, et arma, exceptis his qui perempti sunt, accipientes. Porro Justinianus cum ad castrum fugisset cum his qui evaserant, per tres dies portas clausas, et obseratas tenuit. Videns vero Bulgarum perseverantiam, ipse sui equi nervos primus incidens, omnes idipsum facere jussit. Armis autem bellicis supra murum positis, noctu in scaphas ascendens latenter enavigavit, et cum confusione pervenit ad urbem. Anno quarto imperii sui exercitum movit Masalmas adversus tyrannum propter indignationem exercitus, una cum Mavinia per Marinianum occisi, et hanc obsidentes, hiemaverunt ibidem. Ad quos mittit imperator duos prætores Theodorum Cartherucam, et Theophylactum Salibancum exercitu, et agresti populo rusticam operam daturum ad debellandum eos, et insequendum. Ipsi vero ad contentionem venientes in alterutrum, et inordinate in eos congressi, statim vertuntur, et multa millia perierunt, et captivi ducti sunt multi. At illi sarcinis eorum, et escis acceptis obsederunt

^a Εφούλκισεν.

^b Βαίου.

^c Al. *Protocyrum*. Aliter pro eo *Cyrum*.

quousque civitatem ceperunt. Defecerat enim eis A
 esca, et per hoc recessuri erant. Porro viri tyran-
 nenses his verbis desperati, acceperunt verbum in-
 demnitatis suæ, et exierunt ad eos, et derelicta est
 civitas deserta usque in præsentem diem. Verum illi
 non servantes verbum, hos in eremum exsules trans-
 miserunt, et multos ex his servos retinuerunt. Anno
 quinto imperii Justiniani movit exercitum Abas con-
 tra Romaniam, et multis in captivitate ductis re-
 diit, et cepit ædificare Garis in regione Eupoleos.
 Anno sexto imperii Justiniani movit exercitum Mu-
 ctam adversus Ciliciam, et multa castra accepit
 verbo. Proditum est eis et Camachum cum adjacenti-
 bus sibi locis. Interea Justinianus, stolo copioso
 armato, Maurum patricium misit Chersonam, una
 cum Stephano patricio cognomento Asmiecto malo-
 rum memoria succensus, insidiarumque recordatus
 contra se a Chersonitensibus, et Bosphoronianensi-
 bus, et reliquis climatibus effectarum. Omnes naves,
 dromones videlicet, trieres, et scaphas, chimæras,
 et lintres usque ad ^a Chelandia per collationem ab
 unoquoque inhabitantium urbem, senatorum videli-
 cet, et ergasticorum, et plebeiorum, ac omnis officii
 collegit, quibus missis præcepit, omnes habitantes
 in castris illis gladio interficere, et neminem vivifi-
 care, tradens eis, et Heliam spatarium, qui deberet
 prætor Chersones constitui. Qui Chersonem venien-
 tes, nemine sibi resistente, castra ceperunt, et omnes
 gladio interfecerunt, exceptis parvulis, his parentes,
 et sibi hos in servitium reservantes. Tudunum au-
 tem principem Chersonis, qui et ex persona Chajani
 erat, et Zelum ex linea, et genere ejus, qui et pri-
 mus civium habebatur, atque alios illustres, et pri-
 meres quadraginta Chersonis, una cum familia ipso-
 rum victos ad imperatorem duxerunt. Alios vero ex
 primoribus Chersonis septem, in veribus ligneis igni
 applicatos assaverunt. Alios etiam viginti, post ter-
 gum horum vinctis brachijs, ad proram navis alligan-
 tes, et lapidibus hæc implentes, in profundum mi-
 serunt. His autem Justinianus auditis, super salute
 puerorum sæviens, jussit eos quantocius ad se vene-
 re. Cum autem stolus mense Octobri motus, et in
 pelago præoccupatus fuisset, in astri ortu, quod
 Taurus dicitur, pene totus demersus est. Sane nume-
 ratæ sunt eorum qui submersi sunt septuaginta tria
 millia. At vero Justinianus his agnitis non est trista-
 tus, quin potius gaudio repletus, et hujusmodi adhuc
 vesaniæ deditus, clamore magno minitans, iterum
 alium stolum mittit, et arari usque ad pavementum,
 et illi universos qui remanserant parvulos ad pa-
 rietem jussit. Audierunt hæc qui erant ex castris
 illis, et se munierunt, coactique contra imperatorem
 sapere, miserunt ad Chajanum in Cazariam petentes
 populum ad custodiam sui. Verum inter hæc erigitur,
 et Helias spatarius, et Bardanes exsul, qui tunc fue-
 rat e Cephalonia revocatus, eratque cum classe apud

Chersonem. Porro imperator his cognitis, misit cum
 paucis dromonibus Gregorium patricium cognomento
 Syrum, et generalem logothetam, et Joannem præ-
 fectum, atque Christophorum Turmarchen Thracen-
 sium cum trecentis armatis, tradens eis Tudunum ac
 Zelum, qui deberent Chersonæ restitui secundum
 quod antea fuerant, ad rationem reddendam Chajano
 per apocrisarium, ducendosque ad se Heliam, atque
 Bardanem. Quibus transmeantibus in Chersonam, his
 Chersonitæ rationem reddere dignati sunt: in crasti-
 num vero solos hos civis ingredi exhortati portas
 clausurunt, et generalem logothetam una cum præ-
 fecto gladio trucidarunt. Tudunum vero cum Zelo
 etiam ducto Turmarche una cum trecentis militibus
 Cazaris tradiderunt, et ad Chajanum mittere cura-
 verunt. Tudano autem in itinere mortuo, Cazari in
 susceptione ejus occiderunt Turmarchen una cum
 trecentis militibus. Tunc hi qui Chersones erant, cæ-
 terorumque castrorum, Justiniano mala imprecati
 sunt: Bardanem vero Philippicum, qui illic fuerat
 exsilio relegatus, etiam in imperatorem laudibus ex-
 tulerunt. His compertis, Justinianus peramplius insa-
 niens, filios quidem Helix Spatarii in matris sinu
 peremit. Hanc autem coegit conjungi coquo, qui
 erat genere Indus. Sicque alio navigio constructo,
 Maurum patricium Besum dirigit, traditis ei ad ex-
 pugnationem civitatum machinis, et ariete, omnique
 instrumento ad urbis exterminium, mandans illis
 quidem muros Chersonis, omnemque urbem ad ter-
 ram prosternere, nullam vero animam ex ipsis vivi-
 ficare, crebrisque quæ agerentur suggestionibus inti-
 mare. Hoc autem transmeante, perque arietem tur-
 rem quæ dicebatur Centinarisia, simul et proximam
 ejus Syagrium vocatam, deponente, Cazarisque per-
 venientibus, factæ sunt induciæ belli. Bardanes au-
 tem fugiens ad Chajanum pergebat. Cum vero inef-
 ficax stolus effectus ad imperatorem remeare minus
 auderet, Justinianum quidem execrati sunt, Bardane-
 nem autem ut imperatorem laudibus extulerunt.
 Præterea petierunt a Chajano ut daret sibi Philippi-
 cum. Porro Chajano verbum ab illis exigente ne pro-
 deretur ab eis, et deferretur ei per unumquemque
 virum numisma unum: illi protinus his datis acce-
 perunt Philippicum imperatorem. Cum autem classis
 moraretur, et suggestio nulla veniret, sensit Justi-
 nianus causam, sumptisque his qui secum erant Ob-
 sicii, et parte Thracensium, ascendit usque Sinopen
 ad discenda quæ Chersonæ fuerant gesta. Cumque
 intueretur posteriores partes, vidit ^c classem, et ad ur-
 bem reversurus, impetum demonstravit. Verum Phi-
 lippico præveniente usque ad ^d Amastrin castrame-
 tatus est. At vero Philippicus continuo mittit contra
 Tiberium quidem, Maurum patricium, et Joannem
 spatarium cognomento Struto, Heliam vero cum in-
 cursione militari contra Justinianum in Damastrin,
 iterumque alium contra Barisbacurium, qui fuga

^a Από μικροῦ ἕως μεγάλου.

^b Al., Αργεῖνους.

^c Al., classem ad urbem vela moventem, frendensque

ut leo, et ipse ad urbem.

^d Al., Damastrin.

fuera usus, et Maurus quidem una cum prædicto Struto, cum ad Blacernas abisset, invenit Tiberium altera tenentem manu columellam sanctæ mensæ Dei, et Dei Genitricis altaris, et altera pretiosa ligna, et in collo phylacteria: extra tribunal autem residentem Anastasiam patris ejus matrem, quæ Mauri provoluta pedibus, flagitabat ne suus occideretur nepos Tiberius, ut potè qui nihil gesserit pravum. Cumque ille pedes hujus teneret, et cum lacrymis supplicaret, ingressus est Strutus intra tribunal, et vi arripuit illum, et pretiosa quidem ligna ab eo sublata supra mensam posuit, phylacteria vero in collo suo suspendit. Puero autem foras educto, et despoliato, supraque limen expanso, guttur ejus instar ovæ secarunt, et hunc in templo sanctorum^a Anargirorum, quod Paulinæ vocatur, sepeliri mandarunt. Comprehensus præterea et Barisbacurius primus patricius et comes Obsicii est interemptus. Porro Hella una cum eo qui secum erat, ascendente in Damastriam, et ad sermones cum eo qui illic erat exercitu veniente, verbumque impunitatis populo qui erat cum Justiniano præbente, et sequestrati sunt universi, et discesserunt a Justiniano, solum hunc deserentes, et ad partes Philippici confluentes. Tunc prædictus Hella furore repletus currens, collo ejus comprehenso, pugione quo erat accinctus, caput ejus amputavit, et per Romanum spatarium ad Philippicum misit. At vero Philippicus per eundem spatarium hoc ad Occidentales partes usque Romam transmisit. Præterea priusquam imperaret, erat quidam inclusus in monasterio Callistrati^b prævisor, et hæreticus, qui ad se venienti Philippico dixit: Imperium tibi est repositum. At ille turbatus est, et ait inclusus: Si jubet Deus, tu quam ob rem contradicis? Hoc autem dico, quia sexta synodus male facta est. Si ergo imperaveris, hanc projice, et imperium efficietur tibi forte, atque longævum, qui cum juramento spondit ei se hoc facturum. Cum autem Leontius Justiniano successisset, ascendit Philippicus ad inclusum, qui dicit ei: Ne festines, fiet tibi. Cumque Absimarus imperasset, rursus ascendit ad eum, cui iterum ille ait: Ne acceleres, illud enim præstolatur. Porro cum Philippicus hoc quibusdam amicis suis fuisset confessus confidenter, ab eis Absimaro nuntiatum est, qui cæsum, et tonsum, atque ferreis vinculis alligatum hunc in Cephaleniam exulem misit. Cum autem^c Justinianus imperium suscepisset, revocavit eum, et cum regnaret, fecit pseudosynodum episcoporum, juxta pseudomonachi, et inclusi sermonem, et abiecit sanctam, et universalem sextam synodum. Eodem anno ille vanus oculorum cæcitatem incurrit. Quibus diebus cum in multa positus securitate degeret Justinianus, multitudinemque pecuniarum, et splendidissimarum substantiarum, illic ex multis retro temporibus ab his qui antea imperaverant, ex proscriptio-

nibus, et diversis occasionibus, maximeque a prædicto Justiniano collectarum invenisset, hæc frustra, et incassum, ac sine dolore dispersit. Et in disputationibus quidem suis rationabilis, et prudens æstimabatur, in actibus autem et honestate indigne consummans improbabilis demonstrabatur ubique. Erat autem hæreticus, et adulter.

PHILIPPICUS.

Anno ab Incarnatione Domini 704 Romanis imperat Philippicus, qui regnavit annis duobus. Arabibus autem præest Ulid, qui ducatum novem annis tenuit. Anno igitur primo imperii sui Philippicus Armenios de terra sua pellens, in Armenia quarta, et Militene habitare coegit. Porro non prævaluit sævius moveri contra sanctam Ecclesiam, et universalem sextam synodum subvertere studens, divinaque ab eo roborata sunt dogmata. Reperit autem sui sensus Joannem, quem episcopum Constantinopoleos fecit, deposito Cyro præsule, quem et exilio relegavit in monasterio Choras, Nicolaumque diaconum Calicum effecit, qui cum medicinali esset disciplina sophista, tunc quæstor erat. Algepidum^d diaconum magnæ ecclesiæ, atque Antiochum chartophylacem, et alios morum eorundem, quique etiam scripto anathematizavere sanctam sextam synodum. Interea Bulgares per Aphileam clam in angustum incidentes, et magna cæde facta usque ad urbem discurrentes, et multos transvehentes nuptiis opulentis, et dapsilibus prandis cum vario argento, cæteroque apparatu reperientes, usque ad Auream portam discurrentes, totaque Thrace præda evacuata, illæsi cum innumeris pecoribus reversi sunt ad propria. Similiter et Arabes Mistiam ceperunt, et alia castra, multa præda familiarum plurimarum, et pecorum innumerabilium facta. Anno secundo imperii Philippici, movet exercitum Habas contra Romaniam, et accepit Antiochiam Pisidiæ cum multa præda, et reversus est. Factus est autem terremotus in Syria. Biennio vero imperii Philippici transacto, Circoque natalitio, cum Prasini vicissent, visum est imperatori Sabbato Pentecostes equitem cum susceptione, ac organis ingredi, et lavari in publico balneo Zeuxippi, et cum civibus prosapiæ antiquæ prandere. Cum autem meridiæ requiesceret, repente per Auream portam introivit Ruffus^e primus stratorum Obsicii cognomento Buramphi, et Theodorus patricius Myacesii cum taxatis, quos habebat in Thrace thematis sui, et festinans in palatium invenit Philippicum meridiæ quiescentem, et comprehensum eum duxit in^f oratorium Prasinarum, et illic oculos ejus eruit nullo sciente. In crastinum autem, id est Pentecostes, coacervato in magna ecclesia populo coronatus est Artemius primus a secretis, mutato nomine Anastasius. Sabbato vero post Pentecostem oculis privatus est Theodorus Myacesii, et secundo sabbato id ipsum pertulit Gre-

^a Intellig. sanctos Cosmam et Damianum quod gratuito facerent medicinam.

^b Ἀστρονόμος

^c Al., Philippicus.

^d Al., a diacono caucum.

^e Πρωτοστράτηγος τοῦ Ὀφικίου. Al., obsequit.

^f Al., in Theodori patricii Miacii.

^g Ἀρματώριον τῶν Πρασίνων.

gorius Buramphus, et in exsilium missi sunt apud A Thessalonicen.

ARTEMIUS.

Anno ab Incarnatione Domini 706, Artemius Romanis imperat. Masalmas igitur incursiones adversus Romaniam movit, et despoliata Galatia rediit cum præda, et spoliis multis. Ast Artemius magistratibus in equestribus militiis idoneis, et rationabilibus in rebus civilibus ordinatis, jam requiem adeptus degebat. Cumque Arabes contra Romaniam, ^a Maurophorique armarentur, imperator misit principes in Syriam ad Ulid, quasi pro his quæ ad pacem pertinent locuturos, Daniele scilicet, et inter alios Sinopitem patricium, et præfectum urbis, mandans eis diligenter investigare de motu eorum, et virtute contra Romaniam instruenda. Qui cum audissent, et remeassent, nuntiaverunt imperatori, magnum contra regiam urbem per terram, ac mare instrumentum eorum. Tum ille præcepit quousque quisque haberet sumptus usque ad triennii tempus se sollicite præparare, qui autem hoc non possederit, ab urbe, inquit, discedat. Constituit autem præpositos construentium naves, et cœpit ædificare dromones, et trieres igniferas, et maximas trieres, et maritimos quidem renovavit muros, similiter autem et terrenos, sistens arcobalistas, et ^b magnas in turribus, et argumentosas alias machinas, et secundum quod possibile erat, sibi urbem munivit, frugesque plurimas in regalibus horreis posuit, atque munitissime ibi servavit. Anno secundo imperii Artemii, qui et Anastasii, mortuus est ^c Ulid Arabum dux, et Zulcimin filius Habdime- ^C lieh in principatu successit, qui et tribus præfuit annis. Eodemque anno translatus a Cizico urbe metropoli Germanus Constantinopolim, in quo et ^d comitorium translationis, quod subinfertur, pronuntiatum est continens ita. Electione, et approbatione religiosissimorum presbyterorum, et diaconorum totius venerabilis cleri, sacrique senatus, et amici Christi populi a Deo conservandæ hujus regie urbis divina gratia, quæ semper infirma curat, et ea, quæ non sunt, adimplet, transtulit Germanum sanctissimum præsullem Cizicensium metropoleos in episcopum hujus a Deo conservandæ, ac imperatorie civitatis. Facta est præsens translatio in præsentia Michaelis sanctissimi presbyteri, et apocrisarii apostolicæ sedis, et reliquorum sacerdotum, ac præsulum sub Artemio imperatore. Porro cum Artemius didicisset quod classis Sarracenorum ab Alexandria in Phœnicem properaret ad incidendum lignum cypressinum, electis ex proprio stolo velocibus scaphis, misit taxatos ex themate Obsicio, omnes apud Rhodum amnem colligi jussit, præposuitque prætorem ejus, et caput Joannem magnæ ecclesiæ ministrum, qui dicebatur papa Joannacis, quique generalis tunc erat logotheta. Is ergo cum Rhodum adiisset,

^a Al., terra marique.

^b Al., mangana.

^c Al., Hunalid. Arabum dux et Suliman.

^d Κοιτατώριον.

et navigia convenisset, alloquebatur principes super munitione, ac itinere ipsorum in Phœnicem ad incendendum lignum, et præparationem Agarenorum, quæ inveniretur. Cumque omnes alacriter obaudissent, hi, qui erant Obsicii nullatenus admiserunt, et imperatorem quidem detestati sunt, diaconum vero Joannem frameis peremerunt. ^e Ili ergo stolidi visi ad sua navigaverunt loca: illi vero nequam operatores contra regiam ascenderunt urbem. Cum autem Adramizium adiissent, essentque sine capite, invenerunt illic hominem indigenam nomine Theodosium, qui erat ^f tributorum publicorum exceptor, iners, ac idiota, et hortati sunt eum imperare. At ille fuga lapsus in monte latebat, quem inventum ut imperatorem laudibus extulerunt, vi cogentes hunc.

^B Quibus Artemius cognitis, præfecit urbi domesticos homines suos principes cum stolo, quem ipse construxerat, et armatis eis ipse Niceam ingressus abiit in urbem, et ibidem se munit. Rebelles autem ascendentes, et commoto toto themate Obsicii, et Gothogræcis comprehensis, multisque pusillis, et magnis negotiatoriis scaphis per terram, et per mare Chrysopolim venerunt. Cum autem urbis classis in portum ^g sanctæ Mammæ stationem fixisset, singulis quibusque diebus per sex menses invicem expugnarunt. Cum autem stolus urbis ad Neorii urbis portum profectus stetisset, transiens Theodosius Thracenses obtinuit partes. Proditione vero facta per portam singularis muri Blacernarum urbem cepit. Ast iniqui Obsicii populi, una cum Gothogræcis noctu per domos civium discurrentes, nulli parcentes maximum excidium operati sunt. Principes autem, qui in ea erant Artemii una cum Germano sanctissimo patriarcha Constantinopolitano comprehenso, duxerunt in casam Artemii, et eorum qui cum ipso erant. Porro Artemius his visis desperationem sui confessus semetipsum tradidit, verboque impunitatis accepto, monastico indutus est habitu. Quem Theodosius illæsum reservans apud Thessalonicam exsilio relegavit. Porro Philippicus imperavit annis quidem duobus, et mensibus novem, Artemius vero anno uno, et mensibus tribus. Leo præterea cum esset prætor Orientalium, quoniam auxiliabatur Artemio, non est subditus Theodosio. Habebat autem conspirantem sibi, et concurrentem Artabesdum Armenium prætorem Armeniacorum, cui et spondit filiam suam se in uxorem daturum, quod et fecit.

THEODOSIUS.

Anno ab Incarnatione Domini 708, Theodosius imperat anno uno. Cujus tempore Masalmas adversus Constantinopolim aciem dirigit, et præmisit ^h Zulcimin cum exercitu per siccum, Haumarum vero per mare. Porro ipse post eos cum multo apparatu venit hostili. Zulcimin autem, et Bacarius Amorium pervenientes scribunt ad Leonem prætorem Orientalium

Al., hinc vero stolo divisi.

^f Διοικήτης πρέκτως τῶν δημοσίων.

^g Al., Sancti Mennæ.

^h Al., Suseliman. P. Pith., Suheliman.

ita : Novimus quia imperium Romanorum te decet , A veni ergo ad nos, et loquamur , quæ ad pacem sunt. ^a Innuens autem Zulcimin Amorium exercitum non habere, et inimicitia penes magistratum jacere ob auxilium quod Artemio conferebat, obsedit illud, volens ille Masalman exspectare. Mox autem ut appropinquavit civitati, cœperunt Sarraceni laudibus diffamare prætorem Leonem imperatorem, rogantes et hos qui intus erant idipsum efficere. Videntes autem et hi, qui erant Amorii, quod Sarraceni hunc amore laudarent, laudaverunt et ipsi. Cognoscens vero prætor quod taxatis, ac principibus non existentibus petiturum foret Amorium, significat Zulcimin : Si vis, inquiens, ut veniam ad te, et quæ pacis sunt loquamur, cur obsides civitatem ? At ille : Veni, inquit, et recedo; et, accepto ab eo verbo, prætor cum trecentis equitibus venit ad illum. Videntes autem eum Agareni vestiti loriceis suis vererunt ei obviam, quia manebat dimidio procul a castris eorum uno milliario. Per tres sane dies eo procedente, ad ipsum, quæ ad pacem sunt, loquebantur, et ut a civitate recederent. At illi asserebant : Sponde pacem, et recedimus. Comperto vero prætor quod vellent eum retinere, vocavit multos ex illustribus Sarracenis ad cœnam, et descendentes eis, misit Zulcimin tria millia loricorum ad circumdandum eum ne fugeret, et servandum, qui cognita custodia nuntiant ei, quia multitudo equestrium Sarracenorum in circuitu nostro stat. Veniens autem unus ex eis eques nomine Zubeir, in præsentia stetit dicens : Servus furatus pecunias multas fugit, et propter illum equis insedimus. Porro ipsorum agnita prætor deceptione dixit ad eum : Ne turbemini, nam quocumque perrexerit, in castris nostris reperiemus eum. Tristatus autem voluit occulte per hominem suum innotescere his, qui Amorii erant, dicens : Time-te Deum, ne vosmetipsos prodatis : ecce enim et Masalmas appropinquat, et exiit etiam episcopus ad eum, et eadem ipsa dicit ei. Cum vero Zulcimin didicisset quod exisset ad eum episcopus, mittit ad prætorem dicens : Da nobis episcopum, qui mœstus factus abscondit eum, et cuidam hominum suorum præcipiens, Nobis, inquit, colloquentibus, indue eum aliis stolis, et quasi propter ligna, vel aquam missum, sine ut vadat in montes. Insistentibus autem pro eo Sarracenis, dicit prætor : ^b Nonne hic? verumtamen pergite ad Amiram, et venio ipse, et de cunctis loquemur. Ipsi autem cogitantes quod cum introisset ad Amiram, in medio ipsorum retinerent eum, hunc dimiserunt. At ille cum equo insedisset, profecturus cum hominibus ducentis, quasi venaturus, dedit se in partem sinistram. Sarraceni ergo, qui erant cum eo, dicunt ei : Quo vadis? qui ait : In pratis volo manere. At illi dixerunt, Consilium tuum non est bonum, et non venimus tecum. Tunc prætor dicit suis : Verbo nobis dato tenere nos voluerunt, et propter nos Christianos perdere. Verum ex his ho-

minibus, vel animantibus, qui remanserunt, nullum retinent. Et cum issent millibus decem, mansit. Postera vero die mittit stratorum suorum domesticum, et significat eis : Quia verbum mihi dedistis, et dolo me retinere voluistis, idcirco recessi. At vero Masalmas clausuras tenebat, et transierat. Zulcimin autem hoc ignorabat. Porro tumultuati sunt Amiræi, et populus Zulcimin perhibentes, ut quid obsidemus muros, et incursiones non facimus? Depositisque tabernaculis discesserunt. Prætor autem ^c Nicetam Turmarcham cum octingentis militibus in Amorium introduxit, emissis multis mulieribus, et infantibus, et proficiscitur in Pisidiam. Cum autem Masalmas venisset in Cappadociam, ^d exierunt ad eum, ut se reciperet flagitantes. Audita vero Masalmas inimicitia, quam habebat Theodosius in prætorem, volens hunc decipere, et pacisci cum eo, ac per ipsum Romaniam sibi subjicere, dicit eis : Non estis prætoris ? At illi : Etiam. Qui dixit : Facitis quidquid ipse facit ? Qui dixerunt : Etiam. Tunc dicit eis : Ite ad castra vestra, et quemquam timere nolite. Jussitque populo suo ne prædarentur in cunctis provinciis. His prætor compertis, et intelligens, quod Zulcimin nuntiaret Masalmæ, quod se dimiserit, et discesserit, misit litteras ad Masalman dicens : Ad te volebam venire, sed Zulcimin cum evenissem, tenere me voluit, et idcirco metuo venire ad te. Dicit ergo Masalmas homini prætoris : Novi quod illudat mihi prætor, ne penitus depræder provincias ejus. Dicit ei homo prætoris : Non est ita, sed in veritate scribit tibi. ^C Tunc interrogat : Quomodo est, inquit, Amorium erga illum ? Ait : Bene, et in subjectione ejus. Iratus autem injuriis afficit eum dicens : Cur mentiris ? At ille : Ita est, ut dixi. Et taxatas misit una cum Turmarcha in ipsum, et eduxit abundantiores familias. Tribulatione itaque ingenti Masalmas super hoc accepta cum furore expulit eum. Consilium quippe habebat æstate capere illud, et exspectandi classem, et sic in Asiam descendendi, atque hiemandi. Ergo quæsito iterum prætoris homine sciscitabatur ab eo. Ille vero jurejurando dixit ad eum : Omnia quæ aio tibi, vera sunt, sed et multi in id taxati cum Turmarcha ingressi sunt, cunctamque substantiam ibidem habitantium, et inopes familias eduxit illinc. His auditis scribit prætori : Veni, inquiens, ad me, et tecum paciscor, et universa ut vis parabo. ^D Contemplatus igitur prætor, quod Masalmæ appropinquasset, et quod in aliis quinque diebus provincias suas transiturus esset, missis ad eum duobus consulibus, significat ei dicens : Litteras tuas accepi, et voluntatem tuam suscepi, en ad te venio. Sed ut nosti, prætor sum, et pecunia, et argentum, et populus me secuturus est. At permitte mihi per hoc super unoquoque ipsorum verbum. Et siquidem quemadmodum requiro ex vobis, causa mea fuerit facta, bene, et optime : sin autem, indemnis saltem, et tribulatione proficiscar excepta. Consulibus ergo per-

^a Al., *intuens*.

^b Al., *non est hic*.

^c Al. *Niceam*.

^d Al., *desperati super se Cappadoces exierunt*.

venientibus ad eum Theodosianis, dicit illis Masalmas : Sciebam quod illuderet mihi prætor vere. At illi : Absit, inquit. Tunc facta, quod quæsierat, verbo absolvit eos, donec consules cum subscripto verbo ad prætorem fuissent reversi. Masalmas vero multitudines copiosas habens, et nusquam stare valens Acroenum adit. Præterea, cum vidisset prætor, quod ille suas transisset provincias, Nicomediam vadit, et Theodosii filium consecutus capit hunc cum omni apparatu regio, et viris primis palatii. At vero Masalmas descendens in Asiam hiemavit illic, et Haumar in Sicilia. Ast prætor, assumpto imperatoris filio, et inito consilio cum his, qui secum erant, venit Chrysopolim. Porro Theodosius, compertis his quæ gesta sunt, consilio a Germano patriarcha et

A senatu percepto, per eundem patriarcham a Leone indemnitate verbum accepit, et Ecclesiæ sine perturbatione servandæ, et sic ei committunt imperium. Porro Theodosius una cum filio suo clerici facti, residuum vitæ suæ transierunt in pace : veniens autem Masalmas Pergamum, hanc obsedit, et indulgentia Dei per operationem diabolicam accepit, et magisterio cujusdam magi. Adductam enim viri civitatis illius mulierem incinctam, jamque parituram inciderunt, et assumpto parvulo in cacabo coxerunt. Atque in hujusmodi Deo detestabili sacrificio omnes qui bellare volebant dexteræ manus suæ manicas intingebant, et idcirco traditi sunt inimicis.

LIBER VIGESIMUS PRIMUS.

LEO.

Anno ab Incarnatione Domini 709, Leo Romanorum provehitur imperator, qui viginti quatuor imperavit annis. Zulcimjn vero Arabum dux noscitur, qui tribus præfuit annis. Hoc itaque anno Leo imperare cœpit, ex Germanicis derivatus, genere Syrus, qui a Justiniano, cum prius regnaret, transferatur in Mesembriam Thracæ. Porro posteriore imperii sui tempore, cum veniret una cum Bulgaribus, obvius ei fuit cum muneribus ovium quingentarum. Placatus autem Justinianus spatarium illum protinus fecit, et habuit hunc sicut germanum amicum. Præterea invidia ducti quidam detrahebant ei, tanquam imperium appetenti. Cum vero quæstio super hoc fieret, velut insimulatores confusi sunt. Sane hujusmodi sermo ex tunc ei cœpit dici a multis. Justinianus licet ^a lædere eum voluerit, tædium quidem sibi contra eum injicitur, et mittit eum in Alaniam cum pecuniis ad commovendos Alanos adversus Abasgiam, Sarracenis retinentibus tam Abasgiam, quam Lazicem, et Hiberiam. At ille cum pergeret in Lazicem, pecunias quidem reposuit apud Phasidem, perpaucisque assumptis indigenis apud Apsiliam, cum transisset Caucasios montes, venit in Alaniam. Justinianus vero volens eum perdere misit, et tulit pecunias ex Phaside. Alani autem cum omni honore suscipientes spatarium, atque verba ipsius audientes introierunt, et prædati sunt Abasgiam. At vero dominus Abasgorum intimat Alanis dicens : Ut invenio alium talem ^b mentionarium Justinianus quem habuit, quem mittere debuisset, et commovere vos contra nos vicinos vestros nisi hominem istum? Fefellit enim vos, et circa repromissionem quoque pecuniarum : mittens enim Justinianus has abstulit. Sed date nobis eum, et præbemus vobis numismata tria millia, et prisca charitas nostra non solvatur. Verum Alani dixerunt : Nos non propter pecunias obedimus ei, sed propter dilectionem imperatoris.

^a Al. : manifeste lædere eum noluerit.

B Iterum Abasgi mittunt ad eos dicentes : Date nobis eum et tribuemus vobis numismata sex millia. Porro Alani volentes discere regionem Abasgorum, repromiserunt se accipere illa numismata sex millia, et dare spatarium. Alani vero confessi sunt spatario cuncta, et dicunt : Quemadmodum vides, via quæ ducit in Romaniam clausa est, et quomodo transeas non habes, sed potius callide agamus, et pollicemur quod tradamus te eis, et mittimus homines nostros cum eis, et discimus clausuras eorum, et irrumpimus, et exterminabimus regiones ipsorum. Apocrisarii vero Alanorum abeuntes in Abasgiam, et repromittentes spatarium prodere, plurima xenia acceperunt ab eis, et plures missos denuo mittunt simul etiam cum quantitate auri ad recipiendum spatarium.

C Alani vero spatario aiunt : Homines isti, quemadmodum et ante prædiximus, ad recipiendum te venerunt, et Abasgia te præstolatur, et quoniam proximi sumus eis, negotiatores euntes ad illos non deficiunt, ergo ne prodas consilium nostrum. Trademus te manifeste, et cum nos moti recesserimus, mittimus occulte post tergum, et illos quidem occidemus, te autem occullabimus, donec coacervatur populus noster, et sic concorditer ingrediemur terram eorum, quod et factum est. Comprehensio denique spatario cum hominibus ejus, missi Abasgorum vincientes eum abibant. Dein retro venientes Alani cum Lotaxo domino suo occiderunt Abasgos, spatarium occultantes, et electis militibus motus est contra eos in Abasgiam, et insperate clausuras ingressus multam in Abasgia prædam, et exterminium operatus est. Quibus auditis Justinianus, et comperto, quod etiam sine pecuniis præcepta sua sunt acta, mittit litteras ad Abasgos : Quia si salvum, inquit, spatarium nostrum custodieritis, et per vos illesum transire permisieritis, omnes excessus vestros vobis ignoscimus. At illi cum gaudio his receptis, miserunt denuo in Alaniam perhibentes : Dabimus vobis obsides

^b Al. : alium mansionarium non quem.

filios nostros, et date nobis spatarium, ut mittamus eum ad Justinianum. Verum spatarius hoc admittere noluit asserens: Valet mihi Deus aperire ostium exeundi. Nam per Abasgiam non exeo. Post aliquod vero tempus, cum exercitus Rom. et Armeniorum ingressi essent in Lazicam, Archeopolim expugnarent, Sarracenorum audito adventu recesserunt. Separati vero ex eis usque ad ducentos ascenderunt in partes Absiliæ, atque Caucasiorum montium deprædantes. Sane Sarracenis ad Lazicam venientibus fuga lapsus Romanorum, Armeniorumque populus, Phasin remeans adit. Ducenti vero illi remeantes in Caucasiis steterunt latrocinantes, et sui desperationem patientes. Quo comperto Alani arbitrati sunt multitudinem Romanorum in Caucasiis montibus esse, gaudentesque aiunt spatario: Romani appropinquant, perge ad eos. Assumptis ergo spatarius Alanis quinquaginta, transivit cum cyclopedibus Maio mense Caucasios montes, et invenit eos. Unde multum gavisus, sciscitabatur ubinam esset populus, qui dixerunt: Sarracenis irruentibus in Romaniam sunt reversi. Nos autem non valentes in Romaniam ire, ad Alaniam venimus, et dixit ad eos: Quid faciemus modo? Per regionem istam impossibile est transire nos. At vero spatarius ait: Non est possibile per aliam transire. Castrum ergo erat illic cognominatum Siderium, in quo loco quidam servator habebatur Manius nomine, sub ditione Sarracenorum consistens, et pacem cum Armeniis habens. Mittit itaque spatarius, et significat ei dicens: **C** Quamdiu cum Armeniis pacem habes, paciscere et mecum, et esto sub regno meo, et da nobis auxilium descendendi ad mare, et transeundi ad Trapezuntensium loca. Eo vero patrare hoc non proponente, mittit spatarius ex hominibus suis ad Armenios præcipiens eis, ut facerent occultationem, et cum exierint, inquit, e castro ad laborem, capite ex eis quotquot potestis, portasque tenete ab his, qui foris sunt, donec et nos veniamus. Quibus abeuntibus, et facientibus occultationem, cum populus esset ad laborem, egressi subito irruerunt, et portas tenuerunt, et inultos ceperunt. Cum autem Pharasmanius in castris cum paucis venisset, pervenit et spatarius, et prælocutus est cum Pharasmanio, ut aperiret cum pace, qui noluit, sed coacervavit bellum. Verum **D** cum castrum munitum esset, capere id minime potuerunt. Marinus vero primus Absiliensium cum didicisset quod castrum expugnaretur, timore detentus est, existimans multum esse cum spatario populum, et sumptis secum trecentis, abiit ad spatarium dicens: Ego te salvum duco usque ad maritima. At vero Pharasmanius, visa necessitate, dixit ad spatarium: Sume filium meum obsidem, et profiteor imperio deservire. Qui recepto nato ejus dicit ei: Qualem servum teipsum perhibes, qui, cum sis inclusus, loqueris nobis? Impossibile est nobis discedere,

donec castrum capiamus. Tunc dicit Pharasmanius: Da mihi verbum. At vero spatarius dedit ei verbum nihil ei nocendi, sed cum triginta, qui una secum ingrediebantur, præcepit dicens: Mox ut ingressi fuerimus, tenete portas, et introeant omnes, et hoc facto rediit missurus ignem in castra. Cum autem factum fuisset incendium vastum, exiere, quidquid poterant gestarerapientes ex bonis suis, et transactis aliis triginta diebus destruxit muros usque ad terram et motus descendit in Dapsiliam cum Marino primo eorum, susceptus cum ingenti honore a Dapsiliensibus. Indeque abiens ad maritima venit, et remeavit ad Justinianum. Præterea Justiniano interempto, et Philippico visu oculorum orbo, imperat Artemius, qui provexit eum Orientalium prætorem. **B** Cum vero Theodosius imperasset, et Artemius pulsus exstitisset, Romanorumque republ. esset confusa tam ex barbarorum incursu, quam ex Justiniani homicidiis, et Philippici scelestis actibus, hic Leo stimulabatur, et pro Artemio expugnabat, Theodosioque adversabatur, quin, ut verum dicatur, ad seipsum transferre imperium decertans, quod et fecit. Habebat autem concordantem, et concurrentem sibi Artabasdam Armeniacorum prætorem, quem et generum Annæ filix suæ, postquam regnavit, convinctum effecit, promovens illum, et constituens europalaten. Interea Masalmas, cum in Asia hiemasset, præstolabatur Leonis promissa, cumque nil a Leone recepisset, et comperto quod illusus esset ab ipso, abiens Abydum rursus transvexit populum copiosum in Thracem, et contra regiam urbem commotus est, scribens ad Zulcimin protosymbolum quo veniret cum preparatis classibus. Porro **XIX** Kalend. Septembris obsidere cepit urbem Masalmas, deprædatus quoque est Thracia castella. Circumvallato ergo terreno muro foderunt in circuitu fossam prolixam, et magnam, et super eam siccæ lapidis maceriam posuerunt. Kalendis autem Septembrii. primæ Indictionis ascendit impugnator, Christi **b** Zulcimin cum stolo, et Amireis suis, habens miræ magnitudinis scaphas, et naves sumptus vehentes, et dromones numero **c** octingentos, et fixit stationem a Magnaura usque ad Cyclovium. Post duos sane dies Austro flante, inde profecti navigio venerunt ad urbem, Et quidam eorum ad loca, quæ dicuntur Eutropii, et Anthemii, transmearunt: quidam autem ad partes Thracæ a castello Galathi, et usque ad Clidium applicuerunt. Verum grandibus illis navibus onere aggravatis, atque retardatis, Dorsi custodes usque ad viginti scaphas remanserunt, habentes **d** centenos loricatedos ad has custodiendas. Præterea serenitate, quæ has in rheumate comprehendit, effecta, et Austro modicum flante, ad exteriora impulsæ sunt. Imperator vero protinus igniferis navibus contra eas directis ab **e** Atropoli, divina ope igne consumpsit, et aliæ quidem ex his ad ripæ muros pro-

^a Al.: in quo loci servator habebatur quidem Pharasmanius. Al. Ms. Pharasmanius.

^b Al., Suheliman.

^c Al., mille octingentos.

^d Al., trecentos.

^e Al., Acropoli.

jectæ sunt, aliæ vero una cum hominibus in profundum demersæ sunt, porro aliæ usque ad acutam, et latam insulam consumptæ, portatæque sunt. Hi ergo qui erant ex urbe, fiduciam perceperunt, at hostes magno pavore concussi sunt cognoscentes efficacissimam ignis operationem. Volebant enim eadem die vesperi ad ripæ muros applicare stationem, et temones supra pugnacula ponere, sed consilium eorum dissipavit Omnipotens per intercessionem castissimæ Genitricis ejus Mariæ. Eadem vero nocte imperator catenam a locis Galathi secreto removit; inimici autem æstimantes, quod volens eos decipere, hanc moverit imperator, non ausi sunt intrare usque ad ea, quæ dicuntur Galathi, vel applicare, sed navigantes ad sinum Sostenii illic munierunt navigium suum. Sane octavo Idus Octobris moritur Zulcimidux eorum, et amiræ sumit officium Haumar filius Habdimazid. Cum autem hiems valde gravis in Thraciam venisset, adeo ut terra non pareret, atque in crystallum versa esse videretur, multitudo equorum, et camelorum, cæterorumque animalium inimicorum mortua est. Porro vernali tempore venit Suphian cum stolo, qui fuerat Ægypti constructus, habens naves frumenti quadringentas, et dromones, et comperta Romaici ignis efficacia, transcurrit in Bithyniam, et e contra transiens ad portum Boniagri applicuit. Post paululum venit et Gizid cum alio stolo, qui fuerat constructus in Africa, habens et ipse naves trecentas sexaginta, et armentum, et sumptus; similiter et ipse cum eadem didicisset de humido igne, applicuit penes Saturon, et Brian, et usque Chortam portum. Ægyptii vero duarum harum classium apud se noctu consiliati, navium ferentium frumentum sublatis lintribus, ad urbem confugerunt, laudantes imperatorem, ita ut ab Heria usque ad urbem igneum videretur mare. Comperiens autem per eos imperator de absconditis in sinu duabus navibus, syphonibus constructis igniferis in dromones, atque trieres hos immittens, contra duas classes direxit. Deo autem cooperante per intercessionem intemeratæ Dei Genitricis Mariæ, protinus submersi sunt inimici, et assumptis spoliis nostri, et expensis eorum, cum gaudio reversi sunt. Adhuc autem, et Mardasan iterum a portis cum exercitu Arabum usque Niceam, et Nicomediam discurrente, Principes regni, qui in Libio, et Sophone, more Mardaitarum absconditi erant, simul et pedites in hos subito irruentes, et diversis damnis afficientes illinc fugere compulerunt. De cætero modico meabilis freti aditu invento, ab urbe Chelandia exeuntia plurimas expensas ferebant. Præterea fame magna Arabibus innixa omnes moriebantur, et animalia sua comedebant, equos videlicet, asinos et camelos. Aiunt autem etiam quidam, quod et homines mortuos, quin et stercus suum in clibanum missum, atque conspersum ederent. Incubuit autem in eos et pestilens languor, et innumerabiles ex eis perierunt. Porro cocervavit bellum in eos Bulgarum gens, et, ut aiunt qui hoc certius norunt, viginti duo millia

A ex Arabibus occiderunt. Et illo tempore multa eis acciderunt atrocita, ita ut experimento discerent, quia Deus, et sanctissima Virgo, Deique Mater Maria, hanc muniunt urbem, et Christianorum imperatorem, et non est omnimoda dimissio Dei in his, qui invocant eum in veritate, licet admodum quid castigemur propter peccata nostra. Anno secundo imperii Leonis, dux Arabum habetur Haumar, qui eis duobus præfuit annis. Eodemque anno Sergius protospatarius, et prætor Siciliæ, audito, quod Sarraceni obsiderent regiam urbem, coronavit illic proprium imperatorem virum Constantinopolitanum ex hominibus suis, filium Gregorii Onomaguli mutato nomine Tiberium vocitatum, qui fecit promotiones, et suos principes prædicti consilio Sergii. Ast imperator, his auditis, mittit Paulum proprium chartularium, hunc patricium ordinatum, et prætorem Siciliæ, datis in auxilium ei duobus spatariis, et in servitium ejus perpaucis hominibus, jussionibusque ad principes Occidentis, et sacra populo recitanda. Qui cum ingressi fuissent noctu in dromonem velocem, exierunt in partes Cizici. A loco autem ad locum per terram, perque mare itinere facto repente in Siciliam venerunt. Cumque Syracusam introissent, audivit Sergius, et obstupuit, et proprio excessu perpense, confugit ad propinquos Calabriae Longobardos. Populus vero congregatus, et sacra relecta per eam certus effectus, quod et imperium staret, et urbs promptior esset adversus gentes, necnon et enarrantibus illis, quæ facta fuerant super duobus stolis, Leonem imperatorem laudaverunt, Basilium autem Onomagulum, et principes qui ab eo profecti fuerant, vinctos prætori traderunt. Ipse vero Basilium cum singulari prætore ipsius decollavit, et capita eorum pusca condita per spatarios imperatori transmisit, reliquorum autem quosdam aut verberatos, aut tonsos, quosdam vero abscissis naribus in exilium destinavit. Sicque factum est, ut hinc in Occidentalibus magna correctionis constitutio fieret. Porro Sergius verbo impunitatis accepto a prætore pariter, et petito exivit ad eum, et ita omnes pace positæ sunt Hesperia partes. Interea Haumar cum obtinisset Arabes, præcepit Masalman redire. Sarraceni ergo innoti decima octava Kalend. Augusti cum multa confusione reversi sunt.

B Cum autem iter ageret classis eorum, tempestas a Deo per intercessionem Dei Matris incumbens in illos, hos dispersit, et alios quidem horum penes Proconesum, et reliquas insulas, alios vero in vertigines, et cætera demersit in æquora, residui quoque cum transissent Ægeum pelagus, extemplo pervenit in eos terribilis indignatio Dei. Grando namque ignea descendens super eos, aquam maris ebullire fecit, et pice liquefacta simul cum hominibus naves inductæ sunt in profundum, decem solis ex eis salvis, et ipsis providentia Dei Salvatoris, ad annuntiandum nobi necnon et Arabibus magnalia Dei quæ in illis effect sunt, quas etiam nostrates invenire potuerunt, e quinque harum comprehendere, aliæ vero quinqu

C

D

salvæ in Syriam ductæ sunt Dei annuntiatu-
 ram. Eodem vero anno, terræmotu magno facto,
 Hamar civitatibus vinum inibuit, et Christianos
 apostatate coegit, et apostatantes quidem sine tri-
 buto esse faciebat, at vero non consentientes inte-
 rimebat, ac per id multos martyres operatus est.
 Sanxit autem testimonium Christiani adversus Sar-
 racenum minime recipiendum. Fecit autem et epi-
 stolam dogmaticam ad Leonem imperatorem, ratus
 impius persuadere quo a fide sua recederet. Anno
 tertio imperii sui natus est Leoni principi filius Con-
 stantinus, qui magis illo impius fuit, et Antichristi
 præcursor. Cæterum octava Kalend. Januarii Maria
 uxor Leonis coronata est in Triclinio Augusta, et
 processit sola cum solemnibus obsequiis sine viro suo
 ad magnam Ecclesiam, et oratione ante ingressum
 altaris effusa transiit ad baptisterium magnum, viro
 ejus jam cum paucis familiaribus ingresso. Ubi cum
 Germanus summus sacerdos Constantinum nequitie
 ipsorum, et imperii successorem baptizaret, dirum
 quiddam et sedum parvulus Constantinus eodem
 præsignans exhibuit argumentum, cacans videlicet
 in sancto lavacro, ut aiunt qui diligenter hujus rei
 facti sunt inspectores, ita ut Germanus sanctissimus
 propheticè diceret: Constat maximi Christianis, et
 Ecclesie mali per eum efficiendi hoc signum esse
 futurum. Post divina sane officia cum solemnibus
 obsequiis Augusta Maria, una cum baptizato filio re-
 versa est, donativis erogatis ab Ecclesia usque ad
 Æneam portam. Eodem etiam anno Niceta Xylinites
 scribit ad Artemium Thessalonice morantem, quod
 pergeret ad Terbellim, et dat ei exercitum, et quin-
 quaginta auri centenaria, et his receptis Constanti-
 nopolim venit. Urbe sane id minime admittente,
 Bulgares hunc Leoni tradiderunt, et liberali digni-
 tate honorati reversi sunt. Ast imperator hunc cum
 Xylinite peremit, publico quoque fisco substantiam
 applicans Xylinitis, qui cum magister esset, sub-
 stantiam multam possederat. Sisinum patricium
 cognomento Rendacium, eo quod fuerit cum Artemio,
 Bulgares capite punierunt, et archiepiscopum Thes-
 salonicensem Leoni principi tradiderunt, qui decol-
 latus est cum Artemio. Similiter et Hiscen patricium,
 et comitem Obsicii, et Teoctistum primum a secretis,
 et Nicetam autarcen et comitem Thitice, ut amicos
 et concordantes ejus occidit, reliquos autem mutilatis
 naribus, et proscriptione damnatos in exilium mi-
 sit. Anno quarto imperii Leonis, Gizid Arabum dux
 habetur, filius Habdimelich, qui eis quatuor præfuit
 annis. Eodem anno indictione tertia die Paschæ redi-
 mitus est Constantinus a Leone patre suo in tribunali
 decem et novem accubituum, Germano patriarcha
 faciente orationes secundum morem. Hoc etiam anno
 mortuus est Hamar dux Arabum, et oritur ex Per-
 side tyrannus, et ipse nomine Gizid Mohabe, et abie-
 runt cum eo ex Perside multi. Misso autem Gizid
 Masalma occidit eum, et Persidem subdidit. Anno
 quinto imperii Leonis, apparuit quidam Syrus pseu-

dochristus, et seduxit Hebræos, dicens se esse Chri-
 stum. Anno sexto imperii Leonis, Leo coegit He-
 bræos et Montanos baptizari, at vero Judæi bapti-
 zati contra propositum suum diluebant baptismum,
 et comedentes sancto muneri participabantur, et con-
 taminabant fidem. Porro Montani divinantes sibi, et
 dislinientes fidem, domos introierunt errori suo de-
 putatus, et incenderunt semetipsos. Anno septimo
 imperii Leonis, Judæus quidam oriundus ex Laodi-
 cea maritimæ Phœnicis, maleficus, veniens ad Gizid
 promittit eum quadraginta annis retenturum Arabum
 principatum, si venerabiles, quæ in Ecclesiis in
 toto principatu suo imagines honorabantur, depone-
 ret. Huic itaque credens stolidus Gizid, edictum
 generale contra sanctas imagines promulgavit, sed
 gratia Domini nostri Jesu Christi, et intercessionibus
 Matris ejus, omniumque sanctorum, mortuus est
 Gizid, pluribus adhuc nec audire volentibus satanicum
 ipsius edictum. Percepta ergo amara ista, et
 illicita nequamque doctrina, Leo imperator multo-
 rum effectus est nobis causa malorum. Porro cum
 invenisset indiscipline hujus consentaneum
 quemdam Beser nomine, qui natus quidem de Chri-
 stianis fuerat, sed captivus in Syriam ductus, refuga
 fidei, quæ est in Christum, repertus est, Arabum
 dogmata sectari apparuit. Is ante tempus non mul-
 tum ab illorum servitute liber effectus, cum venisset
 ad remp. Romanorum, ob robur corporis, et con-
 sensum pravæ opinionis honoratus est ab eodem
 Leone, qui et imperatoris fautor in magni hujus mali
 piaculo factus est. Concordabat autem ei et episco-
 pus Nacoliæ, qui indiscipline ejus operam dans,
 consimili vita vivebat cum ipso. Anno octavo imperii
 Leonis, mortuus est Gizid Arabum dux, cui successit
 Evelid hujus filius, et cœpit ædificare per civitates
 et regiones palatia, et novales facere, et paradisos,
 et aquas educere. Movit etiam aciem contra Roma-
 niam, multisque eorum qui secum erant amissis re-
 versus est. Anno nono imperii sui cœpit impius im-
 perator Leo contra sanctas et venerabiles imagines
 facere verbum. Quod cum didicisset Gregorius papa
 Romanus, tributa Romanæ urbis prohibuit, et Ita-
 liæ, scribens ad Leonem epistolam dogmaticam,
 non oportere imperatorem de fide facere verbum, et
 novitate violare antiqua dogmata Ecclesie catholice,
 quæ a sanctis Patribus sunt prædicata. Anno decimo
 imperii Leonis, movit exercitum Masalmas contra
 Romaniam, et Cæsaream Cappadociæ, et cepit eam;
 Muhavias vero filius Evelid aciem movit contra Ro-
 maniam, et cum deambulasset, reversus est. In ipso
 anno æstivo tempore vapor ut ex camino ignis visus
 est ebullire inter Theram et Therasiam insulas ex
 profundo maris per aliquot dies: quo paulatim in-
 crassato, et dilatato, igniti æstus incendio totus fumus
 igneus monstrabatur. Porro crassitudine terrenæ
 substantiæ petrosos pumices grandes ut cumulos
 quosdam transmisit per totam minorem Asiam, et
 Lesbon, et Abidum, et maritima Macedoniæ, ita ut

* Vide Paul. Diac., vi Hist. Longob., cap. 49.

tota superficies maris flis pumicibus esset repléta. In medio autem tanti ignis insula ex terræ congerie facta, insulæ, quæ Sacra dicitur, copulata est, nondum prius existens. Verum sicut prædictæ Thera et Therasia insulæ quondam ebullierunt; ita et ipsa nunc temporibus impugnatoris Dei Leonis, qui divinam iram contra se pro se fore opinatus; impudentius contra sanctas et venerabiles imagines prællum excitavit, collegam et auxiliatorem habens Beser Dei abnegatorem et in irrationabilitate simillimum. Ambo quippe in ineruditione erant, et indisciplina-tione, ex qua multa malorum genera veniunt. Turbæ autem quæ in regia urbe erant valde tristes super novis doctrinis; meditabantur in eum surgere, et quosdam regios homines occiderunt, Dei depohentes icona, quæ super magnam æneam portam posita cernebatur, adeo ut multi eorum pro veritate punirentur membrorum detractionibus, et flagris; et exiliis, et rerum jacturis, maximeque illi, qui nobilitate, ac verbo clari esse videbantur: ita ut etiam eruditionis scholas, et piam eruditionem a sanctæ memoriæ Constantino Magno huc usque servatam exstingueret. Cujus videlicet cum aliis quoque multis bonis destructor Leo factus est, ejus, cujus et Sarraceni sensus existens. In his ergo zelo divino moti tumultuabantur contra eum magna congressione navales exercitus concitati, tam Helladici quam hi qui Cycladum fuerant insularum. Agallianus autem Turmarcha Helladicorum erat militiæ dux, simul et Stephanus, qui et regiæ proximantes urbi quartadecima Kalend. Maias decimæ indictionis superantur, congressi cum Byzantiis, ibi confecto igne navibus concrematis, et alii quidem horum demerguntur, inter quos et Agallianus armatus seipsum præcipitavit. Porro superstitiibus ad imperatorem confluentibus, Cosmas et Stephanus capite puniuntur. Crescit itaque malitia impij Leonis, et consentanei ejus, contra pietatem extendendo persecutionem. Per æstivum vero solstitium hujus decimæ indictionis post nequam de contribulibus acceptam victoriam, contra Bithyniensium Niceam prælium construunt Sarracenorum amiræi duo, Amer scilicet in millibus quindecim expeditorum præcurrens, et insperate circumdans civitatem, et Muhavias subsequens in aliis octoginta quinque millibus, quæ post multam obsidionem, et particularem eversionem murorum, hanc quidem non obtinerunt, bene acceptis sanctorum precibus Patrum ad Deum directis, et sanctificatione faciente venerabilis templi, ubi in colendis suis characteribus eriguntur, et usque nunc ab his qui eis similis sensus sunt, honorantur. Præterea Constantinus quidam strator Artabardi videns imaginem Dei Genitricis stantem, apprehensum lapidem adversus eam projecit, et contrivit, et cum cecidisset, calcavit. Et vidit in somnis astantem sibi Dominam nostram, et dicentem: Nosti quam fortem causam in me operatus fueris? verum contra caput tuum hoc fecisti. Postea vero dum Sarraceni adversum murum congressionem facerent, et ageretur bellum, currens

A ad murum ut fortis miles infelix ille, ejicitur a lapide transmisso ex mangone, et contritum est caput ejus, et facies, dignam impietatis suæ retributionem percipiens. Præda multa et exuviis Sarraceni collectis reversi sunt, ostendente Deo etiam, in hoc impto illi, quod non propter pietatem, quam ille dif-famabat de contribulibus, triumphaverat, sed propter divinum et ineffabile quoddam judicium repon-dens, ac removens hujusmodi Arabicam fortitudinem a sanctorum Patrum civitate, intercessionibus illo-rum propter diligentissimos characteres ipsorum qui honorantur in ea, in redargutionem, ac inexpugna-bile judicium tyranni, et pie agentium certitudinem. Non enim solum circa venerabilium affectivam ima-ginum orationem errabat impius, sed et circa castis-simæ Dei Genitricis intercessionem, omniumque san-ctorum, quorum et reliquias scelestissimus, ut mag-istri ejus Arabes, abominabatur. Ex hoc igitur tem-pore impudenter beato Germano patriarchæ Constan-tinopolitano derogabat, accusans omnes antecessores suos principes, atque pontifices, et populos Christia-nos, quasi idololatræ fuerint, super orationem san-ctarum ac venerabilium iconum, non capiens idiota infidelitate captus de affectuali oratione sermones.

B Anno undecimo imperii Leonis, eodem anno Mu-havias capto Atheus castro reversus est. Anno duo-decimo imperii Leonis, movit filius Chajani princi-pis Cazarie contra Mediam, et Armeniam, inven-tumque in Arabia Gradacum Arabum prætorem tru-cidavit, et multitudinem quæ simul cum eo erat, et depopulatus Armeniorum et Medorum regiones, rediit metum incutiens Arabibus multum. Anno de-cimotertio imperii Leonis, castra movit Masalmas adversus humum Turcorum, et invicem congressi ex utraque parte cadunt in præliis, metumque perterri-tus Masalmas fugiens in montes Cazarie reversus est. Eodem vero anno furens Leo imperator contra re-ctam fidem, et adducto beato Germano coepit blan-dis serrationibus eum delinire. At vero beatus, sum-musque sacerdos dixit ad eum: Depositionem san-ctarum imaginum audivimus quidem futuram, sed non tempore imperii tui. Cum autem ille cogeret eum dicere, sub cujus imperio: ait sub Cononit. At ille, re, inquit, vera ex baptismo Conon mihi hõmien est. At ille dixit: Absit, domine, ut per imperium tuum istud malum perficiatur, Ahtichristi præcursor est qui hoc adimpleturus est, et divinæ incarnationis eversor. In his ergo sævus tyrannus insanens beato minas prætendebat, instar Herodis percussoris. Re-ducebat autem ad memoriæ ejus patriarchæ spon-siones ejus ante imperium factas, qualiter sibi Deum dederit vadem, in nullo commoturum Ecclesiâ a suis apostolicis, et divinitus traditis ritibus. Sed nec sic confusus est miser, observans autem, atque sub-mittens quosdam sermones, satagebat sicubi inveniret eum contra imperium suum agentem, quatenus hu-t ut conjuratorem, non ut confessorem a throno de-poneret, habens in his comparticipem **A** discipulum, et syncellum ejus, cui spondit

impietatis suæ consentaneo, throni eum adulterum successorē futurum. Quē beatus non ignorans, sic parum se affectantē, imitatus Deum suum, ac si ad alium Iscariotem sapienter, et mansuete eorum quæ proditionis sunt, memoriā faciebat. Quia vero eum inconvertibilem videbat, conversus calcantem ad eum aliquādo posteriora stolæ suæ, cum ad imperatorem ingrederetur ait: Non effugiet tempus a te ingrediendi ^a Duppin. At ille super sermone hoc tristatus, cum aliis, qui hunc audierant, præ sagium ignorabat, quod cum in finem post quindecim annos percepisset, tertio videlicet imperii Constantini imperatoris, et persecutoris Indictionis XII omnibus credere persuasit ex divina gratia fuisse ingrato propheticæ dictum. Constantinus enim post cognati sui Artabardi rebellionem cum imperium obtinisset; per ^b Duppin ingressus, nudum super asinum verso vultu sedentem pompavit, eo quod sibi una cum aliis inimicis mala fuerit imprecatus; et Artabardum coronaverit, sicut in suo indicabitur loco. Et Byzantii quidem propugnator pro dogmatibus pietatis sacer hic, et egregius pollebat Germanus, eum contra bestias pugnantem adversus ^c Pheronimum hunc Leonem, et fautores ejus. In seniori vero Roma Gregorius sanctissimus vir apostolicus, et Petri apostolorum principis confessor, verbo et actū coruscus, qui removit Romanam et Italiam, nec non et omnia tam Reip. quam Ecclesiastica jura in Hesperis ab obedientia Leonis, et Imperii sub ipso constituti. Porro in Syria penes Damascum ^d Joannes presbyter, et monachus cognomento Chrysaroeas doctor optimus, ^e vita et verbo præfulsit. Verum Leo Germanum utpote sub se constitutum a throno pellit. Gregorius autem eum per epistolas, quæ multis sunt notæ, manifeste redarguit, sed et Joannes hunc cum Orientis episcopis anathematibus subdidit. Porro septima Idus Januar. tertiæ decimæ Indictionis tertia feria, impius Leo silentium contra sanctas ac venerabiles celebravit iconas in tribunali decem et novem cubituum, advocato quoque Germano sanctissimo patriarcha, ratus posse illi persuadere quo subscriberet contra sanctas iconas. Sed fortis Christi servus nullatenus acquiescens detestabili cacodoxiæ ipsius, cum verbum veritatis recte direxisset, abrenuntiavit summum sacerdotium, tradens pallium, et post multos didascalicos sermones dicens: Siego sum Jonas, mitte me in mare, absque universali quippe synodo innovare fidem impossibile est mihi secundum apostolicam doctrinam et paternam traditionem, o imperator. Et abiens ad locum qui dicitur Platanium, in parentali domo sua quieti operam dedit, summo sacerdotio functus annis quatuordecim, mensibus quinque, et diebus septem. Porro undecima Kalend. Februarii creant falsi nominis Anastasium discipulum, et syncellum ejusdem beati Germani consentientem Leonis impietati, propter amorē principatus muf-

A dani, hunc episcopum Constantinopolēos provehentes. Sane, Gregorius sanctissimus præsul Romanus, quemadmodum prædixi, Anastasium una cum libellis abjecit, Leonem per epistolas tanquam impie agentem redarguens, et Romam cum tota Italia ab illius imperio recedere faciens. Insaniens ergo tyrannus contra venerabiles imagines persecutionem tendit. Porro multi clerici, et monachi, et religiosi laici pro recto periclitati sunt verbo.

Anno decimo quarto imperii Leonis; hoc anno movit Masalmas exercitum contra Romaniam; et cum venisset in Cappadociam; dolo cepit Cursianum castrum. Anno decimo quinto imperii Leonis, Masalmas castra movit adversus Turciam, et cum pervenisset usque ad Caspias portas, metuens inde reversus est. Anno decimo sexto imperii sui; Leo Imperator filiam Chajani Cazarorum arbitri filio suo Constantino, cum hanc Christianam fecisset, matrimonio sociavit, nominans eam Eirenem, quæ cum sacras litteras didicisset, pietati operam dans claruit, hōs impietatis redarguens. Mithavias vero filius Evelid aciem direxit contra Romaniam; et veniens usque Paphlagoniam rediit cum præda multa. Ast imperator contra papam, atque recessum Romæ, ac Italiæ sæviebat, constructumque stolum magnum direxit adversus eum; Manem prætorem Cybertotensium caput in eis constituens. Tunc impugnatō Dei per amplius sæviens, cum Arabico sensu teneretur; tributa capitalia Thraciæ parti Siciliæ; seu Calabriæ superimposuit: ea vero quæ dicuntur patrimonialia sanctorum principum apostolorum, quæ olim Ecclesiis auri dimidium, et tria conferebant talenta; publice rationi exsolvi præcepit: considerare etiam ac describere natoş mares jubens; ut Pharo quondam eos qui erant ex Hebræis, quod nec ipsi magistri ejus Arabes in Christianos, qui in eis sunt oris; fecisse noscuntur. Anno decimo septimo imperii Leonis facta est mortalitas in Syria, multique perierunt. Anno decimo octavo imperii Leonis, Zacharias præsul Romanus habetur. Eodem anno Theodorus Mansur in exsilium missus est apud climata eremi, et factum est signum in celo igneum resplendens, et Mithavias Asiam depopulatus est.

Anno decimo nono imperii Leonis movit exercitum Zulcimik adversus Armeniorum regionem; et nil profecit. Anno vigesimo imperii Leonis; Zulcimik multis ex Asia in captivitatem ductis, quemdam Pergamenum pariter duxit captivum, qui se dicebat Tiberium esse filium Justiniani. Hunc Evelid in honorem filii sui, atque imperatorium terrorem, cum imperatoriō atque decenti honore, militisque, ac sceptris in Hierosolymam mittit, et per totam Syriam circumduci cum magno jubet honore ad visionem cunctorum.

Anno vigesimo primo imp. Leonis movit Zulcimik exercitum contra Romaniam, et depopulatus

^a Δύππων, duppin.

^b Hunc Anastasii cæsum, et cum aliis inimicis in hippodromum.

^c Al., Pheronymum. Cedren., Φερώνυμον.

^d Al., Joannes Mansur. Vide Paul. Diac. lib. vi Hist. Longobard., cap. 39.

est castrum, quod dicitur Siderum, et Eutyrium filium Mariani patricii duxit captivum. Anno vigesimo secundo imperii Leonis mense Maio indictionis octavæ movit exercitum Zulcimin contra Romaniam cum octoginta millibus, et magistratibus quatuor, quorum Gamer dux erat insidians in denis millibus latrunculis Asianæ partis, cujus socii erant Melich, et Bathal cum viginti millibus equitum circa Acronium debacchantes, et post hos Zulcimin cum sexaginta millibus circa Cappadociam Tyanæ progressus, quorum alii per Asiam et Cappadociam, multo excidio virorum, ac mulierum, atque jumentorum, patrato, illæsi reversi sunt. Hi vero qui cum Melich et Bathal apud Acronium erant, expugnati a Leone, seu Constantino, superati sunt, et plures ex his armis ipsis cum duobus principibus periere, octingenti vero pugnatore, qui ex illis ad sex millia institerant, Sinadam confugiunt, et salvi remanentes Zulcimin sociati sunt, et ad Syriam repedarunt inglorii. Eodem etiam anno in Africa multi ab eis cum prætore Damasceno nomine perditioni patuerunt. Anno vigesimo tertio imperii Leonis, nequissimi Syri, incensi sunt fori apud Damascum a Raticensibus, qui patibulo sunt affixi. eodemque anno terræ motus factus est magnus atque terribilis Constantinopoli, vii Kalendas Novemb., indictionis nonæ feria 4, hora 8, et corruerunt ecclesiæ, ac monasteria, populusque multus extinctus est. Cecidit autem et simulacrum quod stabat super Attali porta Magni Constantini, una cum ipso Attalo, et titulus Arcadii, qui supra Xerophili columna stabat, et simulacrum majoris Theodosii, quod supra Auream portam videbatur, necnon et terreni urbis muri, ac civitates, ac villæ in Thrace, et Nicomedia in Bithynia, et Prænetus, et Nicea, in qua una tantum salva remansit ecclesia. Fugit autem et mare terminos suos in quibusdam locis, et perduravit terræmotus mensibus duodecim. Ast imperator allocutus est populum dicens: Vos non valetis ædificare muros, sed nos præcipimus administratoribus, et ipsi exigent in regulam per singulos aureos nummum argenteum unum. Quo imperator accepto, ædificavit muros, et ita facta est consuetudo dandi binas ^a siliquas administratoribus, cum annus esset a conditione quidem mundi, juxta Romanos ab Adam sextus millesimus quadragesimus octavus, secundum Ægyptios vero, seu Alexandrinos, sextus millesimus ducentesimus trigesimus se-

cundus; a Philippo, secundum Macedones millesimus sexagesimus tertius. Regnavit autem Leo ab octavo Kalendas Aprilis quintæ decimæ indictionis usque quartam decimam Kalendas Julii nonæ indictionis, cum regnasset annis viginti quatuor, mensibus duobus, diebus viginti duobus. Similiter et Constantinus filius ejus, imperii, et impietatis ipsius successor, ab eodem xiv Kalend. Julii indictionis nonæ, cum regnasset et ipse annis xxxiv, mensibus tribus, diebus duobus. Taliter ergo, ut prædiximus, eodem anno mortuus est Leo, cum animæ, et corporis morte, et imperat Constantinus filius ejus. Et quidem quæcunque sub Leone impio Christianis evenerunt, sive circa Orthodoxam fidem, sive super civilibus dispositionibus, sive super turpis lucris quæstu, et avaritia, per Siciliam, et Calabriam, et Cretam, adinventam pariter et imposita, sive in Italiæ apostasia propter hujus cacodoxiam, sive in fame, et pestilentia, gentiumque pressuris, ut particularia taceam, in præcedentibus ostenduntur capitulis. Dignum autem est de cætero, et imperii filii ejus, tanquam a Deo, qui omnia perspicit, contemplantem veraciter, et non superflue, ad utilitatem posteris, et miseris, qui nunc in cacodoxia illius decipiuntur, ludibria exsequi, quæ ab hac decima Indictione ipsius imperii primi anni, usque ad quartam decimam indictionem mortis illius impie gessit. Hic enim perniciosissimus, et agrestis, ferus, tyrannice, nec legitime, abusus imperio, primo quidem a Deo, et intemerata Matre ipsius, ac omnibus sanctis, abscedit, magicis maleficiis, et luxuriis, cruentisque sacrificiis, et caballinis stercoreibus, atque lotio delectatus, mollitiibusque, ac dæmonum invocationibus gaudens, atque omnibus animas corrumpentibus adinventionibus a tenera ætate convivens. Quia vero paternum principatum cum malitia suscepit, non modicam in brevi tempore demonstrat nequitiam, ita ut ab omnibus ob impudentiam confestim odio haberetur, et Artabaso euiopalati, et comiti Obsicii, qui Annam sororem ejus duxerat, vis pro capessendo imperio imponeretur. Eodemque anno Evelid interficit Christianos captivos in omni civitate, inter quos et Eutyrius, filius Mariani patricii, martyr verus ostensus est in Carris Mesopotamiæ, ubi et reliquæ ipsius sanitates per Dei gratiam operantur, et multi alii per sanguinem consummati sunt.

^a *Viginti tres denarios; φόχος in singula numismata.*

LIBER VIGESIMUS SECUNDUS.

CONSTANTINUS.

Anno ab incarnatione Domini 733, Constantinus persecutor legum a Patribus traditarum imperat divinis judiciis, et multitudine nostrarum exigente culparum, qui cum quinta Kalendas Julii ad partes egressus Obsicii adversus Arabes esset, venit ad ci-

vitatem quæ dicitur Craso. Cum autem prædictus Artabasdus Dorilæi cum Obsiaco populo esset, suspicabantur adinvicem. Mittens autem Constantinus ad eum, petebat sibi dirigi filios ejus, quos quasi nepotes suos desiderabat videre. Intentio autem ejus erat comprehendendi eos, et retrudendi. *At ille*

cum intellexisset fraudem, immensurabilem malitiam ejus sciens, sui desperationem incurrit, populumque alloquens, et persuadens, impetu adversus illum cum omni multitudine properavit, et Beser quidem patricium, qui sensu erat Sarracenorum sectator, quique præcesserat, romphæis interfecerunt. At vero Constantinus misero equo forte strato reperto, cum ascendisset in eum, fugiens venit Amorium, et cum ad Orientalium thema, cujus prætor erat Lacinus, cucurrisset, circumvenitur ab illis, quos cum magnis pollicitationibus sublevans, ad Sisinnatium mittit, qui prætor erat Thracensium thematis, et persuadet illis auxiliari sibi. Hinc ergo atrocissimæ pugnæ, et conflictus subditis generantur, cum imperator appellaretur uterque. Præterea scribit Artabasus ad Theophanen patricium, et magistrum, qui ex persona principis in urbe remanserat, et per Athanasium Silentiarium quæ gesta sunt, qui cum Artabaso faveret, coacervato populo apud catechumenia magnæ ecclesiæ, et per litteras, et per jam dictum Athanasium persuasit omnibus credere quod imperator mortuus fuerit. Artabasus autem a thematibus pronuntiatus est imperator. Tunc omnis populus cum Athanasio falsi nominis patriarcha, anathemati et testationi submiserunt Constantinum, ut arrogantem, et adversarium Dei, atque ipsius cædem amplectabiliter admiserunt tanquam a malo maximo liberati. Artabasus vero imperatorem ut Orthodoxum prædicaverunt, et divinorum dogmatum propugnatorem. Mox ergo Monotes mittit in partes Thracenses ad Nicephorum filium suum prætorem Thracensium, quo custodiam urbis muniret, et illic exercitum constitueret. Obseratis ergo portis murorum, et vigiliis positis, filios Constantini comprehensos, cæsos, ac tonsos, in custodiam posuit. Cum autem Artabasus cum Obsiciis urbem esset ingressus, pervenit Constantinus Chrysopolim cum duobus thematibus, Thracensium scilicet, atque Orientalium. Et cum nil agere valuisset, reversus apud Amorium hiemavit. Artabasus autem per totam urbem sacras erexit imagines. Interea barbari sentientes horum adversus invicem jurgium, multam prædam in Romania perpetrarunt, Zulcimin prætore ducente. Porro Anastasius pseudopatriarcha tenens honoranda et vivifica ligna, juravit populo dicens: Per eum, qui in ipsis affixus est, sic dixit mihi imperator Constantinus asseverans: Ne existimes Filium Dei esse quem peperit Maria, quique dicitur Christus, sed purum hominem. Maria enim eum peperit, sicut me peperit mater mea, et tunc maledixit ei omnis populus. Anno secundo imperii Constantini, qui triginta quinque annos Rom. imperium tenuit, mortuus est Evilid Arabum dux. Hic sanctissima Ecclesia Antiochena per annos quadraginta viduata manente, prohibentibus Arabibus patriarcham fieri in eadem, habens quemdam amatissimum monachum Syrum, nomine Stephanum,

agrestem quidem, sed religiosum, jubet in Oriente positus Christianis, si vellent permitti sibi patriarcham habere, ipsum eligerent Stephanum, qui divinitus hoc fieri arbitantes, consecrant eum in sede Theupholeos. Ex tunc usque nunc discurrit sine prohibitione fieri hujusmodi. Eodem anno obtinuit^a Gizid filius Habdimelich Arabum principatum, ad quem Constantinus quidem Andream spatarium, Artabasus autem Gregorium logothetam miserunt, auxilium quærentes utrinque. Porro pluvie defectus, et terræ motus per loca facti sunt, ita ut montes unirentur ad invicem per eremum Sabæ, et castella in terram immergerentur absorpta. Eodem vero anno Cosmas Alexandriæ patriarcha una cum tota civitate a Monothelitarum cacodoxia rediit ad orthodoxiam, cum tenuisset sub Cyro, qui sub Heraclio Alexandriæ patriarcha fuit. Porro exercitum movit Gamer cum Arabum multitudine adversus Romaniam, et multis in captivitatem ductis reversus est. Et apparuit signum in cælo ad Aquilonem mense Junio. Hali autem sanctissimum metropolitam Damasci lingua mutilari præcepit, tanquam arguentem palam Arabum, ac Manichæorum cognationem, et exulem penes felicem Eudæmonem Arabiam fecit, ubi moritur martyrio pro Christi nomine percepto, cum expressius divinas missas celebraret, sicut hujus rei narratores aiunt, qui se propriis auditibus super hoc satisfactos esse testantur. Hujus æmulator et homonymus Petrus apud Mavimam ejusdem temporibus ostensus est pro Christo martyr ultroneus. Languore siquidem detentus primores Arabum advocavit, utpote assuefactos sibi, cum chartularius esset, et publica tributa facta ratione conferret, et ait illis: Mercedem quidem pro mei visitatione a Deo recipiatis, licet infideles amici sitis: testamenti vero mei testes vos volo, cum sit tale: Omnis qui non credit in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum consubstantialem, et divinam in monade Trinitatem, mortuus est animo, et æterno dignus tormento: talis est Muhammat pseudopropheta vester, et Antichristi præcursor. Discedite ergo, si mihi creditis testanti vobis cælum, et terram, ab illius fabulatione. Consulo enim vobis ne cruciemini simul cum illo. Cum hæc et plura cum eis de Deo ratiocinatus dissereret, audientes illi stupore, seu vesania detenti longanimiter visi sunt ferre, ex languore hunc præter sensum esse putantes, cum autem ex infirmitate convaluisset, majori cæpit voce clamare: Anathema Muhammat, et fabulosum scriptum ejus, et cuncti qui obediunt, et credunt ei. Tunc per gladium animadversionem perpressus, martyr ostensus est. Hunc declamationibus sermonum honoravit sanctus Pater noster Joannes, qui bene cognominatus est Chrysoroas, propter auream et fulgidam Spiritus sancti gratiam, quæ in ipso tam verbo, quam in vitæ actu effloruit, quem videlicet Constantinus impius imperator annuo propter eminentem orthodoxiam

^a Al., Hualid filius Hisam.

ejus anathemati submittebat, et pro Mansur, quod A ejus avitum nomen est, quodque redemptus interpretatur, sensu Judaico, novum Ecclesiae magistrum, Manseron mutato nomine vocitabat. Eodem anno Gizid Cyrios in Syriam transtulit. Artabasus autem Nicetam filium suum monostrategum, promotum ad thema direxit Armeniacorum. Porro Nicephorum aequae filium suum coronavit per Anastasium patriarcham. Mense vero Maio, cum Artabasus ad partes Obsicii egressus fuisset, et milites elegeret, totam Asiam cepit depopulans eam. Quo Constantinus comperto, motus est contra eum. Cum vero ad eum in partes Sardaeorum a Celbiano redeunte venisset, et cum illo bellum inisset, vertit eum, et insequitur eos usque Cizicum. At ille cum Cizicum pervenisset, dromonem ingressus in civitate salvatur. Praeterea B mense Augusto ejusdem decimae indictionis Niceta monostrategus filius Artabadi, cum intulisset Constantino apud Modrimem, ac Cysseum bellum, terga vertens aufugit, et quemdam Tridatem Armenium fortissimum militem, et consobrinum Artabadi cum aliis multis principibus interfecit. Utriusque vero partis casus haud modicus factus est, Armeniorum scilicet, atque Armeniacorum impugnantium adversus Orientales, atque Thracenses Constantini propugnatores. Caeterum antiquus hostis diabolus contra Christianos temporibus istis talem excitavit saevitiam, et mactationem alternam, ut filii etiam contra parentes, et fratres contra fratres commoverentur non parcentes a caede, et immisericorditer incenderentur alternae stationes, ac domus. Inter haec autem et hujusmodi Stephanus papa Romanus multa mala ab Astulpho Longobardorum rege perpessus ad Francos confugit sub Pipino, qui major domus erat, et primus in omnium dispositione rerum gentis Francorum, quibus videlicet olim moris erat, dominum, id est, regem secundum genus principari, et nihil agere vel disponere, quam irrationabiliter edere, ac bibere, domique morari, et Kal. Maii praesidere coram tota gente, et salutare illos, et salutari ab illis, et obsequia solita impensa percipere, et illis dona impendere, et sic secum usque ad alium Maium habitare: habere autem majorem domus consilio suo, et gentis omnia ordinantem negotia. Dicebantur sane ex genere illo^a descendere Cristati, quod interpretatur Trichorachati, pilos enim habebant natos in spina veluti porci. Praedictus autem papa Stephanus vi pressus, et crudelitate coactus Astulphi, simul etiam cohortatus est ab eodem ire in Franciam, et facere quaecumque posset. Qui veniens Pipinum provehit in regem virum probatissimum, qui tunc quoque praerat rebus post regem, et debellaverat Arabes, qui ab Africa in Hispaniam transmeaverant, quique tenent usque hunc eandem Hispaniam, et properaverant praefari nihilominus contra Francos. Quibus e contra idem Pipinus cum multitudine resistens, occidit^b quidem principem eorum Habdirracinen, filium Muhaviae,

^a Al., descendentes Cristatae.

^b Al., quin etiam principem eorum Habdorracmen.

qui principatum hujus tenebat gentis: interfecit autem simul et multitudinem haud facile numerabilem juxta fluvium Rhodanum, et admirationi habetur et amatur a gente non solum propter hoc, sed et propter alia praecipua gesta, et praeficitur genti non ignobiliter primus, solvante scilicet eum a perjurio in regem commisso eodem Stephano, qui et totondit decessorem ejus regem, et in monasterio cum honore et requie circumscripsit. Hic Pipinus duos filios habuit Carolum, et Carolomannum fratrem ejus. Anno tertio imperii Constantini apparuit signum ad Aquilonem, et cinis descendit per loca, factusque terrae motus magnus in Caspiis partibus. Occisus est etiam Gizid ab Arabibus, qui praefuit anno uno, tenetque principatum^d Hyses filius ejus. Is Habdimelich pecuniis multis erogatis obtinuit Damascum, et dextras accepit ut principaretur. Porro Constantinus mense Septembri duodecimae indictionis descendens ad partes Chalcedonis, remeavit ad Thraceas partes, cum Sisinnius praetor Thracensium ante per Abydum remeasset, terrenumque urbis murum obsideret. At vero veniens imperator ad Carsii portam, discerit usque ad Auream portam, semetipsum turbis ostentans, et iterum reversus castrametatus est apud sanctum Maman. Cives autem angustari ceperunt annonae deficientibus, quocirca ab Artabado misso Anastasio a secretis, et Artabado domestico suo, ad deferendos sumptus in Caspiis partibus, invenit hos classis Cibiretensium et classis Abydi, et hos comprehensos ad imperatorem duxit, qui frumentum quidem populis suis donavit, Anastasium vero et Artabadam oculis confestim privavit. Post haec vero probavit Artabasus a terra portas aperire, et praedium cum Constantino inire: verum facta congressione fugatus est exercitus Artabadi, et multi mortui sunt, inter quos Monetes periit. Constructis autem Artabasus trieribus cacabo ferentibus ignem, misit ad sanctum Maman nonnullos contra classem Cibiretensium. Cum autem venissent ad sanctum Maman, exeuntes Cibiretenses pepulerunt illos. Facta est autem in urbe valida fames, ita ut vendaretur modius hordei duodecim numismatibus, leguminis vero quindecim, milii ac lupini octo, olei autem uno librae v, sextarius vini dimidio. Cumque populus necaretur, coactus est Artabasus dimittere illos, et foras civitatem exeundi, verum obseratis portis, quosdam eorum prohibebat, unde quidam eorum emundaverunt vultus suos, et muliebri circumamicti sunt veste: ast alii monachico schemate, atque cilicino vestimento contegebantur, et ita latera poterant, et exire. Niceta autem monostrategus coacervato populo suo ab Odrina disperso venit usque Chryso-polim, et cum reverteretur, transmeans imperator persecutus est post terga ipsorum, et cum venisset Nicomediam, manu cepit eum cum curatore, qui fuerat dudum Marcellianorum episcopus, quem et decollari continuo jussit: Monostrategum vero via-

^c Al., ignorabiliter.

^d Al., Hizidlipsos.

etum per murum monstrari præcepit. Porro quarta Nonas Novembris repente præliatus est post meridiem, per terrenum murum urbem captavit. At vero Artabasus una cum ^a Bagrano patricio ingressus navem ad præsens exisse visus est Mopsien, et abiens ad castrum Puzanen semet inclusit. Quibus imperator manu captis Arabasum cum duobus filiis privavit oculis: Bagranum autem in vivario decollavit, et hujus caput in Milio suspendit diebus tribus. Post triginta vero annos mali memor, et immisericors imperator præcepit hujus uxorem in monasterium Choras pergere, illic enim sepultus erat, et hujus ossa effodere, atque in sepulcra, quæ dicuntur Pelagii, in pallio suo portare, et una cum biothanatis mortuis jacere. O inhumanitatem! Multos autem et alios ex primoribus, qui auxiliati fuerunt Artabaso, peremit, innumerabilesque oculis, et alios manibus, seu pedibus, ablatis debilitavit. Præcepit autem externis militibus, qui secum ingressi sunt, introire domos, et rapere familiares civium res. Multa quoque et alia, quin et innumera mala urbi monstravit. Cumque hippodromium celebraret, introduxit Artabasum una cum filiis ejus, et amicis, ligatum in circum per Dippium simul cum Anastasio falsi nominis patriarcha, percussio publice, et in asino verso vultu sedente, quos omnes per Dippium in circum pompavit. Verum Anastasium, utpote consentaneum suum in throno sacerdotii rursus locavit, deterrens, et servituti subjiciens, Sisinium vero patricium, et prætorem Thracisiorum, qui multum cum eo cucurrerat, et pro ipso certaverat, ejusque consobrinus esse noscebatur, post xi dies cæcavit.

Anno quarto imperii Constantini, Maruan dux Arabum noscitur, qui principatus est eis annis sex. Hoc quoque anno cometes magnus in Syria visus est, et seditionem concitavit Trebith contra Maruan, et Datch Aruritensis, quos Maruan captos occidit in terminis Emesæ cum multitudine bellatorum, id est decem millium. Eodem anno prece Christianorum Orientis permisit Maruan consecrari Theophylactum presbyterum Edessenum patriarcham Antiochiæ, Stephano dormiente, et hunc ^b literis præcepit honorari ab Arabibus. Donis enim spiritualibus adornatus erat, et maxime pudicitia. Porro Abas, qui multum Christianorum sanguinem fudit, et populatus est multa loca, occisus est in carcere, qui apud Cithim cxx Calbenos suspendit in ligno. Venit autem quidam Æthiops missus a Maruan, et impleto folle viva calce introivit ad eum, folleque ad totum caput ac nares ejus imposito suffocavit illum, justam inveniens malefico Abæ poenam. Magicis enim deceptionibus, ac dæmonum invocationibus, multa contra Christianos fabricatus est mala. Hic etiam sanguini communicavit Gizid.

Anno quinto imperii Constantini, Zulcimin coarservatis militibus rursus cum Maruan bellum aggreditur, et amissis populi septem millibus superatur, et penes Palmiram salvatur, ac deinceps in Perside.

^a Al., Boatango.

A Seditionem quoque concitaverunt Emeseni, et Heliopolitæ, et Damasceni Maruan obserantes, qui filio suo quidem misso contra Datch cum virtute ipse venit Emethsan, quam in quatuor mensibus cepit, Datch autem a Perside cum plurimo potentatu veniebat. At vero Maruan aggressus eum in Mesopotamia, cum multos collegarum occidisset, hunc comprehensum interfecit. In his Constantinus Germanicam cepit aciem dirigens contra Syriam, et Dulichium, aditu reperto propter Arabum mutuum pugnam, verbo sane Arabes inermes dimittens, qui erant in ipsis. Assumpsit autem et cognatos suos ex materna linea descendentes, et Byzantii collocavit, una cum multis Syris Monophysicis hæreticis, ex quibus plures in Thrace usque hunc habitant, et **B** juxta Petrum Cnaphea, trinitatem in trisagio crucifigunt. Porro a quarta Idus Augusti usque ad Octobris Kalendas tenebræ factæ sunt caliginosæ. Tunc Maruan victor Emethsa capta interfecit omnes cognatos, et liberos Hiscen, expugnatque muros Heliopoleos, et Damasci, et Jerosolymorum, trucidans multos potentes, et truncans residuos. Anno sexto imperii Constantini, factus est et terræmotus magnus in Palestina, et circa Jordanem, et totam Syriam, mense Januario, hora quarta, et multa millia, quin et innumerabilia mortua sunt, Ecclesiæque ac monasteria corruerunt, et maxime penes eremum sanctæ civitatis. Eodem vero anno pestilens mors a Sicilia et Calabria incipiens, veluti quidam ignis depascens, ad Monobasiam, et Helladem, atque interjacentes **S** insulas venit, per totam quartam decimam indictionem flagellans impium Constantinum, et cohibens ab insania, quam adversus sanctas ecclesias, et sanctas ac venerabiles imagines irritabat. Verum ille, ut Phærao quondam, incorrectus permansit. Sane pestilentia hæc bubonis discurrens, decima quinta indictione regiam pervenit ad urbem. Cœperunt autem subito fieri tam in hominum vestimentis, et in sacris Ecclesiarum indumentis, quam et in velis cruciculæ plurimæ veluti ex oleo designatæ. Facta est ergo hinc tristitia, et defectio animi multa propter dubium hujusmodi signum. Venit nihilominus et divinitus indignatio dissipans incessanter non solum urbis cives, sed et in omnibus suburbanis ejus degentes. Factæ vero sunt et phantasie in multos hominum, **D** qui in ecstasi facti existimabant se cum peregrinis quibusdam, ut putabant, et trucibus faciebus, comitari, et eos qui in itinere obvii liebant se quasi amicos salutare ac colloqui: notatis vero his quæ dicebantur ab eis, hæc postea relerebant. Contemplabantur autem eosdem domos ingredi, et alios quidem ex domo deserere, alios autem vulnerare. Contigit autem eorum quæ dicta sunt ab eis plurima ut viderunt fieri. Præterea vernali tempore primæ indictionis magis extensa est, æstivo autem prorsus incendit, ita ut integræ quoque domus penitus clauderentur, nec essent qui non deberent mortuos sepelire. Ex necessitate itaque multa excogitatum

^b Al., literis catholicis.

est quod super animalia tabulæ sternerentur, et ita super has impositi mortui deferrentur. Pari modo et alii in plaustris suprapositi asportabantur. Cum autem repleta fuissent universa tam scilicet urbana, quam suburbana monumenta, et cisternæ quoque sine aqua, et lacus, et plurimæ vineæ, nec non et interiores horti, qui intra veteres muros erant, ad hujusmodi capessendam sepulturam effossi sunt, et ita vix omnia hæc ad tantam necessitatem sufficere valuerunt. Omni autem domo calamitate repleta propter depositionem quæ impie facta est ab imperantibus in sacras imagines, confestim Agarenorum classis ab Alexandria venit in Cyprum, ubi et Romaius erat stolidus. At vero prætor Cibioretarum irruente in eos, extemplo in portu Ciramea, et retenta portus fauce, cum essent triginta dromones, tres solos exsiluisse fatentur. Anno septimo imperii Constantini, occiditur Gregorius ab Aruritensibus, et vicit Maruan, ut prætuli. Anno octavo imperii Constantini, motus est in exterioribus Orientis partibus Persidis populus, qui dicuntur Chorosanitæ Maurophori, contra Maruan, et omnem cognationem ejus, qui principati sunt ab ipso Muhammath pseudopropheta usque ad eundem Maruan, contra eos qui dicuntur filii Muhata. His enim post interemptionem Gizid debellantibus et constringentibus invicem, hi qui dicebantur filii Hiscem, et Halim cognati, et ipsi pseudoprophetæ, sed absconditi et fugaces existentes in minori Arabia congregati, tenente in eis primatum Hybraim, filio Evelid, mittunt libertum suum quemdam Amussim dictum in Chorosam ad quosdam ibidem præminentes, contra Maruan sibi suffragari petentes. Qui collecti apud Cactaban quemdam consiliantur, et concitant servos in dominos proprios, et occidunt multos nocte una, quorum armis, equis, et pecuniis locupletati, facti sunt potentiores. Dividuntur autem in tribus duas, Caismos scilicet, et Lamonites, quorum potentiores intuens Amussim esse

^a Lamonitas, concitat contra Caismos, et interfectis eis venit in Persidem cum Cactaban, et expugnans Hibin prolis Halbaren, capit cum victoria cunctos, virorum ferme centum millia. Et veniens ad Hibin, ubi erat, hostiliter cum ducentis millibus proficiscentem, et illum dissolvit, veniensque ad Maruan apud Zaban fluvium, habentem trecenta millia, debellat eum, et multitudinem infinitam occidit ex eis. Eratque visu mirabile, cum secundum scripturam unus persequeretur mille, denaque millia transmoverent duo. Quos cum ita potentialiter vincentes Maruan intuitus exsistisset, adiit Carras, et cum fluvium transmeasset, incidit pontem ex navibus factum, et assumptis secum pecuniis, ac domo sua cum quatuor millibus viris vernaculis suis fuga lapsus est in Ægyptum. Anno nono imperii Constantini, persecutionem patitur Maruan a Maurophoris, et comprehensus ab eis occiditur, bello gesto gravissimo. Præerat autem eis Salim filius Halim, qui unus ex prælatis profugis erat, et qui destinaverant Amussim,

^a Al. *Hiamanitas*.

A reliqui vero congregati contra Samariam, et Thrachonitidem regionem, sorte principatum distribuerunt, Abubalas scilicet, et post illum frater ejus Habdalla filius Muhammath, et post hunc Hyse. Et Syriæ quidem summam præturam taxaverunt Habdallam tenere filium Halim, fratrem vero Salim, ipsum autem Salim præesse Ægypto. Porro Habdallam fratrem Abubalæ, ab illo habere sortem principatus super Mesopotamiam statuerunt. Ipse sane Abubalas, qui et omnium primas habebat in Perside sedes, translato quoque sub se Persarum principatu, qui ei auxiliati fuerant a Damasco. Hi vero qui salvati fuerant, tam videlicet filii, quam cognati Maruan, venientes ab Ægypto in Africam, indeque transmeantes fretum angusti maris ad Oceanum positi, quod dicitur Septem, quodque desinit inter Libyam et Europam, Europam Hispaniæ habitaverunt usque ad præsens tempus, habentes quosdam qui ibidem habitasse antea noscebantur, a Muhavia illuc trajecti navigio, cum essent ejus cognati, et ipsius religionis. Perduravit autem excidium sub Muhavia sex annis. Porro octava Kalendas Februarii ejusdem tertiæ indictionis, natus est imperatori Constantino filius, quem nominavit Leonem, ex Chajani Cazariæ filia. Anno vero eodem terræmotus factus est in Syria, et ingens, ac terribilis casus, unde civitatum aliæ quidem penitus exterminatæ sunt, aliæ vero mediocriter, aliæ autem a montanis ad subjecta campestria cum muris, et habitationibus suis integræ migraverunt, et salvæ quasi ad milliaria sex, vel etiam modicum quid ultra. Denique asseveraverunt hi qui propriis visibus terram Mesopotamiæ contemplati sunt, in longitudine disruptam fuisse ad milliaria duo, et ex profundo ejus ascendisse aliam terram nimis albam et arenosam, de cujus medio ascendit, ut aiunt, animal mulnum incontaminatum, loquens humana voce, et prænuntians gentis incursionem ab eremo adversus Arabes, quod et factum est. Præterea sequenti anno quartæ indictionis, solemnitate sanctæ Pentecostes, coronavit Constantinus imperator Leonem filium suum imperatorem per Anastasium patriarcham consentaneum suum. Anno decimo imperii Constantini, Muhammath fit Arabum dux, qui eis præfuit annis quinque. Eodem anno simultates adversus Maurophoros Persas Chalcidonii concitaverunt, et interempta sunt ex eis in montanis Emesæ per illos quatuor millia. Idipsum vero factum est, et per Arabiam in Caisinos ab eisdem Persis. Cum autem caput Maruan myrrha conditum allatum fuisset, plures a simultatibus cessaverunt. Anno undecimo imperii sui Constantinus Theodosopolim, et Militenen cepit, et captivos duxit Armenios. Theodorus quoque filius Bigarii, minoris Arabiæ oriundus, obeunte sanctissimo Theophylacto, Antiochiæ patriarcha præficitur, qui sex anni præfuit ecclesiæ. Anno duodecimo imperii sui Constantinus impius imperator, elatus sensu, multo contra Ecclesiam, et orthodoxam fidem meditans, e

silentia per dies singulos faciens, populum ad sensum suum flexit infeliciter sectandum, prævius futuræ impietatis existens. Anno decimo tertio imperii Constantini, Anastasius, qui sceleste throno Constantinopolitano præfuit, mortuus est corpore simul et anima, miserabili passione, quæ dicitur cordapsos, fatigatus, cum stercus per os evolvisset, dignam exsolvens vindictam pro audacia, scilicet, quam contra Deum, contraque suum magistrum exhibuit. Eodem quoque anno, Constantinus impius contra sanctas ac venerabiles imagines concilium iniquum triginta octo episcoporum congregavit in palatio Hiericæ, quorum primi erant Ephesius filius Absimari, et Pastillas Pergensis, qui apud se, quæ sibi visa fuerant, dogmatizarunt, nullo præsentate ex Catholicis sedibus Rom. scilicet, vel Antiochena, Alexandrina, Jerosolymitana: a quarta Idus Februarii incipientes perduraverunt usque ad sextam Idus Augusti ejusdem septimæ indictionis. Qui cum in Blaternas Dei Genetricis hostes convenissent, ascendit Constantinus imperator in ambonem tenens Constantinum monachum, qui fuit Sylei episcopus, et cum orasset, voce magna pronuntiavit dicens: Constantino universali patriarchæ multos annos. Et dein ascendit imperator cum Constantino scelerato præsule, et reliquis episcopis forum, et exclamaverunt suam divulgantes cacodoxam fidem in conspectu totius plebis: anathematizantes Germanum sanctissimum patriarcham, et Gregorium Cyprium, et Joannem Chrysoroan Damascenum nepotem Mansur, viros sanctos, et reverendos magistros. Anno decimo quarto imperii sui, Muhammath, qui et Abubalas, mortuus est, cum quinque præfisset annis, eratque Habdallas frater ejus in Macha loco blasphemix ipsorum. Scribit ergo Amussim, qui erat in Perside, conservandum sibi locum principatus, sicut sorte sibi fuerat deputatus. Qui cum didicisset Habdallan filium Halim, fratrem vero Salim, summum prætorem Syriæ, principatum sibi affectantem, et venientem ad obtinendam Persidem, adversantemque Persis, et faventem his qui erant Syriæ, quique auxiliabantur ei, concitatis exercitibus suis, aggreditur apud Nisibin, et victore eo Amussim multos peremit. Erant autem plures ex his Sclavi, et Antiocheni. Ast Habdallas solus salvus remanens, post paucos dies petiit verbum ab altero Habdalla fratre Muhammath, veniente studio multo in Persidem a Macha, quo in domuncula putrefacta retruso, effodi fundamenta præcipiens, hunc clam interfecit. Porro Amussim furentem adversus Arabes Syriæ, pro eo quod in Maurophoros insurrexerant, et multos in Palæstina, et Emesa, et maritima ceperant, atque in eos irruere meditantem cohibuit cum exercitibus. At ille iratus Habdallæ ad

A expetens ut ad se via unius diei diverteret, quatenus ei decentes gratiarum actiones referret. At ille deceptus venit cum centum millibus equitum, unitusque illi occiditur ab eo propriis manibus, sicque principatus Habdallæ confertur, qui uno et viginti annis præfuit Arabibus. Anno decimo quinto imperii sui Constantinus Syros, et Armenios, quos a Theodosopoli, et Mitilena duxerat, in Thracem emigravit, ex quibus etiam ^a Publicanorum hæresis est dilatata. Similiter et in urbe paucis præ mortalitate factis habitatoribus ejus, duxit una cum familiis, tam ex insulis, et Hellade, quam ex inferioribus partibus, sicque urbem habitare fecit, quam et condensam reddidit. Eodem quoque anno quæsiere Bulgares pacta, propter castra, quæ constructa fuerant. Ast imperatore apocrisarium eorum dehonore destinante, exierunt hostiliter, et usque ad longum murum venerunt, et multo excidio perpetrato illæsi reversi sunt.

Anno decimo sexto imperii Constantini, terræ motus haud modicus factus est in Palæstina, et Syria, septimo Idus Martii, et exsul factus est Theodorus Antiochiæ patriarcha invidia derogatus Arabum, quod crebro imperatori Constantino causas eorum per litteras indicaret, et de cætero Halim hunc exsulem misit in Moabitidem regionem patriam suam, præcepitque ibidem Halim non construendas novas ecclesias, nec videndam crucem, sed neque de fide a Christiano cum Arabibus dogmatizandum. Porro exercitum movit idem contra Romaniam cum octoginta millibus, et veniens in Cappadociam audivit Constantinum adversus se venientem armatum, et territus inefficax rediit, nihil depopulatus, nisi quod paucis Armeniis ad se confluentibus assumptis reversus est. Anno decimo septimo imperii Constantini Habdallas tributorem Christianis ampliavit, adeo ut omnes monachos, et inclusos, atque Cionitas, qui Deo placere noscebantur, sub tributis redigeret. Signavit autem et ecclesiarum ^b cimilia, et adduxit Hebræos ad venundandum illa, et emerunt ea libere. Anno decimo octavo imperii sui Constantinus Sclavinus penes Macedoniam positus captivavit, et reliquos subjugavit. Eodem anno quidam ex Maurophoris Persis, cum magicæ religionis essent, deceptione diaboli detenti, venundata substantia sua, nudi supra muros ascendentes projiciebant semetipsos, ita ut se volare in cælum arbitrarentur, qui nihil dignum ratione sortis illius habentes, artus conterebant, ad ima demersi, quorum sedecim, eos duntaxat qui in errore præeminebant, Habdallas per Halim interfecit in Beroea, et Chalcide. Anno decimo nono imperii Constantini, invidia Christianos prohibuerunt Arabes a publicis chartothesiis ad modicum tempus. Sed rursus coacti committunt cum eis eadem ipsa, eo quod non possent ipsi scribere calculationes, aciesque direxerunt multas, et Paulum prætorem Armeniacorum bellum agentes apud

^a Al., *Publicianorum*. Al., *Paulicianorum*.

^b Al., *cimiliarchia*.

Melan peremerunt, necnon et quadraginta duos insignes viros captivos duxerunt, et capita multa. Imperator autem exercitum movit in Bulgariam, et venienti in Verebagan ad clausuram Bulgares obviam ei advenerunt, et multos exercitus ejus trucidaverunt, in quibus et Leonem patricium, et prætorum Thracisiorum, et Leonem logothetam Tudromii ceperunt, et arma eorum, et populum multum, et sic inhoneste reversi sunt. Anno vigesimo Imperii Constantini factus est error Paschæ, et orthodoxi quidem in Oriente octava Idus Aprilis Pascha celebraverunt, at vero erronei hæretici Idus Aprilis. Eodem anno translatum est caput sancti Joannis præcursoris atque Baptistæ a monasterio Spelei in templo suo in Emefensium civitate sito, cum esset illustre, et descensus ædificatus esset, ibi usque hodie a fidelibus honoratum, et adoratum, omni suavitatis, corporali scilicet, ac spirituali honoratur odore, et emanans effundit omnibus sanitatem, qui fide flagrantibus occurrunt. Eodemque anno Docetes clarissima in Oriente apparuit per decem dies, et iterum ad Occidentem diebus viginti et uno. Quidam vero Syrus Theodorus nomine Libanites, circa regionem Heliopoleos, quæ est ad Libanum, adversus Arabes insurrexit, et cum bellum movisset in eos, ceciderunt ex utrisque multi: novissime vero terga et ipse vertens effugit, et Libanites omnes qui cum ipso erant intercepti sunt. Factæ sunt et in Africa seditioes, et bella, solari eclipsi facta decima octava Kalen. Septemb., feria sexta, hora decima. Porro insurrexerunt quidam ex Maurophoris apud Dabecho dicentes, filium protosymboli Deum, ut nutritorem suum, et protulerunt dogmata hujusmodi, et introierunt domum Maurophori erroris sui, et occiderunt clavigeros sexaginta, et exierunt quidam in Barrasson, et captivos multos, et pecunias innumerosas sumpsere. Anno vigesimo primo imperii Constantini, seditioem concitarunt Cassiotæ contra Maurophoros propter mulieres. Manserant autem ex eis in domo, in qua tres fratres manebant, et voluerunt uxores eorum in pelagus jacere: surgentes autem tres fratres occiderunt, et ^a obtinuerunt illos, sed et cocervati occiderunt etiam reliquos, et cum misisset Salimus militiam, fraudulenter venere super illos, et comprehensis eis patibulo suspenderunt, et multos alios occiderunt. Porro Paschali festivitatem ingressus est ad sanctam collectam in ecclesia Catholica, cumque metropolitanus episcopus astaret, et exclamaret more solito, Deo dicens: Plebs tua, et Ecclesia tua supplicat tibi: duxerunt eum, et concluderunt in carcere, et alius implevit sanctam collectam, et factus est timor magnus, et nisi metropolitæ moralitate ac humilibus verbis mitigasset eum, malum profecto ingens in hac hora perpetratum fuisset. Erat autem hic beatus Anastasius. Eodem quoque anno Constant. persecutor Andream memorabilem monachum, qui dicebatur Calybitis, apud Blaternas flagris in hippo-

^a Al., obruerunt.

dromio sancti Mamæ occidit, redarguentem impietatem ejus, et Valentinianistam, ac ^b Civilianum appellentem eum, quem et in rheuma maris jactari præcepit, nisi sorores ejus hunc rapientes in emporio Leucadii sepelissent. Anno vigesimo secundo imperii Constantini, apparuit Docetes in Oriente, et interfectus est filius Phatniæ. At vero Bulgares insurgentes occiderunt dominos suos, et statuerunt virum in senatum nomine Zeletin, cum esset triginta annorum. Multi præterea Sclavi fugientes ad imperatorem confluerunt, quos constituit super Arthanam. Porro decima septima Kalendas Julii exivit imperator in Thracem, misso navigio per Euxinum pontum usque ad octoginta chelandia, ferentia duodenos equos. At vero Zeletis, audita contra se per terram et mare ^B facta commotione, assumpsit in auxilium ex adjacentibus sibi nationibus viginti millia, et, in munitioibus his constitutis, se cautum et intrepidum reddidit. Ast imperator cum venisset, castrametatus est in campo Anchiali, et pridie Kal. Julii primæ indicationis feria quinta Zeletis apparuit cum multitudine gentium veniens, ineuntesque bellum, occidunt diutius invicem; verum Zeletis terga vertens effugit. Porro pugna tenuit ab hora quinta usque ad vespertinam, et multitudines Bulgarum numerosæ peremptæ sunt, et multi ex his capti, multique imperatori subditi facti sunt. Ast imperator hujuscemodi elatus victoria, publicavit hanc coram urbe cum exercitibus ingressus armatis, et laudibus plebium celeberrimis diffamatus, et ex hylopanduris constrictos trahens Bulgares captos, quos extra portam Auream decollari præcepit: Zeletin vero Bulgares trahentes una cum principibus ejus interfecerunt, et constituerunt Sabinum generum Comersii quondam domini sui, qui videlicet Sabinus cum mox a imperatorem misisset, et pacem fieri exquisisset conventu Bulgares facto restiterunt robuste dicens ei: Bulgaria per te, ut cernimus, redigitur in servitutem Romanis. Factaque Sabinus simultate fugit castrum Mesembriæ, et ad imperatorem se contulit statuerunt autem Bulgares alium sibi dominum, Paganum nomine. Anno vigesimo tertio imperii Constantini, egressi sunt Turci a Caspiis portis, et occiderunt in Armenia multos, et præda sumpta non pauperes reversi sunt. Cosmas autem quidam episcopus ^D Epiphaniæ, quæ est civitas Apamiæ Syriæ: por quibusdam ex civibus Epiphaniæ ad Theodor patriarcham Antiochenum accusationem contra eundem Cosmam super diminutione sacrorum vasorum facientibus, cum ille minime potuisset restituere discessit ab orthodoxa fide, consentaneus Constant. in hæresi, sacris adversatus imaginibus, quem communi sententia Theodorus Antiochenus patriarcha et Theodorus Jerosolymitanus, atque Cosmas Alexandrinus, cum episcopis sibi subjectis, die sancta Pentecostes, post lectionem sancti Evangelii, cunctanter anathematizaverunt singuli in sua civitate. Eodem anno a Kal. Octobris factum est gelu-

^b Al., Julianum.

gnum, et amarissimum, non solum in terra nostra, A
verum etiam in Oriente, et multo magis in Septentrionali parte, ut peragus ponti usque ad centum milliaria præ glaciei rigore in lapidis duritiam fuerit versum, habens cubitos in superficie ad profundum triginta, cunctis nimirum regionibus ab ipsa Lycia usque ad Danubium, et Euphræ fluvium, Danastri quoque et Danapri, atque Necropela, necnon et per reliquas ripas, et usque ad Mesembriam et Mœsiam similiter patientibus. Cumque hujuscemodi gelu nive fuisset coopertum, super alios viginti cubitos crevit, ita ut mare aridæ conformaretur, et pedibus calcaretur in superficie glaciei a Cazaria et Bulgaria, quin et adjacentibus insulis, tam ab hominibus quam agrestibus et mansuefactis animantibus. Februario vero mense ipsius secundæ indictionis, hujuscemodi gelu per jussionem Dei in multas ac diversas in specie montium factas concisiones in Danupsiam et Heron descendit. Taliter per angustum pervenerunt ad urbem, et usque ad Propontidem, et insulas, et Abydum, omnes maritimos choros, ac ripas replentes, quarum videlicet concisionum inspectores et nos ipsi existimus descendentes super unam eorum cum quibusdam triginta coætaneis nostris. Habebat autem et animalia campestria, et mansueta, et viva, et mortua. Omnis enim quicumque vellet a Sophianis usque ad urbem et a Chrysopoli usque ad sanctum Mamam, et ad ea quæ dicuntur Galathi, per aridam sine prohibitione pergebat, et una quidem ex eis ad Acropoleos scalam disrupta contrivit eam, alia vero ingentis molis ad murum collisa, hunc magno impulsu concussit, adeo ut interiores quoque domus salo participarentur. Porro in tria disrupta cinxit urbem a Manganis videlicet usque ad Bosphorum, cujus altitudo muros excessit. Omnes autem tam viri quam feminae, simul et pueri horum, visioni dantes indesinenter operam perseverabant, et cum lacrymis domum revertebantur, ignorantes quid ad id fari quivissent. Cæterum anno eodem, mense Martio, stellæ de cœlo cadentes apparuere, ita ut omnes qui hoc viderunt, instantis sæculi consummationem esse putarent. Siccitas quoque multa effecta est, adeo ut etiam fontes exsiccarentur. Ast imperator, accersito patriarcha, dicit ei: Modo quid vos læderet, si dixerimus θεοτόκον, χριστότοκον? At ille hunc complexus ait: Miserere, Domine, ne ad contagionem tuam veniat sermo iste, nonne vides qualiter divulgetur, et anathematizetur Nestorius a tota Ecclesia? Qui respondens ait: Ego discere volens interrogavi, verum usque ad te sermo. Anno vigesimo quarto imperii Constantini exierunt iterum Turci ad Caspias portas, et Iberiam, quibus cum ^a Arabibus bellum ineuntibus, ex utrisque perierunt multi. Habdallas vero hujuscemodi calliditate deposuit a principatu Hysebin Muzæ, in quem, ut superius dictum est, tertia sors tenendi post eum cecidit. Videns enim eum dolore capitis hemigrante laborantem, et scotomi

plenitudinem patientem, persuadet quod curandus foret, si ex aliqua confectione ptarmica in nares ejus insufflaretur a medico suo, Moyse nomine, diacono Antiochenorum ecclesiæ, quem jam muneribus fecerat acerrimum conficere medicamen, quod simul narcoticum foret vehementer; qui videlicet cum paruisset Habdallæ, suscepit per nares confectionem, et repletus in omnibus circa caput cunctisque sensibus una cum hegemonicis operationibus defraudatus sine voce jacebat. Advocatis itaque Habdallas ducibus, ac primoribus gentis: Quid vobis, inquit, videtur super futuro rege? At illi, abnegato eo concorditer, dextras dedere filio ejus Habdallæ Muhammat, qui nuncupabatur Madi. Porro Hyse absque sensu domum reportaverunt. Hunc autem post tertium diem convalescentem excusationibus fictis consolabatur centum auri talentis injurias recompensans. Eodem etiam anno misit Paganus dominus Bulgariæ ad imperatorem, postulans ut cum eo facie ad faciem jungeretur, et accepto verbo descendit cum eo cum Boiladis suis. Cumque imperator una cum Sabino sederet, suscepit eos, et exprobravit inordinationem eorum, et odium habitum in Sabinum, feceruntque pacem, ut putabant. Ast imperator clam mittens in Bulgariam cepit Severorum principem Sclavinum, qui in Thrace multa fecerat mala. Comprehensus est autem et Christianus, qui est Christianis Margarites, et primus Scaurorum effectus est, quem apud sanctum Thomam manibus et pedibus detruncentes, adduxere medicos, qui hunc vivum inciderunt a thorace pubertenus, ad hominis cognoscendam positionem, atque structuram, et sic eum tradiderunt igni. Actutum præterea exiens imperator ab urbe, cum sine custodia invenisset ob deceptoriam pacem, per clausuras ingressus est Bulgariam usque ad ^b Zitas, et misso igne in ^c cohortes reversus est, cum nil forte patrasset. Anno vigesimo quinto imperii sui, duodecima Kalendar. Decembris indictionis quartæ, furens impius et scelestus imperator adversus omnes timentes Deum, protomartyrem Stephanum novum abstrahi præcepit, cum inclusus esset apud sanctum Auxentium in proximo monte Amastri. Quem hi qui eruditionum ejus fructum percipiebant, et unus ac similis sensus cum eo erant, scholarii quoque, ac reliquis ordinibus deputati, accipientes pedem ipsius rudente ligantes, traxerunt usque ad ea quæ sunt pelagia prætorio, ubi et discerpentes eum projecerunt honorabiles ipsius reliquias in biothanatorum locum, eo quod multos monerit, et adduxerit ad monasticam vitam, atque contemnere regias dignitates atque pecunias persuaserit. Reverendus quippe vir omnibus erat, pro eo quod fere sexaginta annos egerit in claustris, et virtutibus multis effulserit. Multos etiam principes ac milites accusatos, quod imagines adorarent, diversis pœnis et amarissimis tradidit verberibus. Jusjurandum etiam generale ab omnibus sub imperio suo degentibus exegit, ne quis-

^a Al., Avaribus.

^b Al., Turahani.

^c Cedren., ἀυλάς, cortes.

quam adoraret icona : cum quibus et Constantinum A
falsi nominis patriarcham super ambonem ascen-
dere, et exaltare pretiosa ligna, et jurare fecit, quod
non esset ex eis qui adoraret imagines. Cui mox ut
ex monacho Stephanites efficeretur persuasit, et car-
nibus vesceretur, atque cytharædos ad mensam
regiam admitti pateretur, sed non in longum tar-
data ultio hunc homicidam debitis tradidit pœnis.
Denique duodecima Kalend. Februarii quartæ indi-
ctionis, motus est contra Bulgares, et direxit ad
Achelon duo millia sexcenta chelandia extruens ea,
et armans ex cunctis thematibus. Quæ cum in Tho-
ris stationem fixissent, flante Aquilone, contrita
sunt pene omnia, et populus necatus est multus,
ita ut imperator extendere retia et mortuos educere
ac sepelire præceperit. Porro decima sexta Kal.
Septemb. ejusdem quartæ indictionis, publice diffamavit,
et dehonestavit habitum monachorum in hippo-
podromo, præcipiens unumquemque monachum manu
tenere mulierem, et taliter transire per hippodro-
mum, sumptis injuriis ab omni populo cumulatis.
Similiter et octavo Idus Septemb. ducti sunt ad lu-
dos Circenses insignes principes decem et novem, et
pompati sunt quasi mala contra imperatorem consi-
liati fuerint, non veraciter accusati, sed quia invide-
bat eis, eo quod essent formosi, atque robusti, et ab
omnibus collaudati; quibusdam vero ex eis, et ob reli-
gionem, eo quod ad prædictum inclusum issent, et
passiones ejus publice divulgarent, quos interfecit,
quorum præcipui sunt, Constantinus patricius, et
dudum logotheta dromi, cuique nomen imposuit
Podopagurum, et hujus frater Stratejus spatarius, et
domesticus excubitorum; Antiochus logotheta dro-
mi factus, et prætor Siciliæ, David spatarius, et
comes obsicii; Theophylactus protospatarius, et
primus imperialium stratorum, filius patricii Barda-
nis; Theophylactus candidatus, et alii, quos cum
in Hippodromo ludos palam traduci, et ab omni
populo conspui et maledici fecisset, sententiam de-
dit, et illos quidem duos fratres Constantinum atque
Strateium intra venationis septa capitis animadver-
sione punivit, multo super eos universæ plebis facto
lamento, adeo ut cum hoc didicisset imperator indi-
gnaretur, et Procopium præfectum cæderet, et ab
administratione depelleret, tanquam id fieri permit-
tentem : cæteros autem oculis privatos in exilium
destinavit, quos per singulos mittens, cum esset
omni crudelitate plenus, ad loca in quibus degebat,
centenis flagris vapulare jubebat. Porro tertia Ka-
lendas Septembris ejusdem quartæ indictionis, insa-
niens idem malevolus adversus æquivocum suum, et
consentaneum suum patriarcham, et inventis qui-
busdam clericis ac monachis instruxit illos ut dice-
rent : Audivimus patriarcham cum Podopaguro
adversus imperatorem loquentem, et misit eos ad
patriarcham, ut arguerent illum. Cumque ille juraret,
fecit eos ad pretiosa ligna jurare fatentes : A pa-
triarcha hæc maledicta audivimus. Inter hæc ergo

misit, et bulla signavit patriarcham, et hunc exilio
relegavit apud ^a Iberiam, et rursum apud principem
insulam.

Anno vigesimo sexto imperii Constantini, Hab-
dallas filius Hali mortuus est, ruente super se turre
in qua custodiebatur. Habdallas autem cum amiræ
fungeretur honore, multa mala Christianis sub prin-
cipatu suo degentibus demonstravit. Siquidem et
cruces ecclesiarum abstulit, et vigilias nocturnas
celebrare, sed et litteras discere prohibebat. Hi vero
qui dicuntur apud illos aruritæ, quod interpre-
tatur æmulatores, contra Palmirensium eremum in-
surrexerunt. Is autem qui Christianis ineffabilibus
Dei judiciis imperabat, fortassis ut Jezabel quon-
dam, vel vesanus Achab, multo pejora quam Ara-
bum sit insania, sub imperio suo positis orthodoxis
episcopis, monachis, laicis, prælatis, atque subje-
ctis ostendit, ubique intercessionem sanctæ Virginis
et Dei genitricis, ac omnium sanctorum in scri-
ptis, ut inutiles, ac sine scripto, repellens, per quas
nobis emanat omne suffragium, et sanctas eorum
reliquas ejiciens, et invisas reddens. Sic ubi insi-
gnis quisquam audiebatur ad animarum sanitatem,
et corporum, vel sicut moris est a pie gentibus ho-
norari, mox mortem adversus hujusmodi, tanquam
impie agentes minabatur; sin autem, proscriptiones,
exsilia et tormenta; Deo autem gratissimum lipsa-
num, ut pote quidam thesaurus possessoribus habi-
tus, auferebatur, invisum de cætero efficiendum.
Tale quid et in pretiosissimum laudabilis matris Eu-
phemiæ lipsanum profanus hic imperator gessit, in
profundum id cum loculo jacens, non ferens eam ex
se super omnem populum suavitate unguenti red-
dentem, et arguentem ejus adversus intercessionem
sanctorum deliramenta : sed Deus, qui custodit ossa
sibi placentium, secundum divina eloquia, illæsum
hoc conservavit, rursus ostensurus illud apud Lem-
num insulam. Per nocturnam ergo visionem appa-
rens, elevandum se præcepit, et conservandum. Sub
Constantino vero et Eirene piis imperatoribus, in-
dictione quarta, cum decenti honore rediit ad tem-
plum suum, quod ipse quidem tanquam inimicus
ecclesiarum commune fecit armamentarium, ster-
quilinumque fore decrevit, illi vero repurgatum hoc
iterum sacraverunt, ad redargutionem quidem hujus
impietatis, ostensionem autem horum pietatis. Hoc
autem obstupendum et scriptura dignum miraculum
post viginti duos annos post iniqui principis mortem,
una cum piissimis imperatoribus et Thrasio sanctis-
simo patriarcha, nos vidimus, et cum eis complexi
sumus, licet indigni magnam gratiam promerentes.
Porro decima sexta Kalendas Decembris ejusde
quintæ indictionis, decreto imperatoris promovetu
Nicetas eunuchus e Sclavis ortus irregulariter patri-
archa Constantinopoleos, et facta est siccitas, ita ut
nec ros de cælo caderet, defectaque penitus aqua a
urbe, otiosæ remanserunt tam cisternæ, quam lava-
cra, et fontalia fluentia, quæ prius jugiter efflueban

^a Al., Hieriam.

Quod intuens imperator cœpit renovare aquæductum A
Valentiniani, qui cum usque ad Heraclium perdu-
rasset, ab Avaribus est destructus. Electis ergo, ex
diversis locis artificibus, ab Asia quidem duxit, et
Ponto ædificatores mille, et linitores ducentos, a
Græcia vero et insulis testacearios quingentos. Porro
ex ipsa Thrace operarios v millia hominum, et regu-
las facientes ducentos, et præposuit eis principes,
executoresque operum, ac patricium unum, sicque
opere consummato aqua introivit in urbem. Cæterum
eadem die, indictione quinta, provehit sui sensus
prætores, et operarios sua nequitia cœdignos, Mi-
chaelem scilicet ^a Edessenum in themate Orientalium,
et Michaellem Lachanodraconem in Tracesiis: super ^b
Buccellarios vero Manem, a mania, id est, insania,
nominatum. Sed quis est idoneus ad enarrandum
horum scelerata piacula, quæ partim in suis a nobis
perstringuntur locis? Omnia enim eorum opera si
conscriberentur, quæ ad ^c orationem imperantis sunt
effecta, nec ipsum arbitror, ut proprie cum evange-
lista dicam, capere mundum eos qui scribendi sunt
libros.

Anno vigesimo septimo imperii Constantini, Con-
stantinus falsi nominis patriarcha ductus est nona
Octobris, sexta indictione a principe insula, quem
et cecidit tyrannus, quod evadere non valeret. Jussit
autem in foro parari, et eundem sedere in gremio
ecclesiæ magnæ, eratque a secretis cum eo ferens
chartæ tomum, in quo erant scripti hujus excessus.
Omni ergo populo ex præcepto regis illic congregato,
et vidente, legebatur charta in audientia totius po-
puli, et per singula capitula percutiebat a secretis
faciem ejus, Niceta patriarcha sedente in confessione,
ac intuente. Post hæc vero cum imposuissent eum
in ambonem, et recte stare fecissent, accepit Nicetas
chartam, et misit episcopis, et ablato superhumerali
ejus, anathematizaverunt eum, et hunc ^d socium
Absin cognominantes, ab ecclesia ^e abstraxerunt.
Postera vero die cum ludi Circenses agerentur, ra-
serunt faciem ejus, et barbam denudaverunt, capitis
et superciliorum pilis ablatis, et indutum hunc laneo
brevis, ac sine manicis vestimento, sedere fecerunt
super asinum sagma ferentem, et ipsius tenere cau-
dam, et duxerunt per Dippium in Hippodromum,
cuncto populo imprecante illi mala, et conspuente.
Trahebat autem asinum Constantinus nepos ejus
naso reciso, cumque venisset ad vulgus descende-
runt, et conspuerunt, et pulverem projecerunt super
illum. Et cum adduxissent eum ad consistorium, de-
jecerunt eum de asino, et calcaverunt super collum
ejus, et collocatus contra vulgus audiebat ab illis
ludicra verba usque ad absolutionem ludorum eque-
strium. Eodem quoque mense, missis impius impe-
rator patriciis significat ei dicens: Quid dicis de fide
nostra, et concilio, quod fecimus? Qui sensibus ad

vanitatem conversis respondebat: Bene, inquit,
et credis, et bene concilium operatus es, putans se
ob hoc illum placare sibi. At confestim illi respon-
dentes dixerunt: Nos hæc audire nolimus ab ore
tuo polluto, ex hoc ergo vade in tenebras. Et sic, ac-
cepta sententia, descendit ad claustra ferarum, et
decollatus est, et caput quidem per aures ligantes
tribus diebus in Milio suspenderunt ad ostentationem
plebis: corpus vero resti pede ligato traxerunt per
plateas usque ad loca pelagi, et sociandum biotha-
natis jactaverunt, similiter et caput ejus post tres
dies illuc delatum projecerunt. O irrationabilitatem,
et crudelitatem, atque immisericordiam immitissimæ
bestiæ! non est veritus miser sanctum lavacrum.
Duos enim filios ejus ex tertia conjuge ipsius in ul-
nas suas susceperat. Siquidem semper feralibus
moribus et immansuetus esse probabatur. Ab hoc
autem anno ampliori est insania usus, mittens quippe
deposuit Petrum nobilem stilicem a Metra, quem ^f
virum cum suis dogmatis cedere renuisset, ligatis
pedibus ejus in prædictum ^g palatii locum inclusit,
et hunc tractum quoque per plateas projici jussit,
alios etiam in saccis vinciens, et lapidibus aggra-
vans, eruens oculos in pelagus jactari præcipiebat,
nares abscindens, flagellis excorians, et omnem tor-
menti speciem adversus eos, qui pie vivebant, exco-
gitans, et in urbe quidem per seipsum hæc, et con-
sentaneos suos, Antonium patricium, et scholarum
domesticum ac Petrum magistrum super populum
singulorum ordinum, qui a se fuerat eruditus ad ta-
lia, agebat, in exteris vero partibus per jam dictos
prætores. Ipse namque citharæ delectabatur sonitu,
atque conviviis, turpibus sermonibus et saltationi-
bus eos qui sibi adhærebant incessanter erudiens, et
sic ubi quisquam corruens, vel dolens, solitam Chri-
stianorum vocem emitteret dicens: Dei Genitrix,
juva, aut vigiliis agens deprehenderetur, aut eccle-
siis assuetus, aut cum religione vivens, aut non pas-
sim juramentis abutens, ut inimicus imperatoris
damnabatur, et immemorabilis nominabatur. Mona-
steria vero, quæ in gloriam Dei et salvandorum re-
fugium effecta sunt, domos fore communes fautori-
bus suis militibus sanciebat. Denique Dalmatii cœno-
bium, quod inter optima Byzantii erat cœnobia,
militibus in habitaculum tribuit. Ea vero quæ dicun-
tur Calistrati, et Dii, ac Maximi, in monasteria, nec
non et alias sacras monachorum, ac virginum domos
a fundamentis destruxit. Eos autem qui monasticam
vitam subire ex insignibus ^h militibus studuerant, et
maxime illos qui sibi adhæserant, et complices
libidinis suæ et nefandorum actuum fuerant, morti
subdebat, suspectui habens confusionem, quæ sibi
ex propalationibus fieret se pronuntiantium. Unde
et Strateium Podopaguri fratrem, cum esset urba-
nus specie, assumpsit. Amabat enim talibus adhærere

^a Al., *Melissenum*, στατηγὸν τῶν ἀνατολικῶν.

^b Εἰς τὸ βουκελλαρῖον.

^c Al., *curationem*.

^d *Scotiopsit*.

^e *Abstraxerunt gradientem retrorsum*.

^f Al., *vivum*.

^g Al., *palagii*.

^h Al., *mil. vel senatorib. s.*

propter luxurias suas. Cumque moleste eum sensisset tulisse infandas in viros insapias suas, et beato Stephano incluso sancti Auxentii has manifestas reddidisse, salutisque remedia suscepisse, hunc quasi insidiatorem suum diffamans una cum incluso, ut prædictum est, interfecit. Fecit autem abundare ^a ornatas species in urbe. Novus enim Midas factus, aurum coacervavit, et agricolas denudavit, et ob tributorum exactionem cogebantur homines largas Dei geniminum munificentias facili seu vili pretio vendare. Eodemque anno Nicetas falsi nominis patriarcha iconas ^b ex musivo factas, quæ in patriarchio secreti minoris erant, erasit, et imagines magni secreti, quæ sculptæ erant in ligno, deposuit, et cæterarum imaginum facies delinivit, sed et in Abramio similiter fecit. Anno vigesimo octavo imperii sui coronavit imperator Eudoxiam uxorem suam, cum esset trigamus, et hæc esset tertia conjux, in tribunali decem et novem accubituum. Kal. April. filios suos ex ipsa creatos, Christophorum scilicet, et Nicephorum postera die, qua sanctum celebratum est Pascha, Cæsares ordinavit, patriarcha orationem faciente, et imperatoribus chlamydes et Cæsaricas imponentibus galeas. Pari modo et Nicetæ novissimo fratri eorum nobilissimo facto, superposuit ei chlamydem, et auream coronam, et ita processerunt jactantibus imperatoribus hypatiam, et trimisia, et Lemisia, et numismata nova, usque ad magnam ecclesiam. Anno vigesimo nono imperii Constantini, ingressa est Eirene ab Athenis veniens cum dromonibus, et chelandiis plurimis, adornatis sericis palliis, et proceribus urbis cum uxoribus obviam occurrentibus, et præcedentibus eam. Cumque venisset patriarcha ad palatium in ecclesiam Phari, facta sunt ad eandem Eirenem sponsalia Leonis imperatoris, et decima sexta Kal. Jan. coronata est in triclinio Augusta imperatrix Eirene. Hoc etiam anno facta est commutatio in Syria viri ad virum, et feminae ad feminam, et pueri ad puerum, et præcepit Habdallas radi barbas eorum, et fieri ^c calamaucos cubiti unius, et semis. Anno trigesimo imperii Constantini movit exercitum Banacas contra Romaniam, et multos captivos abduxit, et Romani ingressi quartam Armeniam despoliaverunt eam. Præterea moritur Salem, et translata est Germanicia in Palæstinam. Eodem vero anno imitatus Lachanodraco magistrum suum, omnem monachum et monacham in themate Thracesiorum commorantes apud Ephesum congregavit, et eduxit eos in campum, et ait: Qui vult imperatori ac nobis obedire, alba induatur veste, et uxorem hac sumat hora. Ast qui hoc facere parvipenderint, privati luminibus in Cypro exilio damnabuntur. Tumque opus pariter cum verbo consummatum est, et multi ostensi sunt martyres, multi vero deficientes et enervati perierunt, quos et familiares sibi Draco faciebat. Præterea indictione nona, mense Januario, natus est imperatori Leoni et

^A Eirene filius, dum adhuc viveret Constantinus avus ejus. Anno trigesimo primo imperii Constantini movit exercitum Banacas contra Romaniam, et cum descendisset ab Isauria in castrum Scices, obsedit illud. Quod cum imperator audisset, scripsit ad Michaellem prætorem Orientalium, et ad Manen ^d Buccellarium, et Bardan Armeniacorum prætores, qui cum venissent, tenuerunt egressum eorum, quia erat clausura valde difficilis ad meandum. Stulus autem Cibioretarum cum Præcona spatario prætore suo veniens, applicuit in portu prædicti castri. Quod cum Banacas vidisset sui desperatus, fiduciam rursus assumit, suosque alacres reddit, et ascendens ad pedestres exercitus magnis et repentinis vocibus cum omnibus suis clamorem dedit, sicque illos territos fugat, multisque ^B peremptis deprædatus est omnia circa regionem, et cum spoliis multis reversus est. Eodemque anno misso prætore Thracesiorum Lachanodraco, Leone notario suo, et Leone exmonacho, venundabat omnia monasteria virorum ac mulierum, et omnia vasa sacrata, et libros, et pecora, et quæque patrimoniorum eorum erant, et horum pretia principi detulit: quotquot autem monachicos et paternos libros reperit, igne combussit, et sicubi lipsanum sancti quisquam habens apparuisset ad custodiam, et hoc quoque nihilominus igni tradebat: eum vero qui habebat illud, ut impie agentem puniebat, et multos quidem monachorum interfecit verberibus, quosdam etiam gladiis trucidavit. Præterea innumerabiles oculorum visibus privavit, et quorundam quidem ^C barbas cera et oleo perungens succendebat ignem, et ita tam facies eorum, quam capita cremabat. Porro alios post multos cruciatus etiam exsiliis destinabat, et postremo in toto themate sibi subjecto non deseruit hominem unum monastico schenate amictum. Quod cum didicisset imperator, bonum semper exosum habens, scripsit ei gratias dicens: Invenite virum secundum cor meum, qui facias omnes voluntates meas. Hunc ergo imitantes et cæteri similia perpetrabant. Anno trigesimo secundo imperii Constantini misit Habdallas in Africam Mualabicum cum exercitu multo, ingressus est Alfadalbadinar in Romaniam, et cepit captivos quingentos. Mopsustenses autem obviam eis occurrentes, et bellum exagitantes occiderunt ex Arabibus mille. Ast Habdallas abiens Jerosolymam jejunavit, et præcepit Christianos, et Hebræos inscribi in manibus, et idcirco multi Christianorum in Romaniam confugerunt. Anno trigesimo tertio imperii sui movit Constantinus mense Martio, duodecima indictione, stolum chelandiorum duum millium contra Bulgariam. Et ingressus ipse in rubea chelandia motus est ad intrandum Danubium amnem, prætoribus equestrium thematum derelictis extra clausuras, si fortasse possent Bulgaribus in se intuitum intentio-
^D nis figentibus introire Bulgariam. Cum autem venisset ad Barnas, formidabat, et redire meditabatur,

^a P. Pith., *horno. Al., horto.*

^b *Διὰ ψαφίδων.*

^c *Al., amelancos. Al., cammelancos.*

^d *Al., Buccellanorum. P. Pith., Buccellariorum.*

sed Bulgares simili pavore metuentes, et ei invidentes, miserunt Hoylam, et Zigaton petentes pacem. Quos cum vidisset imperator, gavisus est, et pacem fecit, præstito vicissim jurejurando, quatenus neque Bulgares exirent contra Romaniam, neque imp. studeret contra Bulgariam intrare. Et factis super hoc ex utraque parte scriptis adinvicem, reversus est imperator, et urbem adiit, derelictis thematibus in castris quæ condidit. Octobri vero mense, undecima indictione, nuntium suscepit a Bulgaria ab occultis amicis suis, quod mitteret dominus Bulgariae duodecim millia ex populo, et Boyladen ad captivandam Berzitim, et adducendum eos in Bulgariam. Venerant enim ad eum legati domini Bulgariae, cum adhuc hi essent in urbe, qui simulavit se adversus Arabes exercitum movere, et transmeaverunt tam vexilla quam supellectiles ministerii regis, et apparatus. Cum autem apocrisarios dimisisset, per exploratores eorum egressu comperto, assumpto exercitu festinus iter arripuit, et coacervatis Taxatis, et Thracesianis, et unitis ordinibus optimatibus, fecit eos octingenta millia. Et pergens in locum, qui dicitur Lithsoria, nulliustubæ clangore sonante, irruerunt super illos, et vertens eos fecit victoriam magnam, et cum multis exuviis et captivis reversus est, triumphum sui tropæi ostentans penes urbem, et obstipatus obsiciis incedens, bellumque hoc nobile nuncupans, eo quod nemo sibi restiterit, nec mactatio in hoc aut effusio Christiani facta fuerit sanguinis. Anno trigesimo quarto imperii Constantini, Constantinus, solvens Bulgarum pacem, construxit iterum stolum magnum, et intromissis in eum equitum *xm* millibus, direxit omnes prætores classium, omnes in illo: ipse vero timens mansit cum equestri militia. Cum autem venissent usque Mesembriam, et hanc ingressi fuissent, valenter Aquilone vento spirante omnia pene contrita sunt, et multi perie-

runt, et rediit, cum nil utilitatis attulisset. Porro Telericus dominus Bulgariae, comperto quod per familiares suos consilia sua cognosceret, scribit ei dicens: Vellem effugere, et venire ad te, transmittite ergo mihi verbum securitatis, et quos habeas hic amicos, ut hoc eis credam, et mecum occurrant. At ille levitate usus scripsit ei, qui cum hoc didicisset, per medium eos recidit; quod audiens Constantinus, aliquandiu canos suos evulsit. Anno trigesimo quinto imperii sui imperator mense Augusto tertia decima indictione exivit contra Bulgares, qui divinitus in cruribus est plaga percussus, quæ Græcè *ἀνθραξ* appellatur, et hinc febre validissima detentus Archadiopolim rediit, a subjectis humeros in lecto delatus, et veniens Silimbriam, navem ingressus est: cumque ad rotundum pervenisset castellum, miserabiliter in chelandio moritur clamans, et dicens: Vivens adhuc igni sum inexstinguibili traditus, sanctamque Virginem et Dei genitricem laudari expostulans, cum sine fœdere ejus fuerit inimicus. Regnavit autem post mortem patris sui annis triginta quinque, mensibus duobus, diebus viginti sex, et ita vitam dissolvit, sanguinibus multis infectus, et dæmonum invocationibus, ac sacrificiis, persecutionibus quoque sanctarum ecclesiarum, rectæque ac immaculatæ fidei necnon et monachorum peremptionibus, et violationibus monasteriorum, malisque variis, supercrescens, non minus quam Diocletianus, vel aliquis tyrannorum. Præterea eodem anno, et eodem mense moritur Habdallas Arabum dux. Cum enim ambo hi velut acerrimæ bestiæ diuturnis temporibus ac crudelitatibus humanum genus depasti sint, mortui sunt providentia Dei, et obtinent principatum Leo et Mady filii eorum. Præterea eodem anno Adilgisus Longobardorum rex, ad regiam urbem veniens, imperatori se profugus contulit.

LIBER VIGESIMUS TERTIUS.

Anno ab Incarnat. Domini 768, Leo Constantini filius imperat, et Mady dux habetur Arabum, qui novem his præfuit annis: Leo vero imperator cœpit expendere pecunias, quæ sibi fuerant a patre dimissæ, placuitque tam optimatibus quam populo, et visus est ad breve tempus pius esse, sanctæque Dei genitricis ac monachorum amicus: unde et monachos metropolitanos in summis sedibus collocavit, militiasque themate fecit multas, et ordines in urbe ampliavit. Quam ob rem thematum principes commoti, omnes ingressi sunt cum multitudine populi copiosa, petentes Constantinum filium imperatorem ejus. At ille, ut moris est principibus, renuntiavit eis: Filius est, inquit, meus unicus mihi, et idcirco vereor hoc facere, ne forte contingat mihi quod humanum est, et cum adhuc sit parvulus, morti eum tradatis, et alium ꝑpromoveatis. At illi

cum juramentis se profitebantur illi satisfacturos, neminem regnaturum præter filium ejus, etiamsi mori eum Deus voluisset. Hoc autem a Dominica die, qua Palmarum solemnitas agitur, usque ad quintam feriam hebdomadæ majoris, populo in Hippodromo coacervato petente, sancta Parasceve jussit jurare illos. Et juravit omnis populus in honorandis et vivificis lignis, tam scilicet ex thematibus et senatuquam etiam exterioribus ordinibus, et civibus omnibus, et ergasteriacis, imperatorem non admittendi, excepto Leone, seu Constantino, ac semine ipsorum, et fecerunt scripta, quemadmodum juraverunt, propriæ manus, et in crastino sabbato sancto, exivit imperator in tribunalibus *xix* accubituum, et provexit nobilissimum Eudoxium fratrem suum; nam Anthimum vivens pater ejus provexerat. Et processit imperator cum reliquis Cæsaribus et tri-

bus nobilissimis, ac novo Constantino, ad magnam ecclesiam, et mutato indumento, sicut imperatoribus moris est, ambonem ascendit cum filio suo simul, et patriarcha, et ingressus omnis populus posuerunt scripta sua in mensa sancta. Tunc imperator allocutus est populum sic: En, Fratres, petitiones vestras adimpleo, et dono vobis filium meum imperatorem, ecce ab ecclesia et de manu Christi suscipitis. At illi clamaverunt voce magna dicentes: Fidei iussor noster esto, Fili Dei, quia de manu tua suscipimus dominum Constantinum imperatorem, ad custodiendum eum, et commoriendum pro eo. Et in crastinum, quando videlicet magnus et dominicus dies Paschæ celebratus est, octava Kalend. Maii, decima quarta indictione, auroræ crepusculo, exeunte imperatore una cum patriarcha in Hippodromum, delato altario, omni populo contemplante, patriarcha fecit orationem, et coronavit imp. filium suum, et ita processit ad magnam ecclesiam uterque imperator cum duobus Cæsaribus, et tribus nobilissimis. Processit autem et imperatrix Eirene, cum præcessissent imperatores, sceptris obsequentibus per scholas antelatis, et ascendentibus per æneæ portæ ascensum in a cathecumeni ecclesiam, non exiens in plateam Emboli. Mense vero Maio ejusdem indictionis accusatus est Nicephorus Cæsar, et frater imperatoris, quod insidias construxisset adversus eum cum quibusdam spatariis, atque stratoribus, aliisque regis hominibus, et facto imperator silentio apud Magnauram, exposuit populo quæ de se fuerant dicta. Qui unanimiter exclamaverunt ut uterque recederet e medio, non memorantes, semper perjuri, se patri eorum jurasse non admissuros post mortem ejus injuriam pati natos ejus. Ast imperator rebelles cæsos et tonsos exsilio damnavit, et apud Chersonam deportatos fore decrevit, et climata illa sub custodia et munimine conservanda. Anno secundo imperii Leonis confugit Telericus Bulgariae dominus ad imperatorem, qui fecit eum patricium, jungens illi uxoris suæ Eirene consobrinam. Cum autem baptizatum eum ex sancta piscina suscepisset, magnifice honoravit pariter, et amavit. Anno tertio imperii Leonis sedit Ithumas apud Dabechum, et seditio-nem commovit. Leo autem militias Romanorum direxit, et ingressa sunt Syriam c millia, quibus duces erant Michael Lachanodraco Thracisiorum, b Artavadus Armenius Orientalium, Tazates Buccellariorum, et Basterotes Armeniacorum, et Gregorius Obsicianensium prætores, et circumdederunt Germaniciam, ubi erat c Isbal filius Mady, et apprehenderunt omnes camelos ejus, et futurum erat ut caperent etiam Germaniciam, nisi muneribus persuasisset Lachanodraconi Isbali, et recessisset a castro, et exivit in prædam regionis, et captivatis hæreticis Jacobitis Syris, iterum ad castra reversus est. Et misso Ithumas exercitu a Debecho et Amiradibus,

bellum cum Romanis fecerunt, et ceciderunt ex Amiradibus quinque, et Arabibus sex millia, et sexta feria redierunt. Egressi enim fuerant Dominico die. Præterea *παλωμα* facta, imperator in Sophianis sedit in solio cum filio suo, et ita divulgaverunt prætores triumphos quos sumpserant. Transtulit autem Syros hæreticos in Thracem, et locavit eos illic. Anno quarto imperii Leonis, furore accensus Arabum dux Mady, mittit Asach cum virtute multa Maurophorum scilicet Syriæ, ac Mesopotamiæ, et descendit usque ad Dorileum; verum imperator præcepit prætoribus ne debellarent eos publico bello, sed munirent civitates, et populum introducerent, ad earum custodiam destinatis et principibus magnis per singulas civitates, ipsique sumerent electorum militum terna millia, et insequerentur eos, ne dispergerent cursus. Et incenderunt ipsi primitus tam pabula equorum quam escas ubicunque fuissent inventæ. Cum autem residerent Dorilei diebus quindecim, et defecissent sibi quæ victui sunt necessaria, exsilia effecta sunt eorum animalia, multaque in eis præda patrata est. Et reversi sunt, et obsederunt Amorium die uno; quod cum vidissent munitum esse, et multam habere armaturam, reversi sunt nihil proficientes. Anno quinto imperii Leonis venit Mady Arabum dux Dabechum cum multo apparatu, atque potentatu, et misso filio suo in Romaniam, ipse rediit ad sanctam civitatem, et misit Thesian, qui dicebatur Zelotes, et dat ei potestatem apostatas faciendi Christianorum servos, et desolandi ecclesias sanctas, et venit Emesan, et repromittit se non compellere ad d menzerizandum, nisi eos qui dudum ex infidelibus fuissent, donec patefacti sunt Hebræi et Christiani. Et statim cœpit impie cruciare, sicut nec Lysias olim vel Agricolaus, multosque perdidit. Sane feminae, gratia Christi Dei nostri, vicerunt ejus insaniam; et hæc cum nubitenses essent archidiaconi Emesæ, ac filii Isaiaæ, multum cruciatæ, cum non cessissent impietati, millena quippe flagra recipientes, et aliis multis cruciatibus attentatæ, coronam victoriæ a Christo perceperunt. Pervenit autem et usque Damascum, et multas ecclesias desertas fecit, non intendens dato Christianis verbo ab Arabibus. Præterea octava Idus Feb. mortuo Niceta, de quo prædictum est, Constantinopoleos episcopo, secunda jejuniorum hebdomada, die Dominico, Paulus honorabilis, genere Cyprius, verbo et actu coruscans, post plurimam propter hæresim qua tenebatur excusationem, vi multa compellente consecratur patriarcha Constantinopoleos. Media vero hebdomada jejuniorum tentus est Jacobus protospatarius, et Papias, ac Strateius, et Theophanes, cubicularii, una cum aliis religiosus viris, eo quod imagines adorarent. Tunc denudans occultam malitiam suam, Leo persecutoris filius, et hos immisericorditer cæsos, et tonsos, et per medium urbis vinctos pompari fecit, et includi

^a Al., catechumenia ecclesiarum. P. Pith., catechumena ecclesiarum.

^b Al., Artanasdus.

^c Al., Isbalithius.

^d Al., Magariz.

in prætorio mandavit, inter quos dictus etiam moritur Theophanes confessor effectus, et coronam martyrii consecutus: reliqui autem omnes post hujus obitum probati monachi inventi sunt. Ast Aaron ingressus Armeniacorum thema, obsedit Semaluos castellum æstate tota, et Septembri mense cepit illud in verbo. Miserat autem Ithuman in Asiam cum quinquaginta millibus, et occurrens Michael Lachanodraco cursu modico suo debellavit eum, et jugulavit fratrem Ithumæ. Eodemque mense, quarta indictione, mortuus est Leo filius Constantini hoc modo. Cum ^a insaniret circa lapides, nimis adamavit coronam magnæ ecclesiæ, et accipiens portavit eam, et exierunt carbunculi in capite ejus, et captus a valida febre, mortuus est, cum reguasset annis quinque, diebus sex.

CONSTANTINUS, ET EIRENE.

Anno ab Incarnatione Domini 774, Eirene piissima, una cum filio suo Constantino gloriose imperium divinitus accepit, sexta Idus Septemb., indictione quarta, cum mirabilis prædicaretur Deus etiam in hoc, per viduam feminam et puerum orphanum depositus immensam contra se famulosque suos impietatem, et adversus cunctas Ecclesias mortam impugnatorem Dei Constantini tyrannidem, et olim diaboli piscatorem, et illitteratorum infirmitatem. Post quadraginta vero dies imperii ejus, cum filius ejus esset decem annorum, consilium facientes quidam senatorum voluerunt educere Nicephorum Cæsarem, et imperatorem statuere. Cum autem hoc ad notitiam suam pervenisset, tenti sunt Gregorius logotheta dromi, et Bardas dudum prætor Armeniacorum, Constantinusque vicarii spatarius, et domesticus excubitorum, et Theophylactus rangabi drongarius duodecimæ insulæ, et multi alii, quos cæsos et tonsos in diversis locis exsilio relegavit. Porro viri qui fratres, Cæsares, ac nobilissimos, tonsos sacerdotio fungi, et populo communionem in festivitate imperatorii more publice cum puero, reddidit ecclesiæ stemma, quod fuerat a marito ablatum, pulcherrime fabrefactum, et lapidibus pretiosis venustatum. Promovit autem Helpidium prætorem in Sicilia, qui et illic ante prætor exstiterat. Porro decima septima Kalend. Maii accusatus est idem Helpidius, quod cum Cæsaribus sentiret, et misso Theophilo spatario, præcepit ut compendio raperet, et duceret eum; qui cum perrexisset, non dederunt eum Siculi, at illa hujus uxorem et filios cæsos, et tonsos prætori misit custodiendos. Junio autem mense omnia interiora thematis destinavit ad clausuras custodiendas, et observandi exitum Arabum, præponens ei caput Joannem sacellarium, qui erat eunuchus, et domesticus ejus: at vero misit Mady Cebir cum virtute multa, et occurrunt in locum qui dicitur Milium, et inito bello superarunt Arabes, et occiduntur ex eis multi, et ita

^a Διθρομηνής.

A cum confusione sunt reversi. Cœperunt interea piissimi principes fiducialiter agere, et verbum Domini dilatare, et qui volebant salvari, sine prohibitione mundo abrenuntiare, et glorificationem Dei exaltare, ac monasteria recreare, atque omne bonum manifestare. Hoc etiam anno in longis Thracæ muris quidam homo fodiens invenit ^b arcam lapideam, quam cum expurgasset et relevasset, reperit virum jacentem, et conglutinatas arcæ litteras continentes hæc: Christus nascetur ex virgine Maria, et credo in eum; sub Constantino et Eirene imperatoribus, o sol, iterum me videbis.

Anno secundo Constantini et Eirene, direxit Eirena Constantem sacellarium, et Mamalum primicerium ad Carolum Francorum regem, quo filiam suam nuptum traderet imperatori Constantino filio suo. Et facto placito ac jurejurando inter utrosque, reliquerunt Helixæum eunuchum atque notarium ad docendum illam Græcorum litteras simul et linguam, sed et ut erudiret eam secundum mores Rom. imperii. Constructis autem navibus numerosis, et electis ex thematibus populis, ac principibus, qui sufficerent, promovit Theodorum patricium eunuchum virum industrium, et direxit adversus Helpidium in Siciliam, cumque multa fierent bella, vicerunt hi qui circa heTodorum erant. Quo viso Helpidius timuit, et sumptis quotquot habebat pecuniis, cum Nicephoro transmeavit in Africam, et accepto verbo securitatis ad Arabes confluxit, quem illi susceptum, ut Romanorum tenebant imperatorem, coronantes eum incassum, et ocreis et schemate induentes. Cum autem Romanorum populus in his vacaret, egreditur Mady filius Aaron cum potentatu et apparatu nimio, tam Maurophorum quam totius Mesopotamiæ, et Syriæ, et Deserti, et venit Chrysopolim, derelicto Biruso, ad obsidendum Nacoliæ, et custodiendum dorsa sua. Misit autem et Burnice in Asiam cum triginta millibus, quæ cum debellasset Lachanodraconem cum themate Thracæsiarum in loco Darino dicto, et ipsi cum triginta millia essent, quinque millia interfecit. Ast imperatrix, misso Antonio domestico suo cum ordinibus, obtinuit Barim, et concluserunt eos. Confugit autem ad eos Tazates Buccellariorum prætor propter odium quod contra Stauratium patricium habebat, et logothetam Tudromii, eunuchum omnibus qui tunc esse videbantur præminentem, et omnia disponentem, et dato eis consilio postulaverunt pacem. Cum autem ad hoc exissent Stauratius, et Petrus magister, et Antonius domesticus, non studuerunt subtiliter agere, ut verbum caute susciperent, et filios primorum, sed exeuntes inconsulte, tenti sunt ab illis, et compedibus vincti sunt, et coacti sunt utræque partes ad faciendam pacem, et donaverunt invicem, Augusta videlicet et Aaron, xenia multa, pacto firmato, ut per singulos annos eis censum tribueret. Et facta pace discesserunt, etiam dimittentes civitatem Nacoliæ. Tulit autem et Tazates uxorem suam, et omnem substantiam. Anno

^b Δάρνακα.

tertio imperii sui, pace facta cum Arabibus, et aditu reperto, Eirena mittit Stauratium patricium, logothetam dromi, cum virtute multa, contra Slavinarum gentes; qui cum descendisset in Thessaliam, et Græciam, subiecit omnes, et tributarios fecit imperio. Introivit autem et in Peloponnesum, et multam captivitatem, et exuvias Romano imperio attulit. Anno quarto imperii Constantini et Eirenæ, rediit Stauratius, de quo supra dictum est, a Sclavis, et triumpho manifestavit tropæa in Hippodromo. Mense autem Maio ejusdem septimæ indictionis, exiit imperatrix Eirena una cum filio suo, et virtute copiosa in Thracem, circumferens organa, et cætera genera musicorum, et venit usque Beroeam, et hanc ædificari jubens, nominavit Eirenopolim. Venit autem et usque Philippopolim cum omni securitate, et rediit, cum construxisset etiam Anchialum. Eodem quoque anno Arabum dux Mady, qui et Muhammat, mortuus est, et principatus est Moyses filius ejus. Porro primo die Kal. Septemb. ejusdem septimæ indictionis Paulus Almisis patriarcha sanctissimus infirmatus thronum reliquit, et descendens ad monasterium Flori, monasticum suscepit habitum, imperio ignorante. Cum autem imperatrix hoc didicisset, venit cum filio tristis, et clamans: Cur, inquit, hoc fecistis? At ille cum laments ait ad eam: Utinam ne unquam in sacerdotii throno sedissem, Ecclesia Dei tyrannidem patiente, præsertim cum scissa sit a reliquis universalibus sedibus, et anathematizata. Quæ demum ascitos patricos et senatus primores misit ad eum audire quæ ab ipso dicebantur, quid dixit ad illos: Nisi synodus universalis fiat, et error qui est in medio vestri corrigatur, salutem non habetis. At illi dixerunt ei: Quare subscripsisti cum^a consecraris icona? At ille ait: Idcirco laments afflictor, et cucurri ad pœnitentiam deprecaturus Deum, ne me sicut sacerdotem judicet et cruciet, qui tacuerim usque nunc, et præ timore furoris vestri non prædicaverim veritatem. Et in his obdormivit in pace, derelicto lamento multo tam plis quam impiis et religiosis viris reip. Colendus enim vir erat, et supra mensuram misericors, ac omni reverentia dignus, multamque fidem habebat tam resp. quam imperium erga illum. Ex tunc ergo cœpit dici, et disputari super sanctis imaginibus. Anno quinto imperii Eirenæ cum filio, Arabum dux provehitur Moyses, qui eis uno præfuit anno. Hoc quoque anno collecto Eirene omni populo apud Magnauran, dixit ad eos: Scitis, fratres, quid fecerit Paulus patriarcha. Et si quidem vixisset, non hunc utique pateremur dimittere sacerdotii thronum, licet monasticum induerit habitum; quia vero, sicut Deo placuit, de hac vita migravit, qui possit pascere nos provideamus hominem, et Ecclesiam Dei didascalicis servare sermonibus; qui universaliter dixerunt non fore alium nisi Thrasium a secretis. At illa: Et nos, inquit, ipsum elegimus, sed resultat, et dicit pro qua causa non suscipit electionem imperii et totius plebis. At

A ille respondit populo dicens: Immaculatæ fidei nostræ Christianorum custodes, et eorum qui in gloria Dei sunt æmulatores fideles imperatores nostri, et in commodum nostram curam facientes, et maxime nunc ecclesiastica negotia diligenter considerantes, quo summus sacerdos in hac urbe regia constitueret, in suæ pietatis animum me assumpsere, et ut manifeste mihi diceretur, quod consiliati sunt præceperunt. Cumque ad hoc me indignum esse pronuntiarem, et nullum consensum efficerem, ut pote qui jugum hujus sarcinæ portare vel sufficere non possem, jusserunt me adduci ante faciem vestram, pro eo quod hujus consilii unanimes et comprobatores effecti sitis. Et nunc, o viri, qui Deum timetis, et semper hunc in cordibus habetis, quique Christi

B Invocatione nominamini veri Dei nostri Christiani, audite brevissimum ab exiguitate mea et humilitate sermonem. Ego enim quidquid piis imperatoribus nostris et per omnia orthodoxis responderim, etiam in conspectu vestro orationis meæ apologia respondebo. Timore deprimor ad consentiendum huic electioni, et vereor a facie Dei currere taliter, et quomodolibet incircumspectus, ut non terribili damnationi succumbam. Si enim divinus apostolus Paulus, qui Dei voces audivit, cœlumque habuit erudiens se, et paradisi inspector effectus est, audivitque arcana verba, et portavit nomen Domini coram gentibus, et regibus, dixit: *Ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar*: quomodo ergo ego, qui in mundo conversatus, et cum laicis connumeratus, in imperatoris administrationibus militavi, sic absque judicatione, atque circumspectione possim insillire ad sacerdotii magnitudinem? Horrendum conamen ad exiguitatem meam, et temerarium studium. Causa vero timoris mei hæc est: aspicio enim et video Ecclesiam, quæ super petram Christum Deum ædificata est et fundata, scissam nunc, et divisam, et nos alia atque aliter loquentes, et aliter eos Christianos qui in Oriente unius nobiscum fidei sunt, sed et his concordantes Occidentales, nos ab omnibus illis alienatos, et a se per singulos dies anathematizatos. Dira pœna est anathema, procul a regno cœlorum expelli, et a Deo emitti, ducens in tenebras exteriores. Nescit lex Ecclesiæ vel terminus sectarum, sive contentionem, sed sicut novit confiteri unum Deum unum baptisma, unam fidem, ita et concordiam unam in omni ecclesiastico negotio. Nihil enim est in conspectu Dei tam acceptum, atque placabile, quam ut unum simus, et una efficiatur Ecclesia catholica quemadmodum in sinceræ fidei nostræ symbolo confitemur. Et petimus nos, fratres, ut reor et vos quoniam scio timorem Dei vos habere, a piissimi imperatoribus vestris et orthodoxis synodum universalem colligi, ut efficiamur nos, qui unius Dei sumus, unum, et qui Trinitatis cultores existimus, uni et unanimes collegæ, et quod capitis nostri Christum sumus, efficiamur corpus unum compactum, atque connexum, et qui sancti Spiritus sumus, efficiamur no-

^a Al., consecraris, iconi, non te consecraturum iconia?

contra invicem, sed pro invicem, et qui veritatis existimus, efficiamur sapientes, veram atque dicentes, et non sit in nobis certamen, neque dissensio, ut pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, muniat nos omnes. Et siquidem jusserint orthodoxi, et propugnatores, imperatores scilicet, vestræ postulationi et meæ annuere, consentio et ego; sin autem impossibile est mihi et hoc facere, ne subjiciar anathemati, et inveniar condemnatus in die Domini nostri, et justi iudicis, ubi neque imperator, neque sacerdos, neque principes, nec hominum multitudo poterit eripere me. Et quidquid placuerit vobis, fratres, datæ apologiæ meæ, imo vero assertioni vestræ, et reddite petitioni meæ responsum. Et libenter audierunt omnes quæ dicta sunt, assensum præbentes ut fieret synodus. At vero Tharadius rursus disputans ad populum ait: Leo imperator subvertit imagines, et quando facta est synodus subversas invenit, et propter quod imperatoria manu subversæ sunt, iterum quæstionem habet idem capitulum, quomodo antiquam consuetudinem in Ecclesia traditam præsumperunt, sicut eis libitum fuit, exterminare, sed veritas Dei, ut apostolice dicamus, non est alligata. Itaque octava Kalend. Januarii, ipsius octavæ indictionis consecratus est almus pater noster Tharadius patriarcha Constantinopolitanus, qui, missis synodicis Romam viris et libello fidei suæ, receptus est ab Adriano papa. Mittens autem et imperatrix petiit ut mitteret litteras suas, et homines claros qui invenirentur in synodo. Qui direxit Petrum vicedonum Ecclesiæ, et Petrum hegumenum sancti Sabæ, viros honorabiles, ac omni virtute adornatos. Misit autem et Antiochiam et Alexandriam tam imperatrix quam patriarcha. Adhuc namque pax quæ facta fuerat cum Arabibus non est soluta, et duxerunt ab Antiochia quidem Joannem magnum, atque famosum verbo et opere, sanctitatis participem, qui syncellus Antiocheni patriarchæ fuit, et Thomam Alexandrinum virum zelatorem, et religiosissimum, qui et Thessalonice civitatis magnæ, quæ est in Illyrico, factus archiepiscopus claruit. Interea mortuo Moyse, fit Arabum dux Aaron, qui viginti tres eis præfuit annis, et multa Christianis ostendit mala.

Anno sexto imperii sui, mittentes imperatores convocarunt omnes qui sub eorum erant potestate antistites: pervenientibus quoque a Roma transmissis ab Adriano litteris et hominibus, ut prædiximus, et ab Antiochia et Alexandria; et septima Idus Augusti, nona indictione, præsidentes in templo sanctorum apostolorum apud regiam urbem, cœperunt sanctas Scripturas relegere, et objicere invicem, imperatoribus ac catechumenis aspicientibus. Ast populus scholariorum, et excubitum, atque ordinum cæterorum adunati a suis principibus, cum haberent etiam ipsi magistrum Constantinum Deo odibilem dudum imperatorem, irruerunt in eos nudatis gladiis, minitantes mortificare tam summum sacerdotem quam orthodoxos episcopos et abbates. Imperio vero per astan-

tes sibi familiares homines hos sedare nitente, non acquieverunt, quin potius exprobraverunt. Cum autem surrexisset patriarcha, et tribunal cum episcopis et monachis esset ingressus, hi qui maligni sensus eorum erant episcopi, exierunt ad eos clamantes, et dicentes: Vicimus, et gratia Dei nemini nocuerunt furiosi illi, et inhumani, et taliter dissoluta synodo unusquisque rediit ad propria. Anno septimo imperii sui, misso Eirene Stauratio patricio et logotheta in Thracem, mense Septembris, in initio decimæ indictionis, ad ulteriora themata, persuasit eos sibi cooperatores fieri, et depellere ab urbe impium populum, quem nequissimus Constantinus instruxerat, et cum se fingeret, quod totum exercitum motura esset in Orientales partes, eo quod Arabes fuissent egressi, exiit omnis regius apparatus, atque supellex usque ad Malagma, et introeuntes hi qui exteriorum thematum erant, tenuerunt urbem. Mittens autem ad illos significavit eis dicens: Mittite mihi arma vestra, opus enim non habeo vobis. At illi stulti divinitus facti dederunt arma. Tunc missis familiis eorum in naves, exules eorum misit ab urbe in propriam regionem unumquemque jubens abire, in qua et genitus esset. Et cum fecisset proprium exercitum, et principes sibi obtemperantes, ipsa iterum mense Maio mittens per omnem locum convocavit omnes episcopos, quo convenirent in Nicensium civitatem ad efficiendum illic concilium. Et per totum æstivum tempus congregati sunt omnes apud Niceam. Siquidem eos qui ex Romanæ sedis et Orientalium persona venire, non dimiserat, sed retentos secum habebat.

Anno octavo imperii Eirenæ et Constantini, exivit Tharadius archiepiscopus Constantinopolitæos in Nicensium civitatem, et celebrata est sancta et universalis septima synodus episcoporum, et recepit catholica Ecclesia prisca ornamenta sua, nihil novum prædicans, sed sanctorum Patrum dogmata immota custodiens, et novam hæresim abdicans, tresque falsos nominatos patriarchas anathematizans, Anastasium scilicet, Constantinum, et Nicetam, atque omnes consentaneos eorum. Facta est autem prima conventio accessio episcoporum in ecclesia catholica sanctæ Sophiæ Nicenæ civitatis. Et quinto Idus Octobris undecimæ indictionis, mense Novembris, ingressi sunt omnes regiam urbem, et præsidentibus imperatoribus una cum episcopis in Magnaura, lectus est tomus, et subscripsit tam imperator quam mater ejus, firmantes pietatem secundum antiqua dogmata opera sacerdotum, et cum honore dimiserunt eos, et pæe potita est Ecclesia Dei catholica, quanquam inimicus zizania sua in operibus suis seminare non cesset, sed Ecclesia Dei, semper impugnata, triumphat. Anno nono imperii sui Eirene imperatrix pæe soluta cum Francis, causa nuptialis contractus direxit Theophanem protospatarium et adduxit puellam ex Armeniacis nomine Mariam ab Amnia, et junxit eam Constantino filio suo, cum ipse multum tristaretur, et nollet propter affectum, quo erga filiam Caroli

regis Francorum flagrabat quam antea desponsaverat, et consummaverunt nuptias ejus mense Novembris indictionis duodecimæ. Interea Eirene misit Joannem sacellarium et logothetam in Longobardiam, una cum ^a Adelgiso dudum majoris Longobardiae rege, quem illi Theodatum dicebant, ad ultionem inferendam si possent in Carolum, et quosdam subducendos ab illo. Descenderunt ergo cum Theodoro patricio eunucho prætore Siciliae, et in bello, tentus a Francis, amare peremptus est. Anno decimo imperii Eirenes, movit diabolus livore pietatis imperatorum homines, qui instigaverunt matrem adversus filium, et filium adversus matrem. Inflexerunt enim eam, quasi ex præsignantibus futura cognitionibus certi facti, asserentes ei: Non est prædestinatum apud Deum tenendi filium tuum imperium, sed tuum est, a Deo tibi datum. At illa, ut mulier seducta, præsertim cum amorem quoque principatus haberet, credidit ita esse, et non recognovit quod ipsi volentes dispensare res, id sub occasionem prætenderent. Ergo cum imperator jam viginti esset annorum, factus robustus, atque idoneus, videbat se nihil potestative gerentem, et tristabatur: intuens e contrario Stauratium patricium et logothetam omnia possidere, omnesque ad illum procedere, et neminem ad se frequentare audere, tum consilio inito cum familiaribus perpauca hominibus suis, et Petro magistro suo, et Theodoro patricio, et Damiano patricio, æque firmavit quo comprehenderet eum, et exsulem in Siciliam destinaret, ipseque teneret imperium cum matre sua. Porro sexta Idus Februarii horribilis factus est terræmotus, ita ut non auderet quisquam domi dormire, sed omnes in hortis et sub dio tabernaculis factis et tentoriis degebant. Ast imperatrix una cum filio suo egressa est ad sanctum Maman. Cum autem Stauratio nuntiata fuisset, et præsignata res, commovit Augustam contra filium, quæ comprehensos omnes imperatoris homines cecidit, atque totondit, una cum Joanne protospatario, et bajulo ipsius, et exsilio relegavit in inferioribus partibus usque in Siciliam; Petrum vero magistrum dehonorationibus submittens in domo suasedere præcepit, similiterque Theodorum patricium. Porro Damianum patricium cæsum, ac tonsam in castrum Apolloniadem exsulem fore destinavit, percussisque filium, convitiis multis lacessens egit ne procederet per dies non paucos. Cœpit autem juramentis submittere militiam ita dicentem: Quia quousque tu vivis, non permittimus filium tuum imperare, et jurabant omnes sic, nemine contradicere audente. Interea classis Arabum in Cyprum exivit. Quod cognoscens imperatrix coacervavit etiam ipsa omnia Romana navigia, et misit adversus eos. Cum autem usque Myra uterque prætor venisset, divertit a promontorio Chelidoniorum, et ingressus est in Attaliam sinum. At vero moti Arabes de Cypro, cum serenitas eos cepisset, circumferebantur in pelago, cumque

A terræ proximi cernerentur, viderunt eos prætores, et acie directa præparati sunt ad bellandum. Theophilus autem Cibioretorum prætor, cum vir esset robustus, fesus ante omnes egressus, tentus est ab illis, qui tum ductus ad Aaron, videndus ab eo, adhortatus est ut proditor fidei fieret, et temporalia dona susciperet, qui cum hoc nullatenus admisisset, perampliusque coactus nequaquam cessisset, gladii animadversionem sustinens martyr optimus est ostensus.

Anno ab Incarnatione Domini 783, Eirene, primo imperii sui anno, mense Septembri, indictione decima quarta, misit, et venerunt qui jurabant ad Armeniacorum thema, qui jurare minime consenserunt: Quia non imperabimur a filio tuo in vita tua, sed nec præponemus, inquit, Eirenes ante Constantini nomen, sed Constantini et Eirenes, ut ab initio suscepimus. Misit autem iterum ad inflectendum eos Alexium spatarium et drongarium vigiliæ. At illi tenentes eum, ut sibi præesset, provexerunt. Nicephorum vero patricium custodiæ manciparunt, Constantinumque suum principem et imperatorem laudaverunt, et acclamaverunt. Hoc comperto reliquorum populi thematum, prætoribus suis expulsis, Constantinum tantum imperatorem et ipsi prædicabant. O maligni diaboli versutias, quomodo per multa argumenta studet genus hominum perdere! Qui enim ante quindecim annos terribili jurejurando juraverunt, et facta propriæ manus scripta in sancto altari recondiderunt, iterum jurabant se a filio ejus non imperandos in vita ipsius, et rursus oblivioni hoc tradentes, Constantinum imperatorem bonæ famæ laudibus efferebant, non perpendentes miseri quod non oporteat reciprocum fieri juramentum. Necessitas enim incumbit ut omnem reciprocam jurationem perjurium subsequatur, perjurium autem abnegati Dei est. Collecti autem mense Octobri, decima quarta indictione, hi qui ex thematibus erant apud Acroam, exquisierunt omnes communi consilio Constantinum imperatorem ^c vigesimum agente annum; timens autem Eirene impetum populi, ab solvit eum. At illi quidem imperatorem firmaverunt hujus autem matrem respuerunt. Præterea direxit imperator Michaellem Lachanodraconem, et Joanne bajulum suum, ac protospatarium, et juramentum submiserunt Armeniacos ne susciperent Eirenem matrem suam in imperatricem, Alexium vero confirmavit in prætorem suum. Et cum redisset in urbem, mense Decemb., cæsum et tonsam Stauratium exsulem fecit apud Armeniacorum thema, ad satisfactionem eorum. In exilium nihilominus et Ætium misit protospatarium spadonem, et intimum ejus, omnes domesticos ipsius spadonis: hanc autem cum suavitate sua et affluentia locavit in palatio Eletherii, quod ipsa construxerat, in quo et pecuni multas absconderat. Factum est autem eodem mense incendium, et concrematum est triclinium patri

^a Al., Theodoro.

^b Al., Tyneam.

^c Al., vigesimum quintum. Al., trigesimum.

ebæ, quod dicitur Thomaites, et quæstorium, et aliæ domus usque ad Milium. Cæterum Aprili mense Constantinus cum movisset castra contra Bulgares, venit ad castellum quod dicitur Probatii, ad rivum scilicet sancti Gregorii, et cum occurrisset Cardamo domino Bulgaricæ, pusillo circa vesperam facto bello, formidantes qui ex parte Romanorum erant, per noctem fugerunt, et inglorii redierunt, quin et Bulgares metuentes reversi sunt. Anno secundo imperii Constantini, mense Septemb., castra movit adversus Arabes, et profectus ab Amorio, abiit Tarsum Cilicicæ. Porro decima octava Kalend. Feb., rogatus imperator a propria matre, et a multis optimatibus, pronuntiat, eam iterum imperatricem, et laude simul cum illo attollitur, ut a primordio Constantini et Eirenes, et omnes quidem obediunt. Ast Armeniacorum thema pertinaciter instans adhuc renititur, et quærit Alexium, qui paulo ante prætor in eis fuerat, et ab imperatore evocatus, dignitate patricii sublimatus, penes ipsum degere videbatur. Hunc ergo propter hujusmodi requisitionem, et quosdam sermones super ipso dictos, quod videlicet regnatura esset, cædens ac tondens in prætorio posuit. Julio vero mense exercitum movit adversus Bulgares, et construxit castrum Marcellorum, et duodecima Kalend. Augusti exivit Cardamus dominus Bulgaricæ cum omni virtute sua, et stetit in munitionibus. Fiducia vero fretus, et a pseudopropheta imperator credere persuasus quod ejus esset victoria, incircumspecte ac inordinate bellum infert, et valido vincitur Marte, fugatusque rediit in urbem, multis amissis non solum communis populi, sed primatum, inter quos Michael magister Lachanodracon et Bardas patricius exstiterunt, et Stephanus protospatarius, Nicetas quoque, ac Theognostes facti prætores, et homines regii non pauci, sed et Pancratius pseudopropheta, et astronomus, qui et victurum illum vaticinatus est. Abstulerunt etiam Bulgares sarcinam, pecuniam, equos, et aulæa, una cum universo regio apparatu. Cum autem collecti essent ordines in urbem, consiliati sunt educere Nicephorum, et Cæsarem, et imperatorem constituere. Quo comperto, Constantinus misit, et eduxit utrosque filios Constantini avi sui ad sanctum Maman, et Nicephorum quidem oculis, Christophorum atque Nicetam, Anthimum atque Eudoxium, linguis privavit: cum quibus et prædictum Alexium patricium luminibus privavit, obediens maternis et prælati Stauratii suadelis, ei asseverantium quod nisi hunc cæcum redderet, in imperatorem forent electuri. Factum est autem horum pœna malorum mense Augusto, die Sabbati, indictione decima quinta, hora nona. Verumtamen non in longum Dei justitia hanc injustam ultionem dimisit inultam. Post quinquennium namque eodem mense et eodem die Sabbati orbatus est oculis a propria matre idem Constantinus. Anno tertio imperii Constantini, audientes Armeniaci de Alexio patricio, quod cæcus factus

A fuerit, custodiæ mancipant prætorem suum, Theodorum videlicet patricium Camulianum. Quo comperto, imperator misit primum quidem ad eos nonnullos; post sanctum vero Pascha ipse movit exercitum contra eosdem Armeniacos, una cum reliquis thematibus octava Kalendas Junii, indictionis primæ, die sancto Pentecostes, cum proditos eos Armeniorum fraude, qui cum ipsis erant, vicissent, comprehendit illos debellatos, et interfecit Andronicum spatarium et tumarchan, atque Gregorium episcopum synopensem, reliquos vero rerum jacturis, et sumptibus, et proscriptionibus affectit. Porro mille vinctos exercitus ipsorum introduxit per Blacernarum portam in urbem, quorum faciebus atramento et punctationibus superscripsit Armeniacus insidiator, et dispersit eos tam in Siciliam quam cæteras insulas. Armenii sane proditores eorum nihil ab imperatore honoris seu libertatis assecuti, castrum Amarchan Arabibus tradiderunt. Anno quarto imperii Constantini, ceperunt Arabes Sebasan castrum sub verbo, propter quod et principes ejus ad propria redierunt. Anno quinto imperii sui Constantinus odio habens Mariam uxorem suam, summisionem matris suæ imperium appetentis, et quod ab omnibus reprehensibilis judicaretur, affectantis, coegit ut fieret monacha, quam cum inflexisset, totondit mense Januario, et Aprili mense movit exercitum adversus Arabes, et mense Maio bellum iniens cum uno cursu ipsorum in loco qui dicitur Amusan vicit, vertit, et hos insecutus est usque ad amnem, et cum venisset C Ephesum, et apud Dei locum orationes fecisset, commercium nundinarum, quod centum esset auri librarum, indulisit ad famulatum sancti Joannis apostoli. Augusto vero mense coronavit imperator Theodaten cubiculariam in Augustam, et desponsavit eam imperator. Anno sexto imperii sui, indictione prima celebravit imperator Constantinus cum Theodate nuptiarum principia in palatio sancti Mamæ per dies quadraginta. Mense vero Aprili ejusdem indictionis, nocturno tempore, factus est terræmotus in Sicilia et Creta valde terribilis. Mense autem Maio factus est terræmotus Constantinopoli nimis horribilis. Cardamus præterea dominus Bulgaricæ denuntiavit imperatori dicens: Aut tribue mihi pacta, aut veniam usque ad Auream portam, et demoliar Thracem. Ast imperator posuit equina stercora in mappa, et transmisit ei: Qualia, inquit, pacta te decere prævidi, transmisi tibi. Verum quia senex es, nolo ut fatigeris usque ad hæc loca, sed ego veniam usque ad Marcellam, et tu exi, et quidquid Deus judicaverit facito. Et cum misisset imperator ad ulteriora themata, conscivit populum suum, et venit usque Versiciniam, et Cardamus usque ad lucum Abroleva, et cum formidaret, mansit in nemore. Ast imperator, confortato populo suo, abiit usque ad locum Abrolevam, invitans eum per dies septemdecim, at ille non est ausus, sed repedavit fugax ad sua. Eodem quoque anno Arabes venerunt Amorium, et cum nihil

^a Al., *Theophilum, Turmarcham eorum, atque Gregorium.*

profecissent, reversi sunt, præda in regionibus circumquaque facta. Eodem quoque anno Plato Sacundionis abbas se abscidit a communione Tharasii patriarchæ, pro eo quod imperatorem receperit in communionem, et permiserit eum tondere uxorem suam Mariam, et Joseph monacho, et abbati monasterii, quod appellatur Concarata, coronare eum Theodatæ præceperit. Quod cum didicisset imperator, misso Bardanio patricio, et scholarum domestico, cum Joanne comite obsicii Platonem introduxit in urbem, et retrusit intra claustra in templo principis militiæ, quod est in palatio: reliquos vero monachos cum nepotibus ejus percussos exsilio relegavit apud Thessalonicam, quibus auxiliabatur mater imperatoris, tanquam qui filio resistebant, et eum confundebant. Anno septimo imperii sui, mense vero Septembri, egressus est imperator cum matre sua ut calefieret apud Prusam. Octobre vero mense natus est imperatori filius, quem cognominavit Leonem; quæ cum cognovisset imperator, derelicta matre apud thermas, una cum ordine regio universo, atque principibus, cursim in urbem regressus est. Quapropter hujus mater spatio reperto allocuta est, et subtraxit muneribus ac promissionibus agminum principes, ut deponeretur filius ejus, et ipsa singulariter imperaret, et alios horum per seipsam, alios vero per homines suos blandiens attraxit ad se omnes, et præstolabatur congruum invenire diem. Interea obeunte Romæ Adriano papa, consecratur Leo vir honorabilissimus, et per omnia reverendus. Mense vero Martio exivit imperator adversus Arabes, habens secum Stauratium patricium, et cæteros amicos matris suæ, necnon et electam catervam expeditorum militum ex utrisque thematibus viginti millia. Videntibus autem, qui circa Stauratium erant alacritatem populi et imperatoris, timuerunt ne forte inito bello ille vinceret, et ipsi adinventis adversus eum frustrarentur insidiis; ergo muneratis vigilibus persuaserunt eis mentiri, perhibendo Saracenos fugisse. Imperator itaque multum tristatus, inefficax urbem ingressus est, et Kalend. Maii mortuus est filius ejus Leo, et luxit eum vehementer. Porro decima sexta Kalend. Augusti ab equestri agone ad sanctum Maman transeunte, transmearunt ad eum comprehendendum hi qui erant ex ordinibus, quos mater imperatoris allocuta est: quo ille cognito, in chelandium suum ingressus est, et transmeavit ad Pylas, volens ad Orientalium thema contugere. Erant autem eum eo et amici matris ejus, quos ille sic esse ignorabat. Præterea ipse et mulier ejus exivit usque ad Tritonem. Porro, consilio inito, amici matris ejus dixerunt ad semetipsos: Si coacervatus ei fuerit populus non jam dominio constringetur, nec jam latere poterimus eum, et perdet nos. Materque ipsius, congregatis in palatio Eleuterii, qui ex ordinibus fuerant collocati, introivit in palatium, et cum didicisset populi ad imperatorem concursum, timuit nimis, et tractabat qualiter mitteret episcopos ad eum, et

A acciperet verbum, et sederet in angulo. Verum scripsit occulte ad amicos qui cum ipso erant, quia nihil modum quemlibet feceritis, et tradideritis eum, verba quæ habetis mecum, habeo indicare imperatori. At illi metuentes tenuerunt eum ad preces, et in chelandium deducto eo, Sabbato mane venerunt ad urbem, et incluserunt eum in domo Purpurea, in qua et natus est, et circa horam nonam crudeliter et insanabiliter oculos ejus evellunt, ita ut hunc mors subsequens confestim extingueret, consilio matris suæ et consiliariorum ejus. Obtenebratus est autem sol per dies septemdecim, et non dedit radios suos, ita ut errarent naves maris, omnesque dicebant quod propter obscurationem imper. sol obscatus radios suos retraxerit, et taliter de cætero imperat Eirene mater ejus. Eodem etiam anno Romæ cognati beatæ memoriæ Adriani papæ commoventes populum tumultuati sunt contra Leonem papam, et tenentes cæcaverunt eum, non tamen penitus lumen ejus extinguere potuerunt. At ille confugit ad Carol. regem Franc., qui ultus est inimicos ejus amare, et restituit eum in sede sua. Cæterum vicem Carolo recompensans, in imperatorem coronavit eum in templo sancti Petri apostoli, perungens oleo a capite usque ad pedes, et circumdans imperatoria veste, atque corona viii Kalendas Januarii, indictione nona. Igitur Romanis imperat Eirene annis v.

EIRENE.

C Anno ab Incarnatione Domini 791, Eirene cum secundo imperare cœpisset, confestim direxit Dorotheum egomenum Chrysopolitanum, et Constantinum carthophylacem ecclesiæ magnæ ad Haddimelich partes Cappadociæ depopulantem, atque Galaciæ, intercedens pro pace, quod tamen factum non est. Octobre mense quidam rebelles in custodia positus in palatio^a Tuterapii filiis impugnantis Deum, Constantini scilicet, ad magnam persuadent Ecclesiam confugere, quasi petentes securitatem subsequentis indemnitate suæ, quatenus per hujusmodi occasionem appellarent ex eis quemquam imperatorem. Et multo populo ad ecclesiam concurrente, ingressus est Aetius eunuchus patricius, et eduxit eos verbo, nemine ad eos attendente, et exsilio damnaverunt eos apud Athenas. Duo autem patricii Stauratius et Aetius, qui dilecti esse noscebantur imperatrici, facti sunt in alterutrum hostes, ita ut inimicitiam manifeste monstrarent, ambo intentionem habentes post mortem ejus cognatis suis imperium acquirendi. Anno secundo imperii Eirenæ, Haddimelich exivit contra Romaniam, et missis expeditorum millibus in cursum, descendit usque Malagma, et præoccupans in stabulis Stauratii equos, imperatorio equitatu capto, sine læsione reversus est, et reliqui descendunt usque^b Liliam, et muli consecuti sunt prædam. Mense autem Martio, septima indictione, voluit Achamirus Sclavinorum Belzi-

^a Al., *Tonterapiu*.

^b Al., *Lidiam*.

tiae princeps, pulsatus ab Helladicis, educere filios Constantini, et ex eis promovere in imperatorem. Cum autem cognovisset imperatrix Eirene, mittit ad patricium Constantinum^a Serentapicum, Theophylactum filium ejus, qui spatarius erat, et nepos ejus, et omnium oculos eruit, et dissipavit consilium eorum contra se nequiter adinventum. Porro Paschalis festivitatis secunda feria processit Eirene a sanctis apostolis, in curru aureo vecta, qui quatuor albis equis trahabatur, et a quatuor patriciis tenebatur, Bardanio videlicet prætorè Tracesiorum, Sisinnio prætorè Thracæ, Niceta domestico scholarum, et Constantino Boyla, jactans liberaliter hypatiam. Mense vero Maio infirmata est imperatrix pene usque ad mortem, et prætentata est contentio eunuchorum Aetii et Stauratii. Aetius autem auxiliatus est Nicetæ patricio, et scholarum Domestico, et insequuntur severe Stauratium; credere facientes imperatricem quod imperium appeteret, ita ut atrociter irata illi, ascendens in palatium^b Tenthierium, dixerit rebellionis et simultatis sollicitum eum esse sibi sceleris acquisiteorem: qui ad hæc apologia facta, muniebat seipsum. Insaniebat autem adversus Aetium, et Nicetam, et prædictos patricios. Anno tertio imperii Eirenæ, mense Februario, indictione octava, jam dictus Stauratius patricius tyrannidem ac simultatem in urbe regia construebat, scholarios, qui erant in ea, excubitores una cum primis eorum, pecuniis et muneribus assumens, et placans: Eirene autem pia imperatrix silentio in triclinio Justiniani facto, prohibuit omnem qui militaret adhærere Stauratio, et sic adepta sunt modicam tranquillitatem negotia. Aetius vero et Nicetas cum aliis quibusdam certatim adversabantur Stauratio, qui, corde percussus, sanguinem per os emisit spumosum ex partibus pectoris et pulmonis: hoc medici aspicientes, mortale pronuntiaverunt; ast adultores et imperiti, non solum medici, sed et pseudomonachi, et divini, juramentis credere persuaserunt usque ad diem mortis ejus, quæ facta est Junio mense, indictione octava, quod victurus et regnaturus esset: quibus ille innixus, seditionem in Cappadociis construxit adversus Aetium fieri, quam non meruit vivens audire. Post duos namque dies mortis ejus super hoc nuntius venit, et in seditione comprehensi exsiliis sunt, et animadversionibus subditi. Anno quarto imperii Eirenæ, octava Kalend. Januarii, indictionis nonæ, Carolus rex Francorum coronatus est a Leone papa, et cum voluisset contra Siciliam classibus præliari, se poenituit, conjungi potius cum Eirene volens, legatis ad hoc sequenti anno directis, indictione decima. Martio vero mense, nona indictione, Eirene pia imperatrix Byzantiis civilia donavit tributa, Habdique ac Hyeriæ ea quæ dicuntur commercia relevavit, magnis super his et aliis multis beneficiis gratiarum ac-

tionibus freta. Anno quinto imperii Eirenæ Aetius patricius liber a Stauratio factus, et ideo securitate potitus, imperium ad proprium fratrem transferre satagebat, quem et Monostrategum fecit in Thrace simul et Macedonia, ipse ulteriora themata tenens, orientalis scilicet et obsicii. Cum ergo elatione refertus esset, eos principes qui sublimiores erant dehonestans, pro nihilo reputabat, qui et valde moesti adversus eos effecti, simultatem adversus imperatricem meditantem, hanc in opus duxerunt. Pervenerunt autem et apocrisarii a Carolo et Leone papa directi ad Eirenen piissimam, postulantes ut jungeretur illi ad nuptias, et veniret eo ad Hesperia, quæ profecto obaudivisset, nisi Aetius supra dictus inhibuisset prævalens, et imperium in proprium fratrem usurpans. Sequenti autem anno, qui est primus annus Nicephori, pridie Kalendas Novembris, indictione undecima, quarta noctis hora, quæ feria secunda lucebat, idem Nicephorus cum esset patricius et logotheta generalis, tyrannidem adversus Eirenen piissimam concitavit, Deo quidem ineffabilibus ob nostrorum multitudinem peccatorum judiciis indulgente, cooperantibus et Niceta patricio ac domestico scholarum, et Sisinnio patricio fratre ipsius, c viro perjuriis et fraudulentis pleno, et Niceta Triphilio. Erant autem et cum eo Leo patricius Musulatii, et Theoctistus patricius, et Petrus patricius, et quæstor, seducentes quosdam a populo, qui erant ex ordinibus, cumque venissent ad portam, quæ dicta est Chalce, custodesque falso ac subito decepissent, persuaserunt eis ut crederent quod ab ipsa fuerint destinati, quatenus eundem Nicephorum imperatorem appellarent, eo quod Aetius patricius sibi vim inferret ad enuntiandum fratrem suum Leonem imperatorem, qui mendacio tanto credentes imperatorem pariter pronuntiaverunt eum qui erat tyrannus. Taliter ergo ad magnum palatium iidem patricii venientes, ingressi sunt illud, indeque per totam urbem ignobiles servos dirigentes acclamationem fecerunt ante mediam noctem, et custodes in medio palatii, quod Tueleutherii nuncupatur, posuerunt, ubi contigit imperatricem esse. Diluculo sane accersentes eam, concluserunt eam in majori palatio, et ita processerunt ad magnam ecclesiam ad coronandum scelestum. Convenit interea universa plenitudo urbis, et omnes super his quæ gerebantur moleste ferentes, maledicebant coronanti, et coronato, cunctisque congratulantibus ei. Equidem eum religione ac ratione viventes divinum mirabantur judicium, qualiter eam permisit, quæ pro recta fide more martyrum agonizaverat, a suolco expelli, præsertim cum ei devotissimi ejus præcipue adhærere propter avaritiam proposuerint, Leo scilicet patricius eunuchus, et Sacellarius Sinopeos, et Deo perosi^d tribus filiis, ac patricii, qui su-

^a Al., Tesseracondapechum.

^b Al., Tontiera.

^c Al., Vitis perjuriis et fraudulentis Triphiliis.

Erant autem et cum eo Leo patricius Tesseracontipé-
chis, Gregorius patricius Musulatii

^d Al., trium filii. Al., deos perosi filii.

perius dicti sunt, qui donis plurimis ab illa ditati sunt, et cum ea sæpe convalescentes, et adulationibus cum juramentis horribilibus certam reddentes, omnibus mundi rebus se necessariorem reputare, quam haberent erga illam benevolentiam affirmabant, alii autem ut in ecstasi facti, gestorum certitudinem minime sentientes, somnium se vidisse putabant; alii autem, qui duntaxat perpendere bene sciebant, præteritam felicitatem beatificabant, et futuram infelicitatem per tyrannidem lugebant, maximeque hi qui maligni voti tyranni experientiam quamdam ante perceperant. Porro universos communiter possidebat caligo, et sine consolatione mentis defectio, ne per singula illius miserandæ diei deformia verba scribens protelem sermonem. Denique sequenti die, sumptis quibusdam ex patriciis, ascendit ad imperatricem custodiæ mancipatam, simulans, ut ei moris erat, falsam benignitatem, per quam et plures decepit, et excusans se, quod invitus ad principatum ascenderit, nec hunc unquam desideraverit. Maledicebat autem his quise provexerant, et illam insidiis appetiverant, ut proditor Domini postquam cum ipso cœnavit, quos et imitatores illius testabatur. Ostensis etiam nigris calceamentis, amare se talibus uti præter leges imperatorias affirmabat, fiduciamque dolose habere monebat eam, etiam cum juramentis de omni corporali requie, quam consequi dominam a servo deceret, nullamque arbitrari ærumnam casus illius hortabatur: commonebat postremo nil occultere a se imperialium thesaurorum, et damnabat avaritiæ vitium, hos illam habere non ferens. Languebat enim eo vehementer omnia devorans, omnemque in auro spem et fiduciam ponens. At vero

A dilecta Deo Eirene, quamvis congrueret, ut passione tam repentinæ commutationis ut pote mulier teneretur, forte prudentia dixit ad eum: Qui heri quidem servus perjurus fuerat, hodie solers, et seditiosus tyrannus ac impudens habetur. Ego quidem, o homo, Deum deputo, et pridem cum essem orphana, exaltasse me, et dein super solium cum essem indigna, provexisse me: causam vero depositionis mihimet applico, et peccatis meis ascribo, in cunctis autem ac modis omnibus sit nomen Domini benedictum. Porro modum promotionis tuæ Deo reddo; verumtamen delatas mihi contra te super dignitate, qua nunc circumdaris, auditiones non ignorabam, quas veras fuisse rerum finis ostendit, quas si moleste tulissem, facile mihi erat te interficiendi. Sed modo juramentis tuis fidendo, modo tibi parcendo, multos mihi devotos parvipendi, Deo quæ mea sunt dans, per quem reges regnant, et potentes obtinent terram. Sed et nunc, cum sis pius, et ab ipso profectus, te adoro, et peto meæ parcere infirmitati, et concede mihi domum Eleutherii a me constructam in refocillationem incomparabilis calamitatis meæ. At ille ait: Si hoc vis fieri tibi, jura mihi per omnem divinam virtutem non absconsuram te quidquam ex thesauris imperii, et adimpleo postulationes tuas, et omnem placationem faciam. Quæ juravit ei ad præfiosa et vivifica ligna: Quia non movebo a te obolum unum; quod et fecit. Verum ille consecutus quod desiderabat, protinus exilio relegavit eam apud Principem insulam, in monasterio quod ipsa ædificaverat, cum adhuc essent in urbe missi Caroli, et quæ agebantur aspicerent.

LIBER VIGESIMUS QUARTUS.

Anno ab Incarnat. Domini 795, Nicephorus vorax cunctorum imperio potitus, nec saltim parum voluit hypocrisin tegere, sed quasi recisurus justitiam, nequam in Magnaura et injustum fore constituit iudicium. Intentio namque tyranno inerat, ut res ipsæ ostenderunt, non pauperibus jura tribuendi, sed per hoc omnes qui magni erant inhonorandi, et captivandi, et ad se quæ cunctorum erant transferendi, quod et fecit. Videns autem adversum se omnes contristatos, et pavens ne forte memores Eirenæ beneficiorum adsciscerent eam iterum ad imperium, Novembre mense, hieme nimium gravi imminente, non est ipsius misertus immisericors ille, sed exilio deportari præcepit in insulam Lesbum, et cautissime custodiri, quin et a nemine contueri. Porro pridie Kal. Maii, mortuus est Niceta Tryphylius, ut aiunt, a Nicephoro veneno extinctus, et Nonis Maii, feria quinta, cum Nicephorus ad suburbana Chalcedonis exisset, equumque mansuetissimum as-

cendisset, hunc ex providentia Dei ejiciens, dextrum pedem ejus contrivit. At vero decima quarta Kal. Augusti, feria quarta, hora prima, Bardanes patricius, et prætor Orientalium, qui cognominatus est **D** Turcus, appellatus est imperator ab omnibus ultro suis thematibus, qui multum renitens, ut evaderet illos, minime valuit, et descendens usque Chrysopolim, cum circuisset diebus octo, et minime fuisset receptus, rediit usque Malagma, qui metuens Deum, et recogitans, ne forte per se maclatio Christianorum efficeretur miseretur, misit ad Nicephorum, et accepto verbo in scriptis propriæ manus ejus, in quo et sanctissimus Tharasius patriarcha et omnes patricii subscripserunt, quod illæsus et indemnis cum omnibus qui cum ipso erant foret reservandus, sexta Idus Septembr. clam fugiens descendit in civitatem Bythinæ, in monasterio Heraclii, et invento chelandio quod ab imperatore fuerat super hoc missum, tonsus est, et indutus stola monachica, et

ingressus illud abiit in insulam quæ dicebatur Prima, in qua ædificaverat monasterium, opinatus quod foret veritus terribile verbum quod dederat sibi contemptibilis Nicephorus, et in nullo esset lædendus. At ille primum quidem denudat illum substantia ejus, et occasione accepta, omnes thematum principes, et habitatores, quosdam et de regia urbe captivavit, exercitum autem privatum roga deseruit. Verum quis sermo enarrare sufficiet digne cætera quæ diebus illis ab eo gesta sunt propter indulgentiam Dei pro commissis nostris? Nona vero die, mense Augusto undecimæ indictionis defuncta est imperatrix Eirene in exilio in insula Lesbi, et translata est corpus ejus in insulam Principis, in monasterium quod ipsa construxit.

Anno secundo imperii sui, Nicephorus coronavit filium suum Stauratium per Tharasium sanctissimum patriarcham in ambone majoris ecclesiæ in imperatorem, cum esset inutilis modis omnibus ad tantam dignitatem tam aspectu quam robore, et sensu. Cæterum Nicephorus, qui nunquam usquam veritatem servavit, Lycaonienses quosdam, imò vero Lycanthropos concordes et consentaneos ad Proten insulam misit, et jussit eos discedere, et prædictum, quasi se ignerante, luminibus privare Bardanem, et post facinus ad ecclesiam fugere. Quo facto tam patriarcha, et senatus, quam omnes timentes Deum, acriter doluerunt. Ast imperator nequissimus Nicephorus cum juramentis omnes primores Lycaonienses simulatus exquirebat, in eos ut putabatur ulturus, omnia secundum ostentationem, et nihil secundum Deum agens. Erat enim illi præcipue cum reliquis prævaricationibus hujuscemodi mentis idioma, per quod videlicet et ante imperium multos seduxit: verumtamen in ridiculum habebatur, liquido hoc scientibus ejus studium, ita ut impudentia multa, et caligosa, et polluta facies ejus tunc inaccessibleis fieret per septem dies, eo dolose intra cubiculum imperatorium ejulante. Nam et naturaliter ejus muliebres aderant lacrymæ, quas multis pravis inesse, et pseudoprophetis procul dubio constat, quanquam plurimos non latuerit. Mense vero Augusto, cum adversus Arabes exisset, occurrit eis apud Crason Phrygiæ, et inuito bello superatur, multisque amissis cum propemodum ipse vivus foret capiendus, principum quidam fortissimi vix hunc salvabant. Anno tertio imperii sui, simultate facta in Perside, descendit Arabum dux pacificaturus eos. Nicephorus autem, spatio reperto, ædificavit Ancyram Galatiæ, et Thebasan, et Analatrasum; misit etiam et cursum, qui revertentes nihil profecerunt, sed contra multos perdidit. Anno 4 imperii Nicephori movit exercitum Aaron dux Arabum adversus Romaniam in virtute gravi, trecentorum scilicet milium tam Maurophoris quam Syria et Palæstina coacervatis, et cum venisset Tyana, ædificavit domum blasphemix suæ, et obsidens cepit Heraclium tunc castrum, quod erat valde munitum, et Thebasan, et Malacopan, et Sideropelum, et Andrasum. Misit autem et

A cursum sexaginta millia bellatorum, et descendit usque Ancyram, et hac visa, reversus est. Ast imperator Nicephorus, metu et impossibilitate detentus, exivit et ipse in desperatione fortia infortunii demonstraturus, et multis tropæis factis, misit ad Aaron metropolitam synodorum, et Petrum egumenum Gylei, et Gregorium œconomum, et multum disputantibus eis firmaverunt pacem, ut per unumquemque annum tribueret illis tricena millia numismatum, et tria numismata in tributum capitis imperatoris, et tria filii ejus: quibus acceptis, Aaron jucundatus est, et plus exultavit, quam si dena millia suscepisset talenta, tanquam qui subegisset Romanum imperium. Porro convenit inter eos castra quæ destructa erant non reædificanda. Cumque Arabes regressi fuissent, construxit eadem continuo castra, et præmunivit; quo comperto Aaron misit iterum, et recepit Thebasan, missoque stolo in Cyprum, ecclesias destruxit, Cypros emigravit, et multo excidio facto pacem dissolvit. Anno quinto imperii sui Nicephorus castra movit contra Bulgares, et cum venisset Adrianopolim, et sensisset quod simultatem contra se imperatorii homines et quidam ex ordinibus meditarentur, inefficax repedavit, nihil proficiens, nisi quod tribulibus suis tantum ultionem intulit, horum multos cædibus et proscriptionibus rerum submittens.

Anno sexto imperii Nicephori, mense Septembri, Aaron dux Arabum cum classe contra Rhodum Chumeid direxit, qui cum subito transmeasset, Rhodumque pervenisset, multum in ea excidium fecit. Verumtamen municipium quod in ea erat non impugnatum remansit. Cum autem ipse remeasset, evidenter impugnatus est a sancto et miraculorum patratore Nicolao. Cum enim Myram venisset, et sacram ejus arcam contere tentasset, aliam pro ea contrivit, moxque classem multorum ventorum, et marinorum fluctuum, tonitruorum quoque et fulgurum, inæqualitas comprehendit, ita ut plurimæ scaphæ conquassarentur, ipseque impugnator Chumeid virtutem sancti cognosceret, et præter spem periculum evaderet. Porro decima quarta Kal. Jan. Nicephorus post multam electionem virginum ex omni potestate sibi subdita, causa copulandi Stauratium filium suum conjugii factam, Theophaniam Atheniensem cognatam beatæ Eirenæ, quæ viro desponsata erat, separavit ab eodem viro, et ipsi Stauratio misero copulavit, imprudenter ut in aliis, et in hoc quoque prævaricator effectus; alias vero duas ista pulchriores, quas cum ea elegerat, manifeste corripit in eisdem nuptiarum diebus, ab omnibus idem obscenus irrisus. Denique mense Feb., simultatem excogitantes adversus eum multi ex proceribus, Arsabir quæstorem, et patricium, virum pium et rationabilissimum, elegerunt, quod cum multiformis Nicephorus agnovisset, ipsum quidem cæsum ac tonsum monachum fecit, et exilio relegatum in Bithyniam misit: reliquos autem cædibus et tonsuris, publicationibus insuper et exiliis subdidit,

non solum mundialis vite principes, sed et episcopos, et monachos, nec non et majoris ecclesie scellum, et sacellarium, et chartophylacem, viros rationabiles et reverentia dignos. Anno septimo imperii Nicephori Arabum dux mortuus est in interiori Perside, quæ vocatur Curasan, et suscepit principatum Muhammat filius ejus, scrupulosus per omnia, contra quem Ha'dallas frater ejus seditionem commovens, intestini belli factus est auctor, et hinc ii qui in Syria, et Ægypto, et Libya erant, in diversos incipi principatus, tam publicas res quam alter utros subverterunt, mactationibus, et rapinis, ac diversis flagitiis, contra se contraque subditos Christianos confusi. Ac per hoc ecclesie quæ in sancta Dei nostri erant civitate, desertæ factæ sunt, et monasteria duarum magnarum^a tabrarum, sanctæ videlicet memoriæ Charitonis, et Cyriaci, atque Sabæ, necnon et reliqua sanctorum cœnobia Euthymii ac Theodosii. Theodorus autem egumenus studii, et Joseph frater ejus archiepiscopus Thessaloniceus, una cum Platone incluso, et cæteris monachis suis, a communione recesserunt Tharasii sanctissimi patriarchæ, propter Joseph vicedominum, qui prævaricatorie Constantinum et Theodaten coronaverat. Tunc Nicephorus imperator, occasione percepta, cum episcopos et egumenos congregasset, synodum adversus illos celebrari præcepit, per quam a monasterio et urbe dejecti, exilio sunt destinati, mense Januario, indictione secunda. Eodem etiam anno, dum roga penes Strumonem annem populo distribueretur, irruentes Bulgares hanc ademerunt, auri libras centum et mille, multumque populum occiderunt, cum prætore atque principibus. Erant enim et cæterorum thematum ibidem taxati principes non pauci, qui omnes illic perierunt. Ceperunt autem et totam sarcinam, et ita reversi sunt. Eodem etiam anno ante solemnitatem Paschæ, Crunnus Bulgarum dux acie contra Sardiicam directa dolo hanc cepit; ex militibus autem Romaicis interfecit sex millia absque multitudine privatorum. Nicephorus autem adversus eum tertia feria hebdomadæ salutaris passionis egressus, dignum quidem sermone nihil gessit. Hos autem principes, qui de cæle Bulgarica salvati verbum salutis deposcunt, cum dare dedignatus fuisset, amisit, inter quos erat et Cumatius Spatarius, mechanicæ artis expertus. At Nicephorus multo dedecore juratoris sacris regie urbi persuadere satagebat ut crederent quod festivitatem Paschæ in aula Crunni celebraverit. Præterea cum civitatem Sardiicam, quæ destructa fuerat, reædificare voluisset, multitudinibus resistantibus timens, persuadendum turbis imperatorem super ædificio pecunias ab eis cepit exigere. At illi sensu ingenuo, ut ex nequam illius argumentationibus subministrato, tumultuantur adversus illum et adversus principes suos per horas sex, et irruentes dirumpunt tabernacula ipsorum. Cum autem venissent usque ad imperatorem,

^a Al., *librarum*. Al., *baurarum*. P. Pith., *laurarum*.

A. injuriis et maledictis hunc submitunt, alterius se non sufferre immensam avaritiam, et nequam moliminis ejus animum dejurantes. At ille repentino simulato pavore perterritus surrexit a mensa, et primo quidem per Nicephorum et Petrum patricos juramentis et persuasibilibus verbis sedare conabatur exercitum. At illi modica quiete potiti collem quemdam ceperunt, quem quia per se in manibus habebant, obliti sunt, Κύριε ἐλέησον exclamantes, ac si super quodam terræmotu, vel inbrium defectu. Ille autem ut pote ad omne malum semper paratus, clandestinis muneribus noctu multis ex principibus plectis, in crastinum ipse per se ipsum medius veniens, allocutus est turbas cum omni tranquillitate, ac super æquali cura erga natos eorum juramentis horribilibus eos certificans, et continuo regiam pervenit ad urbem, Theodosio patricio et primiscrinio, cognomento Salibra, deserto, ad perdiscendum ex alterutris eos qui seditionem patraverant. Cum que multitudines reverterentur, rogas eis apud sanctum Maman se tribuere fingens, cadibus, ac tonsuris, et exiliis, multis ex eis punitis, Chrysopolim reliquos transduxit, calcans tanta ac tam horribilia juramenta. Illi autem propter ærumnam igneam fluvium meatum appellaverunt. Anno octavo imperii sui Nicephorus post multas impias animadversiones, militias prorsus humiliare tractans, Christianos exules ex omni themate in Slavinas ferri jussit, horum autem substantias venundari. Erat autem hæc res captivitate non minor, multis ex amentia blasphemantibus, et inimicorum cursus poscentibus, aliis nihilominus circa sepulera parentalia lamentantibus, et defunctos beatos asseverantibus; fuerunt autem et qui suspendio usi sunt, ut a tantis malis eriperentur. Etenim immobilium res quæ inerant sibi secum ferre non poterant, et substantiam quam ex parentalibus doloribus possederant perditam contemplantur, et impossibilitas omnis omnes possidebat. Hæc quidem inchoata sunt a Sept. mense, porro circa Paschæ finita sunt. Secundam vero cum hac afflictionem commovens, militare præcepit egenos, et armari adversus compatriotas, conferre nihilominus etiam decem et octo ac dimidium numisma per singulos fisco, una cum omni proximitate ad tributa publica. Tertiam malignitatem inferens, perpendere jussit et augeri horum tributa, et præstare^b Cariacitorum causa siliquas binas, et ad quartam nequitiam, reliquos redditus omnes augmentari præcepit. Quinta vero afflictione illata, a venerabilium domorum inquinis, orphanotrophii scilicet, ac hospitalium gerocomiorum, ecclesiarum quoque ac monasteriorum regularium, per singulos focos, census exigi, a primo tyrannidis ejus anno præcepit, et quæ meliora erant in rebus, in regiam curatoriam deferri jubebat. Sextam commovens afflictionem, a prætoribus inspicere jubet eos qui ex paupertate repente creati essent, et ab his pecunias exigere, quasi ab

^b Al., *Cariaticorum*, Al., *Charitatis*.

inventoribus thesaurorum. Septimam quoque adinveniens, eos qui ante viginti annos invenerant, et usque ad hunc, dolium, aut vas quodcumque, omnibus propriis privari pecuniis. Oct., eos qui ex avis vel patribus hæreditaverunt, et divisa substantia pauperes facti fuerunt, ex eisdem annis, viginti siclos ærario publico jubebat præbere, et eos qui emerant extra Abydum corpora servilia, bina numismata in tributum dare præcepit, maxime eos qui in Dodecasino erant. Nona, naucleros qui maritima inhabitabant, et maxime eos terreno labore minoris Asiæ viventes, emere de rebus quæ ab illo rapiebantur cogebat, utcumque appretiarentur ab ipso. Decima, insignibus Constantinopoleos naucleris collectis, dedit ad usuram quatuor siliquarum numismata, cum auri duodecimæ librarum persolverent simul, et consueta commercia. Hæc ex multis summam pauca descripta sunt, significanti multimodum ad omnem speciem avaritiæ ejus molimen. Quæ enim in regia urbe primoribus mediocribus et exiguis ostensa sint mala, nequeunt scribi, alios quidem eo investigante qualiter domi viverent, ac submittente quosdam malignorum servorum derogandi dominis, in primordiisque quasi dubitante super his quæ dicebantur, deinde vero affirmante calumnias, idipsum et super ignobilibus gerebat, dignos honoribus judicans detrahentes. Præterea domorum multas habitatorum a prima in tertiam generationem subvertebat, spe fretus, ut quanto celerius ruerent, tanto has ipse hæreditate citius possessurus esset. Dignum autem est ut et hoc, causa voluptatis et paradigmatis memoriæ commendemus. Cerularius quidam erat in foro ex laboribus suis locuples, et nihil agens, quo accersito omnium vorax imperator ait: Pone manum tuam in vertice meo, et jura quantum tibi sit aurum. Qui parum tanquam indignus recusans, coactus est ab eo facere hoc, et centum se libras habere dixit, quas eadem hora auferri præcepit dicens: Tu quid opus habes sollicitari? prande mecum, et tolle libras decem, et his vade contentus. Anno nono imperii sui Nicephorus contra Christianos adinventiones extendit, inspectiones sine Deo in emptionibus animalium, diversorum fructuum injustas titulationes, et jacturas principum, fenerationes in navibus, qui omnibus legem ponebat, ne ad usuram quidquam tribueretur, et alia dena millia malorum commenta, quorum particularis historia onerosa est his qui compendiosas discere causas exquirunt. Kalend. autem Octob., tertia feria, evaginato quidam dissipatus in habitu monachi gladio, cujusdam militantium cucurrit in palatium, Nicephorum interficere querens, duo vero ex his qui circumstabant irruentes in eum, atrociter vulnerati sunt ab eo. Comprehensus autem, et multis pœnis affectus, excusavit se, dæmonium habere prætendens, nullumque prorsus accusans; at ille munivit hunc in ligno cum patientibus. Multi ergo deinceps augurati sunt enormis fore hoc miraculi signum, asseverantes tam imperantibus quam subjectis, quemadmodum et in impio Nestorio factum

A est. Manichæorum vero, qui nunc Paulitiani et Atin-gani dicuntur, quique in Phrygia et Lycaonia constituti, confines ejus habebantur, amicus ferventissimus erat, responsis eorum semper et Immolationibus congratulatus. In quibus et cum Bardanius patricius contra eum insurrexit, his advocatis, hunc molitionibus eorum subegit. Taurum quippe in loco quodam ferreo palo cornibus alligans, ad terram incurvatum sic dum mugiret, et volutaretur, occidit fecit, hujusque vestem in mola versa vice molens, et incantationibus usus victoriam tulit, permittente Deo propter multitudinem peccatorum nostrorum. Isti locum sub imperio ejus adepti sunt intrepide conversandi, unde multi leviorum infandis eorum corrupti sunt sectis. In exactione vero quidam falsus eremita, B Nicolaus nomine, et quidam cum eo blasphemi facti fuerant etiam recti sermonis, venerabiliumque imaginum adversarii, quos Nicephorus defendebat, et summum sacerdotem, et omnes secundum Deum viventes tristatos pro hac causa reddebat. Sæpe namque quiritantibus adversus eos indignatus est, inimicitias invicem agitantibus congratulans, deridens omnem Christianum proximum diligentem, veluti divinorum mandatorum eversor, cui studium erat judicii rationabilia et irrationabilia contra omnem hominem in Magnauræ pœnaliter admovendi, quo nemo vacaret agere adversus impietates ejus. Denique militares principes more servorum uti episcopis et inferioris ordinis clericis jussit aditus episcopia et monasteria, et his qui eorum erant auctorabiliter abusuris, eos qui a sæculo divinis contulerant obsequiis aurea vel argentea vasa, vituperabat, et ecclesiarum quæque sacrata pro communibus haberi dignum fore dogmatizabat, instar Judæ tale quid super dominico decernentis unguento. Antecessores etiam suos imperatores universos velut improvidos accusavit, generaliter omnium providentiam auferens, simul et dicens neminem posse imperantem circumvenire, si voluerit qui imperat strenue principatum tenere; sed vanus factus est in cogitationibus suis, divinitus occidendus. Interea mense Febr. ejusdem quartæ decimæ indictionis, primo Sabbato jejuniorum, obvii facti Saraceni penes Euchaicam Leoni prætori Armeniacorum deferenti thematis rogam, hanc abstulerunt cum multitudine populi copiosa. Talenta ergo erant sedecim, libræ millæ trecentæ. In his nec sic redargutus Nicephorus ab avaritia sua cessavit. Igitur novus Achab signis non eruditus, quin e contra Phalaride ac Mida ambitiosior factus, contra Bulgares prælium præparat, una cum Stauratio filio suo, et Julio mense a regia urbe digressus, jussit Nicetæ patricio et generali logothetæ publicos ecclesiarum et monasteriorum census imponere, et octo annorum præteritorum redhibitiones a principum domibus exigere, et erat lamentum magna. Cum autem querimoniam audiret a quodam proprio famulo, Theodosio videlicet Salibara patricio dicente sibi: Omnes, o domine, contra nos clamant, et in tempore tentationis casui nostro congratulabuntur,

sic ait ad eum : Si Deus obdurans obduravit cor meum ut Pharaonis, quid boni erit his qui sub manu mea sunt a Nicephoro? Theodosi, noli expectare præter quæ a te conspiciuntur : hæc Dominus novit, ipse ego conscriptor horum viva voce audivi a Theodosio. Collectis itaque militibus, non solum ex Thrace, verum etiam ex ulterioribus thematibus, cum his etiam egenos pedites cum propriis stipendiis contra Bulgares fundis et virgis armatos et blasphemantes minavit. Crunus autem multitudines timens, cum essent Marcellis, pacem petebat. At ille nequam consiliis et consentientium consiliorum suorum; persuasionibus prohibitus est, et post multos anfractus per avia loca præcipitanter temerarius simul et pavidus ingreditur Bulgariam xiii Kal. Augusti, cum Syrius appareret cuncta consumens, frequenter ita fatus : Quis ibit, inquiens, et decipiet Ahab? Quia sive Deus, sive adversarius trahit me nolentem. Porro priusquam ingressus fuisset Bulgariam Bizantius dilectus hujus famulus ad Crunum confugit Marcellis, secum subrepta veste imperiali, et auri libris centum. Multi autem hujus fugam in malum Nicephori auspiciati sunt. Tribus quippe diebus post primos conflictus se prosperari opinatus, non prosperam facienti Deo ascribebat victoriam, sed Stauratii solius bonam fortunam bonumque consilium prædicat, et principibus, qui introitum inhibuerant, minabatur, et irrationabilia quoque animantia, et infantes, et omnem ætatem, immisericorditer occidi præcepit, et mortua comprovincialium corpora insepulta dimisit, solius spoliiorum collectionis curam faciens. Claves autem et signacula penetralibus Crunni superimponebat, ea ut propria de cætero communiens. Aures etiam, et cætera Christianorum membra, qui saltem tetigisset, ex spoliis quidquam abscindebat, et aulam incendit, quæ dicebatur Cortis Crunni, cum ipse vehementer esset humiliatus, et significasset, dicens : Ecce vicisti, tolle ergo quicquid tibi placuerit, egredere in pace. At ille cum pacis esset inimicus, hanc admittere noluit. Tunc sæviens ille in regionis introitus et exitus lignea munimina mittens, maceria circumdedit atque tutavit. Nicephorus autem, hoc comperto, mox attonitus quidnam ageret, circumiens ignoravit, et his qui simul aderant, futuram perditionem prænuntiabat asseverans : Etiamsi pennati fuerimus, nemo speret exitum se evasurum. Hæc autem molimina erant per dies duos, quintam videlicet, et sextam feriam, et nocte sabbati turbationes barbarum armatarum circa Nicephorum, et eos qui cum ipso erant, auditæ acies omnes enervaverunt. Ante diei vero principium supervenientes barbari contra tabernaculum Nicephori, et magnates qui cum ipso erant, hunc miserabiliter interficiunt, inter quos erant Aetius Petrus, et Sisinnius Trifles patricii, atque Theodosius Salibaras patricius, qui contristavit, et multa mala beatæ ostendit Eirenæ, nec non et Eparcus patricius, et prætor Orientalium, multique protopatrii, et spatarii, et excubitus domesticus, et

A ordinum princeps, seu drongarius imperialis vigiliæ, simul et Thracæ prætor, et multi principes thematum cum infinitis populis, omnisque Christianorum corrupta est spes, arma quoque omnia perierunt, et imperii vasa. Porro talis diei deformia verba absit ut Christiani ulterius videant, ut pote omne lamentum excedentia. Caput autem Nicephori Crunus recisum suspendit diebus multis in ligno, in ostentationem ad se venientium nationum, et confusionem omnium nostrum. Post hæc sane accipiens illud, et denuans, argentoque forinsecus induens, bibere in illo Sclavinorum principes fecit gloriosus. Verum licet multæ viduæ ac orphani fuerint facti uno die, et lamentatio intolerabilis haberetur, hujus tamen occisio multorum facta est consolatio. Modum vero hujus occisionis nullus eorum qui salvati fuerant liquidius enarravit. Ferunt etiam quidam quod Christiani hunc cadentem lapidibus impetierunt; ast effeminatorum virorum, servorum scilicet ejus, cum quibus et concumbebat, alii quidem igne valli, alii vero gladiis perierunt cum ipso. Hujus principatu Christiani graviolem nullo tempore sunt consecuti. Omnes enim qui ante se imperaverunt, ambitionibus, et luxuriis, atque barbaricis crudelitibus, superavit, de quibus per singula prosequi, et posteris incredibile et nobis erit laboriosum. Vulneratus est autem et Stauratius periculose in dextra parte colli, et vix a pugna salvus evasit, et venit Adrianopolim atrociter plaga colaphizatus. At vero Stephanus patricius, et scholarum domesticus, cum adesset quoque Theoctistus magister, pronuntiavit Stauratium imperatorem, et disputavit populo, qui salvatus fuerat contra patrem suum, qui oppido delectati sunt. Michael sane Europalates illesus evadens admodum ab amicis rogatus est ut imperator appellaretur, et non admisit propter juramenta Nicephoro præstita, atque Stauratio. Huic Stephanus domesticus resistebat, spe vitæ Stauratii. Porro Stauratius per urinam sanguine immenso prorumpente, arefactus est femoribus et tibiis, adeo ut phorio veniret Byzantium. Hunc Nicephorus patriarcha valido amans affectu, consilium dabat ei ut Deum placaret, et eos qui in avaritia prægravati erant a patre suo consolaretur, ad quem paterni sensus hæres germanus dicebat non posse plus tribus reddere talentis. Hæc autem erant ex lis pars injustitiæ illius; verumtamen et circa hæc pigritabatur non vivere fidens. Cum autem fœdus illibatam more paternæ mentis circa neminem servaret, frequentibus dehonestationibus submittebat Theoctistum magistrum, et Stephanum domesticum, et Michaelem Europalatem, avertens animo, et Procopiam sororem suam ut insidiantem sibi Theophaniæ Augustæ submissionibus. Mox quippe misera per beatæ imitationem Eirenæ obtinere sperabat imperium, cum sine liberis esset. Ast vero Stauratius videns se insanabiliter infirmari, habitum imperium uxori acquirere festinabat, et Bulgares in Christianos excitare supra præcedentia mala, supra quo paventes Nicephorus patriarcha, Theoctistus ma-

gister, et Stephanus domesticus, ex multa inimicitia in alternam amicitiam cum Michaelē Europalate venire. Circa fines Septembris, indictione 5, Kal. Octob., vespere Stauratius advocatum Stephanum domesticum percontabatur quonam modo Michaelē sororis suæ maritum ex propria domo posset ducere ad ejus oculos eruendos; quo perhibente hoc impossibile fore hac hora propter virtutem quæ circa illum esset, et ob munitionem domus loci ejus, rogat nemini fieri nota quæ dicta sunt. At ille cum verbis persuasibilibus inflexisset eum ne sollicitus esset, per totam noctem militias ordinum quæ remanserant collegit in Hippodromo, una cum principibus propriis, ad pronuntiandum Michaelē imperatorem, quemadmodum in subsequentibus indicabitur. Porro Nicephorus patriarcha scriptum a Michaelē propriæ manus exegit de recta fide, et ut sine sanguine manus a Christianis servaret, ac de sacris hominibus, seu monachis de toto ecclesiastico catalogo, ne percuterentur ab illo.

MICHAEL.

Anno ab Incarnatione Domini 804, indictione quinta, tertia Nonas Octob., Michael Europalates mitissimus appellatus est imperator Rom. in Hippodromo a toto senatu atque ordinibus, qui imperavit annis duobus. Stauratius autem acclamatione hujus audita statim comam totondit, et monachicis indutus est vestimentis, et per Simeonem monachum cognatum suum valde patriarcham implorans, qui veniens in palatium una cum imper. Michaelē, Stauratium rogabat ne tristaretur super hoc, quod factum est; non enim per insidias, sed desperatione vitæ ipsius id gestum asseverans. At ille nequitie paternæ rabie furens, non acquievit, dicens ad eum: Amicum meliorem me non habebis. Hora vero quarta coronatus est Michael a Nicephoro patriarcha in ambone magnæ ecclesiæ, in quæ magna exultatio facta est, et donavit patriarchæ auri libras 1, et clero xxv. Vir enim magnanimus, et non avarus, omnes consolatus est qui Nicephori nequitia sunt læsi, donisque senatum ac militiam recreavit. Porro iv Idus Octobris coronata est Procopia in Triclinio Augusta, multisque donis liberalibus auxit senatum. Mulieribus vero Thematicorum militum, qui fuerant in Bulgaria perempti, auri quinque talenta dedit. Theophaniam autem uxorem Stauratii singularem vitam amplexam, et cognatos illius, qui miserabiliter sub Nicephoro vixerant, ditavit, interque alia insignem domum, et monasterium Thebraica dictum, ubi Stauratius est sepultus, illi concessit. Omnes etiam patricos et senatores, sacerdotes et summos sacerdotes, et militantes monachos, et pauperes, tam in regia urbe quam in thematibus degentes, locupletavit, adeo ut immensurabilis avaritia Nicephori, propter quam et male periit, paucis diebus disparuisse probaretur. Super multos præterea optimos mores suos, cum piissimus et orthodoxus esset, tristabatur super his qui a sancta scindebantur Ecclesia quacunque occa-

sione, sive ratione, multumque sanctissimum patriarcham, et eos qui poterant pro communi pace concurrere, rogans non quiescebat, inter quos et Theodorum egumenum studii, et Platonem, atque Joseph archiepiscopum Thessalonicensem fratrem Theodori in studiis detentos amaris, una cum principibus monasterii eorum, satagebat unire, quod et fecit. Ceterum misit ad Carolum regem Francorum pro pace atque contractu nuptiarum in Theophylactum filium suum. Nicephorus quoque sanctissimus patriarcha transmisit synodicas litteras ad Leonem sanctum papam Romanum, antea quippe faciendi hoc a Nicephoro prohibebatur. Porro octava Kal. Januar. quintæ indictionis Michael tranquillissimus imperat. coronavit Theophylactum filium suum imperatorem a Nicephoro patriarcha in ambone majoris ecclesiæ, feria 5, et obtulit pretiosissimum stemma in sancto altario in vasis aureis, et lapidibus venustis, et quadrangulis velis antiquitus ex auro et purpura clare contextis, atque admirabilibus sanctis imaginibus variatum. Donavit autem et patriarchæ auri libras xxv, ac venerabili clero libras centum, splendendam reddens sanctam festivitatem, et filii pronuntiationem. Multo sane divino zelo imperator piissimus motus contra Manichæos, qui nunc Pauliciani dicuntur, et Atingarios in Phrygia et Lycaonia degentes, capitalem animadversionem Nicephori sanctissimi patriarchæ ac aliorum piorum prædicamentis promulgavit. Adversus est autem per alios nequam morum consiliarios obtentu pœnitentiæ, cum esset impossibile illos pœnitentiam agere qui eorum errore decepti fuissent. Dogmatizabant autem indocte non licere sacerdotibus promulgare contra impios mortem, per omnia divinis super hoc adversantes Scripturis. Si enim Petrus vertex apostolorum Ananiam et Saphiram ab uno mendacio tantum mortificavit, et Paulus clamat: Qui talia, inquiens, agunt, digni sunt morte, et hæc de solo corporali peccato, quomodo non horum contrarii erunt, qui omni spiritali et corporali spurcitia dæmonibus serviunt? Stauratius vero ulcere tabefactus ex mortali plaga circa spinæ loca infixæ, ita ut non posset quisquam appropinquare illi ob multum fetorem, mortuus est tertia Idus Jan., indictione quinta, cum imperasset, ut putatur, mensibus duobus, diebus sex. Porro quinta Idus Maii, feria quinta, eclipsis solaris facta est magna, et septima Idus Junii egressus est imperator Michael contra Bulgares, et cum eo simul Procopia usque Zerulum. Crunus autem dux Bulgarum, cum Debeldum obsidione cepisset, et eos qui in ipso fuerant una cum episcopo transmigrasset, multitudines, quæ propter malum frequensque consilium nequam consiliariorum imperatoris ad eum confluxerant, ad insidias et injurias Obsicii maxime et Thraciesiorum conversi sunt, quos Michael compescens, donis et admonitionibus silentio imposito, mitigavit. At verò Bulgares simultatibus militiarum compertis, et quod essent formidantes prælium, amplius confortati, prævaluerunt adversus Thracem et Macedoniam.

Tunc Ancialum et Beroem dimittentes Christiani A fugerunt, nemine persequente, Nicetamque ac Probati castrum, et alia quaedam praesidia, similiter et Philippopolim, et Philippos, et Strymonem habitantes, occasione accepta fugientes, ad propria redierunt. Hoc autem divina indignatio fecit, Nicephori vesaniam arguens, per quam putativae correctiones ejus, in quibus gloriabatur, celeriter corruerunt, pravasque opiniones multorum, qui Deum impugnant, et abundantes haereses Paulitianorum, Atinganorum, Iconoclastarum et Tetraditarum desierunt accusare. Omitto enim adulteria, fornicationes, libidines atque perjuria, odia fraterna et avaritias, nec non et praeverbationes reliquas contra sanctas ac venerabiles imagines, contraque sanctum monachicum habitum: movebant linguas, beatum dicentes Deo abominabilem Constantinum, quod fortiter adversus Bulgares gesserit propter pietatem, quam, ut impie illi infelices fatebantur, habuerit. At vero hi qui in urbe regia erant, armabantur post synodum universalem ad fidem subvertendam orthodoxam, caecos caecis mentibus sine Deo volentes imperare filios Constantini Deum impugnantis, apud Banorum insulam custodice mancipatos, quos per noctem furari voluerunt, et adducere ad exercitum. Sed Dominus hos confudit, erigens Michaellem piissimum in defensionem veritatis. Disputatis enim convenientibus de fide plebibus, regiam repedavit ad urbem, et sapienter cogitans, multos rebellionum per paucas plagas deterruit, exsilio jubens deportari filios Constantinum, qui oculis orbatii esse cernebantur, in Aphusiam. Unum vero ex supra dictis seductoribus falsum eremitam, exactione maleficii socium Nicolai, qui icona sanctissimae Dei Genitricis deposuerat, lingua recisa mutilavit, qui et mortuus est corpore et anima. Collegam autem suum Nicolaum, promittentem se poenitentiam acturum, omnibus publicavit, et confitentem sua ipsius mala, tradidit illum in monasterio custodiendum, ne libera conversatione habitu proprio abuteretur. At vero Antigano publicano exsilio tradidit per Leonem Orientalium praetorem. Porro Augusto mense, quinta indictione, Thebid contra Christianos movit exercitum, cum quo Leo bellum conferens, prosperatus est, duo millia interficiens, et equos comprehendens et arma. Muhammad autem primus filius Aaron tenens principatum gentis, inito bello in interiori Perside cum Habdalla fratre suo, superatus est, et fugiens in Gabda, hanc obtinuit. Damascum vero alter tyrannus, et Aegyptum, et Africam duo partiti sunt, et alius Palaestinam more latronis depastus est. Anno secundo imperii Michaelis, Crunnus Bulgarum dux per Dragomirum pro pace rursus ad imperatorem Michaellem legationem misit, quaerens foedera quae sub Theodosio Adramitino et Germano patriarcha repromissa fuerant Cormesio, qui per illud tempus dominus erat Bulgariae, quae terminos continebant Amelonis Thracensis: vestimenta quoque, seu coccineas pelles, usque ad pretium quinquaginta librarum auri, et

super haec profugos utriusque partis ad alterutrum reddi si contigisset eos insidiari praelatis; negotiantes vero in utraque regione per praeccepta et signacula commendari; si qui vero sine signaculo inventi fuissent, diriperetur quod haberent, et inferretur publicis rationibus. Scripsit autem ad imper. : Nisi acceleraveris, inquiens, ad pacem iudicio tuo, praeliabor contra Mesembriam. His receptis, imperator nequam consiliariorum admonitionibus pacem non admisit. Sub obtentu enim falsae pietatis, et circa temp. perditionis, nequam consiliatores asserebant non oportere fugitivos reddere, perhibentes in testimonium illud evangelicum Domini eloquium perhibentis: *Eum qui venit ad me non ejectionem foras.* Mediate vero mense Octobri aciem dirigit Crunnus contra Mesembriam in machinamentis, et manganis, et arietibus, quae Nicephori causa destructoris Christianorum didicerat. Arabs enim quidam ab baptismum confugerat satis expertus mechanicae artis, quem cum castrametatus esset, in Adrianopolim constituit, cui nullum meritum conferens, quin potius abbrevians ejus rogam, murmurantem nimis cecidit: qui super hoc tristatus fugit ad Bulgares, et docuit eos omnem mechanicam artem in his. In his insistens, nemine ob multam stultitiam resistente per totum mensem, cepit eam. Kalendis autem Novembris advocavit imperator patriarcham cum angustiaretur, et de pace consilium sumpsit. Aderant autem et metropolitani, Nicenus scilicet, et Cizicenus, praesentibus quoque pravis consiliariis cum Theodoro egumeno studii; etiam patriarcha, et metropolitani antistites pacem cum imperatore amplectebantur; mali vero consilarii cum Theodoro egumeno studii hanc subvertebant fatente. In subversione divini mandati nemo pacem amplectitur. *Eum quippe qui venit ad me,* ait Dominus, *non ejectionem foras.* Primo quidem quomodo nemine ad nos ex eis confugiente, nos eos, qui intra Curtem erant prodidimus, valentes hos eum pace salvare? Secundo vero, quia et si fugerunt, raro quidem ad nos, pro acquirenda tamen plurimorum salute oportebat potius decertare, quam super incertis et invisibilibus locupletari. Gracius enim est Deo plures potius salvare quam paucos. Porro damnum in pluribus pati propter modicum lucrum, primae dementiae est. Haec Kal. facta sunt Novembrib. Porro prima die Nonas Novembris apparuit cometes in figura duarum lunarum fulgentium, adunantium se, atque separantium in diversa schemata, ita ut in acephali viri fictionem formarentur. Et in crastinum de excidio Mesembriae venit miserum nuntium, deterrens omnes ob majorum omnium malorum expectationem. Invenientes enim eam inimici plenam omnibus rebus quae ad habitationem hominum adesse solent, hanc tenuerunt una cum Debelto, in quo et syphones aereos invenerunt triginta et sex, et ignis humidus, qui per eos emittebatur, argenti quoque ac auri non modicam copiam. Eodem anno multi Christianorum ex Palaestina ac Syria in Cyprum venire fugientes immen-

nam Arabum afflictionem. Cum enim sine generali principatu Syria esset, et Ægyptus, et Africa, et omnis principatus, qui sub ipsis est, homicidia, rapinae, adulteria, ac omnes Deo odibiles actiones in civitatibus, ac villis, ut divinitus peritura gente, perpetrabantur, inque alma Dei nostri civitate colenda loca sanctæ Dei Genitricis, et resurrectionis, ac Calvariæ, seu reliqua, profanata sunt. Similiter autem et Lauræ eremi opinatissimæ, sancti Caritonis, et sancti Sabæ, et reliqua monasteria, et ecclesiæ desertæ factæ sunt. Alii autem percepto martyrio interempti sunt; alii vero Cyprum, et ex hac Byzantium, properarunt, quos Michael pius imperator et Nicephorus sanctissimus patriarcha benigna munificentia receperunt. Nam his qui venerunt ad urbem monasterium insigne donavit; his vero qui in Cypro remanserant, monachis et laicis, talentum auri transmisit, et hos diversis consolatus est modis. Erat quippe Michael circa omnes suavis, et clemens, circa negotiorum vero dispositionem iners, servitute subactus Theoctisto magistro, et cæteris principibus. Præterea mense Februario duo Christiani ex Bulgaria fugientes nuntiaverunt imperatori Crunnum prædaturum eos qui essent in Thrace repente festinare. Quinto decimo Kalend. Martii exivit imperator ab urbe, et Dei providentia inefficax rediit, et ascendens monasterium Tharasii sancti patriarchæ, celebratis ejus memoriis una cum Procopia Augusta, petalo argenteo librarum nonaginta quinque sacrum ejus sepulcrum vestivit. Post captam vero Mesembriam imperator Crunno pace negata, ex omnibus thematibus electam militiam ante vernale tempus in Thracem transire præcepit, ita ut omnes moleste ferrent, maxime Cappadoces, et Armeniaci. Imperatore autem exeunte cum ordinibus mense Maio exivit eum eo iterum Procopia uxor sua usque ad aquæductum juxta Hæracleam. At vero multitudines super hoc duriter ferentes in derogationem ac maledictionem conversæ sunt contra Michaellem. Porro quarta Idus Maii eclipsis facta est circa duodecimam partem Tauri juxta horologium oriente sole, et multus timor cecidit super turbas. Ast imperator circuibat Thracem cum prætoribus ac militibus, neque contra Mesembriam pergens, neque aliud quid eorum quæ agi debent ad destructionem hostium patrans, sed tantum suavis sermonibus vanis consiliariorum suorum, bellorum experientiam non habentium, ac per hoc asseverantium non audere inimicum adversum illum venire in propria regione sedentem. Et erat barbarico impetu gravior concivium cœtus, deficientium circa necessarias utilitates, et rapinis ac invasionibus exterminantium compatriotas. Circa initia vero Junii mensis Crunus Bulgarum dux exiit cum exercitibus suis, veritus quod multi essent Christianorum; cumque movisset exercitum in Versiniciam, quasi triginta signis ab imperialibus castris, Leo patricius, et prætor Orientalium, Joannes quoque patricius, et Macedoniæ prætor, cognomento Aplacès, multum prompti ad hos debellandos, prohibiti sunt

ab imperatore per malos consiliarios. Cum autem urbs litaniæ celebraret cum summo sacerdote in templo sanctorum apostolorum, quidam impiorum, Deo perosi, Constantini hæreseos, obserata porta imperialium sepulcrorum, nemine attendente propter turbæ frequentiam, quo subito cum quodam sonitu aperiretur egerunt, quasi ex quadam operatione facti prodigii, et intro insidentes procidebant seductoris monumento, hunc invocantes, et non Deum. Surge, dicentes, et auxiliare perditæ reip. Diffama-veruntque quia surrexit super equum sedens, et vadit Bulgares debellaturus, qui e contrario Tartarum habitat cum dæmonibus. Qui ab urbis præfecto comprehensi, primo quidem mentiebantur, divinitus ultro fuisse apertas sepulcrorum portas, præsentati vero tribunali præfecto, et circa testimonium claudicantes, obsecrationis fraudem ante omnem pœnam confessi sunt, quos merito vestibus pompæ submisit, vociferantes causam publicæ pœnæ. Sic enim nequitie inventor diabolus suos milites erudit, ut non peccata sua accusent, sed orthodoxam et patribus traditam fidem, sacrumque habitum monachorum, qui divinæ est philosophiæ gymnasium. Multi autem qui in his blasphemabant, habitu tantum Christiani erant, veritate vero Paulicani, qui non valentes detestabilia opera sua manifestare, hujuscemodi occasione indoctos adulterabant, Constantinum, qui Judaici erat sensus, beatum dicentes ut prophetam et victorem, hæresimque ipsius in subversionem incarnatæ dispensationis Domini nostri amplectentes.

Porro decima Kalend. Junii prælium ineantibus haud procul ab Adrianopoli, delinquent quidem Christiani valde dire circa bellum, obtinent autem inimici pugnam, adeo ut plures congressionem nec intuentes summa fuga uterentur, ita ut Crunus consternatus æstimaret insidiarum argumentum esse quod factum est, ut modicum retineret suos ab insecutione; quia vero eos vidit sine ulla retentione fugere, persecutus occidit multitudines copiosas, et veniens nihilominus ad sarcinas, has cum exuviis abstulit. Ast imperator fugiens repedabat in urbem cum multitudinibus, harumque principibus sumptis insuper pollicebatur imperii depositiones dejurans, inter quos et Leonem patricium, et prætorem Orientalium, tanquam pium, et fortissimum, et per omnia strenuum, in tenendo imperio asciscere socium voluit: qui nullatenus acquiescens, dimisit eum thematibus præesse, octava Kalend. Junii deponere volens imperium, et alium promovere, qui tamen ab uxore et filiis permissus non est, et ab his qui nequiter prævaluerant. Verum in hoc Nicephorus sanctissimus patriarcha consentiebat, et ipse, inquiens, et filii ejus salvandi erunt, si taliter quis promoveatur. At vero prætores descendentes cum multitudinibus in urbem, imperatorem fugisse audientes, desperati quod ab eo de cætero imperandi forent, consiliati sunt apud semetipsos, et implorabant Leonem, quo auxiliaretur communi reip., et Christianorum religioni opitularetur. At ille aliquandiu quidem vehementer diffe-

rebat, temporis considerans difficultatem, et barbarorum incursionem intolerabilem, et semetipsum erga imperatores conservans rectum, et absque insidiis; quia vero ad urbem properare inimicum vidit, scribit Nicephoro patriarchæ de fide sua recta affirmans, petens etiam ut cum oratione et nutu ejus imper. sumeret, et veniens ad tribunal ante urbem positum, una cum prætoribus et exercitibus, valde legitimus Romanorum imperator ostenditur, et die media Constantinopolim per Carsii portam ingreditur, et ad regalia pervenit. Porro audita hujus acclamatione Michael in oratorium Phari accurrens, una cum Procopia, natisque suis, detonsis capillis, monastica induit vestimenta, v. Idus Julii, sexta indictione, feria secunda.

LEO.

Postera vero die, Leo coronatus a Nicephoro patriarcha in ambone majoris ecclesiæ, urbis præcepit custodiri portas, et muros die ac nocte ipse per se circuiens, et exercitans cunctos, ac bonam spei fiduciam habere commonens, eo quod Deus celeriter foret inopinate facturus per intercessionem intemeratæ Dei Genitricis, et omnium sanctorum, nec omnino confundi nos esset passurus ob multitudinem

^a Hactenus Anastasius Biblioth. ex Theophane, cui in Græco exemplari subjuncta sunt quædam ex Leonis grammatici chronographia posteriorum imperatorum usque ad Constantinum Romani generum.

culparum nostrarum. Interea novus Sennacheribur, Crunus videlicet, derelicto proprio fratre cum virtute sua ad impugnandum Adrianopolim, post sex dies imperii Leonis superveniens in viribus suis, et equis, regiam urbem gyravit juxta muros a Blacernis usque ad Auream portam, ostendens virtutem suam, et celebrato polluto dæmonico sacrificio in præto penes mare sito, postulavit ab imperatore ut figeret contum suam in eandem portam Auream; quo id fieri non permittente, reversus est ad tabernaculum suum. Cum autem admiratus fuisset muros urbis et bene ordinatam imperatoris aciem, et super obsidionem quam sperabat, desperatus effectus esset, ad conventiones convertitur, et ante pacem tentatoria verba faciebat. At imperator, accepta occasione, conatus est huic insidiari, sed a multitudine peccatorum nostrorum hoc in finem perducere prohibitus est, administrantium hujuscemodi rusticitate, vulnerantium quidem hunc, mortalem tamen non inferentium plagam. Super hoc ergo insaniens nequissimus, misso cursu ad sanctum Mamam, palatium illic habitum incendit, et æreo Leone Hippodromi, una cum urso et dracunculo, lateribus ac marmoribus electis in plastro impositis, reversus est, et obsessam Adrianopolim cepit ^a.

Sequitur in Anastas. P. Pith. : Hæc est collectio annorum, ut subinfertur Adam anno 230, etc. In Ex. Briss. sequitur Bosina Bissini regis uxor. Et narratio de Theodorico. CANISIUS.

LANDULPHI SAGACIS

ADDITAMENTUM AD HISTORIAM MISCELLAM

EX MS. BIBLIOTHECÆ AMBROSIANÆ NUNC PRIMUM EDITUM.

Cum jam, ut præmissum est, Romanorum desierit apud Italos imperium, plurimæque gentes irruerent contra ipsos, adusque pertransierat pelagum. Hæc tempestate Justinianus Augustus Romanorum eundem felici sorte regebat Imperium, qui et bella prospere gessit, et in causis civilibus mirificus existit. Nam per Belisarium patricium Persam fortiter devicit, perque ipsum Belisarium Vandalorum gentem, capto eorum rege Gelismero, usque ad internecionem delevit, Africam quoque totam, post annos nonaginta et sex, Romano imperio restituit. Purisque Belisarii viribus, Gothorum in Italia gentem, capto Withigis eorum rege, superavit. Mauros quoque post hæc Africam infestantes, eorumque regem Attilam, per Joannem exconsulem mirabili virtute prostravit, pari etiam modo et alias gentes belli jure compressit. Quam ob causam propter eorum omnium victorias, ut Alamannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanusque diceretur, habere hæc nomina meruit. Leges etiam Romanorum, quarum prolixitas nimia erat, et inu-

tilis dissonantia, mirabili brevitate correxit. Nam omnes constitutiones principum, quæ utique multis in voluminibus habebantur, intra duodecim libros coarctavit, idem quoque volumen Codicem Justiniani appellari præcepit. Rursusque singulorum magistratum sive judicum leges, quæ usque ad duo millia pene libros erant extensæ, intra quinquaginta librorum numerum redegit, eumque Codicem Digestorum, sive Pandectarum vocabulo nuncupavit. Quatuor etiam Institutionum libros, in quibus breviter universarum legum textus comprehenditur, noviter composuit. Novas quoque leges, quas ipse statuerat, in unum volumen redactas, id est, Codicem Novellam nuncupari sancivit. Extraxit quoque idem princeps intra Constantinopolim urbem Christo Domino, qui est Sapientia Dei Patris, templum, quod Græco vocabulo agiam Sophiam, id est, sanctam Sapientiam nominavit. Cujus opus adeo cuncta ædificia excellit, ut in totis terrarum spatiis huic simile non possit inveniri. Erat enim princeps fide catholicus, in operibus rectus, in judiciis justus, ideoque omnia